

GOVERNMENT OF INDIA
ARCHAEOLOGICAL SURVEY OF INDIA

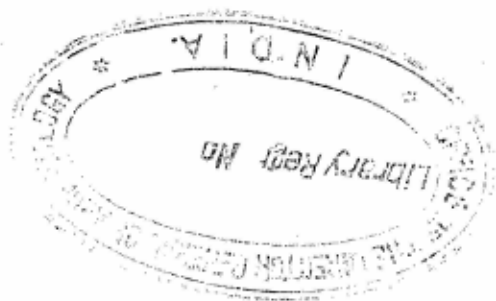
CENTRAL
ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY

ACCESSION NO 23825

CALL No. ~~JP28/Hem/Pan~~

D.G.A. 79

JP28K/Hem/Pan

D 2835

The Department of Public Instruction, Bombay.

THE
KUMÂRAPÂLACHARITA
(PRÂKRITA DVYÂS'RAYA KÂVYA)

BY

HEMACHANDRA

BEING A PRÂKRITA POEM INTENDED TO ILLUSTRATE

THE EIGHTH ADHYÂYA (CHAPTER) OF HIS OWN

SIDDHA-HEMACHANDRA OR GRAMMAR,

WITH

A COMMENTARY

BY

PÛRNAKALAS'AGANI.

EDITED BY

SHAÑKAR PÂNDURANG PANDIT, M. A..

*Registered for Copy-right under the Government of India's
Act XXV of 1867.*

BOMBAY.

GOVERNMENT CENTRAL BOOK DEPÔT.

1900.

All rights reserved.

Bombay Sanskrit Series No. LX.

Price Rs. 8-8-0.

94/07

BOMBAY:

PRINTED AT JAVAJI DADAJI'S "NIRNAYA-SAGARA" PRESS.

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.

Acc. No. 23825

Date... 14 : 6 : 56

Call No. JPr 81 Henry Pan

JPr K/Hen/Pan

D2835

श्री

कुमारपालचरित

प्राकृतद्वयाश्रयकाव्यम्

आचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितं

पूर्णकलशगणिविरचितया टीकया सहितम् ।

पण्डिताभिधेन पाण्डुरङ्गसूनुना शंकरेण
संशोधितम् ।

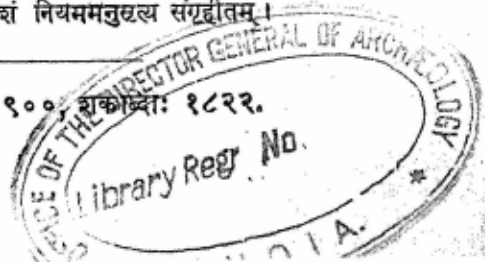

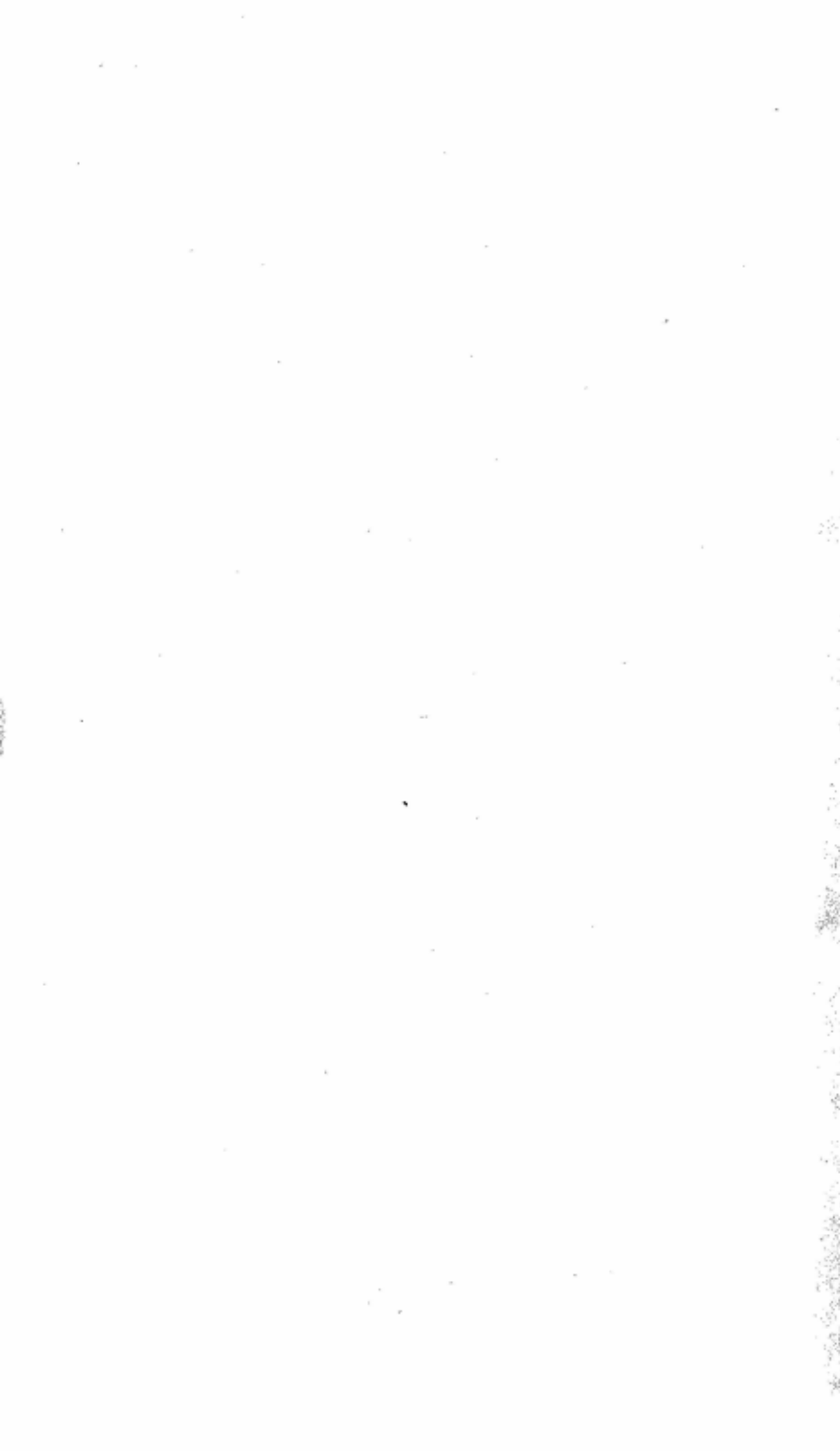
तच्च

‘निर्णयसागराख्य’मुद्रणयन्त्रालये मुद्रितम्
मुम्बापुरवर्त्तिराजकीयग्रन्थशालाधिकारिणा
प्रकाशितम् ।

अस्य च ग्रन्थस्य स्वामित्वं (१८६७) सप्तषष्ठ्युत्तराष्टादशशततमस्य ख्रिस्त-
संवत्सरस्य पञ्चविंशं नियममनुसृत्य संगृहीतम् ।

ख्रिस्ताब्दाः १९०० शकाब्दाः १८२२.

PREFACE.

I.

THIS edition of S'ri Kumârapâlacharita-Prākṛita-Dvyâs'ra-ya-Mahākāvya is based chiefly upon the MS., B, which with another, C, was obtained for the late Mr. Shankar P. Paṇḍit M.A. by his friend the late Mr. Hariprasâda Santokhrâmbhâi Desâi of Bhâvnagar. After as many as six cantos of the poem had gone through the press, a third MS., D, was obtained from the Deccan College Library. As it was obtained late, the various readings of it could not be given in the footnotes and, therefore, they are given in a list at the end; because, they were found to be very useful, in some places by way of improving the text, and in others by way of supporting the improvements already suggested by the editor in the printed text.

As the work of editing this poem was coming to its end, the idea, which the late Mr. Paṇḍit had in his mind, that the text of the Prākṛita portion of Hemâchârya's S'abdânus'âsana with his own Vṛitti might be usefully given as an Appendix, and which was still entertained by his Paṇḍita, grew stronger; and, as a good manuscript was obtained from the library of S'eth Maṇibhâi Premâbhâi of Ahmedabad, it was fully confirmed. There were already two printed editions of this work and the MS. now obtained was very good; therefore no efforts were made to obtain more MSS.

II.

The following is a brief account of the MSS. and printed editions noted above on which this edition of S'ri Kumârapâla-

charita-Prākṛita-Dvyās'raya-Mahākāvya with the commentary and of the eighth chapter of Siddha-Hemachandra with Hemāchārya's own S'abdānus'āsana Vṛitti, which forms the Appendix, is based:—

The first MS., B, consists of 67 leaves having 17 lines on each side. The leaves are $11\frac{3}{4}$ " by $4\frac{1}{2}$ ". The statement at the end of the MS. shows that it was written at Anahillavāḍa Paṭṭana in Saṁvat 1570 or 1514 of the Christian era.

The second MS., C, was written very recently at Bhāvnagar. It does not give any account of the MS. from which it was copied. It was completed on the 10th of March 1883, Saṁvat 1939. It consists of 131 leaves, 1' by $9\frac{1}{8}$ ", bound in a book form, having 22 or 23 lines of bold writing on each side.

The third MS., D, has lost the first leaf, and, a few lines seem to be left out by the copyist at the end of the last leaf; so it is not possible to find out when and where it was got copied. The hand-writing and the appearance of the leaves show that it can not be as old as B. Though this MS. can not be said to be altogether more correct than B, yet, as has been already stated, it has been of great use, in confirming many conjectures provisionally made before it was obtained, and in finding out correct readings in many places. This MS. forms a part of the whole consisting of 473 leaves. The first 387 leaves contain, with the Vṛitti or commentary, the Sanskṛita Dvyās'raya Kāvya which illustrates the Sanskrit Grammar; and the remaining leaves, from 389 to 473, contain the Prākṛita portion of the Dvyās'raya Kāvya with the Vṛitti on it. The leaves measure 10" by $4\frac{1}{2}$ " and contain 17 lines on each side.

The MS. called A is the one on which the Appendix consisting of the Prākṛita Grammar forming the eighth and last Adhyāya (chapter) of Siddha-Hemachandra is mainly based. It consists of 44 leaves, $10\frac{1}{8}$ " by $4\frac{1}{4}$ ", containing 15 or 16 lines on each side. The manuscript was written at Avantī (Ujjain) in the year 1612 Saṁvat, or 1556 A. D.

Of the two editions with which the MS. has been collated, one is Professor Richard Pischel's *Hemachandra's Grammatic Der Prākṛitsprachen*, Printed at Halle 1877; the other is Paṇḍita Kṛishṇa S'āstri Mahābales'var's "Prākṛita Bālabhāshā Māga-dhī" printed at Bombay in Sanivat 1929 or A. D. 1873.

III.

It is necessary to note here a few points in which certain differences in MSS. and printed editions have not been shown as various readings because the differences are not of a serious nature but are either due to different modes of writing or to certain options allowed by the rules of grammar. They are as follows:—

The nasals shown by mere dots on the tops of letters and called by the name anusvāra, and, those shown by semicircular marks with dots in the middle, and called by the name anunāsika, are written without any discrimination in the MSS. The indiscrimination is carried to such an extent, that even in the illustrations of one of the Sūtras where the difference is specifically mentioned, it is not shown in writing. For example, the illustration of the Sūtra VIII. 3. 6. is written in D thus:—

खज्जुरेहि पिआलेहि फणसेहि अवि दंसिअ फलत्तो ।

हरिसाउ हरोउ वि उजज्जणे मिमं नको सिहई ॥ 4. 23.

Consequently these differences have not been always shown in the various readings; nor have they been strictly observed in determining the text in all cases.

In cases of the application of Sūtra VIII. 4. 397., मोऽनुनासिको वो वा, taking into consideration all the MSS. and printed editions, three modes seem to have been followed; such as, जिम, जिम्ब and जिव. Accordingly in the present edition these three varieties of forms have been promiscuously used. What is more particularly to be mentioned is that in some cases which are the subjects of these varieties, a fourth one has been used in the present edition to show how this Sūtra, VIII. 4. 397., has

It is evident from this, that Abhayatilakagaṇi was the author of the commentary on the part of the poem illustrating the seven adhyāyas and that Pūrṇakalaśagaṇi was the author of the commentary on the part illustrating the eighth adhyāya; and, that both were the pupils of Jineś'varasūri. One Lakshmitilakagaṇi, a common friend of these two commentators has looked over and corrected both these commentaries and his service is thankfully acknowledged at the end of the commentaries on both the parts. So the ruling prince who forms the hero of this part of the poem is Kumārapāla of Anahillapura (Paṭṭana); the author of the poem and of the grammar to illustrate which the poem is intended is Hemāchārya and the author of the commentary on the poem is Pūrṇakalaśagaṇi.

II.

All that is known of Pūrṇakalaśagaṇi is that Abhayatilakagaṇi and Lakshmitilakagaṇi were his fellowstudents and that he was the pupil of Jinachandrasūri, whose succession as the head of the Chandra religious sect is thus given at the end of the commentary:—

1. Abhayadevasūri; 2. Jinavallabha; 3. Jinadatta; 4. Jinachandra; 5. Jinapati; 6. Jineś'vara.

III.

Next to give a short account of the subject of the poem. The poem begins with the description of the capital, Paṭṭana, and takes up the hero as being already on the *throne and with representatives of rulers of all provinces attending on him. The first five cantos and a part of the sixth are devoted to the description of Anahillapura, the wealth of the king, the splendour of the royal temples of Jina, the grandeur of the procession in which the king visited them, the liberality and devotion with which he worshipped the images, the beauty of the king's gardens, and the pleasures and luxuries of the king and his subjects in all

* See I. 28.

the seasons of the year. The latter part of the sixth canto contains an account of the warfare between the armies of Kumârapâla and Mallikârijuna, the king of the Concan, which ended in the defeat and death of the latter and a brief account of the relations of Kumârapâla with contemporaneous kings. The last two cantos are devoted to the expression of moral and religious reflexions: in the seventh, they are placed in the mouth of the hero; and in the eighth, they come as instructions from the goddess S'rutadevî to the hero given by her at his prayer.

As this poem does not contain any account of the genealogy of the hero and the interesting events of his life previous to his attainment of sovereignty, I propose to give here, for the information of the uninformed reader, a brief account of the same, as mainly based on the Prabandhachintâmani of Merutunga; and also a short summary of the incidents mentioned in the latter part of the sixth canto and of the reflexions contained in the seventh and the eighth cantos.

The author of Prabandhachintâmani states that Bhîma-deva, the King of Anahillapura, admitted into his harem one, Chaulâdevî, who though not a Kshatriya virgin, and once, a courtesan by profession, was admired for her strength of character and devotion to her master. Their son was Haripâla. His son was Tribhuvanapâla and Tribhuvanapâla's son was Kumârapâla. It was predicted by those who were proficient in chiromancy that Kumârapâla would succeed Siddharâja on the throne of Anahillapura (Paṭṭana); that ruling king, however, on account of the flaw in the parentage of the youth disliked the idea and always remained on the watch to put him to death. Kumârapâla, who suspected this, passed several years in other countries as an ascetic. Once he returned to Paṭṭana and resided in a convent. It happened to be the day on which Siddharâja had invited all the ascetics in the town for worshipping them by way of celebrating the anniversary of the death of his father Karna. Kumârapâla was, therefore, obliged to be

present along with all the ascetics. Siddharâja, when washing the feet of this assembly with earnest devotion, came to Kumârapâla and was struck when he noticed the extreme delicacy of the soles of his feet and such marks thereon as had been described to him to be sure prognostications of sovereignty. Kumârapâla did not fail to observe the change which had come over the face of the king and immediately fled away. Pursued by the soldiers of Siddharâja, he first hid himself in the work-house of a potter, and then in a heap of thorny branches of trees in the field of a cultivator, and thus eluded the search of his pursuers. During his flight while resting under a tree, he noticed a rat bringing out from a hole twenty-one silver coins, one by one. When the rat afterwards began to restore them, he allowed it to go into the hole with one of them and then took possession of the rest. The rat on its return, not finding the treasure, was so deeply grieved that it died immediately on the spot. Kumârapâla was much pained to see this incident. On the way, while going without food for three days and tormented by hunger, he happened to meet a lady with a large retinue on the way to her father's house. She invited him with affection as a sister and treated him to rich food. Thus journeying for several days through the country, he arrived at Stambhatîrtha-Khambhat-Cambay, where Hemâchârya the great Jaina saint resided at the time. There he called at the minister Udayana's house to ask for food. Again Udayana saw him in the convent, where, in reply to his question Hemâchârya, on the strength of the marks he noticed on his person, prophesied that Kumârapâla was going to be the ruler of the whole land. Noticing that Kumârapâla hesitated to trust in the prediction, Hemâchârya made two copies of a statement of his prophecy and handed over one to the minister and the other to Kumârapâla. The statement ran thus:—"If you will not be anointed king on Sunday the second day of the

* प्रबन्धचिन्तामणिः p. 194. l. 4.

सं० ११९९ वर्षे कार्तिके वदि २ रवौ हस्तनक्षत्रे यदि भवतः पट्टाभिषेको न भवति तदातः परं निमित्तावलोकसंन्यासः ।

dark fortnight of the month of Kârtika when the moon will be in the constellation *hasta* in the year 1199 Sanvat, I shall give up the work of prophesying hereafter." On seeing this, Kumârapâla and Udayana agreed to abide by the orders of Hemâchârya if the prophecy should be realised. Hemâchârya, at the same time, exacted from Kumârapâla a promise that he would accept the Jaina creed if he should become a king. Kumârapâla then went to the house of Udayana who entertained him heartily and, providing him with all requisites, sent him on to Mâlva.

There in the temple of Kuṇḍaṅgeśvara he noticed a verse, inscribed on the tablet containing the account of the foundation of the temple, which ran as follows :—*“ When eleven hundred and ninety-nine years will have been completed, there will be king Kumâra who, oh Vikramarâya, will be like you.” Astonished to read this inscription and having, about the same time learnt that Siddharâja was dead, Kumârapâla started back for Anahillapura.

Returning to the town at night, hungry and exhausted, and having got no money, he appealed for his meals to the charity of a confectioner ; and then went to the house of his sister's husband, Kânhaḍadeva, who was the foremost among the ministers to whom Siddharâja had entrusted the work of placing a suitable ruler on the throne. Kânhaḍadeva who had gone to the Court, on his return home, treated Kumârapâla with great respect, and, next morning, accompanied by his army in a state of readiness for action, took him to the palace. When all the courtiers were assembled, a young relation of the deceased king was first placed on the throne, but he appeared to be extremely careless, as he did not mind even his clothes when they fell off and left his limbs naked; and was, therefore, regarded as unfit for the honour. Another relation was then placed in his post, but he, too, was regarded as undeserving, as he sat in an extremely humble position joining his hands in an attitude of prayer. Kânhaḍadeva then put

* पुण्ये वर्षसहस्रे शते वर्षाणां नवनवत्यधिके भवति कुमारनरेन्द्रस्त्व विक्रमराज सदृशः
P. 194. प्रबन्धचिन्तामणि.

forward Kumârapâla, who won the applause of all who were there by taking his seat on the throne in a neat and majestic position and handling his sword adroitly. The state-priest then immediately performed the ceremony of coronation and Kânhaḍadeva rendered to him the prostration due to a king. Kumârapâla being of the mature age of 55 years when he ascended the throne, and having gathered vast experience in his numerous travels, conducted the government of the state independently and became unpopular among the old ministers who combined together and once employed assassins to murder him when he was to pass through a dark part of the palace. But a relation of his secretly gave him the information; and he evaded their effort and put to death the hostile ministers. Kânhaḍadeva, too, feeling proud of the relation he bore to him and of the service he had rendered to him on the occasion of his installation on the throne, began to insult him by publicly speaking of his low origin and poor antecedents. Kumârapâla frequently asked him to reserve his criticism for private interviews, but finding that Kânhaḍadeva persisted in his insulting behaviour, without showing any outward signs of dissatisfaction, caused his eyes to be extracted and sent him home. This established his influence thoroughly on all courtiers and subordinate princes who bore well the following truth in their heart:—

आदौ मयैवायमदीपि नूनं न तद्दहेन्मामवहेलितोपि ॥

इति भ्रमाद्बुलिपर्वणापि स्पृशेत् (स्पृश्येत् ?) नो दीप इवावनीपः ॥ ३ ॥

A lamp should not be touched by a man even with the tip of a finger with the false idea that since it was he who lighted it at first, so indeed it would not burn him though treated with disregard; such is the case with a king too.

When Kumârapâla felt he was firm on the throne, he proved his gratitude to the potter, Âlînga, who had given him shelter when he was being pursued by the soldiers of Siddharâja, by appointing him one of his ministers and conferring upon him a grant of land consisting of 700 villages. The descendants of

that potter assumed the name Sagara in order to conceal their original low profession. Udayana, the nobleman of Stambhātīrtha (Cambay), who had also obliged him, was not forgotten by him. One of his sons, Vāgbhaṭadeva by name, was made the prime minister.

But another son of the same nobleman, *Vāhaḍa, who was a favourite of Siddharāja, could not bear the dignity of Kumārapāla and disobeyed his orders. By and by he joined the army of †Ānāka, the king of Nagor. The young man having bribed many of the dependents of Kumārapāla induced Ānāka to undertake an invasion on Gujarat. The great efforts of Vāhaḍa, who had prepared nearly every thing for the complete defeat and destruction of Kumārapāla by way of spreading disaffection among his followers and servants, were frustrated by a strange incident. Kumārapāla had an excellent elephant whose name was Kalahapañchānana (a lion in a fight). His driver, Cha-ulīṅga by name, whom Vāhaḍa had bribed over to his side, happening once to be scolded by Kumārapāla took offence and left his service. Sāmala, another elephant driver, who was unequalled in his honesty and professional skill, was appointed in his place. When the time of the meeting of the forces of Kumārapāla and Ānāka arrived, Kumārapāla was informed by his spies of the disaffection that had been created among his followers, but being naturally brave made up his mind to fight alone with Ānāka, and ordered Sāmala to take his elephant against him. Finding that Sāmala hesitated to obey his order, Kumārapāla charged him with treachery. Sāmala denied the charge and explained his hesitation by saying that in the opposite army there was Vāhaḍa, also riding an elephant, whose voice was so shrill that it terrified even elephants. He, however, removed the danger by previously stopping the ears of his elephant by his wearing garment and then driving him against that of Ānāka. Vāhaḍa who was not aware of the change of the elephant-driver, being

* This young man's name is variously written as Chāhaḍa and Bāhaḍa also.

† This name is written as आनो also.

fully confident that he would receive help from the elephant-driver of Kumârapâla, forced his elephant on Kumârapâla's and tried to step on his head, sword in hand. Sâmalâ, who foresaw the attack, slightly withdrew his elephant, so that Vâhaḍa fell down between the two elephants, where he was seized and taken prisoner by the foot-soldiers of the brave king. Immediately Kumârapâla hastened against Ânâka, and, challenging him to fight as 'the best of Kshatriyas' with his usual practice shot an arrow exactly in his face and when he lay prostrate on his elephant, shouted victory, waving his garment with great joy. When the two leaders were thus defeated, all rendered obedience to Kumârapâla whose victory was thus complete.

The next great encounter of Kumârapâla's men was with Mallikârjuna, the king of the Concan. Once while Kumârapâla was sitting in his court surrounded by his generals and dependents, a bard described Mallikârjuna as having assumed the title, "the grand-father of kings." Kumârapâla, unable to bear the insult looked around and was astonished to see one of his councillors, Âmbaḍa by name, showing to him his joint hands in an attitude of prayer; so after the council was separated, the king sent for him and asked him what he meant. Âmbaḍa said that from the demeanour of the king he inferred that the king wished to find out whether there was any warrior in the assembly by sending whom he could reduce Mallikârjuna who being vain-glorious had assumed false dignity; and that, being himself competent to execute the commission, he had made that silent request. Immediately the king brought together the various sections of his army and his dependents, and despatched them against Mallikârjuna with him. Having made several long and consecutive marches Âmbaḍa had just crossed the river Kalaviṇi and was pitching tents when Mallikârjuna attacked him and routed his army. Being thus defeated and driven to the other side of the river, he attired himself in black clothes and, having used black flags in his army, lived in black tents. Kumârapâla, who was in that part of the country, having seen

the dismal camp and being informed that it was Āmbaḍa's and that the appearance he had assumed was owing to his being unable to bear the disgrace of the defeat he had met with, was struck with the highly sensitive nature of that general and sent another army and some more of his powerful feudatory princes to his aid. Being thus assisted Āmbaḍa again crossed the river Kalaviṇi, and after constructing a road, again assailed the army of Mallikārjuna. Directing his attention particularly towards the king and getting up to the head of his elephant using his tusks as a ladder, he challenged him to a single fight and calling upon him to invoke his favourite deity and to be the first to strike, threw him down and cut off his head, the feudatory princes who had been sent to his aid being in the meanwhile engaged in plundering the town. Having promulgated the authority of Kumārapāla in the Concan, he returned to Anahilapura and in the Court of the King offered his salute with Mallikārjuna's head covered in gold "in the presence of 72 feudatories." He also presented the enormous *wealth he had brought from the treasury of Mallikārjuna to the king who rewarded him by conferring upon him the title of "the grand-father of kings" which was as it were thus wrested from Mallikārjuna.

After giving a poetic description of this victory, the Prākṛita Dvyāś'raya mentions briefly how Kumārapāla extended his power further by conquering S'rīnagar, Kānchī and Tilinga. From the North-west also the king of Sindh is described as devoting himself to the service of Kumārapāla.

The Prākṛita section of Dvyāś'raya Mahākāvya is extremely brief in mentioning the submission tendered by princes of other countries to Kumārapāla. The king of Javana is described as abandoning all pleasures owing to the fear he feels for him.

* शृङ्गारकोडीसाडी १ माणिकउपछेडउ २ पापखउडार ३ संयोगसिद्धिसिप्रा ४ तथा हेमकुम्भा ३२ तथा मौक्तिकानां सेडउ ६ चतुर्दन्तहस्ती १ पात्राणि १२० कोटी सार्द्ध १४ द्रव्यस्य दण्डः । See प्रबन्धचिन्तामणि p. 203.

"Uvves'vara"* is spoken of as presenting to him abundant wealth and excellent horses. The Prince of Vârâṇasî (Benares) is mentioned as daily waiting at the portico of the palace for his visit. Kumârapâla receives presents of rich gems from the country of Magadha and excellent elephants from Gauḍa. His army devastates the country of Kânyakubja and terrifies the king. The sufferings of the country of Dasârṇa are extreme. The king is terrified to death. The wealth of the vast capital is carried away by his soldiers and several generals of that king meet with death at their hands. After reducing the power and pride of the king of Chedi (Tripuri, modern Tipparah) the army of Kumârapâla is described as establishing its camp on the banks of the Revâ; the crocodiles in its deep waters and the gardens on its spacious banks are mentioned as suffering at the hands of the brave soldiers. The army then crosses the river Jamunâ and assails the king of Mathurâ, who being aware of his weakness, protects his town by gratifying the assailants by presents of gold. The potentates finally mentioned as contributing to the greatness of Kumârapâla are "the king of Jaṅgala," "the ruler of Turkish Mahomedans," and "the Emperor of Dehli." This takes us to the end of the sixth canto of the poem, at the end of which the poet describes the hero as hearing the praises offered by the king of Jaṅgala and then going to sleep.

The seventh canto introduces the hero as waking up early in the morning and meditating on the serious duties of man and the verses in the canto are couched in the words of the hero. The last two cantos do not refer to any historical events but contain moral and religious reflexions. After describing how the sinful acts of a man cause his soul to wander about in the universe and how saints are happy in holy places when free from the influence of love, and after effectively denouncing the conduct of vicious men and women and the evil consequences of yielding to the influence of women, the hero is made to bestow praises on such individual saints as Sthûlabhadra, Vajra, Gajasukumâla,

* The commentary does not say whether this shows the name of a king, town, or country.

Gautama, Abhayakumâra, Sudharma, Jambû, Prabhava, and to extol the Jaina doctrine and Jaina teachers and ascetics generally. Then after describing the necessity of confining devotion to the five principal Jaina deities, the hero offers prayer to S'rutadevî and requests her to give him proper counsel concerning his duties.

The last and eighth canto is couched in the words of the goddess, S'rutadevî, who is represented by the poet as imparting knowledge to Kumârapâla in compliance with his prayer. The substance of the advice contained in the canto is as follows:— Patient thought, freedom from anger, freedom from sinful operations, a mind devoted to absolution, righteous conduct, sharp intelligence, kindness towards the whole world, following the path of saints, making no distinction between friend and foe, looking upon all with a kind eye, speaking short and sweet, and the constant thought that lust and other hostile passions have to be kept always in check are some of the means of attaining absolution. The repetition of the prayer of Arhat and other deities *viz.* what is known in the Jaina doctrine as Pañcha Parameshthi-Namaskâra, and abstaining from taking life and saving a man of whatever caste he may be; the repetition of the sacred spell, चत्वारिमङ्गलम् &c. and the constant contemplation of the feet of Arhat enable a man to be free from attachment to all objects of senses; to carry on the practice of all the particular postures recommended in Yogas'âstra; to acquire perfect acquaintance of, and control over, all the passages of the vital airs and fluids; and to abstract the mind from all worldly objects and to concentrate it on Brahma, which gives freedom from the fear of disease, old age and death and secures final absolution. "Save all life from destruction" is the best religious instruction that a man can confer upon man. The praise or censure coming from others should not cause one to bestow praise or censure on them. One should always secure the favour of his religious preceptor and thus attain the purity of his own mind. By following the words of saints by means of severe self-discipline one should destroy the effects of bad actions. Those preceptors should

be abandoned who by the desire of wealth bring their pupils into difficulties. One that has faith in the words of Arhat naturally understands the philosophy of such subjects as birth, death, creation, absolution &c. Doctrines which are false (other than Jaina doctrines) should be avoided as leading to evil consequences. The attainment of absolution should be preferred even to the attainment of godhead, as the happiness of the former is eternal while that of the latter is temporary. One should always bow to the preceptor who puts down in public discussion the preachers of false doctrines. Without the three 'gems'—faith (ज्ञान) knowledge of religious truths (दर्शन) and good conduct (चारित्र)—absolution cannot be obtained, as valuables do not fall from the skies, but can only be purchased with money. Mercy practised daily towards living beings leads to salvation; and it makes no difference whether one is in a holy place or in a jungle or in his own house. Those who violate religious binding by eating at night fall into depths of sins and have to pass through innumerable lives. To attain heaven one should be merciful towards living beings and to attain absolution one should practise self-control; all other efforts are utterly useless. Those ears and hearts are blessed which every moment receive, and hold fast, fresh words of sound sense coming from saints. The distinction between 'mine' and 'yours' altogether disappears from the minds of those into whose ears even the mention of the revelation of Jina has found its way. Firm thought should be fixed on religion in order to make one's heart free from passions, to make one's word true and to make one's conduct pure. Can waters have the power of bestowing good, that people go to the Narmadâ, the Sarasvatî, the Yamunâ and the Bhâgirathî and throw themselves like beasts into them? Jina should be fixed firmly in mind as if he were made a resident there or as if he were painted or engraved or reflected there or as if he were there by nature. Without mercy all show of holiness is worthless; and one possessed of mercy cannot fail to get salvation.

IV.

The next thing that remains to be done is to give to the reader some account of the author, Hemâchârya. As this is given very fully in the well-known work, Forbes' Râsamâlâ, I beg to subjoin a few extracts from that work and, as they contain a description of the death of Kumârapâla as well as that of Hemâchârya, thus conclude this introduction:—

*His (Hemachandra's) parents, whose names were Châchig and Pâheenee, belonged to the Modh Wâneeo caste, and resided at Dhundhooka in "Urddhâstum-land," the southern border country of Soreth and Goozerat. The father professed the orthodox Hindoo faith, the mother was "as it were a Devee of the Jain religion." Their son received at his birth the name of Chung Dev. When he had attained the age of eight years, Devchander Âchârya, travelling in that part of the country, came to Dhundhooka. Châchig being at this time from home, his wife was persuaded by the Âchârya, who had been much struck by the appearance of Chung Dev, to entrust her son to his care, in order that he might receive the initiatory rite as a Jain ascetic. The Âchârya accordingly carried off the boy to his convent at Kurunâwutee. When Châchig returned from foreign parts, and heard what had happened to Chung Dev, he was much distressed, and vowed that he would eat no food until he had seen his son. Having ascertained the spiritual teacher's name and place of residence, he set off to Kurunâwutee. When he arrived there he went to Devchunder to demand his son. Chung Dev was at the house of Oodâyun Muntree, who took upon himself the task of reconciling Châchig to the step which his son wished to take, and as he succeeded therein, Chung Dev took the initiatory vow and assumed the name of Hemchunder. He soon became famous, and having at an early age made himself acquainted with all the learning of the Hindoos, as well as of the Jains, he received from the Gooroo the title of Sooree.

* Râs Mâlâ p. 145, l. 28.

Hemchunder was the author of the *Ubheedhân Chintâ-munee* (अभिधानचिन्तामणि), the Hymns to Jin Dev (a commentary on which bears date A. D. 1292), "a pure Yog Shâstra, containing the story of the sixty-three Jain heroes (Shulâkâ pooroosh), with the prayer of the twenty passionless ones (virâg)," the *Dwyâshray*, and other works.

While Koomâr Pâl was with his army in Malwa, the Monk Hemchunder came to him to seek his protection on account of an outrage which had been committed by the Shaivite ascetics, on the occasion of the rejoicings at his mother's funeral. "One's own royalty," was the reflexion of Hemâchârya, "or the subjection of the king to one's self, these are the only roads towards effecting an object." The Âchârya was introduced to the king by Oodâyun Muntree; and Koomâr Pâl, recollecting the predictions and promises of Cambay, received him with great favor, and admitted him to a familiar intercourse. The Brahmins about the king were alarmed at the influence Hemchunder was gaining over him, and brought several charges against him, of which the most serious appears to have been, that he refused to worship the Sun. Hemchunder who was of a politic character, and, for a long time at least, disposed to seek toleration for his own religion, rather than to attack that of his opponents, made an answer which satisfied the king of his faith in the great deity of the Kshutrees:—"This splendid mansion of light I ever retain in my heart; at the time of whose setting I abandon food." In accordance with the same line of policy, he strengthened his recommendations by quoting the Hindoo as well as the Jain scriptures in their support, and when on one occasion Koomâr Pâl consulted him as to the selection of some object on which he should expend money as a religious action, the Âchârya advised him to restore the temple of Someshwar at Dev Puttun, which was endangered "by the strength of the ocean waves."

† The royal suite were then (after arriving at the temple of Someshwar when it was restored) dismissed, and Koomâr Pâl and Hemâchârya entered alone the adytum of the temple, closing the door behind them.

Koomâr Pâl addressed Hemâchârya. "Among so many religions, I am anxiously desirous to establish one religion which may be assented to with certainty. There is no Dev like Someshwur; there is no king like myself; there is no ascetic like you. My wealth of fortune has thus brought the whole three together. Do you, therefore, in the presence of this great Dev, point out to me, with true speech, the divinity who is the giver of liberation." Hemâchârya replied, "we have no need now of the matters that are contained in the Poorâns. I will bring the illustrious Someshwur in corporeal presence hither, that you may hear the truth from his own mouth." He continued: "without doubt, in this place the Dev is concealed. We two, devoting ourselves immoveably to worship in the manner which the spiritual preceptor has pointed out, may cause the Dev to present himself. I will profoundly meditate; do you, from this wood of aloes, raise incense, ceasing not until the three-eyed god, appearing, restrains you." They laboured both of them thus, the smoke of the incense filling the adytum, darkening the light of the lamps which were arranged round the door and the niches on the three sides. Suddenly a light beamed forth, brilliant as the light of the sun. The king started up, dazzled by this effulgence; he shaded his eyes with his hands, and strove to recover the power of seeing. At that moment he beheld, occupying the basin in which the sacred symbol was set, the form of an ascetic, whose hair was matted on his head, of a beauty incomparable, bright as fine gold, the sight of whom mortal weakness could not endure. The king ascertained, by the touch of his hand, that this was, without doubt, the Dev, corporeally present. Prostrating himself, with great de-

votion, he thus addressed the god: "Lord of the World! thus worshipping you, my eyes have attained their object; in kindness, therefore, giving some command, cause my ears also to fulfil their desire." The face of the Dev shone as the morning after the night of bewilderment; from his mouth issued the following divine words:—"Oh! king, this monk is an incarnation of all the gods; he is without deceit; to him it is given to behold the Divinity as a pearl in his hand; he is acquainted with the past, the present, and the future. The path which he shall show you, that understand to be, without doubt, the road to liberation." Thus speaking, the Dev became invisible.

* * * * *

* The king and the monk returned to Unhilpoor. There Hemâchârya instructed Koomâr Pâl in the purity which proceeded from the mouth of Jin Dev, and caused him to become great among the followers of Urhunt. Under the Âchârya's directions, the king forbade the destruction of life for a period of fourteen years in the eighteen countries of Goozerat, in which his order was obeyed. The Brahmins who offered living sacrifices in their rights, says the author of Dwyâshray, were forbidden to continue the practice, and thus began to present offerings of grain. The king's order was obeyed in Pullee land also, and the ascetics who used deer skins for their covering found it impossible to procure any. The people of Punchâl, also, who had been great destroyers of life, being subjects of Koomâr Pâl, were compelled to refrain. The trade of those who sold flesh was put a stop to, and three years' income allowed to them in compensation. The people of the countries about Benares, however, continued to sacrifice life.

* * * * *

† Koomâr Pâl Raja having now completed the thirtieth year of his reign, the curse which the great Sutee, the mother of Lâkho Râj, king of Kutch, had pronounced against the race of Mool Râj, began to work, and the king found himself afflict-

* Râs Mâlâ p. 150, l. 1.

† Râs Mâlâ p. 158, l. 27.

ed with the pains of leprosy. At the same time Hemchunder, who had attained the age of eighty-four years, knowing that his end approached, performed the "last worship," and commenced a total abstinence from food, that he might anticipate the mandate of Yuma. The king expressing deep affliction on this account, Hemchunder said, "You have yourself but six months more of life allotted to you; you have no son: do you too, therefore, perform the works that remain to be performed." Thus, instructing his royal pupil, Hemchunder died.* The king

* Another account of the death of Hemâchârya is given in the same work as follows:—

At this conjuncture, Shunkur Swâmee, who had been attracted to Unhilpoor by the matter of the bards, made his appearance at Sidhpoor, and the Brahmins, knowing that they would have to leave the kingdom next morning, sent for him during the night, and brought him to Puttun. In the morning, Koomâr Pâl Raja called for the Brahmins, and commanded them to leave the kingdom. Shunkur Swâmee stepped forward, and said, "What need of expelling any from the kingdom? at nine o'clock, the ocean, quitting its boundaries, will swallow up the whole country." The Raja upon this, sending for Hemâchârya, asked him whether the deluge predicted by the recluse would happen. Hemâchârya denied that it would, and asserted the Jain doctrine, that the world never had been created and never would be destroyed. Shunkur Swâmee said, "Set a water-clock, and let us see what will happen." The three seated themselves beside the clock. When nine o'clock came, they ascended into an upper story of the palace, and looking out at the western window, saw the sea-waves rapidly advancing. On and on came the billows, until they had submerged the habitations of the City. The King and the two Âchâryas went up higher and higher, but the water still continued to rise upon them. At last they reached the seventh and uppermost story, and, looking down, found that the whole city, the highest trees and tallest spires, were under water, and that nothing was visible on all sides but surging waves. Koomâr Pâl, in great terror, turned to Shunkur Swâmee, and asked him if there were no means of escape. He said, "A boat will come from the west, which will pass close to this window. Whoever jumps quickly into it will escape." The three girded their loins, and prepared to get quickly into the boat. Soon a boat appeared in the distance; it drew nearer and nearer. Then Shunkur Swâmee, seized the king by the hand, saying, that they should assist each other into the boat. It approached the window, and the king attempted to jump in, but the Swâmee dragged him back. Hemâchârya jumped from the window. The ocean and the boat, however, were alike illusions, and he fell on the pavement below, and was crushed to death. A massacre of the Monk's followers ensued, and Koomâr Pâl became a disciple of Shunkur Swâmee. *Râs Mâlâ* p. 156, l. 8.

with a mind bowed down by grief, performed the funeral rites of the great Âchârya. With the ashes of the pile, knowing them to be of incomparable purity, Koomâr Pâl and his chieftains made marks upon their foreheads. For many days the lamentation continued; and the king, abandoning all care for mundane affairs, was engrossed thenceforth in deep and devout meditation, until at length, his life escaping by a door of the body, he passed to Paradise.

EXPLANATION OF MARKS AND ABBREVIATIONS.

- I. Out of the three figures following है० (which is an abbreviation of the word हैमव्याकरण) at the top of the right hand page, the first figure shows the number of the chapter (अध्याय) of grammar, the second figure shows the quarter (पाद) of the chapter and the last figure shows the number of the last Sûtra quoted or illustrated in that page. For example: [है० ८. १. ११.] on page 7. means that the last Sûtra quoted at the end of the page is the eleventh in the first quarter of the eighth chapter; [है० ८. १. ३.] on page 5. means that the last Sûtra illustrated in the last line of the text is the third of the first quarter of the eighth chapter.
- II. In the commentary the number of the Sûtra quoted for illustration is shown by the single figure in brackets following that Sûtra; other Prâkṛita Sûtras being shown by two figures in brackets: the first showing the quarter, and the second, the number of that Sûtra. For example: in "अथ प्राकृतम्" [१] on page 4., in line 23. the figure [१] shows the number of the Sûtra "अथ प्राकृतम्;" and on page 5., in line 20. the quarter and number of the Sûtra referred to in the word वक्रादित्वात् are shown respectively by the figures १ and २६ in brackets, thus:—[१. २६].
- III. The examples regularly intended for the illustration of Sûtras, whether they occur in the verses or the grammatical portion of the commentary given in smaller type, are underlined, as वेईसमाह on page 5., in lines 1. and 20.
- IV. Where a prosodially long vowel is intended to be read as short, it is shown by the mark ∪ on the top of the letter, as हिँ in line 2. page 3; and ओँ in line 4. page 11.
- V. In all cases of two or more words joined in a compound without the final of the antecedent word being modified by sandhi, the combination of the words is shown by a hyphen as in सिरि-वद्धमाण-सार्भि in line 3. on page 3.

- VI. The various readings in Prākṛita verses are indicated by Devanāgarī numerical figures, and those in the commentary by English ones.
 - VII. The letters or words which the editor thought were omitted from the MSS. by the inattention of the scribes are supplied as suggestions in brackets.
 - VIII. Where in brackets following a Sūtra the letter हे० or है० is followed by two figures the first figure shows the number of the Chapter or Adhyāya and the second figure shows the number of the quarter or Pāda of Haima Vyākaraṇa.
 - IX. In the foot notes to Kumārapāla, A means the Deccan College MS. of Haima Vyākaraṇa consisting of chapter VIII.
-

विषयानुक्रमः.

सर्गः १

- १ मङ्गलाचरणम् ।
२-२७ अणहिलनगरवर्णनम् ।
२८ तत्र कुमारपालनृपस्थितिः ।
२९-४७ नृपस्य वर्णनम् ।
४८ महाराष्ट्रादिदेशागतसूतवचनप्रस्तावः ।
४९-७० सूतोक्तिप्रकारः ।
७१ राज्ञः शयनोत्थानम् ।
७२, ७३ राज्ञः प्रातस्त्वं कृत्यम् ।
७४ राज्ञोऽग्रे अन्यनृपस्थितिः ।
७५-७८ राज्ञः पार्श्वे चामरधारिवारयुवतिस्थितिः ।
७९, ८० राजानं प्रति द्विजाशीर्वादः ।
८१ राज्ञस्तिलकधारणम् ।
८२ वृष्टावृष्टलोकविज्ञप्तिनिशमनम् ।
८३ तिथिश्रवणम् ।
८४ राज्ञो मातृगृहगमनम् ।
८५ मातृणां रत्नादिसमर्पणम् ।
८६ देवानां देवीनां चाग्रे गीतम् ।
८७ कुलजरत्नादीनां वसुसमर्पणम् ।
८८ लक्ष्मीपूजनम् ।
८९, ९० ततो गुणनिकां कर्तुं श्रमगृहगमनम् ।

सर्गः २

- १-२० राज्ञो मल्लश्रमादि ।
२१ बहिर्गमनार्थं कुञ्जरानयनम् ।
२२-३१ कुञ्जरवर्णनम् ।
३२ राज्ञः कुञ्जरारोहणम् ।

- ३३-३९ आरूढस्य राज्ञो वर्णनम् ।
 ४०-५१ राजनामाङ्कितस्य जिनमन्दिरस्य तत्प्रविशतो राज्ञश्च वर्णनम् ।
 ५२ तन्मन्दिरं शत्रूणामपि धर्मोन्मुखत्वकारकम् ।
 ५३ जिनस्तवनप्रस्तावः ।
 ५४-६१ स्तुतिप्रकारः ।
 ६२-६५ राज्ञो जिनस्नपनम् ।
 ६६ जिनाग्रे स्त्रीसंगीतप्रस्तावः ।
 ६७-७७ संगीतम् ।
 ७८ राज्ञो मरुवकपूजाविषयमनुशोचनम् ।
 ७९ अनुशोचनप्रकारः ।
 ८० शासनदेवीवचनम् ।
 ८१ उद्यानस्य सर्वर्तुकुसुमसमृद्धावाशीर्वादः ।
 ८२ राज्ञो गुरुप्रणामः ।
 ८३ जिनमन्दिराद्राजनिर्गमनम् ।
 ८४-९० राजाश्वस्य वर्णनम् ।
 ९१ राज्ञो धवलगेहं प्रति गमनम् ।

सर्गः ३

- १ राज्ञ उद्यानं प्रति गमनम् ।
 वसन्तर्तुवर्णनम् २-८९.
 २ वसन्तर्तुप्रवृत्तिः ।
 ३ मदनाधिक्यम् ।
 ४ मदनप्रतापः ।
 ५ चूतः ।
 ६-१५ मलयानिलः ।
 १६ सिन्दुवारपरागः ।
 १७ अशोककुसुमम् ।
 १८ अन्दोला ।
 १९-२६ दोलाविलासः ।
 २७ तिलकपुष्पविकासः ।
 २८ मधूकतरुः ।
 २९ अशोकतरुः ।

- ३० पलाशतरुः ।
 ३१ पाटलिपुष्पम् ।
 ३२ कुरवकपुष्पम् ।
 ३३ शिरीषपुष्पलम्ना भ्रमरावलिः ।
 ३४, ३५ पिकीगायनम् ।
 ३६ लवली ।
 ३७ पिकी ।
 ३८ मध्याह्नतरुः ।
 ३९ किशुकाः ।
 ४०, ४१ अलयः ।
 ४२ शिरीषः ।
 ४३, ४४ कर्णिकारः ।
 ४५ विचकिलः ।
 ४६ पुष्पितलवली ।
 ४७ पलाशकुसुमम् ।
 ४८ प्लक्षपल्लवाः ।
 ४९ कुसुमावचयकलाः ।
 ५० नवचूतः ।
 ५१ बकुलदाम ।
 ५२ मलिकामाला ।
 ५३ जपादाम ।
 ५४ माधवीस्रक् ।
 ५५ लवली ।
 ५६ अमनोऽज्ञमाला ।
 ५७ बकुलवृष्पाणि ।
 ५८ लवलीकलिकाः ।
 ५९, ६० कुरवकाः ।

केषांचित्प्रेयसीभिः सह सस्नेह आलापः ६१-७३.

- ६१ वर्णकुसुमत्रोटने प्रार्थनम् ।
 ६२ तिलककुसुमम् ।
 ६३ लवलीकुसुमानि ।
 ६४ बकुलाशोकपुष्पाणि ।
 ६५ हिन्तालमञ्जरी ।

६६	पलाशकुसुमम् ।
६७	रम्भावतंसः ।
६८	पुन्नागः ।
६९	पूगफलीबालपुष्पम् ।
७०	जपाकुसुमम् ।
७१	फुल्लविचकिलम् ।
७३	क्रीडनप्रस्तावः
७४-८९	क्रीडा ।
९०	राशो ग्रीष्मदर्शनम् ।

सर्गः ४

ग्रीष्मर्तुवर्णनम् १-७७.

१	राजानं प्रति दौवारिकस्य ग्रीष्मश्रीविषयकं वचनम् ।
२	पथिकस्य लपनम् ।
३	काञ्चनारवृक्षः ।
४	नवकाञ्चनकेतकी ।
५	ग्रीष्मश्रीस्पष्टत्वम् ।
६	नवमालिकामल्लीजपाः ।
७	चीरीशब्दे ग्रीष्मश्रीर्गायतीत्युत्प्रेक्षा ।
८	चीरीणां पथिकान्प्रत्युल्लपनम् ।
९	मल्लिकावचयकर्त्र्या भणनम् ।
१०-२१	वारवनिनानां संबद्धासंबद्धलपनकर्त्रीणां द्राक्षारसपानम् ।
२२	आम्रमधूकौ ।
२३	खर्जूरप्रियालपनसानामुद्यानम् ।
२४	शिरीषकिंशुकबकुलगन्धः ।
२५	राशो धारागृहगमनम् ।
२६	जलयन्त्रस्य पूर्वदक्षिणपश्चिमोत्तरभागेभ्यो जलौघप्रवर्तनम् ।
२७	वेदिकामकरमुखादिभ्यो
२८	पञ्चालिकाकर्णादिभ्यो
२९	यन्त्रनिःसृतजलबिन्दुव्याप्तत्वादृक्षेषु रोमाञ्चोत्प्रेक्षा ।
३०	जलक्षणदर्शने तत्र सर्वत्र जनप्रवर्तनम् ।
३१	सालभजिकाकरगतघटेभ्यः सर्वत्र समं जलनिर्गमनम् ।

- ३२ जलपूरेण क्रीडागिरितरुसेचनम् ।
 ३३ विटलोककल्पितं जले दधिमधुसादृश्यम् ।
 ३४ जलप्रवाहाणां मलयवायुतोपि मदनामिप्रदीपकत्वम् ।
 ३५ जलवायूनामपि विशेषतो मदनामिप्रदीपकत्वम् ।
 ३६ तत्रत्यक्रीडागिरितरुणां जलेन लावण्योपेतत्वम् ।
 ३७ क्रीडागिरितरुतले कुसुमाभरणराशीकरणम् ।
 ३८ चन्दनघुसृणयुक्तक्रीडागिरिजलानां दधिमधुशोभाहारकत्वम् ।
 ३९ लीलागिरिनिर्झरजलानां कामजयवैजयन्तीसादृश्यम् ।
 ४० तदा तरुणमिथुनमनसां परस्परं मेलनम् ।
 ४१ स्त्रीणां जलकेत्युत्सवे प्रवृत्तिः ।
 जलकेलिः ४२-७७.
 ४२ मृगाक्षीणां जलगाहनम् ।
 ४३-४५ रूपाधिकस्त्रीरुद्दिश्य तदस्थयुवजनवचनम् ।
 ४६ कस्यचित्प्रियागण्डूषप्राप्त्या प्रमोदः ।
 ४७ कस्यचित्प्रियाकर्तृकं जलताडनम् ।
 ४८ अबलानां प्रियैः सह जलकेलौ प्रवृत्तिः ।
 ४९ तासां जलेनाक्षिकञ्जलक्षालनेपि शोभातिशयः ।
 ५० हरिद्रागौरीणां स्वसमानवर्णाभिः सह जलकेलिः ।
 ५१ जले भर्तुरग्रे कस्याश्चिदुक्तिः ।
 ५२ जले वल्लार्कषणपरं प्रियं प्रत्यबलाकृतनिर्भर्त्सनम् ।
 ५३ अन्यासक्तं प्रियं दृष्ट्वा कस्याश्चिद्रोदनम् ।
 ५४ अकृत्यकारिणा सह रिरंसन्तीं प्रति सख्या निषेधः ।
 ५५ जामातृनुद्दिश्य संभलीजल्पनम् ।
 ५६-५८ जलक्षणे प्रसादयितुमागते प्रिये मानिन्या रोदनम् ।
 ५९-७७ कुमारपालं प्रति दौवारिकस्य जलक्रीडाप्रवृत्तराजसमूहविज्ञापनम् ।
 ७८ प्रावृट्पालप्रवृत्तिः ।

सर्गः ५

प्रावृट्पूर्णनम् १-४५.

- १ नीपगन्धस्य सर्वत्र प्रसरणम् ।
 २ मयूरपिकीगायनश्रवणे प्रोषितविलापः ।
 ३ सर्वत्र मालतीगन्धप्रसरणम् ।

- ४ सुगन्धिवायुपरिभ्रमणेन प्रोषितानां निःश्वासपरिमोचनम् ।
 ५ मालतीलतया पूर्वानिलेन च पथिकचित्तस्य विह्वलत्वम् ।
 ६ कुमारपालं प्रति आरामिककर्तृकं वनोद्देशमनोहरत्वस्य विशापनम् ।
 ७ श्रीफलवृक्षः ।
 ८ जम्बुदाडिमीफलानि ।
 ९ नीपकुटजार्जुनतापिच्छाः ।
 १० लाङ्गलीयूथिकाकूष्माण्डीविम्बीनां पुष्पितानि वनानि ।
 ११ केतकीवनम् ।
 १२ कुटजार्जुनसर्जपरिमलः ।
 १३ मालतीगन्धः ।
 १४ उद्यानजनस्य अम्लिकाकुसुमदर्शनेन हर्षः ।
 १५ लाङ्गलीकुसुमस्य सकलजनमनोहरत्वम् ।
 १६ सालयूथीसिलिन्ध्राणामुल्लसनम् ।
 १७ कुटजविकसनं यूथिकागन्धप्रसरणं वेणुकुडङ्गकन्दलनं च ।
 १८ लीलापुष्करिणी मेघमुक्तजलं कलमाङ्कुराश्च ।
 १९ तापिच्छः कमलिनी मेककुलं च ।
 २० निचुलादीनां वने वायोः सौरभ्यम् ।

प्रावृषिकं पद्मावतीदेवीपूजानिमित्तं मालिनीनामन्योन्यं जल्प-
 नम् २१-४५.

- २१ नीपकुसुमानयने आसनदाने चाज्ञा ।
 २२ स्नाने कल्लारपत्रिकानयने च निदेशः ।
 २३ दर्दुरभयेन न स्नात किमिति प्रश्नः ।
 २४ दूर्वाः किं नानीयन्त इति प्रश्नः ।
 २५ तुलसीग्रहणे निदेशः ।
 २६ केतक्या आनयने निदेशः ।
 २७ दाडिमीफलत्रोटनम् ।
 २८ मुस्ताधूपकरणम् ।
 २९ पल्लवजलस्नानं कुतो विस्मृतमिति प्रश्नः ।
 ३० नीपावचये कुत आलस्यमिति ”
 ३१ जलानयनविस्मरणे ”
 ३२ जलकलुषणं कुतः कृतमिति ”
 ३३ पूजाप्रस्तावे बलाकाभिः सह क्रीडने ”

- ३४ यूथिकापुष्पानयने निदेशः ।
 ३५ पद्मिनीपत्रानयने „
 ३६ जम्बुफलसमर्पणे „
 ३७ विल्वकिसलयलोध्रकुसुमानां ग्रहणम् ।
 ३८ आमलकफलानयने प्रार्थना ।
 ३९ यवग्रहणे अभिवचनम् ।
 ४० कुटजकुसुमग्रहणे „
 ४१ चम्पककलिकाग्रहणे „
 ४२ धवप्रसूनस्रजः ।
 ४३ स्थलनलिनीकुसुमाहरणे प्रार्थना ।
 ४४ सल्लकीकुसुमाहरणे प्रार्थना ।
 शरद्वर्णनम् ४६-६५.
 ४६ सारसशुकहंसाः ।
 ४७ कुरुरखज्जनपलाशपत्राणि ।
 ४८ सारसदर्शनम् ।
 ४९ पङ्कजमालाहंसवधूभ्रमर्यः ।
 ५० सप्तपर्णीद्विदर्शनेन पथिकानां मोहनिद्रा ।
 ५१ शालिगोपिकागायनेन सुरवधूगतिस्खलनम् ।
 ५२ बाणकुसुमदर्शनेन पथिकवधूनां मूर्छनम् ।
 ५३ सारसादिभ्यः शालिवनगोपनम् ।
 ५४ केसरसुगन्धिवायोः सर्वत्र प्रसरणम् ।
 ५५ अगस्तिपुष्पसुगन्धिवायोर्वहनम् ।
 ५६ अगस्तिपङ्कजरजसां स्फुरणम् ।
 ५७ पद्ममालावीक्षणे तृप्त्यभावः ।
 ५८ असनवृक्षपुष्पं कामदेवस्य बाणः ।
 ५९ पुष्पितनिर्गुण्डीदर्शनेनापि विरहिणीनां वधः ।
 ६० फुल्लभण्डीरभ्रमरावलेर्वनश्रीवेणिसादृश्यम् ।
 ६१ फुल्लासनवृक्षात्पथिकस्य दूरे गमनम् ।
 ६२ कनकपङ्कजैर्जिनार्चनम् ।
 ६३ बिम्बकर्कटीफले ।
 ६४ कुमुदकासपुष्पाणां चलनविकसने ।
 ६५ सहस्रललिङ्गाख्यं सरः ।
 ६६ अर्धेन शरदुपसंहारः ।

हेमन्तशिशिरवर्णनम् ६६-८६.

- ६६, ६७ कलकण्ठानां विक्षोभादि कुन्दलतादर्शनं भ्रमरविस्फुरणं च ।
 ६८ फुल्लवलीफलनीलताः ।
 ६९ कृष्णक्षुरक्षकस्त्रीणां गीतम् ।
 ७० चणकादिरक्षकस्त्रीणामुद्यमः ।
 ७१ वनितानामन्योन्यं लपनम् ।
 ७२ नवकेशररक्षकस्त्रीणां परस्परं वार्ता ।
 ७३ मुचुकुन्दकुसुमाहरणम् ।
 ७४ पारत्तीमूलकालिगुञ्जितादि ।
 ७५ यवरक्षकगोपीगीतम् ।
 ७६ मरुवकमाला ।
 ७७ कुन्दलवलीपुष्पाणि ।
 ७८ युवगोपीमूलको युवगोपानां हर्षः ।
 ७९ नारङ्गफलानि ।
 ८०, ८१ स्त्रीणां नामग्रहणपूर्वकं कुन्दपुष्पावचयविषयकं लपनम् ।
 ८२ फलिनीलोद्भूतकुसुमानां विकसनम् ।
 ८३ वारुणीपुष्पविकसनम् ।
 ८४ फलितबदर्यः ।
 ८५ पुंनागलवलीकुन्दपुष्पाण्यनङ्गस्य जयसाधनानि ।
 ८६ फलिनीकुसुमैः सर्वेषामक्षिसुखहर्षौ ।
 ८७ उद्यानवर्णनोपसंहारो राज्ञः सौधगमनं संध्याकर्म च ।
 ८८ राजानं प्रति सूतानां संध्याकालादिबोधकं पठनम् ।
 ८९ चक्रवाकविरहः ।
 ९०-९२ मुनिवटुकजल्पनम् ।
 ९३-९७ वासकसजाया भोगादिचिन्तनपूर्वकं प्रियशय्याकरणम् ।
 ९८-१०५ पांसुलानां मिथो भाषणम् ।
 १०६ चन्द्रोदयः ।

सर्गः ६

चन्द्रोदयवर्णनम् १-२१.

- १-३ कैरविण्याः शशिनं प्रति प्रश्नः ।
 ४ रथाङ्गया दूरस्थरथाङ्गं प्रति दुःखकथनम् ।

- ५ प्रियाविरहेण रथाङ्गस्य क्षुधितस्याप्यबुभुक्षा ।
 ६ मुनीनामवश्यकृत्ये प्रवृत्तिः ।
 ७ सर्वेषां चन्द्रिकेक्षणे प्रवृत्तिः ।
 ८ चकोराणां चन्द्रिकापानमलीनां निर्गुण्डीपुष्परजःपानम् ।
 ९ कुलटानां विटपार्श्वगमनम् ।
 १० अमरस्य कुमुदरसन्धानव्याघृतत्वादिव कमलमुकुलत्यागः ।
 ११ चन्द्रिकया सर्वस्य सुखितत्वम् ।
 १२ चन्द्राय किंनरीणामर्घ्यदानम् ।
 १३-२१ आकाशारूढशशिवर्णनम् ।
 २२-२६ मण्डपिकामध्यारूढस्य नृपतेर्वर्णनम् ।
 २७ कुमारपालस्य मण्डपिकायामुपवेशनम् ।
 २८ पृथ्वीशश्रेयोर्थे पुरोहितस्य मन्त्रपठनम् ।
 २९ राजसमीपे चामरग्राहिणीनामुपसरणम् ।
 ३० अनन्तरं तूर्यरवः ।
 ३१ स्वस्वकर्मकरणाय स्त्रीणामुपसरणम् ।
 ३२ वारविलासिनीकृतो नीराजनविधिः ।
 ३३ इतरनृपाणामञ्जलिबन्धः ।
 ३४ राज्ञः पुरो महाजनिकानामुपवेशनम् ।
 ३५ इतरराजदूतानां सभायां दूरत उपवेशनम् ।
 ३६ सभाया राजैकाग्रचित्तत्वम् ।
 ३७ मणिवेदिकादिषु प्रतिबिम्बितत्वाञ्जनस्य शतगुणत्वम् ।
 ३८ नीराजनविध्यनन्तरं वारवनितानामुपवेशनम् ।
 ३९ स्वर्गश्रुतविभवादित्वात्सभाया उत्कृष्टत्वम् ।
 ४० सांघिविग्रहिकस्य राजविज्ञपनप्रस्तावः ।
 विज्ञप्तिका ४१-१०६.
 ४१ कुङ्कुणाधीशवृत्तान्तनिशमने प्रार्थनम् ।
 ४२-४७ राज्ञो योधानां कुङ्कुणगमनम् ।
 ४८ तेषां परबलमनु प्रसरणम् ।
 ४९ कुङ्कुणाधिपस्य स्वपुराद्वहिर्निःसरणम् ।
 ५० दुर्गोन्निःसृतानां तद्योधानां कुमारपालयोधैः सह युद्धम् ।
 ५१ अमरीभिः कृतं योधानां वरीतुमादरणम् ।
 ५२ असंभाव्ययुद्धविधानाद्योधाः शिवस्य गणा इवेत्युत्प्रेक्षा ।
 ५३ केषांचिन्मल्लिकार्जुनयोधानां स्नानाद्यपहाय युद्धप्रवृत्तत्वम् ।

- ५४ मल्लिकार्जुननृपस्य गूर्जरसुभटान् प्रहर्तुं प्रवृत्तिः ।
 ५५ अपकमांसाशनेभ्यो मांसदानम् ।
 ५६ राज्ञः सिंहध्वनिः ।
 ५७ राज्ञ इभमारुह्य युद्धप्रवृत्तत्वम् ।
 ५८-६० कुमारपालसैन्ये मल्लिकार्जुनकृतः स्वसेनाया अवकाशः ।
 ६१ कुमारपालसैन्यस्य मल्लिकार्जुनस्योपरि बाणवृष्टिः ।
 ६२ तथावृष्टं दृष्ट्वा हतोयमिति कुमारपालसैन्यस्य गर्जनम् ।
 ६३ कुमारपालभटानां राजितवर्मादित्वम् ।
 ६४ युद्धे रुधिरप्रवाहः ।
 ६५ कुमारपालभृत्यैर्मल्लिकार्जुनस्य लज्जां प्रापितत्वम् ।
 ६६ मल्लिकार्जुनकृतं केषांचिद्योधानां शरताडनम् ।
 ६७ सिंहनादेन केषांचिद्भटानां निरसनम् ।
 ६८ कुमारपालसैन्यकृतं मल्लिकार्जुनहस्तिभेदनम् ।
 ६९ तत्सुभटादीनां नाशः ।
 ७० राज्ञो शिरसश्छेदनम् ।
 ७१, ७२ ततः कुमारपालस्य दक्षिणदिक्स्वामित्वम् ।
 ७३ पश्चिमदिक्स्वामिसिंधुपतेः कुमारपालाज्ञावर्तित्वम् ।
 ७४ जवनदेशाधीशस्य कुमारपालाराधनोपायाध्यायकत्वम् ।
 ७५ उर्वेश्वरस्य तन्मित्रभूतत्वम् ।
 ७६ वाराणसीस्वामिनस्तद्वारमण्डकत्वम् ।
 ७७ मगधदेशाधिपस्य प्राभृतदातृत्वम् ।
 ७८ गौडदेशाधिपतेर्महेभकुलदातृत्वम् ।
 ७९ तत्सेनायाः कन्यकुब्जेशभयकर्तृत्वम् ।
 ८० तच्छिबिरस्य दर्शनाद्दर्शार्णनृपतेर्भयेन मरणम् ।
 ८१ तत्सैन्यकृतं दर्शार्णपतिनगरविलुप्तनम् ।
 ८२ तत्कनकहरणम् ।
 ८३ तच्चमूपच्छेदनम् ।
 ८४ तत्सप्ताहसंपद्धरणम् ।
 ८५ कुमारपालसेनाकृतं चेदिनगरीशमानखण्डनम् ।
 ८६ तत्कृतं रेवागतनकादीनां मर्दनम् ।
 ८७ रेवातटे कुमारपालबलस्य निवेशः ।
 ८८-९३ मथुराधीशेन कनकादिसमर्पणेन कुमारपालसैन्यात्सपुरस्य रक्षणम् ।
 ९४ कुमारपालाश्रयहेतोर्जङ्गलपतिकृतं गजसमर्पणम् ।

- ९५-१०६ जङ्गलपते राजानं प्रति विज्ञप्तिः ।
१०७ कुमारपालस्य स्वपनम् ।

सर्गः ७

स्वापान्ते राज्ञः परमार्थचिन्ता १-८४.

- १ चिन्ताप्रस्तावः ।
- २ जीवस्य कुकर्मभिः संसारे भ्रमणम् ।
- ३ मन्मथमोहाभावे सिद्धक्षेत्रेषु संचरणम् ।
- ४ मदनेनाभ्रमितस्य धन्यत्वम् ।
- ५ स्त्रीभिरभ्रान्तचित्तस्य प्रशमराज्यम् ।
- ६ त्यक्तयुवतिसङ्गस्य सौख्यादिप्राप्तिः ।
- ७ विषयाभिलाषिणः प्रशमाभावः ।
- ८ कामवशगतस्य मित्रादिभार्यागमनम् ।
- ९ महिलावशगतस्य गम्यागम्येति विवेकाभावः ।
- १० स्त्रीरक्तस्यार्थक्षेत्रे व्यर्थमागमनम् ।
- ११ स्त्रीविरक्तस्य ज्ञानादिप्राप्तिः ।
- १२ शान्तचित्तस्य संसारे पुनरागमनाभावः ।
- १३ महात्मनां स्त्रीभिः सह रमणाभावः ।
- १४ विचक्षणस्य स्त्रीष्वनुरागाभावः ।
- १५ स्त्रीणां मायादिपूर्णत्वम् ।
- १६ स्त्रीणामस्थिरप्रेमानुबन्धत्वम् ।
- १७ स्त्रीणां धीरधैर्यहन्तृत्वम् ।
- १८ स्त्रीसङ्गेन पुरुषस्य शक्त्यादेर्नाशः ।
- १९ रमण्यधरपानकर्तुः पाण्डित्यादेर्विफलत्वम् ।
- २० स्त्रीणां बहिरम्यत्वादिन्द्रवारणफलसमत्वेनानुरागाविषयत्वम् ।
- २१ तासां कफपूर्णेप्यानने मूढस्यानुरक्तत्वम् ।
- २२ युवतिसक्तानां शीलादिनाशः ।
- २३ स्त्रीसङ्गे युक्तायुक्तविचाराभावात्तासां दर्शनानर्हत्वम् ।
- २४ स्त्रीविलोकनं त्रिकालशैर्निषिद्धम् ।
- २५ स्त्रीपार्श्वस्थस्य युर्वायनादरकरत्वम् ।
- २६ स्त्रिया असचेष्टितं ज्ञात्वापि तत्स्पर्शकर्तुः सोपहासो नमस्कारः ।
- २७ स्त्रीस्पर्शस्य पुण्यहानिकरत्वम् ।

- २८ स्त्रीणां न्यगजातीयेष्वपि प्रेमानुबन्धित्वम् ।
 २९ तासां परलोकादिनाशकत्वम् ।
 ३० तासां शुनीनामिव अकाङ्क्षणीयत्वम् ।
 ३१, ३२ स्थूलभद्रमुनेः प्रशंसा ।
 ३३-३५ वज्रपैः ”
 ३६ गयसुकुमालस्य ”
 ३७ गौतमस्वामिनः ”
 ३८ अभयकुमारमुनेः ”
 ३९ सुधर्मस्वामिनः ”
 ४० जम्बूमुनेः ”
 ४१ प्रभवप्रभोः ”
 ४२ जिनवचनस्य ”
 ४३ गुरुभ्यो लब्धसम्यक्त्वस्य संसारभयाभावः ।
 ४४ हृदयोल्लसितजिनागमानां प्रशंसा ।
 ४५ उल्लसितजिनसमयस्य ज्ञानोल्लासः ।
 ४६ विवेकिनो जिनमतावगाहनम् ।
 ४७ अवगाहितजिनवचनस्य मोक्षप्राप्तिः ।
 ४८ भगवद्वचनं गृह्यतः कर्मगणस्य नाशः ।
 ४९ गृहीतप्रवचनानां मुक्तिः ।
 ५० गृहीतव्रतानां गुणप्रशंसा ।
 ५१ महामुनीनां तपस्याचरणम् ।
 ५२-५९ अर्हतां वर्णनं नमस्कारश्च ।
 ६० सिद्धान्प्रति शरणार्थं गमनम् ।
 ६१ सर्वसिद्धानां नमस्कारः ।
 ६२ सन्मार्गस्य बोधकानामाचार्याणां ध्यानम् ।
 ६३ आचार्यान्प्रति ज्ञानप्राप्तये प्रार्थना ।
 ६४, ६५ उपाध्यायप्रशंसा ।
 ६६, ६७ साधुप्रशंसा ।
 ६८ पञ्चपरमेष्ठिध्याने निदेशः ।
 ६९-८३ श्रुतदेवीप्रशंसा ।
 ८४ श्रुतदेवीमुद्दिश्य राज्ञो बोधार्पणविषये प्रार्थना ।
 ८५ श्रुतदेवी विधेयमुपदिशत्विति प्रार्थना ।
 ८६-९१ कुमारपालं प्रति श्रुतदेव्याः प्रत्यक्षदर्शनम् ।

- ९२ श्रुतदेवीवाक्यप्रस्तावः ।
 श्रुतदेवीवाक्यम् ९३-१००.
 ९३ राज्ञ इन्द्रमित्रत्वप्रतिपादनम् ।
 ९४ राजानं प्रति जिनपतिकर्तृकरक्षणाशंसा ।
 ९५ राजानं प्रति कृतकृत्योसीति प्रतिपादनम् ।
 ९६ जगदुत्तंसरूपायां कीर्तौ आशंसा ।
 ९७ एकच्छत्रराज्यकरणे ”
 ९८ इन्द्रसमत्वप्राप्तौ ”
 ९९ आस्वर्गंरसातलं कीर्तिप्रसरणे ”
 १०० वरयाचनेनुज्ञा ।
 १०१ राज्ञः श्रुतदेवीं प्रति विज्ञपयितुमारम्भः ।
 १०२ उपदेशकरणे प्रार्थना ।

सर्गः ८

- १ सरस्वतीकृतोपदेशस्य प्रस्तावः
 उपदेशप्रकारः २-८२.
 २-४ मोक्षस्य साधनानि ।
 ५ शत्रुमित्रयोर्विषये अहमिति बुद्धिकरणम् ।
 ६ मदनाया आन्तराः षट् शत्रवो विजेतव्या इति चिन्तनम् ।
 ७ मोक्षपदं गतस्य योगिनः पुनः संसारागमनाभावः ।
 ८ कुवासनानां सर्वकर्मणां च नाशस्य साधने द्वे ।
 ९ अर्हतां परममन्त्रपठने सर्वजनस्यापि निर्वृतिः ।
 १० विषयपरित्यागं विना अरण्यगमनादेरपि निष्फलत्वम् ।
 ११ चत्वारिमङ्गलमित्यादिमन्त्रपठने मुक्तिश्चीप्राप्तिः ।
 १२ सर्वज्ञराजचरणानुष्ठानेन योगिनः शठाशठबन्धुत्वादिप्राप्तिः ।
 १३ स्थिरसमाधेर्योगिनो धन्यत्वम् ।
 १४ सर्वविषयपरित्यागे निदेशः ।
 १५ आत्मनः सुषुम्णायां स्थितौ मुक्तिप्राप्तिः ।
 १६ ज्ञानादिरक्षणार्थं रागद्वेषादीनां नाशः ।
 १७ पद्मासनादिभिरेव मोक्षः ।
 १८ इडापिङ्गलयोर्मध्ये मनसः संचारणम् ।
 १९ विरागवासनाया दुष्करत्वम् ।
 २० समयाचारमनःशुद्धयोर्मुक्तिसाधनत्वम् ।

- २१ विषयत्यागपूर्वकं समाधिलीनचित्तत्वेनावस्थानम् ।
 २२ मनःपवनयोर्मिथोवष्टम्भनेन मुक्तिः ।
 २३ नाडीपवनसंयोगज्ञानं योगसाधनम् ।
 २४ समाधिनिष्ठानां जरामरणातिभयाभावः ।
 २५ ब्रह्मरन्ध्रे मनोनियोजनं मुक्तेः साधनम् ।
 २६ शत्रुमित्रयोः समभावेन दर्शनम् ।
 २७ अहिंसाप्रधानो धर्मः क्रियतामित्युपदेशः ।
 २८ अहिंसावचनस्य प्रशंसा ।
 २९ तपसा जन्मनः साफल्यम् ।
 ३० सामान्यजनस्य निर्वाणस्वरूपविचाराभावः ।
 राजानं प्रति श्रुतदेवीवाक्यम् ३१-३६.
 ३१ संसारकान्तारे मा निपततेति उपदेशस्तथा सर्वेषां कार्यः ।
 ३२ सर्वत्र समभावं कुर्वित्यादिः ”
 ३३ जीवदयाकर्तव्येत्यादिः ”
 ३४ महर्षिसेवनं कर्तव्यमित्यादिः ”
 ३५ धर्मप्रतिपादकसिद्धान्ते ग्रहं कुर्वित्यादिः ”
 ३६ युष्माकं संयमक्षेन्मोक्षो न दूरे इत्यादिः ”
 ३७-४२ देव्याः कुमारपालं प्रति परकृतनिन्दासहनाद्युपदेशः ।
 ४३ स्त्रीवचनेऽनासक्तस्य मोक्षसुखम् ।
 ४४ सत्यवचनादि निर्वाणस्य कारणम् ।
 ४५ साधूनां वचनानि गृहीत्वा तपसा कर्मनाशः कर्तव्यः ।
 ४६ गुरुजनकथितश्रुतार्थधारणेन जीवितसाफल्यम् ।
 ४७ शिरसा गुरुपादस्पर्शस्तदुपदेशेन प्रियवचनादि ।
 ४८ धनलिप्सया विपत्तिकरस्य गुरोस्त्यागः ।
 ४९ दयाधर्मप्रशमाचरणं कर्मच्छेदनं च ।
 ५० जिनवचनप्रमाणस्य पुरुषस्य जगज्जन्मकारणादिज्ञानम् ।
 ५१ मिथ्याधर्माचरणनिषेधः ।
 ५२ यत्रतत्रापि स्थितेन सम्यक्त्वमनुरागश्च कार्यः ।
 ५३ इन्द्रियजये क्रोधादिरूपकषायजयः कषायक्षये कर्मनाशश्च ।
 ५४ कर्माणि तपसा विना दुर्जयानि । तपसः फलं त्वपरिज्ञेयम् ।
 ५५ मोक्षसुखं शाश्वतं देवादीनां सुखं त्वल्पकालम् ।
 ५६ कर्तृत्वप्रयोजकत्वबुद्धिरहितस्य विवेकोपरिमितः ।
 ५७ मिथ्यादर्शनखण्डकस्य गुरुजनस्य प्रणिपातः कार्यः ।

- ५८ रागाद्यकलुषितचित्तस्य ब्रह्मपरस्य तस्मिन्नेव भवे निर्वाणप्राप्तिः ।
 ५९ संतोषामृतेन विना सुखप्राप्तेरभावः ।
 ६० ज्ञानदर्शनचारित्ररूपरत्नत्रयं विना मुक्तेरभावो भाण्डेन विना केत-
 व्यवस्तुन इव ।
 ६१ जिनागमालोकनं विना भवहानोपायमोक्षसंप्राप्त्युपाययोरभावः ।
 ६२ चञ्चला संपत् ध्रुवं मरणमिति सर्वस्मिन् वदत्यपि न कस्यापि महामु-
 निसमागमसाध्यसंयमाभावः ।
 ६३ मुक्तिमुखस्य साधनानि ।
 ६४ यत्र कुत्रापि स्थितौ जीवदयाया मुक्तिं प्रति कारणत्वम् ।
 ६५ तपसा सह संयमाद्यभावे साधुमध्ये गणनाया अभावः ।
 ६६ धर्महीनादावपि दयां कृतवतोत्रैव सिद्धिः ।
 ६७ मनसः सुस्थिरत्वकरणे संसारस्थितं विषण्णं प्रत्युपदेशः ।
 ६८ रात्रिभोजनात्पापे पतनं ततः संसारे परिभ्रमणम् ।
 ६९ तपःपरिपालनौत्सुक्यात्संसारे गमनागमनक्रियाया अभावः ।
 ७० जीवदयोपशमयोरेव कर्तव्यत्वं नान्यस्य कर्मणः ।
 ७१ परिग्रहालीकभाषणे परित्यज्य उपशमस्य स्वीकर्तव्यत्वम् ।
 ७२ शरीरजीवितयोरस्थिरत्वं ज्ञात्वाऽशुभभावस्स्याज्यः ।
 ७३ श्रुतार्थस्य श्रवणे कर्णयोः श्रुतार्थस्य स्थिरीकरणे हृदयस्य च कृतार्थ-
 त्वम् ।
 ७४ यस्य कर्णे जिनागमवचनमात्रमपि प्रविष्टं तस्य त्वदीयं मदीयमिति
 ममत्वाभावः ।
 ७५ यावज्जीवं दमकरणे सिद्धलोकगमनम् ।
 ७६ भद्रत्वादीनां सिद्धिं प्रति प्रशमादीनामुत्तरोत्तरमुच्यमानानां कारण-
 त्वम् ।
 ७७ क्रोधमानमायाजाललोभानामन्तं कृत्वा निवर्तने निदेशः ।
 ७८ संसारत्यागशिवसौख्यसंवेदनयोरतिनिश्चलं मनः कारणम् ।
 ७९ चित्तादीनामनाकुलत्वादिकरणे निश्चलं ध्यानं कारणम् ।
 ८० यमुनादिनदीजले स्नानेपि शिवशर्मप्राप्त्यभावः ।
 ८१ मनसि जिनमवतीर्णं कुर्वित्यादेशः ।
 ८२ दयावतामेव निर्वृतिर्न वेषधारिणाम् ।
 ८३ इति भाषाविनिमयेन परमतत्त्वं कथयित्वा नृपोरसि निजकण्ठमा-
 लां स्थापयित्वा मङ्गलं चोक्त्वा देवीगमनम् ।

श्रीः ॥

ओं नमः श्रीजिनेश्वरपादपद्मेभ्यः ॥

पुण्याङ्कुराः शिवसुखफलं श्रोतृजन्तून् नु नेतुं
तैरग्रेऽस्ताः किमुत लिखितुं मङ्गलान्यष्ट लाजाः ।
यस्योद्वन्ते सदसि दशनाभीशवो देशनायां
स श्रीचन्द्रप्रभजिनपतिः प्रातिभं नस्तनोतु ॥ १

अधोविहितदुर्गतिं प्रकटदिव्यगोत्रोद्गतिं
वृतं सुमनसां भरैः प्रियतरामृतोद्यत्फलम् ।
सुराजितशुभश्रियं भुवनसत्तमामोदकं
जिनेश्वरम् अभिष्टुवे गुरुम् अभीष्टकल्पद्रुमम् ॥ २

यत्पार्श्वे याचितुं किं किमपि शशिरवी कुण्डलद्वन्द्वदम्भाद्
भेत्तुं दारिद्र्यवृत्तेः स्तुतिम् अतिं युगपद् दीप्रचक्रे नु भातः ।
सद्वीणापुस्तमुक्ताक्षवलयकमलातुल्यहस्ताब्जलक्ष्मी-
र्वाग्देवी सा सुधाभा मम मनसि सदा स्तात् प्रकृत्य प्रसादम् ॥ ३
यः प्राकृतव्याकरणं नु शब्दैः साहित्यसर्वस्वमिवार्थभङ्गया ।
स व्याश्रयः काव्यम् अनल्पबुद्धिज्ञेयः कथं मादृश एव गम्यः ४
अभीष्टकल्पद्रुगुरुप्रसादप्रादुर्भवत्प्रातिभवैभवोहम् ।

स्वान्यावबोधाय तथापि किञ्चिद् यत्नं विधास्ये विवरीतुम् एनम् ५

इह हि सदिङ्गागनागपतिकूर्मकुलाचलाचलाभाराङ्गीकारव्यावृत्त-
दोर्दण्डकलिताकर्णाकृष्टकाण्डलितप्रचण्डकोदण्डटङ्काराडम्बरत्रा-

सितदुर्धरवैरिवारबलस्य अगणितगुणगणतारतारकद्युतिद्योतितदिब्ब-
 ण्डलस्य प्रसरत्कीर्तिचन्द्रिकाधवलितनभस्तलस्य दीनानाथजन्तुजा-
 तविघातरक्षणक्षमबलस्य परोपकारकरणवर्णशीलस्य नानाप्रकारभ-
 क्तिप्राग्भारवन्दारुचतुःसमुद्रवसुंधराधिपकोटाकोटिकिरीटकोटि-
 कान्तिपिञ्जरितचरणयुगलस्य चौलुक्यवंशमुक्ताफलस्य परमार्हतश्री-
 कुमारपालभूपालस्य संस्कृतद्व्याश्रयप्रतिपादितावशेषं प्राकृतलक्ष्यै रु-
 चिरं चरितं वक्तुकामः साहित्यव्याकरणाद्यनेकशास्त्रनिर्माणप्रज्ञप्र-
 जापतिः श्रीहेमचन्द्रयतिपतिः प्राकृतद्व्याश्रयं महाकाव्यं चकार ॥
 अथ द्व्याश्रय इति कः शब्दार्थः । उच्यते । द्वयोः महाकाव्य-
 लक्षणशब्दलक्षणयोराश्रयो द्व्याश्रयः । एवं तर्हि सर्वमहाका-
 व्यानां द्व्याश्रयत्वप्रसङ्गः । न हि तत्र कापि महाकाव्यलक्षण-
 शब्दलक्षणे न स्तः । इति चेत् न । अत्र हि “यथापद्यं प्रा-
 यः” इत्यादि महाकाव्यलक्षणम् अस्ति । तथा व्याकरणाष्ट-
 माध्यायोक्त-“अथ प्राकृतम्”-इत्यादिसर्वसूत्रानुक्रमन्यस्तमूलोदा-
 हरणव्यावृत्त्युदाहरणप्रस्तावायातमतान्तरोदाहरणप्रतिपादनेन स-
 कलं प्राकृतलक्षणमपि । न चैवम् अन्यत्रेति नातिप्रसङ्गः ॥

¹ B परोपकारणवर्णशीलस्य. C परोपकारकरणवर्णशीलस्य. ² C 'प्रयत्न'. We with B.

अहं ।

अहं पाईआहिं भासाहिं संसयं बहुलम् आरिसं तंतं

अवहरमाणं सिरि-वद्धमाण-सामिं नमंसामो. १

अत्र च साधुसमाचारपरिपालनार्थं निर्विघ्नेन शास्त्रपरिसमाप्त्यर्थम् आसन्नोपकारित्वाद् अभिमतदैवतस्य निखिलमङ्गलालयस्य श्री-वीरस्वामिनो ग्रन्थकारः अभिधेयप्रयोजनसूचकं नमस्कारम् आदौ आविश्चकार ॥

१. आदौ अथशब्दो मङ्गलार्थः अनन्तरार्थश्च । यद् अमरः । “मङ्गलानन्तरारम्भप्रश्नकात्स्न्येष्वथो अथ” इति । अथ संस्कृत-द्वयाश्रयानन्तरं प्राकृतद्वयाश्रयमहाकाव्यं चिकीर्षवो वयं श्रीवर्धमानस्वामिनं नमस्यामः । भगवति गर्भस्थिते ज्ञातिकुलं हास्तिकाश्वी-यरथकट्यापादातधनकनकमाणिक्यादिभिर्वर्धत इति वर्धमानः । श्रिया अष्टमहाप्रातीहार्यशोभया युक्तो वर्धमानः । स चासौ स्वामी च तं श्रीवर्धमानस्वामिनम् । अत्र च श्रीशब्देन पूजातिशयः प्रतिपादितः ॥ त्रिभुवनविभुं प्रति एकवचनम् आत्मानं प्रति तु बहु-वचनं विरुद्धमिति न वाच्यम् । यतः अयं निरुपमत्वाद् एकः । वयं च प्राकृतप्रायाः प्रभूता इति सूचनार्थम् एकत्वबहुत्वे स्तः ॥ किंभू-तम् । प्राकृतीभिर्भाषाभिः कृत्वा संशयं संदेहम् आर्षं प्रचुरच्छा-त्रपरिवृतेन्द्रभूत्यादिऋषिसंबन्धिनं तंतम् अतिशयप्रसिद्धं बहुलं जीवकर्मादिविषयत्वेन प्रभूतम् । यद् उक्तम् ।

जीवो कम्मे तज्जीव-भूअ-तारिसय-बन्धमुक्खे य ।

देवा नेरइया वा पुत्ते परलोय-निब्बाने ॥

अपहरमाणं विनाशयन्तम् । इत्यनेन वचनातिशय उक्तः । स च न ज्ञानातिशयं विनेति तेन ज्ञानातिशयाक्षेपः । सोपि न अपायापगमातिशयं विनेति तेनापि च अपायापगमातिशयाक्षेपः । अपायभूता रागादयः तेषाम् अपगमः । स एव अतिशयः । अथ वा । वर्धं च्छेदनपूरणयोः । चौरादिकत्वाणिचिं कृते वर्धयते छिद्यतेसा-
विति स्वरान्तत्वात् कर्मण्यल्ल । ततो वर्धः छिन्नः मानः अहंकारो ये-
नेति व्युत्पत्त्या वर्धमान इति नाम्नैव सूचितः । इत्थं चतुस्त्रिंशद-
तिशयज्ञापकम् अतिशयचतुष्कम् उक्तम् । पाइआहिं भासाहिं इ-
त्यत्र बहुवचनम् अशेषान्यभाषासंग्रहार्थम् । अत्र च संस्कृतद्व्या-
श्रयप्रतिपादितव्याकरणसप्ताध्यायीसकललक्ष्यतद्व्यावर्ण्यमानश्रीमू-
लराजनृपादिचरितरूपाभिधेयानुक्रमायातप्राकृताष्टमाध्यायोदाहर-
णश्रीकुमारपालभूपालचरित्रस्वरूपम् अभिधेयम् अथशब्देन सू-
च्यते । अनेन च अभिधेयेन सह अस्य महाकाव्यस्य प्रतिपाद्य-
प्रतिपादकलक्षणः संबन्धः । प्रयोजनं च अनन्तरं सकलप्राकृत-
लक्षणश्रीकुमारपालचरितपरिज्ञानम् । परं परं च निःश्रेयसम् ।
यद् उक्तम् ।

व्याकरणात् पदसिद्धिः पदसिद्धेरर्थनिर्णयो भवति ।

अर्थात् तत्त्वज्ञानं तत्त्वज्ञानात् परं श्रेयः ॥ १

सुकृतं जनयत्यादावसुरसुरस्वामितां ततः क्रमशः ।

मिर्वृतिवनितावाप्तिं धार्मिकगुणकीर्तनं विदुषाम् ॥ २

“अह पाइआहिं” “बहुलं” “आरिसं” इति पदभणितिव्याजेन साक्षात्
“अथ प्राकृतम्” [१.] “बहुलम्” [२.] “आर्यम्” [३.] इति सूत्रत्रयं
प्रतिपादितम् । तच्च अग्रे यथालक्ष्यम् अत्र ग्रन्थे व्यक्तीभविष्यति ॥

अत्थि अणहिल-नगरं, अन्ता-वेईसमाइ-निव-निचिअं,
सत्तावीसइ-मुत्तिअ-भूसिअ-जुवइ-जण-पइ-हरयं. २

तिअस-वई-हर-वहु-मुह-आदरिसीहूय-फलिह-सिल-सिहरो
जर्सिंस पुहइ-वहु-मुह-अवयंसो सहइ पायारो ; ३

२. अधुना श्रीकुमारपालस्य चरितं विवर्णयिषुः सकलेन्दिराम-
न्दिरं तद्राजधानीनगरं वर्णयति । अन्तर्वेदिः गङ्गायमुनयोर्मध्य-
देशः तस्य ईशः स आदिर्येषां ते च ते नृपाश्च तैर्निचितं व्याप्तम् ।
प्रतापपराभूतमार्तण्डमण्डलस्य श्रीकुमारपालभूपालस्य प्रसादनाय
सकलदिग्गण्डलमिलिताखिलनरपालचक्रवालेन सर्वकालम् अस्य क-
लितत्वात् । सप्तविंशतिमौक्तिकाभिर्नक्षत्रमालानामहारविशेषैः भू-
षितो युवतिजनो येषु एवंभूतानि पतिगृहाणि ईश्वरसदनानि यत्र तत्
अणहिलनगरम् अस्तीति संबन्धः ॥. तत् पुनः कथम् अणहिलन-
गरम् इत्यभिधीयते । अभिधीयते । पूर्वं किल वनराजराजेन
नूतननगरविधानविहितचित्तेन प्रधानभूमिखण्डगवेषणार्थं विचरता
एकदा अरण्यमध्ये गवादींश्चारयन् अणहिलो नाम गोपालो
दृष्टः । तदग्रे च चित्ताभिप्रायो निवेदितः । तेनापि तत्कार्य-
करणार्थं शकुनगवेषणं कुर्वता एकत्र प्रदेशे शृगालो बलिष्ठकुर्कुरं
निर्धारयन्नवलोकितः । तत्रैव च अणहिलेन वनराजराजो नगर-
निवेशं स्वनाम्ना कारित इति अणहिलनगरम् ॥

वेईसमाइ इत्यत्र वक्तादित्वाद् [१. २६] अनुस्वारः । बाहुलकत्वात् [१. २४]
कचिद् अन्यस्यापि व्यञ्जनस्य मः ॥

३. अधुना षड्विंशतिगाथामानेन आदिमहाकुलकेन एतदेव
नगरं यच्छब्देन निर्दिशन् वर्णयति । तृतीया दशा येषाम् ।
मयूरव्यंसादित्वाभिपातः । तेषां पतिः इन्द्रः तस्य गृहं स्वर्गः तत्र या

निव-सह-मुहावयंसा विइया गुरुणो अवीय-गुण-निवहा

निवसन्ति अणेग-बुहा जस्सि पुहवीस-सलहिज्जे ; ४

न हु अत्थि नवि अ हूअं इह लोए अइसएण जस्स समं

मुउरिस-ठाणम् असूरिस-रहिअं सालाहण-पुराणि ; ५

वध्वस्तासां यानि मुखानि तेषाम् उन्नतत्वाद् उज्ज्वलत्वाच्च अना-
दर्शा आदर्शाः संपन्नानि आदर्शाभूतानि स्फटिकशिलाशिखराणि
यस्य । पृथिव्येव वधूः सुखहेतुत्वात् तस्या मुखं सर्वनगरप्रधानत्वात्
इदमेव नगरं वक्रम् तस्य अवतंसः शोभाकारित्वात् शेखरः इत्थं-
भूतः प्राकारः कोटो यत्र राजते ॥

अन्तावेईस । सत्तावीसइ-मुत्तिअ-भूसिअ । “दीर्घह्रस्वौ मिथो वृत्तौ” [४.]
इति स्वराणां समासे दीर्घह्रस्वौ । कचिच्च । जुवइ-जण । कचिद् वा । पइ-हरयं
वई-हर । दीर्घस्य ह्रस्वः । सिल-सिहरो । कचिद् वा । बहु-सुह वहु-सुह ॥

४. नृपस्य सभाया रम्यत्वात् मुखस्य अन्यथानुपपत्तेश्च कान्ता-
त्वम् । सा तस्या मुखम् तत्र अवतंसाः शोभाकृत्त्वेन आपीडा
इव । किल गगनाङ्गणगत एक एव गुरुः प्रसिद्धः । परम् एते
विशदप्रज्ञाद्वितः उत्प्रेक्ष्यन्ते द्वितीया गुरवः । अविद्यमानो द्वितीयः
उपमानतया यस्य सः अद्वितीयो निरुपमः । एवंभूतो गुणनिवहो
येषाम् । न एकः अनेके अनेके च ते बुधाश्च ते तथा । पृ-
थिवीशैरन्यनगरापेक्षया श्लाघ्ये प्रशस्ये यस्मिन् निवसन्ति ॥

सुह-अवयंसो मुहावयंसा । “पदयोः संधिर्वा” [५.] इति संस्कृतोक्तः सर्वः सं-
धिर्वा । पदयोरिति किम् । सहइ । बहुलाधिकारात् कचिद् एकपदेपि । विइया
अवीय ॥

५. सकलनगरतिलककल्पं किल सातवाहनस्य राज्ञो नगरं प्र-

१ B C °बुहा for °बुहा. २ B मुयरिस° wrongly. C सउरिस°.

१ C उज्ज्वलत्वाच्चानादर्शा, and B उज्ज्वलत्वाद्गानादर्शा for उज्ज्वलत्वाच्च अनादर्शा.

२ B आदर्शांस°. C आदर्शंस°. ३ B C अनेकः अनेकश्च. ४ C om. सर्वः.

जस्मिं नमन्त-सीसो तियसीसोवि हु तवं तवन्ताण
 तेलुक-सज्जणाणं थुणइ स-भिकखूण सद्दाए ; ६
 जत्थोन्नय-थण-नीसह-वहु-दंसण-निस्सहं नरा जन्ति,
 दुसहाउ दुस्सहेणं मयणेण ह्यन्तरप्पाणो ; ७

तिष्ठानं नाम । यतः सुपुरुषाणां सदाचारनराणां स्थानं पदम् ।
 असुपुरुषैः नीचैश्च रहितं विवर्जितम् । परं तदपि न खलु अस्ति
 नापि च आसीत् इह लोके अस्मिन् जगति अतिशयेन माहात्म्येन
 कृत्वा यस्य समं तुल्यम् । एतदनुमानेन अग्रेपि अनेन समं तन्न
 भावीति विज्ञायते ॥

निवसन्ति अणेग । हु अत्थि । “न युवर्णस्यास्वे” [६.] इति न संधिः ।
 अस्व इति किम् । पुहवीस । युवर्णस्येति किम् । गुरुणो अवीय ॥
 लोए अइसएण । “एदोतोः स्वरे” [७.] इति न संधिश्च । एदोतोरिति
 किम् । पुहवीस ॥

“वि अ । हुअं । लोए । अइसएण । रहिअं । “स्वरस्योद्धृते” [८.] इति न संधिः ।
 बाहुलकत्वात् कचिद् वा । सुजरिस असुरिस । कचित् संधिरेव । सालाहणो ॥
 निवसन्ति अणेग । “त्यादेः” [९.] इति न संधिः ॥

६. यस्मिन् बाह्याभ्यन्तरभेदेन द्वादशप्रकारं तपः तप्यमानानां
 चरतां त्रयो लोकास्त्रैलोक्यम् । भेषजादित्वाद् यण । ऊर्ध्वाधोम-
 र्त्यलोकलक्षणम् । तात्स्थ्यात् प्राणिचयोपि । तस्य परिपालनादि-
 भिः कृत्वा सज्जना बान्धवास्तेषां सद्भिश्चूणां प्रधानमुनीनां श्रद्धया
 अन्तरङ्गबहुमानेन आस्तां सुरासुरखचरनरनिकरः त्रिदशेशोपि ।
 हु इति निश्चितम् । नमच्छीर्षः स्तौति ॥

तियसीसो । “लुक्” [१०.] इति लुक् ॥

तवं । “अन्यव्यञ्जनस्य” [११.] इति लुक् । वाक्यविभक्त्यपेक्षायां हि अ-
 न्यत्वम् अनन्त्यत्वं च । तेन उभयम् । सज्जणाणं सभिकखूण ॥

७. दुःसहात् असह्यशीतातपादेरपि दुःसहेन असह्येन मदनेन

तेअ-दुरालोएहिं अन्तो-उवरिं घराण रयणेहिं

छूढव्व निरवसेसा सरिआहिव-संपया जत्थ ; ८

विज्जु-चलं मधुर-गिरो दिन्तो लच्छि जणो छुहत्ताण

भिसओ खु, जहा सरओ दिसाण पाउस-किलन्ताण ; ९

हतान्तरात्मानस्तिरस्कृतान्तःसत्त्वाः उन्नतस्तनैर्निःसहा गमनागम-
नादिकार्ये मन्दा या बध्वस्तासां दर्शनेन संजातरणरणकत्वाद् निःस-
हम् अधीरं यथा भवति एवं नरा भोगिनो यत्र यन्ति यान्ति वेति ॥

सद्वाए । उन्नय । “न श्रुदोः” [१२.] इति न लृक् ॥

नीसह निस्सहं । दुसहाड दुस्सहेणं । “निर्दुरोर्वा” [१३.] इति वा न लृक् ॥

८. गृहाणाम् अन्तः मध्यप्रदेशे उपरि उपरितनभागे च तेजोदु-
रालोकैः प्रेङ्खत्प्रभामण्डलखण्डितनेत्रप्रसरै रत्नैः मुक्ताफलप्रवालाद्यैः
कृत्वा सरिदधिसंपदो रत्नाकरविभूतयः निरवशेषाः समस्ताः
क्षिप्ता विन्यस्ता यत्र मन्यन्ते ॥

अन्तरप्पाणो । दुरालोएहिं । निरवसेसा । “स्वरेन्तरश्च” [१४.] इति लृक्
न । कचिद् भवत्वपि । अन्तो-उवरिं ॥

९. मधुरगीः प्रियवाक्यः सन् जनः क्षुधार्तेभ्यो बुभुक्षाक्षाम-
कुक्षिभ्यः विद्युच्चलां क्षणदृश्यविनश्वरीम् अतो ददत् कारुण्यात्
प्रयच्छन् लक्ष्मीम् स्वास्थ्यजनकत्वेन संभाव्यते भिषग् वैद्यः । य-
त्रेति प्रक्रमाज्ज्ञेयम् । अत्रार्थे पूर्णोपमाम् आह । यथा शरत्कालः
प्रावृट्कालान्तानां वर्षाकालकलुषितानां दिशां लक्ष्मीं प्रसादरूपां शोभां
ददाति ॥

सरिआ । “स्त्रियाम् आह अविश्रुतः” [१५.] इति आत्त्वम् । बाहुलकाद्

• ईषत्स्पृष्टतरयश्रुतिरपि । संपया । अविश्रुत इति किम् । विज्जु-चलं ॥

मधुर-गिरो । “रो रा” [१६.] इति रौः ॥

छुहत्ताण । “क्षुधो हा” [१७.] इति हा । आपे तु । खुहेत्यपि ॥

१ B doubtful between बू° and छू°. C वूढव्व.

२ So B C. ३ B C आपेति for आपे तु.

जत्थच्छरस-मण-हरो वहूहि रमिरोवि अच्छर-समाहिं
दीहाऊवि अदीहाउस-माणी सइ विवेइ-जणो ; १०
कुसुम-धणू धणुह-धरो कउहा-मुह-मण्डणम्मि चन्दंमि
रज्जं तम् एगं-छत्तं असंकम् उवभुंजए जत्थ ;

भिसओ । सरओ । “शरदादेरत्” [१८.] इति अन्त्यव्यञ्जनस्य अत् ॥

दिसाण । पाउस । “दिकप्राट्ठपोः सः” [१९.] ॥

१०. यत्र अप्सरोमनोहरः त्रिदशाङ्गनामानसावर्जकः अप्सरःस-
माभिः देवीकल्पाभिर्वधूभिः कान्ताभिः सह रन्तापि रमणशीलोपि
दीर्घायुरपि परिपूर्णजीवितव्योपि “मूलविस्”- इत्यादिसुगुरूपदे-
शवशप्रादुर्भूतानित्यत्ववासनावसितान्तःकरणत्वेन अदीर्घायुषम्
आत्मानं मन्यते सदा विवेकिजनः युक्तायुक्तविमर्शकृल्लोकः ॥

अच्छरस । अच्छर । दीहाऊ । अदीहाउस । “आयुरप्सरसोर्वा” [२०.]
इति सः ॥

११. ककुम्मुखमण्डने चञ्चत्किरणनिकुरुम्बप्रकृतदिकान्तावद-
नविलेपने चन्द्रे कुसुमधनुः पुष्पधन्वा राज्यम् आधिपत्यं तत् सर्व-
लोकप्रसिद्धं सर्वोत्कृष्टं वा एकच्छत्रम् अद्वितीयातपत्रम् अशङ्कं
निर्भयं यत्र उपभुनक्ति पालयति । तदा तदाज्ञोल्लङ्घनासमर्थत्वाज्ज-
गत इति ॥

कउहा । “ककुभो हः” [२१.] इति हः ॥

धणू । धणुह । “धणुषो वा” [२२.] इति वा हः ॥

रज्जं । “मोतुस्वारः” [२३.] इति मस्य अनुस्वारः । कचिद् अनन्तस्यापि ।
चन्दंमि ॥

छत्तं असंकमुव । “वा स्वरे मश्च” [२४.] इति वा अनुस्वारः । पक्षे लुगपवादो
मस्य मः । बाहुलकाद् अन्यस्यापि व्यञ्जनस्य मः । तमेग ॥

रोमंच-कंटइल्लो संज्झाए वंक-जंपण-वइल्लो,

जत्थ मणंसिल-तिलओ विलसइ अहिसारिआ-लोओ ; १२

जत्थ भवणाण अवरिं देवं-नागेहिं विम्हया दिट्ठो,

रमइ मणोसिल-गोरो मणसिल-लित्तो मयच्छि-जणो ;

पव्वेसु अपव्वेसुं जत्थ मुणीणं कमेण अकमेणं

काऊणं पडिवत्ति हरिसं काऊण देइ जणो ; १४

१२. अभिसरति अभिसारयति वा कामार्ता कान्तम् इत्यभि-
सारिका । तल्लक्षणो लोकः अभिसारिकालोकः मनःशिलातिलकः
वक्रजल्पने छेकः भाषितेतरवाच्यवचनरचनायां निपुणः अत एव
रोमाञ्चेन कण्टकवान् संध्यायां यत्र विलसति क्रीडति । तथाविधज-
ल्पनविलसनयोः अन्यथानुपपत्तितः कामिभिरिति अनुक्तमपि ज्ञेयम् ॥

असंक । उवमुंजए । रोमंच । कंटइल्लो । संज्झाए । “ऊवणनो व्यञ्जने”

[२५.] इत्यनुस्वारः ॥

१३. देवनागैः अमरनागकुमारैः कथमत्र मानुष्यः अप्सरो-
भ्यो नागाङ्गनाभ्यश्च अधिकागण्यलावण्यशालिन्यो दृश्यन्त इति
विस्मयात् आश्चर्याद् दृष्टः गगनाङ्गणे कस्यचित् कार्यस्य संसिद्धये
विचरद्भिः अवलोकितः मनःशिलावद्गौरः । सुवर्णवर्णत्वात् । मनः-
शिलालिप्तः अङ्गशोभातिरेकहेतुतिलकादिकरणेन । मृगाक्षिणी इव
अक्षिणी यासां ताश्च जनश्च भवनानाम् उपरि यत्र रमते । कामि-
भिरिति शेषः ॥

वंक जंपण इति आद्यस्य मणंसिल इति द्वितीयस्य अवरिं इति तृतीयस्य
“वकादावन्तः” [२६.] इत्यन्तोऽनुस्वारः । कचिच्छन्दःपूरणेपि । देवं-नागेहिं ।
कचिन्न । मणसिल । आपे मणोसिल ॥

१४. पर्वसु उत्तरपारणपारणादिरूपेषु अपर्वसु तद्व्यतिरिक्ता-
न्यदिनेषु क्रमेण प्रथमम् एकस्य पश्चाद् द्वितीयस्येत्यादिपरिपाठ्या

वीस-गुणो तीस-गुणो कलि-कालो नूण जत्थ कय-जुगओ,
नूणं अणभुज्जन्ते लोए मासं स-मंसंव; १५

जस्सि सकलंकंवि हु रयणी-रमणं कुणन्ति अकलङ्कं
सङ्खधर-संख-भङ्गोज्जलाओ भवणंसु-भङ्गीओ;
लङ्घिज्जइ नालंघं, वञ्चिज्जइ न हु अवंचणिज्जं च,
वञ्छिज्जइ नवि जस्सि अवंचणिज्जं च केणावि; १७

अक्रमेण समकालं प्रतिपत्तिम् “अभिमुह-गमणम्” इत्यादिसिद्धान्तोक्तभक्तिं कृत्वा हर्षं कृत्वा च मुनीनां यत्र जनो ददाति ॥

भवणाण । पच्चेसु अपच्चेसु । सुणीणं । कमेण अकमेणं । काऊणं काऊण ।
“त्कास्यादेर्णस्वोर्वा” [२७.] इत्यन्तो वावुस्वारः ॥

१५. किल अयं कलिकालः सर्वकालं सर्वकालेषु अधमतमः । परं सोपि सदाचारधार्मिकजनवत्त्वेन कृतयुगाद् विंशतिगुणस्त्रिशद्गुणश्च यत्र । नूनम् इत्युत्प्रेक्ष्यते । नूनं निश्चितं मांसं स्वमांसवत् अभुज्जाने अनश्रति लोके नरपत्यादौ सति । कृतयुगेपि हि केषांचित् पापात्मनां मांसाशित्वाद् अत्र च सर्वथा तदभावात् ततोधिकत्वम् ॥

वीस । तीस । “विंशत्यादेर्लुक्” [२८.] इति अनुस्वारलुक् ॥

मासं मंसं । नूण नूणं । “मांसादेर्वा” [२९.] इति अनुस्वारलुक् ॥

१६. यस्मिन् शङ्खधरशङ्खभङ्गोज्ज्वलाः चक्रधरपाञ्चजन्यच्छेद-विशदा भवनांशुभङ्गयः सदनकिरणविच्छिन्नयो रजनीरमणं चन्द्रम् । अपिर्विस्मये । सकलङ्कमपि समलमपि । हु इति निश्चितम् । अकलङ्कं निर्मलं कुर्वन्ति ॥

१७. अलङ्घ्यम् अनवज्ञेयं पूज्यं गुरुमातरपितरादिकं न लङ्घ्यते । तदाज्ञातिक्रमेण न पराभूयते । न च खलु अवञ्चनी-

वंजिअ-सत्ती, सत्ती-अणञ्जिओ, सत्ति-वंज्झ-जण-वञ्जो,
लुंटाय-लुण्टणो, संठे सण्ठो जत्थ निव-लोओ ; १८

उदंड-बाहु-दण्डा जस्सि कुंढासहा सयम् अकुण्ढा

कंतंगा कन्त-गुणा नय-पंथे पन्थिआ पुरिसा ; १९

यम् अविप्रतार्यं मित्रादि वञ्च्यते विप्रतार्यते । नापि च अवाञ्छनीयम् अनभिलषणीयं परद्रव्यपरदारादि वाञ्छ्यते अभिलष्यते सदाचारनिरतत्वात् केनापि यस्मिन् ॥

१८. व्यञ्जिता प्रोद्धरकन्धररणकण्डूलदोर्दण्डप्रचण्डशात्रवत्रासने शक्तिः स्वसामर्थ्यं येन । शक्त्या अनञ्जितः अगतशक्तिः । शक्तिवन्ध्यजनवन्ध्यः । पराक्रमवति अभियुक्तः । लुण्टाके चोरे लुण्टनो मोषकः । शठे मायाविनि शठश्छद्मपरः । नीतिमतां हि राज्ञां तथाविधेषु प्रतिकूलाचरणं न दोषाय । यद् आह भारविः ।

व्रजन्ति ते मूढधियः पराभवं
 भवन्ति मायाविषु ये न मायिनः ।
 प्रविश्य हि व्रन्ति शठास्तथाविधान्
 असंवृताङ्गान् निशिता इवेषवः ॥

यत्र नृपलोको राजानः ॥

१९. उदण्डौ शात्रवत्रासकृत्त्वेन प्रचण्डौ बाहुदण्डौ येषाम् । कुण्ठाः क्रियासु मन्दाः तान् न सहन्ते न क्षमन्ते इति कुण्ठासहाः । स्वयम् आत्मना च अकुण्ठाः देवार्चनादिक्रियासु अमन्दाः । कान्ताङ्गाः मनोज्ञहस्तपादाद्यवयवाः । कान्ता मनोज्ञा विश्वेन वाञ्छिता वा गुणाः । शौर्यौदार्यस्वैर्यगाम्भीर्यादयो येषाम् । नयपथे न्यायमार्गे पान्थाः पथिकाः पुरुषा यत्र ॥

चंदुज्जाणव चन्दो वंफिअ-बंधूण बन्धवो जस्सि
अणुकंप-कम्पिअ-मणो विहवि-जणो वम्फए धम्मं ; २०
लंबंत-लुम्बि-रंभारम्भिय-तोरण-निरुद्ध-संरंभो,
सरएवि पाउसम्मिव न जत्थ दीसइ फुडो तरणी ;
 जत्थ चुलुक्क-निवाणं परिमल-जम्मो जसो, कुसुम-दामं,
नहम् इव सव्व-गओ, दिस-रमणीण सिराई सुरहेइ ; २२

२०. चंदुज्जेति देश्यः कुमुदवाची । ततो यथा कुमुदानां चन्द्रो बान्धवः एवं काङ्क्षिता निराश्रयत्वेन अभिलषिता बान्धवा यैस्तेषाम् उपकारकारित्वाद् अनुकम्पाकम्पितमना दयावशगतचेताः सन् बान्धवः विभविजनः ईश्वरलोको यस्मिन् धर्मं काङ्क्षति ॥

२१. लम्बमाना लुम्ब्यः फलसमूहा यासु ताश्च ता रम्भाश्च कदल्यस्ताभिः आरब्धानि प्रतिगृहं कृतानि यानि तोरणानि बन्दन-मालास्तैर्निरुद्धः निषिद्धः संरम्भः किरणनिकरप्रसररूप आटोपो यस्य स एवंभूतस्तरणिर्धूमणिः स्फुटः प्रकटो न यत्र दृश्यते प्रा-वृषीव प्रावृट्काल इव शरद्यपि शरत्कालेपि । प्रावृषि हि सजल-जलधरान्तर्हितत्वाद् न दृश्यते । अत्र तु निवृत्तघनायां शरद्यपि न दृश्यत इति विरुद्धार्थः अपिशब्दः ॥

सकलंकं अकलङ्कं । सङ्गं संख । भङ्गो भंगीओ । लङ्घिज्जइ लंघं । वञ्चि-
ज्जइ अवंचणिज्जं । वञ्चिज्जइ अवंचणिज्जं । वंजिअ अणञ्जिओ । वंज्झ
वञ्ज्झो । लुंढाय लुण्टणो । संठे सण्ठो । उदंढ दण्ढा । कुंदा अकुण्दा ।
कंतंगा कन्त । पंथे पन्थिआ । चंदुज्जाण चन्दो । बंधूण बन्धवो । अणुकंप
कम्पिअ । [वंफिअ] वम्फए । लंबंत लुम्बि । रंभा रम्भिअ । “वर्गेन्त्यो वा”
 [३०.] इति वा अनुस्वारस्य वर्गान्त्यः ॥

सरए । पाउसम्मि । तरणी । “प्रावृट्शरत्तरणयः पुंसि” [३१.] इति पुंलिङ्गे प्रयोक्तव्याः ॥

२२. यत्र चौलुक्यनृपाणां मूलराजप्रभृतीनां नभ इव गगनमिव

सव्व-वयाणं मज्झिम-वयं, सुमणाण जाइ-सुमणं,
 सम्माण मुत्ति-सम्मं, पुहइ-नयराण जं सेयं ; २३

चम्मं जाण न अच्छी, णाणं अच्छीई, ताणवि सुणीण
 विअसन्ति जत्थ नयणा; किं पुण अन्नाण नयणाई ?

गुरुणो वयणा वयणाई ताव, माहप्पम् अवि य माहप्पो
 ताव, गुणाइपि गुणा, जाव न जस्सि बुहे निअइ ; २५

सर्वगतम् ऊर्ध्वाधोमर्त्यलोकप्राप्तं परिमलस्य सौरभ्यस्य जन्म उत्पत्ति-
स्थानं यशः कुसुमदाम पुष्पमाल्यं दिग्गमणीनां शिरांसि सुरभयति
सुरभीणि करोति । एतन्नगरम् आरभ्य सकलदिक्चक्रवालव्यापि
चौलुक्यनृपाणां यश इत्यर्थः ॥

२३. यथा सर्ववयसां कौमारयौवनवार्धकानां मध्यमवयः पुण्यं
श्रेयः । यथा सुमनसां बकुलविचकिलपाटलादिपुष्पाणां जाति-
सुमनाः । यथा शर्मणां चक्रवर्तिदेवेन्द्रादिसौख्यानां मुक्तिशर्म
तथा पृथिवीनगराणां प्रतिष्ठानादीनां मध्ये यत् श्रेयः प्रशस्यतरम् ॥

२४. येषाम् अक्षीणि न चर्म किं तु ज्ञानं तत्त्वावबोधरूपम्
अक्षीणि । तेषामपि मुनीनां सातिशयज्ञानिनाम् ऋषीणां यत्र न-
यनानि विकसन्ति अत्यद्भुतधर्मधर्मस्थानादिवीक्षणात् प्रीयन्ते । किं
पुनरन्येषां चर्मचक्षुषां सामान्यजनानां नयनानि सविकासानीति ॥

जम्मो । जसो । “जम् अदामशिरोनभः” [३२.] इति पुंस्त्वम् । अदाम-
शिरोनभ इति किम् । दामं । नहं । सिराई । बाहुलकात् । वयं । सुमणं ।
सम्मं । सेयं । चम्मं ॥

२५. गुरोः सुराचार्यस्य वचनानि तावद् वचनानि । आश्च-
र्यकारीणीत्यर्थः । माहात्म्यं गौरवमपि तावद् माहात्म्यम् गुणा
बुद्धिमत्त्वादयोपि तावद् गुणाः यावत् न यस्मिन् बुधान् पश्यति ।

हरि-हर-विहिणो देवा जत्थन्नाइँवि वसन्ति देवाइँ;
 एयाए महिमाए हरिओ महिमा सुर-पुरीए. २६
 जत्थञ्जलिणा कणयं, रयणाइँवि अञ्जलीइँ देइँ जणो,
 कणय-निही अक्खीणो रयण-निही अक्खया तहवि.
 तैत्थ सिरि-कुमार-वालो बाहाए सब्बओवि धरिअ-धरो
 सुपरिठ्ठ-परीवारो सुपइँठ्ठो आसि राइँन्दो. २८

एतन्नगरबुधविलोकने तु बृहस्पतेर्वाग्मित्वं माहात्म्यं गुणाश्च न प्र-
 तिभान्तीति भावः ॥

अच्छी अच्छीइँ । नयणा नयणाइँ । वयणा वयणाइँ । माहप्पं माहप्पो ।
 “वाक्यार्थवचनायाः” [३३.] इति वा पुंस्त्वम् ॥

२६. हरिहरविधयो देवाः अन्येपि सूर्यसुगतफणिपत्यादयो
 देवा यत्र वसन्ति । अनेन महिम्ना सुरपुर्याः स्वर्गलोकस्य महिमा
 प्रभावः हृतस्तिरस्कृतः । सुरपुर्यां हि इन्द्र एव एकः प्रवरो व-
 सति । अत्र महाप्रभावाण्यनेकानि देवतानि । अतो युक्तस्त-
 न्महिमापहारः ॥

गुणाइँ गुणा । देवा देवाइँ । “गुणायाः क्लीबे वा” [३४.] इति वा क्लीबत्वम् ॥

२७. यत्र कनकम् अञ्जलिना हस्तेन रत्नान्यपि पद्मरागगारु-
 त्तमतहीरकमौक्तिकादीन्यपि अञ्जलिना यत्र जनो ददाति । कृपा-
 पात्रदीनानाथाद्यर्थिषु इति शेषः । तथापि कनकनिधिः सुवर्ण-
 शेवधिः अक्षीणः परिपूर्णः । रत्ननिधिश्च अक्षीणः । प्रतियाचकं
 तथा दाने शेवधीनां ह्रासः संभवति । परं वैश्रवणकल्पत्वाज्ज-
 नानां तत्परिपूर्णतैवेत्यर्थः । आदिमहाकुलकम् ॥

महिमाए महिमा । अञ्जलिणा अञ्जलीइँ । निही निही । “वेमाञ्जल्यायाः
 ज्ञियाम्” [३५.] इति स्त्रीत्वम् ॥

२८. सर्वतः सकलदिग्बलयावनिपालेभ्यो दिग्गजकूर्मकुलाचल-

तुह आणा-ओमालं सिरम्मि धरिमो, जहा अणिम्मल्लं,
 अम्हे एत्थाम्हेत्थ य इअ भणिजं, जो निवेहि नओ ; २९
 तुह हरि-पिआ जइ इमा किंपि पिआ, किम् अवि मेइणी जइमा,
 ता किंत्ति मएत्ति रुसेव जस्स कित्ती गया दूरं ; ३०

फणिपतिभ्यो वा बाहौ स्वदोर्दण्डे धृतधरः संस्थापितवसुंधरः सुप्र-
 तिष्ठः सन्न्यायमार्गस्थितः परीवारो मित्रामात्यादिवर्गो यस्य । सुप्रति-
 ष्ठः प्रतिज्ञाशूरः तत्र अणहिलनगरे श्रीकुमारपालो राजेन्द्र आस्ते ॥

बाहाए । “बाहोरात्” [३६.] इत्याकारोन्तादेशः ॥

वालो । सव्वओ । धरो । वारो । सुपइट्ठो । राइन्दो । “अतो ङो
 विसर्गस्य” [३७.] इति विसर्गस्थाने ङोः ॥

२९. अधुना एकान्नविंशत्या गाथाभिः अस्यैव राज्ञो वर्णनम्
 आह । तव आज्ञैव शासनमेव निर्माल्यं शेषां शिरसि शीर्षे ध-
 रामः वहामः । किमिव । यथा अनिर्माल्यं तत्कालविकसितशत-
 पत्रिकाचम्पकादि दाम । अत्र सिन्धुदेशादौ वयम् अत्र कुङ्कुण-
 देशादौ च वयं वर्तमाने इति भणित्वा यो नृपैर्नतः ॥

सुपरिट्ठ सुपइट्ठो । ओमालं अणिम्मल्लं । “निष्प्रती ओत्परी माल्यस्थोर्वा”
 [३८.] निष्प्रती माल्ये स्थाधातौ च यथासंख्यम् ओत्परी वा ॥

३०. तव इयं हरेः प्रिया भार्या यदि किमपि अनाख्येयं यथा
 भवति एवं प्रिया मेदिनी च चाण्डाली इयं यदि किमपि प्रिया
 तदा किमिति किम् एवं सति मयेति अस्माद्धेतो रूपेव यस्य की-
 र्तिर्गता दूरम् ॥ कान्ता हि यदा नीचान्यकान्तासक्तं भर्तारम् अ-
 वलोकयति तदा रोषाद् अन्यत्र व्रजति । कीर्तेरपि तथा सर्वत्र
 भ्रमणाद् इत्थम् उत्प्रेक्षा । अत्र च हरिप्रिया लक्ष्मीः मेदिनी पृथ्वी ॥

“आदेः” [३९.] । आदेरित्वाधिकारः कगचजेत्यादिसूत्रात् प्राण अविशेषे वे-
 दितव्यः ॥

अम्हे एत्थ अम्हेत्थ । जइ इमा जइमा । “त्वदाय०” इत्यादिना [४०.] त्वदा-
 देरव्ययाच्च तयोरेवादेः स्वरस्य बहुलं लुक् ॥

जो दूसासण-रिउणो आसत्थामस्स राम-सीसस्स
वीसामिअ-जस-पसरो स-जसेणं कासवि-तलम्मि; ३१

वीसुं वासा-नीसित्त-महि-अले ऊस-मालि-तेअस्स
रज्जे जस्स न कासवि नीसत्तं नीसहत्तं वा; ३२

गुण-सामिद्धी पयडा, कला-समिद्धीवि पायडा जस्स,
जो दाहिण-पवण-निहो दक्खिण्ण-निही गुणि-वणाण; ३३

किंपि किमवि । “पदाइ अपेवां” [४१.] । पदात् परस्य अपेः आदेर्लृक् वा ॥

किंति । मएत्ति । “इतेः स्वरात् तश्च द्विः” [४२.] । इति पदाद् इतेः आदेर्लृक्
 स्वराच्च तकारो द्विः ॥

३१. दुःशासनस्य रिपुर्भीमस्तस्य । अश्वत्थान्नः द्रोणाचार्या-
 कृजस्य । रामस्य परशुरामस्य शिष्यो भीष्मस्तस्य च विश्रामित-
 यशःप्रसरः प्रशमितसुश्लोकप्रपञ्चः स्वयशसा कृत्वा यः काश्यपीतले
 पृथ्वीपीठे । भीमादीनां शौर्यादिगुणगणेभ्योपि अद्भुतगुणत्वाद्
 अस्य सुघटस्तद्यशःप्रशमः । अथ च चिरभ्रमणखिन्नं विश्राम्यते ॥

३२. उस्त्रमालितेजसः दुःसहत्वाद् मार्तण्डकल्पप्रतापस्य यस्य
 विष्वक् समन्ताद् वर्षासु प्रावृट्काले निषिक्तं धाराधरधाराधोरण्या
 उक्षितं महीतलं यत्र तस्मिन् राज्ये न कस्यापि निःसत्त्वं निर्द्रव्यत्वं
 निःसहत्वम् असमर्थत्वं वा । राजन्वत्यां हि पृथ्व्यां स्वकालं वृष्टिः
 ईश्वराः समर्थाश्च लोका इत्यादि सर्वं सुघटमिति ॥

दूसासण । आसत्थामस्स । सीसस्स । वीसामिअ । कासवि । वीसुं । वासा ।
नीसित्त । ऊस । कास । नीसत्तं । नीसहत्तं । “लुप्तयरव०” इत्यादिना [४३.] लुप्त-
 याथानां शपसानाम् आदेः स्वरस्य दीर्घः ॥

३३. गुणानां शौर्यादीनां समृद्धिः संपत् प्रकटा अत्युत्कर्षप्रा-
 प्तत्वात् प्रसिद्धा । कलानां गीतपठितादिद्विसप्ततिसंख्यानां समृ-

सिविणम्मि वारण-बलं सुमिणम्मि अ आस-साहणं जस्स

दिण्ण-भयं पिच्छन्ता दत्त-करा रिउ-निवा जाया ; ३४

अङ्गार-पिक्क-गोळे खाए इङ्गाल-पक्क-कन्दे अ

तत्त-निलाडा रिउणो जस्स णलाडं-तवे तवणे ; ३५

द्विरपि यस्य प्रकर्षा । दाक्षिण्यस्य अनुकूलताया निधिः शेषधिः ।
गुणिनः सन्तः त एव सर्वसाधारणत्वेन वनानि । तेषां फलसमृ-
द्ध्यादिजनकत्वेन दक्षिणपवननिभो योस्ति ॥

सामिद्धी समिद्धी । पयडा पायडा । “अतः समृद्ध्यादौ वा” [४४.] इति
आदेरस्य दीर्घो वा ॥

दाहिण । “दक्षिणे हे” [४५.] इति आदेरस्य दीर्घः । हे इति किम् । दक्खिण्ण ॥

३४. स्वप्ने वारणबलं गजसैन्यं स्वप्ने अश्वसाधनं तुरगकटकं च
दत्तभयं वितीर्णत्रासं यस्य प्रेक्षमाणा दत्तकरा अर्पितदण्डा रिपु-
नृपा जाताः । तद्गजादिबलं चरेभ्यः सभयं निशम्य स्वप्ने साक्षा-
दिव पश्यन्तस्त्वस्तचित्ता रिपुनृपाः स्वसौख्याय यं दण्डादिना प्र-
सादयन्तीति भावः ॥

सिविणम्मि । दिण्ण । “इः स्वप्नादौ” [४६.] इति इत्वम् । आप्ते उकारोपि ।
सुमिणम्मि । बाहुलकाण्णत्वाभावे न । दत्त ॥

३५. ललाटंतपे अत्युप्रे तपने मार्तण्डे स्मृति तप्तललाटाः संतप्त-
भालस्थला रिपवो यस्य अङ्गारपक्कानि यानि गोळेति देश्यत्वाद् वि-
म्बीफलानि तानि । अङ्गारेषु पक्का ये कन्दास्तांश्च खादन्ति भक्ष-
यन्ति । यद्भ्याद् अरण्यानीमध्यम् अध्यासीना अङ्गारपक्कविम्बीफ-
लकन्दादिभिः शत्रवः प्राणधारणां कुर्वन्तीत्यर्थः ॥

अङ्गार इङ्गाल । पिक्क पक्क । निलाड णलाडं । “पक्काङ्गारललाटे वा” [४७.]
इति वा इत्वम् ॥

कइमं मज्झिम-लोए रिऊहिं चत्तं न छत्तिवण्ण-वणं,
 नव-छत्तवण्ण-परिमल-मए गए जस्स संभरिउं? ३६
 अमयमइओव्व अहवा अमयमयाओवि समहिओ जस्स
 हर-हीर-पिआहिवि जस-गीअ-झुणी सुव्वए वीसुं; ३७
 अखुडिअ-पडिहा-पसरस्स अगगओ जस्स दप्प-कण्डूलं
 खण्डिअ-नाण-प्पडिहं वुहं-चुडं गउअ-चण्डंव; ३८

३६. मध्यमलोके मर्त्यलोके कतमत् सप्तपर्णवनं सप्तच्छदकाननं
 रिपुभिर्न त्यक्तम् नवसप्तपर्णपरिमलमदान् गजान् यस्य संस्मृत्य ॥

कइमं । मज्झिम । “मध्यमकतमे द्वितीयस्य” [४८.] इति अत इत्वम् ॥

छत्तिवण्ण छत्तवण्ण । “सप्तपर्णे वा” [४९.] इति अत इत्वं वा ॥

३७. अमृतस्य विकारः अमृतमयः स इव अथ वा अमृतमया-
 दपि सुधाविकारादपि समधिकः समग्रीलो यस्य यशसो गीतस्य
 गानस्य ध्वनिर्निनादः आस्तां तावद् अन्यजनैः किं तु हरः ईश्वरः
 हरप्रिया गौरी ताभ्यामपि विष्वक् समन्तात् श्रूयते ॥

अमयमइओ अमयमयाओ । “मयव्यइवां” [५०.] इति आदेरतो अइः वा ॥

हर हीर । “ईहरे वा” [५१.] इति आदेरतो वा ईः ॥

झुणी वीसुं । “ध्वनिविष्वचोरुः” [५२.] इति आदेरस्य उत्त्वम् ॥

३८. अखण्डिता अच्छिन्ना प्रतिभा । नवनवोल्लेखशालिनी [प्रज्ञा]
 प्रतिभा । तस्याः प्रसरो यस्य तस्य यस्य अग्रतः पुरतो दर्पेण सकल-
 शास्त्राद्भुतावबोधाभिमानेन पूर्वं कण्डूलं खर्जूलं खण्डिता निरुत्तर-
 त्वाच्छिन्ना ज्ञानप्रतिभा यस्य तद् बुधचण्डम् । उत्प्रेक्ष्यते । गवया
 गवाकृतयः सास्त्रारहिता आरण्यकपशवः तेषां चण्डमिव ॥

अखुडिअ खण्डिअ । चुडं चण्डं । “चण्डखण्डिते^१ णा वा” [५३.] इति
 आदेरस्य णेन सह उत्त्वम् ॥

१ B C वुहुंचुद्रं गउवचंद्रव.

१ B C चंद्र. २ B C चंद्रमिव. ३ B C चुद्रं चंद्रं । चंद्रखंडिते &c.

असि-पुढमो, धनु-पुढमो, छुरिया-पढमो अ, सेल्ल-पढमो य,
 सव्वण्णुव्व, अहिण्णू जो सयल-कला-कलावस्स ; ३९
 उर-सेज्जाइवि हरिणो सुन्देर-घरम्मि सइ सिरी अधिरा,
 जस्स गुण-वेल्लि-तरुणो थिरासि भू-वल्लि-पेरन्ते ; ४०
 जस्स य दिस-पज्जन्ते अहरिअ-जोण्होक्करो जसोक्करो,
 अच्छेर-निरीहाणवि अच्छरिअं किं व न करेइ ? ४१

गठअ । “गवये वः” [५४.] इति वस्य उत्त्वम् ॥

३९. असौ प्रथमः धनुषि प्रथमः छुरिकायां प्रथमश्च । सेल्लेति
 देश्यः प्रासवाची । तस्मिन् प्रथमश्च । असिधनुश्छुरिकासेल्लशब्दैः
 एतत्क्रियापटवः सुभटा उच्यन्ते । तेषु प्रवरः स्वघातदानपरघातव-
 क्षणादिक्रियानिपुणत्वात् । किं बहुना यः सकलकलाकलापस्य अ-
 भिज्ञो विचक्षणः । किं च सर्वज्ञ इव सर्ववेदीव ॥

पुढमो पुढमो पढमो पढमो । “प्रथमे पथोर्वा” [५५.] इति पथयोः अस्य
 युगपत् क्रमेण च उर्वा ॥

सव्वण्णु । अहिण्णु । “ज्ञो णत्वेभिज्ञादौ” [५६.] इति ज्ञस्य णत्वे ज्ञस्यैव अत
 उत्त्वम् ॥

४०. आस्तां तावत् स्वावासकमलादौ अस्थिरा । सौन्दर्यगृहे
 हरेः उरःशय्यायामपि [सदा] श्रीः अस्थिरा चञ्चला । परं सापि गुणा
 एव यशःप्रसूनजनकत्वाद् वल्लयः वल्लर्यः तासां तरुरिव आधारभूत-
 त्वात् । तस्य यस्य भूवल्लिपर्यन्ते सकले पृथ्वीवलये स्थिरा आसीत् ।
 चापलम् अपास्य यस्मिन् गुणगणनिधौ लक्ष्मीः स्थितेति भावः ॥

सेज्जा । सुन्देर । “एच्छय्यादौ” [५७.] इति आदेरस्य एत्त्वम् ॥

४१. पूर्ववर्णनापेक्षया चः समुच्चये । यस्य दिक्पर्यन्ते अधरितः
 पराभूतो ज्योत्स्नायाश्चन्द्रिकाया उत्करो राशिर्येन स यशउ-

जो आसि वम्भचेर-ग्गहण-गुरू पइ-विओअ-विहुरस्स

रणन्तग्गय-रिउ-अन्तेउर-पोम्मच्छि-लोअस्स ; ४२

पय-पउम-नमोक्कारे परोप्परामइ-तुट्ट-हारेहिं

जस्स सहाइ निवेहिं ओप्पिअमिव मुत्तिआहरणं ; ४३

जत्थप्पिअ-भू-भारो सुवइ फणी- तत्थ सोवइ हरीवि-

जोन्नत्थ-दिन्न-भारो न उणाइ, सयालुओ न उणा ; ४४

त्करो न केवलम् अन्येषाम् आश्चर्यकौतुकनिरीहाः सद्ब्रह्मानवि-
न्यस्तचित्तत्वात् निराकाङ्क्षास्तेषां यमिनामपि आश्चर्यं किमिव न
करोति । किं तु सर्वम् आश्चर्यं वितनोतीत्यर्थः ॥

वेह्मि वह्मि । पेरन्ते पज्जन्ते । जोण्होक्करो जसोक्करो । अच्छेर अच्छरिअं ।
“वह्युत्करपर्यन्ताश्चर्ये वा” [५८.] इति वा आदेरस्य एत्वम् ॥

४२. ब्रह्मचर्यं मैथुनसेवनविरमणं तस्य ग्राहणे अङ्गीकारणे गुरुः
दीक्षादाता य आसीत् पत्युर्वियोगेन विधुरस्य सकष्टस्य अरण्यस्य
अन्तः मध्ये गतो यो रिपूणाम् अन्तःपुरपद्माक्षीलोकः अवरोधव-
धूजनस्तस्य । सर्वशत्रूणां निर्मूलकाषंकषितत्वात् तन्नायिकानां ब्रह्म-
चर्यदीक्षादानम् । ब्रह्मचारी प्रायः अरण्यचारी भवतीत्युक्तिलेशः ।

वम्भचेर । “ब्रह्मचर्ये चः” [५९.] इति चस्यात एत्वम् ॥

अन्तेउर । “तोन्तरि” [६०.] इति तस्यात एत्वम् । क्वचिन्न । रणन्तग्गय ॥

४३. पदपद्मनमस्कारे । क्रियमाणे इति शेषः । परस्परामर्देन
अन्योन्यसंघर्षेण त्रुटिताः स्रस्ता ये हारास्तैः कृत्वा नृपैर्यस्य सभाया
मौक्तिकाभरणमिव अर्पितं दत्तम् ॥

पोम्म । “ओत् पये” [६१.] इति आदेरतः ओत्वम् । “पञ्चल्लव” [२. ११२]
इति विश्लेषे न । पउम ॥

नमोक्कारे । परोप्परा । “नमस्कारपरस्परे द्वितीयस्य” [६२.] इति अत ओत्वम् ॥

४४. यत्र अर्पितभूभारः स्वपिति फणी शेषः तत्रैव अर्पितभूभारः

जइ सको न उण नरो न उणो नारायणोवि सारिच्छो
 जस्स, पुणाइ-पुणाइवि भुवणाभय-दाण-ललिअस्स; ४५
 रण्णे अरण्ण-साणाउलम्मि लाऊ-लया-हरे रुवं
 जस्सारि-वहूहि तहा, अलाउ-कुल्ला जह कयाओ; ४६
 उक्खय-संठविअ-निवेण जेण वच्छत्थलाओ हरिणोवि
 उक्खाया भुय-दण्डे निअम्मि संठाविया लच्छी; ४७

हरिरपि स्वपिति । यः पुनः अन्यत्र न दत्तो भारः अर्थाद् भुव एव येन । अत एव च न पुनः शयालुः आलस्योपहतः ॥

ओप्पिअ जत्थप्पिअ । “वाड्ढी” [६३.] इति अर्पयतः आदेरस्य ओत्त्वं वा ॥

सुवइ सोवइ । “स्वपावुच्च” [६४.] इति स्वपितौ आदेरस्य ओत् उच्च ॥

४५. यस्य यदि शक्तः इन्द्रः सदृक्षो न । पुनः नरः अर्जुनो न पुनर्नारायणोपि । कुतः । पुनःपुनरपि भूयोभूयोपि भुवनस्य सकल-सचराचरलोकस्य यद् अभयदानं वधनिवर्तनं तेन ललितस्य मनोहरस्य । यदीति संभावने । शौर्यादिभिः इन्द्रो यत्तुल्यः संभाव्यते । परमार्थतस्तु सोप्यविरतत्वाद् यत्तुल्यो नास्तीत्यर्थः ॥

न उणाइ न उणा । “नात् पुनर्यादाइ वा” [६५.] इति आदेरस्य आ आइ इत्यादेशौ वा । पक्षे । न उण न उणो । केवलस्यापि दृश्यते । पुणाइ ॥

४६. अरण्ये अरण्यश्वभिः वृकैः आकुले संकीर्णे अलाबूलता-गृहे तुम्बिनीवल्लिमण्डपे यस्य अरिवधूभिः तथा अनवरताश्रुपनी-पतनेन रुदितं यथा अलाबूनां सेकाय कुल्याः सारण्यः कृताः ॥

रण्ण अरण्ण । लाऊ अलाउ । “वालाव्वरण्ये लुक्” [६६.] इति आदर्लुक् ॥

४७. अहम् एवं मन्ये । येन हरेरपि वक्षःस्थलात् लक्ष्मीः उत्खाता उत्पादिता ततो निजभुजादण्डे संस्थापिता । कथम् एवं ज्ञायत इति विशेषणद्वारेण हेतुम् आह । पूर्वम् उत्खाताः अभक्तत्वात् स्वस्था-

अह कइयावि दिवा-मुह-पत्थावे पत्थवोचिअं तस्स

अणुरागागय-मरहट्टमाइ-सूएहिं इअ पढिअं : ४८

हय-मांसल-तम-पसरो सइ वामो पंमुलाण पच्चूसो,

सामय-वय-दिन्नग्घो तंव पयट्ठो सया पुत्तो. ४९

नाक्याविताः पश्चात् सेवावशवर्तित्वात् संस्थापिता देशाधिपत्ये नियोजिता नृपा अनेनेति नृपस्वभावेन हरेः प्रियाया अपि इत्थं संभाव्यते । कविमार्गे विभूतिहरिप्रियोरैक्याद् एवं वर्णना ॥

तहा जह । उक्खय उक्खाया । संठविअ संठाविया । “वाव्ययोत्खातादावदातः” [६७.] इति आदेराकारस्य अत् वा ॥

४८. अथ अनन्तरं कदाचिदपि कस्मिंश्चित् काले दिवामुखप्रस्तावे वासरप्रारम्भावसरे तस्य श्रीकुमारपालभूपालस्य प्रस्तावोचितं प्रभातपठनीयम् अनुरागेण अत्यद्भुतगुणगणश्रवणसंजातदर्शनस्नेहेन आगता ये ते च ते महाराष्ट्रः आदिर्येषां देशानां ते तथा तेषां सूताश्च मङ्गलपाठकास्तैः इति वक्ष्यमाणं पठितम् ॥

पत्थावे पत्थवो । “घण्टदेवी” [६८.] इति आदेराकारस्य अत् वा । कचिन्न । अणुरागो ॥

मरहट्ट । “महाराष्ट्रे” [६९.] इति आदेराकारस्य अत् । वकादित्वाद् अनुस्वारः । बाहुलकाद् अन्यस्यापि व्यञ्जनस्य मः ॥

४९. अथ द्वाविंशत्या गाथाभिः सूतोक्तम् एवाह । हतः नवदिनकरकरसंपर्काद् ध्वस्तः मांसलः सूचिभेद्यस्तमः प्रसरः तिमिरप्रवृत्तिर्येन सदा वामः विटादिगृहगतिनिषेधकत्वेन प्रतिकूलः । कासाम् । पांसुलानां स्वैरिणीनाम् । श्यामाकपयोभिः आरण्यव्रीहिजलैः दत्तः त्रिप्रदक्षिणापूर्वं मार्तण्डमण्डलं प्रति क्षिप्तः अर्घः पूजा यत्र । प्रत्यूषः अहर्मुखम् । पुण्यः सकललोकलोचनान्ध्यपटलविध्वंसकत्वेन प्र-

१ B पुंस°.

१ B C पाठितम्. २ B C °राकारः स्यात् for °राकारस्य अत्.

दिस-कुप्पिसन्त-जस-भर देवय-हरणं तुमं सकुप्पासा

दिक्खाइरिआ सिक्खायरिण्हि सहोवसप्पन्ति. ५०

गय-थीण-तिमिर-केसे खल्लीडे नह-सिरम्मि संबुत्ते,

थुवआ हवन्ति लोआ एण्हि मुण्हाल-चिन्धस्स. ५१

शस्यः प्रवृत्तः संजातः । त्वमिवेति । भवानप्येवंविधः । जिनवचना-
वबोधाद् ध्वस्तनिविडाज्ञानप्रवृत्तिः । पांशुलानां पाप्मिनां सदा
वामः दुःखदायित्वात् । सामजब्रजैः हस्तिघटाभिर्दत्तः अर्घः उपा-
यनं यस्मै । सदाचारनिरतत्वात् पवित्रश्चेति ॥

[मंसल । पंसुला । “मांसादिध्वजसारे” ॥ ७० ॥ मांसप्रकारेष्वनुसारे सति
आदेरातोऽत् ॥]

सामय । “श्यामाके मः” [७१.] इति मस्य आत अत् ॥

५०. दिक्षु कूर्पासः कञ्जुलिका तद्वद् आचरन् यशोभरो यस्य स
तथा तस्यामन्त्रणम् । हे दिक्कूर्पासवद्यशोभर देवतागृहे सकूर्पासाः
सकञ्जुका दीक्षाचार्या बटुककरणादिसंस्कारकारिणः शिक्षाचार्यैः
शास्त्रपाठकैः सह त्वाम् उपसर्पन्ति । आशीर्वादप्रदानार्थं समीपम्
आगच्छन्ति । इदानीम् इति प्रक्रमाज्ज्ञेयम् । एवम् अन्यत्रापि ॥

सइ सया । कुप्पिसं कुप्पासा । “इः सदादौ वा” [७२.] इति आत इत्वं वा ।

दिक्खाइरिआ सिक्खायरिण्हि । “आचार्ये चोऽच्च” [७३.] इति चस्य
आत इत्वम् अत्वं च ॥

५१. गतं नष्टं स्त्यानं घनं तिमिरमेव श्यामवर्णत्वात् केशा यत्र ।
अत एव खल्वाटे खलतौ नभ एव सकललोकस्य उपरिवर्तित्वात्
शिरस्तस्मिन् संबुत्ते जाते सति सास्त्रालचिह्नस्य वृषभध्वजस्य भग-
वत आदिनाथस्य शूलिनश्च इदानीं प्रत्यूषे लोका आर्हतमाहेश्वराः
स्तावकाः स्तोतारो भवन्ति ॥

थीण । खल्लीडे । “ई स्त्यानखल्वाटे” [७४.] इति आदेरातः ई ॥

थुवआ । मुण्हाल । “उः सास्त्रस्तावके” [७५.] इति आदेरातः उत्त्वम् ॥

१ B C बहन्ति.

१ B C °संस्कारिणः for संस्कारकारिणः.

गयणे तुहिणोसारिणि तुहिणासारं पडन्तम् अगणन्ता,

उद्वन्ति वहूओ पुरो अज्जुणं विणय-गेज्झाण. ५२

कुट्टिम-चउ-वारेसुं सतिण्हम् इण्हि कुणन्ति रमणीओ

देरागय-पारावय-रावेहि अ पिअ-परीरम्भं. ५३

पारेवय-मणिएहिं तेत्तिअमेत्तं रमेसु वेसाओ,

तेत्तिअमत्तं मग्गन्ति चलिअ-मेत्ते भुअङ्गम्मि. ५४

५२. तुहिनस्य प्रालेयस्य आसारो वेगवद्वर्षो विद्यते यस्मिन् एवंभूते गगने सति तुहिनासारं पतन्तं शरीरे लगन्तम् अगणयन्त्यः अमन्यमाना विनयग्राह्याणां भक्त्या आवर्जनीयानाम् आर्याणां श्व-श्रूणां पुरः पूर्वं बध्वः उत्तिष्ठन्ति ॥

तुहिणोसारिणि तुहिणासारं । “ऊह वासारे” [७६.] इति आदेरात् ऊत्त वा ॥

अज्जुणं । “आर्यायां र्यः श्वश्र्वाम्” [७७.] इति र्यस्य आत् ऊः ॥

गेज्झाण । “एद्वाह्ये” [७८.] इति एत्त्वम् ॥

५३. कुट्टिमानि मण्यादिभिर्वद्धतलानि चतुर्द्वाराणि चतुर्मुखगृह-विशेषास्तेषु सन्तृष्णं दिने आशङ्कितभाविवहुविरहत्वेन सतर्पं यथा भवति एवम् इदानीं प्रातःक्षणे द्वारेषु आगता ये पारापतास्तेषां रावैः शब्दैरुत्थिता जागरिता ये प्रियास्तेषां परीरम्भम् आलिङ्गनं रमण्यः कुर्वन्ति ॥

देरा । “द्वारे वा” [७९.] इति आत् एत्त्वं वा । पक्षे वारे । दुआरं । दारं इति प्रयोगद्वयम् अनुक्तमपि ज्ञेयम् ॥

५४. पारापतमणितानीव कलरवकूजितानीव यानि मणितानि रतकूजितानि तैः कृत्वा यावान् प्रतिज्ञातः कालस्तावन्मात्रं वेद्याः पण्याङ्गना अरंसिषत् अक्रीडिषुः । भुजङ्गे विटे चलितमात्रे गमनो-न्मुख एव तावन्मात्रं प्रतिज्ञातकालमनितं मार्गयन्ति गवेषयन्ति ॥ पूर्वार्धे जित्तिअमित्तम् इति तु रम्यः पाठः ॥

१ B ०सारणि.

१ B ०सारणि.

अह-नहङ्गाण पियाण अल्ल-आलावयाण विलयाओ
उल्लन्ति अङ्गम् अंसुअ-ओलीहिं ओल्ल-नक्खङ्का. ५५
 निअ-ठाण-मीलणं पिक्खिऊण चिन्ता-परा मिउल्लावा
नीलुप्पल-पेण्डे पिण्डिऊण, भसला रुअन्तिव्व. ५६

पारावय पारेवय । “पारापते रो वा” [८०.] इति रस्य आत् एत्वं वा ॥

तेत्तिअमेत्तं तेत्तिअमत्तं । “मात्रदि वा” [८१.] इति आत् एत्वम् । बाहुल-
 कात् कचिन्मात्रशब्देपि । चलिअ-मेत्ते ॥

५५. आर्द्रास्तत्कालदत्तत्वात् सरसा नखाङ्काः कररुहव्रणानि
 येषाम् आर्द्राः स्नेहमिश्रा आलापाः परस्परोक्तयो येषां ते तथा ।
 तेषां प्रियाणाम् अङ्गम् उत्सङ्गम् आर्द्रनखाङ्का वनिता योषितः अ-
 श्र्वालिभिः नेत्रबाष्पपङ्क्तिभिः आर्द्रयन्ति आर्द्रं कुर्वन्ति । सर्वरात्रं सु-
 रतादिसुखनिमग्ना वयम् इदानीं च तदुच्छेदजनकः प्रियविप्रयोगो
 भवितेति दुःखाद् रुदन्तीत्यर्थः ॥

उल्लन्ति ओल्ल । “उदोह् वाद्रे” [८२.] इति आदेरातः उत् ओच्च वा । पक्षे
 अह् । अल्ल ॥

ओलीहिं । “ओदाल्यां पङ्क्तौ” [८३.] इति आत् ओत्त्वम् ॥

५६. प्रातः संकोचात् प्रागेव नीलोत्पलेभ्यो निर्गत्य रारक्ष्यमानान्
 तत्कोशस्थांश्च भ्रमरान् वीक्ष्य कविः एवम् ऊहमानः प्राह । निज-
 स्थानमीलनं स्वावाससंकोचं प्रेक्ष्य विलोक्य चिन्तापराः क्व वयम्
 इदानीं निराश्रयाः स्थास्याम इत्यादिविकल्पसंकल्पनिष्ठाः । मृदुः
 सकष्टत्वात् कृशः उल्लापः अन्योन्यजल्पनं येषां ते तथा सन्तो भ-
 सला नीलोत्पलपिण्डे असितोत्पलकोशे पिण्डयित्वा मिलित्वा रुद-
 न्तीव । येषां किल राजादिना गृहं मुह्यते तेपि मिलित्वा रुदन्ती-
 त्युक्तिलेशः ॥

मिउल्लावा । “ह्रस्वः संयोगे” [८४.] इति यथादर्शनं ह्रस्वः ॥

किंसुअ-कुसुमायम्बो केसुअ-दल-सामलं विगय-मेरं
 दलिऊण अन्धयारं, दंसइ पुहवीइ पहम् अरुणो. ५७
 काउं महाविलं अतम-मूसयं कय-पडंसुए सूरै,
 लक्ख-हलद्द-बहेडय-रत्तव्व करा विअम्भन्ति. ५८
 विरइअ-हलद्दि-कन्दाभ-दीवओ नव-हलिद्दि-रत्त-करो,
 अहलिद्दा-राओ कामउव्व पुव्वं भअइ सूरौ. ५९

पेण्डे पिण्डिऊण । “इत एद्दा” [८६.] इति आदेरिकारस्य एत् वा । कच्चिन् ।
 चिन्ता ॥

५७. किंशुकदलश्यामलं पलाशपलाशनीलं विगतमेरं सर्वत्र उ-
 च्छृङ्खलम् अन्धकारं दलयित्वा विध्वस्य किंशुककुसुमानीव आता-
 म्रः आरक्तः अरुणः सूर्यः तत्सारथिर्वा पृथिव्याः पन्थानं दर्शयति ॥

किंसुअ केसुअ । “किंशुके वा” [८६.] इति आदेरितः एत्वं वा ॥

मेरं । “मिरायाम्” [८७.] इति इत एत्वम् ॥

५८. महाविलं कन्दरादिकम् अविद्यमानस्तम एव मूषिको
 यत्र तत् तथाभूतं कर्तुं कृतप्रतिश्रुते विहितप्रतिज्ञे सूर्ये सति करा
 अंशवो विजृम्भन्ते ऊर्ध्वाधः प्रसरन्ति । कीदृशाः लाक्षाहरिद्रावि-
 भीतकै रक्ता इव ॥ प्रातःक्षणे दिनकरकराणां क्रमेण तथाभावाद्
 इत्थम् उत्प्रेक्षा ॥

५९. विरचिता विहिता विष्वग्विसारिप्रभारहितत्वेन हरिद्राक-
 न्दाभा दीपा येन । नवहरिद्रया रक्ता इव करा यस्य स सूरः पूर्वी
 भजति । अहरिद्रारागो निविडस्नेहः कामुक इव । तस्मिन्नप्याग-
 च्छति कान्तया दीपः क्रियते । कुङ्कुमादिना आरक्तकरश्च स भ-
 वति । अत्र कामुक इत्युपमानात् पूर्वस्याः कान्तात्वं निरूप्यते ॥

पुहवीइ । पह । मूसयं । पडंसुए । हलद्दा । हलद्दी । बहेडय । “पथिपृथिवी”

१ B व०.

१ B C omit अ०. २ B C स्नेहकामुक for स्नेहः कामुक. ३ B C व०.

पिकङ्गुअं निवडइ पिकिङ्गुअ-धूसरो ससी एस,
सिढिल-करो सढिलङ्गो तित्तिर-मइल-प्फुड-कलङ्गो. ६०
इअ आसंसन्ति नि-सीह सिंहदत्ताइणो दिआ तुज्झ,
वीसं तीसं कप्पे जयसु दुजीहारि-नीसङ्क. ६१
अदुइअ-रवि-भा-विइए गयणे, जह पाइयम्मि दो-वयणं,
कथवि नत्थि तमो. अहि-निवास-लोअम्मि व णुमन्नो. ६२

इत्यादिना [८८.] आदेरितः अकारः । हरिद्रायां विकल्प इत्यन्ये । हलिदी ।
अहलिदा ॥

६०. शिथिलकरो मन्दकिरणः शिथिलाङ्गो मन्दबिम्बः । ति-
 त्तिरिर्लावकः । तद्वन्मलिनः स्फुटः कलङ्गो यस्य । पक्केङ्गुदवत् परि-
 पाकप्राप्ततापसतरुफलवद् धूसरो धूम्रः एष शशी पक्केङ्गुदवत् निप-
 तति अस्ताचले संसते ॥

पिकङ्गुअं पिकिङ्गुअ । सिढिल सढिल । “शिथिलेङ्गुदे वा” [८९.] इति आ-
 देरितः अद् वा ॥

तित्तिर । “तित्तिरौ रः” [९०.] इति रस्य इतः अत् ॥

६१. हे नृसिंह नरोत्तम सिंहदत्तादयो द्विजाः तव इति आशं-
 सन्ति आशीर्वादं कुर्वन्ति । तदेवाह । हे द्विजिहारिर्गुरुडस्तद्वद्
 निःशङ्क निर्भय त्वं विंशतिं त्रिंशतं कल्पान् जय । कल्पो देवयुग-
 सहस्रद्वयम् ॥

इअ । “इतौ तो वाक्यादौ” [९१.] इति इतितस्य इतः अत् ॥

निसीह । वीसं । तीसं । जीहा । “ईजिह्वा” इत्यादिना [९२.] जिह्वादिषु इ-
 कारस्य तिना ईः । बाहुलकात् कचिन्न । सिंहदत्त ॥

नीसङ्क । “लुकि निरः” [९३.] इति रलोपे इत ईः ॥

६२. यथा प्राकृते कापि द्विवचनं नास्ति । “द्विवचनस्य बहुव-

जरढोच्छु^१रई चन्दो निस-पिअ-पावासुओव्व नो सहइ,

सच्च-जहुट्टिल सूरै भू-सग्ग-दुहाइअ-करोहे. ६३

धम्मे जहिट्टिला दोहाइअ-पवहा दुहावि मल-पटलं,

ओज्झर-निज्झरिणीसुं न्हाऊण खिवन्ति वम्हाणां. ६४

चनम्” [३. १३०.] इति वचनात् । तथा अद्वितीयरविभाद्वितीये निरुपमभास्करप्रभायुक्ते गगने सति तमः कापि नास्ति । तिर्यगूर्ध्वादिदेशेषु तद् अपश्यन् कविरेवम् ऊहते । अहीनां सर्पाणां वासे लोके पाताल इव निमग्नं प्रविष्टम् ॥

दुजीहा । शुमन्नो । “द्विन्योरुत्” [९४.] इति द्विनिशब्दयोः इत उत् ॥ बाहुलकात् कचिद् वा । अदुइअ । विइए ॥ कचिन्न । दिआ ॥ कचिद् ओत्वम् । दो-वयणम् ॥

६३. हे सत्ययुधिष्ठिर भूस्वर्गयोर्द्विधाकृतः पञ्चशत्या पञ्चशत्या पृथग्विहितः करौघो येन तस्मिन् सूरै सति जरठः परिपक्वो य इक्षु-स्तद्वद् रुचिर्यस्य स तथाभूतश्चन्द्रो नो राजते । अत उपेक्ष्यते । निशैव प्रिया ततः प्रवासीव वियुक्त इव । अन्योपि यः प्रियावियुक्तः स विच्छायो भवति ॥

जरढोच्छु । पावासुओ । “प्रवासीक्षौ” [९५.] इति आदेरित उत्त्वम् ॥

६४. धर्मे सदाचारे युधिष्ठिराः द्विधाकृतो मध्यप्रवेशेन खण्डितः प्रवाहः ओघो यैस्ते निर्झरनिर्झरिणीषु झरनदीषु स्नात्वा शौचं कृत्वा द्विधापि बाह्याभ्यन्तरभेदेन द्विप्रकारमपि मलपटलं रजःस्तोमं ब्राह्मणाः क्षिपन्ति ॥

जहुट्टिल जहिट्टिल । “युधिष्ठिरे वा” [९६.] इति आदेरित उत्त्वम् ॥

दुहाइअ दोहाइअ । “ओच्च द्विधाकृगः” [९७.] इति ओत्वम् उत्त्वं च ॥ कचित् केवलस्यापि । दुहा ॥

ओज्झर निज्झर । “वा निर्झरे ना” [९८.] इति नेन सह इत ओत्त्वं वा ॥

१ B C ०रई. २ B C जुहिट्टिल. ३ B निज्झरणी^०. ४ B वम्हाण. C तन्हाणा.

१ B C insert निवास before कचित्. २ B C ^०निर्झरणीषु.

हय-कम्हार-हरडई-चिकिण-तिमिरस्स, गहिय-पाणीया,
 पाणिय-तडम्मि विप्पा अजुण्ण सूरस्स देन्तग्घं. ६५
 जिण्ण-तमं मल-हीणा अहूण-तेअं विहीण-अन्न-पहं,
 अविहूणं तूह-दिआ थुणन्ति तित्थे रविं तं व. ६६
 पेऊसासण-सामिय-दिस-आमेले रविम्मि उअ तारा,
 केरिस-एरिसिआओ बहेडयाभाओ नह-पेढे. ६७

६५. हतं विदारितं कश्मीराणां हरीतकीव चिकणं निविडं ति-
 मिरं येन तस्य । अजीर्णो नवः स चासौ सूर्यश्च तस्य पानीयस्य नि-
 श्वसनद्यादिसंबन्धजलस्य यत् तटं तस्मिन् । गृहीतं करपुटे कृतं पा-
 नीयं यैस्ते विप्रा अर्घम् अर्घाञ्जलिं ददति त्रिःप्रदक्षिणापूर्वं वितरन्ति ॥

हरडई । “हरीतक्याम् ईतोऽत्” [१९.] इति आदेरीतः अत् ॥

कम्हार । “आत् कश्मीरे” [१००.] इति ईत् आत् ॥

पाणिअ । “पानीयादिष्वित्” [१०१.] इति ईत् इत् ॥ कचिद् वा । पाणीय ॥

६६. जीर्णं ध्वस्तं तमस्तिमिरम् अज्ञानं च येन । अविहीनतेज-
 सम् अन्यूनद्युतिम् उग्रप्रतापं च । विहीनः सन्मार्गप्रदर्शनेन विध्व-
 स्तः अन्यो विपरीतः पन्था मार्गः अन्यायश्च येन । अविहीनम् अ-
 त्युच्चं पूर्वाचलचूलासंस्थं सकलभूपालप्रवरं च । तीर्थे आदित्यालये
 नद्याद्यवतारे वा तीर्थस्य तीर्थभूता वा द्विजा रविं त्वामिव स्तुवन्ति ।
 रविं त्वां च स्तुवन्तीत्यर्थः ॥

अजुण्ण । “उज्जीर्णे” [१०२.] इति ईत् उत् ॥ कचिन्न । जिण्ण ॥

हीण अहूण । विहीण अविहूणं । “ऊ हीनविहीने वा” [१०३.] इति ईत्
 क्तवं वा ॥

तूह । “तीर्थे हे” [१०४.] इति ईत् ऊः । हे इति किम् । तित्थे ॥

६७. पीयूषाशना देवास्तेषां स्वामी इन्द्रः तस्य दिक् पूर्वा तस्या
 आपीडे शोभाकृत्त्वेन अवतंसे रवौ सति उअ इति पश्य । विभीतक-

चत्तूण नेड-पीठं नीड-घरा मउलिआ, मही-मउड,

विदाय-निदम् उडुन्ति घोवरिं रुक्ख-अवरिं च. ६८

गरुआवि गुरुअ-भिउडीहिं वार-वालेहि पडिखलिज्जन्ता,

बहु-पोरिसावि पुरिसा निरुद्ध-छीआ इहं एन्ति. ६९

वद् आभा सादृश्यं यासां तास्तारा नभःपीठे कीदृश्य ईदृश्यः । न कीदृश्योपीत्यर्थः ॥

पेऊस । आमेले । केरिस । एरिसिआओ । बहेडया । “एत् पीयूष” इत्यादिना [१०६.] एषु ईत एत्वम् ॥

६८. हे पृथ्वीमुकुट पूर्वं मुकुलिता रात्रौ एकत्र स्थितास्ततो नीडपीठं कुलायतलं त्यक्त्वा नीडगृहाः पक्षिणो विद्रुतनिद्रं गततन्द्रं यथा भवति एवम् उड्डीयन्ते गृहस्योपरि वृक्षस्योपरि च ॥

पेड पीठं । नेड नीड । “नीडपीठे वा” [१०६.] इति ईत एत्वम् ॥

मउलिआ । मउड । “उतो मुकुलादिष्वत्” [१०७.] इति एषु आदेरुतः अ-स्त्वम् ॥ कचिद् आत्वमपि । विदाय ॥

घरोवरिं अवरिं । “वोपरौ” [१०८.] इति उतः अत् वा ॥

६९. गुरुकभ्रुकुटिभिर्द्वारपालैः प्रतीहारैः प्रतिस्खल्यमाना निरुध्यमाना गुरुका अपि कुङ्कुणादिदेशस्वामिनोपि बहुपौरुषा अपि प्रचुरपराक्रमा अपि पुरुषाः मा भूत् अस्मत्स्वामिनः कापि कार्ये अशकुनम् इति निरुद्धक्षुता इह युष्मत्पादपद्मान्तिके आयन्ति आगच्छन्ति ॥

गरुआ गुरुअ । “गुरौ के वा” [१०९.] इति स्वार्थिके के आदेरुतः अत् वा ॥

भिउडीहिं । “इर्भुकुटौ” [११०.] इति आदेरुत इः ॥

पोरिसा । पुरिसा । “पुरुषे रोः” [१११.] इति रोरुत इत्वम् ॥

छीआ । “ई क्षते” [११२.] इति आदेरुत ई ॥

मुसल-धर-बाहु-मूसल रइ-सूहव-सुहय तुज्झ सुह-कमलं
 दहुं, ऊसुअ-नयणा पुणो-पुणो ऊससन्ति निवा. ७०
अणउच्छन्नोच्छाहो रिउ-दुसहो दूसह-प्पयावेण,
वोक्कन्त-निह-पसरो अह राया ओट्टिओ सयणा. ७१
कोऊहल-कुसलेहिं कुऊहलत्थेसु कोऊहल्लीवि,
सण्हाणवि सुण्हयरं परमप्पं थुणिय सव्वण्णं, ७२
अमलोव्वीढ-दुअल्लो उव्वूढ-दुऊल-दण्डि-दिन्न-करो,
 सो अत्थाणिं पत्तो दुगुल्ल-उल्लोअ-सोहिल्लं. ७३

७०. मुसलधरबाहु इव बाहुमुसलौ यस्य तस्य आमन्त्रणम् ।
 तथा रतिसुभगः कन्दर्पः तद्वत्सुभग सकललोकप्रिय हे राजन् तव
 मुखकमलं दृष्ट्वा उत्सुकानि सौत्कण्ठानि नयनानि येषां ते नृपाः
 पुनःपुनः उच्छ्वसन्ति भूयोभूयः पुलकिताङ्गा भवन्ति ॥

मुसल मूसल । सूहव सुहय । “ऊत्त सुभग” इत्यादिना [११३.] आदेरुत
 ऊह वा ॥

७१. अनुच्छिन्नोत्साहः अखण्डितोद्यमः दुःसहप्रतापेन उग्रते-
 जसा रिपुदुःसहः अथ एवं मङ्गलपाठकपठितानन्तरं व्युत्क्रान्त-
 निद्राप्रसरो जागरितः सन् राजा शयनाद् उत्थितः ॥

ऊसुअ । ऊससन्ति । “अवुत्साहोत्सवे त्सच्छे” [११४.] इति आदेरुत ऊत्त ॥
 अवुत्साहोत्सव इति किम् । उच्छन्नोच्छाहो ॥

दुसहो दूसह । “लुंकि दुरो वा” [११५.] इति रलोपे उत ऊत्त वा ॥

वोक्कन्त । ओट्टिओ । “ओत्त संयोगे” [११६.] इति संयोगे परे आदेरुत
 ओत्त्वम् ॥

७२. ७३. अधुना राज्ञः प्रातस्त्यं कृत्यम् आह । युग्मम् । ^१कुतूह-

1 B is wanting in the commentary on the two couplets from कुतू-
 हलकुशलैः up to करो यस्येति. We with C.

तस्स भुमयाइ वसगा, अवाउला, पेसणिक्क-हणुमन्ता,
 बल-कण्डुअमाण-भुआ, पुरो निविट्ठा निवा नमिरा. ७४
 पासम्मि ठिआ तस्स य महूअ-गोरीओ महूअ-महुर-गिरा,
 वज्जन्त-कणय-नूउर-मणि-नेउर-वइर-निउराओ ; ७५

लकुशलैः कौतुकनिपुणैः कृत्वा कुतूहलार्थेषु कुतुकवस्तुषु कुतूहल्यपि सूक्ष्माणां परमाण्वादीनां मध्येपि सूक्ष्मतरं दुर्ज्ञेयत्वाद् अणुतरं सर्वज्ञं लोकालोकपदार्थपरिज्ञानचतुरं परमात्मानं स्तुत्वा स कुमारपालभूपः दुकूलानाम् उल्लोचैः शोभावतीम् आस्थानीं प्राप्तः । किंभूतः सन् । अमलानि उज्ज्वलानि उद्व्यूढानि परिहितानि दुकूलानि शतपट्टांशुकानि येन उद्व्यूढदुकूलेन दण्डिना दत्तो गमनकाले वितीर्णः करो यस्येति ॥

कोऊहल कुऊहल कोउहली । “कुतूहले वा ह्रस्वश्च” [११७.] इति उक्तं ओत् वा तत्संनियोगे ह्रस्वश्च वा ॥

सण्हाण सुण्ह । “अदूतः सूक्ष्मे वा” [११८.] इति उक्तः अत् वा ॥ आर्षे सुहुमेति ज्ञेयम् ॥

दुअल्लो दुऊल । “दुकूले वा लश्च द्विः” [११९.] इति ऊकारस्य अत्वं वा तत्संनियोगे च लस्य द्विः ॥ [आर्षे] । दुगुल्ल ॥

अमलोवीढ उवूढ । “ईर्वोद्व्यूढे” [१२०.] इति उक्तं ईत्वं वा ॥

७४. तस्य राज्ञो भ्रुवो वशगाः । भ्रूक्षेपमात्रेण समस्तकार्यसाधका इत्यर्थः । अवातूलाः युक्तकारिणः । प्रेषणे स्वामिनिरोपणे एके अद्वितीया हनूमन्तः । बलेन कण्डूयमानौ कण्डूलौ । सदर्पावित्यर्थः । तथाभूतौ भुजौ येषां ते नम्रा नृपाः पुरः अग्रे निविष्टाः ॥

भुमयाइ । अवाउला । हणुमन्ता । कण्डुअमाण । “उर्बूह” [१२१.] इत्यादिना उक्तं उत्त्वम् ॥

७५. चतुर्भिः कलापकम् । चामरदर्पणहस्ता वारयुवत्यस्तस्य राज्ञः

कोहण्डि-कुसुम-मउवीओ, काम-तोणीर-थोर-कवरीओ,
 निम्मोलङ्गय-मण्डिअ-कोप्परया, गहिअ-तम्बोला ; ७६
 विब्भम-गलोइ-मेघा, रम्भा-थोणा-निहोरु-थूणाओ,
 तोणीहविअ सयंचिअ रइ-वइणो तूणें-छड्डवणा ; ७७
 सरउगय-मय-लज्जण-सरिच्छ-वयणाओ वार-जुवईओ,
 चामर-दप्पण-हत्था अकास-कन्ती किसङ्गीओ. ७८

पार्श्वे स्थिताः । किंभूताः । मधूकवद् गुडपुष्पवद् गौर्यः गौराङ्गयः ।
 मधूकवन्मधुरा मनोज्ञा गीर्यासाम् । वदन्तौ चङ्क्रमणवशात् सिञ्जा-
 नौ कनकस्य नूपुरौ मञ्जीरौ मणयः पद्मरागाद्याः तत्त्वचितौ नूपुरौ
 वज्राणि हीरकाणि तत्त्वचितौ च नूपुरौ यासाम् ॥

७६. कूष्माण्डीकुसुमवद् मृद्वः कोमलाङ्गयः । कामतूणीरवत्
 तद्वाणानां पुष्पाणां तत्र प्रक्षेपात् स्थूलाः कवर्यः घना वेणयो या-
 साम् । निर्मूल्याङ्गदमण्डितकूर्पराः अनर्घ्यकेयूरभूषितभुजमध्या गृ-
 हीतताम्बूलाः ॥

७७. विभ्रमा विलासास्त एव गुडूची अमृता तत्र वृद्धिजनक-
 त्वेन मेघाः । रम्भायाः स्थूणा स्तम्भस्तत्संनिभा ऊरुस्थूणा यासां
 स्वयमेव तूणीभूय रतिपतेस्तूणमोचनाः ॥

७८. शरदुद्गतमृगलाञ्छनसदृक्षवदनाः अकृशा सर्वत्र विस्तृत-
 त्वाद् घना कान्तिर्यासाम् कृशाङ्गयस्तनुशरीराः ॥

महुअ महुअ । “मधूके वा” [१२२.] इति उक्त इत् वा ॥

नेउर निउराओ । “इदेतौ नूपुरे वा” [१२३.] इति उक्त इत् एत् वा । पक्षे ।
 नउर ॥

कोहण्डि । तोणीर । थोर । निम्मोहं । कोप्परया । तम्बोला । गलोइ । “ओ-
 त कूष्माण्डी०” इत्यादिना [१२४.] एषु उक्त ओत् ॥

मत्तेभ-मउअ-गमणे तस्सि माउक्क-आसणासीणे,
 माउक्के अमउत्तेवि सुइ-गिराणं फुड-गिरेहिं ७९
 आसंसिअं दिएहिं, किवालु-हिअओ हवेहि महि-वट्ठे,
 तुह पिट्ठ-चरा देवा हवन्तु नागावि पट्ठ-चरा. ८०
 अह खगि-सिङ्ग-पत्ते मसिणे मसणेण चन्दणेण गहे
 अच्चिअ, राय-मयङ्को अकासि तिलयं मिअङ्क-निहं. ८१

थोणा धूणा । तोणी तूण । “स्थूणातूणे वा” [१२६.] इति कृत ओत् वा ।

मय । “ऋतोऽत्” [१२६.] इति ऋतः अत्त्वम् ॥

७९. युग्मम् ॥ मत्तेभस्येव मृदुकं मन्थरं गमनं यस्य । मृदुकं हंसरूपरितत्वेन कोमलं यद् आसनं गष्टिकादि तस्मिन्नासीने उप-विष्टे सति तस्मिन् राज्ञि श्रुतिगिरां वेदवाक्यानां मृदुत्वे अमृदुत्वेपि स्फुटगीर्भिः । वेदवाक्येषु यथास्थानम् उदात्तादिस्वरन्यासेन व्यक्त-वाग्भिरित्यर्थः ॥

८०. द्विजैः इति आशंसितम् आशीर्वादः कृतः । तदेवाह । कृपा-लुहृदयो महीपीठे त्वं भव । तथा तव पृष्ठचराः पश्चाद्यायिनो देवाः पृष्ठचरा नागा अपि भवन्तु । तव क्षुद्रोपद्रवव्रातविकर्तनं सुरफणिप-त्यादयः कुर्वन्त्वित्यर्थः । इतीत्यध्याहार्यम् ॥

अकास किस्झीओ । मउअ माउक्क । माउक्के अमउत्ते । “आत् कृशा०” इत्यादिना [१२७.] एषु कृत आत् वा ।

किवालु । हिअओ । “इत् कृपादौ” [१२८.] इति आदेः कृत इत्त्वम् ॥

पिट्ठ पट्ठ । “पृष्ठे वाऽनुत्तरपदे” [१२९.] इति कृत इत् वा ॥ अनुत्तरपदे इति किम् । महि-वट्ठे ॥

८१. अथ द्विजाशीर्वादानन्तरं मसृणे श्लक्ष्णे खड्गिनो गण्ड-कस्य शृङ्गं विषाणं तस्य पात्रे भाजने यच्चन्दनं तेन मसृणेन ग्रहान्

मिचु-अवमचु-हरणे दिजे विसज्जिअ, निसामिआ तेण

रिउ-सङ्ग-भञ्जणेणं धिद्वाधद्वाण विन्नत्ती. ८२

पुहवीस-उउ-वसन्तो, निवुत्त-तिलय-क्खणो, कलि-निअत्तो,

वन्दारय-वुन्दारय-समो, पयट्ठो तिहिं^१ सोउं. ८३

अर्चयित्वा राजैव सौम्याह्लादकत्वादिगुणोपेतत्वाद् मृगाङ्कः मृगाङ्क-
निभं वृत्तत्वशुक्लत्वाभ्यां चन्द्रतुल्यं तिलकम् अकार्षीत् ॥

८२. मृत्युः आयुषः परिसमाप्तौ मरणम् अपमृत्युः अकालमर-
णम् । तयोर्हरणान् विध्वंसकान् द्विजान् विसृज्य संमाननापूर्वं
प्रेष्य रिपूणां शृङ्गस्य उत्कर्षस्य भञ्जकेन विनाशकेन [तेन राज्ञा]
धृष्टाधृष्टानां प्रगल्भाप्रगल्भानां विज्ञप्तयो निशामिताः परिभाविताः ॥

सिङ्ग सङ्ग । मसिणे मसणेण । मयङ्को मिअङ्क । मिचु मचु । धिद्वाधद्वाण ।

“मल्लमृगाङ्कमृत्युशृङ्गधृष्टे वा” [१३०.] इति एषु कृत इत् वा ।

८३. निवृत्तः समाप्तस्तिलकस्य मन्त्राभिमन्त्रितविशेषकस्य क्षणः
अवसरः उत्सवो वा यस्य । निवृत्तः समप्रसचराचरलोकाभयप्रदान-
विधानाद् गतः कलिः कलियुगं यस्मात् । वृन्दारका देवास्तेषु योग-
क्षेमवाहित्वाद् वृन्दारकः श्रेष्ठः । इन्द्र इत्यर्थः । तेन समः सदृक्षः ।
पृथ्वीश एव निखिलभूमण्डलमोदकत्वाद् ऋतुवसन्तः तिथिं श्रोतुं
प्रवृत्तः । वसन्तर्तुरपि निवृत्तः संजातस्तिलकानां तिलककुसुमानां
क्षणः अवसरो यत्र । निवृत्तः कामवशवर्तित्वेन उपरतः कलिः
कामिकलहो यत्र । वृन्दारकेषु निरतिशयरूपोपेतत्वेन वृन्दारको
मनोहरः । कन्दर्प इत्यर्थः । तेन समः तादृक्प्रकारः विकारकारि-
त्वात् मित्रं च मित्रेण समं भवतीति ॥ कलि-निअत्तो इत्यत्र प्राकृ-
तत्वाद् निअत्तो इत्यस्य परनिपातः । यथा

“भूअङ्कुरावयंसं छणपसर-महग्घ-मण-हर-सुरामोअं ।

अपणामिअंपि गहिअं कुसुमसरेण महु-मास-लच्छीएँ मुहं”
इत्यत्र महग्घेत्यस्य परनिपातः ॥

निव-उसहो दिय-वसहे पिउ-कम-माउ-हर-आगए तत्तो
दाणेण तप्पिऊणं, संपत्तो माइ-हरयम्मि. ८४

माईण अमोसासीसयाण राया अमूस-परिवारो
अमुसा-वाई बुटो धण-बुट्टी-रयण-विट्ठीहिं. ८५
विट्ठ-घण-निम्मलेणं देवाणं पिहय पुहय देवीणं
तेणादिट्ठं गीअं मुईङ्गि-कर-ताडिय-भिइङ्गं. ८६

उउ । “उट्त्वादौ” [१३१.] इति आदेर्कृतः उत् ॥

निअत्तो निवुत्त । वन्दारय वुन्दारय । “निट्त्तवुन्दारके वा” [१३२.] इति
कृत उत्त्वं [वा] ॥

८४. ततः तिथिश्रवणानन्तरं पितृक्रमात् पितृवंशात् मातृगृ-
हात् मातृवंशाच्च आगतान् द्विजवृषभान् प्रधानब्राह्मणान् दानेन
तर्पयित्वा संतोष्य नृपवृषभो मातृगृहे संप्राप्तः ॥ वृषभशब्दस्य उ-
त्तरपदस्थस्य प्रधानार्थाभिधायित्वम् । यद् अमरः ।

स्युरुत्तरपदे व्याघ्रपुंगववर्षभकुञ्जराः ।

सिंहशार्दूलनागाद्याः पुंसि श्रेष्ठार्थगोचराः ॥

उसहो वसहे । “टषभे वा वा” [१३३.] इति वेन सह कृत उत् वा ॥

पिउ-कम । माउ-हर । “गौणान्त्यस्य” [१३४.] [इति] गौणपदस्य योन्त्य कृत
तस्य उत् स्यात् ।

८५. न विद्यते मृषा कूटभाषणं यस्य स परिवारो यस्य । अमृषा-
वादी राजा अमृषा सत्या आशिषः प्रणामे कृते चिरं जीवेत्याद्या-
शीर्वचनानि यासां तास्तथा ताभ्यो [मातृभ्यः] धनवृष्टिरन्नवृष्टिभि-
वृष्टो वर्षति स्म । ताभ्यो धनं रत्नानि [च] ददावित्यर्थः ॥

माउ-हर माइ-हर । “मातुरिद्धा” [१३५.] इति मातृगौणस्य कृत इत् वा
कचिद् अगौणस्यापि । माईण ॥

अमोस अमूस अमुस । “उद्दोन्मृषि” [१३६.] इति कृत उत् क्त् ओत् ॥

८६. देवानाम् । अग्रत इति शेषः । पृथक् असांकर्येण देवीनां

१ B O मुअंगिकरताडियमिअंगं.

१ B C °पदस्थस्याप्र° for °पदस्थस्य प्र°.

कुल-जरईणं नत्तिअ-नत्तुअ-सहिआण सो वसु अदासि,
 धरणि-विहप्फइ-सीसो बुहप्फइ-सरिच्छ-गुरु-पुरओ. ८७
 सो कुसुम-विण्ट-तिक्ख-प्पण्णाइ बहप्फइव्व, लच्छीए
 काही पूअं सह-वेण्ट-फलेहिं स-वोण्ट-फुल्लेहिं. ८८
 रिद्धि-हय-अणत्त-रिणो, राय-रिसी, धणुह-वेअ-राम-इसी,
 रिज्जू, सहज्जुएहिं नर-उसहेहि चलिओ निवइ-रिसहो. ८९

पृथग् वृष्टो मुक्तजलो यो घनस्तद्वन्निर्मलेन गतकलुषेण तेन राज्ञा
 गीतम् आदिष्टं कारितम् । कीदृशम् । मृदङ्गिकरैः मार्दङ्गिकहस्तैस्ता-
 ङ्गिता आहता मृदङ्गा यत्र तत् तथाभूतम् ॥

८७. कुले जरत्यो वृद्धस्त्रियः ताभ्यः । नमृकैर्युक्ता नमृकाः ताभिः
 सहितास्ताभ्यः पौत्रपौत्रीयुक्ताभ्यो धरण्यां बृहस्पतेः शिष्य उद्धवः
 तद्वत् । हेयोपादेयविचारचतुरत्वात् । स राजा बृहस्पतेः सदृक्षः
 अद्भुतविशदप्रज्ञर्द्वियुक्तत्वेन समो यो गुरुः पुरोहितस्तस्य पुरतो
 वसु द्रव्यम् अदात् ॥

बुद्धो विट् । बुद्धी विट्ठीहिं । पिहय पुहय । मुइङ्ग मिइङ्ग । नत्तिअ नत्तुअ ।
 “इदुतौ वृष्ट०” इत्यादिना [१३७.] एषु ऋतः इकारोकारौ ॥

८८. कुसुमवृन्तवत् तीक्ष्णा या प्रज्ञा तथा नूनं बृहस्पतिः स
 राजा लक्ष्म्याः सवृन्तफलैः सवृन्तपुष्पैश्च पूजाम् अकार्षीत् ॥

विहप्फइ बुहप्फइ । “वा बृहस्पतौ” [१३८.] इति ऋत इदुतौ वा ॥ पक्षे
 बहप्फइ ॥

विण्ट वेण्ट वोण्ट । “इदेदोद्धन्ते” [१३९.] इति ऋत इत् एत् ओच् ॥

८९. ऋद्ध्या हतं स्वधनेन निर्वर्तितम् ऋणेन ऋताः पीडितास्ते-
 षाम् ऋणं येन । राजैव जीवरक्षाविधायित्वेन ऋषिः । धनुर्वेदे धनुः-
 कलाप्रतिपादकशास्त्रे रामर्षिः परशुरामः । ऋजुः अकुटिलः ऋजु-

सो वसन्त-रिउ-विलासओ, तह य गिम्ह-उउ-सरिस-लीलओ,
 महुर-तिव्व-तेआसरिच्छओ, सम-हरं दरिअ-आढिअं गओ. ९०
 भिन्नरक्षभैः सह नृपतिरक्षभश्चलितः गुणनिकां कर्तुं प्रस्थितः ॥
 रिपुच्छन्दा छन्दः ॥

रिद्धि । “ रिः केवलस्य ” [१४०.] इति व्यञ्जनेन असंस्कृतस्य कृतो रिः ॥

९०. मधुरं सदाचारिप्रमोदकत्वेन प्रियं तीव्रं शत्रुसन्तापकत्वेन
 प्रचण्डं यत् तेजो माहात्म्यं तेन असदृक्षः निरुपमः । अत एव व-
 सन्तर्तुसदृक्षः विलासो विलसितं यस्य । तथा ग्रीष्मर्तुसदृक्षा लीला
 केलिर्यस्य च । मित्रामित्रेषु शान्ततीव्रवृत्तिरित्यर्थः । स राजा दृ-
 तादृतं बलिष्ठभटवृतं श्रमगृहं गुणनिकास्थानं गत इति उत्तरसर्गा-
 र्थसूचनम् ॥ पश्चिमान्तिका छन्दः । वदनकं वा ॥

अण रिणो । रिसी राम-इसी । रिज्जु सहुज्जुएहि । उसहेहि रिसहो । रिउ
 उउ । “ ऋणर्द्धषभर्द्धषौ वा ” [१४१.] इति कृतो रिर्वा ॥

सरिस । सरिच्छ । “ दशेः किप्दक्सकः ” । [१४२.] किप् दक् सक् इत्येतदन्त-
 स्य दशो धातोः कृतो रिरादेशो भवति ॥

आढिअं । “ आदते दिः ” [१४३.] इति कृतो दिः ॥

दरिअ । “ अरिर्दमे ” [१४४.] इति कृतः अरिः ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितश्रीकुमारपालचरितप्राकृतकाव्यमहा-
 काव्यवृत्तौ प्रथमः सर्गः समाप्तः ॥

पङ्कय-केसर-कन्ती, अकिलिन्नो, हरि-चवेल-चविलो सो

स-किसर-किलित्त-दामो निवो पयट्टो समं काउं. १

गुरु-मण-थेणो रेवइ-देअर-सीअ-दिअराण बल-थूणो,

काही विअणं सो सयम् अवेअणो मल्ल-सेलाण. २

१. त्रि षट्क द्विक चतुष्क द्विक एक एक एक इत्येवं विंशत्या गाथाभिर्यथासंख्यं राज्ञो मल्लश्रमं धनुःश्रमम् असिश्रमं शक्तिश्रमं चक्रश्रमं सेलश्रमं परशुश्रमं शूलसीरश्रमम् आह ॥ पङ्कजकेसरः कमलकिञ्जल्कस्तद्वत् कान्तिः शरीरच्छविर्यस्य । स्वर्णवर्ण इत्यर्थः । अक्लिन्नः धर्मरहितः । हरिचपेटावत् सिंहतलप्रहारवत् चपेटा यस्य सकेसरं क्लृप्तं कण्ठकन्दले स्थापितं दाम पुष्पमाला यस्य स नृपः श्रमं मल्लकलाभ्यासं कर्तुं प्रवृत्त इति ॥

अकिलिन्नो । किलित्त । “ छत इलिः कृत्तकृत्ते ” [१४६.] इति छत इलिः ॥

२. गुरोः कलाचार्यस्य मनःस्तेनः निरवधिकलाकौशलकरणेन वित्तहारकः । बलस्य सामर्थ्यस्य स्तेनश्चोरः । कयोः । रेवती राम-प्रिया तस्या देवरः कृष्णः स च सीताया जानक्या देवरो लक्ष्मणश्च तयोः । तद्वत्पराक्रमवान् इत्यर्थः । स राजा स्वयम् अवेदनः मल्ला एव उच्चत्वाद् दृढत्वाच्च शैलास्तेषां वेदनां संतापम् अकार्षीत् ॥

केसर किसर । चवेल चविलो । देअर दिअराण । विअणं वेअणो । “एत इद्दा” [१४६.] इति एत इत् वा ॥

थेणो थूणो । “ ऊः स्तेने वा ” [१४७.] इति एत ऊत् वा ॥

सेलाण । “ एत एत् ” [१४८.] इति आद्यैकारस्य एत् ॥

तस्स सणिच्छर-पिउणोव्व कर-हयं सिन्धवंव मल्ल-कुलं

घम्म-जलोल्लं जायं स-सिन्न-पर-सेन्न-महिअंपि. ३

मुर-वेरिओव्व रक्खिअ-दइच्च-कयं-वइर-दइवय-सइन्नो

गेण्हीअ स तत्थ धणुं, कइलास-सओव्व केलासे. ४

देव्वालक्खो, दइवेवि असङ्को, महि-अले नव-दइव्वं,

उच्चअ-नीचअ-लक्खे अणचुक्को, अवर-धीर-हरो, ५

३. तस्य राज्ञः शनैश्चरपिता रविस्तस्येव कराहतं हस्तताडितं किरणतापितं च सत् स्वसैन्यपरसैन्ययोर्महितं पराक्रमत्वेन श्लाघितमपि मल्लकुलं सैन्धवमिव लवणवद् घर्मजलाद्रि क्षरत्स्वेदबिन्दु जातम् । अपिर्विस्मये ॥

सणिच्छर । सिन्धव । “इत् सैन्धवशनैश्चरे” [१४९.] इति ऐत इत्त्वम् ॥

सिन्न सेन्न । “सैन्ये वा” [१५०.] इति ऐत इत् वा ॥

४. मुरवैरीव नारायण इव रक्षितं दैत्यकृतवैरं दैवतसैन्यं येन [स इव] तत्र श्रमगृहे स राजा धनुरग्रहीत् । किंवत् । यथा कैलासे कैलासशयो हर इति ॥

दइच्च । दइवय । सइन्नो । “अइदैत्यादौ च” [१५१.] इति सैन्ये दैत्यादिषु च ऐतः अइः ॥

वेरि वइर । कइलास केलासे । “वैरादौ वा” [१५२.] इति ऐतः अइवो ॥

५. युग्मम् । स राजा शरान् वृष्टो वर्षति स्म । किंभूतः । शर-ग्रहसंधानादि कुर्वन् दैववद् अलक्ष्यः फलानुमेयप्रारम्भत्वात् । दैवेपि अशङ्कः लोकोत्तरधैर्यधारित्वाद् निर्भयः । महीतले नवः साक्षाच्छिष्टप्रतिपालकत्वेन दुष्टनिग्रहेण च अपूर्वो दैवः । उच्चैर्नीचैश्च लक्ष्ये वेध्ये अभ्रष्टः सम्यक्कलाचातुरीचुञ्चुत्वाद् अस्खलितः । अपरस्य विपक्षस्य धैर्यहरः ॥

१ B C °कइ°. २ B C °सउव्व. ३ B C दिव्वा°.

१ B C °चच्चु°.

अन्नन्नं जोहेहिं सलाहिओ तह बुहेहि अन्नोन्नं,

मण-हर-सरलिअकुञ्चिअ-उहय-पवटो सरे बुटो. ६

कण्णो वलिअ-मणोहर-पउट्ट-कर-सररुहेण नर-वइणो

लम्बिर-नाल-सरोरुहवतंसिओ^१व्वासि संधाणे. ७

कय-दुज्जण-सिर-विअणं, सिर-कुसुमाहरणम्, अणसिरो-विअणं,

आवज्जिअ-वाइअ-आउज्जस्सादिट्ठ-पुड-दलणं ८

सूसास-वलिअ-चिबुओ अकासि सो गउअपुञ्छपमुहेहिं,

गाअङ्क-को^२ञ्चरिउ-मुन्देरं पत्तो धणुह-मुण्डो. ९

६. अन्योन्यं योधैस्तथा बुधैश्च श्लाघितः प्रशंसितः । मनोहरसर-
लितः सरलः कृतः आकुञ्चितः कुटिलः कृतः उभयप्रकोष्ठः कला-
चिको येन तथाविधः । स इति राजवाचकम् अनुक्तमपि प्रक-
माज्ज्ञेयम् ॥

देवा दइवे दइव्वं । “एच्च दैवे” [१५३.] इति ऐत एत् अइश्वादेशः ॥

उच्चअ । नीच्चअ । “उच्चैर्नीचैस्यअः” [१५४.] इति ऐतः अअः ॥

धीर । “ईद्वैयै” [१५५.] इति ऐत ईत् ॥

७. संधाने शरासनशरारोपे वलितः आकर्णाकर्षणे पश्चाद्गतो
मनोहरप्रकोष्ठो यः करः स एव सरोरुहं तेन कृत्वा । उत्प्रेक्ष्यते ।
लम्बमाननालं यत् सरोरुहं तेन अवतंसितः शेखरितो नरपतेः
कर्ण आस्ते ॥

८. युग्मम् । कृता दुर्जनानां शिरोवेदना संतापो यत्र । शिरसि
कुसुमान्येव अलंकारो यत्र । शेषालंकारान् मुक्त्वेत्यर्थः । अशिरोवे-
दनं यथा भवति एवं राजा आतोयिकैर्वादितं यद् आतोयं मृदङ्गप-
टहादिकं तस्य अदृष्टपुटदलनं गोपुच्छप्रमुखैः शरविशेषैरकार्षात् ।

९. किंभूतः । सोच्छ्रासं वलितं तिर्यग् नामितं चिबुकम् अध-

१ B C ^०सिउव्वासि. २ C ^०वयणं. ३ B ^०वअणं. ४ B C ^०कुञ्च^०.

५ B C ^०दलनं च.

अह कुच्छेअय-हत्थो कोच्छेअय-कउसलेण सो दिट्ठो,
कोवेस कउच्छेअय-सिद्धोत्ति, असेस-पउरेहिं. १०

अब्भास-गारवेणं गोविअ-सव्वङ्ग-गउरवो फलए
नावाकारे तेरह-तेतीस-गुणोव्व सो आसि. ११

राधःप्रदेशो येन । धनुषि प्रसक्तः शौण्डः धनुःशौण्डः । सप्तमी शौ-
ण्डाद्यैरिति समौसः । धनुःकलाकुशल इत्यर्थः । अत एव गवाङ्गकौश्व-
रिष्वोर्हरभार्गवयोः सौन्दर्यं सौभाग्यं प्राप्तः प्राप्नोति स्मेति ॥

अन्नन्नं अन्नोन्नं । मणहर मणोहर । पवट्ठो पउट्ठ । सररुहेण सरोरुह ।
सिर-विअणं सिरो-विअणं । आवज्जिअ आवज्जस्स । “ओतोऽद् वान्योन्यं”
इत्यादिना [१५६.] एषु ओतः अत्वं वा तत्संनियोगे च यथासंभवं कतयोर्व आदेशः ॥

सुत्तास । “ऊत् सोच्छासे” [१५७.] इति ओत ऊत् ॥

गउअ गाअङ्ग । “गव्यउआअम्” [१५८.] इति ओतः अउ आअश्च ॥

कोच्च । “औत ओत्” [१५९.] इति आथौतः ओत् ॥

सुन्देरं । सुण्डो । “उत् सौन्दर्यादौ” [१६०.] इति औत उत् ॥

१०. अथ अदृष्टपुटव्यधनानन्तरं कौक्षेयककौशलेन हेतुना को-
पि लोकोत्तरः कश्चिदप्येषः कौक्षेयकसिद्धः खड्गविद्यासिद्ध इत्यशे-
षपौरैः निखिलनागरैः कौक्षेयकहस्तः सन् स राजा दृष्टः ॥

कुच्छेअय कोच्छेअय । “कौक्षेयके वा” [१६१.] इति औत उवां ॥

फउसलेण । कउच्छेअय । पउरेहिं । “अउः पौरादौ च” [१६२.] इति औतः
अउः ॥

११. नावाकारे फलके अभ्यासगौरवेण शिक्षामहत्त्वेन गोपित-
सर्वाङ्गगौरवस्तिरोहितसमस्तगात्रगुरुत्वोपि स राजा आसीत् त्र-
योदशत्रयस्त्रिंशद्गुण इव । स तदा अनेकभटप्रहारदानाद् अनेक-
स्तैर्ज्ञात इत्यर्थः । अपिः विरोधार्थोत्र द्रष्टव्यः । यः किल तिरोहित-

घडिआ अथेर-एकारएहि बहुएहि दुव्वहा सत्ती
 वेइल्ल-केल-कन्नेरयं व भामिय भुवि निहिता. १२
 विअइल्ल-कण्णिआरय-कयलेहिं ऐ-अइत्ति भणिरेहिं
 जोहेहि बोर-पोप्फल-पोरं-मन्नेहिं सा महिआ. १३
 नोमालिअ-नोहलिआ-सोमालाहिं सलोण-मोहाहिं
 तसोबभमिअं लवणं मुउमाल-मऊह-मालिस्स. १४

गात्रः स एकोपि न लक्ष्यते कथं पुनस्त्रयोदशगुणस्त्रयस्त्रिंशद्गुणो
 वेति विरोधः । परिहारस्तु उक्त एव ॥

गारवेणं गडरवो । “आच्च गौरवे” [१६३.] इति औत आत्वम् अउश्च ॥

नावा । “नाव्यावः” [१६४.] इति औत आवादेशः ॥

तेरह । तेतीस । “एत् त्रयोदशादौ” इत्यादिना [१६५.] त्रयोदशन् इत्येवंप्रका-
 रेणु संख्याशब्देषु आदेः स्वरस्य सस्वरेण व्यञ्जनेन सह एत् ॥

१२. बहुभिः अस्थविरायस्कारैः दुर्वहा शक्तिः आयुधविशेषो
 घटिता निर्मापिता विचकिलकदलकर्णिकारमिव भ्रमयित्वा उपरि
 समन्ततश्चलयित्वा तेन राज्ञा भुवि निक्षिप्ता । तेनेति अत्र ज्ञेयम् ॥

१३. अयिअयि भोभो इति भणितृभिः ब्रुवाणैः बदरपूगफलपू-
 तरवद् आत्मानं मन्यन्ते ये ते तथा । तैर्यौधैः विचकिलकर्णिका-
 रकदलैः पुष्पफलैः सा शक्तिः महिता अर्चिता ॥

अथेर । एकार । वेइल्ल । “स्थविरविचकिलायस्कारे” [१६६.] इति पूर्ववद्
 एत् । विअइल्ल इत्याद्यपि दृश्यते ॥

केल कयलेहि । “वा कदले” [१६७.] इति पूर्ववद् एत् वा ॥

कन्नेरयं कण्णिआरय । “वेतः कर्णिकारे” [१६८.] इति पूर्ववद् एत् वा ॥

ऐ-अइ । “अयौ वैत्” [१६९.] इति पूर्ववद् ऐत् वा ॥

१४. नवमालिका यूथिका नवफलिका नूतनम् अल्पं फलं

चोदह-मणु-चोगुणओ, भुवण-चउदहय-वइ-चउगुणओ,
चोत्थेवि जुगे ति-पुरिस-चउत्थओ लक्खिओ स तया. १५

सागोक्खल-खइरोहल-लोहोऊखल-सिला-उलूखलया
चक्केण तेण दलिआ चोव्वारं पुण चउव्वारं. १६

इअ रइअ-कोउहल्लो कोहल-दक्खेहिं तक्किओ राया,
उअ कण्हो एस इहं भरहेसर-चक्कवट्ठी ओ. १७

[यस्याः सा] तद्वत्सुकुमाराभिः सलवणा लावण्ययुक्ता मयूखाः
 कान्तयो यासां ताभिः स्त्रीभिः सुकुमारमयूखमालिनः दर्शनीयद्यु-
 तिधारिणस्तस्य राज्ञः लवणम् उद्भूतम् उत्तारितम् । विशेषणा-
 न्यथानुपपत्त्या अत्र स्त्रीभिरिति ज्ञेयम् ॥

बोर । पोप्फल । पोरं । नोमालिअ । नोहलिआ । “ओत् पूतरं” इत्यादिना
 [१७०.] पूर्ववद् ओत् ॥

१५. चतुर्दशानां मनूनां स्वायंभुवाद्यृषीणां समाहारश्चतुर्दशमनु ।
 तस्माच्चतुर्गुणः । सर्वजनहितत्वेन अधिक इति भावः । भूर्भुवःस्वर्म-
 हर्जनस्तपःसत्येति सप्त । तान्येव सप्तभिर्वायुस्कन्धैः सह चतुर्दश
 भुवनानि । तेषां चतुर्दशकम् । तस्य पतिर्विष्णुः तस्माच्चतुर्गुणः ।
 चतुर्थेऽपि युगे कलावपि त्रिपुरुषस्य ब्रह्मविष्णुमहेश्वररूपस्य सकल-
 लोकमहनीयत्वेन चतुर्थः स राजा तदा लवणोत्तारणक्षणे लक्षितः ।

१६. शाकस्य उलूखलश्च खदिरस्य उलूखलश्च लोहस्य उलूख-
 लश्च शिलाया उलूखलश्च ते तथा तेन राज्ञा चक्केण आयुधविशेषेण
 दलिताः । कथम् । चत्वारो वारा यत्र दलने तत् तथा । पुनश्चतुर्वारं
 च । ते तेन भूयोभूयो भग्ना इति भावः ॥

१७. इति धनुःखड्गशक्तिचक्रादिकलाकौशलप्रकारेण रचितकु-
 तूहलो राजा कुतूहले कौतुकहेतुकर्मणि धनुःकलादौ दक्षैः प्रवी-
 णैस्तर्कितः पर्यालोचितः । कथम् । इह पृथ्व्याम् उत किं कृष्णः उत
 अथवा भरतेश्वरचक्रवर्तीति ॥

ओआरे अवयार-क्वमेण तेणावसद्-रहिण्ण,

सेल्ल-कला-अवयासे भग्गो जोहाण ओआसो. १८

पन्नास-पलोऽवगओ किं जलणो उअ रवित्ति तस्स करे

उवहसिअ-परसुरामस्सुहसिअ-पवी महा-परसू. १९.

सोमालाहिं सुडमाल । सलोण लवणं । मोहाहिं मऊह । चोदह चउदहय ।
चोग्गुण चउग्गुणओ । चोत्थे चउत्थओ । सागोक्खल खइरोहल लोहोऊखल
उद्धखलया । चोद्धारं चउद्धारं । कोउहल्लो कोहल । “न वा मयूख०” इत्यादिना
[१७१.] पूर्ववद् ओत् वा ॥

१८. अपकारे अपकारक्षमेण । सापराधे शिक्षाकरणसमर्थने-
त्यर्थः । अपशब्देन अयशसा रहितेन । कचिदपि स्खलिताभावात् ।
तेन राज्ञा । सेल्लेति देश्यः प्रासवाची । तस्य कलावकाशे योधा-
नाम् अवकाशः स्फूर्तिः भग्नः । प्रासेन वेध्यव्यधनम् अस्य वि-
लोक्य तथाविधकलाविकलत्वेन सभोपहासपात्रं स्वं तर्कयन्तो भटा
न प्रासं करोपि चक्रुरित्यर्थः ॥

१९. पञ्चाशत् पलानि मानम् अस्य स्यात् । °मात्रडिति संशये मा-
त्रद् । द्विगोः संशये चेति तस्य लुप् । उपहसितः दीप्तिरक्षण्याभ्यां तिर-
स्कृतः पविर्वज्रं येन स महापरशुः उपहसितस्तथाविधप्रहरणाङ्गी-
कारेण अनुकृतः परशुरामो येन स तथा तस्य राज्ञः करे सन्
अवगतः ऊह्यते किं ज्वलनः उत रविरिति ॥

उअ ओ । ओआरे अवयार । अवयासे ओआसो । “अवापोत्ते च” [१७२.]
इति पूर्ववद् ओत् वा ॥ कचिन्न । अवसद् । अवगओ । उअ रवि ॥

उवहसिअ रामस्सुहसिअ रामस्सोहसिअ । “ऊचोपे” [१७३.] इति पूर्व-
वद् ऊत् ओत् वा ॥

१ B C सिद्धं. २ B C °स्सोह°. The author means that we should
read °रामस्सोहसिअ° (= °रामस्स ओहसिअ°) as well as °रामस्सुहसिअ° (= °रामस्स
ऊहसिअ°).

१ B C गतः सन् for सन् अवगतः.

सूल-कलाइ गुमण्णो सीर-णिसण्णो अ कित्ति-पङ्कुरणो,
सो किच्ची-पाउरणं सिइ-पावरणं च अणुकाही. २०

अह राय-वाडिअत्थं नाओ आणाइओ रिउ-घरट्ठो
पुहइ-सईसेणागरु-सुरहि-मओ सुकुसुम-सुतारो. २१

सचमर-कण्णो विदुरो गय-पावो देव-दुज्जओ विजणे
सो धरिओ पर-वारण-कवलण-नत्तंचर-चरित्तो. २२

बालक-मुहो सुहकर-गज्जी सुहयर-गई अ इअ थुणिओ,
जग-आगमिओ बहुतर-आअमिअ-कलेहिं बहुअरयं. २३

२०. कीर्तिखिजगतीश्लाघ्या प्रावरणं यस्य [स] राजा शूलकलायां
निषण्णो व्यापृतः । सीरे हलरूपायुधे निषण्णश्च कृत्तिप्रावरणम्
ईश्वरं शितिप्रावरणं बलभद्रं [च] अन्वकार्षीत् अनुकृतवान् ॥

गुमण्णो णिसण्णो । “उमो निषण्णे” [१७४.] इति पूर्ववद् उमादेशो वा ॥

पङ्कुरणो पाउरणं पावरणं । “प्रावरणेऽङ्गाज” [१७५.] इति पूर्ववद् अङ्गु
आउ इत्येतौ आदेशौ वा ॥

२१. अथ शस्त्राभ्यासानन्तरं रिपुषु उपमर्दकत्वेन घरट्टः अगुरु-
रिव सुरभिर्मदो दानजलं यस्य सुकुसुमा सुतारा शोभन आभरण-
विशेषो यस्य स तथाविधो नागः कुञ्जरो राजपाटिकार्थं चतुरङ्गसै-
न्यश्रमकरणाय बहिर्गन्तुं पृथिवीशचीशेन पृथिवीन्द्रेण आनायितः ॥

२२. अधुना गाथादशकेन तद्वर्णनम् आह । सचमरौ समीपप्रेङ्खत्प्र-
कीर्णकौ कर्णौ यस्य विदुरः हस्तिपकाभिप्रेतकृत्यकरणाद् विचक्षणः
गतं भद्रजातीयत्वेन नष्टं पापं कुचेष्टा यस्य देवदुर्जयः सुरैरपि दुर-
भिभवः । परेषां शत्रूणां परे अन्ये वा पराः प्रकृष्टा वा वारणास्तेषां
कवलने ग्रसने नत्तंचरचरित्रः अत एव स गजो विजने एकान्ते धृतः ॥

२३. बालार्क इव अरुणत्वाद् मुखं यस्य सुखकरा शुभकरा वा

जलयर-अजलचर-वई जस्स य इन्धं रुसा-पिसाजी सो
सुहदेसुवि सुहओ. जइ एरिसओ सो उण सुरेहो. २४
अमुगो कर-आउण्टण-रम्मो चाउण्ड-काउँए तुट्टे

लब्भइ, अणिउँत्तय-सुरहि-जउँण-जल-बहुल-मय-वट्टो. २५

गर्जिर्बृंहितं यस्य शुभे करगर्जी यस्येति वा शुभतरगतिः जगता आगमितो ज्ञातश्च स गजः इति वक्ष्यमाणप्रकारेण बहुतरा आग-
 मिता ज्ञाता कला यैः पुरुषैस्तैर्बहुतरकम् अतिशयेन स्तुतः श्ला-
 धितः । स इति प्रक्रमात् ज्ञेयम् ॥

२४. जलचराजलचरयोः । हस्तिनोरिति गम्यम् । उत्कृष्टत्वेन पतिः
 यस्य चिह्नं रूपापिशाची । कोपेन चण्डाल इत्यर्थः । शुभदेष्वापि
 राज्यसमृद्धिकृत्त्वेन शुभदः स गजः ॥ अथवा अलं बहुनोक्तेन ।
 यदि पुनरीदृशः एतत्समः स त्रिभुवनप्रसिद्धः सुरेभ ऐरावणः ।
 यदीति संभावने ॥

२५. अमुकोयं गजः करस्य शुण्डादण्डस्य आकुञ्जनं मण्डली-
 करणं तेन रम्यः । अतिमुक्तकानीव माधवीलताकुसुमानीव सुरभिः
 यमुनाजलवद् बहुलः शितिः मदपट्टो दानप्रवाहो यस्य स तथा ।
 चामुण्डाकामुके चन्द्रशेखरे तुष्टे परितोषं गते लभ्यते प्राप्यते ॥

“स्वराद् असंयुक्तस्यानादेः” [१७६.] अधिकारोयम् । यद् इत ऊर्ध्वम् अउ-
 क्कमिष्यामः तत् स्वरात्परस्य असंयुक्तस्य अनादेर्भवतीति वेदितव्यम् ॥

राय-वाडिअत्थं । नाओ । आणाइओ । रिड । पुहइ-सईसेण । मओ । “कग-
 चजतदपयवां प्रायो लुक्” [१७७.] इति कादीनां लुक् ॥ प्रायोग्रहणात् कचिन्न ।
 अगह । सुकुसुम-सुतारो । सचमर । विदुरो । गय-पावो । देव । विजणे ॥ स्वराद्
 इत्येव । नत्तं^१चर ॥ असंयुक्तस्येति किम् । दुज्जओ । चरित्तो । बालक्क । गज्जी ॥
 कचित् संयुक्तस्यापि । नत्तं^२चर ॥ अनादेरिति किम् । विदुरो । गय । विजणे ।
 पर । जग । यस्य तु जत्वम् आदौ वक्ष्यते ॥ समासे तु वाक्यविभक्त्यपेक्षया भिन्न-

१ B अणिउँत्तय. C अणिउत्तय.

१ B C पूर्वोक्त° for वक्ष्यमाण°. २ B C नक्क°. ३ B C नक्क°.

अइमुंतय-विन्दु-करो अइमुत्तय-गोर-दन्तओ एस.

सविमो खु साव-चविओ तिअस-गय-वरो महि-अलम्मि. २६

अच्छ-कय-कण्ण-चिउओ महु-पिङ्गल-नयणओ मयङ्क-नहो

पियइव लायण्णम् इमो अखुज्ज-कुम्भो पर-गयाण. २७

पदत्वमपि । तेन तत्र यथादर्शनम् उभयमपि । सुहकर सुहयर । आगमिओ आअमिअ । बहुतर बहुअर । जलयर अजलचर । सुहदेसु सुहओ ॥ कचिइ आदेरपि । इन्धं । उण ॥ कचित् चस्य जः । पिसाजी ॥ अमुगो इत्यादिषु तु “व्यत्यश्च” [४.४४७.] इति कस्य गत्वम् ॥ आर्वे अन्यदपि दृश्यते । आउण्टण । अत्र चस्य टः ॥

२६. अतिमुक्तकानीव करे बिन्दवो यस्य अतिमुक्तकवद् गौर-दन्तः एष राजगजो ज्ञायते । सोयं त्रिदशगजैवरः मुनेः कस्य-चिच्छापेन च्युतौ भ्रष्टः स्वर्गाद् महीतले ॥ मनसा प्रत्यक्षमिव परिकल्प्य सुरेभम् इदमा निरदिक्षत् ॥

चाउण्ड-काउण । अणिउत्तय । जउण । “यमुना” इत्यादिना [१७८.] मस्य लृक् । लृकि च मस्य स्थाने अनुनासिकः ॥ कचिन्न । अइमुंतय अइमुत्तय ॥

साव । “नावर्णात् पः” [१७९.] इति न पस्य लृक् ॥

२७. अच्छं मलरहितं कचकर्णचिवुकं यस्य । मधुवत् पिङ्गले नयने यस्य । मृगाङ्गवद् निर्मलत्वाद् नखा यस्य । अकुब्जौ उन्नतौ कुम्भौ यस्य स गजः परगजानां लावण्यं पिबतीव । निखिललावण्यस्य तत्र दर्शनाद् इति भावः ॥

गय । कय । नयणओ । मयङ्क । लायण्णं । गयाण । “अवणो यश्रुतिः” [१८०.] “कगचज” इत्यादिना [१७७.] लृकि शेषोऽवर्णः अवर्णात् परो लघुप्रत्ययतरयश्रुतिः । अवर्ण इति किम् । चिउओ ॥ अवर्णादित्येव । तिअस ॥ कचिद् भवति । पियइ ॥

१ B C लायन्न°.

१ B C गजो for गजवरः. २ B C कस्यचित्स्थानाज्ञासेन च्युतो. ३ B C अणिउंतय. ४ B C लायन्न°.

खप्पर-खील-य-कुज्ज-य-कुसुम-समा जस्स सेल-खम्भ-दुमा,

रुन्ध-अ-खासि-अ-छिकं पिक्खिज्जइ मय-गलो एस. २८

मरगय-गेन्दु-अ-सरिसालि-गुच्छ-गण्डे निवो इहारूढो,

जयइ चिलाएव्व परे सिरिकण्ठ-किराय-वीरेवि. २९

जिअ-घण-सीभर-गङ्गा-सीहर-चन्दिम-सुसीअ-सीअरओ

फलिहामल-वीस-नहो निहस-प्पह-चिहुरओ एस. ३०

२८. कर्परश्च घटखण्डं कीलकश्च शङ्कुः कुब्जकः शतपत्रिका-
विशेषः तस्य कुसुमानि च तैः समाः । एतान् अनायासेन उत्पाट-
यतीत्यर्थः । यस्य शैलस्तम्भद्रुमाः । एष मदकलो मदोत्कटः रुद्ध-
कासितक्षुतं यथा भवति एवं प्रेक्ष्यते ॥

अखुज्ज । खप्पर । खील । “कुब्ज०” इत्यादिना [१८१.] एषु कस्य खः
पुष्पं चेत् कुब्जाभिधेयं न ॥ अपुष्प इति किम् । कुज्जय ॥ आपैन्यत्रापि । खा-
सिअ ॥

२९. मरकतकन्दुकसदृशा अलिगुच्छा ययोस्तौ तथाभूतौ ग-
ण्डौ यस्य तस्मिन्निह गजे आरूढः स नृपः श्रीकण्ठकिरातव-
द्वीरानपि परान् शत्रून् किरातानिव पुलिन्दानिव जयति ॥

मय-गलो । मरगय । गेन्दुअ । “मरकत०” इत्यादिना [१८२.] कस्य गः । क-
न्दुके तु आद्यस्य गः ॥

चिलाए । “किराते चः” [१८३.] इति कस्य चः । कामरूपिणि तु नेष्यते ॥
किराय ॥

३०. जिताः शैत्येन अभिभूता घनशीकरा गङ्गाशीकराश्च यैः
अत एव चन्द्रिकावत् सुशीताः शीकरा मदविन्दवो यस्य । स्फटि-

पिहु-जहणो साहु-मुहो सरिसव-खल-कडुअ-सलिलओ अथिरो,
इह एसो निव-जोग्गो पत्तो चोत्थि मयावत्थं. ३१

निव-धम्म-रओ अह सो, नभम्मि पाउस-घणोन्व, पिधम् इन्दो
अपिहंव आसणाओ असङ्कलं तं समारूढो. ३२

कवद् अमला विंशतिर्नखा यस्य । निकषः कषपट्टः । तस्य प्रभावत् चिकुरा यस्य स तथाभूत एष गजः ॥

सीभर सीहर । “शीकरे भहौ वा” [१८४.] इति कस्य भहौ वा । पक्षे
सीअरओ ॥

चन्दिम । “चन्द्रिकायां मः” [१८५.] इति कस्य मः ॥

फलिह । निहस । चिहुरओ । “निकषस्फटिकचिकुरे हः” [१८६.] इति कस्य
हः । चिहुरः संस्कृतेपीति हुग्गः ॥

३१. पृथुजघनो विकटकटीतटः साधुमुखः सौम्यवदनः सर्षप-
खलवत् कटुकं सलिलं मदजलं यस्य । अस्थिरः निरन्तरं हस्तकर्ण-
तालचलनेन चञ्चलः एष गजः चतुर्थी मदेन उपलक्षिताम् अवस्थां
प्राप्तः । त्रिंशद्वर्षदेश्यः संपन्न इत्यर्थः । अत एव नृपयोग्यः । एता-
वता भद्रजातीयत्वम् उक्तम् । तथा च तल्लक्षणम् ।

महु-गुलिय-पिङ्गलक्खो अणुपुव्वि-सुजाय-दीह-नङ्गूलो ।

पुरओ उदग्ग-धीरो सव्वङ्ग-समाहिओ भद्दो ॥ इत्यादि ॥

३२. [अथ] नृपस्य धर्मे दुष्टनिग्रहशिष्टप्रतिपालनादौ आचारे रतः ।
पृथक् भूतलस्थितत्वेन भिन्न इन्द्रः स श्रीकुमारपालभूपः आसनाद्
अपृथगिव शरीरसौस्थ्यकृत्त्वेन सिंहासनकल्पे अशृङ्खले अपासित-
निगडे तस्मिन् हस्तीन्द्रे समारूढः । यथा नभसि प्रावृद्धनः । “सत्त-
म्या द्वितीया” [३.१३७] इति तम् इत्यत्र सत्तम्याः स्थाने द्वितीया ॥

नहो । प्पह । पिहु । जहणो । साहु । मुहो । “खधधभाम्” [१८७.] इति

पुत्राम-दामवन्तो पुलोइओ भामिणीहि पउरीहिं
 छालङ्क-देव-तेओ सुहओ रइ-सूहवोव्व निवो. ३३
 इन्दो दुहओ चन्दोवि दूहवो आसि खेअर-वहूणं
 तस्सि दिट्ठे तइआ मणि-खसिआहरण-खइअङ्गे. ३४

खादीनां हः । असंयुक्तस्यैव । चोत्थि । मयावत्थं ॥ प्राय इत्येव । सरिसव-खल ।
 अथिरो । निव-धम्म । नभम्मि ॥

पिथ अपिहं । “पृथकि धो वा” [१८८.] इति थस्य धो वा ॥

असङ्कलं । “गृह्णते खः कः” [१८९.] इति खस्य कः ॥

३३. गाथासप्तकेन राजवर्णनम् आह । पुत्रागदामवान् सुरप-
 र्णिकाकुसुममालायुक्तः । छागाङ्कदेवो वह्निः । तद्वद् द्विषदारुदाह-
 कत्वात् तेजो यस्य । सुभगः अनुकूलाचरणेन जगज्जनप्रियः नृपः
 रतिसुभग इव कन्दर्पवद् भागिनीभिः भाग्ययुक्ताभिः पौरीभिः ना-
 गराङ्गनाभिः प्रलोकितः सोत्कण्ठम् ईक्षितः ॥

पुत्राम । भामिणीहि । “पुत्रागभागिन्योगो मः” [१९०.] इति गस्य मः ॥

छालङ्क । “छागे लः” [१९१.] इति गस्य लः ॥

३४. तदा राजवीथीचलन्मदकलपृष्ठतलारोहकाले मणिखचि-
 ताभरणैः पद्मरागेन्द्रनीलादिरत्नरोचिष्णुकटककेयूरमुकुटाद्यलंकारैः
 खचितानि युक्तानि अङ्गानि हस्तचरणोत्तमाङ्गप्रमुखा अवयवा यस्य
 तस्मिन् राज्ञि दृष्टे सति खेचरवधूनाम् इन्द्रो दुर्भगश्चन्द्रोपि दुर्भग
 आसीत् ॥ सौम्यसौभाग्यलावण्योपेततत्तनुविलोकने सर्वाङ्गीणनय-
 नसहस्रेण भीषणत्वाद् इन्द्रः अन्तर्मलीमसत्वेन च चन्द्रस्तासां
 न प्रियंभावुकतां जगामेत्यर्थः ॥

सूहवो । दूहवो । “ऊत्वे दुर्भगसुभगे वः” [१९२.] इति गस्य वः ॥ ऊत्वे इति
 किम् । सुहओ । दूहओ ॥

वेस-पिसाओ मुत्ती-पिसल्लओ अ झडिलो अजडिलो य,
 खट्टङ्ग-घण्ट-भूसो निवारिओ न जह अटइ पुरो. ३५
 केढव-सयठारि-सढाल-विक्रमो, फलिह-विमल-नेवच्छो,
 चविला-फालिअ-कुम्भो नहंव चविडाइ फाडन्तो; ३६
 अङ्कोल्ल-तेल्ल-णिद्धो, असढो, पिहढो कलाण सयलाण,
 लहु-जढर-पिढर-पडियार-पाडणत्ताण कय-कीलो; ३७

३५. वेषेण पिशाचः जीर्णविवर्णविकृतवेषवान् ग्रहिलप्रायः ।
 मूर्त्या पिशाचश्च भीषणदर्शनः । जटिलः सर्वत्र उद्गतरोमा । अज-
 टिलः मुण्डितशिरमुण्डः कापालिकादिः खटाङ्गघण्टाभ्यां भूषा
 यस्य । स च मृतककपालघण्टादिकलित ईश्वररूपधारी । जटाधर
 इत्यर्थः । निवारितो दुःशकुनकारणाद् निषिद्धः यथा येन पुरः अग्रे न
 अटति नागच्छति ॥

खसिअ खइअङ्गे । पिसाओ पिसल्लओ । “खचित०” इत्यादिना [१९३.]
 यथासंख्यं सङ्गौ वा ॥

झडिलो अजडिलो । “जडिले जो झो वा” [१९४.] इति जस्य झो वा ।
 “टो डः” [१९५.] इति टस्य डश्च ॥ स्वरादित्येव । घण्ट ॥ असंयुक्तस्येत्येव । खट्टङ्ग ॥
 कच्चिन् । अटइ ॥

३६. चतुर्भिः कलापकम् । कुमारेण कुमारपालेन कारितो वि-
 हारः कुमारविहारस्तस्मिन् श्रीपार्श्वनाथचैत्ये प्राप्तः । राजेति
 प्रक्रमात् ज्ञेयम् । कीदृशः कैटभशकटौ दैत्यौ । तयोर्यः अरिभूतः
 सढालो नरसिंहस्तद्वद् विक्रमो यस्य । स्फटिकवद् विमलनेपथ्यः ।
 चपेटया पाटितस्ताडितः कुम्भो येन स तथाभूतः । श्यामकुम्भ-
 स्थलास्फालनात् अत्युन्नतत्वेन अदृश्यकुम्भस्थलदत्तचपेटोत्थप्रतिर-
 वाद् वा उत्प्रेक्ष्यते नभश्चपेटया पाटयन्निति ॥

३७. अङ्कोठतैलवत् स्निग्धः अरूक्षकायः अशठः शाठ्यवर्जितः

दढ-खन्ध-हार-नाडिं पेल्लन्तो निविड-कच्छ-नालिम् इभं,
 उव्वेलु-अचुच्छङ्कुस-अल्लुच्छ-वेणूहि आवरिओ; ३८
 अणतुच्छ-टयर-कप्पूर-धूव-महमहिअ-टसर-सुइ-वत्थो,
 कुमर-विहारे पत्तो तूवर-पडिहार-दिन्न-करो. ३९

सकलानां कलानां पिठरो भाजनम् । लघु जठरं बुभुक्षाक्षामकुक्षिः
 तदेव पिठरस्तस्य प्रतीकारो भोजनलाभः तेन पातनम् इतस्ततो
 भ्रमणं तेन कृताः । पीडिता इत्यर्थः । तेषां कृता मनोरथातिगव-
 स्तुदानेन जनिता क्रीडा स्वेच्छाविलसनं येन स तथा ॥

३८. दढा स्कन्धे हारभूता नाडिर्वरत्रा यस्य । निविडा नि-
 श्रला कक्षायां मध्ये च नाडिर्यस्य स तथा । तम् इभं क्षिपन् प्रेर-
 यन् । उद्वेणवः उद्गूर्णवंशदण्डास्ते च अतुच्छाङ्कुशाश्च एवंभूता ये
 अतुच्छा वेणवः प्रभूता राजविशेषास्तैरावृतः । वेणुर्वंशे नृपान्तरे
 इति वेणुशब्दो राजविशेषवाच्यपि ॥

३९. अतुच्छाः तगरश्च सुरभिद्रव्यभेदः कर्पूरो घनसारः धूपश्च
 नानासुरभिद्रव्यक्षोदः तैः । अर्थात् तद्गुमैः प्रसृतानि व्याप्तानि त्रसरः
 सूत्रभेदस्तस्य शुचीनि वस्त्राणि यस्य । तूवरः अनुद्भिन्नश्मश्रुर्मुण्डि-
 तश्मश्रुर्वा यः प्रतीहारस्तेन दत्तः करो यस्य स तथा ॥

केदव । सयदारि । सदाह । “सदाशकटकैटभे दः” [१९६.] इति यस्य दः ॥

फलिह । “स्फटिके लः” [१९७.] इति यस्य लः ॥

चविला चविडाइ । फालिअ फाडन्तो । “चपेटापाटौ वा” [१९८.] इति
 चपेटायां प्यन्ते पाटौ धातौ च यस्य लो वा ॥

जदर । “ठो दः” [१९९.] इति यस्य दः ॥

अङ्कोल । “अङ्कोले लः” [२००.] ॥

पिहडो पिडर । “पिठरे हो वा रश्च डः” [२०१.] इति यस्य हो वा तत्संनि-
 योगे च रस्य डः ॥

सुपइष्टं, सुपढायं, वेडिस-दल-नील-भित्ति-गन्धिणयं,

अणिउत्तर्य-फुल्ल-हरं बालाणवि रुण्ण-अवहरणं; ४०

बाहत्तरि-कल-सालाहण-सम-जणम्, अलसि-कुसुम-कय-सोहं,

पलिल-सिर-पलिअ-पीवल-करण-घुसणुमीसं-ण्हवण-जलं. ४१

किलो । “डो लः” [२०२.] इति डस्य लः ॥ कचिद् वा । नाहि नाहि ।
कचिन्न । निविड ॥

उवेळ वेणुहि । “वेणौ णो वा” [२०३.] इति णस्य लो वा ॥

अउच्छ अउच्छ अणतुच्छ । “तुच्छे तश्चौ वा” [२०४.] इति तस्य
चछौ वा ॥

टयर । टसर । टवर । “तगरत्तरत्तरे टः” [२०५.] इति तस्य टः ॥

४०. अधुना यादृशं तज्जिनमन्दिरं यादृशश्च सन् राजा प्रवि-
ष्टस्तद् गाथाद्वादशकेनाह ॥ द्वादशभिः कुलकम् । निजनाम्ना
अङ्कितम् उपलक्षितं यद् निजकीर्तनम् । कुमारविहार इत्यर्थः । तद्
भक्त्या आदरेण ततः प्राप्त्यनन्तरं स श्रीकुमारपालभूपः प्रविष्टः
प्रविशति स्म । कीदृशं तत् । सुप्रतिष्ठं शास्त्रविधिविहितविधान-
विशेषम् अतिशयप्रसिद्धं वा । सुपताकं चञ्चद्वैजयन्तीकं वेतसो
वानीरस्तस्य दलानीव नीलमणिनिर्मितत्वेन या नीला भित्तयस्ता-
भिर्गर्भितं गर्तोपुरोर्ध्वशिखरान्तराले युक्तम् । अतिमुक्तकफुल्लानां
गृहाणि पूजार्थं कृता गृहाकारा विच्छिन्नयो यत्र । किं बहुना ।
बालानामपि रुदितापहरणम् कौतुकात् कृतसस्मितबालकम् इत्यर्थः ॥

४१. द्विसप्ततिः कला येषाम् अत एव सातवाहनसमा जनाः
श्रावकलोका यत्र । अतसीकुसुमकृतशोभं क्षुमाप्रसूनजनिता-
न्तराविच्छित्ति । पलितशिरसां यानि पलितानि तेषां पीतकरणं
स्वर्णवर्णापादनं यद् घुसृणं कुङ्कुमं तेन उन्मिश्रं स्नपनजलं यत्र तत्

१ B C अणिउत्तर्य०. २ B C घुसणुमीस०.

१ B C अउच्छ. २ B गर्तोपुरो०. We with C. ३ So B C.

पीअल-धाउ-विणिम्मिअ-विहत्थि-पम-माहुलिङ्ग-आहरणं,
 भरह-जिण-भवन-सरिसं मङ्गल-वसहिं सिरी-वसइं; ४२
 अथ काहल-भव्व-जणं, सिडिलिअ-कलि-कालम्, असडिलाणन्दं,
 नयरस्स मेढिभूयं, पढमं तित्थंव पुढवीए; ४३
 पुढवी-निसीढ-तम-भर-निसीहिणीनाह-सरिस-जिण-विम्बं,
 खण्डिअ-डम्भिअ-दम्भं, उदण्ड-सुवण्णमय-डण्डं; ४४
 डरिआणं दर-हरणं, डड्ढागरु-दड्ढ-धूव-सुह-गन्धं,
 अहि-डसण-डट्ट-सरणं, दसण-कवाडंसु-दट्ट-तमं; ४५

तथा । स्नानजलचन्दनेन यत्र पलितशिरसः स्वर्णवर्णकचा भवन्तीत्यर्थः ॥

४२. पीतधातुना गाङ्गेयेन विनिर्मितं वितस्तिप्रमं मातुलिङ्गा-भरणं यत्र । भरतजिनभवनसदृशं मङ्गलानां कल्याणानां वसतिं स्थानं श्रियः शोभाया लक्ष्म्या वा वसतिम् ॥

४३. अथ कातराः पापभीरवो भव्यजना यत्र । शिथिलित-अनवरतधर्मनिष्ठजनतापूर्णत्वेन मन्दीकृतः कलिकालो येन । अ-शिथिलः निविडः आनन्दो यस्मात् । नगरस्य मेधिभूतं नाभिभू-तम् । अन्यतीर्थपरित्यागेन तदाराधनधार्मिकलोकदर्शनाद् उत्प्रे-क्षते । पृथिव्यां प्रथमं तीर्थम् ॥

४४. पृथिव्यां निशीथे अर्धरात्रे यस्तमोभरस्तत्र निशीथिनी-नाथसदृशं निर्मूलकापंकषत्वेन चन्द्रकल्पं जिनविम्बं यत्र खण्डि-तदाम्भिकदम्भम् । विब्रविधानेन ध्वस्तमायिकमायम् इत्यर्थः । उद-ण्डसुवर्णमयदण्डम् ॥

४५. दरितानां भीतानां दरहरणं भयध्वंसकम् । दग्धागरुदग्ध-

डाहत्त-दाह-हरणं, कय-डोहलयाण पुन्न-दोहलयं,

कडण-मइ-चत्त-कदणं, डब्भङ्कुर-नील-नीलमणिं; ४६

दब्भग्ग-मई दर-डोलिर-सीसम् अदोलिरेण हिअएण,

दूरम् अहरं डसन्ते डहमाणो मिच्छ-दिट्ठि-जणे; ४७

थुणिरो देवं बारह-रवि-तेअं भत्ति-गग्गर-गिराए,

धम्म-करि-करलि-हूओ, कयलि-मिऊ, कोह-अपलित्तो; ४८

धूपाभ्यां शुभगन्धम् । अहिदशनदष्टानां शरणं त्राणस्थानम् । लग्न-गाढविषाशिषोपि तत्रागता जीवन्तीत्यर्थः । दशनानां दन्तिद-न्तानां कपाटानि तेषाम् अंशवः तैर्दष्टं ग्रस्तं तमो येन ॥

४६. दाहार्तदाहहरणं भवदावसंतापापनोदकम् । कृतदोहदानां संजातदोहदानां पूर्णदोहदम् । पूरिताभिप्रेतम् इत्यर्थः । कदनमतिभिः हिंसाबुद्धिभिः । पापिष्ठैरित्यर्थः । तैरपि त्यक्तं कदनं यत्र । दर्भा-ङ्कुरवद् नीला नीलमणयः प्राङ्गणादिषु यत्र तत् तथा ॥

४७. स च कीदृशः । दर्भस्य कुशस्य अग्रं तद्वत् सूक्ष्मार्थपरि-च्छेदकत्वेन मतिर्यस्य । अदोलावता निश्चलेन हृदयेन उपलक्षितः । दरदोलावत् शीर्षं जिनबिम्बरामणीयकविलोकनविस्मयेन ईषच्च-लन्मस्तकं यथा भवति एवं प्रविष्टः । जिनप्रवचनप्रभावनामात्सर्येण विघ्नाशक्ततया च दूरम् अतिशयेन अधरं दशतो मिथ्यादृष्टिजनान् दहन् संतापयन् ॥

४८. द्वादशरवितेजसं देवं वीतरागं भक्तिगद्गदगिरा जयजये-त्यादिवाचा स्तोता स्तवनशीलः । धर्म एव करी तत्र कदलीभूतः शोभाकृत्त्वेन पताकातुल्यः । कदलीवद् मृदुः कोमलाङ्गः । क्रोधेन अप्रदीप्तः । प्रशान्त इत्यर्थः ॥

दोहल-दुडणिअ-धाराकयम्ब-धूलीकलम्ब-कण्ठइओ,
 धिप्पिर-सुवन्न-दिप्पिर-तनु-कन्ति-कवट्टिअन्न-पहो; ४९
 चइउं निव-कउहाइं निसिंढाइ-निवाण धम्म-सिक्खाओ
 ओसहम् ओसठिओ इव दिन्तो, स निसीहिअं काउं; ५०
 निअ-नामङ्किअ-णिअ-कित्तणयं अनिलोव्व अतुल-धामेण,
 पज्जलिआनल-तेओ भत्तीइ तओ पइट्ठो सो. ५१

४९. दोहदेन स्वसमयोद्भूतधूलिधाराधरधाराधोरणीछोटनरूप-
 दौहदपरिपूर्त्या द्विगुणितौ वृद्धि गतौ यौ धाराकदम्बधूलीकदम्बौ
 ताविव कण्ठकितः संजातरोमाञ्चः । दीप्रसुवर्णवद् दीप्रा या तनु-
 कान्तिस्तया कदर्शितान्यप्रभः ॥ एकस्यैव कदम्बस्य द्विधा अभिधा ।
 यद् उक्तम् ।

ग्रीष्मसमये विकासी कथितो धूलीकदम्ब इति लोके ।

जलधरसमयप्राप्तौ स एव धाराकदम्बः स्यात् ॥

५०. नृपककुदानि छत्रखड्गवाहनमुकुटचामररूपराजचिह्नानि
 त्यक्त्वा निषधादिनृपेभ्यो धर्मशिक्षाः धर्मोपदेशान् ददत् वितरन् ।
 किंवत् । यथा औषधानि पण्यम् अस्य औषधिकः गान्धिकः औ-
 षधम् इति । स चतुःसमुद्रवसुंधराप्रसिद्धनैषेधिकीं कृत्वा ॥

५१. अतुलस्थान्ना अमितबलेन कृत्वा अनिल इव वायुसदृशः ।
 प्रज्वलितानलतेजा जाज्वलितज्वलनप्रतिमप्रताप इति ॥

पडिहार । सुपडायं । “ प्रत्यादौ डः ” [२०६.] इति तस्य डः ॥ आर्षे दुक्कडादि
 ज्ञेयम् ॥ प्राय इत्येव । सुपइट्ठं ॥

वेडिस । “ इत्वे वेतसे ” [२०७.] इति तस्य डः ॥

गन्धिभणयं । अणिउंत्तय । “ गर्भितातिमुक्तके णः ” [२०८.] इति तस्य णः ॥

रुण्ण । “ रुदिते दिना ण्णः ” [२०९.] इति दिना सह तस्य ण्णः ॥

बाहत्तरि । “ सप्ततौ रः ” [२१०.] इति तस्य रः ॥

सालाहण । अलसि । “ अतसीसातवाहने लः ” [२११.] इति तस्य लः ॥

१ B C निसिंढाइ^०.

१ B C °धोरिणी°. २ B C °समय°. ३ B C °प्राप्तौ स एव. ४ B C अणिउंत्तय.

लिम्बासय-निम्बगिरा कलि-ण्हाविअ-पाव-नाविआदरिसा
धम्म-रिउणोवि तस्सि दिट्ठे धम्मोम्मुहा हूया. ५२

पलिल पलिअ । “पलिते वा” [२१२.] इति तस्य लो वा ॥

[पीवल] पीअल । “पीते वो ले वा” [२१३.] इति तस्य वो वा स्वार्थे ले परे ॥

विहत्थि । माहुलिङ्ग । भरह । वसहिं । काहल । “वितस्ति” इत्यादिना [२१४.]

तस्य हः ॥ बाहुलकात् कचिन्न । वसइं ॥

सिदिलिअ । असदिला । मेदि । पदमं । “मेथि” इत्यादिना [२१५.] यस्य हः ॥

पुदवीए पुहवी । निसीढ निसीहिणी । “निशीथपृथिव्योर्वा” [२१६.] इति
 यस्य ङो वा ॥

डम्भिअ दम्भं । उदण्ड डण्डं । डरिआणं दर । डुढा दुदु । डसण दसण ।

डट्ट दट्ट । डाह दाह । डोहलयाण दोहलयं । कडण कदणं । डब्भ दब्भ । डोलिर
अदोलिरेण । “दशन” इत्यादिना [२१७.] दस्य ङो वा ॥ दरस्य भयार्थवृत्तेरेव ।

अन्यत्र दर ॥

डसन्ते । डहमाणो । “दंशदहोः” [२१८.] इति दस्य डः ॥

बारह । गग्गर । “संख्यागट्टे रः” [२१९.] इति दस्य रः ॥

करलि । “कदल्याम् अद्रुमे” [२२०.] इति दस्य रः ॥ अद्रुम इति किम् । कयलि ॥

पलित्तो । दोहल । “प्रदीपिदोहदे लः” [२२१.] । प्रदीप्यतौ धातौ दोहदे च
 दस्य लः ॥

कयम्ब कलम्ब । “कदम्बे वा” [२२२.] इति दस्य लो वा ॥

धिप्पिर दिप्पिर । “दीपौ धो वा” [२२३.] इति दस्य धो वा ॥

कवट्ठिअ । “कर्दधिते वः” [२२४.] इति दस्य वः ॥

कडहाइं । “ककुदे हः” [२२५.] इति दस्य हः ॥

निसदाइ । “निषधे धो दः” [२२६.] इति यस्य हः ॥

ओसहम् ओसदिओ । “वौषधे” [२२७.] इति यस्य ङो वा ॥

कित्तणयं । “नो णः” [२२८.] इति नस्य णः ॥ आपे अनिलो । अनल इत्यादि ॥

निअ । णिअ । “वादौ” [२२९.] इति नस्य णो वा ॥

५२. निम्बवत् कटुः । क्रूर इत्यर्थः । एवंभूत आशयः अभि-

सो फणस-फालिहृदय-दीहर-भुअ-फलिह-जोडिअ-णडालो
अफरुस-गिराइ फालिअ-मोहो इअ जिण-थुइम् अकासि. ५३
फलिहा-जलं बहुत्तम्बुजेहि जह, जह वणं च नीमेहि,
जग-सिरि-नीवावेडय संहइ मही तह तुह पण्हिं. ५४
तुह कय-कुसुमामेला, पणह-पारद्धि-पमुह-पाव-मला,
मुत्ताहल-विमला इह हवन्ति रेभव्व मुद्धना. ५५

प्रायः तथा निम्बवद् गीश्च येषाम् । कलिरेव कुत्सितकर्मणा ना-
 पितः पापमेव नापितः तयोः उपकरणभूतत्वेन ज्ञापकत्वेन च आ-
 दर्शाः अत एव धर्मरिपवोपि तस्मिंस्तथाविधनृपे दृष्टे सति धर्मोन्मु-
 खा भूता जाताः । अपिर्विस्मये ॥

लिम्बा निम्ब । ण्हाविअ नाविअ । “ निम्बनापिते लण्हं वा ” [२३०.]
 इति नस्य लण्हौ वा ॥ “ पो वः ” [२३१.] इति पस्य च वः ॥ प्राय इत्येव ।
रिउणो ॥

५३. पनसपारिभद्राविव यौ दीर्घौ भुजपरिघौ ताभ्यां योजितं
 ललाटं भालस्थलं येन । ललाटे योजितकर इत्यर्थः । पाटितमोहो
 विनाशितविपरीतावबोधः सन् अपरुषगिरा मृदुस्वरेण इति वक्ष्य-
 माणरीत्या स राजा जिनस्तुतिम् अकार्षीत् ॥

५४. परिखा खातिका तस्या जलं यथा प्रभूताम्बुजैः वनं च
 यथा नीपैः राजति । जगतां श्रियो नीपानां कदम्बकुसुमानाम्
 आपीड शोभाकृत्त्वेन [हे] शेखर तथा तव पादैर्मही राजति ॥

फणस । फालिहृदय । फलिह । अफरुस । फालिअ । फलिहा । “ पाटि° ”
 इत्यादिना [२३२.] प्यन्ते पठिधातौ परुषादिषु च पस्य फः ॥

वहुत्तं । “ प्रभूते वः ” [२३३.] इति पस्य वः ॥

५५. तव कृतकुसुमापीडाः प्रनष्टपापाद्प्रमुखपापमलाः अत एव
 मुक्ताफलवद् विमला विगतकर्ममला इह अस्मिन् जन्मनि भवन्ति

सहलो जम्मो सभलं च जीविअं ताण, देव फणि-चिन्ध,
 जे तं चम्पय-सवलेहिं भिसिणि-कुसुमेहिं अच्चन्ति. ५६
असिर-कमन्धे अकयन्ध-सिरे समरम्मि तुज्झ झाणेण,
केढव-रिउणोव्व, निवा विसढाविसमं न जाणन्ति. ५७
वम्मह-पिआहिवन्नु अहिमन्नु-पिआ य अहरिओ तेण,
तुह भसल-साम पय-पङ्कएसु भमराइअं जेण. ५८

रेफवद् मूर्धन्याः सकललोकाग्रस्थाः । सिद्धा भवन्तीत्यर्थः । रेफोपि
 “ऋवर्णटवर्गरषा मूर्धन्याः” इति मूर्धन्यः ॥

नीमेहि नीव । आवेड्य कुसुमामेला । “नीपापीडे मो वा” [२३४.] इति पस्य
 मो वा ॥

पारद्धि । “पापद्धौ रः” [२३५.] इति अपदादौ पस्य रः ॥

५६. हे देव पार्श्व फणिचिह्न तेषां जन्म सफलम् जीवितं च
 सफलम् । ये त्वां चम्पकशबलैर्विसिनीकुसुमैः अर्चन्ति पूजयन्ति ॥
 कचिद् भः । रेभ ॥ कचित्तु हः । सुत्ताहल ॥ कचिद् उभावपि । सहलो । सभलं ।

“फो भदौ” [२३६.] इत्यनेन ॥ अनादेरित्येव । फणि ॥

सवलेहिं । “वो वः” [२३७.] इति वस्य वः ॥

भिसिणि । “विसिन्यां भः” [२३८.] इति वस्य भः ॥

५७. अशिरांसि कबन्धानि यत्र अविद्यमानकबन्धानि शिरांसि
 यत्र तस्मिन् समरे तव ध्यानेन भवतः स्मरणेन कैटभरिपव इव
 विष्णव इव [नृपा] विषमाविषमं न जानन्ति ॥ सर्वत्र विजयवैज-
 यन्तीं प्राप्नुवन्तीति भावः ॥ अशिर इति कबन्धविशेषणं स्वरूपभण-
 नार्थम् । केढव-रिउणो इत्यत्र बहुत्वं मत्स्याद्यवतारापेक्षया ॥

कमन्धे अकयन्ध । “कबन्धे मयौ” [२३९.] इति वस्य मयौ ॥

केढव । “कैटभे भो वः” [२४०.] इति वस्य वः ॥

विसढाविसमं । “विषमे मो दो वा” [२४१.] इति वस्य दो वा ॥

५८. मन्मथपिता विष्णुः अभिमन्युः अर्जुनाङ्गजः अभिमन्यु-

पहु तुम्हकेर-अह-खाय-संजमे सोवओग-साहूण

न समो अह-जाओ तव-किसङ्ग-लट्टी वि हु कुदिट्टी. ५९

करणिज्जाकरणीअं पेआपिज्जं च जे नवि मुणन्ति,

ते दोस-दुइज्जावि हु गुण-वीआ हुन्ति तई दिट्ठे. ६०

पिता च तेन अधरितः न्यकृतः । स सर्वोत्कृष्ट इत्यर्थः । हे भसल-
वत् श्यामल तव पदपङ्कजयोः येन भ्रमरायितं चञ्चरीकवद् आच-
रितम् । यस्त्वां प्रणत इत्यर्थः ॥

वम्मह । “मन्मथे वः” [२४२.] इति मस्य वः ॥

पिआहिवन्नू अहिमन्नू । “वाभिमन्यौ” [२४३.] इति मो वो वा ॥

भसल भमराइअं । “भमरे सो वा” [२४४.] इति मस्य सो वा ॥

५९. हे प्रभो पार्श्व त्वदीये भवत्संबन्धिनि यथाख्यातसंयमे प-
ञ्चमचारित्रे सोपयोगसाधूनां सावधानयतीनाम् । हु इति निश्चि-
तम् । न समो न सदृक्षः । कः । यथाजातः शीतातपाद्युपद्रवस-
हनाय प्रावरणरहितः तपसा कृशाङ्गयष्टिः दुर्बलगात्रोपि कुट्टाष्टिर्ज-
मदम्प्यादिः ॥

जेण । “आदेयों जः” [२४५.] इति यस्य जः ॥ आदेरिति किम् । भमराइअं ॥
बाहुलकात् सोपसर्गस्य अनादेरपि । संजमे ॥ कचित्र । सोवओग ॥ आपें लो-
पोपि । अह-खाय । अह-जाओ ॥

तुम्हकेर । “गुण्मथर्थपरे तः” [२४६.] इति यस्य तः ॥

लट्टी । “यष्ट्यां लः” [२४७.] इति यस्य लः ॥

६०. हे देव करणीयाकरणीयं पेयापेयं च ये नैव जानन्ति ते
दोषद्वितीया अपि गुणद्वितीयाः सगुणास्त्वयि दृष्टे सति भवन्ति ।
संबोधनपदम् अत्र ज्ञेयम् ॥

१ B C सोवओअ°.

१ O °चरित्रे. २ C शीतातापाद्यु°.

वेकवख-उत्तरीआ धवल-दुगूलोत्तरिज्ज-पिहिअ-मुहा
 तुह कय-न्हवणा घण-छाय-छत्त-छाहीओ माणन्ति. ६१
 इय सच्छाओ कइवाह-परिअणो कइअवं थुइं काउं,
 आइ-किडिअव्व अभेडो जिणं-न्हवणे अह पयट्ठो सो. ६२
 पल्लाणिअ-अपढायाणिअ-हयम् आएहि अवर-राएहि
 कणवीरच्चिय-कलसो हलिह-गोरो स किर दिट्ठो. ६३

६१. हे देव वैकक्ष्ये उत्तरासङ्गे उत्तरीयम् उपरितनं वखं येषाम्
 धवलं तदेव धौतत्वाच्छुचि यद् दुकूलं क्षौमं तच्च तद् उत्तरीयं च
 तेन पिहितं विगन्धोच्छ्वासलग्नाशतनाशङ्क्या स्थगितं मुखं यैस्ते
 तथा । तव कृतस्नपना घना सान्द्रा छाया आतपाभावो यस्मात् तच्च
 तच्छत्रं च तेन याश्छायाः शोभास्ता अनुभुञ्जते अनुभवन्ति ॥

करणिज्जाकरणीअं । पेआपिज्जं । दुइज्जा वीआ । उत्तरीआ दुगूलोत्त-
 रिज्ज । “वोत्तरीयानीयतीयकृष्ये ज्जः” [२४८.] इति यस्य ज्जो वा ॥

६२. इति पूर्वोक्तरीत्या कतिपयां स्वशक्त्युचितां स्तुतिं कृत्वा स-
 च्छायः शोभनकान्तिः कतिपयपरिजनः मितपरिवारः । आदि-
 किरिः आदिवराहः स इव अभेरः अकातरः स श्रीकुमारपालभूपः
 जिनस्नपने अथ स्तवनभणनानन्तरं प्रवृत्तः ॥ अत्र स्तुतिं कृत्वेति
 क्त्वाप्रत्ययेन स्नानप्रवृत्तेरानन्तर्यमात्रे उक्तेऽपि अत्यनन्तर्यप्रतिपाद-
 नार्थम् अथशब्दः । यथा देवदेवं प्रणम्यादौ इत्यत्र आदिशब्दः अ-
 तिसामीप्यप्रतिपत्त्यर्थः ॥

छाय छाहीओ । “छायायां होऽकान्तौ वा” [२४९.] इति हो वा ॥ अकान्तौ
 इति किम् । सच्छाओ ॥

कइवाह कइअवं । “डाहवौ कतिपये” [२५०.] इति यस्य डिदाह-वौ
 पर्यायेण ॥

किडि । अभेडो । “किरिभेरे रो डः” [२५१.] इति रस्य डः ॥

६३. पर्याणं गृह्णन्ति हयाः । णिज् बहुलम् इत्यादिना णिच् । ते

तेण जिणम्मि दुवालस-रवि-तेण मुहल-घण्ट-थोर-रवं
णङ्गलि-लङ्गलिभायर-सरिसेण पलोद्विआ कलसा. ६४

णङ्गलि-णाहलत्तण-अपुण-भवत्थं, निवेण करुणाए

लङ्गलि-लाहलावि हु सित्ता जिणं-न्हवण-सलिलेण. ६५

सैन्यपालैः प्रयुज्यन्ते । प्रयोक्तृव्यापारे णिगि कः । ततः पर्याणिता
 ग्राहितपत्न्ययना अपर्याणिताश्च हया यत्रेति । एवम् आयातैः अप-
 रराजैः करवीरैः करवीरकुसुमैः अर्चितकलशः । हरिद्रावद् गौरः
 स राजा किल दृष्टः । सविस्मयोत्कण्ठं विलोकितः । किलेति
 प्रसिद्धौ ॥

पट्टाणिअ अपडायाणिअ । “ पर्याणे डा वा ” [२५२.] इति रस्य डा वा ॥

कणवीर । “ करवीरे णः ” [२५३.] इति आयरस्य णः ॥

६४. लाङ्गलिलाङ्गलिभ्रातृसदृशेन बलभद्राच्युततुल्येन तेन राज्ञा
 मुखराः प्रतिरवैर्वाचालाया घण्टास्तासां स्थूलो रवो यत्र इत्येवं जिने
 जिनविम्बे द्वादशरवितेजसि पर्यस्ताः कर्पूरकुङ्कुमादिसुरभिद्रव्य-
 क्षोदमिश्रजलमोचनाय अवाञ्चः कृताः कलशाः सुवर्णमणिमृन्म-
 यादिकुम्भाः ॥

हलिइ । मुहल । “ हरिद्रादौ लः ” [२५४.] इति रस्य लः ॥ आपे दुवालस ।

थोर । “ स्थूले लो रः ” [२५५.] इति लस्य रः ॥

६५. लाङ्गलिलाहलत्वयोः तिर्यक्त्वम्लेच्छविशेषत्वयोः अपुनर्भ-
 वार्थं पुनरप्रादुर्भावाय नृपेण करुणया । आस्ताम् अन्ये । लाङ्ग-
 लिलाहला अपि । हु इति निश्चितम् । सिक्ताः आर्द्राः कृता जिन-
 रूपनसलिलेन ॥

णङ्गलि लङ्गलि । णङ्गलि लङ्गलि । णाहल लाहला । “ लाहललाङ्गललाङ्गले
 वादेणः ” [२५६.] । एषु आदेर्लस्य णो वा ॥

ससि-खण्ड-ण्डालाहिं समरी-भासाइ दूसिमिण-हरणं,
 सिविणेवि दुलहम्, अणुजिणम् अकारि संगीयम् इत्थीहिं. ६६
 दढिआ सुनीविआहिं नीमीओ नच्चणीहिं तक्कालं,
 सविसेस-सद्-गीए सज्जाइ-कमोक्कम-पयट्टे. ६७

६६. शशिखण्डवद् अष्टमीचन्द्रवत् ललाटं भालस्थलं यासां
 ताभिः स्त्रीभिः शबरीभाषया गायनप्रसिद्धपुलिन्दीभाषया उपलक्षितं
 दुःखप्रहरणम् । जिनगुणगणोत्कीर्तनाकर्णनैर्दुःखप्रसूचितोपद्रवविधा-
 तात् । स्वप्ने^१ किल दुःप्रापमपि प्राप्यते । परं तत् स्वप्नेपि दुर्लभं जिन-
 मनु पार्श्वनाथं लक्ष्यकृत्य संगीतकं प्रेक्षणीयकम् अकारि प्रारब्धम् ॥

समरी । “शबरे वो मः” [२५८.] इति वस्य मः ॥

६७. गायैकादशकेन तद्वर्णनम् आह । शोभनाः । रचनया ब-
 न्धुरा इत्यर्थः । नीवयो वस्त्रग्रन्थयो यासां ताभिर्नर्तनीभिः नीवयः
 तत्कालं प्रेक्षणक्षणे द्रढिताः नर्तनाय निश्चलीकृताः । कदा । षड्भ्यो
 जातः षड्जः । यद् उक्तम्

नासां कण्ठम् उरस्तालु जिह्वां दन्तांश्च संस्पृशन् ।

षड्भ्यः संजायते यस्मात् तस्मात् षड्ज इति स्मृतः ॥

स आदिर्येषाम् ऋषभादिस्वराणां तेषां क्रमेण नादाध्यारोहपरिपाठ्या
 उक्क्रमेण च तथैव व्याघुटनेन ताभ्यां प्रवृत्ते । एतेन शुद्धरागत्वम्
 अत्रोक्तम् । सविशेषा निर्दोषसदृशसार्थकत्वेन रम्याः शब्दा यत्र
 तच्च तद् गीतं च तस्मिन् सति ॥

दूसिमिण सिविणे । सुनीविआहिं नीमीओ । “स्वप्ननीव्योर्वा” [२५९.] इति
 वस्य मो वा ॥

सविसेस । सद् । सज्जाइ । “शपोः सः” [२६०.] इति शपयोः सः ॥

तइआ वणिअ-सुसाहिं निव-सुण्हा-वल्लहाओ ता दिट्ठा,

पाहाण-पुत्तिआहिव पासाण-त्थम्भ-लम्गाहिं. ६८

वज्जिअ-दस-विह-धाऊ जणणी लासस्स दह-विहस्सावि,

दिवसे दिवहावगमे अ सुह-यरी वाइआ वीणा. ६९

रज्जिअ-नर-सिद्धेणं वंसिअ-सीहेण वाइओ वंसो,

दाघत्त-दाह-हरणो छुह-धवले जिण-गुणे गाउं. ७०

६८. तदा प्रेक्षणीयकक्षणे नृपक्षुषाणां राजवधूनामपि वल्लभाः विलोकनाय ईप्सितास्ता नर्तक्यः पाषाणस्तम्भे लग्नाभिः संकीर्णत्वेन प्रेक्षणीयकस्य दुर्दर्शत्वेन संबद्धाभिर्वाणिजक्षुषाभिः [पाषाणपुत्ति-काभिः पाषाणमयीभिः शालभक्षिकाभिरिव] दृष्टाः ॥

सुसाहिं सुण्हा । “सुवायां ण्हो वा” [२६१.] इति सस्य ण्हो वा ॥

६९. व्यञ्जितः तत्प्रदेशकोणसारणया प्रकटितो दशविधो दश-भेदो धातुः भरतादिशास्त्रप्रसिद्धः आलत्तिकाविशेषो यया । दश-विधो गेयपदाद्यङ्गभेदेन दशप्रकारः । यद् उक्तम्

गेयपदं स्थितपाठ्यम् आसीनं पुष्पगण्डिका ।

प्रच्छेदकखिगूढं च सैन्धवाख्यं द्विगूढकम् ॥

उत्तमोत्तमकं चैवम् उक्तप्रत्युक्तमेव च ।

इति दश लास्याङ्गानि । तस्यापि लास्यस्य जननी उत्पादिका । तत्स्व-रानुसारेण नर्तकीनां नर्तनात् । दिवसे दिवसापगमे च । अहर्निशम् इत्यर्थः । अमृतास्वादकल्पस्वरकलितत्वेन सुखकरी वीणा वा-दिता क्वाणिता ॥

पाहाण पासाण । दस दह । “दशपाषाणे हः” [२६२.] इति शषयोर्यथा-दर्शनं हो वा ॥

दिवसे दिवहा । “दिवसे सः” [२६३.] इति सस्य हो वा ॥

७०. रज्जितः आह्लादितः नरसिंहः कुमारपालराजो येन तेन वां-

1 B C both omit this. 2 B C insert नर्तन after दृष्टाः. 3 C आल-
तिव्य°. 4 C स्थितं. 5 B C पाठ्यं मासीनं. 6 B C °मूढ°.

छमि-छत्तिवण्ण-गोरी, छट्ठी भल्लिव्व पञ्च-बाणस्स,

मयँ-छावच्छी, वर-मुहर-गायणी, गिण्हउं तालं, ७१

अमयँ-छिरा-मधुर-सरा, अमय-सिरोवम-सराहि अणुगमिआ,

जिण-गाणम्मि पयट्ठा गुण-भायण-दाण-भाणं तो. ७२

दणु-कुल-दणुअ-कुलाराइ-दुल्लहं तीइ रा-उल-विहारे

राय-उल-पियम् अवीअं गीअं सोउं न को आओ ? ७३

शिकसिंहेन । वंशवादनं शिल्पम् अस्य वांशिकश्रेष्ठेन दाहार्तानां दाहस्य हरणः श्रुतिसुखकृत्त्वेन संतापस्य विनाशको वंशो वेणुर्वादितः सुधावत् मक्कोलवत् निर्मलान् जिनगुणान् गातुम् ॥

सिंहेणं सीहेण । “हो घोऽनुस्वारात्” [२६४.] इति हस्य घो [वा] ॥ कश्चिद् अननुस्वारादपि । दाघत्त दाह ॥

७१. युग्मम् । ततः वीणावेणुवादनानन्तरं वरमुखरगायनी तालं कांस्यिकां गृहीत्वा जिनगाने प्रवृत्ता । कीदृशी । शमिसप्तपर्णवत् शमीसप्तच्छदपुष्पवद् गौरी गौरवर्णा । पञ्च बाणाः उन्मादनमदन-मोहनतापनशोषणाख्याः शरा यस्य स पञ्चबाणः कन्दर्पस्तस्य षष्ठी भल्लिरिव । तथा हि बाणैरिव स सर्वं स्ववशं करोतीति भावः । मृग-शावस्येव अक्षिणी यस्याः ॥

७२. अमृतशिरावत् सुधाधारावत् मधुरः स्वरो यस्याः सा तथा अमृतशिरोपमः स्वरो यासां ताभिः अनुगता । आलत्तिकाक्षणे अन्यगायनीभिः कृतपृष्ठनिनादेत्यर्थः । गुणभाजनानां गुणपात्राणां यद् दानं जिनसद्गुणोत्कीर्तनोत्थपरितोषाद् धनवितरणं तस्य भाजनम् ॥

छुह । छमि । छत्तिवण्ण । छट्ठी । छावच्छी । “षट्शमी” [२६५.] इत्यादिना आदेर्वर्णस्य छः ॥

छिरा सिरो । “सिरायां वा” [२६६.] इति आदेशो वा ॥

७३. दनुजकुलस्य दैत्यसमूहस्य दनुजकुलारातयो देवास्तेषां च

सकय-वारण-पाइअ-वायरण-पउत्त-सह-कय-गीए

आउज्जिअ-पायारे रङ्गे पुण आसि गुणि-पारो. ७४

तत्थागओ अ कालायस-सम-कालास-अहिअ-हिअओ जो,

सो केलि-किसलयासोअ-किसल-कोमल-हिओ आसि. ७५

दुग्गावी-पा-वीढं दुग्गा-एवीस-पाय-वीढं च

मोत्तुं, गण-गन्धव्वा तं गीअं सोउम् ओच्छरिया. ७६

दुर्लभं राजकुलस्य नरनाथयूथस्य प्रियं श्रोत्रसुखकृत्त्वेन हृदयम् अद्वि-
तीयं तस्या वरमुखरगायन्या गीतं श्रोतुं राजकुलविहारे कुमारवि-
हारे को नायातः । किं तु सर्वोप्यायातः ॥

भायण भाणं । दणु दणुअ । रा-उल राय-उल । “लुग भाजन^०” [२६७.]
इत्यादिना सस्वरस्य जस्य लुग वा ॥

७४. संस्कृतव्याकरणप्राकृतव्याकरणयोः प्रयुक्ताः प्रतिपादिता
ये शब्दास्तैः कृतं गीतं यत्र आतोधिकानां मृदङ्गादिवादकानां प्रा-
कारो मण्डलं यत्र तस्मिन् रङ्गे पुनः गुणिप्राकार आसीत् ॥ संगीत-
काकर्णनाय समागतसमस्तलोकेपि प्रासादे रङ्गभूमौ विचक्षणा एव
उपवेशिता इति पुनःशब्दार्थः ॥

७५. तत्र च रङ्गे कालायसं लोहजातिस्तेन समं कालायसाद्
अधिकं च हृदयं यस्य स तथाविधो य आगतः स केलिकिसल-
याशोककिशलयवत् रम्भाकङ्केलिदलवत् कोमलहृदय आसीत् ॥
चित्तचमत्कारकारिजिनेन्द्रगुणस्फीतगीतश्रवणात् सोपि सार्द्रहृदयः
संवृत्त इति यावत् ॥

वारण वायरण । पायारे पारो । आओ तत्थागओ । “व्याकरणप्राकारा-
गते कगोः” [२६८.] इति को गश्च लुग वा ॥

कालायस कालास । किसलया किसल । हिअओ हिओ । “किसलय^०”
[२६९.] इत्यादिना यस्य लुग वा ॥

७६. दुर्गादेव्याः गौर्याः पादपीठं पादासनम् । अत्र च सामी-

जिण-पाय-वडण-गुरु-पा-वडणाई चइअ तत्थ उब्भ-जणो
पुलयङ्कुरेहि कलिओ, उउम्बरो उम्बरेहिंव. ७७

जाव निवो कय-पूओ, आरत्तिय-मङ्गलं न जा कुणइ,
ता देव-उले मरुवय-पूअं अणुसोइउं लग्गो. ७८

मइ ताव देउलम् इमं निम्मविअं सहल-जीविअ-मणेण;
सव्व-रिउ-कुसुम-पूआ नो जइ, जीअं न मे सहलं. ७९

प्यात् चरणान्तिकम् इत्यर्थः । दुर्गादेवीशस्य पादपीठं मुक्त्वा गणा
नन्दिवन्दिप्रभृतयस्ते च ते ते गन्धर्वाश्च किंनरास्तद् गीतं श्रोतुं क-
र्णाञ्जलिभिः पातुम् अवस्तृता आगताः ॥

७७. जिनपादपतनगुरुपादपतनानि त्यक्त्वा तत्र रङ्गस्थाने ऊर्ध्व-
जनः आसीत् । किंभूतः । पुलकाङ्कुरैः कलितो युक्तः । किंवत् । यथा
उदुम्बरो जन्तुफलः उदुम्बरफलैरिति ॥

दुग्गावी दुग्गा-एवी । पा-वीढं पाय-वीढं । पाय-वडण पा-वडणाई । उउम्बरो
उम्बरेहिं । “दुर्गादेवी” [२७०.] इत्यादिना दस्यान्तर्मध्ये लुप्य वा । अन्तरिति
किम् । दुर्गादेव्याम् आदौ मा भूत् ॥

७८. यावत् कृतपूजो नृपः तथा आरात्रिकेन सहितं मङ्गलं आ-
रात्रिकमङ्गलम् । आरात्रिकं माङ्गलिक्यं चेत्यर्थः । न यावत् करोति
तावद् देवकुले कुमारविहारे मरुवकपूजाम् अनुशोचितुं लग्नः ।
पूजाविषयं पश्चात्तापं कर्तुं प्रवृत्तः ॥

७९. अनुशोचनमेवाह । मया तावद् देवकुलम् इदं निर्मापितम् ।
अनेन च सफलं जीवितं निर्मापितम् । मम चेत्यर्थात् । परं सर्वतु-
कुसुमपूजा नो यदि चेन्न तदा जीवितं न मे सफलम् ॥ देवगृह-
विधानाज्जीवितं सफलमपि तथाविधपूजाया अभावाद् नातिशयेन
सफलम् इति यावत् ॥

अह भणिअं खे सासण-देवीए, एवमेव मा जूर;

आवत्तमाण-जस, तुमम् एमेअ किम् अत्तमाण-मणो ? ८०

गुणि-पावारय-पारय, दुह-अड-चिन्तावडेसु मा पडसु;

होही तुह उज्जाणं सइ सव्व-रिऊहि कय-कुसुमं. ८१

८०. अथ इत्थं चिन्तानन्तरं खे गगनाङ्गणे शासनदेव्या भणि-
तम् आवर्तमानं त्रिलोक्यां बम्भ्रम्यमाणं यशो यस्य । तस्य आमन्त्र-
णम् । हे आवर्तमानयशः त्वम् एवमेव मा खिद्यस्व निरर्थकं मा
दैन्ययुक्तो भव । तथा एवमेव किम् आवर्तमानमनाः सर्वर्तुकुसुम-
पूजा भविष्यति वा न वेति किं चिन्तापरचित्तः ॥

८१. खेदचिन्तयोर्निरर्थकत्वमेवाह । गुणिन एव प्रावारकाः
पटास्तेषां प्रावारक अनुपमागणितगुणयुक्तत्वेन आच्छादक । दुःखं
खेदः तदेव अवटश्च कूपः । चिन्ता अभीप्सितार्थं प्रति संदेहः सैव
अवटश्च । तयोस्त्वं मा पत मा निमज्ज ॥ ननु किमिति भगवत्या एवं
निषिध्यते तत्राह । तव उद्यानं भवेत् आरामवनं सदा सर्वकालं
सर्वर्तुभिः कृतकुसुमं जनितप्रसूनं भविष्यति । मम प्रसादाद् इति
शेषः ॥

जाव जा । ता ताव । देव-उले देउल । जीविअ जीअं । एवमेव एमेअ ।
आवत्तमाण अत्तमाण । पावारय पारय । अड चिन्तावडेसु । “यावत्ताव”
[२७१.] इत्यादिना यावदादिषु वकारस्य अन्तर्वर्तमानस्य लुग वा ॥ अन्तरित्वेव ।
एवमेवेति अन्त्यस्य न ॥

इति प्राकृतख्याश्रये महाकाव्ये अष्टमस्याध्यायस्य उदाहरण-
प्रतिपादनद्वारेण प्रथमः पादः संपूर्णः ॥

आरत्तियम् अह काउं, मुक्क-मलो, अपरिमुत्त-माउको,
तव-सत्तं गुण-सक्कं माउत्त-निहिं गुरुं पणओ. ८२

विञ्चुअ-डकोरग-दट्ट-जीव-जीवाउ-चरण-रेणु-कणं,
लुक्क-कलिं, लुग्ग-भवं तं समुपासिअ, गओ राया. ८३

लक्खण-पुण्णम्, अखीणं, अँछीण-गमणं, अझीण-तणु-तेअं,
खन्धाइ-सत्त-पिहुलं, पोक्खर-गन्धं, धुवावत्तं; ८४

८२. अथ अभीप्सितार्थसाधकशासनदेवीवचनानन्तरम् आरा-
त्रिकं कृत्वा मुक्तमलः गतविकल्पकालुष्यः । अपरिमुक्तमृदुलः आर्ज-
वयुक्तो राजा श्रीकुमारपालः तपसि “अणसणम् ऊणोअरिआ”
इत्यादिसिद्धान्तप्रसिद्धे शक्तं समर्थम् । तन्निष्ठम् इति यावत् । गुणेषु
क्षान्त्यादिषु शक्तं मृदुलनिधिं गुरुं प्रणतः प्रणमति स्म ॥

८३. वृश्चिकदष्टाश्च उरगदष्टाश्च ये जीवास्तेषां जीवातवो जी-
वनौषधानि चरणरेणुकणा यस्य । रुग्णः सावद्यव्यापारप्रध्वंसक-
त्वेन भग्नः कलिः कलहः कलिकालो वा येन । रुग्णभवं मुक्तपदवी-
प्रदाभयदानादिधर्मानुष्ठानविधापनेन निर्दलितचातुर्गतिकसंसारं तं
गुरुं समुपास्य संसेव्य । तदन्तिके देशनाश्रवणादिधर्मानुष्ठानं कृत्वे-
त्यर्थः । राजा श्रीकुमारपालो गतः देवगृहान्निःसृतः ॥

“संयुक्तस्य” [१.] । अधिकारोयम् “ज्यायाम् ईत्” [२.११५] इति
यावत् ॥

मुक्क मुत्त । माउको माउत्त । सत्तं सक्कं । डको दट्ट । लुक्क लुग्ग । “शक्त-
मुक्त” [२.] इत्यादिना एषु को वा ॥

८४. अथ नृपाध्वारोहार्थम् आनीतस्य अश्वोरसस्य गाथासप्तकेन
वर्णनम् आह । सप्तभिः कुलकम् । अश्वम् आरूढः । राजा इति
प्रक्रमात् । कीदृशम् । लक्षणपूर्णं शालहोत्रशास्त्रोक्तसमस्तप्रशस्य-
चिह्नभूतम् अक्षीणं परिपूर्णसर्वाङ्गोपाङ्गम् अक्षीणगमनम् ॥

१ B O विञ्चुअ°.

१ B O जीवाश् तेषां for जीवास्तेषां.

खन्दपिउ-कन्द-सरिसावणीस-जुगं, अमुक-रोम-छविं,

अणमुक्ख-मउलि-कुमुमं, खेडय-जर-खेडअङ्ग-रजं; ८५

सिहि-सीह-वसह-वग्घाण हत्थि-हंसाण चास-नेउलाण ।

तह तित्तिरस्स सरिसी सुहा गई होइ तुरयाण ॥

इति शास्त्रोक्तगतिसंपूर्णम् इत्यर्थः । अक्षीणतनुतेजसम् अन्यूनकाय-
कान्तिम् । स्कन्धादिषु सप्तसु सप्तस्थानेषु पृथुलं विस्तृतम् । यत उक्तम् ।

वच्छ-यल-भाल-कक्खन्तराई तह कडिअ-खन्ध-गत्ताई ।

पिहुलाई सत्त सुपसत्थ-पाय-पट्ठीय-सहियाई ॥

पुष्करगन्धं कमलवत् सुरभिम् । यद् उक्तम् ।

महु-कमल-कुट्ट-कुङ्कुम-कयम्ब-कप्पूर-कुज्जय-सुअन्धा ।

धय-चन्दण-बिल्लोसीर-जाइ-गन्धा सुहा तुरया ॥

ध्रुवा ध्रुवनामानः आवर्ता दशसंख्या भ्रमरका यस्य स तथा तम् ।
यद् उक्तम् ।

दो सीसे दुन्नि उरे इक्को भालम्मि फुरणए इक्को ।

दो रन्धे दो अवरन्धयम्मि इअ धुअ-दसावत्ता ॥

तुरय-मत्थइ वे जि आवत्त ते चन्द-सूरइ ।

पयड विन्नि उरह अस्सिणि-कुमारइ ।

वयसन्नरु भाल-यलि वसइ ।

वाउ फुरणम्मि सारइ ।

रन्धह उवरन्धह जि ठिअ विण्णि विन्नि आवत्त ।

तिहिं तिहिं कमि निवसहिं सर्यल सोमि विसाह पवित्त ॥

जो हीणो धूआवत्तएहिं सो हीण-लक्खणो तुरओ ॥

जो तेहिं जुओ सो कुल-कोसल-जस-सुक्ख-संजणणो ॥

८५. स्कन्दपितृस्कन्दाभ्यां श्रीकण्ठकार्तिकेयाभ्यां सदृशा ये अ-
वनीशास्तेषां योग्यः अर्हः तम् । अशुष्का अरुक्षा । लावण्योपेतं ति-
यावत् । इत्थंभूता रोम्णां छविः कान्तिर्यस्य । अशुष्कमौलिकु-
सुमं सान्द्रशिरोमाल्यम् । क्ष्वेदकज्वरस्फोटकं देवताधिष्ठितत्वेन वि-
षतापविध्वंसकम् अङ्गरजो यस्य स तथा तम् ॥

१ B C °मुक्क°.

१ B C निड°. २ B C णु°. ३ C वैय°. ४ B C °मि. ५ B उवरंघ. ६ C सल्लय.

थाणु-पिया-जल-पुणं, अखाणु-वायं, जणेहि दीसन्तं
 पडिखम्भिअट्ट-थम्भय-यम्भिअ-तणु-ठम्भिअच्छेहिं; ८६
 रग्गं, पिग-रत्त-सरं, रवि-हय-सुक्कं, नील-किच्चि-छविं,
 सुङ्ग-करणग्ग-चच्चर-चइत्त-ठिअ-दिट्ठि-दुच्चज्जं; ८७
 पच्चूहा पच्चूसेवि पञ्च-धारासु अकय-णिब्बेअं,
 णच्चा बुज्झा पिच्छीइ वणिणअं सिक्ख-विज्जंति; ८८

८६. स्थाणोः ईश्वरस्य प्रिया गङ्गा तस्या यज्जलं तद्वत् पुण्यम् ।
 अविद्यमानः स्थाणौ पातो यस्य जात्यत्वात् तम् । यद्वा अस्थाणुवातं
 रोगविशेषरहितम् । प्रतिस्तम्भिता इव तत्क्षणे तदङ्गसङ्गाद् दत्तान्य-
 स्तम्भा इव ये अट्टानां स्तम्भकास्तेषु स्तम्भिता अवष्टब्धास्तनवो
 यैस्ते च ते स्तम्भिताक्षाश्च निश्चलनेत्रास्तैर्जनैर्दृश्यमानं भ्रूक्षेपम् ई-
 क्ष्यमाणम् ॥

८७. रक्तं सादिशिक्षाखनुरक्तम् । पिकवद् रक्तः कलः । गम्भीर
 इत्यर्थः । एवंभूतः खरो हेषारवो यस्य स तथा तम् । यद् उक्तम् ।

अच्छिन्न-गहिर-सद्दा सुपसत्था हयवरा हुन्ति ॥
 नीलकृत्तिच्छविं नीलवर्णत्वक्कान्तिम् । यद् उक्तम् ।

सेअङ्ग-सामकन्नो, अण्णो जो सेअ-चरण-नयणो य, ।

सिअ-केसरो अ नीलो, ते तिणिणवि सुप्पसत्थाइ ॥

अत उत्प्रेक्ष्यते । रवेर्ये हया अश्वास्तेषां शुल्कमिव दानमिव । यथा
 अन्यो वणिग् मण्डपिकायां दानं दत्त्वा चलति तथा रविणापि एत-
 देशोपरि विचरता एतद् अनुष्ठितमिवेत्यभिप्रायः । शुल्ककरणस्य
 मण्डपिकाया अग्रे चत्वरे बहुमार्ग्या चैलेषु देवकुलेषु [च] स्थितानां
 दृष्टिभिर्दुस्त्यजम् । कौतुकाद् निर्निमेषम् ईक्ष्यमाणम् इत्यर्थः ॥

८८. प्रत्यूषात् प्रत्यूषेपि । प्रतिप्रभातम् इत्यर्थः । पञ्चधाराः ।

१ B पच्चूसंवि. We with C.

१ From °क्ष्यते C wants the commentary and grammar (not the text), up to लि° in लिच्छूहिं under 91 as also the couplet 91. See note 1 page 76. २ B °ष्ठितमेवे° C wanting. ३ So we with B C.

विञ्चुअ-अहिविञ्छिअ-अच्छीविस-विस-हरणं-छेत्त-सेअ-जलं,
खुर-ताडण-अखमं-छमं रिक्ख-पवज्जेस-सम-वेगं; ८९

अवि रिच्छ-सरिच्छेहिं सणिच्छयं सच्छणं च लोएहि

अच्छी-पच्छं लिच्छूहिं पेच्छिअं आसम् आरूढो. ९०

आस्कन्दितं धौरितकं रेचितं वल्गितं धुतम् ।

इति गतिविशेषाः । तासु अकृतनिर्वेदम् । तत्रासक्तम् इत्यर्थः ।
तथा जलं विचक्षणत्वाद् बुद्धा अवगम्य पृथ्व्या पृथ्वीस्थजनेन
वर्णितं श्लाघितम् । कथम् । शिक्षया विद्वान् इति सर्वगतिकरणनि-
पुण इति ॥

८९. वृश्चिकाश्च दुणाः । अहिमूत्रोद्भवा वृश्चिका अहिवृश्चि-
काश्च तीव्रविषदुणविशेषाः । अक्षिषु विषं येषां ते च ते अक्षिविषाः
सर्पविशेषाः । तेषां यद् विषं गरलं तस्य हरणं ध्वंसकं क्षेत्रस्य
शरीरस्य स्वेदजलं घर्मांस्वु यस्य । खुराणां ताडने आघाते अक्षमा
असमर्था । वेपमानेति यावत् । इत्थंभूता क्षमा पृथिवी यस्मात् ।
ऋक्षाश्च जाम्बवदादयः । प्लवङ्गाश्च हनूमदादयः । तेषाम् ईशः
सुग्रीवः तेन समवेगं तुल्यत्वरितगतिम् ॥

९०. ऋक्षसदृक्षैरपि चापल्याद् अच्छभल्लकल्पैरपि सनिश्चयम्
एकाग्रचित्तम् । यद्वा ऋक्षसदृक्षैरपि चञ्चलारुहारादिमनोहरत्वेन
तारककल्पैरपि सक्षणं सोत्सवं च यथा भवति एवम् अक्षिपथ्यं
लिप्सुभिलोकैः प्रेक्षितम् ।

लक्ष्मण । अलीणं । “क्षः खः” [३.] इति क्षस्य खः ॥ कचित्तु छन्नावपि ।

अछीण । अझीण ॥

१ C लोणेहिं.

१ B निर्वेदः. C wanting. २ So B. C wanting. ३ B °दुणशेषाः. C wanting.

४ B छत्तावपि. C wanting.

धवलगेहम् अङ्ग-निचलाकिदी वच्छलो चुलुग-वंस-दीवओ,
तच्च-देवय-वरेण तक्खणोसारिआखिल-दुहो पहुत्तओ. ९१

खन्धाइ । पोक्खर । “ष्कस्कयोर्नाम्नि” [४.] इति खः ॥

खन्द कन्द । असुक्क अणसुक्क । “शुष्कस्कन्दे वा” [५.] इति खो वा ॥

खेडय । खेडअ । “क्ष्वेटकादौ” [६.] इति खः ॥

अखाणु । “स्थाणावहरे” [७.] इति खः । अहर इति किम् । थाणु ॥

पडिखम्भिअ अट्ठ-थम्भय । “स्तम्भे स्तो वा” [८.] इति स्तस्य खः ॥

थम्भिअ । ठम्भिअ । “थठावस्पन्दे” [९.] इति स्तम्भे स्तस्य थठौ ॥

रग्गं रत्त । “रक्ते गो वा” [१०.] इति गो वा ॥

सुकं सुज्ज । “शुल्के ज्ञो वा” [११.] इति ज्ञो वा ॥

किच्चि । चच्चर । “कृत्तिचत्वरे चः” [१२.] इति चः ॥

दुच्चज्जं । “त्योऽचैत्ये” [१३.] इति त्यस्य चः । अचैत्य इति किम् । चइत्त ॥

पच्चूहा पच्चूसे । “प्रत्युषे पश्च हो वा” [१४.] इति त्यस्य चः । तत्संनियोगे

पस्य हो वा ॥

णच्चा । वुज्झा । पिच्छीइ । विज्जंति । “त्वध्वद्रध्वां चछजझाः कचित्” [१५.] । एषां यथासंख्यम् एते कचित् ॥

विञ्चुअ विच्छिअ । “वृश्चिके श्रेञ्चुर्वा” [१६.] इति ञ्चुः ॥

अच्छी । छेत्त । सरिच्छेहिं । अच्छी । “छोऽक्ष्यादौ” [१७.] इति खस्यापवा-
दश्चः ॥ आर्षे तु इक्खु । खीरं । सारिक्खं । इत्याद्यपि दृश्यते ॥

छमं । “क्षमायां कौ” [१८.] इति छः । काविति किम् । अखम ॥

रिक्ख रिच्छ । “ऋक्षे वा” [१९.] इति छो वा ॥

९१. अतिनिश्चलाकृतिः अतिस्थिरस्वभावः वत्सलः जीवदयाप्र-
वर्तकत्वात् सर्वजनीनः चौलुक्यवंशस्य प्रकाशकत्वाद् दीपक इव
तथ्यः सत्यो यो देवतायाः शासनदेवताया वरः । होही तुह उज्जाणं

सइ सव्व-रिऊहिं कय-कुसुममिति [८१.] प्रसादस्तेन कर्त्रा तत्क्षणे
तस्मिन्नेव काले उत्सारिताखिलदुःखः अपगतसमस्तचिन्तः धवलगेहं
प्रासादं प्राप्तः । राजेति शेषः ॥ वैतालीयापरान्तिका छन्दः । ^१वद-
नकं वा छन्दः । “तच्च-देवय-वरेण” इति उत्तरसर्गार्थसूचनम् ॥

सच्छणं । “क्षण उत्सवे” [२०.] इति छः । उत्सव इति किम् । तक्खणो ॥

सणिच्छयं । पच्छं । लिच्छूहिं । वच्छलो । “ह्रस्वात् थ्यश्चत्सप्साम् अनिश्चले”
[२१.] इति ह्रस्वात् परेषाम् एषां छः । अनिश्चल इति किम् । निच्चला ॥ आपे
तथ्ये चोपि । तच्च ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितश्रीकुमारपालचरितप्राकृताद्वयमहा-
काव्यवृत्तौ द्वितीयः सर्गः समाप्तः ॥

^१ B has पचचाद्देवदनकमिति before वदनकं. C is wanting. ^२ See note 1 on page 73.

कय-वम्मह-सामच्छं, वर-सामत्था कओसवम् उऊहि,

नयणोच्छवम् उज्जाणं गओ निवो उच्छुओ दहुं. १

जयँ-छिह-ऊसुअ-मयणो, अवज्ज-निप्पिह-सभज्ज-जुव-लोओ,

अलि-सेज्ज-चूअ-कलिओ तओ पयट्ठो वसन्त-उऊ. २

१. कृतमन्मथसामर्थ्यम् उद्दीपनविभावत्वाज्जनितकन्दर्पप्रकर्षम्
वरसामर्थ्यात् देवताप्रसादोत्कर्षाद् ऋतुभिर्वसन्ताद्यैः कृतोत्सवं
युगपत् तत्तत्पुष्पफलप्रवालपटलैः प्रारब्धमहामहिम् । नयनानां रम्य-
त्वाद् उत्सवम् उद्यानं क्रीडाकाननम् उत्सुकः सोत्कण्ठो नृपो
द्रष्टुम् ईक्षितुं गतः ॥

२. तत्र युगपत् सर्वर्तुप्रादुर्भावेऽपि वाचः क्रमवृत्तित्वाद् ऋतुषु च
वसन्तस्य सम्राट्कल्पत्वाद् अष्टाशीत्या गाथाभिरादौ तमेव वर्ण-
यति ॥ जयस्पृहायां धर्मार्थादिपराभवेच्छायाम् उत्सुको मदनो
यत्र । अवद्ये कुव्यापारे निःस्पृहा विमुखाः सभार्या युवलोकास्तरु-
णपुरुषा यत्र । अलिशय्या भ्रमरवसतयो ये चूता आम्रवृक्षास्तैः
कलितः । ततः देवतावरानन्तरं वसन्तऋतुः प्रवृत्तः ॥

सामच्छं सामत्था । कओसव नयणोच्छव । उच्छुओ ऊसुअ । “सामर्थ्यो-
त्सुकोत्सवे वा” [२२.] इति छो वा ॥

छिह । “स्पृहायाम्” [२३.] इति फस्य अपवादश्छः ॥ बाहुलकात् कश्चिद्
अन्यदपि । निप्पिह ॥

अवज्ज । सभज्ज । सेज्ज । “यस्ययी जः” [२४.] इति प्यां जः ॥

अहिमञ्जु-जणय-अहिमञ्जु-माउ-भायाहिमन्नु-पमुहाण
अहिउच्चिआसि मयणो अणवज्झासज्झ-कुसुम-सरो. ३
गय-सज्झसस्स मयरद्धयस्स कुसुमज्झओउ-दुइअस्स
कक्केलि-पल्लव-मिसा-आसि पयावो समिज्झन्तो. ४
पट्टण-वहु-वलयाइअ-वट्ट-पयट्टालि-मण्डलो चूओ
पवण-कवट्ठिअ-कुसुम-रज-सुरहि-महि-मट्ठिओ जाओ. ५

३. अभिमन्युजनकश्च अर्जुनः अभिमन्युमातृभ्राता बलदेवः
 अभिमन्युश्च ते प्रमुखा धुर्या येषां वीराणां ते तथा तेभ्यः अव-
 न्ध्याः कार्यसाधकत्वेन सफलाः असह्याः क्षन्तुम् अशक्याः
 कुसुमान्येव शरा यस्य स तथाभूतो मदनः अधिक एव त्रैलोक्य-
 वशवर्तिकारित्वेन अभ्यर्हित एवासीत् ॥ अधिकापेक्षया अनुपात्तक्रिये-
 पादाने पमुहाणेति पञ्चमीप्राप्तौ “कचिद् द्वितीयादेः” [३. १३४] इति षष्ठी ॥

अहिमञ्जु अहिमञ्जु । “अभिमन्यौ जज्ञौ वा” [२५.] इति जो झश्च वा ।
पक्षे । अहिमञ्जु ॥

४. गतसाध्वसस्य स्वरिपोरीश्वरस्यापि तदाज्ञाविधायित्वेन निर्भ-
 यस्य मकरध्वजस्य कुसुमान्येव ध्वजश्चिह्नं यस्य स चासौ ऋतुश्च
 स द्वितीयो यस्य । वसन्तर्तुयुक्तस्येत्यर्थः । कक्केलिपल्लवमिषात् प्रतापः
 समिन्धानः समन्ताद् दीप्यमान आसीत् ॥ प्रतापो हि आरक्तो
 वर्ण्यते । अशोककिशलयानि च तथा । इतीत्यम् उत्प्रेक्ष्यन्ते ॥

अणवज्झ । असज्झ । सज्झसस्स । “साध्वसध्यक्षां झः” [२६.] इति झः ॥

द्वयस्स °ज्झओ । “ध्वजे वा” [२७.] इति झो वा ॥

समिज्झन्तो । “इभ्यौ झा” [२८.] इति इभ्यौ धातौ झा ॥

५. पत्तनमेव वधूः कान्ता तस्या वलयायितं कङ्कणवद् आच-
 रितम् यतः वृत्तं यथा भवति एवं प्रवृत्तं गन्तुम् उद्यतम् अलिमण्डलं

कामिणि-धुत्तिम-वत्ता-निवत्तणो, वल्लि-नट्टईण नडो,
 प्रयडिअ-वम्मह-वट्टो, सिढिलिअ-वासन्तिआ-वेण्टो; ६
 विरहिणि-विसण्ठुलट्ठी-करणो, रइणाह-रइ-महु-चउट्टो,
 कामट्टत्थो, सुहओ चउत्थ-पुरिसत्थगाणंपि; ७
 ठीणम्बु-सीअलो, थीण-चूय-लट्ठि-महु-विन्दु-चुम्बणओ,
 वम्मह-संदट्टेसुं इट्ठाघाओ, महुट्ठिअओ; ८

यस्मिन् । पवनेन कदर्थितानि प्रेङ्खोलितानि यानि कुसुमानि तेषां
 यद् रजः परागस्तेन सुरभिः सुगन्धिर्महीमृत्तिका यस्मात् स तथा-
 भूतश्चूतो जातः ॥

पट्टण । वट्ट । पयट्ट । कवट्टिअ । मट्टिओ । “टत्तप्रट्टत्त” [२९.] इत्यादिना टः ॥

६. गाथादशकेन वसन्तर्तुसर्वस्वभूताः सुरभिशीतमृदुगुणयुक्ता
 मलयानिला वर्ण्यन्ते ॥ दशभिः कुलकम् । पर्यस्तलतम् इतस्ततः प्रेङ्खो-
 लितशाखं यथा भवति एवं मलयानिलो वातो वाति स्म । कीदृशः ।
 कामिनीनां धूर्तत्ववार्ताया माने हेतुप्रावीर्ण्यवृत्तान्तस्य निषेधकः ।
 मलयानिले हि वाति निर्विचारं तासां प्रियाभिसरणात् । बल्लय एव
 नर्तक्यस्तासु नटः पल्लवकरप्रेङ्खकत्वेन नृत्योपाध्यायः । प्रकटितम-
 न्मथवार्तः प्रख्यापितकन्दर्पोदन्तः शिथिलितानि कम्पनाद् अट्टही-
 कृतानि वासन्तिकावृन्तानि माधवीलताप्रसवबन्धनानि येन स तथा ॥

७. विरहिणीनाम् अचैतन्याङ्गसादादिकृत्त्वेन विसंस्थुलास्थिक-
 रणः । रतिनाथरतिमधूनां कन्दर्पतत्प्रियावसन्तानां पृष्ठानुचरत्वेन
 चतुर्थः । कामस्य अर्थः प्रयोजनम् अर्थो धनं यस्य । चतुर्थपुरुषार्थ-
 गानामपि मोक्षमार्गप्रवृत्तानामपि शरीरसंतापनिर्वापणात् सुखदः ॥

८. स्त्यानाम्बु हिमं तद्वच्छीतलः । स्त्याना घना ये चूतयष्टिमधु-
 बिन्दवः आम्रलतामकरन्दविप्रुषः तेषां चुम्बनः अन्तर्वहनात् स्प-

मुह-गड्ड-निबुड्डेहिंव उच्च-विअड्डि-ट्टिएहिं पिज्जन्तो,

छड्डिअ-मलउज्जाणो, मड्डिअ-वेइल्ल-विच्छड्डो; ९

रय-संमड्ड-सम-हरो, कवड्डि-सिर-सरिअ-सलिल-सीअलओ,

लङ्घिय-गड्डहवाहण-पुरो, मयण-गड्डहिअ-लोओ; १०

मलयाचल-कण्डलिआ-आउह-सालाउ भिण्डिवालोव्व,

ठड्डेण वुड्ड-जग-जय-छिहाइ गहिओ महु-भडेण; ११

शंकः । मन्मथसंदष्टेषु इष्टाघातः । कामार्तप्राणिपीडाप्रद इत्यर्थः ।
मधोर्वसन्तस्य कार्यकरणाद् औष्ट्रिकः । भृत्य इत्यर्थः ॥

९. मुखस्य गतोपचाराद् बाहुल्यम् । तत्र निमग्नैरिव । अनवर-
तसुरतव्यासक्तैरित्यर्थः । उच्चा चासौ वितर्दिश्च वेदिस्तत्र स्थितैर्म-
त्तवारणभूमिगतैः पीयमानो रतक्लमापनोदार्थं सेव्यमानः । छर्दितं
तदानीं दक्षिणस्या उत्तरस्यां गमनाद् वान्तम् । त्यक्तम् इत्यर्थः ।
मलयोद्यानं येन । मर्दितः अन्तर्भ्रमणेन कदर्थितः विचकिलानां
विच्छर्दो विस्तारो येन स तथा ॥

१०. रतसंमर्दात् सुरतासक्तेः श्रमः खेदस्तस्य हरो विध्वंसकः ।
यतः किंभूतः । कपदी ईश्वरः तस्य यच्छिरस्तत्र या सरिद् गङ्गा
तस्या यत् सलिलं तद्वत् शीतलः । लङ्घितं गर्दभवाहनस्य रावणस्य
पुरं लङ्काख्या नगरी येन । मदनेन गर्दभितो गर्दभवद् आचरति
स्म लोको यत्र स तथा ॥

११. मलयाचलकन्दरिकैव आयुधशाला तस्या भिन्दपालः श-
स्त्रविशेषः स इव स्तब्धेन साहंकारेण वृद्धा महती या जगज्जय-
स्पृहा तथा मधुभटेन वसन्तवीरेण गृहीतः ॥

दङ्घो ज्जीवि अ-मय णो, विरहि णि-नीसा स-वुद्धि- परिविद्धो,
अवि अङ्घ- असङ्घ- अणिङ्घी णं पि विङ्ग ण- रइ- सद्धो; १२
रिङ्गि पत्तो, कम्पि अ- लवली- मुद्धो, वसन्त- मुद्धो,
अङ्घ ङ्घी कय- माणि णि- माणो, पञ्जु ण- दिण्णा णो; १३
पण्णा स- गुणं मयणं पण्णरह- गुणं महुं च पयडन्तो,
मन्तु मइ- मन्नु- दल णो, समत्त- लय- तम्ब- वित्थर णो; १४
अविरहि- विरहि- थवा तव- पत्तं पल्ल त्थ- लयम् अपल्ल ट्ठो
उच्छा हकरो णुत्थार याण मल याणि लो वाऊ. १५

१२. दग्धोपि ईश्वरतृतीयनेत्रार्चिषा भस्मसात्कृतोपि उज्जी-
 वितः शरीरीकृतो मदनो येन विरहिणीनिःश्वासवृद्ध्या परिवृद्धः
 विस्तृतः । अविदग्धाश्च कामप्रवृत्तौ अनिपुणाः अश्रद्धाश्च तदनि-
 च्छवः अनृद्धयो दरिद्रास्तेषामपि वितीर्णरतिश्रद्धः उत्पादितसुर-
 ताभिलाषः ॥

१३. कङ्घिं सौरभ्यादिसंपदं प्राप्तः कम्पिता अन्दोलिता लव-
 लीलतानां मूर्धनः शिरांसि येन । वसन्ते मूर्धन्यः प्रधानः । अर्धा-
 र्धाकृतः रतोत्कण्ठाकरणात् तुर्यीशो विहितो मानिनीनां मानो येन ।
 प्रद्युम्नस्य कन्दर्पस्य दत्ता आज्ञा येन । जनानाम् इति शेषः । कन्द-
 र्पराज्यम् अधुना जनेषु उदघोषयद् इत्यर्थः ॥

१४. पञ्चाशद्गुणं मदनं पञ्चदशगुणं मधुं च प्रकटयन् । तयोरा-
 धिक्यं जनयन्नित्यर्थः । मन्युमतीनां प्रियविप्रियेण सक्रोधानां प्रेय-
 सीनां मन्युदलनः । सख्यादिचाटुकारम् अन्तरेणापि प्रसादनकारक
 इत्यर्थः । समस्तलतास्तम्बानां विस्तरणः अनुकूलत्वेन वृद्धिजनकः ॥

१५. अविरहिणश्च युवतियुक्ताः विरहिणश्च तद्विपरीताः । तेषां

१ B C पन्नरह°.

१ B omits from वसन्ते up to येन. २ C संलत्तो. B wanting.

स्तवास्तवयोः शीतसंतापोद्दीपकत्वेन प्रशंसाप्रशंसयोः पात्रम् । [पर्यस्ता लता यस्मिन् कर्मणि तथा] अपर्यस्तः । इतरवायुभिरसंमिश्र इति भावः । अनुत्साहानां कामार्थे अनुद्यमानाम् उत्साहकरः आसक्तिजनकः ॥

नट्टईण । “तस्याधूर्तादौ” [३०.] इति तस्य ङः । अधूर्तादाविति किम् । धुत्तिम् । वत्ता । निवत्तणो ॥ बाहुलकाद् वट्टो ॥

वेण्डो । “वृन्ते णटः” [३१.] इति णटः ॥

विसण्डलट्टी । “ठोऽस्थिविसंस्थुले” [३२.] इति ठः ॥

चउट्टो चउत्थ । अट्टत्थो । पुरिसत्थ । ठीण थीण । “स्त्यानचतुर्थार्थे वा” [३३.] इति ठो वा । परम् अर्थशब्दे व्यवस्थितविभाषया ठत्वम् । धनार्थे न भवति ॥ लट्ठि । “ष्टस्यालु” [३४.] इत्यादिना ष्टस्य ठः । अनुष्टेष्टासंदष्ट इति किम् ।

संदष्टेसं । इट्ट । महुट्टिअओ ॥

गड्डु । “गर्ते ङः” [३५.] इति तस्य ङः टापवादः ॥

विअड्ठि । छड्ठिअ । मड्ठिअ । विच्छड्डो । संमड्डु । कवड्ठि । “संमर्द” [३६.] इत्यादिना र्सस्य ङत्वम् ॥

गड्डुह गड्ठिअ । “गर्दभे वा” [३७.] इति र्सस्य ङो वा ॥

कण्डलिआ । भिण्डिवालो । “कन्दरिकाभिन्दिपाले णडः” [३८.] इति णडः ॥ ठट्टेण । “स्तब्धे ठदौ” [३९.] इति यथाक्रमं ठदौ ॥

बुट्टु । दड्डो । बुड्ठि । अविअट्टु । “दग्ध” [४०.] इत्यादिना ङः ॥ कचिन्न ।

परिविद्धो ॥

असट्टु सड्डो । अणिट्टीणं रिड्ठि । मुड्डो मुड्डनो । अड्डुद्धी । “श्रद्धि” [४१.] इत्यादिना ङो वा ॥

पज्जुण्ण । आणो । “अज्ञोर्णः” [४२.] इति णः ॥

दिण्णा । पण्णास । पण्णरह । “पञ्चाशत्पञ्चदशदत्ते” [४३.] इति णः ॥

मन्तु मन्नु । “मन्यौ न्तो वा” [४४.] इति न्तो वा ॥

1 Bc सात^०. 2 B C om. these words. 3 So B C. 4 Neither B nor C has मुड्डो, either in the text or in the commentary. 5 B C पज्जुन्न.

भमरालिङ्गे झसचिन्धय-चिण्हे आसि सिन्दुवारम्मि
 भस्सिय-झसिन्ध-जीवाउ-भप्प-चुन्नं किर पराओ. १६
 अप्पाणत्ता मुक्को भरियप्प-पिण्हि पहिअ-सत्थेहिं,
 कङ्किलि-कुम्पलं रुप्पिणि-मुअ-वाणंव दट्ठण. १७
 रुच्चि-निव-सरिस-जोव्वण-गुणेहि तस्सि कया जुआणेहि
 पुप्फिअ-असोअ-विपिणे परोप्पर-प्फद्धम् अन्दोला. १८

वित्थरणो । “स्तस्य” [४९.] इत्यादिना स्तस्य थः । असमस्तस्तम्ब इति
 किम् । समत्त । तम्ब ॥

धवातव । “स्तवे वा” [४६.] इति स्तस्य थो वा ॥

पल्लथ पल्लट्ठो । “पर्यस्ते थट्ठौ” [४७.] इति पर्यायेण थट्ठौ ॥

उच्छाह अणुत्थारयाण । “वोत्साहे थो हश्च रः” [४८.] इति थो वा । तत्सं-
 नयोगे च हस्य रः ॥

१६. भ्रमरैरालिङ्गिते सौरभ्यलोभाद् आलिङ्गिते झषचिह्नकस्य
 कामस्य चिह्ने उत्कण्ठादायकत्वेन व्यञ्जके सिन्दुवारे निर्गुण्डे भ-
 स्मितः समाधिभङ्गप्रकुपितव्यम्बकतृतीयनेत्रजाज्वल्यमानज्वलन-
 ज्वालाया भस्मसाकृतो यो झषचिह्नस्तस्य जीवातोर्जीवनौषधस्य भ-
 स्मसदृशचूर्णमिव संभाव्यते परागः ॥

आलिङ्गे । “आलिङ्गे लघौ” [४९.] इति यथासंख्यं लघौ ॥

चिन्ध इन्ध । “चिह्ने न्यो वा” [५०.] इति न्यः । ण्हापवादः । पक्षे सोपि ।
 चिण्हे ॥

१७. रुक्मिणीसुतबाणमिव जगन्मोहनात् पञ्चशरशरमिव कङ्के-
 लिकुङ्कलम् अशोकाविकसितकुसुमं तप्यवालं वा दृष्ट्वा स्मृता सौ-
 स्थ्याय अनुध्याता आत्मप्रिया यैस्ते तथा तैः पथिकसार्थैः आत्मनः
 आत्मा स्वजीवो मुक्तः । ते तदा तद्दर्शनात् क्षोभेण मृता इत्यर्थः ॥

भस्सिय भप्प । अप्पाणत्ता अप्प । “भस्मात्मनोः पो वा” [५१.] इति
 पो वा ॥

१८. पुष्पिताशोकविपिने तस्मिन् उद्याने रुक्मी रुक्मिणीभ्राता

सोवि बुहप्फइ-सीसो बुहप्फई सोवि तत्थ ओच्छरिओ,

निप्पहिअ-तिअस-लीलं दोला-लीलोसवं दहुं. १९

विरहिअ-भिप्फं असिलिम्ह-कण्ठयं विगय-सेफ-कण्ठेहिं

तम्बम्ब-दलोत्तंसं दोलिर-तरुणीहि अह गीअं. २०

स चासौ नृपश्च तेन सदृशं यौवनं गुणाश्च येषां तैर्युवभिः परस्परम् अन्योन्यं स्पर्धा यत्र अन्दोलने तद् यथा भवति एवम् अन्दोल्यते अस्याम् इत्यन्दोला प्रेक्षा कृता ॥

कुम्पलं । रुप्पिणि । “ङ्कर्मोः” [५२.] [इति] पः ॥ कचित् च्मोपि । रुच्चि ॥

१९. अथ वसन्तक्रीडापीडं दोलाविलासं गाथाष्टकेन वर्णयति । सोपि भूमण्डलाखण्डलत्वेन प्रसिद्धोपि बृहस्पतेः बृहस्पतिनामोपाध्यायस्य शिष्यः श्रीकुमारपालनृपः सोपि तदुपाध्यायत्वेन विशदप्रज्ञर्द्धियुक्तत्वेन च उत्कृष्टोपि बृहस्पतिः तत्र उद्याने निष्प्रभिताः स्वातिशयात् पराभूतास्त्रिदशानां लीलाः क्रीडा येन तत् तथाभूतं दोलालीलोत्सवं द्रष्टुम् अवस्तृतः आगतः । अपिशब्दः समुच्चये ॥

पुप्फिअ । प्फइ । “प्स्पयोः फः” [५३.] इति फः ॥ बाहुलकात् कचिद् वा । बुहप्फइ । बुहप्फई ॥ कच्चिन्न । परोप्पर । निप्पहिअ ॥

२०. विरहितं त्यक्तं भीष्मं श्रुतिकटुकत्वं येन तत् । सुकुमारम् इत्यर्थः । अथ वा विरहितानां वियुक्तानां भीष्मं भयावहं विरहोदीपकत्वात् । अविद्यमानः श्लेष्मा कफो यत्र स तथा एवंभूतः कण्ठो यत्र । ताम्राणि यान्याम्रदलानि तेषाम् उत्तंसः आपीडो यत्र तद् यथा भवति एवम् । विगतश्लेष्मकण्ठैः । तरुणैः सहेत्यर्थात् । दोलयन्तीत्येवंशीला दोलयिष्यः । ताश्च ताः तरुण्यस्ताभिः अथ दोलाधारोहानन्तरं गीतं गीयते स्म ॥ कान्तैः सह दोलाधारूढाभिस्तरुणीभिर्गीतं कृतम् इत्यर्थः ॥

अखलिअ-जिब्भं पइ-नाम पुच्छिआ तत्थ खलिअ-जीहाओ,
 मय-विहलाहिं मय-भिब्भलाओ लट्ठीहि विब्भलिआ; २१
 उब्भम् अणुद्धं च ठिआ दोलासुं, विज्ज-विजिय-कम्हारा,
 कम्भारजम्म-पीवल-कर-जुग्गय-चरण-जुम्माओ; २२
 कय-वम्भचेर-भङ्गा सुन्देरेणं स-वम्हचरिआण,
 चल-नेउर-जय-तूराहिअ-सर-सोढीर-धीराओ; २३

भिष्कं । “भीष्मे ष्मः” [५४.] इति ष्मस्य फः ॥

असिलिम्ह सेफ । “श्लेष्मणि वा” [५५.] इति ष्मस्य फो वा ॥

तम्बम्ब । “ताम्राग्रे म्बः” [५६.] इति मयुक्तो बः ॥

२१, २६. षड्भिः कुलकम् । धरणिबृहस्पतिशिष्येण पृथ्वीपुरंद-
 रेण । राज्ञेत्यर्थः । सकलकलाकौशले बृहस्पतिना सुराचार्यसदृशेन
 उपनतानि आरामिकैर्दौकितानि वनस्पतीनि वनस्पतिफलानि यस्य स
 तथा । तेन वनस्पतिवने वृक्षवने । वनं जलाद्यपीति तद्व्यवच्छेदार्थं
 वनस्पतिग्रहणम् । वनिता अङ्गना दृष्टाः ॥ कीदृश्यः । स्खलिताः प-
 तिपुरतः पतिनामप्रच्छनोद्भूतलज्जया अविस्पष्टा जिह्वा रसना यासां
 तास्तथा । यतो मदेन क्षीयतया विह्वला विसंस्थुला यष्टिभिर्यष्टिघातैः
 कृत्वा विह्वला व्याकुलीकृता अस्खलितजिह्वम् । व्यक्तम् इत्यर्थः । एवं
 तत्र उद्याने मदविह्वलाभिः । वयस्याभिरिति गम्यते । पतिनाम पृष्टाः ॥

२२. विद्यया जितकाश्मीराः कलाकौशलेन विजितसरस्वतीदेश-
 कश्मीरपण्डिताः । कश्मीरजन्मना कुङ्कुमेन पीतं पीतवर्णं करयुग्मं
 चरणयुग्मं च यासां ताः । तथा दोलासु प्रेङ्गासु ऊर्ध्वम् अनुर्ध्वं च
 स्थिताः ॥ काश्चिद् उपविष्टा अन्दोलयन्ति काश्चिद् ऊर्ध्वा एवेति
 भावः ॥

२३. सत्रहचर्याणां नियमितमैथुनसेवानां सौन्दर्येण अङ्गोपाङ्गानु-

धिज्ज-गुरु-घुम्मण-समुन्नय-पय-पेरन्त-हणिअ-पज्जन्ते

खण-पुष्पिण असोण अच्छेरस्सवि कयच्छरिआ; २४

अच्छअर-सोअमल्ला, कयच्छरीआ पिअच्छरिज्जाण,

पल्लत्थ-दीहरोरुअम् अभिपल्लाणिअ-पिअ-कडीओ; २५

तरम्यत्वेन कृत्वा कृतब्रह्मचर्यभङ्गा जनितब्रह्मव्रतलोपाः । चला नूपुरा एव जयतूर्याणि तैः आहिते स्मरस्य शौटीर्यं च पराक्रमो धैर्यं च अकातरत्वं यकाभिः ॥ वीराणां हि जयतूरश्रवणात् समराय उत्साहधैर्ये प्रादुर्भवतः तथा मञ्जीरझङ्कारे च स्मरस्य अत्यन्तोद्धासाद् इत्थम् उक्तिः ॥

२४. धैर्येण गुरुघूर्णनं बहुभ्रमणं यस्य स चासौ समुन्नतपादश्च तस्य पर्यन्तेन प्रान्तेन हतः पर्यन्तो यस्य । अत एव क्षणपुष्पिते तत्कालमेव संजातकुसुमे अशोके सति । आश्चर्ययोगात् पुमानप्याश्चर्यः । तस्यापि तादृक्कान्तादर्शनेन सकौतुकस्यापि कृताश्चर्याः । तत्कालं स्वपादप्रहारमात्रेण अशोकपुष्पोत्पादनेन जनितकौतुकान्तरा इत्यर्थः ॥

२५. आश्चर्यम् अत्यद्भुतं सौकुमार्यं मृदुत्वं यासाम् । प्रियाश्चर्याणां कृताश्चर्याः उत्पादितकुतूहलाः । पर्यस्तौ पार्श्वतः क्षिप्तौ दीर्घौ ऊरू सक्थिनी यत्र इत्येवम् अभिपर्याणिताः पल्ययनीकृताः प्रियाणां कट्यो यकाभिस्तास्तथा ॥

जिब्भं जीहाओ । “हो भो वा” [५७.] इति ह्रस्य भो वा ॥

विहलार्हि भिब्भलाओ विब्भलिआ । “वा विह्वले वौ वश्” [५८.] इति ह्रस्य भो वा तत्संनियोगे च वेर्वस्य वा भः ॥

उब्भम् अणुद्धं । “वोद्ध्वं” [५९.] इति भो वा ॥

कम्हारा कम्भार । “कम्भीरे म्भो वा” [६०.] इति म्भो वा ॥

जम्म । “न्मो मः” [६१.] इति न्मस्य मः । अधोलोपापवादः ॥

१ B C °सोअमल्ला°.

१ B C शौटीर्यं.

धरणि-बहस्सइ-सीसेण, सयल-कल-कोसले बहप्फइणा,

विलया वणस्सइ-वणे दिट्ठा उवणय-वणप्फइणा. २६

वप्फुल्ल-वयण-बाहुल्ल-लोयणीकय-पउत्थम् उल्लसितं

दस-काहावण-वीस-कहावण-मुल्लं तिलय-फुल्लं. २७

जुगय जुम्माओ । “ग्मो वा” [६२.] इति ग्मस्य मो वा ॥

बम्भचेर । सुन्दरेणं । सोडीर । तुरा । “ब्रह्मचर्यं” [६३.] इत्यादिना र्यस्य
रः । जापवादः । चौर्यसमत्वाद् बम्भचरिआण ॥

धीराओ धिज्ज । “धैर्यं वा” [६४.] इति र्यस्य रो वा ॥

पेरन्त । “एतः पर्यन्ते” [६५.] इति एकाराद् र्यस्य रः । एत इति किम् ।
पज्जन्ते ॥

अच्छेरस्स । “आश्चर्यं” [६६.] इति एकाराद् र्यस्य रः । एत इत्येव । कयच्छ-
रिआ । अच्छर । कयच्छरीआ । पिअच्छरिज्जाण । “अतो रि” [६७.] इत्या-
दिना अकाराद् र्यस्य रिअ अर रिज्ज रीअ इत्यादेशाः । अत इति किम् । अच्छे-
रस्स ॥

सोअमल्ला । पल्लत्थ । अभिपल्लाणिअ । “पर्यस्त” [६८.] इत्यादिना र्यस्य लः ॥
बहस्सइ बहप्फइणा । वणस्सइ वणप्फइणा । “बृहस्पतिवनस्पत्योः सो वा”
[६९.] इति सो वा ॥

२७. बाष्पेण ऊष्मणा । प्रियाविरहसंतापोत्थस्वेदेनेति यावत् ।
आर्द्राणि क्लिन्नानि वदनानि येषां ते च बाष्पैः कान्तावियोगोत्था-
श्रुभिः आर्द्राणि लोचनानि च येषां ते च । ततश्चिवप्रत्यये बाष्पार्द्र-
वदनबाष्पार्द्रलोचनीकृताः प्रोषिता येन । दश कार्षापणाः विंशतिः
कार्षापणाश्च मूल्यं यस्य तत् तथाभूतं तिलकफुल्लं वृक्षविशेषपुष्पम्
उल्लसितं विकसितम् ॥

बाहुल्ल । “बाष्पे होऽश्रुणि” [७०.] इति हः । अश्रुणीति किम् । वप्फुल्ल ॥

काहावण । “कार्षापणे” [७१.] इति हः ॥ कथं कहावणेति । “ह्रस्वः सं-
शोभे” [१.८४.] इति प्रागेव ह्रस्वत्वे पश्चात् हादेशे कहावणेति भविष्यति ॥

दुहिआण दुक्ख-हरणम्मि दक्खिणो, काम-दाहिण-करोव्व,
उम-तित्थिआण तूहं, फुड-फुल्लो आसि महुअ-तरू. २८

पायाहओ असोओ कोहलि-सामाहिं पम्हलच्छीहिं
कोहण्डी-कुसुमो कम्हारज-किसलो अ हवइ म्ह. २९

नव-रवि-रस्सि-पसूणो सर-उम्ह-करो अलक्खि वम्ह-तरू,
रोलम्ब-सण्ह-रव-कय-सागय-पण्हो महु-सिरीए. ३०

२८. दुःखितानाम् अननुकूलकलत्रत्वेन पीडितानां दुःखहरणे
दक्षिणः तदभीप्सितार्थसाधकत्वेन हितः । अत उत्प्रेक्ष्यते कामस्य
दक्षिणकर इव । तत्करसाध्यकार्यस्य तेनापि निष्पादनात् । उमाती-
र्थिकानां गौरीभक्तानां तीर्थम् । तत्र गौरी वसतीति श्रुतेः । तेषां
भक्तिस्थानम् स्फुटफुल्लो विकसितकुसुमः मधूकतरुरासीत् ॥ उमेति
“ दीर्घह्रस्वौ मिथो वृत्तौ ” [१.४] इति ह्रस्वः ॥

दुहिआण दुक्ख । दक्खिणो दाहिण । तित्थिआण तूहं । “ दुःखदक्षिणतीर्थे
वा ” [७२.] इति हो वा ॥

२९. कूष्माण्डीवत् श्यामाः श्यामवर्णास्ताभिः पक्ष्मलाक्षीभिः
अशोकः पादेन आहतः । ततः कूष्माण्डीकुसुमवत् कुसुमानि यस्य
स तथा । कश्मीरजं कुङ्कुमं तद्वत् किशलयानि च यस्य स तथाभूतश्च
भवति स्म । स्वदोहदसंप्राप्तितः शाङ्खलः संवृत्त इति भावः ॥

कोहलि कोहण्डी । “ कूष्माण्ड्यां ष्मो लस्तु ण्डो वा ” [७३.] इति ष्मा इत्यस्य
हः । ण्ड इत्यस्य तु वा लोऽपि ॥

३०. नवरविरश्मिवद् रक्तानि प्रसूनानि यस्य । स्मरस्य उष्म-
करः दर्शनकारिलोकस्य स्मरज्वरजनकः । मधुश्रियाः वसन्तलक्ष्म्या
रोलम्बा भ्रमरास्तेषां सूक्ष्माः श्लक्ष्णा वा ये रवा गुञ्जितानि तैः कृ-
तस्वागतप्रश्न इव ब्रह्मतरुः पलाशः अलक्षि मन्यते स्म ॥

जण्हवि-जल-ससि-जुण्हा-सीयलम् अलि-पडल-कसण-कसिण-दलं,
अवरण्ह-विअसिअं आसि पाडलं रइअ-पल्हायं. ३१

अक्खलिअ-मुत्त-निच्चल-अणिट्टुरोगीवै-छच्चरण-भुत्तं,

विरहिणि-दुक्खोप्पायन्तप्पायं कुरवयं फुडिअं. ३२

खग्गि-पिअ-सेर-मुद्धय-सिरीस-लग्गा अलक्खि भमरोली,

नासीकयव्व भल्ली विकमि-कन्दप्प-वीरेण. ३३

पम्हल । कम्हार । म्ह । उम्ह । बम्ह । “पक्ष्मश्म०” [७४.] इत्यादिना पक्ष्म-
 स्थस्य क्षमस्य श्मप्मस्मम्हां च म्हः ॥ कचिञ्च । रस्सि । सर ॥

३१. जाह्नवीजलशशिज्योत्स्नावत् शीतलम् अलिपटलैः कृत्वा कृ-
 ण्णानि नीलानि कृत्स्नानि समस्तानि दलानि यस्य तत् तथा अप-
 राह्णकाले विकसितं रचितप्रह्लादं सौरभ्यादिना कृतप्रमोदं पाटलं
 पाटलिपुष्पम् आसीत् ॥

सण्ह । पण्हो । जण्हवि । जुण्हा । अवरण्ह । “सूक्ष्म०” [७५.] इत्यादिना
 सूक्ष्मस्थस्य क्षमस्य भण्णजह्णक्ष्णं च ण्हः ॥ विश्लेषे तु कृष्णकृत्स्नयोः कसण
कसिण ॥

पल्हायं । “हो ल्हः” [७६.] इति ल्हस्य ल्हः ॥

३२. अस्खलितं निरुपद्रवं यथा भवति एवं सुप्ता अत एव नि-
 श्रला अप्रकम्पा अनिष्टुरोद्गीवाः कोमलोर्ध्वकन्धरा ये षट्चरणा-
 स्तैर्भुक्तम् आस्वादितमधु । विरहिणीनां दुःखोत्पादकेषु अन्तःपातो
 यस्य तत् तादृशं कुरवकं स्फुटितं विकसितम् ॥

३३. खड्गिनां गण्डकानां प्रियाणि स्मेराणि विकचानि मुग्ध-
 कानि मनोज्ञानि यानि शिरीषाणि शिरीषपुष्पाणि तेषु लग्ना मकर-

१ B C कुरवयं.

१ B दुःखोत्पादकविधानोऽन्तर्प्रायं मृत्युकल्पं कुरवकं. C दुःखोत्पादे कष्टविधानेऽन्तर्प्रायं
 मृत्युकल्पं कुरवकं.

भव-सरा वण-वारे सहिअ-विक्रव-पउत्थ-वहु-चन्द्रा,
 भद्रं व भद्र-सिरिणो पढिउं लगा पिगी महुणो; ३४
 वकलि-दिआण सव्वाणोव्वेय-करी अकम्मसाणांपि,
 आवल्ल-विरत्ताणंवि दारन्ती हियय-दाराइं. ३५

नदलोभाद्, आसक्ता भ्रमरालिः अलक्षितप्रेक्षिता । यदुत विक्रमि-
 कन्दर्पवीरेण पराक्रमकलितस्मरसुभटेन भल्लिर्बाणविशेषः सैव
 न्यासीकृता प्रस्तावे ग्रहीष्य [इति] स्वमित्रवसन्तर्तुप्रधाने शिरीष-
 वृक्षे स्थापिता ॥

अकखलिअ । सुत्त । निच्चल । अणिद्रोगीव । लच्चरण । भुत्तं । दुक्खोप्पाय ।
 अन्तप्पायं । खगि । मुद्दय । “कगट०” [७७.] इत्यादिना एषाम् ऊर्ध्वस्थितानां
 लृक् ॥

सेर । लगा । नासी । “अधो मनयाम्” [७८.] इति मनयाम् अधःस्थानां
 लृक् ॥

३४. युग्मम् । वनद्वारे काननमुखे शब्दितानि कूजितव्याजेन नू-
 नम् अधुना युष्मत्प्रिया नागमिष्यन्तीति वार्तितानि विक्रवानि स्मर-
 विह्वलानि प्रोषितवधूनां चन्द्राणि [वृन्दानि] यया सा तथा । भ-
 व्यस्वरा सती । उत्प्रेक्ष्यते । भद्रश्रियः सर्वर्तुरभ्यत्वेन मनोज्ञलक्ष्मी-
 कस्य मधोर्वसन्तस्य भद्रमिव मङ्गलवाक्यमिव पठितुं लग्ना पिकी
 कोकिला । अन्यापि गाथिकी ईश्वरगृहद्वारे मङ्गलं गायतीति ॥

३५. भूयः किंभूता । सर्वेषां वल्कलिद्विजानां तरुत्वक्परिधान-
 तापसानाम् उद्वेगकरी संतापजननी । स्मरज्वरोत्पादनात् । अकल्म-
 षाः शुभध्यानक्षिप्तपापाः तेषामपि आबाल्यं शैशवाद् आरभ्य विरक्ता
 भवभीरवस्तेषामपि हृदयद्वाराणि चित्तमध्यानि दारयन्ती पीडयन्ती ॥

विक्रमि । कन्दप्प । सहिअ । विक्रव । वकलि । “सर्वत्र लबराम् अचन्दे”
 [७९.] इत्यूर्ध्वधःस्थितानाम् एषां लृक् ॥ संयुक्तानाम् उभयप्राप्तौ यथादर्शनं लोपः ।

अगणिअ धाइं धारी-सुआणुसरिआओ कोउहल्लेण
फुल्लन्धुअ-धत्तिं धाविआओ वाला नवं लवलिं. ३६
 मायन्द-निउजे कूजिएहिं अन्नाण-जाणि-मण-हरणा
मत्ता अतिण्ह-सर-सर-तिक्खण-विण्णाणिणिव्व पिगी. ३७

कचिद् अर्धम् । सवाणो । अकम्मसाणं ॥ कचित्त्वधः । दिआण । आबल्ल ॥ कचित्
 पर्यायेण । वारे दाराइं । अचन्द्र इति किम् । चन्द्र । संस्कृतसमोयं प्राकृतशब्दः ।
 अत्र उत्तरेण विकल्पोपि न निषेधसामर्थ्यात् ॥

भद्रं भद्रं । “द्रे रो न वा” [८०.] इति द्रे रस्य वा लुक् ॥

३६. धात्रीम् आमलकीं बालधारिकां वा अगणयित्वा अनादृत्य
 धात्रीसुताभिः अनुसृताः पृष्ठतोनुगता बालाः कुमारिकाः । फुल्ल-
 न्धुअ इति देश्यो भ्रमरार्थः । तेषां मकरन्ददुग्धदायित्वेन धात्रीमिव
 नवां तत्क्षणप्रादुर्भूतकोरकत्वेन प्रत्यग्रां लवलीं धाविताः कुतूहलेन ।
 पुष्पादिरामणीयकातिशयकौतुकेन तां प्रति गताः ॥

धाइं धत्तिं । “धात्र्याम्” [८१.] इति रस्य लृक् । पक्षे धारी ॥

३७. चूतनिकुञ्जे आम्रगह्वने कूजितैः कृत्वा अज्ञाना मूर्खाः ज्ञा-
 निनो विद्वांसः । तेषां मनसां हरणी । रणरणककृत्त्वेन वैक्लव्यकारि-
 केत्यर्थः । अतस्तर्क्यते । अतीक्ष्णाः स्वकार्यकरणासमर्थत्वेन कुण्ठा
 ये स्मरशरास्तेषां तीक्ष्णने उत्तेजने विज्ञानिनीव विचक्षणेव । मत्ता
 आम्रमञ्जरीस्वादनेन पुष्टा पिकी अस्ति ॥ चूतस्य माकन्दादेशो “गोणा-
दयः” [२. १७४] इत्यनेन । संस्कृतेपीत्यन्ये ॥ तीक्ष्णं करोति “णिज्ज बहुलम्”
 इति णिजि अन्यस्वरलोपे तीक्ष्ण्यते इति धुटि तीक्ष्णनम् ॥

अतिण्ह तिक्खण । “तीक्ष्णे णः” [८२.] इति णस्य लृक् वा ॥

अन्नाण जाणि । “ज्ञो अः” [८३.] इति अस्य लृक् वा ॥ कचिन्न ।

विण्णाणिणि ॥

मज्झणहतरू मज्झण-पुप्फ-जीविअ-दसार-वइ-पुत्तो,
महु-जुव-मंसु-सरिच्छालि-गुच्छओ आसि मण-हरणो. ३८
हरिअन्द-रुप्पि-सरिसाणवि पहिआणं वणं मसाणंव,
रत्तीसु अराईसुवि कसिण-पलासेहि खोहयरं. ३९

३८, मध्याह्नपुष्पैर्मध्याह्नकालविकासिभिः प्रसूनैर्जीवितः समाधि-
भङ्गप्रकुपितत्रिनेत्रतृतीयनेत्रज्वालया भस्मितोपि प्राणितः दशार्हपते-
र्विष्णोः पुत्रः अनङ्गो येन स तथा । मधुयूनो वसन्ततरुणस्य श्म-
श्रुसदृशो दंष्ट्रिकाकल्पः अलिगुच्छो भ्रमरस्तबको यत्र स तथा म-
ध्याह्नतरुः अत्यन्तरक्तमध्याह्नविकाशिपुष्पो वृक्षभेदो मनोहरणः अ-
तिरम्यत्वात् सकललोकचित्तावर्जक आसीत् ॥

मज्झणह मज्झण । “मध्याह्ने हः” [८४.] इति हस्य लुक् वा ॥

दसारं । “दशार्हं” [८५.] इति हस्य लुक् ॥

३९. हरिश्चन्द्रो राजर्षिः रुक्मी च रुक्मिणीभ्राता । तयोः सदृ-
क्षाणामपि । निःप्रकम्पानामपीत्यर्थः । पथिकानां वनं काननं श्मशान-
नवत् पितृवनवत् । रात्रिषु अरात्रिष्वपि । अहर्निशम् इत्यर्थः । कु-
त्स्नपलाशैः समस्ततरुजातिपर्णैः समस्तकिंशुकैर्वा कृत्वा क्षोभकरं
प्रियावियोगवेदनाजनकम् आसीत् । श्मशानमपि पलाशैर्मांसास्वा-
दिभिर्भूतशाकिनीप्रभृतिभिर्धोराणामपि भीतिम् आवहति ॥

मंसु । मसाणं । “आदेः श्मश्रुश्मशाने” [८६.] इति आदेर्लुक् ॥ अपि श्म-
शानस्य सीआणं सुसाणं इत्यपि ॥

हरिअन्द । “श्रो हरिश्चन्द्रे” [८७.] इति श्र इत्यस्य लुक् ॥

रत्तीसु अराईसु । “रात्रौ वा” [८८.] इति लुक् वा ॥

रुप्पि । रत्तीसु । “अनादौ शेषादेशयोर्द्वित्वम्” [८९.] इति द्वित्वम् ॥ कचित्र ।

कसिण । अनादाविति किम् । खोह ॥

मुच्छिर-सरा कय-गुणक्खाणव्व अविग्घ-कट्टमहु-पाणे.

नीसास-निज्झरा इव चउ-कट्ठं सिसिर-सिरि-मुक्का, ४०

निब्भर-महद्धि-गन्धे वण-सिरि-गुप्फत्थ-नील-मणि-निउरा

अच्छि-पडिक्खण-मज्झे अबुड्डु-वउले गया अलिणो. ४१

भसलालिद्ध-पसत्थोग्गय-पुप्फो आसि कामि-भिब्भलणो

दिग्घामोओ दीहं ऊससिअ-रईसरो सिरिसो. ४२

४०. युग्मम् । अवृद्धबकुले नवकेसरे अल्यो गताः । मूर्च्छितो वर्द्धनशीलः स्वरो गुञ्जितं येषां ते तथा सन्तः । उपेक्ष्यते । कृतगुणौख्याना इव विहितमाधुर्यादिप्रशंसा इव । क । अविघ्नं निरुपद्रवं यत् काष्ठमधुनः कुसुममकरन्दस्य पानं स्वादनं तत्र । तथा निःश्वासनिर्झरा इव । वसन्तश्रीपराभूतत्वेन सकष्टत्वाद् निःश्वसनप्रवाहा इव चतुःकाष्ठं चतसृषु दिक्षु शिशिरश्रियां शीतकाललक्ष्म्या मुक्ताः ॥

४१. वनश्रियो गुल्फस्थाश्चरणग्रन्थिस्था गुञ्जितश्यामलत्वयुक्तत्वेन नीलमणीनां नूपुरा इव निर्भरः सकलदिक्चक्रव्यापी महर्द्धिगन्धो यस्य तस्मिन् अक्षिप्रतीक्षणमध्ये । चक्षुर्निमेषमात्र इत्यर्थः ॥

४२. भसलैः आश्लिष्टानि मकरन्दपानाय आश्रितानि प्रशस्तानि मनोहराणि उद्गतानि प्रादुर्भूतानि पुष्पाणि यस्मिन् स तथा कामिनां विह्वलनः । प्रियां प्रति उत्कण्ठाजननाद् अभिमानहारक इत्यर्थः । दीर्घामोदः सर्वत्र प्रसृमरपरिमलः । दीर्घम् अत्यर्थं यथा भवति एवम् उच्छ्वसितरतीश्वरः उज्जीवितकन्दर्पः शिरीष आसीत् ॥

मुच्छिर । गुणक्खाण । अविग्घ । कट्ट । निज्झरा । कट्ठं । निब्भर । महद्धि ।
गुप्फत्थ । अच्छि । पडिक्खण । मज्झे । अबुड्डु । अलिद्ध । पसत्थो । पुप्फो ।

वम्मह-तंस-सरोवम-संज्ञा-सुन्देर-हारि-कुंपलओ,
 विहलिअ-पहिओ, धट्टज्जुण-भाउ-समेवि कामकरो, ४३
 कणिआर-तरु, नव-कणिआर-सुन्देर-दरिअ-सब्भावो,
 हर-खन्द-जुग-कुसुमो जाओ रञ्जिअ-हर-क्खन्दो. ४४

भिम्भलणो । “द्वितीयतुर्ययोरुपरि पूर्वः” [९०.] इति द्वित्वप्रसङ्गे उपरि पूर्वः ॥

दिग्धा दीहं । “दीर्घे वा” [९१.] इति घस्योपरि पूर्वो वा ॥

४३. युग्मम् । हरस्कन्दयोर्योग्यानि पूजार्हाणि कुसुमानि यस्य अत एव रञ्जितहरस्कन्दः प्रमोदितशंकरकार्तिकेयः कर्णिकारतरु जातः । कीदृशः । मन्मथस्य त्र्यश्रास्त्रिकोणा ये शरास्तैरुपमा येषां तानि तथा । ताम्रत्वेन संध्यासौन्दर्यस्य हारीणि [अपहर्तृणि] कुञ्ज लानि उद्भिद्यमानपत्राणि यस्मिन् स तथा । विह्वलिताः प्रियास्मरणाद् उद्वेजिताः पथिका येन स तथा । आस्ताम् अन्यस्मिन् । धृष्टद्युम्नभ्राः शिखण्डी नपुंसको द्रुपदपुत्रस्तेन समस्तुल्यः तस्मिन्नपि कामकर-सुरतेच्छोत्पादकः ॥

४४. नवानि यानि कर्णिकाराणि स्वपुष्पाणि तेषां यत् सौन्दर्यं चारुता तेन दृप्तसद्भावः अन्यवृक्षपुष्पसमृद्ध्याधिक्यात् साहंकारप्र-कृतिः ॥

अससिअ । रईसरो । तंस । संज्ञा । कुंपलआ । “न दीर्घानुस्वारात्” [९२.] इति न द्वित्वम् ॥

सुन्देर । विहलिअ । “रहोः” [९३.] इति न द्वित्वम् ॥

धट्टज्जुण । “धृष्टद्युम्ने णः” [९४.] इति न द्वित्वम् ॥

कणिआर कणिआर । “कर्णिकारे वा” [९५.] इति वा न द्वित्वम् ॥

दरिअ । “दप्ते” [९६.] इति न द्वित्वम् ॥

१ B. संज्ञा°.

१ B संज्ञा.

पिअ-कुसुम-पयर-पूरिअ-कुसुम-प्पयरो पमुक्क-मेर-सिरी,

तेह-सणिद्धालि-कुलापम्मुक्को आसि वेइल्लो. ४५

कोल्ला-सोत्त-पडिच्छन्दीकय-रय-सेव्व-घम्म-सलिलाण

पुप्फिअ-लवली जाया सेवा-जुग्गा मयच्छीणं. ४६

महु-नक्खआउह-नहव्व आसि सारङ्गि-वत्थ-कन्तीइं

छमरुह-रयण-पलासे कुसुमाईं सलाह-पत्ताईं. ४७

४५. प्रियः केशकलापादिसौरभ्याय अभिप्रेतः कुसुमप्रकरो येषां [तेषां] पूरितः संपादितः कुसुमप्रकरो येन । प्रमुक्तमेरश्रीः निरवधिसमृद्धिः । तैलवत् स्निग्धम् अरुक्षकान्ति यद् अलिकुलं तेन मधुपानलोभाद् अप्रमुक्तः विचकिल आसीत् ॥

[हर-खन्द हर-कखन्दो] । कुसुम-पयर कुसुम-प्पयर । “समासे वा” [१७.] इति द्वित्वम् ॥ बाहुलकाद् अशेषादेशयोरपि । पमुक्क । पम्मुक्क इत्यादि ॥

४६. कुल्या कृत्रिमा सरित् तद्रूपं यत् स्रोतः प्रवाहस्तस्य प्रतिच्छन्दीकृतं सदृशं रतसेवया घर्मसलिलं यासां तासां मृगाक्षीणां पुष्पितलवली सेवायोग्या रतिश्रमापनोदाय सेवनीया जाता ॥

तेह । वेइल्लो । सोत्त । “तैलादौ” [१८.] इति द्वित्वम् ॥ आपें । पडिसोओ । विस्सोअसिआ ॥

४७. मधुर्वसन्तः स एव पान्थभीषकत्वाद् नखायुधः सिंहः तस्य आरक्तकुटिलत्वेन मन्यन्ते नखा इव । शार्ङ्गी पीताम्बरस्तस्य वस्त्राणामिव कान्तिः । पीतरक्तयोः कविसमये ऐक्यात् । प्रभा येषाम् क्षमारुहा वृक्षास्तेषु सश्रीकत्वाद् रत्नम् । प्रधान इत्यर्थः । यः पलाशस्तस्मिन् कुसुमानि श्लाघापात्राणि, रम्यत्वादिविषयलोकप्रशंसास्थानानि आसन् ॥

सेव सेवा । नक्ख । नह । “सेवादौ वा” [१९.] इति वा द्वित्वम् ॥

जुव-जण-जणिअ-संणेहा पउत्थ-विरहागणिम्मि णेह-समा
मयण-पयावग्गि-णिहा पलक्ख-तरु-पल्लवा जाया. ४८

सिरि-नन्दण-किरिआरिह-तरुणीहिं चइअ-कसिण-हिरिआहिं
अह कुसुमावचय-कलाओ दंसिआ दिट्ठिआ भणिउं. ४९

सारङ्गि । “शार्ङ्गे जात पूर्वोऽत्” [१००.] इति जात पूर्वः अत् ॥

लम । रयण । सलाह । “क्ष्माश्लाघा०” [१०१.] इत्यादिना अन्यव्यञ्जनात्
पूर्वः अत् ॥

४८. युवजनानां जनितस्नेहाः प्रियायाम् उत्पादिताभिलाषाः प्रो-
षितानां विरह एव प्रियावियोग एव संतापकत्वाद् अभिस्तस्मिन्
स्नेहसमाः तद्वृद्धिजननाद् घृतादिसदृक्षाः । मदनप्रताप एव सोढुम्
अशक्यत्वेन अग्निः तेन निभास्तुल्याः प्लक्षतरोः पल्लवाः किशल-
यानि जाताः ॥

सणेह णेह । अगणिम्मि अग्गि । “स्नेहाद्ययोर्वा” [१०२.] इति संयुक्ता-
न्यात् पूर्वः अत् ॥

पलक्ख । “प्लक्षे लात्” [१०३.] इति लात् पूर्वः अत् ॥

४९. त्यक्तकृत्स्नहीकाभिः मुक्तसख्यादिसक्तसमस्तलज्जाभिः ।
श्रीनन्दनः स्मरः तस्य याः क्रियाः कटाक्षविक्षेपसहास्यकथाद्यास्ता-
साम् अर्हा योग्या यास्तरुण्यस्ताभिः अथ सर्ववनराजिपुष्पोद्गमान-
न्तरं कुसुमावचयकला भणित्वा एवमेवं क्रियन्ते इति परस्परम्
उक्त्वा दिष्टया आनन्देन दर्शिताः प्रकटिताः ॥

सिरि । किरिआरिह । कसिण । हिरिआहिं । दिट्ठिआ । “ईश्री०” [१०४.]
इत्यादिना एषु संयुक्तान्यात् पूर्व इः ॥

वासेणं वरिसेहिवि नामरिसो किर पियाइ जो गमिही,
 सो दरिसिअ नव-चूए पिए गओ झत्ति हरिस-वसा. ५०
 मयण-वइरगि-तत्तेण तोसिआ सुदढ-माण-तविअ-पिआ
 कवि वज्ज-कढिण-हिअया केणवि दाउं वउल-दामं. ५१
 कीइवि किलन्त-कम-विप्पव-हरणा मल्लिआण मालाओ
 महु-सुक्क-पक्ख-जुण्हा-पवव्व उप्पाविआ गयणे. ५२

५०. वसन्तकुसुमोच्चयमेव गाथात्रयोविंशत्या प्राह ॥ वर्षेण ए-
 केन वर्षैरपि बहुभिः । किलेति संभावने । प्रियाया योऽमर्षः मानो
 नागमत् स दर्शितनवचूते इतः पश्येत्यङ्गुल्या प्रकटितमाकन्दे प्रिये
 झटिति तत्क्षणादेव हर्षवशात् चूतदर्शनोद्भूतरणरणकोपशमप्रिय-
 दर्शनोत्थप्रमोदाद् गतः ॥

५१. मदन एव वज्राग्निः अनुपशमकवह्निस्तेन तप्तेन दग्धेन के-
 नापि [सुदढमानतप्तप्रिया] सुदढमानेन अनिवर्तकाहंकारेण तप्ता
 अत्यन्तम् असहना प्रिया वज्रकठिनहृदया कापि बकुलदाम दत्त्वा
 तोषिता ॥

दंसिआ दरिसिअ । वासेणं वरिसेहि । वइर वज्ज । तत्तेण तविअ । “शैर्ष०”
 [१०६.] इत्यादिना संयुक्तान्त्यात् पूर्व इवा ॥ व्यवस्थितविभाषया कचिन्नित्यम् ।
 नामरिसो । हरिस ॥

५२. [कयापि] क्लान्तानां खिन्नानां क्लमः खेदः तेन विप्लवः अङ्ग-
 विसंभ्रूलता तस्य हरणीः शैत्याद् अपहारिका मल्लिकानां विचकिल-
 कुसुमानां मालाः स्रजो गगने उत्प्लाविता उत्क्षिप्ताः सत्यः उत्प्रे-
 क्ष्यन्ते मधुरेव सर्वत्र पुष्पोद्गमैः शौक्ल्यकरणात् शुक्लपक्षः । तस्य
 ज्योत्स्नाप्लवा इव चन्द्रिकापूरा इव ॥

किलन्त । “लात्” [१०६.] इति संयुक्तान्त्यलात् पूर्व इः । कचिन्न । कम ।
 विप्पव । सुक्क-पक्ख । [पव] । उप्पाविआ ॥

१ B °कढण°.

२ B °संस्थुलता. ३ B हरणी शै°.

गुम्फन्ती जव-दामं भविअ-सिआवाइ-चेइअ-निमित्तं

कावि जुवई जुवाणय-मण-थेरिअ-चोरिअम् अकासि. ५३

सिविणम्मिवि अइदुलहा सिणिद्ध-कुसुमा सणिद्ध-मयरन्दा

परिमल-णिद्धा कीइवि रइआ वासन्तिआ-माला. ५४

कण्ह-कसिणालि-कसणा लवली गन्धारिहावि नोच्चिणिआ

केणवि कज्जल-कण्हं सुमरिअ कवरिं पिअयमाण. ५५

५३. भव्यं यत् स्याद्वादिनो जिनस्य चैत्यं तन्निमित्तं जपादाम् गुम्फन्ती ग्रभ्रती कापि युवती युवमनसां यत् स्थैर्यं निर्विकारता-दाढ्यं तस्य सलीलपुष्पग्रहणगुम्फादिना हरणम् अकार्षीत् ॥

भविअ । सिआवाइ । चेइअ । थेरिअ । चोरिअ । “स्याद्भव्यं” [१०७.] इत्यादिना स्यादादिषु चौर्यसमेषु च यात् पूर्वं इः ॥

५४. स्वप्रेष्यतिदुर्लभा तथाविधाया आजन्माप्यदर्शनात् । स्निग्धानि अरूक्षाणि । सरसानीत्यर्थः । एवंभूतानि कुसुमानि यस्यां सा तथा स्निग्धमकरन्दा सार्द्रपरागा अतएव परिमलेन स्निग्धा भ्रमराणां प्रिया वासन्तिकामाला माधवीलतास्रक् कयापि रचिता ग्रथिता ॥

सिविणम्मि “स्वप्ने नात्” [१०८.] इति नात् पूर्वं इः ॥

सिणिद्ध सणिद्ध । “स्निग्धे वाऽदितौ” [१०९.] इति नात् पूर्वो अदितौ वा । पक्षे णिद्धा ॥

५५. कृष्णवत्कृष्णा ये अलयस्तैः कृष्णा । मकरन्दपानाय षट्पदाच्छादितेत्यर्थः । गन्धेन सौरभ्येण अर्हा पुष्पोच्चययोग्यापि कज्जलवत्कृष्णां प्रियतमायाः कवरीं वेणिं स्मृत्वा सादृश्यात् केनापि लवली नोचिता । प्रियानुध्यानविह्वलत्वेन न तत्कुसुमावचयः कृत इत्यर्थः ॥

अणरह, अणरुह-दामं रे मुख-मुख, करसि इअ भणिउं
पोम्मच्छीए हणिओ कोवि पिओ पाय-पउमेण. ५६

छउमेण अछम्मेण य साम-दुवारेण दण्ड-वारेण
केणवि कावि अगेज्झा बउलेहि पसाइआ तणुवी. ५७

गरुवीओ लवलीओ सुहुमे वत्थे सुरुग्घजे खित्ता
कीएवि हु सुद्धाए सुवे विहसिरावि कलिआओ. ५८

कसिण कसण कण्हं । “कृष्णे वर्णे वा” [११०.] इति संयुक्तान्त्यात् पूर्वौ
अदितौ वा । वर्ण इति किम् । विष्णौ कण्ह ॥

५६. अनर्हं विप्रियकरणाद् अयोग्य रे मूर्खमूर्खं वठरवठर अ-
नर्हदाम अमनोज्ञत्वाद् मम अयोग्यां मालां करोषीति भणित्वा
पद्माक्ष्या कोपि प्रियः पादपद्मेन हतः ॥ मुख-मुख इत्यत्र कोपे “सं-
मत्यसूया” इत्यादिना द्विरुक्तिः ॥

अरिहा अणरह अणरुह । “उच्चार्यति” [१११.] इति संयुक्तान्त्यात् पूर्व उत्
अदितौ च ॥

५७. छद्मना शाठ्येन अच्छद्मना आर्जवेन सामद्वारेण प्रियवा-
क्यमुखेन दण्डः यदि त्वं ममुक्तं न करिष्यसि तदा न त्वं मम प्रिया
नाहं तव प्रियः इत्यादिरुक्षवाक्यद्वारेण च कापि तन्वी मृदुङ्गी
अगृह्या अनावर्जनीया केनापि बकुलैः केसरकुसुमैः प्रसादिता प्रस-
न्नीकृता ॥

मुख मुख । पोम्म पउमेण । छउमेण अछम्मेण । [दुवारेण वारेण]
“पञ्चछन्नमूर्खद्वारे वा” [११२.] इति संयुक्तान्त्यात् पूर्व उत् वा ॥

५८. सूक्ष्मे सुव्रजे देशविशेषोत्पन्ने वस्त्रे । हु इति निश्चितम् । क-
यापि मुग्धया अविचक्षणया गुर्वीतो महत्या लवलीतः श्वः आगा-
मिदिने विहसिष्योपि विकसनशीला अपि कलिकाः कोरकाः क्षिप्ताः

१ B सुहुमे. C सुहुमे.

१ B प्रेयान्.

कुसुमाकर-रिज-स-जणा सुवे जणा पारिजाय-तरुणो व्व,

सर-जीआभालि-कुला सर-ठग-वाणारसि-पएसा, ५९

आणालव्व कणेरूहि, कुरवया दढयेंरं समालिद्धा

वर-विलयाहि अहरिआलचपुर-मरहट्ट-जुवईहिं. ६०

न्यस्ताः । विचक्षणा हि प्रतीक्ष्य स्वयं विकसिता एव ता गृह्णाति
तथा तु अन्यथा कृतम् इति मुग्धत्वम् ॥

तथुवी । गरुवी । उकारान्ता ङीप्रत्ययान्तास्तन्वीतुल्यास्तेषु “तन्वीतुल्येषु”
[११३.] इति संयुक्तान्यात् पूर्वं ङः ॥ कचिद् अन्यत्रापि । सुरुग्घ ॥ आपें । सुहुमं ।

५९. युग्मम् । कुसुमानाम् आकरः उत्पत्तिस्थानम् ऋतुः । वस-
न्त इत्यर्थः । तस्य स्वजना इव तदुदये तेषां समृद्धिभावाद् बन्धव
इव । तथा पुष्पपत्रादिसादृश्याद् मन्यन्ते स्वजना इव सहोदररूपा
वान्धवा इव पारिजाततरोर्देववृक्षस्य । स्मरस्य ज्या प्रत्यञ्चा तदा-
भम् अलिकुलं येषु ते तथा । स्मर एव ठको विप्रतारकस्तस्य वारा-
णसीप्रदेशा इव । यथा वाराणसी ठकानां स्थानं तथा एते दंपत्योरु-
त्कण्ठादिजननात् स्मरस्येति भावः ॥

६०. एवंवर्णितस्वरूपाः कुरवकाः अधरिता लावण्यप्रशस्यसं-
स्थानादिना पराभूताः अचलपुरं च नगरविशेषः । महाराष्ट्रं च सुरा-
ष्ट्रम् । तयोर्युवत्यो यकाभिस्ताभिर्वरवनिताभिः दृढतरम् अत्यर्थं पुष्पो-
च्चयाय समाल्लिष्टाः । यथा आलानानि आलानस्तम्भाः करेणुभिः ॥
“वाक्ष्यर्थवचनायाः” [१३३] इति आलानस्य पुंस्त्वम् ॥

सुवे । सुवे । “एकस्वरे श्वःस्वे” [११४.] इति श्वःस्वयोरन्त्यव्यञ्जनात् पूर्वं
उत् । एकस्वर इति किम् । सजणा ॥

जीआ । “ज्यायाम् ईत्” [११५.] इति अन्त्यव्यञ्जनात् पूर्वं ईत् ॥

वाणारसि । कणेरूहि । “करेणू” [११६.] इत्यादिना रणयोर्व्यत्ययः । करेणु
इति स्त्रीलिङ्गनिर्देशात् पुंसि न ॥

१ B कुरु°. We with C. २ B दढतरं.

३ B सयणा. C wanting.

लवणिम-जलं-द्रह-निह-नाहि-मण्डले, उच्चिणेषु लहुअम् इमं
हलिआर-गोरि, हरिआल-वन्नयं हलुअम् अमिलायं. ६१

वण-सिरि-णडाल-तिलयं तिलयं गेय्हं तए वर-णलाडे,
गेज्झाथोव-परिमलं अथोक्क-जहणे, अथेव-सिरि. ६२

दाही अथोअ-कुसुमेहि सेहरं दिट्ठिएहं विम्बोट्ठि,
धूआ-वहिणी-भइणी-दुहिअव्व तुह प्पिआ लवली. ६३

आणाल । “आलाने लनोः” [११७.] इति लनोर्व्यत्ययः ॥

अलचपुर । “अचलपुरे चलोः” [११८.] इति चलयोर्व्यत्ययः ॥

मरहट्ट । “महाराष्ट्रे हरोः” [११९.] इति हरयोर्व्यत्ययः ॥

६१. [७२] द्वादशभिः कुलकम् । बहिः अबहिः स्फुटप्रेमभिः मनोवाकायेषु व्यक्तानुरागैः कैरपि तरोरधः रतेर्मातृष्वस्तदुहितर इव निरतिशयसौन्दर्याद् उल्लेक्ष्यन्ते स्मरप्रियाया जननीभगिनीपुत्रिका इव प्रेयस्यो वल्लभाः इति पूर्वोक्तरीत्या आलपिताः सखेहं भणिताः ॥ [६१] । आलपनप्रकारमेवाह । लवणिमा लावण्यं स एव दृष्ट्याप्यायकत्वेन जलं तस्य हृदनिभं नदकल्पं नाभिमण्डलं यस्यास्तस्या आमन्त्रणम् । तथा हरितालवद् गौरि गौरवर्णे हरितालवद् वर्णो यस्य तत् लघुकं सूक्ष्मम् इदं पुरोवर्ति अमिलातकं वर्णपुष्पं लघुकं शीघ्रं यथा भवति एवम् उच्चिनु त्रोटय ॥

६२. हे वरललाटे रम्यभालस्थले अस्तोकजघने विशंकटकटी-तटाग्रभागे त्वया वनश्रीललाटस्य तिलकमिव शोभाकृत्वात् पुण्ड्रकमिव । ग्राह्यो नासिकापेयः अस्तोकः परिमलो यस्य तत् तथा अस्तोकश्चि प्रभूतशोभं तिलककुसुमं ग्राह्यम् ॥

६३. दुहिता च पुत्रिका भगिनी च स्वसा भगिनीदुहिता च ता इव प्रिया लवली । विम्बवद् ओष्ठो यस्यास्तस्या आमन्त्रणम् । हे वि-

छ्वासव-गण्डूसे खित्त-पउत्ताडणे समुच्चिणसु

पुप्फाई वउल-वच्छे असोअ-रुक्खे अ विलय-वरे. ६४

सुर-वणिआ-नाग-त्थी-अकूर-कय-हरिसम् ईसि-उल्लसिअं

पिच्छेत्थी-धिइ-जणइं दिहि-मइ, हिन्ताल-मज्जरिअं. ६५

सिसु-मज्जर-जुव-वज्जर-जर-मज्जारेहिं पल-भमा दिट्ठं

वेरुलिअ-केसि, वेडुज्ज-भूसणे, किंसुअं लेसु. ६६

एण्ह पिच्छेत्ताहे गिण्हसु रम्भं, कुणेसु अ इमाए

पुरिमाणंपि अपुण्वं आमेलं हित्थ-हरिणञ्छि. ६७

म्बोष्ठि तव इह अत्र उद्याने अस्तोककुसुमैः शेखरं दिष्टया प्रीत्या दास्यति । लवल्याः कुसुमभरनम्रत्वाद् इत्थम् उक्तिः । बन्धुश्च बन्धवे पुष्पशेखरादि ददाति ॥

६४. क्षिप्तासवगण्डूषे बकुलवृक्षे । क्षिप्तं कृतं पादोत्ताडनं यत्र तत्र अशोकवृक्षे च हे वनितावरे अङ्गनाश्रेष्ठे पुष्पाणि समुच्चिनु । त्वद्गण्डूषक्षेपपदाघाताभ्यां पूर्णदोहदत्वेन बकुलाशोकयोः सांप्रतं पुष्पावचयसमयः संबृत्त इति भावः ॥

६५. सुरवनितानागस्त्रीणाम् अनीषत् अत्यर्थं सौरभ्यादिना कृतहर्षाम् ईषत् मनाग् उल्लसिताम् उद्भिन्नकोरकां स्त्रीणां धृतेः सौस्थ्यस्य शैत्यात् जनिकाम् । धृतिः संतोषो विद्यते यस्या यद्वा धृतौ मतिर्यस्यास्तस्याः संबोधनम् । हे धृतिमति धृतिमते वा पश्य हिन्तालस्य मज्जरिकां पुष्पितलताम् ॥

६६. शिशुमार्जारयुवमार्जारजरन्मार्जारैः बालतरुणवृद्धविडालैः पलभ्रमात् आरक्तत्वेन मांसभ्रान्त्या दृष्टं किंशुकं पलाशकुसुमम् हे वैडूर्यकेशि नीलमणितुल्यचिकुरे हे वैडूर्यभूषणे मरकतखचितालं-कारे लाहि गृहाण ॥

६७. इदानीं सांप्रतं पश्य रम्भाम् इदानीं गृहाण रम्भाम् कुरुष्व

तद्वातत्थालि-कुलो भयस्सई अट्टमोव्व पहिआण,

तुह जुग्गो पुन्नामो रुवेण बहस्सइ-घरिल्ले. ६८

अमइल-तणु, परिगुम्फिअ-पोप्फलि-मउरेण भसल-मलिणेण

अवह-कुचोवह-हत्थोभय-चलणे तुज्झ भूसेमि. ६९

सिप्पि-पिहु-नयणे-लुत्तोत्तंसे, आढत्त-संझ-रायम् इमं

उच्चिणसु भमर-छिकं महु-पाइकं जवा-कुसुमं. ७०

च अस्या अनया वा रम्भाया रम्भया वा पूर्वासामपि पूर्वकृतापी-
डानामपि नायिकानाम् अपूर्वम् असंजातपूर्वम् । आश्चर्यकारीति
भावः । आपीडम् अवतंसम् हे त्रस्तहरिणाक्षि चकितकुरङ्गनेत्रे ॥

६८. त्रस्तात्रस्तमिव चञ्चलत्वान्मन्यते चकिताचकितमिव अ-
लिकुलं यत्र स तथा बृहस्पतिरिव अष्टमः पीडाकारित्वात् पथिका-
नाम् । यद् उक्तम्

द्वादशदशमचतुर्थे जन्मनि षष्ठाष्टमे तृतीये च ।

व्याधिं विदेशगमनं मित्रविरोधं च सुरगुरुः कुरुते ॥ १ ॥

पुन्नागस्तव योग्यः । विकस्वरपुष्पभास्वरत्वात् कुसुमावचयोचित
इत्यर्थः । हे रूपेण कृत्वा बृहस्पतिगृहिणि ॥

६९. भसलैर्मलिनेन मकरन्दपानासक्तैः षट्पदैः श्यामलेन । परि-
गुम्फितो यः पूगफल्या मुकुरो बालपुष्पं तेन कृत्वा हे अमलिनतनु वि-
शदमूर्ते तव उभयकुचोभयहस्तोभयचरणान् भूषयामि अलंकरोमि ॥

७०. शुक्तिवत् पृथुनी विस्तीर्णे ये नयने ताभ्यां द्रुप्तः स्पृष्टः उत्तंसः
कर्णपूरो यथा तस्याः संबोधनम् । हे शुक्तिपृथुनयनच्छुप्तोत्तंस आर-
ब्धः अरुणत्वात् प्रकृतः संध्याराग इव येन तत् तथा भ्रमरैः सौर-
भ्यात् द्रुप्तं मधोर्वसन्तस्य पदातिं कामिमोहनादितत्कर्मकारित्वेन
भूत्यम् इदं पुरोवर्ति जपाकुसुमम् उच्चिनु ॥

आरद्ध-बहल-परिमल-केलि-पयाईकयन्न-तरु-कुसुमं,
किडि-दाढ-मुत्ति-भङ्गोज्जलम् उचिण फुल्ल-वेइल्लं. ७१

बाहिं अबाहिरे फुड-पेम्मेहिं पीअसीओ तरु-हेडे
केहिंपि इआलविआ रईइ माउच्छ-धूअव्व. ७२

७१. आरब्धा या बहलपरिमलस्य केलिर्विलासः तथा पदाती-
कृतानि । अधःकृतानीत्यर्थः । अन्यतरूणां कुसुमानि येन तत् तथा ।
किरिः शूकरस्तस्य दंष्ट्रा च शुक्तिश्च तयोर्यो भङ्गश्छेदः तद्वद् उज्ज्वलं
फुल्लविचकिलं विकसितमल्लिकाकुसुमं त्वम् उचिनु ॥

द्रह । “ह्रदे ह्रदोः” [१२०.] इति ह्रदयोर्व्यत्ययो । आपें हरए मह-पुण्डरिए ॥

हलिआर हरिआल । “हरिताले रलोर्न वा” [१२१.] इति रलयोर्व्यत्ययो वा ।

लहुअं हलुअं । “लघुके लहोः” [१२२.] इति लहोर्व्यत्ययो वा ॥

णहाल णलाडे । “ललाटे लहोः” [१२३.] इति लहोर्व्यत्ययो वा । आदेर्लस्य
णविधानाद् [१. २६७] द्वितीयो लः स्थानी ॥

गेय्ढं गेज्झ । “ह्ये ह्योः” [१२४.] इति ह्ययोर्व्यत्ययो वा ॥

अथोव अथोक्क अथेव । “स्तोकस्य थोक्कथोवथेवाः” [१२५.] इति स्तोकस्य
त्रय आदेशा वा । पक्षे अथोअ ॥

धूआ दुहिअ । बहिणी भइणी । “दुहितृभगिन्योर्धूआबहिण्यौ” [१२६.] इति
अनयोः एतावादेशौ वा ॥

छूदा खित्त । वच्छे रक्खे । “वृक्षक्षिप्तयो रक्खच्छूदौ” [१२७.] इति अनयो-
र्यथासंख्यं रक्खच्छूदौ वा ॥

विलय वणिआ । “वनिताया विलया” [१२८.] इति विलयादेशो वा । विलयेति
संस्कृतेपीति केचित् ॥

अकूर । “गौणस्य०” [१२९.] इत्यादिना ईषतो गौणस्य कूरो वा । पक्षे ईसि ॥

[इत्थी] त्थी । “क्षिया इत्थी” [१३०.] इति क्षिया इत्थी वा ॥

निअ-माउसिआ-पिउसिअ-पिउच्छ-तणया-घरेव्व उज्जाणे
मिहुणेहिं हित्थ-तिरिच्छि-पिच्छिरोहिं रमिअम् एअं. ७३

धिइ दिदि । “धृतेदिहिः” [१३१.] इति धृतेदिहिर्वा ॥

मअर वअर । “मार्जार०” [१३२.] इत्यादिना मार्जारस्य मअरवअरौ । पक्षे
मउजारेहिं ॥

वेरुलिअ वेडुज्ज । “वेहर्यस्य वेरुलिअं” [१३३.] इति वेरुलिअं वा ॥

एण्ह एत्ताहे । “एण्ह एत्ताहे इदानीमः” [१३४.] । पक्षे इआणि इति ज्ञेयम् ।

पुरिमाणं । “पूर्वस्य पुरिमः” [१३५.] । पक्षे अपुवं ॥

हित्थ तट्ठा । “त्रस्तस्य हित्थतट्ठौ” [१३६.] । पक्षे तत्थ ॥

भयस्सई । “बृहस्पतौ बहो भयः” [१३७.] । पक्षे बहस्सइ ॥

मइल मलिण । अवह उभय । सिण्णि सुत्ति । उत्तो छिक्कं । आढत्त आरह ।
पाइक्कं पयाई । “मलिनोभ०” [१३८.] इत्यादिना एषां यथासंख्यं मइलदयो वा ।
उवहं इत्यपि केचित् ॥ आपें उभओकालं इति ज्ञेयम् ॥

दाद । “दंष्ट्राया दादा” [१३९.] । दादा संस्कृतेऽप्यस्ति ॥

बाहिं अबाहिरे । “बहिसो बाहिबाहिरौ” [१४०.] ॥

हेट्ठे । “अघसो हेट्ठं” [१४१.] ॥

७३. निजा चासौ मातुःस्वसा च पितुःस्वसा च पितृष्वसुस्तनया
च तासां गृहं तस्मिन्निव उद्याने परस्परं तारामेलके सति त्रस्तं स-
भयं तिर्यक् तिरश्चीनं यथा भवति एवं प्रेक्षणशीलैर्मिथुनैः स्त्रीपुरु-
षरूपद्वन्द्वैः एतद् वक्ष्यमाणं रतं रमणं कृतम् ॥

माउच्छ माउसिआ । पिउसिअ पिउच्छ । “मातृपितुः०” [१४२.] इत्यादिना
मातृपितृभ्यां परस्य स्वसुः सिआ छा इत्यादेशौ ॥

तिरिच्छि । “तिर्यच्चेस्तिरिच्छिः” [१४३.] ॥ आपें तिरिआ इति ज्ञेयम् ॥

आसण-ठिआइ घरिणीइ गह-वई झम्पिऊण अच्छीइं,
 हसिरो मोत्तुं सङ्गं चुम्बिअ अनं सठो मुइओ. ७४
 मा सोउआण अलिअं कुप्प, मईआ सि तुम्हकेरो हं,
 इअ केणवि अणुणीआ णिअय-पिआ पाणिणीअजडा. ७५
 किं हवसि पारकेरा? न हु पारको तुहाहम्, इअ भणिआ
 राइक-वार-विलया केणावि हु रायकेरेण. ७६

७४. रमणमेव गाथाषोडशकेनाह । आसनस्थिताया उपवि-
 ष्ठाया गृहिण्या अक्षिणी झम्पिऊणेति हस्ताभ्यां पिधाय शङ्कां भीतिं
 मुक्त्वा अन्याम् अपरां स्त्रियं चुम्बित्वा हसिता चस्करिकरणशीलः
 शठो गूढापराधो गृहपतिर्मुदितः ॥ “अमेष्टिरेटिळ” [४.१६१.] इति
 अमेष्टिरेटिषो “धातवोऽर्थान्तरेपि” [४.२५९.] इति पिधानार्थत्वम् ॥

घरिणी । “गृहस्य घरोऽपतौ” [१४४.] इति घरः । अपताविति किम् । गह-वई ॥
 पिच्छिरोहं । हसिरो । “शीलाद्यर्थस्येरः” [१४५.] इति “तृन् शील” इत्यादिभि-
 र्विहितस्य प्रत्ययस्य इरः ॥

७५. अलीकं सख्याद्युक्तकूटं श्रुत्वा आकर्ण्य त्वं मा कुप्य मा
 रोषं कुरु । मदीया त्वम् त्वदीयोहम् इति अनया रीत्या केनापि पा-
 णिनीयेन पाणिनीयव्याकरणेन अजडा विचक्षणा निजकप्रिया स्व-
 वल्लभा अनुनीता प्रसादिता । विचक्षणो हि सुखेनैव प्रसाद्यते ॥

झम्पिऊण । मोत्तुं । चुम्बिअ । सोउआण । “त्कस्तुम्” [१४६.] इत्यादिना तुम्
 अत् तूण तुआण इत्येते आदेशाः ॥ वन्दित्तु इति अनुस्वारलोपात् । वन्दिता
 [इति] सिद्धसंस्कृतस्यैव वलोपेन । कट्टु इत्यापे ज्ञेयम् ॥

तुम्हकेरो । “इदमर्थस्य केरः” [१४७.] इति इदमर्थस्य प्रत्ययस्य केरः । न च भ-
 वति । मईआ । पाणिणीअ ॥

७६. किं त्वं परकीया भवसि यतः । हु इति निश्चितम् । नाहं

तुम्हेच्या य अम्हेच्या य एगव्व होउ तणु-लट्ठी,
इअ जम्पिऊण दइआ केणवि सव्वङ्गिअं गहिआ. ७७

तुह पय-पह-पहिओ हं अप्पणयो, पीणिम-प्पणइ-जहणे,
पीणत्तण-सालि-थणे, इअ केणवि तोसिआ रमणी. ७८

तव परकीयः । किं तु तावकीन इत्यर्थः । ततस्त्वयापि मदीयैव भवितव्यम् इति भावः । इति अनया रीत्या केनापि राजकीयेन राजसंबन्धिना राजवारवनिता भणिता ॥

पारकेरा । पारको । राइक्क । रायकेरेण । “परराजभ्यां कडिकौ च” [१४८.] इति आभ्यां यथासंख्यं क डित् इक्श्च । चकारात् केरश्च ॥

७७. यौष्माकी च आस्माकी च तनुयष्टिः एकवद् भवतु । आवयोः संयोगो जायताम् इति भावः । इति पूर्वोक्तं कथयित्वा केनापि सर्वाणि अङ्गानि व्याप्नोति यद् ग्रहणं तत् सर्वाङ्गीणं यथा भवति एवं दयिता प्रिया गृहीता ॥

तुम्हेच्या । अम्हेच्या । “युष्मद्” [१४९.] इत्यादिना अञ् एच्चयः ॥

एगव्व । “वत्तेर्व्वः” [१५०.] इति वत्तेः प्रत्ययस्य व्वः ॥

सव्वङ्गिअं । “सर्वाङ्गादीनस्येकः” [१५१.] इति “सर्वादेः पथ्यङ्ग” इत्यादिना विहितस्य ईनस्य स्थाने इक्ः ॥

७८. पीनत्वप्रणयि काठिन्ययुक्तं जघनं यस्यास्तस्याः संबोधनम् । तथा हे पीनत्वशालिस्तनि तव अहम् आत्मीयः स्वकीयः पदपथ-पान्थः । अनुचर इत्यर्थः । इति अनया रीत्या केनापि रमणी तोषिता तोषं नीता ॥

पहिओ । “पथो णस्येकट्” [१५२.] । “नित्यं णः” इति यः पथो णो विहित-स्तस्येकट् ॥

अप्पणयो । “ईयस्यात्मनो णयः” [१५३.] इति ईयस्य णयः ॥

पीणत्त-निहि-निअम्बे, तिलेल्ल-अङ्कोल्लतेल्ल-कन्तिळे,

मा तित्तिण कुप्पेत्ति इत्तिअं कोवि पियम् आह. ७९

जित्तिअमत्तं रत्तो म्मि, एत्तिअं रच्च; एत्तिलं किम् इमं?

केणवि एदहम् उत्ता तुण्हिका माणिणी जाआ. ८०

सिहिओ सि जेत्तिअं, जेत्तिलं च भणिओ सि, जेदहं थविओ,

न हु तेत्तिण होसित्ति पई कीइवि उवालद्धो. ८१

७९. पीनत्वस्य निधिः स्थानं नितम्बो यस्यास्तस्याः संबोधनम् । तिलस्य स्नेहस्तिलतैलं तच्च अङ्कोल्लतैलं च ते इव कान्तिमति तद्व-
त्स्निग्धकान्तियुक्ते त्वं तावता सख्याद्युक्तालीकव्यलीकमात्रेण मा
कुप्य । इति इत्थम् एतावत् इयन्मात्रं कोपि कश्चित् प्रियाम् आह ॥

पीणिम पीणत्तण । “त्वस्य डिमात्तणौ वा” [१५४.] इति त्वस्य डिमात्तणौ ।
पक्षे पीणत्त ॥

तिलेल्ल । “अनङ्कोल्ल” [१५५.] इत्यादिना तैलस्य डेल्लः । अनङ्कोल्लद् इति किम् ।
अङ्कोल्लतेल्ल ॥

८०. कश्चिन्मानिनीं प्रसादयन् तथा च तत्संयुक्तस्त्वं न मयि
तव प्रेमानुबन्ध इत्यादि सक्रोधं निर्भर्त्स्यमानः तां प्रति आह । याव-
न्मात्रं रक्तः अनुरागयुक्तोस्मि अहं त्वमपि इयत् एतावद् वा रज्यस्व
अनुरागं कुरु । नाहम् अधिकम् अर्थये इत्यर्थः । इयत् एतावद् वा
इदं क्रोधाडम्बरं किम् । निरर्थकम् इत्यर्थः । केनापि इयत् एतावद् वा
उक्ता सती मानिनी तूष्णीका जाता । निश्चितस्ववाल्लभ्यतया न किं-
चिद् उपालेभे इत्यर्थः ॥

तित्तिण । इत्तिअं । जित्तिअ । “यत्तद्” [१५६.] इत्यादिना एभ्यो ङावादेरतोः
परिमाणार्थस्य इत्तिअः एतदो लुक् च ॥

८१. यावत् यत्परिमाणं स्पृहितः चेतसि वाञ्छितोसि यावद् भ-

तं तेत्तिल-पेम्मं तुह न केत्तिअं? तेदहा य अणुवित्ती
 न हु केत्तिलावि? केदहम् इत्थं कीइवि सठो भणिओ. ८२
 सयहुत्तं विणइल्लो दइओ जोण्हाल-चन्द-सिरिमन्तो
 णेहालूए कीइवि बाहुल्लच्छीहि अहिसित्तो. ८३
 गव्विर, न माणइत्ता सहन्ति गव्वन्ति भणिअ, कीएवि
 दइओ हणिओ हणुमा-लङ्गल-पलम्ब-लट्ठीए. ८४

णितः आगच्छागच्छ त्वं मत्प्रिय इत्युक्तोसि यावच्च स्तुतः न त्वत्समः
 सौभाग्यपात्रम् अपरोस्तीति श्लाघितः । हु इति निश्चितम् । न ता-
 वता तावन्मात्रेण भवसि । अनुरज्यस इत्यर्थः । इति अनया रीत्या
 कयापि पतिर्भर्ता उपालब्धः रेरे धृष्ट दुराचार आराध्योसि इति
 निर्भर्त्सितः ॥

८२. तत् तावत् प्रेम तव न कियत् कियन्मात्रम् । तावती च
 अनुवृत्तिरपि अनुकूलकरणमपि तव नैव कियती । असत्प्रायप्रेमा-
 नुवृत्तिरसीत्यर्थः । इत्थम् अनया रीत्या कियदपि कयापि शठः गू-
 ढापराधो भणितः ॥

एत्तिअं एत्तिलं एदहं । जेत्तिअं जेत्तिलं जेदहं । तेत्तिण्ण तेत्तिल तेदहा ।
 केत्तिअं केत्तिला केदह । “इदंकिमश्” [१९७.] इत्यादिना इदंकिभ्यां यत्तदे-
 तद्ग्रथश्च अतोर्डावतोर्वा डित् एत्तिअ एत्तिल एदह एतल्लक् चु ॥

८३. शतकृत्वः । अनेकश इत्यर्थः । विनयवान् । अलीकापनय-
 नाय पादप्रणत इत्यर्थः । ज्योत्स्नावच्चन्द्रस्य या श्रीः आह्लादिका
 शोभा तद्वान् सचन्द्रिकचन्द्रशोभायुक्तो दयितः प्रियः स्नेहवत्या
 कयापि बाष्पवदक्षिभिः स्नेहवशोद्भूताश्रुप्रवाहयुक्तलोचनैः अभि-
 षिक्तः आर्द्रकृतः ॥

सयहुत्तं । “कृत्वसो हुत्तं” [१९८.] । वारे विहितकृत्वसः हुत्तं ॥

८४. रे गर्विन् साहंकार न मानवत्यः अहंकारवत्यो नायिका गर्वी

१ ० कित्ति०.

१ Bc जित्तिअं. २ Bc जित्तिलं. ३ Bc तित्तिल. ४ ० गर्वित.

अन्नतो अन्नहि एसि, तहवि अन्नत्थ अन्नदो जासि;

एकसि न खु त्थिरो सित्ति पिओ कीइवि उवाल्दो. ८५

एकसिअं चिअ भणिओ एकइआ णेगया य गामिळिं

अप्पुल्ल-पियं वच्चेत्ति भच्छिओ कोवि अन्नाए. ८६

सहन्ते । ताः प्रियाणां गर्वापनोदं कुर्वन्तीत्यर्थः । इति भणित्वा क-
यापि हनुमल्लङ्घनवत् प्रलम्बा द्राघीयसी या यष्टिश्रूतादिलता तया
दयितो हतस्ताडितः ॥

विणइल्लो । जोण्हाल । सिरिमन्तो । णेहादए । बाहुल्ल । गविर । माणइत्ता ।
“आत्विल्लो” [१६९.] इत्यादिना मतोः स्थाने आल्लइत्यादयो नव आदेशा यथा-
प्रयोगम् । केचिद् मादेशमपि इच्छन्ति । हणुमा ॥

८५. अन्यतः सपत्नीतः अन्यत्र अपरसपत्न्याम् एषि गच्छसि ।
तत्रापि एवमपि सति अन्यतः अपरसपत्नीतः अन्यत्र प्रतिपक्षना-
यिकायां यासि । एकत्र एकस्यां दयितायां नैव स्थिरोसि । इति
अनया रीत्या कयापि प्रिय उपालब्धः ॥

अन्नतो अन्नदो । “तो दो तसो वा” [१६०.] ॥

अन्नहि । तह । अन्नत्थ । “त्रपो हिहत्थाः” [१६१.] ॥

८६. एकदैव भणितस्त्वम् एकदा अनेकदा च ग्राम्याम् आत्मी-
याम् आत्मनो वा प्रियां व्रज । एकवाक्येनैव त्वदग्रतस्तावद् एतद्
उक्तम् यद् उत त्वं यथेच्छं स्ववल्लभाम् अभिसर । न मम त्वया कि-
मपि प्रयोजनम् इत्यर्थः । इति इत्थम् अन्यया कोपि भर्त्सितः ॥

एकसि एकसिअं एकइआ । “वैक” [१६२.] इत्यादिना एकाद् दाप्रत्ययस्य
सि सिअं इआ । पक्षे णेगया ॥

गामिळिं । अप्पुल्ल । “डिल्लडुल्लो भवे” [१६३.] इति डितौ इल्लोल्लौ ॥

१ C वच्चित्ति.

१ B C om. °प्र°.

निच-नवल्लय-रचिर, मं एक-मणं नवाणुराइल्लं
एकल्लं चिअ मुञ्चसि, कीइवि रमणम्मि इअ रुन्नं. ८७
अवरिल्लञ्चल-गहिओ भालोवरि-निहिअ-भुमयम् अन्नाए
भमया-दासोव्व पिओ विहसन्तो सणिअम् अवगूढो. ८८
मणयं च मुच्छिरो, वेविरो अ मणिअं, पिओ मणा हसिरो,
कीइवि रइ-मीसाए वम्मह-मीसालिओ रमिओ. ८९

८७. नित्यं नवे अन्यान्यनायिकारूपे रागवन् रागपर एकस्मिन्
 त्वय्येव मनो यस्याः सा तथा तां नवानुरागाम् उदीयमानस्नेहाम्
 एकाम् असहायामेव मां मुञ्चसि कयापि रमणे इति इत्थं रुदितं
 साश्रुपातं जल्पितम् ॥

अण्णुल्ल । नवल्लय । राइल्लं । “स्वार्थे कश्च वा” [१६४.] इति कः । चकारात् द्वितौ
 इल्लोल्लौ ॥

नवल्लय । एकल्लं । “ल्लो नवैकाद् वा” [१६५.] इति लः । पक्षे एक । नव ॥

८८. भालस्य उपरि ऊर्ध्वं निहिते धृते भ्रुवौ यत्र ग्रहणे तत्
 तथा । सकोपम् इत्यर्थः । एवम् उपर्यञ्चलेन उत्तरीयांशुकान्तेन गृ-
 हीतः अवष्टब्धः भ्रुवो दास इव तदुत्क्षेपमात्रेण कृत्यकरणात् मन्यते
 किंकर इव प्रियः अन्यया विहसन् धृष्टत्वाद् विकसन् शनैर्मन्दम्
 अवगूढः आलिङ्गितः ॥ ज्ञातापराधत्वेन पादपतनादिभिराराधयन्नपि
 निर्भर्त्सितत्वाद् गन्तुं प्रवृत्तः सन् कृतकोपं चेलाञ्चलेन गृहीत्वा
 मन्दम् आलिङ्गित इति भावः ॥

अवरिल्ल । “उपरेः संब्याने [१६६.] इति लः ॥ [संब्यान इति किम् । भालोवरि] ॥

भुमय भमया । “भ्रुवो” [१६७.] इत्यादिना मया डमया इत्येतौ ॥

सणिअं । “शनैसो ङिअम्” [१६८.] इति ङित् इअम् ॥

८९. मनाग् मूर्छावान् मनाग् वेपवान् मनाक् च हास्यवांश्च ।
 शठत्वात् तदावर्जनाय किञ्चित् तत्तद्भावभाग् इति भावः । मन्मथेन

गिम्हो दीह-गन्ध-अन्धालिणि-दीहर-पत्त-चम्पओ,
 मण-मउअत्तयाइ कामन्धल-विज्जुलिआ-दुरिक्खओ
 दिट्ठो विज्जु-पीअ-नव-किंसुअ-पत्तल-पीवलोवणो,
 तत्ताऊ विओअ-विहुरीकय-पन्थिअ-गोण-खेअणो. ९०

[मिश्रः सुरतेच्छायुक्तः प्रियः रतिमिश्रया] रतेच्छया मिश्रया सु-
 रताभिलाषयुतया कयापि रमितः कामितः ॥

मणयं मणिअं । “मनाको न वा डयं च” [१६९.] इति डयं डिअं च । पक्षे मण । ॥

मीसालिओ । “मिश्राङ्गालिअः” [१७०.] । पक्षे मीसाए ॥

९०. दीर्घगन्धेन पुष्पोत्थप्रभूतपरिमलेन अन्धाः । व्याप्ता इत्यर्थः ।
 एवंभूता अलिन्यो यत्र स चासौ दीर्घपत्रश्च एवंभूतश्चम्पको यत्र
 स तथा । मनसो मृदुत्वेन अकठिनत्वेन कामान्धैर्विशुद्धद् दुरीक्षः
 घनतरतापकृत्त्वेन द्रष्टुम् अशक्यः । विशुद्धत् पीतानि पीतवर्णानि
 यानि नवकिंशुकपत्राणि प्रत्यग्रपलाशपुष्पपलाशानि तैः पीतानि
 उपवनानि यत्र स तथा । तप्तापः संतप्तपानीयः । वियोगेन विधुरी-
 कृता दुःखिता ये पान्थास्त एव अचेतनत्वाद् गावस्तेषां खेदनः खेद-
 जनको ग्रीष्मो दृष्टः इति उत्तरसर्गार्थसूचनम् । राज्ञेति शेषः ॥
 पस्तुगौ द्वितीयषष्ठौ जोलीर्वा द्विपदी एकः षण्मात्रः पञ्चचतुर्मात्रा
 गुरुश्च । तथा द्वितीयषष्ठौ च गणौ जोलीर्वा द्विपदी ॥

दीह दीहर । “रो दीर्घात्” [१७१.] इति रो वा ॥

मउअत्तयाइ । “त्वादेः सः” [१७२.] इति स एव त्वादिर्वा ॥

अन्धा अन्धल । पत्त पत्तल । विज्जुलिआ विज्जु-पीअ पीअलो
 “विशुत्पत्र” [१७३.] इत्यादिना एभ्यः स्वार्थे लो वा ॥

तत्ताऊ । गोण । “गोणादयः” [१७४.] । गोणादयः शब्दा अहुक्तप्रकृतिप्रत्य-
 यलोपागमवर्णविकारा बहुलं निपात्यन्ते ॥

इत्याचार्यहेमचन्द्रविरचितश्रीकुमारपालचरितब्राह्मयमहा-

काव्यवृत्तौ तृतीयः सर्गः ॥

तं निव-पुच्छिअ-दोवारिएण भणिअं ति. आम, गिम्ह-सिरी
उण्हेह सीअला णवि कयलि-वणे, पेच्छ, पुणरुत्तं. १

“हन्दि विदेसो ! जीवइ हन्दि पिआ ? हन्दि किं पिआ मुक्का ?
हन्दि मरणं, जमो गिम्हो हन्दि,” लवन्ति इअ पहिआ. २

१. अधुना सप्तसप्तत्या गाथाभिर्ग्रीष्मर्तुं वर्णयन् आह । नृपेण कुमारपालभूपालेन पृष्ठः वसन्तर्त्तुसंभविपुष्पादिदर्शनात् कः संप्रति ऋतुरिति नोदितो यो दौवारिकः प्रतीहारस्तेन इति अमुना प्रकारेण भणितम् । तं इति वाक्योपन्यासे । विवृत्य उक्तम् इत्यर्थः । तदेव वाक्यार्थकर्मणा आह आमेत्यादि । आमेति अभ्युपगता अङ्गीकृता । ज्ञातेति यावत् । ग्रीष्मश्रीः इह उद्यानेस्ति । णवीति वैपरीत्यार्थत्वाद् अप्यर्थो ज्ञेयः । उष्णापि शीतला कदलीवने पश्य । राजन् इति शेषः । पुणरुत्तम् इति एकवारं दृष्ट्वा भूयोपि अवलोकयेति । एवम् अत्रेपि राजन् इति संबोधनपदं ज्ञेयम् ॥

[“अव्ययम्” । १७६. । अधिकारोयम् । इतः परं ये वक्ष्यन्ते आ पादसमाप्तेस्ते अव्ययसंज्ञका ज्ञातव्याः] ॥

तं । “तं वाक्योपन्यासे” [१७६.] ॥

आम । “आम अभ्युपगमे” [१७७.] ॥

णवि । “णवि वैपरीत्ये” [१७८.] ॥

पुणरुत्तं । “पुणरुत्तं कृतकरणे” [१७९.] ॥

२. हन्दि इति विषादे । कष्टं विदेशोऽस्माकम् ॥ हन्दीति विकल्पे । जीवति प्रिया न वा ॥ हन्दीति पश्चात्तापे । किं प्रिया

“हन्द मधु, हन्दि परिमलम् इमं”^१व भणिरेहि भसल-मिहुणेहि,

उअ, सहइ कञ्चणारो मउडो इव गिम्ह-लच्छीए. ३

जणणिमिव, धूअंपिव, नत्तिविअ, सोअरंविअ, सहिव

मालारीओ सिणेहा नव-कञ्चण-केअइम् उवेन्ति. ४

जेण अहुल्ला लवली बोलीणा णइ वसन्त-उउ-लच्छी,

फुल्लं च धूलिकम्भं तेण फुडाचेअ गिम्ह-सिरी. ५

अस्माभिर्विरहदुःखम् अविचार्यैव मुक्ता । एवं च हन्दीति निश्चितं
मरणम् अस्माकम् यतो हन्दीति सत्यम् यमः कृतान्तकल्पो ग्रीष्मः
इति पान्था लपन्ति परस्परं जल्पन्ति ॥

हन्दि । “हन्दि विषादविकल्पपश्चात्तापनिश्चयसत्ये” [१८०.] ॥

३. हन्द इति । गृहाणेत्यर्थः । मधु मकरन्दम् । हन्दीति । गृहाणे-
त्यर्थः । परिमलं गन्धम् इदमिव भणितृभिः । मञ्जुगुञ्जितकरणाद्
उत्प्रेक्ष्यते । एतद् मधु इदं परिमलं गृह्णीत इत्यन्योन्यं भणनशीलैर्भ-
सलमिधुनैः षट्पदद्वन्द्वैः कृत्वा उअ इति पश्येत्यर्थः । काञ्चनारो
राजति नीलमणिकल्पालिकलितसुवर्णवर्णप्रसूनत्वेन । तर्क्यते ।
मुकुट इव ग्रीष्मश्रियः ॥

हन्द । हन्दि । “हन्द च गृहाणार्थे” [१८१.] ॥

४. जननीमिव । दुहितरमिव । नप्त्री पौत्री तामिव । सोदरा
भगिनी तामिव । सखीमिव स्नेहाद् नवकाञ्चनकेतकीं नूत्रस्वर्णके-
तकीं मालाकार्यः उपयान्ति । तत्कुसुमावचयार्थं समीपे गच्छन्ति ॥
ग्रीष्मे हि स्वर्णकेतक्यः पुष्प्यन्तीति ॥

इमं^२ । जणणिमिव । धूअंपिव । नत्तिविअ । सोअरंविअ । सहिव । “मिवपिव”^३
[१८२.] इत्यादिना एते इवार्थे अव्ययसंज्ञकाः प्राकृते प्रयुज्यन्ते वा । पक्षे मउडो इव ॥

५. वसन्तर्तुलक्ष्मीरतिक्रान्तैव । कथम् । येन लक्ष्यीकृत्य । काः ।

१ B कम्मं. C कम्मवं. २ B C चेव.

फुल्लच सुगन्धच्चिअ लयाण नोमालिआ बले रम्मा ;

जा किर मल्ली, जा इर जवा, बले ते मयण-वाणा. ६

सुत्ते जणम्मि जो हिर सद्दो चीरीण सुव्वए णवर,

गाअइ किल तस्स मिसा णवरि वसन्तस्स गिम्ह-सिरी. ७

अफुल्ला लवलीः ॥ तथा ग्रीष्मश्रीः स्फुटैव । कथम् । तेन लक्ष्मी-
कृत्य । किम् । फुल्लं धूलिकदम्बम् ॥ “गौणात् समया” [हि० २. २.] इ-
त्यादिना येन तेन योगे द्वितीया । फुल्लं चेति चकारः पृथग्वाक्यश्रोतनार्थः ॥

जेण । तेण । “जेण तेण लक्षणे” [१८३.] ॥

६. फुल्लैव सुगन्धैव । बले इति निर्धारणे । लतानां मध्ये नवमा-
लिका रम्मा ॥ तथा या । किलेति संभावयामि । मल्ली । या किल
जपा । बले इति निश्चितम् । ते मदनस्य वाणौ । तत्साध्यपान्थमो-
हनादिकार्यस्य ताभ्याम् अनुष्ठानात् ॥

णइ । चेअ । च । च्चिअ । “णइ चेअ चिअ च अवधारणे” [१८४.] ॥

बले । “बले निर्धारणनिश्चययोः” [१८५.] ॥

७. सुप्ते जने यः किल शब्दश्रीरीणां भृङ्गारीणां श्रूयते । किलेति
प्रसिद्धौ । लोकस्वापवेलायां चीरीनादः श्रूयत इति लोकप्रसिद्धिः ।
णवरेति केवलम् । तस्य मिषात् चीरिकाध्वनिव्याजात् । णवरि
इति आनन्तर्ये । वसन्तस्य अनन्तरम् किलेति संभावयामि । ग्रीष्म-
श्रीर्गायति हर्षाद् गानं करोतीव ॥

किर । इर । हिर । “किरेर हिर किलार्थे वा” [१८६.] । पक्षे किल ॥

णवर । “णवर केवले” [१८७.] ॥

णवरि । “आनन्तर्ये णवरि” [१८८.] ॥

पहिआ, अलाहि गन्तुं, अणदइआण कुसलाई इह णाइं;

माइं इह एध, हद्धी इअव्व चीरीहि उल्लविअं. ८

समुहोद्विअम्मि भमरे वेव्वेत्ति भणेइ मल्लिउच्चिणिरी

वारण-खेअ-भएहिं, भणिउं वेव्वे वयंसेत्ति. ९

वेव्व सहि, चिह्सु. हला निसीद. मामि रम. जासि कत्थ हले?

दे पसिअ. किमसि रुद्धा? हुं, गिण्हसु कणय-भायणयं. १०

८. भोः पान्थाः । अलाहि इति निवारणे । अलं गत्वा । गमनेन स्मृतम् इत्यर्थः । अण इति नञर्थे । अदयितानां कान्तारहितानाम् । णाई इति नञर्थे । इह अस्मिन् वने न कुशलानि । अतः । माई इति मार्ये । मा इह वने एत । अपि तु स्वपत्नीपार्श्वे गच्छतेत्यर्थः । इतीव । हद्धी इति निर्वेदे । सनिर्वेदं यथा भवति एवं चीरीभिरुल्लपितम् । कूजितव्याजेन पान्थान् प्रति चीरिकाभिरिदम् उक्तम् इत्यर्थः ॥

अलाहि । “अलाहि निवारणे” [१८९.] ॥

अण । णाइं । “अण णाईं नञर्थे” [१९०.] ॥

माइं । “माई मार्ये” [१९१.] ॥

हद्धी । “हद्धी निर्वेदे” [१९२.] ॥

९. वेव्वे इत्यामन्त्रणे । हे वयस्ये इति भणित्वा संमुखोत्थिते भ्रमरे वारणम् अलेहस्ततलचालनेन निषेधनम् खेदस्तन्निवारणादेव प्रयासः भयम् अलिदशनात् त्रासः तैः कृत्वा वेव्वे इति मल्लिकाम् उच्चेत्री मल्लिकापुष्पावचयकर्त्री भणति ॥

वेव्वे । “वेव्वे भयवारणविषादे” [१९३.] ॥

१०-२१. २१. अधुना गाथाद्वादशकेन ग्रीष्मपानक्रीडाम् आह । द्वादशभिः कुलकम् । ग्रीष्मसुखं मानयितुम् अनुभवितुं प्रवृत्ता एता

हुं तुह पिओ न आओ? हुं किं तेणज्ज? सो हु अन्न-रओ.

तुमयं खु माणइत्ता. तस्स हु जुग्गा सि सा खु न तं. ११

सहि, वव्वरो खु, अह धीवरो हुं, एसो खु तुज्ज ऊ रमणो,

ऊ इअ हसेइ लोओ. इमम्मि ऊ किं मए भणिअं? १२

ऊ अच्छरा मह सही, थू रे निकिठ कलह-सील अरे,

दासो सि इमाइ हरे, सढो सि ओ, ओ किमसि दिट्ठो? १३

वारवनिताः इति पूर्वोक्तरीत्या यदपि-तदपि क्षीबतया संबद्धासंबद्धं लपिच्यो भाषणशीलाः पक्वाः परिपाकप्राप्ता या द्राक्षास्तासां रसं पिबन्ति पानपात्रैर्धयन्ति ॥

१०. लपनप्रकारमेवाह । वेव्व इति आमन्त्रणे । हे सखि तिष्ठ । हलेति हे सखि निषीद । मामीति हे सखि रमस्व क्रीडां कुरु । हले इति हे सखि क्व यासि । दे इति सामान्येन संबोधने सख्यामन्त्रणे वा । हे सखि [प्रसीद] । किम् असि रुष्टा । हुं इति दाने । वितीर्णम् इत्यर्थः । कनकभाजनं गृहाण ॥

११. हुं इति पृच्छायाम् । पृच्छाम्यहं तव प्रियो नायातः । हुं इति निवारणे । श्रुतम् । अस्माकं किं तेनाद्य । नाधुना तेन प्रयोजनम् इत्यर्थः । हु इति निश्चितम् । सोऽन्यस्यां रतः । खु इति निश्चितम् । त्वं मानवती । हु इति ऊहे । संभावयामि च तस्य योग्या सा अन्या । खु इति ऊहे । संभावयामि च तस्य न योग्या त्वम् असि ॥

१२. हे सखि । खु इति संशये । वव्वरो वा । हु इति संशये धीवरो वा । खु इति विस्मये । एवं हुशब्दोपि । आश्चर्यम् एष समीपवर्ती तव । ऊ इति गर्हायाम् । निन्दितो रमणः । ऊ इति सूचने । दोषाविष्करणपूर्वम् इति अनया रीत्या इमं त्वत्प्रियं लोकः सखीजनरूपो हसति । अथ वा ऊ इति आक्षेपे । किं मया भणितं लोको हसति ईदृशम् अमुम् इति । एतद् मम वक्तुं न युक्तम् इत्यर्थः ॥

१३. ऊ इति आश्चर्यम् । अप्सरा मम सखी । थू इति कुत्सायाम्

अव्वो नओ तुह पिओ. अव्वो तम्मोसि कीस? किं एसो

अव्वो अन्नासत्तो? अव्वो तुज्जेरिसो माणो! १४

अव्वो पिअस्स समओ! अव्वो सो एइ. रूसणो अव्वो.

अव्वो कट्ठं! अव्वो किं एसो सहि मए वरिओ? १५

अइ एसि रइ-घराओ, वणे मिलाणा सि दइअ-दरवलिआ.

मुणिमो वणे न मुणिमो, तं न वणे कहइ न जम् अङ्गं. १६

रे इति संभाषणे । निकृष्ट अधम कलहशील । अरे इति रतिकलहे । रतिकलहकारकेत्यर्थः । हरे इति संभाषणे रतिकलहे क्षेपे च । दासोसि अस्या मत्सख्याः । ओ इति सूचने । शठोसि गूढापराधो वर्तसे । ओ इति पश्चात्तापे । किम् असि दृष्टः । त्वदर्शनात् पश्चात्तापो जात इत्यर्थः ॥

१४. अव्वो इति सूचने । नतस्त्वां प्रियः । अव्वो इति कष्टम् । किं ताम्यसि । अव्वो इति संभाषणे । किम् एष समीपवर्ती अन्यासक्तः । अव्वो इत्यपराधे विस्मये च । तव ईदृशो मानः । सप्रणये प्रणयिनि मानकरणाद् अपराध आश्चर्यं च ॥

१५. अव्वो इति आनन्दे । प्रियस्य समयः आगमनलक्षणः । अव्वो इति आदरे । एति आगच्छति स मद्वल्लभः । अव्वो इति भये । बिभेमि रोषणः स्तोकापराधेपि कोपनः सः । अव्वो इति खेदे विषादे च । कष्टं यथा भवति एवं खिन्ना विषण्णा चाहम् इत्यर्थः । अव्वो इति पश्चात्तापे । अनुतप्तास्मि किम् एष सखि मया वृतः ॥

१६. अयीति संभावयामि । त्वम् एषि आगच्छसि रतिगृहात् । वणे इति संभावयामि । यतो दयितेन उपभुक्ता सती म्लाना विच्छायासि । वणे इति विकल्पे । जानीमो वा न जानीमः । परं वणे इति निश्चितम् । तद् नास्ति यद् अङ्गं न कथयति । दन्तक्षतादिप्रकट-

दासो वणे न मुचइ मणे पिओ तुज्झ. मुचइ स अम्मो
पत्तो खु अप्पणोच्चिअ तए सयंचेअ निउणाए! १७

पाडिकं दइआओ, ताण वयंसीओ पाडिएकं च,
पत्तेअं मिताइं उअ एसो एइ भासन्तो. १८

देवख तुहेसो दइओ. कहम् इहरा पुलइआ सि दहुम् इमम्?
भणिमो न वयम् इअरहा. मुणिअम् इमं एकसरिअंति. १९

नाद् अङ्गमेव सुरतक्रीडितं प्रतिपादयतीत्यर्थः । उपभुक्तस्य तक्षादित्वात्
[४. ३९५.] दरवलः ॥

१७. वणे इत्यनुकम्प्ये । मणे इति विमर्शे । अन्ये मन्ये इत्यर्थेऽपि
इच्छन्ति । अहं विमृशामि मन्ये वा प्रियस्तव दासः अनुकम्प्य
इति न मुच्यते ॥ स प्रियः अम्मो इति आश्चर्यम् स्वयमेव प्राप्तः
खु इति आश्चर्यम् त्वया निपुणया [स्वयमेव] मुच्यते ॥ निपुणयेति
सोर्लुण्ठम् । ज्ञातं तव नैपुण्यं यद् अत्यन्तप्रणतं प्रेयांसं स्वयं गृहम्
आगतम् अवमन्यस इत्यर्थः ॥

१८. काचित् सखी कलिकौतुकिनी कांचन प्रति प्रियव्यली-
कानि साक्षादेव दर्शयति । प्रत्येकं दयिता अन्या वल्लभाः प्रत्येकं
तासां दयितानां वयस्यांश्च प्रत्येकं मित्राणि च तासाम् अनुकूलानि
भाषमाणः आवर्जनार्थम् आलपन् । उअ इति पश्य । एष त्वत्प्रियः
एति आगच्छति ॥

१९. पश्य तव एष दयितः । कथम् इतरथा इमं दृष्ट्वा पुलकि-
तासि । न च कूटभाषिकात्वम् अस्मासु आरोप्यम् यतो न वयम्
इतरथा पुलकावलोकनं विना भणामः । अतः एकसरिअंति^१ झ-
गिति सांप्रतमेव वा इदं तवायं वल्लभ एवेति ज्ञातम् ॥

१ C तुब्ब. २ B C चेव. ३ B C ० पि.

१ B C स्त. २ B C सोक्क°. ३ B वस्यक्ष, C वयस्यक्ष. ४ B D एकसरिअमिति.

मा तम्म मोरउल्ला दर-विअसिअ-बन्धुजीव-कुसुमोद्धि ;

अणुसोचसि धुत्तम् इमं सरल-सहावे, किणो रमणं ? २०

वार-विलया इ एआ गिम्ह-सुहं माणिउं पर्यट्टा जे

इअ जंवि-तंपि लविराओ पिअन्तिर पिक्क-दक्ख-रसं. २१

२०. दर इति अर्थेन ईषद् वा विकसितं यद् बन्धुजीवकुसुमं जपापुष्पं तद्वद् ओष्ठौ यस्यास्तस्याः संबोधनम् । मोरउल्ला इति मुधा त्वं मा ताम्य । तथा । किणो इति प्रश्ने । हे सरलस्वभावे धूर्त शठम् इमं रमणं किम् अनुशोचसि । मायाविनोऽस्य अनुशोचनं कर्तुं नोचितम् इत्यर्थः ॥

वेवे । वेव । “वेव चामन्त्रणे” [१९४.] ॥

हला । मामि । हले । “मामि हला हले सख्या वा” [१९५.] । पक्षे सहि ॥

दे । “दे संमुखीकरणे च” [१९६.] ॥

हुं । “हुं दानपृच्छानिवारणे” [१९७.] ॥

हु । खु । “हु खु निश्चयवितर्कसंभावनविस्मये” [१९८.] ॥

ऊ । “ऊ गर्हाक्षेपविस्मयसूचने” [१९९.] ॥

थू । “थू कुत्सायाम्” [२००.] ॥

रे । अरे । “रे अरे संभाषणरतिकलहे” [२०१.] ॥

हरे । “हरे क्षेपे च” [२०२.] ॥

ओ । “ओ सूचनापश्चात्तापे” [२०३.] ॥

अवो । “अवो सूचनादुःखसंभाषणापराधविस्मयानन्दादरभयस्तेदविषादपश्चात्तापे” [२०४.] ॥

अइ । “अइ संभावने” [२०५.] ॥

वणे । “वणे निश्चयविकल्पाहुकम्प्ये च” [२०६.] ॥

मणे । “मणे विमर्शे” [२०७.] ॥

अम्मो । “अम्मो आश्चर्ये” [२०८.] ॥

एकैकम् एस स महू, अम्बोवि हु एकमेकम् एसो सो,
लोआ, हणिही पहिआऽलीण रवेणेमम् आह वणं. २२

अप्पणो । “स्वयमोर्थे अप्पणो न वा” [२०९.] । पक्षे सयं ॥

पाडिक्कं । पाडिएक्कं । “प्रत्येकमः पाडिक्कं पाडिएक्कं” [२१०.] । पक्षे पत्तेअं ॥

उअ । “उअ पद्दे” [२११.] । पक्षे देक्ख ॥

इहरा । “इहरा इतरथा” [२१२.] । पक्षे इअरहा ॥

एकसरिअं । “एकसरिअं झगिति संप्रति” [२१३.] ॥

मोरउल्ला । “मोरउल्ला मुधा” [२१४.] ॥

दर । “दरार्धाल्पे” [२१५.] ॥

किणो । “किणो प्रभे” [२१६.] ॥

[इ । जे । र] । “इजेराः पादपूरणे” [२१७.] ॥

वि । पि । “प्यादयः” [२१८.] ॥

इति प्राकृतव्याश्रयमहाकाव्ये अष्टमस्याध्यायस्य उदाहरणप्रतिपादनद्वारेण द्वितीयः
पादः संपूर्णः ॥

२२. एकैकं पृथक्पृथग् यथा भवति एवम् एष स मधुः मधूकः
तथा एकैकम् आम्रोपि । हु इति संभावयामि । भो लोकाः पान्थान्
हनिष्यति इदम् आह अलीनां रवेण गुञ्जितव्याजेन वनं काननं कर्तुं ।
अन्योपि अध्वन्यान् प्रति कृपालुतया कचिद् अवस्थितांश्चौरादीन्
घातकान् कथयतीत्युक्तिलेशः ॥

एकमेकम् । “वीप्स्यात् स्यादेः” [१.] इत्यादिना वीप्सार्थात् पदात् परस्य
स्यादेः स्थाने स्वरदौ वीप्सार्थे पदे परे मो वा । पक्षे एकैकम् ॥

अम्बो । “अतः सेढोः” [२.] इति ङो ॥

एस एसो । स सो । “वैतत्तदः” [३.] इति ङो वा ॥

लोआ । पहिआ । “जश्शसोर्लुक्” [४.] ॥

इमं । “अमोऽस्य” [५.] इति अमोऽस्य लुक् । “शेषेऽदन्तवत्” [३. १२४]
इत्यदन्तवत्त्वात् ॥

१ B C इक्केक्क°.

१ B C इक्क°.

खज्जुरेहि पिआलेहिं फणसेहिं अवि दंसिअ-फलत्तो
हरिसाओ दूराउवि उज्जाणम् इमं न को सिहइ? २३
सिरिसाहिन्तो तह किंसुआहि बउला य महमहिअ गन्धो
देसत्तो गामाओ नयराउवि किं न आणेइ? २४

पत्थाहिन्तो रामेसुन्तो देवेसराहिवि अणूणो
धारा-हरस्स मज्झे तओ गओ सज्जिअम्मि निवो. २५

अलीण । रवेण । “टाआमोर्णः” [६.] इति टाया आमश्च णः ॥

२३. 'खर्जूरैः प्रियालैः राजादनैः पनसैश्च कृत्वा दर्शितं च तत् फलं च एतस्मात् प्रकटितफलाद् अत एव हर्षाद् दूराद् अनासन्न-देशादपि को न उद्यानम् इदं स्पृहयति । अपि तु तत्तद्रूपफलस्वाद-वाञ्छया सर्वोपि सहर्षम् इदम् अभिलषतीति भावः ॥

खज्जुरेहि । पिआलेहिं । फणसेहिं । “भित्तो हि हि हिं” [७.] ॥

२४. शिरीषात् तथा किंशुकाद् बकुलाच्च प्रसृत्य गन्धः कर्ता देशेभ्यो ग्रामेभ्यो नगरेभ्योपि कं न आनयति किं तु तेन गन्धेन कृष्टः सर्वतः सर्वोप्यागच्छतीत्यर्थः ॥

फलत्तो । हरिसाओ । दूराउ । सिरिसाहिन्तो । किंसुआहि । बउला । “उसेस-त्तो दो दु हि हिन्तो लुक्” [८.] इति उस्तेः षट् आदेशाः ॥

२५. अथ ग्रीष्मर्तुविलाससर्वस्वभूतं जलकेलिक्षणं विवर्णयिषुः जलयन्त्रगृहनृपप्रवेशपूर्वं जलयन्त्रगृहवामादिदेशतद्वितर्दिमकरमुखस्फटिकस्तम्भद्वारोत्तरङ्गपञ्चालिकाकर्णादिप्रदेशेभ्यस्तत्साधनभूतं जलनिर्गमम् आह । पार्थेभ्यः पाण्डवेभ्यः रामेभ्यः रामचन्द्रपरशुरामबलभद्रेभ्यः इन्द्रेभ्योपि अनूनः । सर्वोत्तम इत्यर्थः । नृपः धारा-गृहस्य जलयन्त्रगेहस्य सज्जिते सकलोपकरणोपेतो मध्ये ततो दौवारिकाद् ग्रीष्मप्रादुर्भावश्रवणानन्तरं गतः प्रविष्टः ॥

१ B सिरसा°. २ So B C.

१ B सिरसा°.

रेल्लन्ता वण-भागा तओ पलोट्टा जवा जलानोघा

वामाउ दाहिणाओ समुहत्तो पच्छिमाहिन्तो. २६

वेइअ-मयर-मुहाहि अ आ-मूल-सिरं च फलिह-थम्भाओ

वारोत्तरङ्गयाओ नीहरिआ वारि-धाराओ. २७

पञ्चालिआहि मुकं कन्नेसुन्तो जलं मुहामुन्तो

हत्थेहिन्तो चरणाहिन्तो वच्चाहि उअरेहि. २८

देसत्तो । गामाओ । नयराउ । पत्थाहिन्तो । रामेसुन्तो । देवेसराहि ।

“भ्यसस्स त्तो दो दु हि हिन्तो सुन्तो” [९.] इति भ्यसः षड् आदेशः ॥

धारा-हरस्स । “उसः स्सः” [१०.] ॥

मज्जे । सज्जिअम्मि । “डे म्मि डेः” [११.] इति डेर्हित् एकारः म्मिश्च ॥

२६. ततो राज्ञो यन्त्रगृहप्रवेशाद् ऊर्ध्वं वनभागान् प्लावयन्तो जवात् जलौघाः प्रवृत्ताः । कथम् । वामात् । दक्षिणात् । संमुखात् । पश्चिमात् । पार्श्वपृष्ठाग्रप्रदेशस्थजलयन्त्रप्रादुर्भूतजलप्रवाहैर्वेगेन काननान्तराला व्याप्ता इत्यर्थः ॥ प्लावयतेः तक्षादित्वात् [४. ३९५.] रेछादेशः ॥

२७. वेदिकायां वितर्दौ यानि मकरमुखानि तेभ्यश्च मूलं च शिरश्च ते अभिव्याप्य मूलशिरो यथा भवति एवं स्फटिकस्तम्भेभ्यश्च द्वाराणां यान्युत्तरङ्गाणि ऊर्ध्वदारुणि तेभ्यश्च वारिधारा निःसृताः ॥

रेल्लन्ता । वण-भागा । जवा । जलान । वामाउ । दाहिणाओ । समुहत्तो । पच्छिमाहिन्तो । मुहाहि । थम्भाओ । गयाओ । “जइअस्सत्तोदोदामि दीर्घः” [१२.] । एषु अतो दीर्घः । उस्तिनैव सिद्धे त्तोदोदुग्रहणं भ्यसि एत्ववाधनार्थम् ॥

२८. कर्णेभ्यः मुखेभ्यः हस्तेभ्यश्चरणेभ्यो वक्षोभ्यः उदरेभ्यः पञ्चालिकाभिः शालभजिकाभिर्जलं मुक्तम् ॥

वेएणं सम-विसमे पूरन्तेहिं जलेहि कूवेहि ।

खन्धेसु तुसार-मिसा तरुहिं पुलउव्व पायडिओ. २९

दडुं तं छणम् अच्छीहिं जणो, उज्जाण-भूमिसु अमन्तो,

तत्थ गिरीसु तरुओ गओ गिरीओ तरुसुं च. ३०

पक्खेसु चउसु दारेसु चउसु चउहि सालभजीहि

चउहि करएहि तुल्लं पलोट्टिअं वारि धारीए. ३१

कनेसुन्तो । सुहासुन्तो । हत्थेहिन्तो । चरणाहिन्तो । वच्छाहि । उअरेहि ।

“भ्यसि वा” [१३.] । भ्यसादेशे अतो दीर्घो वा ॥

२९. कूपेभ्य इति उपात्तविषये अपादाने पञ्चमी । ततः कूपाद् निःसृत्येत्यर्थः । वेगेन दक्षपुरुषप्रेरितकूपान्तर्वर्तियन्त्रवत्त्वाज्जवेन समविषमान् प्राञ्जलनिम्नोन्नतप्रदेशान् पूरयद्भिर्जलैः कृत्वा तरुभिः कर्तृभिः । मूलात् शाखावधयः प्रकाण्डाः । तेषां मस्तकानि स्कन्धास्तेषु पुलक इव वेगविनिःसृतजलप्रवाहोच्छलिततद्विन्दुसंदोह-विष्वग्ग्याप्तत्वेन रोमाश्च इव प्रकटितः व्यक्तीकृतः ॥

वेएणं । सम-विसमे । “टाणशस्येत्” [१४.] इति एकारः ॥

कनेसुन्तो इत्यादि । पूरन्तेहिं । जलेहि । कूवेहि । खन्धेसु । “भिस्म्यस्सुपि” [१५.] । एषु अत ए ॥

३०. तत्र सर्वर्तुपुष्पजातियुक्तत्वात् प्रसिद्धासु उद्यानभूमिषु अमान् संकीर्णत्वेन अवस्थातुम् अपारयन् तम् आश्चर्यकारिक्षणं मकरमुखादिजलयन्त्रनिर्गममहोत्सवम् अक्षिभिर्द्रष्टुं जनस्तरुभ्यो गिरिषु गिरिभ्यस्तरुषु च गतः । निरन्तरायम् अवलोकयितुम् उच्चोच्चतरप्रदेशेष्वारूढ इत्यर्थः ॥

तरुहिं । अच्छीहिं । गिरीसु । तरुओ । गिरीओ । तरुसुं । “इदुतोर्दीर्घः” [१६.] ॥ कच्चिन् । भूमिसु ॥

३१. पक्षेषु स्तम्भादिपार्श्वेषु चतुर्षु द्वारेषु पार्श्वपृष्ठाग्रगृहमुखेषु

थम्भ-सिहराहि चउओ चऊओ वेई-मुहाहि सिञ्चीअ
 कील-गिरी कील-तरू जल-पूरो उरुम् अमन्द-गई. ३२
 साऊ जलोह-पन्ती जइ एसा, किं दहिं? महुं किं वा ?
 इअ नम्म-पडू जल-पाण-रई लवइ म्ह विड-लोओ. ३३
 मयणग्गउं तह विरहग्गओवि संधुकिआ चिरं जेहि
 अइ-मलय-वायओ वायउव्व हूआ जल-प्पवहा. ३४

चतुर्षु वर्तमानाभिश्चतसृभिः शालभञ्जिकाभिः चतुर्भिः करकैर्वारिष-
 टिकाभिः कृत्वा तुल्यं युगपद् धारया वारि पर्यस्तं मुक्तम् ॥

३२. स्तम्भशिखरेभ्यश्चतुर्भ्यः वेदिकामुखेभ्यश्चतुर्भ्यः अमन्द-
 गतिः शीघ्रप्रवृत्तिः उरुर्महान् जलपूरः क्रीडार्थं कृता गिरयः क्रीडा-
 गिरयस्तान् तथा क्रीडातरून् असिञ्चत् औक्षत् ॥

चउसु चऊसु । चउहि चऊहि । चउओ चऊओ । “चतुरो वा” [१७.]
 इति दीर्घो वा ॥

कील-गिरी । कील-तरू । “लुप्ते शसि” [१८.] इति दीर्घः ॥

३३. स्वादुः जलौघपङ्क्तिः मकरमुखादिनिर्गतजलप्रवाहपरंपरा
 यद्येषा तदा किं दधि किं वा मधु । शरीरसौस्थ्यस्य अमृतमधुरया
 अनयैव कृतत्वाद् नैताभ्यां प्रयोजनम् इत्यर्थः । इति नर्मणि
 परस्परं चस्करौ पटुः जलपानरतिर्विटलोकः शिङ्गजनो लपति स्म ॥

साऊ । पन्ती । पडू । रई । “अङ्गीवे सौ” [१९.] इति दीर्घः । अङ्गीब इति
 किम् । दहिं । महुं । केचिद् दीर्घत्वं विकल्प्य मादेशम् इच्छन्ति । उरुम् अमन्द-गई ॥

३४. मदनाग्नयस्तथा विरहाग्नयोपि यैश्चिरं संधुक्षिताः संदीपिताः
 ते वायव इव जलप्रवाहा भूता जाताः । तत् किं मलयवायव इव ।
 नेत्याह । अतिक्रान्तमलयवायवः । पान्थसार्थस्य अधिकतरं मदना-

जलिअग्गिणोव्व जल-वाउणोवि विरहीण साहवो नासि;

अह वा विहिम्मि वामे साहूवि न साहुणो हुन्ति. ३५

कीला-गिरिणो साहउ, कीला-तरुणोवि साहओ जाया;

नीक-पवाहेहि जओ गिरी तरू वा जल-सलोणा. ३६

उच्चिणिअ बहू तरुणो काउं गिरिणोव्व बहु-कुसुम-रासी,

गिरिणो तरुणो अ तले कुसुमाभरणाई रइआई. ३७

मिविरहामिदीपनात् तेभ्योप्युत्क्रुष्टा इत्यर्थः । अत्र तच्छब्दो ज्ञेयः ॥

३५. ज्वलिताग्नय इव जलेन मिश्रा वायवो जलवायवस्तेपि विरहिणां पान्थानां ज्वलिताग्नय इव साधवः उपकारका नासन् । अधिकतरं संतापमेव चक्रुरित्यर्थः । अथ वा युक्तमेवैतत् । विधौ वामे प्रतिकूले सति साधवोपि हिता अपि न साधवो हिता भवन्ति ॥

मयणग्गउ विरहग्गओ । वायओ वायउ । “ पुंसि जसो डउ डओ वा ” [२०.] इति अउ अओ इत्यादेशौ । पक्षे अग्गिणो । वाउणो ॥

३६. नीकानां कुल्यानां प्रवाहैः कृत्वा क्रीडागिरयः साधवः प्रधानाः क्रीडातरवोपि साधवो जाताः । यतो गिरयस्तरवो वा जलेन सलवणा लावण्योपेता भवन्ति ॥

साहवो । “ वोतो डवो ” [२१.] इति जसो डित् अवो । पक्षे साहू । साहुणो । साहउ । साहओ ॥

३७. उच्चित्य बह्वंस्तरून् ततः कृत्वा गिरीनिव अत्युच्चत्वात् पर्वतानिव बहुकुसुमराशीन् गिरेस्तरोश्च तले अधः कुसुमाभरणानि जलकेलिक्खणोचितानि कर्णपूरादीनि रचितानि । दंपतिभिरिति शेषः ॥

कीला-गिरिणो । कीला-तरुणो । तरुणो । गिरिणो । “ जइसोणो वा ” [२२.] इति णो । पक्षे गिरी । तरू । बहू । रासी ॥

गुरुणो कीला-गिरिणो निवडिअ निज्झर-जलाई जायाई

चन्दण-घुसिणल्लाइं दहिणो महुणो सिरि-हराईं. ३८

लीला-गिरीउ चङ्गिम-गुरूउ निज्झर-जलाई सहिआईं

अखलिअ-गइस्स किर रइ-पहुस्स जय-वेजयन्तीओ. ३९

रइ-अहिवइणा पहुणा तइआ पवलेण तरुण-मिहुणाण

दहिणा दहिंव महुणा महुंव मिलिअं मणेण मणं. ४०

३८. गुरोः महतः क्रीडागिरेः सकाशाद् निपत्य निर्झरजलानि चन्दनघुसृणवन्ति सन्ति चन्दनमिश्रितत्वाद् दध्नः घुसृणमिश्रितत्वाच्च मधुनः सकाशात् श्रियं हरन्ति चोरयन्ति दध्नो मधुनो वा संबन्धिनीं श्रियं हरन्ति श्रीहराणि जातानि । तदधिकशोभाकलितानि संवृत्तानीत्यर्थः ॥

३९. चङ्गत्वेन प्रधानत्वेन गुरोर्गिरिष्ठात् लीलागिरेः सकाशाद् निर्झरजलानि अखलितगतेः अविलङ्घिताज्ञस्य रतिप्रभोः किर इति इवार्थत्वात् जयवैजयन्त्य इव राजितानि द्राघीयस्त्वनिर्मलत्वाभ्यां जयपताका इव शोभितानि ॥

गिरिणो । तरुणो । गुरुणो । कीला-गिरिणो । दहिणो । महुणो । “ ङसिङ्सोः पुंस्त्रीवे वा ” [२३.] इति णो । पक्षे गिरीउ । गुरूउ । गइस्स । पहुस्स ॥

४०. प्रभुणा स्वाज्ञाविधापनासमर्थेन तदा लीलागिरिनिपतन्निर्झरवारिप्रवाहावसरे प्रबलेन सर्वसामग्रीयुक्तत्वेन प्रचण्डेन रत्यधिपतिना तरुणमिधुनानां युवदंपतीनां दध्ना दधीव मधुना मध्विव मनसा मनो मेलितम् ऐक्यं प्रापितम् ॥

अहिवइणा । पहुणा । दहिणा । महुणा । “ टो णा ” [२४.] इति णा । ङसिङ्सोरित्यस्य व्यावृत्तिरपि । इदुत इत्येव । मणेण । ट इति किम् । दहिं । महुं ॥

मणं । “ स्त्रीवे स्वरान्म सेः ” [२५.] इति सेः म् । केचिद् अनुनासिकमपीच्छन्ति तदा । दहिं । महुं ॥

कुल्ल-जलाई अइसीअलाई विमलाणि पेच्छ पवहन्ति,

इअ भणिरा महिलाओ जल-केलि-छणे पयट्टाउ. ४१

हारावलि-मुत्ताउवि जलाहयाओ जलम्मि निवडन्ता
अगणिअ जले विलुलिआ कावि मयच्छी हसन्तीआ. ४२

मउवीओ तणुवीआ पेच्छ जले संचरन्ति लीलाअ
रम्माइ बहु-विहाए ठाणं अच्छर-सरिच्छाओ. ४३

४१. अतिशीतलानि विमलानि कुल्याजलानि प्रवहन्ति स्रोतो-
रीत्या गच्छन्तीति पश्य इति भणित्यः परस्परं भाषमाणा महिला
युवत्यः जलकेलिक्षणे प्रवृत्ताः । कान्तैः सहेति शेषः ॥

जलाई । अइसीअलाई । विमलाणि । “जइशस ईइणयः सप्राग्दीर्घाः” [२६.] ॥

४२. अधुना तदेव जलकेलिक्षणं षट्त्रिंशता गाथाभिः प्राह । जलै-
राहतास्ताडिताः अत एव जले निपतन्तीः भ्रश्यन्तीः हारावलि-
मुक्ता अपि आस्तां वस्त्रादिकं मुक्ताकलापमुक्ता अपि अगणयित्वा
अनादृत्य हसन्ती प्रियैः सह चस्करिपरा कापि मृगाक्षी जले विलु-
लिता बुडिता ॥

महिलाओ पयट्टाउ । मुत्ताउ जलाहयाओ । “स्त्रियाम् उदोतौ वा” [२७.]
इति जइशसोः [प्रत्येकम्] उदोतौ सप्राग्दीर्घौ । पक्षे भणिरा । निवडन्ता ॥

४३।४५. त्रिभिर्विशेषकम् । अहिलोकवध्वाः पातालकन्यकायाः
सुरवध्वा देवाङ्गनायाः तथा यक्षश्च पुण्यजनः किंनरश्च किंपुरुषस्त-
योर्वध्वाः सकाशाद् रूपाधिकाः । ताभ्योपि प्रधाना इत्यर्थः । वध्वा
इति जातिविवक्षया एकवचनम् । दयितास्तटस्थतरुणैः पार्श्वस्थयुवभिः
इति पूर्वोक्तं भणिताः ॥ ४३. तदेवाह । मृच्चः कोमलच्छवयः अप्सरः-
सदृक्षा देवाङ्गना तुल्यास्तन्व्यो नायिका रम्याया बहुविधाया लीलायाः

पिच्छह जल-लहरीए एन्तीइ उदञ्चिरीअ पडिरीआ
 खेलन्ति मञ्ज-लुलिआ सभराइअ-तरल-कवरीओ. ४४
 अहि-लोअ-वहूए, सुर-वहूइ तह जक्ख-किंनर-वहूअ
 रूवाहिआउ दइआ तडत्थ-तरुणेहि इअ भणिआ. ४५
 कोवि वहूओ अइखेअराउ खे खेअरीण पच्चक्खं

रममाणीउ अकालीउ लहिअ गण्डूसम् उट्टिसिओ. ४६

स्थानं रम्यया बहुविधया लीलया [वा] जले संचरन्तीति पश्य इति
 योजनायां मृद्व् इत्यादिषु प्रथमा । मृद्वीः अप्सरःसदृक्षास्तन्वीः पश्य
 जले संचरन्ति लीलयेत्यादियोजनायां तु द्वितीया ॥

४४. यत्याम् आगच्छन्त्याम् उदञ्चित्र्याम् ऊर्ध्वं यान्त्यां पत-
 त्र्याम् अधोभवित्र्यां जललहरीं मध्ये लुलिता गताः सफरायिताः
 तदाकारत्वाद् मीनवद् आचरितास्तरलाश्चञ्चलाः कवर्यो वेणयो
 यासां तास्तथा खेलन्ति क्रीडन्ति इति पश्यत ॥[†]

हसन्तीआ । तणुवीआ । “ईतः सेश्वा वा” [२८.] इति आः । पक्षे मयच्छी ।
 मउवीओ ॥

४६. अतिक्रान्ता रूपसौन्दर्याद्याधिक्यात् पराभूताः खेचर्यो
 विद्याधरवध्वो यया तस्या रममाणायाः क्रीडन्त्याः अकालाया अनु-
 कूलाचरणाद् अक्षेपिकाया [वध्वाः] सकाशात् खे गगनाङ्गणे खेच-
 रीणां प्रत्यक्षं यथा भवति एवं गण्डूषं मुखजलं लब्ध्वा प्राप्य कोपि
 उद्धुषितः । मूर्तप्रेमायमाणप्रियागण्डूषंप्रादुर्भवत्प्रमोदतया पुलकितः ।
 वुषिः सौत्रः ॥

लीलाअ रम्माइ बहु-विहाए । लहरीए एन्तीइ उदञ्चिरीअ पडिरीआ ।
 वड्डए वड्डइ । वड्डअ । वड्डआ इति वा पाठः । “टाडस्केरइ आइ इइ एइ वा तु ऊसेः”

१ B एतीइ. २ So B C उट्टिसिओ.

1 B omits लीलया. 2 C तथाका. 3 B C पश्य. 4 B C repeat here
 महिलाओ पयट्टाउ । मुत्ताउ जलाहयाओ । लियाम् उदोत्ती वा इति बट्टशसोः प्रत्येकम् उदोत्ती
 सप्राग्दीर्घा । पक्षे भणिरा ॥. 5 C inserts प्राप्ति after गण्डूषं.

“रममाणए कालाइ इमीए कीइ काइ अ इमाए
 रे अज अजाइ रमसे?” ति कावि भणिउं हणीअ पिअं. ४७
 जीओ तीओ मुद्धा, जाओ ताओवि तह विअड्डाओ
 तरुणीण जाण ताणवि जल-दन्द-रणे पयट्ठाओ. ४८
 अच्छीण कज्जल-सिरी जा सा गलिआ न काण उम्मीहि?
 कंपि हु तं नयण-सिरिं ता पत्ता जं जणो सिहइ. ४९

[२९.] इति प्रत्येकम् अत् आत् इत् एत् इत्यादेशः । उस्सेस्तु वा । पक्षे बहुओ
 इत्यादि । टादीनाम् इति किम् । सरिच्छाओ इत्यादि ॥

लीलाअ । रम्माइ । बहुविहाए इत्यादि । “नात् आत्” [३०.] इति
 स्त्रियाम् आदन्ताद्यादीनाम् आ आदेशो न ॥

खेअरीण । “प्रत्यये ङीर्न वा” [३१.] । अणादिसूत्रेण प्रत्ययनिमित्तो यो ङीरुक्तः
 [है० २. ४. २०] स स्त्रियां नाम्नो वा । पक्षे खेअराड ॥

४७. रममाणया क्रीडन्त्या कालया तिरस्कारपरया कया कुत्सि-
 तया अनया कया तथा अनया च अजया भर्तृप्रसादनकलाविकल-
 त्वेन पशुप्रायया सार्धं रे अज कान्ताप्रसादनानिपुणत्वेन पशो त्वं
 रमसे इति पूर्वोक्तं भणित्वा कापि प्रियं जघान जलैरताडयत् ॥

रममाणीड । अकालीड । इमीए । “अजातेः पुंसः” [३२.] । अजातिवाचिनः
 पुंलिङ्गात् स्त्रियां वर्तमानाद् ङीर्वा । पक्षे रममाणए । कालाइ । इमाए ॥

४८. यासां तासामपि तरुणीनां मध्ये यास्ता मुग्धा अकृत्रिम-
 मनोहराः तथा यास्ता अपि विदग्धाः कटाक्षविक्षेपादिभिः प्रियाव-
 र्जने प्रवीणा जलद्वन्द्वरणे प्रियैः सह जलकेलौ प्रवृत्ताः ॥

४९. अक्ष्णां या कज्जलश्रीः अञ्जनशोभा सा कासाम् ऊर्मिभिः
 कल्लोलैः न गलिता । किं तु सर्वासां सा सलिलैः क्षालितेत्यर्थः ॥ परं
 कामपि । हु इति आश्चर्यम् । ताम् अद्भुतां नयनश्रियं ता नायिकाः
 प्राप्ताः यां जनः काङ्क्षति । कज्जलापगमे हि नयनयोर्निःश्रीकता भ-

घणं-छाहि-कयलि-छाये हलदि-गोरी हलद-गोरीहि

विलया जलम्मि रमिआ ससाउ दुहिआउवन्नोन्नं. ५०

“तर फलहं कद्व अरे, न लवसि किं अज्ज? मा लवसु अज्जो.

पइ नेसि? पइ मेसु व,” भणीअ इअ कावि जल-मज्जे. ५१

वति । परम् एतन्नयनानां तथाभावेपि स्वभावमनोहरत्वाद् एतानि सर्वोपि सतृष्णम् ईक्षत इत्यर्थः ॥

कीइ काइ । जीओ तीओ । जाओ ताओ । “कियत्तदोऽस्यमामि” [३३.] । एभ्यः स्त्रियां जीर्वा । अस्यमामीति किम् । का । जाण ताण । जा सा । काण । के ते जं ॥

५०. घना चासौ छाया च आतपाभावो घनच्छाया तथा युक्ताः कदल्यो रम्भास्तासां छाया पङ्क्तिस्तस्यां जले च हरिद्रावद् गौर्यः गौरवर्णास्ताभिः सह हरिद्रागौर्यौ वनिता रताः क्रीडिताः । निरुपमस्नेहयुक्तत्वाद् यकाभिर्हरिद्रागौरीभिः सार्धं ता रमन्ते तासां मन्यन्ते स्वसारो भगिन्यस्ता इव दुहितरः पुत्रिकास्ता इव वेति ॥

छाहि छाये । हलदि-गोरी हलद-गोरीहि । “छायाहरिद्रयोः” [३४.] । अनयोः आप्रसङ्गे स्त्रियां जीर्वा ॥

ससाउ । दुहिआउ । “स्वन्नादेर्ङ” [३५.] इति स्त्रियां ङित् आः ॥

५१. अरे इति संभाषणे । हे काष्ठ नीरसत्वाद् दारो त्वं परिखां खातिं तर अतिक्रमय । सरसविचक्षणोचिते जलकेलिक्षणे किं मम पार्श्वे तिष्ठसीत्यर्थः । काष्ठं किल तीर्त्वा तटीं गच्छतीत्युक्तिलेशः । तथा किम् अर्य आर्य वा न लपसि भणिते प्रत्युत्तरं न ददासि । मा वा अर्य आर्य वा लप । तथा पते भर्तः नैषि मत्पार्श्वं नागच्छसि । मा वा पते एहि । स्वसमीहितं कुर्वित्यर्थः । इति पूर्वोक्तं कापि जलमध्ये बभाण भर्तुरग्रे उवाच ॥

“निग्धिणया, सढ-पिअरं, ओसर निग्धिणय, मुञ्च धिद्व-पिअ!”

कावि जलन्तर-कड्डिअ-कडिल्लयं इअ भणीअ पिअं. ५२

“कत्तार, कया किमहं? सुणसु वयंसे, निरिक्खेसु वयंसा!

अम्मो, अन्नाइ पिओ रमए,” कीएवि इअ रुन्नं. ५३

“सहि, वर-वहु, चयसु इमं गामणिमिव खलपुणो वहुइ इह
वारिणि इमाइ रमिरं,” इअ कावि सहीइ सिक्खविआ. ५४

कलिहं । “ह्रस्वोऽमि” [३६.] इति ह्रस्वः ॥

कट्ट । “नान्मयात् सौ मः” [३७.] इति “कृत्रि स्वरान्म सेः” [३.२५.]

इति यो म उक्तः स न ॥

५२. हे निर्घृण निःकृप हे शठानां पितः अतिशयकूटकरणाद् मा-
याविनाम् आद्य त्वम् अपसर महृष्टिगोचराद् गच्छ । तथा हे निर्घृण
धृष्टानां व्यक्तापराधानां पितस्त्वं मुञ्च मा मद्ब्रह्मादिकं स्प्राक्षीः । ज-
लस्य अन्तरं मध्यं तस्मिन् कृष्टम् अपासितं कट्यम् अधस्तनवस्त्रं
येन तं प्रियं कृतव्यलीकं दयितम् इति पूर्वोक्तं कापि वभाण निरभ-
र्त्सयत् ॥

अज्ज अज्जो । पइ पई । निग्धिणया निग्धिणय । “डो दीघो वा” [३८.]

इति डो दीघो वा ॥

पिअ । “ऋतोऽद् वा” [३९.] इति अकारः अन्तादेशः । पक्षे पिअरं ॥

५३. हे कर्तः स्रष्टुः किमहं कृता । एवं प्रियापमाने सति मज्जनमनो
निरर्थकत्वात् किमहं सृष्टा । तथा हे वयस्ये सखि शृणु मद्वाक्यम्
आकर्ण्य । तथा वयस्ये निरीक्षस्व । तथा हे अम्ब मातः अन्यस्याम्
अपरकान्तायां प्रियो रमते इति अनया रीत्या कयापि रुदितम् ॥

पिअरं “नाश्वरं वा” [४०.] इति अरं । पक्षे पिअ । नाप्तीति किम् । कत्तार ॥

वयंसे । “वाप ए” [४१.] इति आप एत्वम् । पक्षे वयंसा ॥ बाहुलकात् क-

चिद् ओत्वमपि । अम्मो ॥

५४. सखि वरवधु प्रधानपत्नि इह ग्रीष्मे वारिणि जलमध्ये अ-

१ B °कट्टिअ°, C °कट्टिअ°. २ B निक्खसु. C निरिक्खसु. ३ B गामणि°.

“जामाउणो रमन्ते उअ वारिणि, अपुरवं खु लडहत्तं;

को अन्नो लडहो ?” सम्भलीहिं काहिंपि इअ भणिअं. ५५

“रे धुत्त-पिआ सि तुमं, जग-पिअरा गोरि-संकरा सविमो.

मा सवसु अप्प-पिअरं, तं भत्तारो किमम्हाण ? ५६

नया त्वत्सपत्न्या सह रन्तारं रमणशीलम् इमं पुरोवर्तिनं प्रियम्
खलप्वः कर्षकस्य बध्वा ग्रामणीः भर्ता तमिव । अकृत्यकारितया
हालिकम् इत्यर्थः । त्यज मा अङ्गीकर्षीः इति अनया रीत्या कापि
सख्या शिक्षिता ॥

सहि । वर-वहु । “ईदतोहंस्वः” [४२.] ॥

गामिणि । खलपुणो । “किपः” [४३.] इति ह्रस्वः ॥

५५. जामातरो दुहितृपतयः वारिणि रमन्ते अस्मत्पुत्रिकाभिः
सह जलकेलिं कुर्वन्ति । उअ पश्य जामातृन् । इति एकया उक्ते
सति अपरा प्राह । खु आश्चर्यम् अपूर्वं लोकोत्तरम् । जातिविवक्षया
एकवचनात् जामातुः । लडह इति देश्यो लटभशब्दः संस्कृतो वा
सुन्दरार्थः । ततो लडहत्तं लटभत्वं वा सौन्दर्यम् । ततस्तदन्यापि
आह । कोन्यः अपरो जामातुः सकाशात् लटभः प्रधानः । किं तु
इत्थं यौवनमाननाद् एष एवेत्यर्थः । इति अनया रीत्या काभिरपि
सम्भलीभिः तत्क्रीडावलोकनागततटस्थकुट्टिनीभिर्भणितं जल्पितम् ॥

५६. त्रिभिर्विशेषकम् । अन्यस्याः सपत्न्याः । उक्षेस्तक्षादित्वात्
[४. ३९५] छण्ठादेशः । उक्षणे जलेन आहनने कृते सति प्र-
कटेन अनेन मदीयापराधेन निश्चितम् इयं मानिनी बहु किमपि
कुपिता भविष्यतीति प्रसादयितुं समागते प्रियतमे इति अनया
रीत्या कयापि रुदितं साश्रुपातम् उक्तम् । तदेवाह । रे त्वं धूर्तानां
पिता । शास्त्राचरणाद् मायाविनां मुख्य इत्यर्थः । असि वर्तसे । अ-
त्रार्थे जगतः पितरौ गौरीशंकरौ । आत्मानं बहुमन्यमाना बहुवच-
नेन निर्दिशति । वयं तुभ्यं शपामहे तच्छपथं कुर्मः । ततोसौ
तद्रञ्जनाय मम त्वमेव प्रिया तस्यास्तु सेचनं मया एवमेव कृतम् इ-

भत्तारा जाण वसे धन्ना इत्थीण ताण माआओ.

माआए किं जणिआ? किं महिआ माअराउ मए? ५७

देवा पिअरा सरणं. संहर कत्तार, भुअण-कत्ता, मं."

अन्नाइ छण्ठणे पिअअमम्मि कीएवि इअ रुण्णं. ५८

त्यर्थे पितृशपथं कुर्वाणस्तया ऊचे । त्वं मद्यं मा शपस्व आत्मपितरम्
तच्छपथं मा कार्षीः । यतस्त्वं किम् अस्माकं भर्ता । किं तु तस्या
एवेत्यर्थः ॥

५७. एवं भर्तारं निर्भर्त्य सनिर्वेदम् आकाशोक्तिमेवाह ।
भर्तारो यासां वशे आज्ञायां धन्याः कृतपुण्यास्तासां स्त्रीणां मातरो
जनन्यः । न पुनस्त्वद्भर्तृकाया मम मातेत्यर्थः । तथा किं मात्रा अहं
जनिता उत्पादिता । अयम् अभिसंधिः । यद्यहं तथा नोत्पादिता स्यां
तदा नैवं पराभवभाजनं स्याम् इति । तथा किं मातरः ।

ब्राह्मी माहेश्वरी चैन्द्री वाराही वैष्णवी तथा ।

कौमारी चर्ममुण्डा च कालसंकर्षणीति च ॥

इत्यष्टौ देवताविशेषाः । अथ वा ।

अमृताद्या ब्रह्माणी सिद्धिर्माहेश्वरी च कौमारी ।

वैष्णव्यथ वाराही चामुण्डा मातरः सप्त ॥

इत्येवं सप्त वा मया महिताः पूजिताः । किल एतन्मातृपूजनं
भर्तृवाल्लभ्याय कृतम् । तच्च नास्ति । तस्मात् तदपूजनमेव श्रेयः ।

५८. देवाः हरिहरब्रह्माणः पितरो मातृपित्राद्याः शरणम् ।
एवंविधदुःखदग्धाया मम त्राणं सन्तु । तथा भुवनत्रयकर्तः जग-
त्त्रयनिर्माणकर्तः स्रष्टुः मां संहर । येन नैवैतस्माद् आधिर्भवतीत्यर्थः ॥

जामाउणो । " कत्तामुद०" [४४.] इति कदन्तानाम् उत वा । बहुवचनस्य
व्याप्त्यर्थत्वाद् यथादर्शनं नाभ्यपि । पक्षे भत्तारा । अस्यमौस्विति किम् । पिआ ।
पिअरा । पिअरं ॥

भत्तारो । भत्तारा । " आरः स्यादौ" [४५.] इति आरः ॥

“दे विन्नवेमि राया; रायाणो, देसु सव्वओ दिट्ठि,
 उअ रायाणो केवीह, केवि राया इह रमन्ते. ५९
वाणारसीइ रण्णो, कुरूण रायाउ अहिअम् अम्बु-छणो
रण्णो तिउरीए महुराए रायस्स य पयट्ठो. ६०
हूणाण राइणा इह उअ रायाणो इमे पहु रमन्ते;
अङ्गाणं रण्णा राइणो तह सगेण राएण. ६१

माआओ । माआए । माअराउ । “आ अरा मातुः” [४६.] इति बाहुलकान्
 जनन्यर्थस्य आ देवतार्थस्य तु अरा इत्यादेशौ ॥

पिअरा । “नाय्यरः” [४७.] इत्यरः ॥

कत्ता । “आ सौ न वा” [४८.] इति आः । पक्षे कत्तार ॥

५९, ७७. एकोनविंशत्या महाकुलकम् । यस्मिन् काले जलेन पूर्णं
 शालभक्षिकादिकर्णादिस्थानेभ्यः प्रपतन्नीरेण निभृतं यन्नगृहं धारा-
 गृहम् यस्मिन् काले [च] जलक्षणो वारिक्रीडा भूतः संवृत्तस्तस्मिन्
 काले नरेन्द्रस्य श्रीकुमारपालभूपालस्य दौवारिकेण इदं पूर्वोक्तं प्र-
 तिपादितम् । तदेवाह ।

दे संबोधने । हे राजन् विज्ञापयामि । किं विज्ञापयसि । हे
 राजन् सर्वतो दृष्टिं देहि । समन्ताद् राजादीनां जलोक्षणम्
 ईक्षस्वेत्यर्थः । राजन्निति संबोधनपदं प्रतिक्रियम् अग्रेपि योज्यम् ।
 ततस्तत्परं भूपं ज्ञात्वा आह । उअ पश्य राज्ञः । केपि राजानः इह
 अस्मिन् प्रदेशे रमन्ते । उअ पश्य राज्ञः । केपि राजान इह रमन्ते ॥

६०. वाराणस्याः काशे राज्ञः सकाशात् तथा कुरूणां राज्ञः
 सकाशाद् अधिकं गाढतरं यथा इति एवं त्रिपुर्याश्चेदिनगर्या राज्ञो
 मथुराया राज्ञश्च अम्बुक्षणः प्रवृत्तः ॥

६१. हे प्रभो उअ पश्य राज्ञः । हूणा देशविशेषाः । तेषां राज्ञा

परओ जदूण रण्णो, परओ चेदीण राइणो तह य
राइम्मि अराअम्मि अ एगागारं जले कीला. ६२
 इह वारि-मज्जणं-छणे राईणम् अराइणं च समभावो;
रायं अराइणं तह कीलन्तं पिच्छ राईहिं. ६३
राईहिन्तो राईसु जन्ति राईण मण-हरा विलया
 इण्हि रायाणेहिं उअ जल-कीला-पयट्टेहिं. ६४
रण्णा अराइणा वि हु उच्छालिज्जन्ति नीर-लहरीओ
मगहाण राइणो कोसलाण रण्णो अ सविहम्मि. ६५

सह इमे पुरोवर्तिनो राजानः इह अत्र प्रदेशे रमन्ते । तथा उअ पश्य राज्ञः । अङ्गानां राज्ञा शकानां राज्ञा च सह राजानो रमन्ते ॥

६२. यदूनां यादवानां राज्ञः परतः परत्र देशे तथा चेदयो देश-विशेषास्तेषां राज्ञः परतश्च राज्ञि अराज्ञि च तत्पत्न्यादौ एकाकारं प्रतिपत्तिभावाशङ्कारहितत्वेन निर्विशेषं जले क्रीडा अनयोरन्योन्यं नीरैरभ्युक्षणम् अस्ति । राज्ञ इत्यत्र परतस्तसन्तस्य योगे “प्रभृत्यन्यार्थः” [हे० २. २. ७५.] इति दिक्पञ्चमी । अतस्तस्य तु योगे “रिरिछात्” [हे० २. २. ८२.] इति षष्ठी ॥

६३. इह अत्र प्रदेशे वारिणा मज्जनं स्नानं तस्य क्षणः कालस्तस्मिन् राज्ञाम् अराज्ञां च पौरजनानां समभावः मिथो जलाघातात् तुल्यत्वम् । तथा इह राजानम् अराजानं च राजभिः सह क्रीडन्तं पश्य ॥

६४. उअ पश्य इदानीं सांप्रतं जलक्रीडायां प्रवृत्तैर्व्यापृतै राजभिः सह राजभ्यः राज्ञः सकाशाद् राज्ञां मनोहरा मनोज्ञाश्चित्तार्जिका वा वनिता वारविलासिन्यो राजसु यान्ति । राजसहिता एकान् राज्ञ उक्षित्वा अन्यान् उक्षितुम् उपगच्छन्तीत्यर्थः ॥

६५. मगधानां राज्ञः सकाशात् कोसलानां राज्ञः सविधे समीपे

कोवि जुआ सजुआणो अप्पणिआ सह पिअं जले नेउं
 रुसविअप्पाणेणं अतोससी अप्पणइआवि. ६६
 सव्वे अन्नेवि निवा खिवन्ति धारा-हरम्मि सव्वस्सि
 सव्वत्थ त्थी-लोए सव्वम्मि जलं तहन्नम्मि. ६७
 अन्नत्थ कुन्तला, अन्नस्सि कुसुमाई, अन्नहिं हारा
 पिच्छ मयच्छि-जणे सव्वहिंपि रहसेण जल-रमिरे. ६८
 काहिं जाहिं ताहिं इत्थीए रमइ नेस राय-वड्ड,
 कीए जीए तीएवि विअड्डाए निहिय-चित्तो. ६९

कोसलानां राज्ञः सकाशाद् मगधानां राज्ञः सविधे राज्ञा अराज्ञापि
 खु निश्चितं नीरस्य लहयः कल्लोला उच्छालयन्ते ॥

६६. प्रियाम् अभीष्टां गणिकाम् आत्मना सह जले नीत्वा आ-
 त्मना रोषयित्वा सकोपां कृत्वा सयुवा तरुणमित्रपरिवृतः कोपि
 युवा आत्मनैव अतूतुषत् वचनवैचित्र्येण आवर्जयत् । अपिः एवार्थे ॥

६७. सर्वस्मिन् समस्ते धारागृहे सर्वस्मिन् स्त्रीलोके तथा सर्व-
 स्मिन् अन्यत्र मित्रादिषु सर्वे अन्येपि पूर्वोक्तेभ्योऽपरेपि नृपा
 जलं क्षिपन्ति उच्छालयन्ति ॥

६८. अन्यस्मिन् स्कन्धादिदेशे । विसंस्थुला इति भावः । कु-
 न्तलाः केशपाशाः । अन्यस्मिन् कुसुमानि । अन्यस्मिन् हाराः ।
 इति रमसेन औत्सुक्येन जले रन्तरि रमणशीले सर्वस्मिन्नपि मृगा-
 क्षिजने पश्य । इति ज्ञेयम् ॥

६९. कस्यां यस्यां तस्यामेव विदग्धायामेव कटाक्षादिन्यासनि-
 पुणस्त्रियां निहितचित्तः न्यस्तमनाः सन् कस्यां यस्यां तस्याम् । अ-
 विदग्धस्त्रियाम् इत्यर्थः । एष पुरोवर्ती राजबटुः न रमते । अपिः
 एवार्थे ॥

एअस्सिं ठाणे जल्लेच्छणे इमस्सिं हवन्ति नक्खङ्का
 सव्वेस्सिं अन्नेस्सिं जुआण जुअईण य पयासा. ७०
 सव्वाणं अन्नाणवि जुआण जुअईण एत्थ हलवोलो
 न हु कास तास रम्मो? केस्सिं तेस्सिं न देइ दिहिं? ७१
 कासवि तास सरिच्छा किंनर-नारीइ किंनरस्स तहा
 गायन्ति इत्थ रमिरा वारिणि तरुणी^१ तरुणा य. ७२
 कस्सवि तस्स जुआणस्स काइ ताए अ एत्थ जुअईए
 न हु दीसइ तणु-लट्ठी जा न सरोमञ्च-कञ्जुइआ. ७३

७०. एतस्मिन् स्थाने यन्नगृहरूपे अस्मिन् जलक्षणे सति सर्वेषां
 सर्वासां यूनां युवतीनां संबन्धिनो नखाङ्का नखक्षतानि अन्येषाम्
 अन्यासां यूनां युवतीनां च प्रकाशाः अङ्गरागापगमात् स्वपरप्रकटा
 भवन्ति ॥

७१. अत्र जलकेलिकाले सर्वेषाम् अन्येषां यूनां सर्वासाम् अ-
 न्यासां युवतीनामपि संबन्धी । हलवोलो देश्यः कोलाहलार्थः । ततः
 कोलाहलः हु निश्चितं केषां तेषां न रम्यः । किं तु सर्वेषां श्रोत्रपुटैः
 पेय इत्यर्थः ॥ केषां तेषां यूनां कासां तासां युवतीनां न धृतिं ददाति
 किं तु सर्वेषां हृदयम् आह्लादयतीति भावः ॥

७२. तथा कस्या अपि तस्याः सर्वोत्कृष्टायाः किंनरनार्याः अम-
 ररमण्यास्तथा कस्यापि तस्य सर्वप्रसिद्धस्य किंनरस्य देवगायनस्य
 सदृक्षा रूपवेषनिनादादिना तुल्याः रज्यो रन्तारश्च क्रीडापरास्त-
 रुण्यस्तरुणाश्च अत्र धारागृहे वारिणि गायन्ति गानं कुर्वन्ति ॥

७३. कस्यापि तस्य यूनः कस्यास्तस्याश्च युवत्यास्तनुयष्टिः अत्र
 यन्नगृहे हु निश्चितं यत्तदोर्नित्यसंबन्धान् सा न दृश्यते या न रो-
 माञ्चः पुलकः स एव तनुव्यापकत्वात् कञ्जुकः सह रोमाञ्चकञ्जु-

१ B C तरुणीइ. २ B C जुअईण.

१ B C जलोक्षणे. २ B C खु.

पुंसदो जास, मणं जस्स य, जल-केलि-काल-दुल्लिओ

किस्सा तिस्सा जिस्सा सो जुवईए अणुसरेइ. ७४

कीसे तीसे जीसे पणालिआए पल्लट्टिअं नीरं

कीए जीए तीएवि वाहिरं तं न जुअईए. ७५

काहेवि नाहि-लोए, कालावि न वा अमच्च-लोगम्मि,

कइआवि न भू-लोए जल-जन्तं एरिसं आसि.” ७६

केन वर्तते सरोमाञ्चकञ्चुकिका । किं तु सर्वस्य शैत्यहर्षादिना अङ्गयष्टिः सपुलकाभूद् इति भावः ॥

७४. यस्य पुमशब्दः धर्मादिपुरुषार्थासाधनात् पुमान् इति नाममात्रम् यस्य च मनः चित्तम् । सचेतन इत्यर्थः । जलकेलेः कालस्तत्र दुर्ललितः भोगवाञ्छातत्परः स कां यां तां युवतिम् अनुसरति । पञ्चशरशराघातभीतः स्त्रीमात्रस्यापि पृष्ठानुयायी भवतीति भावः । “कचिद् द्वितीयादेः” [३. १३४.] इति द्वितीयायाः षष्ठी ॥

७५. कस्या यस्यास्तस्याः प्रणालिकायाः सकाशाद् यद् नीरं पर्यस्तं पतितं तत् कस्या यस्यास्तस्या अपि युवत्याः न बहिरभूत् किं तु सर्वस्यास्तद् अङ्गसङ्गम् आपेत्यर्थः । “कचिद् द्वितीयादेः” [३. १३४.] इति पञ्चम्याः षष्ठी । पूर्वार्धे यच्छब्दो ज्ञेयः ॥

७६. कस्मिन्नपि काले न अहिलोके नागसन्निधि । कस्मिन्नपि काले नैव अमर्त्यलोके त्रिदशालये । कस्मिन्नपि काले न भूलोके पृथ्वीपृष्ठे जलयन्त्रम् ईदृशम् आसीत् । अवलोकनपरविश्वलोकाक्षितसततविश्वतोमुखोच्छलितशुचिसुरभ्यमृतधाराधोरणीवहनाद् नैतत्समं बभूव ॥

राया । “राजः” [४९.] इति नलोपे अन्त्यस्य सौ आत्वं वा । पक्षे रायाणो ॥

जाला जलेण पुनं जन्त-हरं, जल्ल-छणो हुओ जाहे,

दोवारिण ताहे विन्नत्तम् इमं नरिन्दस्स. ७७

रायाणो । रणो । रणो । “जइस्सडसिडसां णो” [५०.] इति णो । पक्षे
राया । रायाड । रायस्स ॥

राइणा । “टो णा” [५१.] इति णा । पक्षे रण्णा । राएण ॥

राइणा । राइणो । राइणो । राइम्मि । “इज्जस्य णोणाळो” [५२.] इति जस्य
इः । पक्षे रायाणो । राएण । रणो । अराअम्मि ॥

अराइणं । अराइणं । “इणम् अमामा” [५३.] इति जस्य अमाम्भ्यां सह
इणम् । पक्षे राईणं । रायं ॥

राईहि । राईहिन्तो । राईसु । राईण । “ईद्विस्सभ्यसाम्भपि” [५४.] इति जस्य ई ।
पक्षे रायाणेहि इत्यादि ॥

रण्णा । रणो । “आजस्य” [५५.] इति टाडसिडस्सु णा णो इत्यादेशापनेषु
अण् । पक्षे अराइणा । राइणो । सणाणेषु इति व्यावृत्तेः रायाड रायस्स राएण
इति प्राक् [५०, ५१] उक्तोदाहरणानि इह ज्ञेयानि ॥

सज्जुआणो “पुंस्यन” [५६.] इति अजन्तस्य आणः । पक्षे यथादर्शनं “राजः”
[३. ४९.] इत्यादिभिः राजवत् कार्यम् । पक्षे जुआ ॥

अप्पणिआ । अप्पणइआ । “आत्मन” [५७.] इति टाया णिआ णइआ ।
पक्षे अप्पाणेणं ॥

सव्वे । अन्ने । “अतः सर्वादेः” [५८.] इति सर्वादेः अदन्ताज्जसः ङित् ए ।
जस इति किम् । सव्वस्सि ॥

सव्वत्थ । सव्वम्मि । अन्नम्मि । अन्नत्थ । अन्नस्सि । “ङेः स्सिस्मिन्त्थाः” [५९.] ॥

अन्नहिं । सव्वहिं । “न वाऽनिद” [६०.] इति हिं वा । बाहुलकात् कियत्तद्वयः
खियामपि । काहिं । जाहिं । ताहिं । पक्षे सव्वस्सि । सव्वत्थ । सव्वम्मि इत्यादि ।
खियां तु पक्षे कीए । जीए । तीए । इदमेतद्वर्जनं किम् । इमस्सि । एअस्सि ॥

सव्वेस्सि । अन्नेस्सि । “आमो डेस्सि” [६१.] इति डेस्सि । पक्षे सव्वाणं । अन्नाण ।
बाहुलकात् खियामपि । केस्सि । तेस्सि ॥

जइआ गिम्हो पयट्ठओ तइअच्चिअ किर आसि पाउसो;
जाए ताला जल-च्छणे पत्तो अच्छि-वहं खणे तहिं. ७८

कास । तास । “कितद्गथां ढासः” [६२.] इति ढासः । पक्षे केसि । तेसि ॥

कास । तास । जास । “कियत्तद्गथो ढसः” [६३.] इति ढासः । पक्षे कस्स । तस्स ।
जस्स । बाहुलकात् कितद्गथाम् आकारान्ताभ्यामपि ढासो वा । कास । तास । पक्षे
काए । ताए ॥

किस्सा । जिस्सा । तिस्सा । कीसे । जीसे । तीसे । “ईद्गथः स्सा से” [६४.] इति
स्सा से । पक्षे कीए । जीए । तीए ॥

७८. तदा ग्रीष्मकाले तस्मिन् क्षणे ग्रीष्मप्रवृत्त्यनन्तरमेव जल-
क्षणे नानाजलयन्त्रादिधारासारादिभिर्जलोत्सवे जाते संपन्ने सति ।
किल इति संभाव्यते । यदा ग्रीष्मः प्रवृत्तस्तदैव प्रावृद्ध अक्षिपथं
प्राप्ता समस्तजनप्रत्यक्षासीद् इति । अथ च यौगपद्येन ऋतुसंभवेन
ग्रीष्मकाले प्रावृद्ध आसीद् इति भङ्गयोक्तम् । उत्तरसर्गार्थसूचन-
मपि कृतम् । वैतालीयं छन्दः ॥

काहे । काला । कइआ । जाला । जाहे । ताहे । जइआ । तइआ । ताला । “ऊ-
र्हाहे” [६५.] इति आहे आला इति द्वितौ इआ च । पक्षे तहिं इत्यादि ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितश्रीकुमारपालचरितप्राकृतव्याश्रयमहा-
काव्यवृत्तौ चतुर्थः सर्गः समाप्तः ॥

कम्हा जम्हा तम्हावि वण-निउआउ तत्थ महमहिओ
काओ जाओ ताओवि पक्खओ नीव-गन्धो तो. १

“गायन्ति किणो मोरा? कीस पिगी गाइ जम्बु-फल-मत्ता?

कम्हा वयं जिआमो?” तत्थ पउत्थेहिं इअ लविअं. २

इमिणा इमेण एएण एदिणा किणवि जेण तेण किर
सव्व-दिसाण मुहेणं महमहिओ मालई-गन्धो. ३

१. अथ पञ्चचत्वारिंशता गाथाभिर्ग्रीष्मानन्तरभाविनीं प्रावृषं वर्णयति । ततो ग्रीष्मानन्तरं कस्माद् यस्मात् तस्मादपि । सर्वस्माद् इत्यर्थः । वननिकुञ्जात् कस्माद् यस्मात् तस्मादपि पक्षात् पार्श्वात् समीपदेशात् तत्र प्रावृषि नीपगन्धः धाराकदम्बसौरभ्यं प्रसृतः उच्छलितः ॥

कम्हा । जम्हा । तम्हा । “उसेम्हा” [६६.] पक्षे काओ । जाओ । ताओ ॥
तो । “तदो डोः” [६७.] इति डसेडों । पक्षे तम्हा ॥

२. कस्माद् मयूरा गायन्ति केकायन्ते । कस्मात् जम्बुफलैर्मत्ता पुष्टा सती पिकी कोकिला गायति मधुरं कूजति । अथ यदि एतयोः शब्दितम् उल्लसति तदा कस्माद् वयं जीवामः । एवं सति न प्राणितुं समय इति भावः । इति तत्र प्रावृषि प्रोषितैः पान्थैर्लपितं परस्परम् उक्तम् ॥

किणो । कीस । “किमो डिणोडीसौ” [६८.] इति डसेडिणोडीसौ । पक्षे कम्हा ॥

३. येन केनापि तेन लोकप्रसिद्धेन सर्वदिशां मुखेन । केन तेने-

वायं वाएण तिणा केणावि, जिणा खु नेहि पहिएहि
परिमुको नीसासो भरिऊणं दइअ-रइ-केलिं. ४

मालइ-लयाइ णाए नेण य पुव्वानिलेण पहिआण
कत्तोवि कोवि कत्थवि अहूव-पुव्वो हुओ मोहो. ५

अह विन्नत्तं आरामिएण, “पेच्छसु इमं वणोदेसं
वल्लीहि इमाहि इमो बहल-दलाहिं मणो हरइ. ६

त्याह । अनेनै प्राच्येन अनेनै अवाच्येन एतेन प्रतीच्येन एतेन उदी-
च्येन कृत्वा । किर इति किलार्थे । स च आप्तवादे । मालतीगन्धो
जातिपरिमलः प्रसृतः ॥

४. तेन केनापि वातेन वातं परिभ्रान्तम् येन कृत्वा खु निश्चित
दयितारतिकेलिं प्रियासुरतक्रीडां स्मृत्वा विचिन्त्य तैः पथिकैः निः-
श्वासः परिमुक्तः । तथाविधपवनस्य उद्दीपनविभावत्वात् । बहिर्मुखाद्
उष्णवातः परित्यक्तः ॥

इमिणा । इमेण । एएण । एदिणा । किण । जेण । तेण । तिणा । केण । जिणा ॥
“इदमेतत्किञ्चित्कथ्यो णिणा” [६९.] इति टाया ङित् इणा वा ॥

५. तया मालतीलतया तेन च पूर्वानिलेन पथिकानां कस्मादपि
कुतश्चित्कारणात् कुत्रापि उद्यानोद्देशे कोप्यनिर्वचनीयः अभूतपूर्वः
असंजातचरो मोहः चित्तवैकल्यम् अभूत् । अपिः संदेहे ॥

णेहि । णाए । नेण । “तदो ण^०” [७०.] इति स्यादौ णो लक्ष्यावसारेण ।
कत्तो । को । कत्थ । “किमः कः^०” [७१.] इति स्यादौ त्रतसोश्च कः ॥

६. अथ प्रावृद्धिजृम्भणानन्तरम् आरामिकेण उद्यानपालकेन
विज्ञप्तं श्रीकुमारपालभूपालस्य पुरः प्राञ्जलि प्रतिपादितम् । किं तत्
तदेवाह । इमं प्रत्यक्षवर्तिनं वनोद्देशं काननसमीपं पश्य प्रेक्षस्व वा
सावधानं विलोकय । सामान्येन वनदर्शनविषयं विज्ञाप्य विशेषेण

इमिआ पाउस-लच्छी कहइ, अयं सिरिफलो वणे अस्सि

समए इमस्सिम् अलि-किङ्किणी-रवं कामे-छत्तं व. ७

उअ अस्स जम्बु-तरुणो इमस्स दाडिमि-दुमस्स य फलाइं,

एसु रमिज्जइ आहिं सुगीहि एहिं सुगेहिं च. ८

इह उज्जाणे समए इमम्मि णं पिच्छ विहसियं नीवं,

कुडयं च इमं, णे अज्जुणे अ, ताविच्छए अ इमे. ९

वर्षासंभविवृक्षलतापत्रादिसंपदं वनगतां दर्शयन् विज्ञपयति । इ-
माभिः बहलदलाभिः सान्द्रपत्रपङ्क्तिभिः वल्लीभिः व्रततिभिः कृत्वा
अयं वनोद्देशो मनो हरति हृदयम् आवर्जयति ॥

इमं । इमाहि । इमो । “इदम इमः” [७२.] ॥

७. अस्मिन् समये सांप्रतम् अस्मिन् वने अयं श्रीफलः विल्वः
अलयः सौरभ्यलोभलघ्ना भृङ्गास्त एव तदाकारत्वात् किङ्किण्यः क्षु-
द्रघण्टिकास्तेषां रवो यत्र तत् तथा एवंविधं कामच्छत्रमिव । तेन क-
न्दर्पस्य सच्छायत्वात् । इति इयं प्रावृद्धक्ष्मीः कथयति सामर्थ्यात्स्त-
नयित्वस्तनितैः प्रतिपादयति ॥

इमिआ । अयं । “पुंस्त्रियोः” [७३.] इति न वा अयं इमिआ । पक्षे इमो ॥

८. अस्य जम्बुतरोः अस्य दाडिमीदुमस्य च फलानि उअ पश्य ।
तथा एषु फलेषु आभिः शुकीभिः कीरीभिः एभिः शुकैश्च रम्यते
परस्परं क्रीड्यते ॥

अस्सि । अस्स । “स्तिस्सयोरत्” [७४.] । इमादेशोपि । इमस्सि । इमस्स ॥
बाहुलकाद् अन्यत्रापि । एसु । आहि । एहि ॥

९. अस्मिन् समये सांप्रतम् अस्मिन्नुद्याने इमं नीपं धाराक-
दम्बम् इमं च कुटजं च वत्सकाख्यवृक्षविशेषं विकसितं पुष्पितम्
इमान् अर्जुनांश्च ककुभान् इमान् तापिच्छांश्च तमालान् । अर्थव-
शाद् वचनव्यत्ययः । इति विकसितान् पश्य ॥

१ B रिस्ति° । C रिस् । २ B वत्तं.

१ B C °लक्ष्मी.

लङ्गलि-वणेण णेणं फुल्लं, जूही-वणेण य इमेण,

कोहलि-वणेहि णेहिं, इमेहिं बिम्बी-वणेहिं च. १०

भू-भागम् इणं, तद् नह-भागम् इमं, परिमलेण रुन्धन्तं
इदम् इणम् इणमो अ वणं कोआसइ केअईण, उअ. ११

उअ, किंपि हु सुन्देरं पाउस-समयस्स से पयट्ठस्स;

सिं कुडयज्जुण-सज्जाण परिमलो इत्थ परिमिलिओ. १२

इह । “ केमेन हः ” [७५.] । इदमः कृतेमात् केः स्थाने मेन सह हः । पक्षे इमस्सि ॥

इह । इमम्मि । “ न त्थः ” [७६.] । इदमः केः त्थो न ॥

१०. एतेन लाङ्गलीनां शारदीलतानां वनेन अनेन यूधिकानां माधवीलतानां वनेन च एभिः कूष्माण्डीनाम् ओषधिविशेषाणां वनैः एभिर्बिम्बीनां रक्तफलानां वनैश्च फुल्लम् । एतानि लाङ्गल्यादिवनानि पुष्पितानीत्यर्थः ॥

णं । णे । णेणं । [णेहिं] “ णोमशसुटाभिस्ति ” [७७.] इति णः । पक्षे इमं ।
इमे । इमेण । इमेहिं ॥

११. इमं भूभागं पृथ्वीपृष्ठप्रदेशं तथा इमं नभोभागम् आकाशदेशं परिमलेन सौरभ्येण रुन्धत् व्याप्नुवद् इदम् इदम् इदं च । समस्तमपीति भावः । केतकीनां वनं विकसति पुष्पति उअ पश्य ॥

इणं । “ अमेणं ” [७८.] । पक्षे इमं ॥

इदं । इणं । इणमो । “ क्लीबे स्य ” [७९.] इति सिअम्भ्यां सह इदं इणमो
इणं च ॥

१२. प्रवृत्तस्य प्रसृतस्य । प्रौढिं प्राप्तस्येत्यर्थः । अस्य प्रावृत्तसम-
यस्य हु निश्चितम् आश्चर्यं वा किमपि लोकोत्तरं सौन्दर्यम् अस्ति

से चन्दणस्स तह मयनाभीए, सिं च अगुरु-कलिआण
 कप्पूर-पारियाण य अहिअयरो मालई-गन्धो. १३
 चिञ्चिणिअ-तरुणेमाणेआण य कुसुम-दंसणे हरिसो
 कहवि न माइ इमस्सेअस्स य आराम-लोअस्स. १४
 ताण ललिआण ठाणं तस्साणङ्गस्स, लङ्गली-कुसुमं,
 एआओ, एत्ताहे, एत्तो अ न एत्थ को लेइ? १५

उअ पश्य । तथा अत्र प्रावृषि एषां कुटजार्जुनसर्जानां वत्सकककु-
 भशालाख्यद्रुमाणां परिमलः परिमिलितः पिण्डीभूतः । तद्वन्धवै-
 वित्त्यं न ज्ञायत इत्यर्थः ॥

किं । “किमः किं” [८०.] ॥

१३. अस्माद् उपलभ्यमानात् तस्मात् पूर्वम् उपलब्धात् एतस्मात्
 आसन्नोपलभ्यमानाद् वा चन्दनात् । एषाम् अत्यासन्नोपलभ्यमानप-
 त्तनादिनगराणां तेषां लोकदृष्टमलयादिदेशानां वा चन्दनात् ।
 तथा अस्यास्तस्या एतस्या वा मृगनाभेः आसां तासां वा पुरां मृग-
 नाभेः । आभ्यस्ताभ्य एताभ्यश्च अगुरुकलिकाभ्यः । एभ्यस्तेभ्य
 एतेभ्यश्च कर्पूरपारिजातेभ्यः । सामर्थ्यात् चन्दनादिगन्धेभ्य इ-
 त्यर्थः । मालत्या जातेर्गन्धः परिमलः अधिकतरः । प्रावृट्काले हि
 मालत्या अतिरुचिरप्रचुरतरसौरभ्यास्पदत्वात् ॥ से चन्दणस्स इत्यादिषु
 “कचिद् द्वितीयादेः” [३.१३४.] इति पञ्चम्याः षष्ठी ॥

१४. एषाम् एतेषां च चिञ्चिणिकातरुणाम् अम्लिकावृक्षाणां
 कुसुमदर्शने सति अस्य एतस्य आरामलोकस्य उद्यानजनस्य कथ-
 मपि केनापि प्रकारेण हर्षो न माति अतिवर्तते ॥

१५. तस्य अनङ्गस्य तेषां ललितानां विलसितानां स्थानं पदं ला-

१ So B. C. २ B. °पारियाण. We with C. ३ B. C. चिच°.

१ B wants °मानपत्त° up to °गन्धेभ्य. २ C °मलयजादि°. ३ C अभिवर्तते.

एअम्मि वणोद्देसे, ईअम्मि, तहा अयम्मि ऊसलइ
 इणम्, इणमो, एस फुडं सालो, जूही, सिलिन्धं च. १६
 कुडयं दलइ तम् एअं, एसा सा जूहिआ महमहेइ,
 एसो सो कन्दलिओ वेणु-कुडङ्गोवि पडिसाहं. १७

झलीकुसुमं शारदीलताप्रसूनम् एतस्मात् [एतस्मात्] एतस्माच्च ।
 सर्वसमीपवर्तिदेशाद् इत्यर्थः । अत्र उद्याने को न लाति । परिमल-
 विकासिसौन्दर्याद्यावर्जितचेताः सर्वोपि एतद् गृह्णातीति भावः ॥

से । सि । “वेदंतदेत” [८१.] इत्यादिना इदमृतद्वएतदां स्थाने ऊसआम्भ्यां सह
 यथासंख्यं सेसिमौ । पक्षे इमाण । एआण । इमस्स । एअस्स । ताण । तस्स ॥

एत्ताहे एत्तो । “वैतदो” [८२.] इति एतदो ऊसेः स्थाने तो ताहे । पक्षे
 एआओ ॥

एत्ताहे । एत्तो । एत्थ । “त्थे च तस्य लुक्” [८३.] । एतदः त्थे परे तो ताहे
 एतयोश्च परयोस्तस्य लुक् ॥

१६. एतस्मिन्नेतस्मिन् [एतस्मिन्] समीपवर्तिनि वनोद्देशे एष
 सालः अर्जुनः । एषा यूथी मागधीलता । एतत् सिलिन्ध्रं च भूमि-
 स्फोटः स्फुटम् उल्लसति पुष्पपत्रप्रवालादिभिर्वर्धते ॥

ईअम्मि । अयम्मि । “एरदी” [८४.] इति एतदः एकारस्य ऊद्यादेशे म्मो अत्-
 ईतौ । पक्षे एअम्मि ॥

१७. तद् एतत् पूर्वदृष्टम् अधुना अनुभूयमानं कुटजं दलति वि-
 कसति । एषा सा यूथिका महमहेइ इति गन्धेन प्रसरति । सौरभ्येण
 सर्वं व्याप्रीतीत्यर्थः । एष स वेणुकुडङ्गोपि वंशगहनमपि प्रतिशाखं
 सर्वशाखासु कन्दलितः संजातनवाङ्कुरः ॥

अह लीला-पोक्खरिणी, अह नीरं वडुवास-मुक्कं च,

अह पवण-वेवमाणो नवो अ कलमङ्कुरुकेरो. १८

ताविच्छो बहल-दलो अमू, अमू कमलिणी अ गय-कमला,

मत्तम् अमुं भेग-कुलं अमूसु लीला-तलाईसु. १९

निचुलाण अयम्मि वणे, इअम्मि तह सल्लई-निउअम्मि,

साल-वणम्मि अमुम्मि अ परिमल-बहलो बहइ पवणो.” २०

इणम् । इणमो । एस । “वैणस” [८५.] इति एतदः सिना सह एस इणम्
इणमो । पक्षे एअं । एसा । एसो ॥

एसा । सा । एसो । सो । “तदश्च तः सोऽक्कीवे” [८६.] । अक्कीवे । अक्कीव
इति किम् । तम् एअं ॥

१८. असौ लीलापुष्करिणी क्रीडावापिका । वडुवास इति देश्यो
मेघार्थे । वडुवासमुक्कं मेघमुक्तम् अदो नीरं च । पवनेन वेपमानः
कम्पमानः नवः अधुना उद्गतः असौ कलमाङ्कुरोत्करश्च सुरभिशा-
लिविशेषाङ्कुरपूरोस्ति ॥

१९. बहलदलः सान्द्रच्छदः असौ तापिच्छस्तमालः । तथा अ-
मूषु लीलातडागिकासु क्रीडादीर्घिकासु गतानि प्रावृद्धावाद् न-
ष्टानि कमलानि यस्याः सा तथा असौ कमलिनी च पञ्चिनी मत्तम्
अदो भेककुलं दर्दुरवृन्दं चास्ति ॥

अह ३ । “वादसोद” [८७.] इति अदसो दस्य सौ हो वा । तस्मिन् कृते “अतः
सेडो” [३.२.] । “आत्” [ह्रै० २.४] इत्याप् । “क्कीवे स्वरान्मसेः” [३.२५.] इति
मश्च न भवति । पक्षे उत्तरेण सुः आदेशः ॥

अमू । अमू । अमुं । अमूसु । “सुः स्यादौ” [८८.] ॥

२०. निचुलानां वञ्जुलानाम् अमुष्मिन् वने तथा अमुष्मिन् स-

“तं, तुं, तुवं, तुह, तुमं, आणेह नवाई नीव-कुसुमाई.

भे, तुब्भे, तुम्होर्ह्हे, तुय्हे, तुज्झासणं देह. २१ .

लकीनिकुञ्जे गजप्रियागह्वरे अमुष्मिन् सालवने च परिमलबहलः
सौरभनिचितः पवनो वहति वाति ॥

अयम्मि । इअम्मि । “म्मावयेऔ वा” [८९.] । अदसः अन्यव्यञ्जनलुकि
दकारान्तस्य स्थाने ङ्यादेशे म्मौ अय इअ । पक्षे अमुम्मि ॥

२१.-४५. अथ मालिनीपरस्परोक्तिप्रत्युक्तिनिवेदनेन उद्यानपालः
श्रीकुमारपालभूपालं विज्ञपयति । पञ्चविंशत्या महाकुलकम् ॥

४५. पद्मावतीदेव्याः पूजने पूजानिमित्तं तिसृभिः द्वाभ्यां द्वाभ्यां
गुणिते ते च ते द्वे च द्विगुणितद्वे ताभ्याम् । चतसृभिश्चेत्यर्थः ।
सखीभिः सह मालिन्यो मालायुक्ता अन्योन्यम् इति पूर्वोक्तं जल्प-
न्ति कथयन्ति ॥

तदेवाह । २१ सखि त्वम् १ । कोर्थः । सर्वा अपि यूयम् । न-
वानि नीपकुसुमानि आनयतेति । अत्र तंतुमादिभिः सह सखिश-
ब्दस्य प्रत्येकं योगः । एवम् उत्तरत्रापि युष्मदादेशैः भे तुब्भे इत्या-
दिभिः अस्मदादेशैश्च अम्मि म्मीत्यादिभिश्च संबन्धः कार्यः । हे
सख्यः यूयम् ६ आसनं पूजाविलोकनार्थागतोपवेशनार्थं विष्टरं दत्त
वितरत ॥

१ B तुम्होम्हे. We with C. २ B तुब्भा.^० We with C. तुब्भ would give
us one more form तुज्झ (III. 104). It would be far-fetched to suppose
that तुब्भ is the correct form but that तुज्झ is not to be formed under
III. 104 since out of तुम्ह and तुज्झ that are formable from तुब्भ, तुम्ह is
expressly given in III. 91 so as to indicate that तुज्झ is not to be
formed. Neither in the Vṛitti of the Sūtras nor in the commentary
on our text is there any indication of such a *Jñāpaka*. ज्झ and ब्भ
closely resemble each other in the Mss.

तुम्हे, तुज्जे ण्हायह. अहिणव-कल्हार-पत्तिआणयणे,
 तं, तुं, तुमं, तुवं, तुह, तुमे, तुए, संपयं भणिमो. २२
 वो, तुब्भे, तुज्जोय्हे, तुम्हे, तुज्जे अ, भे अ, तुय्हे अ
 भणिमो, न किम् इहं ण्हाएह पल्ले दहुर-भएण? २३
 भे, ते, दि, दे, तइ, तए, तुमाइ, तुमए, तुमे, तुमं, तुमइ,
 किं नाणिज्जइ दुब्बा पउमावइ-देवि-पूयत्थं? २४
 भे, तुब्भेहिं अ, तुज्जेहिं अ, तह तुम्हेहिं तुलसिआ गिज्जा
 उज्जेहिं अ, उम्हेहिं अ, तुय्हेहिं तह य उय्हेहिं. २५

२२. हे हला यूयं यूयं स्नात स्नानं कुरुत । हे वयस्याः त्वाम् ७ अभिनवा नूतना या कल्हारस्य वनस्पतिभेदस्य पत्रिका तस्या आनयने सांप्रतं वयं भणामः आदिशामः ॥

२३. हे आल्यः युष्मान् ८ भणामः यथा इह पल्लवे अल्पसरसि दुर्दुरभयेन किं यूयं न स्नात । भेकभीतिं त्यक्त्वा स्नानम् आधत्सेत्यर्थः ॥

२४. हे सघ्रीच्यः त्वया ११ पद्मावतीदेव्याः पूजार्थम् । किम् इति आक्षेपे । किं दूर्वा नानीयते । अपरव्यापारम् उत्सृज्य आनीयताम् इति भावः ॥

२५. हे सख्यः युष्माभिः ८ तुलसिका । सुरसाख्यः प्रसिद्धसुरभिवनस्पतिभेदः । ग्राह्या उच्चेया ॥

१ B C are both confused and wanting in this distich. B merely has वो तुम्हे तुम्भोम्हे तुज्जे य. C वो तुम्हे तुम्भोय्हे तुम्हे भ्मे अ ते अ तुय्हे य. Bm. reads the Sūtra thus: वो तुम्भे उज्जे तुय्हे उय्हे मे ज्ञसा (III. 93) where P substitutes तुम्भ for उज्जे. Metre in our text makes उज्जे impossible, and तुम्भ would give two more forms besides the right one, viz. तुज्ज and तुम्ह. तुज्ज appears to be the correct reading and the Sūtra should therefore read वो तुज्ज तुम्भे तुय्हे उय्हे मे ज्ञसा. In Jain Mss. ज्ज and भ्म are very similar. २ That उज्जे is the correct form and not उज्मे as given by P (III. 95) is plain from the fact that we should thereby have one more form उज्जेहि which the grammar would not recognise. See note २ on 21 above.

तुब्भत्तो, तुम्हत्तो, तुज्झत्तो, केअइं तुहत्तोवि

आणाएमि तुमत्तो तहा तुवत्तो, तइत्तो अ. २६

तुय्ह, तहिन्तो, तुब्भ य, तुम्ह य, तुज्झ य सवेण्ट-पिकाइं

देवीइ ढोवणत्थं तोडामो दाडिमि-फलाइं. २७

तुब्भत्तो, तुय्हत्तो, उय्हत्तो तह य तह य उम्हत्तो,

तुम्हत्तो, तुज्झत्तो, मुत्था-धूवं करावेमि. २८

तइ, ते, तुहं, तुह, तुमे, तु, तुम्ह, तुव, तुम, तुमो, तुमाइ, इ, ए,

दे, दि, तहा विम्हरिअं किम् इमं पल्ल-जले ण्हाणं? २९

२६. हे हलाः त्वत् ७ भवत्या भवत्याः पार्श्वात् केतकम् आनयामि ॥

२७. हे वयस्याः त्वत् ५ भवत्या भवत्याः सकाशाद् देव्याः पञ्चावल्या ढौकनार्थं बलिकरणार्थं सवृन्तानि च तानि पक्वानि च तानि तथा प्रसवबन्धनपरिपाकयुक्तानि दाडिमीफलानि वयं त्रोटयामः अवचयामः ॥

२८. हे आल्यः युष्मत् ६ भवतीनां भवतीनां सकाशाद् मुस्तानां गुन्द्राणां धूपं कारयामि ॥

२९. हे सध्रीच्यः तव १५ किमिदं पल्लजले स्नानं विस्मृतम् । येन न कृतम् इति भावः ॥

१ B C सवेण्ट°. २ B reads the first halves of the two stanzas 29 and 30 thus:

तइ ते तुहं तुमे तु तुम्ह तुव तुमो तुमाइ ई ए ।

दे हि * * *

तुब्भ (१ उब्भ) य तम्हं तुब्भ य तुब्भ य उय्ह तह उम्ह तह तुज्झ

C तइ तं तुहं तुमे तु तुम्हं तुव तुम तुमो तुमइ ई ए ।

दे हि * * *

तुब्भ य तम्हि य तुब्भ य उब्भ य उज्झ तह उम्हु उम्हे ।

1 B यथा. 2 B has 11 for 15 which we with C.

उब्भ य, तुम्हं, तुब्भ य, उम्ह य, उय्ह, तह उज्झ, तह तुज्झ,
पुप्फञ्जलि-दाण-कए नीवावचए किम् आलस्सं? ३०
भे, तुब्भ, तु, वो, तुब्भं, तुब्भाण, तुवाण, तुम्ह, तुम्हं च,
तुम्हाण य पल्लओ विम्हरिअं किं जलाणयणं? ३१
तुज्झं, तुज्झ, तुमाण, तुमाण, उम्हाण, अविअ उम्हाणं
मत्त-जलवायसुड्ढावणेण जल-कलुसणं किम् इमं? ३२
तुब्भाणं, तुज्झाणं, तुहाण, तुम्हाणम्, अह तुवाणं च,
तुज्झाण, तुहाणम् इमं मत्त-वलायासु किं रमणं? ३३
तुमए, तए, तइ, तुमे, तुमाइ, तुज्झम्मि, तुम्मि, तुब्भम्मि,
तुम्हम्मि, तुहम्मि, तुवम्मि, तुमम्मि भणाम जूहि-कए. ३४

३०. हे सख्यः तव ७ पुष्पाञ्जलिदानकृते कुसुमाञ्जलिविधान-
निमित्तं किं नीपानां धाराकदम्बकुसुमानाम् अवचये चुण्टने आल-
स्यम् । न मन्दादरत्वं कर्तुं युक्तम् इति भावः ॥

३१. हे हलाः युष्माकं १० पल्लवाञ्जलानयनं किं विस्मृतम् ॥

३२. हे वयस्याः युष्माकं ६ मत्तजलवायसोड्ढायनेन पुष्टमद्भुक्षे-
पणेन कृत्वा किमिदं जलकलुषणम् । तत्संमुखं लेष्टुक्षेपणादिना
पानीयाविलीकरणं नोचितम् इति भावः ॥

३३. हे आल्यः युष्माकं ७ मत्तवलाकासु पुष्टसारिकासु कि-
मिदं रमणम् । पूजाप्रस्तावे न क्रीडितुं युक्तम् इति भावः ॥

३४. हे सध्रीच्यः त्वां १२ यूथीकृते मागधीनिमित्तं भणामः
आदिशामः । “द्वितीयातृतीययोः सप्तमी” [३.१३५.] इत्यनेन द्वितीयायाः
सप्तमी ॥

१ तुब्भं. C doubtful between तुब्भं and तुज्झं. २ C तुम्हाण. We with B.
३ B अम्हाण. We with C.

तुमु, तुज्जेसु, तुहेसु अ, तुवेसु, तुम्हेसु, तुवसु, तुब्भेसु,
तुमसु, तुमेसु अ, तुहसु अ, भिसिणि-दलाहरणम् आदिसिमो.
तुब्भासु, तुब्भसु, तहा तुम्हसु, तुम्हासु, तह य तुज्झासु,
तुज्झसु अ, आइसामो नव-जम्बु-फलोवहारम्मि. ३६
अम्मि, म्मि, अम्हि, अहयं, हम्, अहं मालूर-पल्लवे लेमि;
अम्हम्हे, अम्हो, मो, भे, वयमवि लोद्ध-कुसुमाइं. ३७
णे, णं, मि, अम्मिं, अम्ह य, मम्ह, अहं, मं, ममं, मिमं भणह,
अम्हे, अम्हो, णे, अम्हामलय-फलेहि जइ कज्जं. ३८
मे, मि, ममं, ममए, मइ, ममाइ, णे, तह मए, मयाइ तहा,
अम्हाहि, अम्ह, अम्हे, णे, अम्हेहि अ जवा गेज्झा. ३९

३५. हे सख्यः युष्मासु १० विसिनीदलाहरणं पद्मिनीपत्रानय-
 नम् आदिशामः ॥

३६. हे हलाः युष्मासु ६ नवजम्बुकलैः उपहारः पद्मावती-
 देव्याः पूजनं तस्मिन् तन्निमित्तम् आदिशामः ॥

३७. हे वयस्याः अहं ६ मालूरपल्लवान् बिल्वकिसलयान् लामि
 गृह्णामि । हे सख्यः वयं ६ लोद्धकुसुमानि मार्जनप्रसूनानि । अर्थव-
 शाद् वचनव्यत्यय इति लामीत्येकवचनान्तमपि बहुवचनान्तम् ।
 लामः ॥

३८. हे आल्यः मां १० तथा अस्मान् ४ भणत यदि आमल-
 कफलैः कार्यम् । एतद् भवत्प्रयोजनं वयमेव निष्पादयाम इति भावः ।

३९. हे सध्रीच्यः मया ९ तथा अस्माभिः ५ यवा ग्राह्या उ-
 पादेयाः ॥

मज्झत्तोवि, महत्तो, तहा मइत्तो, तहा ममत्तोवि,
अम्हत्तो तह गिण्हेह कुडय-तरुणो पसूणाइं. ४०

मे, मइ, मम, मह, मज्झं, महं, तहा मज्झ, अम्ह, अम्हं च,
णे, णो, अम्हे, अम्हो चम्पय-कलिआउ गिज्झाओ. ४१

अम्हाणं, मज्झाणं, ममाण, ममाणं, महाण य, महाणं,
अम्हाण य, मज्झाणं हत्थे धव-पसव-दामाइं. ४२

मि, मइ, ममाइ, मएवि अ, अम्हम्मि, ममम्मि, मे, तह महम्मि,
मज्झम्मि अ थल-नलिणी-कुसुमाहरणे निउत्तव्वं. ४३

अम्हेसु, ममेसु तहा, महेसु, मज्झेसु, तह य अम्हासु
आदिसह सल्लई-तरु-नव-कुसुमाहरण-कम्मम्मि." ४४

४०. हे सख्यः मत् ४ मम मम सकाशात् । तथा अस्मत् अ-
स्मत् अस्माकम् अस्माकं सकाशाच्च कुटजतरोः प्रसूनानि यूयं
गृहीत अङ्गीकुरुत ॥

४१. हे हला मम ९ तथा अस्माकं ७ चम्पककलिका हेमपुष्प-
ककोरका ग्राह्याः ॥

४२. हे वयस्याः अस्माकं ८ हस्ते धवप्रसवदामानि शाखिवि-
शेषप्रसूनस्रजः सन्ति ॥

४३. हे आल्यः मयि ९ स्थलनलिनीकुसुमाहरणे स्थलपद्मिनी-
पद्मानयननिमित्तं नियोक्तव्यम् आदेष्टव्यम् ॥

४४. हे सख्यः अस्मासु ५ सल्लकीतरुनवकुसुमाहरणकर्मणि

१ B C मज्झाणं. २ B मज्झाण य for मज्झाणं which we with C. ३ B C
पसमं.

इअ पउमावइ-देवीइ पूअणे मालिणीउ जम्पन्ति
तीहिं दोहिं दुगुणिअ-वेहिं च सहीहि अन्नोन्नं. ४५

सरय-समयम्मि एत्थ य मिहुण-सरूवेण पिच्छ विलसन्ति
देव, दुवे सारसया, दुण्णि सुगा, वेण्णि हंसा य. ४६

गजप्रियापादपप्रसूनानयनरूपव्यापारनिमित्तं यूयम् आदिशत भ-
 णत । अत्र च महाकुलके तथाचापिशब्दाः सखीं सखीं प्रति समुच्च-
 यद्योतकत्वेन नियोक्तव्याः ॥

तथा अत्रैव च “युष्मदस्तं तुं तुवम्” [१०.] इत्यादि “सुपि” [११७.] इत्यन्तसूत्राणां
 तं-तुं-तुवम्-इत्यादि-अम्ह-मम-मह-मज्झ-इत्यन्तानि उदाहरणानि युष्मदस्मदोः
 सर्वविभक्तिसंबन्धे स्पष्टान्येव । नवरं सुपि एत्वविकल्पम् इच्छन्त्येके । तन्मते
तुवसु तुमसु इत्यादि । तुम्भस्य आत्वमपि इच्छत्यन्यः । तेन तुम्भासु । तुम्हासु ।
तुज्झासु । अम्हस्य आत्वमपीच्छत्यन्यः । तेन अम्हासु इति विशेषः ॥

तीहिं । “त्रेस्ती तृतीयादौ” [११८.] ॥

दोहिं । वेहिं । “द्विदो वे” [११९.] ॥

४६. प्रावृडनन्तरं शरत्संपदं दर्शयन् आरामिकः कुमारपालनृपं
 विज्ञपयति । हे देव महाराज अत्र च अस्मिन् पुनः शरत्समये द्वौ
 सारसश्च सारसी च सारसौ । “पुरुषः स्त्रिया” [है० ३.१] इति पुरुष-
 शेषे । सारसौ लक्ष्मणौ । एवम् अत्रेपि । द्वौ शुक्रौ कीरौ द्वौ च हंसौ
 सितच्छदौ मिथुनस्वरूपेण स्त्रीपुंसयुग्मरूपेण पश्य विलसतः क्रीडां
 कुरुतः । द्वौ इति पश्येत्यपेक्षया द्वितीया । विलसत इत्यपेक्षया च
 प्रथमा । एवम् अत्रेपि पश्येत्यपेक्षया द्वितीया भ्राम्यतः उड्डयन्ते
 सन्तीति योगे प्रथमा ॥

दो दो कुरुरा वे वे अ खजणा नह-यले, उअ, भमन्ते;
 पण्णाई तिवण्णस्स य, उअ, तिण्णिवि जुण्ण-नीलाइं. ४७
 उअ चउरो, चत्तारो, चत्तारि इमे नहम्मि उड्डन्ते,
 दंसेइ सारसे इअ मुद्धा दुण्हं वयंसीणं. ४८
 दुण्ह नयणाण सुहदा उअ माला पङ्कयाण, तासुं च
 कमल-सही हंस-वहू अली-वहू पिच्छ रममाणा. ४९

४७. द्वौ द्वौ कुरुरौ उत्क्रोशाख्यपक्षिविशेषौ द्वौ द्वौ च खजनौ
 खज्जरीटौ नभस्तले उअ पश्य भ्राम्यतः । त्रिपर्णस्य च पलाशस्य
 त्रीण्यपि पर्णानि जीर्णान्यपि पुरातनप्रायाण्यपि नीलानि । समय-
 माहात्म्यात् हरितानि । सश्रीकाणीति यावत् । उअ पश्य सन्ति ।

दुवे । दोण्णि । वेण्णि । दो । दो । वे । वे । “दुवे दोण्णि वेण्णि च जस्ससा”
 [१२०.] ॥ दुण्णि । विण्णि इति पाठे तु “ह्रस्वः संयोगे” [१. ८४.] इति ह्रस्वः ॥

तिण्णि । “त्रिस्तिण्णिः” [१२१.] ॥

४८. मुग्धा अप्रगल्भा द्वयोर्वयस्ययोः सारसान् इति अनेन प्र-
 कारेण दर्शयति । तमेवाह । चतुर इमान् सारसान् नभसि उअ
 पश्य । उड्डयन्ते विचरन्ति ॥

चउरो । चत्तारो । चत्तारि । “चतुरश्चत्तारो चउरो चत्तारि” [१२२.] ॥

४९. द्वयोर्नयनयोः सुखदाः पङ्कजानां मालाः स्रजः उअ पश्य
 सन्ति । तासु च कमलसख्यः सहचारित्वाद् वयस्याः । हंसवधूः
 वरटा । अलिवधूः भ्रमरी । रममाणाः पश्य सन्ति ॥

दोण्हं । दोण्हं । “संख्याया आमो ण्ह ण्ह” [१२३.] ॥

अखलिअ-परिमल-रिद्धिं पहिआ दहूणं छत्त-वण्ण-तरुं,

वच्चन्ति मोह-निदं मरण-सहिं भरिअ अप्प-वहुं. ५०

हाहाण समा हेहे तरूण सालीण गोविआ गन्ती

खे जन्तीणं मिलिआण सुर-वहूणं गइं खलइ. ५१

अलि-मालाहि सणाहेहिं बाण-कुसुमेहि परिमल-गुरुहिं

दिट्ठेहिवि मुच्छिज्जइ दुहिणीहिं पन्थिअ-वहूहिं. ५२

सारस-मालाहिन्तो, सुग-मालाओ अ, चडय-मालाउ,

अखलिअ-गईउ धेणूउ, रक्खिमो सालि-वणम् एअं. ५३

५०. अस्खलितपरिमलरुद्धिं निरर्गलसौगन्ध्यसमृद्धिं सप्तपर्ण-तरुम् अयुक्छदवृक्षं दृष्ट्वा पथिका आत्मवधूं स्वभार्यां स्मृत्वा मरण-सखीम् अचैतन्यादितत्कार्यकारित्वाद् वयस्यां मोहनिद्रां तमोगुण-मयीं मूर्छानिद्रां व्रजन्ति आसादयन्ति ॥

५१. तरूणाम् अधः अधस्तनभागे हाहाभिर्देवगायनैस्तेषां वा समा । निरुपमनिनादोपेतत्वात् । शालीनां गोपिका गायन्ती गानं कुर्वती खे यान्तीनां व्रजन्तीनां मिलितानां क्रीडार्थं समुदितानां सुरवधूनां गतिं स्खलयति निषेधयति । दिवि गच्छन्त्योप्सरसः अत्याश्चर्यं गोपीगीतं श्रुत्वा तत्रैव तिष्ठन्तीत्यर्थः ॥

५२. अलिमालाभिः सनाथैः युक्तैः परिमलगुरुभिः सौरभाढ्यैः दृष्टैरपि बाणकुसुमैः असनप्रसूनैर्हेतुभूतैः दुःखिनीभिः स्मरद्वारा अभितापात् सकष्टाभिः । पन्थेन चरन्ति पान्थिकाः । पथिवत् पन्थशब्दोप्यस्ति । तेषां वध्वस्ताभिर्मूर्च्छयते मुह्यते ॥

५३. सारसा लक्ष्मणास्तेषां मालास्तस्यास्ताभ्यो वा । शुकाः कीरास्तेषां मालास्तस्यास्ताभ्यो वा । चटकाः कलविट्कास्तेषां माला-स्तस्यास्ताभ्यो वा । अस्खलिता अप्रतिहता । अनिवार्येति यावत् ।

कुङ्कुम-कलिआमुन्तो सुरहिस्स मिउस्स एन्त-पवणस्स
 पसरो गिरिम्मि इह तह तरुम्मि सव्वंपि सुरहेइ. ५४
 फुल्ला मुणी इह तरु; न मुणीउ तरुउ दूरगा भमरा;
 वाइ मुणीण तरुणं नव-परिमल-मासलो वाऊ. ५५
 उद्दीविय-दढ-मयरद्धयगिणो वाउणो फुरन्ति रया
 मुणि-मालत्तो पङ्कय-मालाहिन्तो पराय-कणा. ५६

एवंभूता गतिर्यस्या यासां वा तस्यास्ताभ्यो वा धेनोर्धेनुभ्यश्च शालिवनम् एतद् वयं रक्षामः तन्निवारणेन पालयामः । अत्र आरामिकेण स्वनियोग एव विज्ञप्तः ॥

५४. कुङ्कुमकलिकाभ्यः केसरकोरकसकाशाद् आयंश्चासौ पवनश्च तस्य अत एव सुरभेः मृदोः सुखस्पर्शस्य प्रसरः उज्जृम्भणम् इह शरदि गिरौ तथा तरौ सर्वमपि उपलब्धाधित्यकाप्रस्थादि मूलपत्रपुष्पादि सुरभयति स्वगन्धवासेन एकतानतां नयति ॥

५५. इह शरदि मुनयः अगस्त्यस्तरवः फुल्लाः पुष्पिताः । अतो न मुनेस्तरोः सकाशाद् दूरगा विरलाः । किं तु मकरन्दलोभात् समीपस्था इत्यर्थः । भ्रमराः । तथा मुनीनां तरूणां नवपरिमलमांसलः नूतनसौरभसमृद्धो वायुर्वाति ॥

माला कमल-सही हंस-वह्नु इत्यादीनि मुणीउ तरुउ मुणीण तरुणम् इत्यन्तानि चोदाहरणानि “शेषेऽदन्तवत्” [१२४.] इत्येतद्वृत्त्यनुसारेण स्वयम् उपयुज्य परिभाषनीयानि ॥

५६. उद्दीपितः वृद्धिं नीतः दृढो बलवान् मकरध्वज एव संतापकत्वाद् अग्निर्यैस्ते तथा वायवः स्फुरन्ति सर्वतः परिभ्रमन्ति । तथा उद्दीपितमकरध्वजाग्नेर्वायोः वायुं प्राप्य । वायुयोगाद् इति या-

चारुम्मि एत्थ पल्ल-वारिम्मि विसट्ट-पोम्म-मालाओ
दोहिंचिअ नयणेहिं होइ न तित्ती नियन्ताणं. ५७

मच्च-गणस्स सुराण य अलं खु कामो हवेइ इह सरए
कामाय पवट्टन्ते बाणं कामस्स य घटन्ते. ५८

वत् । रयाद् वेगेन मुनिमालायाः अगस्तिपुष्पपरंपरायाः मुनिमालाभ्यो वा सकाशात् [तथा पङ्कजमालायाः पङ्कजमालाभ्यो वा सकाशात्] परागकणा एतद्रज्जोलवाः स्फुरन्ति इतस्तत उल्लसन्ति ॥

अग्गिणो । वाडणो । “न दीर्घो णो” [१२९.] ॥

मालत्तो । मालाहिन्तो । “डसेल्लक्” [१२६.] भ्यसश्च हिः” [१२७.] । न ॥

५७. अत्र शरदि चारुणि पल्ललवारिणि । विसट्ट इति देश्यम् । विकसितानि यानि पद्मानि तेषां मालाः मालाभ्यो वा सकाशाद् द्वाभ्यामेव नयनाभ्यां पद्मानि वीक्षमाणानां न तृप्तिर्भवति । न तद्दर्शनवाञ्छा व्युपरमत इति भावः ॥ मालाओ इति पश्यताम् इति संबन्धविवक्षया द्वितीया । भवतीति संबन्धविवक्षया तु पञ्चमी ।

चारुम्मि । वारिम्मि । “डेहं” [१२८.] । न ॥

मालत्तो । मालाहिन्तो । मालाओ । “एत्” [१२९.] । न ॥

दोहिं । नयणेहिं । “द्विवचनस्य बहुवचनम्” [१३०.] ॥

५८. कामाय स्मरार्थं प्रवर्तमानायाम् कामाय बाणः असनः स एव विरहिमनोभेत्तृत्वाद् बाणः शरः तं घटमानायाम् उत्पादयन्त्याम् । “प्राट्टशरत्तरणयः पुंस्ति” [१३१.] इति प्राकृते पुंस्त्वम् । इह शरदि बाणाख्यपुष्पेण कृत्वा [मर्त्यगणाय सुरेभ्यश्च] विशिखं प्राप्तुं समर्थः कामो भवति ॥ शरदुपष्टम्भेन स्मरस्तान् स्ववशवर्तिनो विहितवान् इत्यर्थः ॥

मयणम्मि विरहिणीणं वहाइ रुद्धम्मि को व न वहाय ?

जं ताण वहस्स हुअं फुल्लं सेहालिअ-वणंपि. ५९

वन्दे भण्डीरस्सवि, चिरस्स फुल्लम्मि जम्मि अलि-ओली.

नील-मणीण न इअरा वण-सिरि-पिट्ठीइ कवरिव्व. ६०

एइ न पहिओ पासे इमस्स असणेसु भूसिअ-वणस्स;

गन्ध-विसोहिव तेहिं बीहन्तो नस्सए दूरे. ६१

मच्च-गणस्स । सुराण । “चतुर्थ्याः षष्ठी” [१३१.] ॥

कामाय । कामस्स । “तादर्थ्येर्जेवा” [१३२.] ॥

५९. विरहिणीनां प्रोषितभर्तृकाणां वधाय विनाशाय कुपिते सति मदने । वा इवार्थे । स च संभावनायाम् । को वा क इव न वधाय न संभाव्यते । असौ यस्तासां वधाय न भविष्यतीत्यर्थः । यत् तासां वधाय फुल्लं पुष्पितं शेफालिका निर्गुण्डी तस्या वनमपि भूतम् ॥

वहाइ । वहाय । वहस्स । “वधाड्डाइश्च वा” [१३३.] इति तादर्थ्येर्जेडित् आइः षष्ठी च वा ॥

६०. भण्डीरमपि वृक्षविशेषमपि चिरेण वर्णनीयसौरभादिगुण-ग्रामस्य असंख्यत्वाद् बहुकालेन वन्दे वर्णयामि । यस्मिन् फुल्ले पुष्पिते सति नीलमणिभ्यो न इतरा । अतिसादृश्यात् त इवैवेत्यर्थः । अल्याली भ्रमरश्रेणिः वनश्रियः पृष्ठे कबरीव वेणिरिवास्ति ॥

भण्डीरस्स । चिरस्स । मणीण । पिट्ठीइ । “कचिद् द्वितीयादेः” [१३४.] इति द्वितीयादीनां विभक्तीनां स्थाने षष्ठी ॥

६१. अस्य प्रत्यक्षवर्तिनः असनैः बीजकैः कृत्वा भूषितं च तद् वनं च तस्य पार्श्वं न एति नायाति । किं तु गन्ध एव मारणाद्

इह कणय-पङ्कएहिं रत्तिं विज्जुज्जलेहि चउ-वीसं
 अच्चिज्जन्ति जिणा तेण तेण कालेण सयराहं. ६२
 उज्जाण-मण्डवेसुं गरुआअइ लोहिआइ बिम्ब-फलं;
 गरुआइ लोहिआअइ एव्वारु-फलं च कच्छेसु. ६३

विषं येषां ते तथा विषवृक्षविशेषास्तेभ्य इव दूरं पथिकः तेभ्योऽ-
 सनेभ्यो बिभ्यत् त्रस्यन् नश्यति ॥

पासे । असणेसु । “द्वितीयातृतीययोः सप्तमी” [१३६.] ॥

विसेहि । तेहि । दूरे । “पञ्चम्यास्तृतीया च” [१३६.] इति तृतीयासप्तम्यौ ॥

६२. इह शरदि विद्युद्वद् उज्ज्वलैः कनकवर्णानि पङ्कजानि ।
 “मयूरव्यंसकेत्यादयः” [हि० ३.१] इति वर्णशब्दलोपात् । कनकपङ्कजानि तैः
 कृत्वा रात्रौ तस्मिन् तस्मिन् काले रात्रेरेव आद्यन्तरूपे । सयराहं
 इति देश्यं शीघ्रार्थे । चतुर्विंशतिर्जिना अर्च्यन्ते पूज्यन्ते ॥

रत्तिं । “सप्तम्या द्वितीया” [१३७.] ॥

प्रथमार्थेपि द्वितीया दृश्यते । चउ-वीसं ॥ आपं तृतीयापि दृश्यते । तेण तेण
 कालेण ॥

६३. उद्यानमण्डपेषु बिम्बाख्यफलं गुरु इव आचरति । क्यइ ।
 गुरुयते । अगुरुं गुरुं भवति गुरुयति । अलोहितं लोहितं च भव-
 ति । “डाच् लोहितादिभ्यः पित्” [हि० ३.४] इति क्यइ वा । गुरुयति । लो-
 हितायति । तथा कच्छेषु जलप्रायेषु वाटेषु एवमारुः कर्कटी तस्याः
 फलं च गुरुयते लोहितायते । एतद् एतच्च फलं समग्रस्वकारण-
 सामग्रीवशाद् महद् अरुणं च संपद्यत इति भावः ।

गरुआअइ । लोहिआइ । गरुआइ । लोहिआअइ । “क्यङोर्यलुक्” [१३८.] ॥

1 So B C. 2 C कंचन for कनक°. 3 B चउवीसं. 4 B C गुरुभौ°. 5 B C
 गु°. 6 B क्यङोर्यलुक्. C क्यङोर्यलुक्.

वेवइ हसइ अ कुमुअं, पवेवए विहसए अ कासं च,
 देव जलम्मि, थलम्मि अ, इह पेक्खसि, पेक्खसे इत्थ. ६४
 न हससि न वोवहससे जइ, ता भासेमि, किंपि वन्नेमि;
 अमुणा सरेण हंसाण माणसं तंपि विम्हरिअं. ६५
 बहु वन्निअं न सकं जाई दीसन्ति सरय-चिन्धाई.
 चरिआई विप्फुरन्ते इदो अ हेमन्त-सिसिराण. ६६

६४. देव कुमारपाल भूपाल इह जले कुमुदम् । जातावेकवच-
 नम् । कुमुदानीत्यर्थः । एवम् अन्यत्रापि । वेपते वायुवशाच्चलति ।
 हसति । चन्द्रचन्द्रिकया विकसतीत्यर्थः । त्वं प्रेक्षसे । तथा देव
 अत्र स्थले कासं कासकुसुमं च प्रवेपते विहसति च त्वं प्रेक्षसे ॥

वेवइ हसइ । पवेवए विहसए । “त्यादीनाम्” इति [१३९.] इचेचौ ॥

६५. हे राजन् यदि त्वं न हससि जल्पाकोयम् इति न हास्यं
 करोषि । न वा उपहससि अहोस्य वर्णनाचातुर्यम् इति न विद्व-
 यसि तदा भाषे भणामि किमपि किञ्चिच्च वर्णयामि श्लाघे । वर्ण-
 नमेवाह । अमुना परतो वर्तमानेन सरसा सहस्रलिङ्गाख्यसरोवरेण
 हंसानां तदपि सततस्वविलासास्पदत्वेन श्रेष्ठमपि मानसं देवसरो
 विस्मृतम् ॥

पेक्खसि पेक्खसे । हससि उवहससे । “द्वितीयस्य सि से” [१४०.] ॥

६६. शरद्वर्णनम् उपसंहरन् हेमन्तशिशिरयोः सार्धैकविंशत्या
 गाथाभिर्वर्णनम् आह । यानि शरच्चिह्नानि घनात्यलक्षणानि दृश्यन्ते
 वीक्ष्यन्ते तानि बहु प्रभूतं वर्णयितुं न शक्नोमि असंख्यत्वात् सामस्त्ये-
 न श्लाघयितुं न पारयामि । तथा इतश्च अस्मिन् उद्यानप्रदेशे पुनः
 हेमन्तशिशिरयोश्चरितानि तत्कालप्रभावप्रभविष्णुकलकण्ठस्वरहास-
 कुन्दलतादिप्रसवपुष्पफलादिलक्षणविलसितानि विस्फुरन्ति उज्जृ-

१ C पिक्खसे.

१ B C पि°. २ B C om. वि°.

विच्छुहिरे कलयण्टा; सूसइरे ताण तारिसो कण्ठो;

दीसन्ते कुन्द-लयाउ; विष्फुरन्तीह रोलम्बा. ६७

इह पेक्खह, पेक्खत्था इहेह पासह, इहावि पासित्था,

लवली-लयाउ फलिणी-लयाउ फद्धा इवाफुल्ला. ६८

नोवदिसामो, नो संदिसामु, न य आदिसाम, किं तु इमा

गायन्ति इह सयं चिअ मिलिआ कसणेच्छु-गोवीओ. ६९

म्भन्ते । उभयोरपि लक्षणानाम् उभयत्रापि प्रायो दर्शनात् सममेव हेमन्तशिशिरयोर्वर्णनम् ॥

भासेमि । वजेमि । “तृतीयस्य मिः” [१४१.] ॥ बाहुलकाद् मिवः स्थानीयस्य मेः इकारलोपश्च । सक्कं ॥

६७. तान्येवाह । कलकण्ठाः पुंस्कोकिला विक्षुभ्यन्ति मन्दायन्ते । तेषां कलकण्ठानां तादृशो मधुरध्वनिधुर्यः कण्ठो गलः शुष्यति परुषीभवति । कुन्दलतास्तु माध्यशाखाः पुनर्दृश्यन्ते सश्रीकतया सतर्प जनेर्विलोक्यन्ते । इह आसु कुन्दलतासु रोलम्बाः भ्रमरा विस्फुरन्ति मकरन्दपानलोभाद् उपरि स्फुरन्ति ॥

दीसन्ति । विष्फुरन्ते । विच्छुहिरे । दीसन्ते । विष्फुरन्ति । “बहुधाथस्य न्ति न्ते इरे” [१४२.] ॥ कचिद् इरे एकत्वेपि । सूसइरे ॥

६८. इह अस्मिन् प्रत्यक्षवर्तिनि प्रदेशे प्रेक्षध्वम् इह प्रेक्षध्वम् इह पश्यत इहापि यूयं पश्यत । लवलीलताः फलिनीलताः श्यामालताः तांश्च स्पर्धादिव अन्योन्यस्य न्यक्किर्षयेव उत्फुल्लाः कुसुमिताः ॥

पेक्खह । पेक्खत्था । पासह । पासेत्था । “मध्यमस्येत्थाहचौ” [१४३.] ॥

६९. नोपदिशामः उपचिकीर्षया भणामः । न च संदिशामः

१ B C आदिसामु.

१ B C मिथः. २ B C मदायन्ते. ३ B फलिनी श्यामालता तस्याश्च. C फलिनी श्यामा तस्या लताश्च. ४ So B C. स्पर्धा इव would probably have explained more correctly. Or have we to read फद्धा इ वाफुल्ला or फद्धा इ वोप्फुल्ला (व=इव)?

तुवरामो चणएसुं, नव-सरिसव-कन्दलीसु तुवराम,

तुवरामु मूलएसुं, इअ कच्छ-त्थीण संरम्भो. ७०

हसए अ तुवरए तह लेइ अ पुंनामयाई एस जणो,

कीस न हससि न तुवरसि न लेसि? विलया इअ लवन्ति. ७१

अन्यमुखेन कथयामः । न च आदिशामः नियोगं दद्युः तर्हि कथं गायन्तीत्याह । किं तु अपि तु इह अनयोर्हेमन्तशिशिरकालयोः स्वयमेव कथितमन्तरेणापि इमाः कृष्णाश्च ते इक्ष्वश्च कृष्णेक्ष्वस्तान् गोपायन्त इति “कर्मणोऽण” [हे० ५.१] इत्यणि कृष्णेक्षुगोप्यः इक्षुवाटर-क्षिकाः स्त्रियो मिलिता एकत्रोपविष्टा गायन्ति मधुरध्वनिगीतं कुर्वन्ति ॥

७०. चणकेषु हरिमन्थकनिमित्तं वयं त्वरामहे उद्यमं कुर्मः । नवसर्षपकन्दलीषु नूत्रसिद्धार्थककिशलयार्थं त्वरामहे । मूलकानि शाकविशेषास्तन्निमित्तं च त्वरामहे । इति भणितरीत्या कच्छस्त्री-णाम् इक्षुचणकचिर्भटिकादिवाटकरक्षकाबलानां संरम्भः उद्यमः ॥

उवदिसामो । संदिसासु । आदिसाम । तुवरामो । तुवराम । तुवरासु । “तृतीयस्य मोक्षमाः” [१४४.] ॥

७१. हे सखि एष जनः इक्षुगोपिकादिस्त्रीलोकः हसति हास्यं करोति त्वरते च उद्यच्छते । तथा पुंनागानि सुरपर्णिकापुष्पाणि लाति च गृह्णाति । अतस्त्वं किं न हससि न त्वरसे न लासि । अप्रीतिकां मुक्त्वा एतत् कर्तुं तवापि युक्तम् इति भावः । इति एवं वनिता लपन्ति अन्योन्यम् आभाषन्ते ॥

हसए । तुवरए । एस्थाने तु सेपाठे । हससे तुवरसे । “अत एवैच्से” [१४५.] ।

अत इति किम् । लेइ । लेसि । एवकारः अत एच् से एवेति विपरीतावधारण-निषेधार्थः । तेन अकारान्तादपि इच् सिश्च सिद्धौ । हससि । तुवरसि । इच्च उदाहरणं तु हसइ इति ज्ञेयम् ॥

तं सि, तहा एस म्हि अ, अम्हत्थि, जुअ म्ह, सम-गुण म्हो अ;

गायामो; इअ नव-लट्ठ-गोविआणं इदो वत्ता. ७२

अत्थि अहं, तुमम्, एसा, दरिसेइ न कावि कुसुम-विन्नाणं.

इअ भणिअ कावि कारइ मुचुकुन्दाओ कुसुम-हरणं. ७३

अलि-गुञ्जिअं करावइ, मालिणि-हल्लप्फलं करावेइ,

जाणावइ रइ-लीलं, मयणं भावेइ पारत्ती. ७४

७२. हे सखि त्वम् असि तथा एषा अहम् अस्मि वयं च स्मः । तथा युताः स्नेहाद् एकत्र मिलिता वयं स्मः । समगुणाः तारुण्यतारमधुरस्वरत्वादिना तुल्याश्च वयं स्मः । तथा वयं गायामः गीतं कुर्मः । इतः अस्मिन् हेमन्तशिशिरकाले नवलट्ठागोपिकानां नूत्नमहारजतरक्षकस्त्रीणाम् इति एवं वार्ता परस्परम् आलापाः ॥

तं सि । “सिनाऽस्तेः सिः” [१४६.] ॥

७३. हे सखि अहम् अस्मि । त्वम् असि । एषास्ति । परं न कापि कुसुमविज्ञानम् अद्भुतमाल्यादिग्रथनकलां दर्शयति प्रकटयति । इति एवं भणित्वा उक्त्वा [कापि] मुचुकुन्दात् वृक्षविशेषात् कुसुमाहरणं पुष्पमाल्यादिरचनाचातुर्यख्यापनाय पुष्पावचयं कारयति सखीपाश्वाद् विधापयति ॥

म्हि । म्ह । म्हो । “मिमोमैम्हिम्होम्हा वा” [१४७.] । पक्षे अम्हत्थि ।

अत्थि । “अत्थिस्त्वादिना” [१४८.] इति च अस्तेस्त्वादिभिः सह अत्थि ॥

७४. पारत्ती कुसुमविशेषः अलीनां गुञ्जितं कारयति मकरन्दपानदानेन हर्षकारित्वाद् रुतं विधापयति । मालिनीनाम् औत्सुक्यम् अपरपुष्पेभ्यः सौरभादिना विशिष्टत्वेन त्वरां कारयति । रति-

तोसविअ-तरुण-गोवं तोसिअ-हरिणं इदो अ जव-गोवी

खे भामइ गीअ-झुणि पउत्थ-सत्थं भमाडेइ. ७५

कारिअ-अलि-कुल-रोला मरुवय-माला कराविअच्छि-छणा

उअ, कारीअइ जीए जयं करावीअइ अणङ्गो. ७६

कुन्देहि कराविज्जइ, तह कारिज्जइ नवेहि लवलेहि,

जं ताण परिमल-वहो गन्धवहो मारइ पउत्थे. ७७

लीलां सुरतक्रीडां ज्ञापयति बोधयति । कामिनः कारयतीत्यर्थः ।
यतो मदनं भावयति । कामिषु भवन्तं भावयति प्रवर्तयति ॥

दरिसेइ । कारइ । करावइ । करावेइ । “गेरदेदावावे” [१४९.] इति गेः अत्
एत् आव आवे । बाहुलकात् कचित् एत् न । जाणावइ । कचित् आवे न । भावेइ ॥

७५. इतश्च एतस्मिन् प्रदेशे तोषिततरुणगोपम् आवर्जितयुवबल्लवं
माधुर्यातिशयात् तोषितहरिणं गीतध्वनिं गेयस्वरं यवगोपिका खे
भ्रमयति अतितारत्वाद् अम्बरे उल्लासयति प्रोषितसार्थं भ्रमयति च
उद्दीपनविभावत्वाद् मोहयति ॥

तोसविअ । तोसिअ । “गुर्वादेरविर्वा” [१५०.] ॥

भमाडेइ । भमेराडो वा [१५१.] । पक्षे भामइ ॥

७६. कारितः विधापितः अलिकुलस्य । रोल इति देश्यः । को-
लाहलो यया सा तथा कारिताक्षिक्षणा हरितवर्णत्वात् जनितनेत्रा-
नन्दा मरुबकमाला अस्ति उअ पश्य । सास्ति यया अनङ्गः कार्यते
कामिभिः क्रियमाणः अनङ्गो यया प्रयुज्यते । तथा अनङ्गो जयं का-
र्यते जगत् स्ववशं कुर्वन् प्रयुज्यते ॥

७७. यत् तेषां कुन्दलवलपुष्पाणां परिमलवहः सौरभधारको
गन्धवहो वायुः प्रोषितान् पान्थान् मारयति मरणाख्यां दशमीम्

१ B C करावीअइ.

१ B C कुन्दलवल^०. २ B C मार^०.

कारेइ कं न हरिसं, कारावेइ अ न कं रउच्छाहं

हासाविअ-जुव-गोवा जुव-गोवी कारिआणङ्गा ? ७८

जाणामि न हि, न जाणामि नारङ्ग-फलाई वन्निउं देव.

वण-सिरि-वहूएँ घट्टंसुआई सोहन्ति एआई. ७९

अवस्थां प्रापयति तत् कुन्दैः पुष्पजातिविशेषैः कार्यते विधाप्यते । तथा तत् नवैल्वलैः लवलीकुसुमैः कार्यते । तत् कुन्दलवलकर्तृकं विधापनम् इति भावः । यत्तदोर्नित्याभिसम्बन्धात् तद् इति पूर्वार्थे ज्ञेयम् । यत्तदी क्रियाविशेषणे ॥

कारिअ । कराविअ । कारीअइ । करावीअइ । [कराविज्जइ ।] कारिज्जइ ।
“लुगावी कभावकर्मसु” [१५३.] ॥

७८. हासिताः कुतुककृज्जल्पनेन स्मापिता युवगोपास्तरुणबल्लवा यया सा तथा कारितः मनोहरतया जनितः अनङ्गो यया सा तथा युवगोपी कं न हर्षं कारयति कं च न रतोत्साहं कारयति । अपि तु सर्वमपि द्रष्टृलोकं प्रमोदं च सुरतप्रयत्नं च कुर्वन्तं मनोभिप्रेतत्वात् प्रयुञ्जे इति भावः ॥

कारिज्जइ । मारइ । कारेइ । कारिआ । “अदेलुक्कादेरत आ” [१५३.] ।
अदेलुक्कीति किम् । करावीअइ । आदेरिति किम् । कारिअ । इह अन्त्यस्य मा भूत् । आवेआव्यादेशयोरपि आदेरत आत्वम् इच्छन्ति । कारावेइ । हासाविअ ॥

७९. हे देव कुमारपाल भूपाल नारङ्गफलानि वर्णयितुं श्लाघितुं जानामि अवगच्छामि । न हि न पुनर्न जानामि । वर्णनमेवाह । वनस्य श्रीरेव रागजननाद् वधूस्तस्या एतानि समीपवर्तिनारङ्गफलानि । घट्टंसुआई इति देश्यः । प्रान्तस्यूतपट्टांशुकघटीनि कौसुम्भवस्त्राणीव शोभन्ते । उत्प्रेक्षाद्योतक इवशब्दो ज्ञेयः ॥

1 B कुंदलवलक°. C कुंददलवलक°. 2 C विधानं. 3 Neither B nor C has आः. 4 B C कारा°.

पञ्चमसिरि, तं भणामो, भणिमो तं लच्छि, भणिमु तं गडरि,
भणमु तम् इले, भणाम य तं गङ्गे, तं भणामु कमलच्छि; ८०
तं सिरि भणमो, भणिम तम् उमे, जए तं च भणम, कुन्द-वणं
उच्चिणह गहिअ-नामं, लवन्ति विलया इअन्नोच्चं. ८१
फलणि-कुसुमं विहसिउं, विहसेउं लोद्धयं, पयट्टेइ.
हसिऊणं विहसेऊण निअ इमं अणहसेअव्वं. ८२

जाणामि । जाणमि । “मौ वा” [१५४.] इति अत आ वा ॥

८०. युग्मम् । वनिताः परस्परप्रेमप्रतिबद्धा योषितो गृहीतानाम्
नामग्रहणपूर्वकम् इति एवम् अन्योन्यं मिथो लपन्ति जल्पन्ति ।
तदेवाह । हे पद्मश्रीस्त्वां भवन्तीं भणामः आदिशामः । हे लक्ष्मि
त्वां भणामः । हे गौरि त्वां भणामः । हे इले त्वां भणामः । हे गङ्गे
त्वां भणामः । हे कमलाक्षि त्वां च भणामः ।

८१. तथा हे श्रीस्त्वां भणामः । हे उमे त्वां भणामः । हे जये
त्वां च भणामः । किं तद् इत्याह । कुन्दवनम् उच्चिनुत । एतत्कुसु-
मानि गृह्णीतेति भावः । अत्र युग्मे आर्यागीतिः ॥

भणामो । भणिमो । भणिमु । भणाम । भणामु । भणिम । “इच्च मोसुमे वा”
[१५५.] इति अत इत्त्वं चाह आत्वं वा । पक्षे भणमु । भणमो । भणम ॥

गहिअ । “कै” [१५६.] ॥

८२. फलिनीकुसुमं प्रियङ्गुलतापुष्पं विहसितुं विक्रीसंतु लोभ्रं
मार्जनाख्यद्रुप्रसूनं च विहसितुं प्रवर्तते । इदम् एतत् अहसनीयं
श्लाघ्यम् । हसित्वा सकपोलविकासं स्मित्वा विहस्य च सशब्दह-
सनं कृत्वा हे सखि पश्य ॥

गन्धेण अहसिअब्बं विहसेहिइ इमम्, इमं च विहसिहिइ,

विहसेइ इमं, विहसइ इमं च वारुणि-वणे पुष्पं. ८३

इह हसउ पहिअ-लोओ, हसेउ उज्जाण-वालिआ-लोओ,

विहसन्त-हिओ विहसेन्त-लोअणो फलिअ-बोरीहि. ८४

जयइ अणङ्गो कह, पहु सुणाउ, विहसेज्ज जइ न पुंनागो,

न य विहसेज्जा लवली, होईअइ नविअ कुन्देहि ? ८५

८३. गन्धेन अहसितव्यम् अनुपहसनीयम् । श्लाघ्यम् इति यावत् ।
इदम् एतत् प्रत्यक्षवर्ति विहसिष्यति विकचं भविष्यति । इदं च विह-
सिष्यति । तथा इदं विहसति । इदं च वारुणीवने पुष्पं विहसति ॥

विहसिउं । विहसेउं । हसिऊणं । विहसेऊण । अणहसेअब्बं । अहसिअब्बं ।
विहसेहिइ । विहसिहिइ । “एच त्कातुम्तव्यभविष्यत्सु” [१५७.] इति एत् ।
चकाराद् इत्वं च ॥

८४. फलिताश्च ता बदर्यश्च ताभिर्हेतुभूताभिः विहसद्भूतयः तु-
ष्यच्चेता विहसल्लोचनः विकसन्नयनः इह अस्मिन्नुद्यानप्रदेशे प-
थिकलोको हसतु स्मितपरो भवतु । वाटिकाऽविनाभूत उद्यानपा-
लिकालोकश्च हसतु । यथा एताः संप्रत्युपभोगयोग्या एवं यूयमपि
इत्यभिसंधिना उद्यानपालिकालोकमुद्दिश्य पथिकलोको हसतु । तद-
भिप्रायं च ज्ञात्वा उद्यानपालिकालोको हसतु । हसने प्राप्तावसर
इति भावः ॥ हसउ इति “प्रैषातुज्जावसरे कृत्यपञ्चम्यौ” [हि० ५.४] इत्यनेन अ-
वसरे पञ्चमी ॥

८५. प्रभुः कुमारपालस्वामी शृणोतु अवधारयतु । किम् । यदि पुंना-
गो न विहसेत् विकसेत् न च लवली विहसेत् नापि च कुन्दैर्भूयते उ-

होइज्जइ फलिणी-कुसुमेहि, लहिज्जेज्ज केहि नच्छि-सुहं ?

केहि न लहिज्ज हरिसो ? जह दीसइ बुच्चइ तहेअ. ८६

इअ राया उज्जाणं तं कासी नयण-गोअरं सव्वं;

काही सउहे गमणं, संज्ञा-कम्मं च काहीअ. ८७

त्यद्यते तदा कथम् अनङ्गो जयति सर्वोत्कर्षेण वर्तते । पुंनागपुष्पादि-
मिरेव पुष्पशरः सर्वे स्ववशम् आधत्त इति भावः ॥

विहसेइ । विहसइ । हसउ । हसेउ । विहसन्त । विहसेन्त । “वर्तमानापञ्चमी-
शतृषु वा” [१५८.] इति एवा ॥ कच्चिन् । जयइ ॥ कच्चिद् आत्वमपि । सुणाउ ।

विहसेज्ज ! विहसेज्जा । “ज्जाज्जे” [१५९.] इति ए ॥

८६. भूयते उत्पद्यते फलिनीकुसुमैः । तथा तैः कृत्वा कैर्न अ-
क्षिसुखं लभ्यते कैश्च न हर्षो लभ्येत । अपि तु सर्वैः फुल्लदक्षैः स-
हर्षैश्च भूयत इति यावत् । ननु न भविष्यत्येवम् इत्याह । यथा दृ-
श्यते तथैव उच्यते । स्वानुभूतमेव भण्यत इति भावः ॥

होईअइ । होइज्जइ । लहिज्जेज्ज । “ईअ-इज्जौ क्यस्य” [१६०.] ॥ बाहुल-
कात् कचित् क्योपि विभाषया । लहिज्ज ॥

दीसइ । बुच्चइ । “इशिवचेर्डीसइच्चम्” [१६१.] इति क्यस्य डीसइच्चौ ॥

८७. अथ उद्यानवर्णनम् उपसंहर्तुम् आह । इति पूर्वोक्तरीत्या
तत् शासनदेवताप्रसादप्रादुर्भूतसर्वर्तुकपुष्पादिसमृद्धिसंपन्नम् उद्यानं
राजा श्रीकुमारपालदेवः सर्वम् अखिलं नयनगोचरं चकार । ददर्श-
त्यर्थः । ततः सौधे गमनम् अकार्षीत् । तत्र च संध्याकर्म देवपूजा-
दिकं च अकार्षीत् ॥

कासी । काही । काहीअ । “सी ही हीअ भूतार्थस्य” [१६२.] इति भूतार्थवि-
हितायतन्यादेः सी ही हीअ ॥

अह पठिअं सूएहिं, हुवीअ संज्ञा, अहेसि अत्थमणं,
अम्ह खणो आसि, तमो हुज्जइ, ससि-उग्गमो हुज्ज. ८८
होस्सामि दुही, होहिमि दीणो, होहामि असरणो इण्हि,
इअ चिन्तन्तो विरहं सहइ रहङ्गो रहङ्गीए. ८९

“वायव्वे-ण्हाणं-ण्हाया होस्सामो, होहिमो अणज्झयणा,
होहामो कय-गेड्डी-खेड्डा, होस्साम विगय-भया; ९०

८८. अथ संध्याकर्मानन्तरं सूतैः मागधैः पठितं राज्ञः पुरः प्रति-
पादितम् । किं तद् इत्याह । हे देव संध्या अभूत् अभवत् बभूव वा
समपद्यत । अस्तमनंसूर्यस्य अस्ताचलेन तिरोधानम् अभूत् । अस्माकं
क्षणः पठनाय अवसरः अभूत् । तथा तमः अन्धकारः अभूत् । श-
शुद्रमः अभूत् । अधुना एतयोर्भवने प्राप्तः कालः ॥

हुवीअ । “ध्यज्जनाह ईअः” [१६३.] ॥

अहेसि । आसि । “तेनास्तेरास्यहेसी” [१६४.] ॥

हुज्जइ । हुज्ज । “जात् सप्तम्या इवा” [१६५.] इति सप्तम्यादेशात् जात् पर
इवा ॥

८९. अथ सूता एव संध्यादिकालभाविचक्रादिचेष्टितं सप्तदश-
भिर्गाथाभि राज्ञे निवेदयन्ति । इदानीं सांप्रतम् अहं दुःखी सकष्टो
भविष्यामि भविता वा । एवम् अग्रेपि यत्र भविष्यन्ती दर्शिता तत्र
श्वस्तन्यपि ज्ञेया । दीनः करुणापात्रं भविष्यामि । अशरणो निर्नाथो
भविष्यामि इति एवं चिन्तयन् पर्यालोचयन् रथाङ्गश्चक्रवाकः रथा-
ङ्गया सह विरहं मिथो वियोगं सहते तितिक्षते ॥

होहिमि । “भविष्यति हिरादिः” [१६६.] इति भविष्यदर्थविहिते प्रत्यये परे
तस्यैव आदिर्हिः प्रयोक्तव्यः ॥

९०. त्रिभिर्विशेषकम् । गवां धेनूनां संमुखम् आत्मीयात्मीयग-

होहाम मुक्क-मेरा, होहिम गोवाल-गुज्जरी-गाया,

होस्सामु मित्त-मिलिआ, होहामु तहेअ कय-नट्टा; ९१

होहिमु रमिरा, भमिरा होहिस्सा, निव्वुआ य होहित्था,"

इअ मुणि-वड्डुआ जम्पन्ति गावि-समुहं वणे जन्ता. ९२

व्यानयनार्थम् अभिमुखं वने यान्तो गच्छन्तः मुनिबटुकास्तापसकुमारका इति एवं कथयन्ति । किं तद् इत्याह । “वायव्यं तु गवीरजः” इति वचनाद् वायव्यस्नानं सुरभिखुरोत्खातपवनोल्लासितपांशुस्नानं तेन स्नाताः शुचयो भविष्यामः संपत्स्यामहे । अनध्ययनाः विकालत्वाद् पठनगुणनरहिता भविष्यामः । कृतः । गेड्डीति देश्यः । शङ्कु-लाख्या वक्ताप्रा यष्टिः तथा आरामः क्रीडा येषां ते तथा भविष्यामः । विगतभयाः पठनगुणनायोग्यकाले रमणाद् उपाध्यायविगोपनोत्थदरवर्जिता भविष्यामः ॥

९१. मुक्ता निर्जनत्वात् त्यक्ता मेरा मर्यादा यैस्ते तथा । निःशङ्का इत्यर्थः । भविष्यामः ॥ गोपालगुर्जरीं भैरवरागप्रियां भाषाविशेषं गायन्ति ते गोपालगुर्जरीगायका भविष्यामः । “कगच०” [१.१७७.] इति कल्लकि कचिद् एकपदेपि संधौ दीर्घत्वे गाया इति रूपम् । मित्रमिलिताः क्रीडावसरत्वात् सखियुक्ता भविष्यामः । तथैवेति निपातसमुदायः समुच्चये । कृतनाट्याः रचितनर्तनाश्च भविष्यामः । मित्रैर्मिलित्वा नाट्यं करिष्याम इत्यर्थः ॥

९२. रन्तारः नानाक्रीडनकैः क्रीडनशीला भविष्यामः । भ्रमितारः इतस्ततः पर्यटनशीला भविष्यामः । एवं च निर्वृताश्च सुखिताश्च भविष्यामः ॥

होस्सामि । होहामि । होस्सामो । होहामो । होस्साम । होहाम । होस्सामु । होहामु । “मिमोसुमे स्ता हा न वा” [१६७.] पक्षे होहिमि । होहिमो । होहिम । होहिमु ॥

“होस्सं कय-नेवच्छा, काहिमि कुरले, ण्डालिअं काहं,
दाहिमि वासं केसेसु, दाहम् अलिअम्मि तिलयं च. ९३
 पिअ-संमुहं च गच्छं, सोच्छं गीअं च, हरिसओ रोच्छं,
 तारुअ-फलं वेच्छं, देच्छं, मोच्छं च संतावं. ९४

होहिस्सा । होहित्था । “मोसुमानां हिस्सा हित्था” [१६८.] । पक्षे
होस्सामो । होहिमो । होहामो इत्यादि ॥

९३-९७. पञ्चभिः कुलकम् । वासकसज्जा नायिकाविशेषः । तद्
 उक्तम्

परिपाट्यां फलार्थे वा नवे प्रसव एव वा ।

दुःखे चैव प्रमोदे च षड् एते वासकाः स्मृताः ॥ १ ॥

उचिते वासके स्त्रीणाम् ऋतुकालेपि वा बुधैः ।

द्वेष्याणाम् अथ वैद्यानां कर्तव्यम् उपसर्पणम् ॥ २ ॥

इति नयेन वासके रतिसंभोगलालसतया अङ्गरागादिना सज्जा वा-
 संकसज्जा इति चिन्तयन्ती परिभावयन्ती प्रियार्थं शय्या प्रियशय्या तां
 सज्जति प्रगुणीकरोति । चिन्तामेवाह । अहं कृतनेपथ्या विरचितवेषा
 भविष्यामि । कुरलान् केशविच्छित्तिविशेषान् करिष्यामि । ललाटिकां
 चन्दनादिभिर्ललाटमण्डनं करिष्यामि । केशेषु आर्द्रालकेषु वासं द-
 न्दह्यमानकालागुरुकर्पूरादिसुरभिद्रव्यभावनां दास्यामि । अलिके
 ललाटे तिलकं च कस्तूर्या विशेषं दास्यामि निवेशयिष्यामि ॥

९४. प्रिये संमुखं गृहं प्रविशति प्रियाभ्युपगमनदानाद्यर्थं तदभि-
 मुखं च गमिष्यामि । गीतं च प्रियेण गीयमानं श्रोष्यामि आकर्णयि-
 ष्यामि । हर्षतो रोदिष्यामि^१ । प्रियप्राप्तेरानन्दाश्रुवर्षं विधास्यामी-

१ B C हुस्सं. २ B C देच्छं.

1 So B C. Should not we read फलेर्थे? 2 C चे°. 3 B drops from here up to रोदिष्यामि in the commentary on the next couplet. 4 C ल-क्षण for गमन°. As for B see the preceding note. 5 C रोदधि°

छेच्छं भेच्छं नक्खेहि पिअं, वोच्छं च, तेण भोच्छं च,

सोच्छिस्सं पिअयम-चाडुआई, मोहं च गच्छिस्सं. ९५

‘हसउ अ रमउ अ तुह सहि-अणो, हसामु अ रमामु अ अहंपि,

हसमु अ रममु अ तंपि हु,’ इअ भणिही मह पिओ इण्हि. ९६

सहिम् एवं च भणिस्सं, तम्बोलं देहि, देसु पुण्णं च,”

इअ चिन्तन्ती वासय-सज्जा सज्जेइ पिअ-सेज्जं. ९७

त्यर्थः । तारुण्यफलं वेदिष्यामि । प्रियपरिरम्भादि अनुभविष्यामि । द्रक्ष्यामि प्रियं सप्रेम वीक्षिष्ये । संतापं च मनःखेदं मोक्ष्यामि यौवनमाननात् त्यक्ष्यामि ॥

९५. नखैः करजैः कृत्वा प्रियं छेत्स्यामि भेत्स्यामि । पाटयिष्यामीत्युभयार्थः । प्रियेण सह वक्ष्यामि रहसि वदिष्यामि । तेन प्रियेण सह भोक्ष्ये च संभोगसुखं मानयिष्यामि । प्रियतमस्य वल्लभस्य चाटुकानि प्रियवचनानि श्रोष्यामि । मोहं च रतिसातास्वादवशात् किंकर्तव्यतामूढतां गमिष्यामि ॥

९६. तव सखीजनः हस्तु च रमतां च । बहिर्गच्छत्वित्यर्थः । अहमपि हसामि च रमे च । त्वमपि हस च रमस्व च । आवां तु इतो विजने सहासं रमणं कुर्व इत्यर्थः । इति एवम् इदानीं मम प्रियो भणिष्यति विजनकरणार्थं विदग्धत्वाद् इत्थं प्रतिपादयिष्यति । अथ च प्रियोप्यागतो युष्मान् बहिः प्रेषयिष्यति तस्मात् स्वयमेव गच्छतेति वैदग्ध्येन सैव सखीर्वक्ति ॥

९७. ताम्बूलं पूगीफलनागवल्लीदलादिरूपं देहि मङ्गलं वितर । पुष्पं च । जातावेकवचनम् । कुसुमानि देहि । अहं च एवम् इति सखीं स्वपरिचारिकां प्रति भणिष्यामि ॥

१ B C पुष्पं.

१ B C om. वि°. २ C अथ च प्रियोप्यागतो युष्माद्बहिः प्रेषयिष्यामि तस्मात्. ३ B C प्रति for परि°.

“तं रमसु, तं रमेज्जसु, तुमं रमेज्जे, रमिज्जहि तुमंपि;

रम तंपि, वयं रमिमो, रमन्तु एआ, रमह तुब्भे. ९८

एआ हसन्तु, तुम्हे हसह, हसामो वयंपि नीसङ्कं,

दइएण रमिज्ज इमा, इमा रमेज्जा, इमा रमइ. ९९

होस्सं । “मेः स्सं” [१६९.] इति स्सं वा ॥

काहं । दाहं “कृदो हं” [१७०.] । पक्षे काहिमि । दाहिमि ॥

गच्छं । सोच्छं । रोच्छं । वेच्छं । दच्छं । मोच्छं । छेच्छं । भेच्छं । वोच्छं ।

भोच्छं । “श्रुगमि०” [१७१.] इत्यादिना श्रुदीनां सोच्छमादयः ॥

सोच्छिस्सं । गच्छिस्सं । “सोच्छादयः^०” [१७२.] इत्यादिना श्रुदीनां स्थाने इजादिषु भविष्यदादेशेषु यथासंख्यं सोच्छादयः त एव आदेशा अन्त्यस्वराद्यवयव-वर्जा हिल्ङ्क् च वा ॥

हसउ । रमउ । हसासु । रमासु । हससु । रमसु । “दु सु सु विध्यादिष्वेकस्मि-
न्त्रयाणाम्” [१७३.] विध्याद्यर्थोत्पन्नानाम् एकत्वर्थे वर्तमानानां त्रयाणामपि
त्रिकाणां यथासंख्यं दु सु सु आदेशाः ॥

देहि । देसु । “सोहिवा” [१७४.] इति पूर्वसूत्रविहितस्य सोहिवा ॥

९८-१०५. अष्टभिः कुलकम् । पांसुलानां स्वैरिणीनाम् इति एवं
संप्रति आलापो मिथो भाषणम् । कोसावित्याह । हे सखि त्वं रम-
स्व । त्वं रमस्व । त्वमपि रमस्व । त्वमपि रमस्व । वयं रमामहे । एता
रमन्ताम् । यूयं रमध्वम् । सांप्रतं स्वेच्छया रमणे प्राप्तोऽवसर इत्यर्थः ॥

९९. हे हले एता हसन्तु । यूयं हसत । वयमपि निःशङ्कं स्वैरि-
त्वाभिर्भयं हसामः । तथा दयितेन सह इयं रमते । इयं रमते [इयं
रमते] ॥

१ B C रमिज्जसु. २ B C रमिज्जा.

१ B C रमामहे. २ B C प्राप्तोऽवसर^०.

एसा रमिहिइ, एसा रमिज्ज, एसावि संपइ रमेज्जा,

एसा रमिज्ज, एसा रमउ, रमेज्जा य एसावि. १००

होज्जम्हाणं समओ, होज्जा स-च्छन्द-गो जणो एस,

ण हु होज्ज जइ पओसो, ता एस जणो कहं होज्जा? १०१

होज्जइ अङ्ग-त्थम्भो, सेओ होज्जाइ, होज्ज रोमञ्चो,

होज्जा कम्पो, होइ अ वेवणं एण्हिम् अभिसरणे. १०२

१००. हे वयस्ये संप्रति इदानीम् एषा रमिष्यते स्वेच्छया क्रीडां करिष्यति । एषा रमिष्यते । एषापि रमिष्यते । तथा एषा रमताम् । [एषा रमताम् ।] एषापि रमतां च ॥

१०१. हे आलि अस्माकं समयः स्वेच्छया विचरणावसरः अभवत् । अभूत् बभूव । जज्ञे । अतः एष जनो मल्लक्षणः स्वच्छन्दगः स्वेच्छाचारी भवति भवेत् भवतु भूयात् भविता भविष्यति । तथा हु निश्चितं यदि प्रदोषो रजनीमुखं नाभविष्यत् तदा एष जनः अस्मल्लक्षणः कथम् अभविष्यत् । प्रदोषाभावे प्रियविरहवह्निना भस्मसात् समपत्स्यतेत्यर्थः ॥

१०२. हे सध्रीचि इदानीम् अभिसरणे प्रियसमीपगमने अङ्गस्तम्भः हर्षादिवशाद् यत्रापि अङ्गाक्रिया भवति संपद्यते । स्वेदः श्रमादिना रोमजलस्रावो भवति । रोमाञ्चः प्रियदर्शनादे रोमहर्षः । कम्पः मा मां कश्चिद् अभिसरन्तीं द्राक्षीद् इति भयादिना गात्रस्पन्दो भवति । वैवर्ण्यं सपत्न्यादिक्षेपादिना छायाविकारश्च भवति । इदानीम् अस्माकम् अभिसरणं कुर्वतीनाम् अङ्गस्तम्भादि वर्तत इत्यर्थः ॥

१ B C रमिज्जा. २ B C रमेज्ज. ३ C होज्जो. We with B. ४ B C एण्हि°.

१ So B C. २ C यथा. ३ B C तथा. ४ C मल्लक्षणः.

होज्जहिइ इट्ठ-गोट्ठी, होज्जा पिअ-मेलओ, दिही होज्ज,
 होहिइ परमाणन्दो, होज्जाहिइ चित्त-वीसामो. १०३
 होज्ज किलकिंचिअं, विव्वोओ होज्जाउ, विव्वमो होउ,
 मोट्टाइअं च होज्जउ, होज्जा ललिअं च अम्हाणं. १०४
 होज्ज न संझा, होज्जा न निसा, तिमिरंपि जइ न होमाणं,
 ता होन्ता कह अम्हे," इअ संपइ पंसुलालावो. १०५

१०३. हे सखि इष्टगोष्ठी प्रेमवैदग्ध्यगर्भपरस्परालापपूर्वं प्रियेण सह एकत्र अवस्थानं भविष्यति । प्रियेण सह मेलकः-संबन्धः । अन्योन्याश्लेष इत्यर्थः । भविष्यति । धृतिः संतोषो भविष्यति । परमानन्दः हर्षातिरेको भविष्यति । चित्तविश्रामः विपक्षाभावाच्चेतो-दाढ्यं च भविष्यति ॥

१०४. हज्जे अस्माकं किलकिंचितं भवतु भवेद् वा संपद्यताम् । विव्वोको भवतु । विश्रमो भवतु । मोट्टायितं भवतु । ललितं च भवतु । किलकिंचितादिलक्षणानि च अमूनि । स्मितहसितरुदितभयरोषदुःखगर्वश्रमाभिलाषसंकरः किलकिंचितम् । इष्टेष्ट्यवज्ञा विव्वोकः । वागङ्गभूषणानां व्यत्यासो विश्रमः । प्रियकथादौ तद्भावभावनोत्था चेष्टा मोट्टायितम् । मसृणोङ्गन्यासो ललितम् ॥

१०५. हे सखि संध्या यदि नाभविष्यत् निशा यदि नाभविष्यत् तिमिरमपि यदि नाभविष्यत् तदा कथं वयं भविष्यामः । अभीष्टमेलकः संध्यादिसद्भाव एवास्माकं जीवितप्रदः संपन्न इति भावः ॥

रमेज्जसु । रमेजे । रमिज्जहि । रम । "अत इज्जस्विज्जहीजे-लुको वा" [१७६.] ।
 पक्षे रमसु ॥

विहसन्त-पहा-हसन्तओ, अह उइओ चन्दो, कुणन्तओ

उवहसमाणिं सरोरुहं विहसन्ति हसइव कुमुइणिं. १०६

रमिमो । रमन्तु । रमह । हसन्तु । हसह । हसामो । “बहुषु न्तु ह मो”

[१७६.] ॥

रमिज्ज ३ । रमेज्जा ३ । “वर्तमाना-भविष्यन्त्योश्च ज्ञ जा वा” [१७७.] । पक्षे

रमइ । रमिहिइ । रमउ ॥ अन्ये त्वन्यासामपीच्छन्ति । होज्ज । होज्जा ॥

होज्जइ । होज्जाइ । होज्ज । होज्जा । होज्जाहिइ । होज्जा । होज्ज । होज्जाहिइ ।

होज्ज । होज्जाउ । होज्जउ । होज्जा । “मध्ये च स्वरान्ताद् वा” [१७८.] इति स्वरान्ता-

द्वातोः प्रकृतिप्रत्यययोर्मध्ये चकाराद् वर्तमानाभविष्यन्तीविध्यादिप्रत्ययानां च ज्ञ जा वा । पक्षे होइ । होहिइ । होउ ॥

होज्ज । होज्जा । “क्रियातिपत्तेः” [१७९.] ॥

होमाणं । होन्ता । “न्त-माणौ” [१८०.] इति क्रियातिपत्तेः न्तमाणौ ॥

१०६. अथ तिमिरविलसनानन्तरं सरोरुहं कमलम् उपहसन्तीम् । सश्रीकत्वात् तद् विप्लवयन्तीम् इत्यर्थः । विहसन्तीं विकासम् आसादयन्तीं हसन्तीमिव विकसद्विशदलत्वात् स्मयमानामिव कुमुदिनीं कैरविणीं कुर्वन् । विहसन्ती चासौ प्रभा च तथा समुच्छलच्चन्द्रिकया कृत्वा हसन्निव हसन् हास्यं कुर्वाणश्चन्द्र उदितः उदयाचलचूलावलम्बिबिम्बः संवृत्तः । अनेन उत्तरसर्गार्थसूचनम् ॥ मागधी छन्दः । तल्लक्षणं चेदम् । ओजे चौ युजि षचौ लदलदन्तौ मागधी ॥ विषमे चौ चतुर्मात्रौ द्वौ गणौ लदलदन्तौ । समे षचौ षण्मात्रचतुर्मात्रौ च लदलदन्तौ मागधी ॥

विहसन्त । हसन्तओ । कुणन्तओ । “शत्रानशः” [१८१.] इति प्रत्येकं न्तमाणौ ॥

उवहसमाणं । विहसन्ति । हसद् । “ई च खियाम्” [१८१.] इति ई । चकारात्
न्तमाणौ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रप्राकृतब्राह्मणे अष्टमस्याध्यायस्य उदाहरणप्रति-

पादनद्वारेण तृतीयः पादः संपूर्णः ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितश्रीकुमारपालचरितप्राकृतब्राह्मण-

महाकाव्यवृत्तौ पञ्चमः सर्गः समाप्तः ॥

वज्जर, थको सि कहिं; पज्जर, कत्तो अ एण्हिम् आओ सि;
जम्पसु, विम्हरिआ हं? सीससु, अणुसासणिज्जो सि. १
साहसु, कीए रत्तो; बोह्लसु, अन्नावि किं पिआ तुज्झं?
सङ्गसु, किम् अहं मुक्का? चवसु, मए किं कयं विलिअं. २
पिसुणसु, किं जुत्तम् इणं? उप्पालसु, किं चिराउ दिट्ठो सि?
इअ भमर-गुज्जिएहिं ससिणं पुच्छीअ कइरविणी. ३

१. अथैकविंशत्या गाथाभिश्चन्द्रोदयं वर्णयति । त्रिभिर्विशेष-
कम् । भ्रमराणां गुञ्जितानि झंकारारवास्तैः कृत्वा शशिनम् इति ए-
वम् कैरविणी अपृच्छत् । अत्र उपेक्षार्थं इवशब्दो ज्ञेयः । ततश्चा-
वार्तयदिव । पृच्छामेवाह । हे प्रिय कथय प्रतिपादय कस्मिन् कुत्र
प्रदेशे असि त्वं स्थितः उषितः । कथय कस्माच्च कुतः प्रदेशाद्
इदानीम् आगतोसि । कथय विस्मृता एतावन्तं कालं स्मृतिपथं न
गताहम् । येन चिरम् अन्यत्रावस्थितोसीति भावः । एतत् सर्वं क-
थय । येन अनुशासनीयः इयच्चिरम् अन्यत्रावस्थानेन शिक्षणीयोसि ॥

२. कथय कस्यां कान्तायां रक्तः सानुरागः । किं क्षेपे । कथय
किम् अन्यापि मद्भतिरिक्तापि तव प्रिया वल्लभा । कथय किम् अहं
मुक्ता परित्यक्ता । कथय किं मया व्यलीकम् अपराधः कृतम् ॥

३. कथय किमिदं भवदनुष्ठितं युक्तम् । कथय किं चिरात् प्रभू-
तकालाद् दृष्टो वीक्षितोसि ॥

णिव्वरही चक्र-बहू दूरस्थ-पिए जुगुच्छिअत्ताणा

झुणिअ-रवेहिं अदुगुच्छिअंपि भिसिणिं दुगुच्छन्ती. ४

न बुहुक्खिओवि चक्को, निय-छाहिं निइय, णीरवीअ विसं,

निअ-पक्ख-वीजणेहिं वोज्जन्तो घरणि-सङ्गाए. ५

“इदितो वा” [१.] इत्यधिकारसूत्रेण अग्रेतनसूत्रेषु ये इदितो धातवस्तेषां वक्ष्यमाणा आदेशा वा भवन्ति इति एतदुदाहरणानि तत्तत्सूत्रसंबन्धीन्येव ॥

वज्जरपज्जरेत्यादय आदेशाः “कथेर्वज्जर०” [२.] इत्यादिसूत्रेण भवन्ति ॥

४. जुगुप्सितः प्रियविप्रयोगेपि अवस्थानाद् निन्दितः आत्मा यया सा । तथा जुगुप्सिताः दैन्यसूचनाद् अप्रशस्यास्ते च^१ ते रवाश्च तैः कृत्वा अजुगुप्सितामपि स्वस्य लीलागृहत्वेन अनिन्द्यामपि विसिनीं पद्मिनीं जुगुप्समाना विकत्थमाना चक्रवधूश्चक्रवाकवल्लभा दूरस्थः अनिकटवर्ती स चासौ प्रियश्च रथाङ्गस्तस्मिन् दुःखं कथयामास ॥

णिव्वरही । “दुःखे णिव्वरः” [३.] दुःखविषयस्य कथेर्णिव्वरो वा ॥

झुणिअ । अदुगुच्छिअं । दुगुच्छन्ती । जुगुप्सेर्झुण-दुगुच्छ-दुगुच्छाः [४.] । पक्षे जुगुच्छिअ ॥

५. निजच्छायां दृष्ट्वा निजच्छायामेव गृहिणीशङ्कया प्रियाभ्रमेण निजपक्षावेव व्यजने संतापापहरणात् तालवृन्ते ताभ्यां कृत्वा वीजयन् सन् बुभुक्षितोपि बुभुक्षाक्रान्तोपि चक्रः कोकः न विसं मृणालम् अबुभुक्षत प्रियासंगमसुखनिमग्नतया न भोक्तुम् ऐच्छत् । न कवलीचकारेति भावः ॥

बुहुक्खिओ । णीरवीअ ॥ वीजणेहिं । वोज्जन्तो । “बुभुक्षि-वीज्योर्णीरव-वीजो” [५.] ॥

१ B चरको. २ B नियवि. C निअवि. ३ B C नी०.

४ B om. ते रवाश्च. ५ B बहु०. C बहु०.

गायन्ता सञ्ज्ञायं, ज्ञायन्ता धम्म-ज्ञाणम् अकलङ्कं,
जाणन्ता मुणिअव्वं मुणिणो आवस्सए लग्गा. ६
दिण-ताव-उद्धुमाओ सद्वहिउं दाह-पसमणिं जुण्हं,
को अमय-पिज्जणिज्जं अच्छीहि न घोद्विउं लग्गो ? ७
पट्टीअ चन्दिम-रसं चन्दिम-रस-डल्लिरं चओर-कुलं;
पिअइ म्हा अलि-कुलम् अणोरुम्मिअ-सेहालिअ-परायं. ८

६. स्वाध्यायं गायन्तः मधुरध्वनिना पूर्वपठितस्वाध्यायपरावर्तनं कुर्वन्तः । अकलङ्कम् आर्तरीद्रपरिणामपरिहारान्निर्दोषं धर्मध्यानं शुभाध्यवसायविशेषं ध्यायन्तः अभ्यस्यन्तः । ज्ञातव्यं जीवाजीवा-दितत्त्वनवकं बोद्धव्यं जानन्तः अर्हत्प्रणीतप्रकारेण अवगच्छन्तः आवश्यकम् अवश्यकृत्यं सामायिकादिधर्मानुष्ठानं तस्मिन् मुनयः साधवो लभ्नाः व्यापृताः ॥

गायन्ता । ज्ञायन्ता । “ध्या-गोर्झा-गौ” [६.] ॥

जाणन्ता । मुणिअव्वं । “ज्ञो जाण-मुणौ” [७.] ॥

७. दाहप्रशमनीं वपुःसंतापनिर्वापजननीम् अमृतवत् पानीयां पातव्यां ज्योत्स्नां श्रद्धाय निश्चित्य । दिनं तापः देदीप्यमानमार्तण्ड-मण्डलोष्मा । तेन उद्धृताः संतापितः सन् कः अक्षिभ्यां कृत्वा न पातुं लग्नः अपि तु सर्वोपि संतापिताङ्गः सन् चन्द्रिकां सतर्पम् ईक्षितुं प्रवृत्त इति भावः ॥

उद्धुमाओ । “उदो ध्मो धुमा” [८.] ॥

सद्वहिउं । “अदो धो दद्वः” [९.] ॥

८. चन्द्रिकारसं पिबतीत्येवंशीलं चन्द्रिकारसपातृ ज्योत्स्नाद्रव-पानशीलं चकोरा ज्योत्स्नाप्रियास्तेषां कुलं निकुरम्बं कर्तुं चन्द्रिका-

१ B C °पसमिणं.

१ B °ज्ञामिनी. २ B C omit दिन°, ३ B drops from here up to दद्वः.

पवणेणोव्वाय-विलेवणाउ वसुअन्त-सम-जला कुलंडा,

उड्ढन्ते समुर-जणे ओहीरन्ते पिण य, गया. ९

निदायन्तं कमलं भमरो नाइग्घिउंपि ओच्छरिओ

अग्घायन्तो कुमुअं अब्भुत्तन्तोव्व मयरन्दे. १०

न्हाउ उदय-त्थिअ-ससि-सङ्खायाथक्-जुण्ह-जल-वरिसे,

निअ-ठाणे चिट्ठन्तोवि को न मुहिओ निरप्पीअ? ११

रसम् अपिबत् । तथा अलिकुलं कर्तुं । अनुद्धानः सरसो यः शेफा-
लिकापरागः निर्गुण्डीपुष्परजः तं पिबति स्म ॥

पिज्जणिज्जं । घोट्ठिउं । पट्टीअ । डल्लिरं । पिअइ । “पिबेः पिज्ज-डल्ल-पट्ट-घोट्ठाः”

[१०.] ॥

९. पवनेन उद्धानं शुष्कं विलेपनं यासां तास्तथा । उद्घात् शुष्यत्
भ्रमजलं साशङ्कगमनखेदोद्भवधर्माम्बु यासां तास्तथा कुलटाः स्वै-
रिण्यः श्वशुरजने पतिपित्रादिके निद्राति स्वपिति सति प्रिये च नि-
द्राति सति गताः विटपार्थं प्राप्ताः ॥

अणोरुम्मिअ । उव्वाय । वसुअन्त । “उद्घाकेरोरुम्मा वसुआ” [११.] ॥

१०. निद्रात् मुकुलीभवत् कमलम् आघ्रातुमपि आस्तां स्थातुं
शिङ्घितुमपि भ्रमरो नावस्तृतः उपस्थितः । अत्रोत्प्रेक्ष्यते । आ-
जिघ्रन् कुमुदं मकरन्दे तद्रसे स्नान् इव स्नानव्यापृत इव ॥

उड्ढन्ते । ओहीरन्ते । निदायन्तं । “निद्राकेरोहीरोह्वी” [१२.] ॥

आइग्घिउं । अग्घायन्तो । “आघ्रेराइग्घः” [१३.] ॥

११. उदयस्थितः उदयशिखरिशिखरारूढः स चासौ शशी च
तस्य संस्त्याना सान्द्रा अस्थिता सर्वत्रप्रसरणशीला यासौ ज्योत्स्ना
चन्द्रिका सैव संतापापहरणाज्जलं तस्य वर्षो निरन्तरं निपातस्त-

१ C कुलडा. २ B उधंते. C ओधंते. ३ B C उ°.

१ B C सि°. २ B C उधंते. ३ B °शिखर°.

उदयुद्धिअस्स ससिणो समुहो^१कु^०कुरिअ-किंनरीहि कओ

अमिलाण-पारिजायापव्वाइअ-कप्प-कुसुमग्घो. १२

वाअ-मुह-विहिअ-कमलो, निम्मविआश्लिज्जमाण-कुमुअ-सिरी,

निम्माणिअ-हरिसम् अणिज्जरन्त-रुइ-णुमिअ-सव्व-दिसो;

स्मिन् स्नात्वा अङ्गं धौत्वा निजस्थाने स्वावासे स्थितोपि सुखसाधन-
विषयप्रयत्नरहितोपि को न सुखितस्तस्थौ । अपि तु सर्वोपि निर्वृतो
जात इति भावः ॥

अव्युत्तन्तो । न्हावं । “लाकेरव्युत्तः” [१४.] ॥

सङ्गाय । “समः स्यः खा” [१५.] ॥

अथक् । ठाणे । चिट्ठन्तो । निरप्पीअ । “स्थष्ठा-थक्-चिट्ठ-निरप्पाः” [१६.] ।

बाहुलकात् कचिन्न । तिअ ॥

१२. उदयोत्थितस्य उदयाचले प्राप्तोद्गमस्य शशिनः अम्लानानि
विकसितानि यानि पारिजातानि पारिजातप्रसूनानि अम्लानानि क-
ल्पस्य कल्पद्रुमस्य कुसुमानि च । तेषाम् अर्धः अञ्जलिना क्षेपः सं-
मुखोत्थिता भक्तिवशाद् अभिमुखीभूता याः किंनर्यः किंपुरुषाङ्गना-
स्ताभिः कृतः ॥

उद्धिअस्स । उकु^०कुरिअ । “उदध-कु^०कुरौ” [१७.] ॥

१३-२१. नवभिः कुलकम् । खं गगनतलं शशी आरूढः अध्या-
सीनः । कथंभूत इत्याह । म्लानमुखानि विच्छायाग्राणि विहितानि
कमलानि येन स तथा । निर्मिता कृप्ता अक्षीयमाणा अभ्रश्यमाना
कुमुदश्रीर्येन स तथा । निर्मितः हर्षो यत्रेति छादनक्रियाविशेषणम् ।
अक्षयन्ती हासम् अनुपगच्छन्ती या रुचिर्ज्योत्स्ना तथा छादिता
व्याप्ता दिशो येन स तथा ॥

१ B C उदय^०. २ So B C, not ^०कु^०कुरिअ^०. ३ B C ^०रुइ^०.

^१ B om. पारिजातानि. ^२ B C om. उ^०.

नूमिअ-गयणो, सन्नुमिअ-महि-अलो, ढकिओडु-पह-पसरो,
ओम्बालिअ-दीव-रुई, पव्वाल्लिअ-माणिणी-माणो; १४
छाइअ-जणच्छि-पसरं तम-पुअं सव्वओ णिहोडन्तो,
अणिवारिअ-पह-पसरो, पाडिअ-दूमिअ-पउत्थ-कुलो; १५
किरणेहिं खं दुमन्तो धवलण-कुच्चय-सिरिं तुलन्तेहि,
ओहामन्तो अमओलुण्डिअ-नव-रुप्पमय-कुम्भं; १६
जलम् उल्लुण्डावन्तो ससि-कन्ताउ, अमयं विरेअन्तो,
पल्लहत्थाविअ-गुज्जो रइ-वावड-मिहुण-हिअआओ; १७

१४. छादितं कान्त्या व्याप्तं गगनं येन स तथा । छादितमही-
 तलः रोचिरावृतपृथ्वीपृष्ठः । छादितोडुप्रभाप्रसरः तिरोहितनक्षत्र-
 युतिविस्तरः । छादितदीपरुचिः अपहृतप्रदीपप्रभः । छादितः रण-
 रणकजननाद् गोपितः मानिनीमानो येन स तथा ॥

१५. छादितजनाक्षिप्रसरं निरुद्धलोकलोचनव्यापारं तमःपुअं
 ध्वान्तस्तोमं सर्वतः समन्तात् निवारयन् निषेधन् निपातयन् विनाश-
 यन् वा यतोऽनिवारितः मेघादिभिरनिरुद्धः प्रभाप्रसरो यस्य स तथा ।
 पातितं मूर्च्छाजननाद् अधःक्षिप्तं दावितं विरहानलोदीपनात् तापितं
 धवलितं वा पाण्डुवर्णं कृतं प्रोषितकुलं पान्थसार्थो येन स तथा ॥

१६. धवलनाय अभ्रकादिना प्रासादश्चेतीकरणाय कूर्चको मु-
 आदिमयं धवलनोपकरणम् । तस्य श्रियं तोलयद्भिः अनुकुर्वाणैः
 किरणैः कृत्वा खं व्योमाङ्गणं धवलयन् मण्डयन् । अमृतं विरेचय-
 तीत्येवंशीलः अमृतविरेचयिता नवस्तत्कालोद्भवो रूप्यमयो दुर्वर्ण-
 निर्मितो योसौ कुम्भस्तं तोलयन् अनुविदधत् ॥

१७. शशिकान्तात् जलं विरेचयन् क्षारयन् अमृतं विरेचयन्

१ B डमालिअ^०. C ओमालिअ^०. २ B C जलमोलु^०. ३ B C पल्ल^०.

१ B C °मयधव^०. २ B C °कांतान्.

आहोडिअ-धणुह-गुणे सर-ताडिअ-तिहुअणम्मि रइ-नाहे

दूर-विहोडिअ-सज्झस-असईणं दइअ-मेलवणो; १८

नीहार-मीसिआहिबे, छुह-रस-वीसालिआहिब पहाहि

तिमिरोद्धलिअ-भुवणं गुण्ठन्तो भामिआहि नहे; १९

कामि-मण-तालिअण्ठिर-वम्मह-आणं जगे तमाडन्तो,

नासविअ-भओ अहिसारिआण हारविअ-लज्जाण; २०

स्वप्न । रतौ संभोगे व्यापृतानि यानि मिथुनानि तेषां हृदयेभ्यः
विरेचितगुह्यः बहिःकृतान्तरङ्गाभिप्रायः । सर्वत्रात्र रचिर्वह्निःसारण-
मात्रे । ततश्च गिण्यपि विरेचनार्थ एव भवति । विरेचनं बहिर्निःसारणम् ॥

१८. ताडितः आस्फालितः धनुर्गुणः कोदण्डप्रत्यक्षा येन स
तथा तस्मिन् । शरैः मदनोन्मादनमोहनतापनशोषणाख्यबाणैस्ता-
डितं निधुवनोन्मादादिभावजननाद् उपद्रुतं त्रिभुवनं त्रैलोक्यं येन
स तथा तस्मिन् रतिनाथे सति दूरादेव ताडितम् अपास्तं साध्वसं
पतिपित्रादिभयं यासां तास्तथा ताश्च ता असत्यश्च कुलटास्तासां
दयिता नटविटादिका वल्लभास्तेषां मिश्रणः संपर्कजनकः । त्रिभुव-
नास्खलिताज्ञे मन्मथे गृहीतधनुषि पित्रादीन् अवगणय्य स्ववल्लभान्
अभिसस्रुरित्यर्थः । राजभये पित्रादिभयं न किञ्चिद् इत्युक्तिलेशः ॥

१९. नीहारमिश्रिताभिरिव श्रैत्यशैत्याभ्यां प्रालेययुक्ताभिरिव
सुधारसमिश्रिताभिरिव अमन्दानन्दजननात् पीयूषद्रवसंपृक्ताभिरिव
नभसि भ्रमिताभिः व्योमाङ्गणे प्रसारिताभिः प्रभाभिः कृत्वा तिमिरो-
द्धलितभुवनं ध्वान्तावगुण्ठितविश्वम् उद्धलयन् व्याप्नुवन् ॥

२०. कामिमनो भ्रमयति चालयति इत्येवंशीलः कामिमनोभ्रम-
यिता स चासौ मन्मथश्च तस्य आज्ञां जगति भ्रमयन् विस्तार-

१ B रचिर्वह्निःसारणमात्रे...विरेचनं बहिर्निःसारणम्. C रचिर्वह्निःसारणमात्रे...वि-
रेचनं बहिर्निःसारणम्. २ B C धनुष्यु. ३ B C गुण्ठितं.

विउडिअ-चओर-तन्हो जुण्हाए विप्पगालिअ-दिणोम्हो

नासिअ-चको विरहिणि-पलावणो खं ससी चडिओ. २१

यन् । नाशिता कामार्तत्वात् त्यक्ता लज्जा यकाभिस्तास्तथा तासाम्
अभिसारिकाणां स्वैरिणीनां नाशितं लज्जापनोदाद् अपनीतं भयं येन
स तथा ॥

२१. [ज्योत्स्नया] नाशितचकोरतृष्णः अपनीतज्योत्स्नाप्रियपि-
पासः । तथैव च नाशितो विद्रावितो दिनोष्मा वासरसंतापो येन स
तथा । नाशितः प्रियतमाया विघटितश्चक्रो येन स तथा । विरहिणीनां
प्रोषितप्रियाणां नाशनः कथाशेषताकारी ॥

अमिलाण । पद्दाइअ । वाअ । “स्लेवा-पद्दायौ” [१८.] ॥

• निम्मविआ । निम्माणिअ । “निमो निम्माण-निम्मवौ” [१९.] ॥

झिजमाण । अणिज्झरन्त । “क्षेणिज्झरो वा” [२०.] ॥

णुमिअ । नुमिअ । सल्लुमिअ । दक्किओ । ओम्वालिअ । पद्दालिअ । छाइअ ।

“छेदेणुम-नुम-सल्लुम-दक्कौम्वाल-पद्दालाः” [२१.] ॥

णिहोडन्तो । अणिवारिअ । पाडिअ । “निट्-पत्तोणिहोडः” [२२.] ॥

दूमिअ । “दूडो दूमः” [२३.] ॥

दुमन्तो । धवलण । “धवलेदुमः” [२४.] ॥ “स्वराणां स्वराः” [४.२३८] बहुलम्

इति दीर्घत्वमपि । दूमिअ ॥

तुलन्तेहि । ओहामन्तो । “तुलेरोहामः” [२५.] ॥

ओलुण्डिअ । उल्लुण्डावन्तो । विरेअन्तो । पल्लहत्थाविअ । “विरिचेरोलुण्डो

लुण्ड-पल्लहत्थाः” [२६.] ॥

आहोडिअ । विहोडिअ । [ताडिअ] । “तडेराहोड-विहोडौ” [२७.] ॥

मेलवणो । मीसिआहि । वीसालिआहि । “मिश्रेर्वीसाल-मेलवौ” [२८.] ॥

अह दोवारिअ-दाविअ-नरवइ-दंसिअ-अणेग-पाहुडओ,
 आभरण-कन्ति-दक्खविअ-सुरधणू, दरिसिण्ण-गई; २२
 उदउग्गिअ-रवि-तेओ, उग्घाडिअ-ससिह-जण-मणाणन्दो,
 संभाविओ उविन्दो इन्दो आसङ्खिओ अह वा; २३
 उल्लालिअ-णेवत्थणम् उत्थङ्खिअ-कर-पुडं नमन्त-निवे
 गुलुगुञ्छिअच्छि उप्पेलिअच्छिणो सणिअम् इक्खन्तो; २४

उद्धलिअ । गुणन्तो । “उद्धूलेगुण्ठः” [२९.]

भामिआहि । तालिअण्टर । तमाडन्तो । “अमेस्तालिअण्ट-तमाडौ” [३०.] ॥

नासविअ । हारविअ । विउडिअ । विप्पगालिअ । नासिअ । पलावणो । “न-
 शेर्विउड-नासव-हारव-विप्पगाल-पलावाः” [३१.] ॥

२२-२६. पञ्चभिः कुलकम् । [अथ] नृपः कुमारपालनरपतिः कन-
 कमण्डपिकां सुवर्णनिर्मितह्रस्वमण्डपम् अधिष्ठितः अध्यासीनः । क-
 थंभूतोसौ इत्याह । दौवारिकेण दर्शिता निवेदिता ये नरपतयस्तैर्दर्शि-
 तानि पुरो धारणात् प्रत्यक्षीकारितानि [अनेकानि] प्राभृतानि सुवर्ण-
 रत्नादिदौकनानि यस्य स तथा । आभरणानाम् उत्तमाङ्गश्रवणभुजा-
 दिदेशसंस्थकोटीरकुण्डलकेयूराद्यलंकाराणां कान्त्या दर्शितं जना-
 नां प्रत्यक्षं विधापितं सुरधनुर्येन स तथा । दर्शिता साक्षात्कारिता
 इभगतिः गजपदन्यासो येन स तथा । हस्तिलीलया गच्छन्नित्यर्थः ॥

२३. उदये उद्धटितं निःशेषाशिष्टवैरिवारणशिक्षणात् सर्वत्र उ-
 ल्लासितं रविवत् तेजो येन स तथा । उद्धटितो विस्तारितः सस्पृहा
 धनाद्यभिलाषुका ये जनास्तेषां मनांसि तेषाम् आनन्दः समीहितव-
 सुदानात् प्रमोदो येन स तथा । एवंविधः सन् उपेन्द्रः कृष्णः सं-
 भावितः ऊहितः । वेति पक्षान्तरे । इन्द्रो वा संभावितः ॥

२४. उन्नमितम् ऊर्ध्वीकृत्य एकपार्श्वीद् अपरपार्श्वं नीतम् । उ-

उन्नामिअ-भुमयाए चण्डारे पाहुडाई पेण्डविरो

नरवइ-पट्टविआई देवय-पट्टाविआई च; २५

वोक्कन्त-महामचो, निवो अबुक्कन्त-पणइ-मण्डलिओ,

विण्णत्ति-दिन्न-कण्णो, अहिट्ठिओ कणय-मण्डविअं. २६

त्तारितम् इति यावत् । नेवत्थणमिति देश्यः । निरुच्छन्नं यत्र नमने त-
त्तथा । सम्राट्स्वान्ततोषाय विहितोत्तरीयचेलस्फोरणम् इति यावत् ।
उन्नमितकरपुटम् ऊर्ध्वीकृत्य योजितपाणिसंपुटं च यथा भवति ए-
वम् उन्नमिताक्षान् भयादरपरीतचेतस्त्वाद् विस्फारितेक्षणान् नमतो
नृपान् उन्नमिताक्षं तद्भक्त्या प्रसन्नतया कीदृशोयम् इति ज्ञातुं वि-
स्तारितनेत्रं शनैर्मन्दम् । लीलयेति यावत् । ईक्षमाणः ॥ शुद्धगुच्छिअ-
च्छीत्यत्र समासान्तविधेरनित्यत्वाद् न समासान्तः ॥

२५. नरपतिभिः कुङ्कुणमालवकदेशादिदेशभूपतिभिः प्रस्थापि-
तानि मनःप्रसादनाय मुत्कलितानि देवताप्रस्थापितानि मन्त्रादिवशी-
कृतदेवप्रेषितानि च प्राभृतानि ढौकनानि उन्नमितभ्रुवा । भ्रूक्षेपेण
कृत्सेत्यर्थः । भाण्डागारे प्रस्थापयिता न्यसनशीलः ॥

२६. विज्ञपयन्तः कार्यं निवेदयन्तो महामात्या यस्य स तथा ।
विज्ञपयन्तः प्रणयिनः प्रीतियुक्ता माण्डलिकाः कतिपयदेशस्वामिनृपा
यस्य स तथा । विज्ञप्तौ महामन्त्रिमाण्डलिककार्याकर्णने दत्तो वि-
तीर्णः कर्णो येन स तथा ॥

दाविअ । दंसिअ । दक्खविअ । दरसिए । “दशेदाव-दंस-दक्खवाः” [३२.] ॥

उग्गिअ । उग्गाडिअ । “उद्धदेरुग्गः” [३३.] ॥

संसिह । “स्पृहः सिंहः” [३४.] ॥

संभाविओ । आसट्ठिओ । “संभावेरासट्ठः” [३५.] ॥

१ B विन्नत्ति°.

१ B निरुच्छन्नं; C निरुच्छन्नं. २ B °स्फोरणं; C °स्फुरणं. ३ B C clearly प्रसाद-
नायमुत्कलितानि, where मुत्कलितानि appears to be the supposed origin of
the Gujarati मोकलेल. ४ B C °मंडलिं. ५ B C विज्ञापितो.

पणमिर-पणइ-पणामिअ-दिट्ठी, सो तत्थ अल्लिविअ-हरिसो,
 अणचच्चुप्पिअ-हिअओ अप्पिअ-निव-खोहम् आसीणो. २७
 जाविअ मुहुत्तम् एगं, पुरोहिओ जविअ-दुट्ठ-कलि-ललिओ,
 दन्त-रुई-ओम्वालिअ-गयणो उच्चारही मन्तं. २८

उल्लालिअ । उत्थङ्गिअ । गुल्लगुल्लिअ । उप्पेलिअ । उल्लामिअ । “उत्तमेरुत्थ-
 ह्लोल्लाल-गुल्लगुल्लोप्पेलाः” [३६] ॥

पेण्डविरो । पट्ठविआई । पट्ठाविआई । “प्रस्थापेः पट्ठव-पेण्डवौ” [३७.] ॥

वोक्कन्त । अबुक्कन्त । विण्णत्ति । “विज्ञपेर्वोक्कावुक्कौ” [३८.] ॥

२७. प्रणम्रप्रणतौ सेवार्थसमागतवन्दारुसकलभूपालकृतपादप-
 तने प्रणम्रप्रणयिषु प्रह्वप्रार्थकलोकेषु वा अर्पिता प्रसन्नतासूचनाय
 मनाग् न्यस्ता दृष्टिः चक्षुर्विन्यासो येन स तथा । अर्पितहर्षः स्वद-
 र्शनप्रदानसंपादितसभाजनसंतोषः । अनर्पितहृदयः गम्भीरत्वाद्
 अनवतीर्णस्वाभिप्रायः स कुमारपालावनिपः । अर्पितनृपक्षोभं किम्
 एषोधुना नो विधास्यतीति उत्पादितप्रत्यर्थिनृपतिततिचित्तसंभ्रमं
 यथा भवति एवं तत्र कनकमण्डपिकायाम् आसीनः उपविष्टः ॥

पणामिअ । अल्लिविअ । अणचच्चुप्पिअ । अप्पिअ । “अपेरल्लिव-चच्चुप्प-प-
 णामाः” [३९.] ॥

२८. एकं मुहूर्तं यापयित्वा उपवेशानन्तरं स्वावसरप्राप्त्यर्थं नृ-
 पस्य सावधानार्थं च क्षणमात्रं प्रतीक्ष्य यापितं स्वमहिम्ना गमितं
 दुष्टस्य लोकदुःखदायित्वाद् अप्रियस्य कलेः कलिकालस्य ललितं वि-
 लासो येन स तथा । दन्तरुचिभिः शशधरकरकल्पदशनरश्मिभिः
 प्लावितं व्याप्तं गगनं येन स तथा । पुरोहितः पृथ्वीशश्रेयोर्थं मन्त्रम्
 उदचारीद् अभणत् ॥

जाविअ । जविअ । “यापेर्जवः” [४०.] ॥

हार-प्पह-पव्वाल्लिअ-हिओ निवो, पाविओव्व अमएण,
 पक्खोडिअ-चमराहिं विकोसिअच्छीहि उवसरिओ. २९
 ओग्गालिर-वसहाणं, वग्गोलिर-करहयाण, वारम्मि
 रोमन्थ-भङ्ग-जणणो अहासि गम्भीर-तूर-रवो. ३०
 णुव्वन्तो सिरि-णिहुवय-सिरिम्, उम-कामय-सिरिं पयासन्तो,
 विच्छोलिअ-भुमयाहिं राया विलयाहि परिअरिओ. ३१

२९. हाराणां नानाविधमुक्ताकलापानां प्रभाभिः प्लावितं हृदयं
 वक्षःस्थलं यस्य स तथा । अतः उत्प्रेक्ष्यते । अमृतेन प्लावित इव
 व्याप्त इव । विकोशितानि वारंवारं चालनेन स्फारीकृतानि चाम-
 राणि यकाभिस्तास्तथा ताभिः । विकोशिताक्षीभिः विकसितनेत्राभिः
 नृपः उपसृतः । चामरव्यग्रकरवनिताभिः शोभार्थं पार्श्वतः सेवित
 इत्यर्थः ॥

ओम्वाल्लिअ । पव्वाल्लिअ । पाविओ । “प्लावेरोम्वाल्लिअ-पव्वाल्लौ” [४१.] ॥

पक्खोडिअ । विकोसिअ । “विकोशेः पक्खोडः” [४२.] ॥

३०. रोमन्थं कुर्वन्ति “णिज्ज बहुलं नान्नः” [है० ३.४] इति णिजि
 रोमन्थयन्ति इत्येवंशीला रोमन्थयितारः उद्गीर्य चर्वणकरिष्णवो ये
 वृषभा बलीवर्दास्तेषां रोमन्थयितृकरभाणां च वारे समूहे । रोमन्थ-
 र्यनं भावे घञि रोमन्थस्तस्य भङ्गः प्रतिरवसंवलिततादृग्ध्वानश्रवणेन
 संजातक्षोभत्वाद् विच्छेदस्तस्य जनकस्तूर्यरवो नान्दीनिनादः अथ
 स्वर्णमण्डपिकायां सिंहासनोपविष्टे नृपे पुरोहितमन्त्रोच्चारणचाम-
 रिकीचामरग्रहणानन्तरम् आसीत् ॥

ओग्गालिर । वग्गोलिर । रोमन्थ । “रोमन्थेरोग्गाल्लिअ-वग्गोलौ” [४३.] ॥

३१. श्रियं कामयते “शीलिकामि” [है० ५.१] इति णे श्रीकामः स एव

१ B ०भुमयाए. We with C.

१ B उपश्रितः. We with C. २ B रोमन्थयनं. We with C. ३ B स च for स एव.

अणकम्पिर-कर-वलिअ-त्थाले आरोविडं अदोलि-सिहं

रङ्गोलिर-ताडङ्का वर-विलयारत्तिअं काही. ३२

जण-रञ्जणेहि राविडम् उव्वीसं तत्थ पणमिर-निवेहि

परिवाडिअञ्जलीहिं खे घडिआ कमल-कोसच्च. ३३

श्रीकामकस्तस्य श्रियं प्रकाशयन् उमाकामकश्रियं प्रकाशयन् ।
संप्रत्यपि स्वविभूत्या माधवपार्वतीपतिलक्ष्मीं प्रकटयन्नित्यर्थः । क-
म्पिता अभीष्टकामिनाम् अर्धाक्षनिरीक्षणार्थं चालिता भ्रुवो यका-
भिस्तास्तथा ताभिर्वनिताभी राजा कुमारपालनृपः परिवृतः स्वस्व-
कृत्यकरणाय उपसृतः ॥

णिहुवय । कामय । “कर्मेणिहुवः” [४४.] ॥

शुवन्तो । पयासन्तो । “प्रकाशेर्षुवः” [४५.] ॥

३२. अकम्प्रौ अकम्पनशीलौ । निश्चलावित्यर्थः । यौ करौ हस्तौ
तयोरारोपितं धृतं यत् स्थालं रत्नखचितकाञ्चनपात्रं तस्मिन् आ-
रोप्य संस्थाप्य आरोत्रिकं नीराजनाय दीपकमण्डलम् । न दोलयतीति
ग्रहादिभ्यो णिनि अदोलिनी स्थिरा शिखा कलिका यस्य तत्तथा तद्
दोलिनौ लीलावशात् चलनशीलौ ताडङ्कौ कुण्डले यस्याः सा तथा ।
वारवनिता वारविलासिनी अकार्षीत् । उदतारयदित्यर्थः ॥

विच्छोलिअ । अणकम्पिर । “कम्पेर्विच्छोलः” [४६.] ॥

वलिअ । आरोविडं । “आरोपेर्वलः” [४७.] ॥

अदोलि । रङ्गोलिर । “दोले रङ्गोलः” [४८.] ॥

३३. जनरञ्जनैः नीतिशालितया लोकावर्जकैः प्रणमनृपैः घटि-
ताञ्जलिभिः योजितैः करसंपुटैः कृत्वा तस्यां कनकमण्डपिकायां
नृपं कुमारपालनृनाथं रञ्जयितुम् आत्मनि सानुरागं कर्तुं खे शीर्षो-
परिदेशे कमलकोशा इव कमलकुङ्कुलानीव घटिता विरचिताः ॥

रञ्जणेहि । राविडं । “रञ्जे रावः” [४९.] ॥

परिवाडिअ । घडिआ । “घटेः परिवाडः” [५०.] ॥

कणय-परिआलि^१एहिं रयणाहरणेहि वेदिअङ्गुलिआ
विकिर्णण-किर्णण-छइछा पुरो निविट्ठा महाजणिआ. ३४
विकेन्तो^२द्धरिआ इव भायन्ता अवि अवीहिरा निचं
भीएहि सहचरेहिं निव-दूआ दूरम् अल्लीणा. ३५

३४. कनकेन वेष्टितैर्नियमितै रत्नाभरणैर्मरकतपद्मरागादिमुद्रिकाभिः कृत्वा वेष्टिताङ्गुलयः व्याप्तानामिकाद्यङ्गुर्यः । विक्रयण-क्रयणयोश्छेकाः महार्घप्रवालमौक्तिकमाणिक्यादिवस्तुनो मूल्येन प्रदानोपादानयोर्विचक्षणा महाजनिकाः श्रेष्ठिसार्थवाहप्रमुखपौरलोकाः पुरः युष्मत्प्रसादाद् वयं सुखिन इत्यादिनिजवार्ताप्रतिपादनाय राज्ञोऽग्रे निविष्टा आसीनाः ॥

परिआलि^१एहिं । वेदिअ । “वेष्टेः परिआलः” [५१.] ॥

३५. नृपदूताः प्रत्यर्थिपृथ्वीशसंदेशहारिणो भीता अपि प्रतापपराभूततपनमण्डलं श्रीकुमारपालभूपालालंकृततथाविधसभादर्शनात् चकिता अपि अभीताः स्वप्रभुसामर्थ्यचिन्तनात् सावष्टम्भा भीतैः सहचरैः सभादर्शनादेव क्षुब्धैः स्वानुचरैः सह दूरम् आलीनाः । प्रस्तावे सति संदेष्टव्यं विज्ञपयिष्याम इति सभाया दूरदेशे स्थिताः । एवंविधाः सन्तो विज्ञायन्ते विक्रीणदुद्धरिता इव विक्रीणत्सु सत्सु उद्धरिताः केनापि अगृहीतास्त इव । यत् किल विक्रीणताम् उद्धरति तत् पृथग् भवति ॥

विकिर्णण । किर्णण । विकेन्तो । “क्रियः किणो वेस्तु के च” [५२.] इति क्रीणातेः किणो वा वेः परस्य तु द्विरुक्तः के । चकारात् किणश्च । “गेरिति निवृत्तम् ॥ भायन्ता । अवीहिरा । “भियो भा-वीहौ” [५३.] ॥ बाहुलकात् कचिन् । भीएहि ॥ अल्लीणा । “आलीङ्गोऽल्ली” [५४.] ॥

१ B C विकिर्णण^०. २ B C विकेन्तो^०.

१ C विक्रयक्रयण^०. २ B मण्डन^०. ३ B एव. ४ B C विकिर्णण. ५ B C किर्णण. ६ B C विकेन्तो. ७ B C जे इति. ८ B C भायन्ता.

भक्ति-गिरिगिअ-हिअआ मउलि-गिलीअन्त-पाणि-संपुडया
 निव-पय-कमल-गिलुकन्त-लोअणा सा सहा आसि. ३६
 आसि मणि-वेइआसुं लुकन्तो, मणि-महीएँ लिक्कन्तो,
 लिहक्कन्तो मणि-थम्भेसु सय-गुणो पडिकिदीइ जणो. ३७
 निवइ-निलीइर-नयणा, अविराय-सिरी, विलीइर-जुआणा,
 अलि-रुज्जिअ-जइ-रुण्टिअ-किङ्किणि-नीवीउ आसीणा. ३८

३६. भक्तौ नृपाराधने निलीनम् आसक्तं हृदयं यस्याः सा तथा ।
 मौलौ मस्तके निलीयमानम् आश्लिष्यत् पाणिसंपुटं यस्याः सा
 तथा । राजानम् उद्दिश्य योजितहस्तेत्यर्थः । नृपपदकमले निलीय-
 मानलोचना संश्लिष्यन्नयना सा सर्वोत्कृष्टा सभा आसीत् । अपर-
 व्यापारं परित्यज्य सेवैकताना संबृत्तेति भावः ॥

३७. मणिवेदिकासु रत्ननिर्मितवितर्दिषु निलीयमानः । मणि-
 मद्धां निलीयमानः मणिस्तम्भेषु च निलीयमानः । प्रतिकृत्वा प्रति-
 बिम्बेन तत्रतत्र संक्रामन् शतगुणः प्रभूतो जनः आसीत् संपन्नः ॥

३८. नृपतौ निलेतु सज्जनशीलम् । वीक्षणपरम् इति यावत् । न-
 यनं यासां तास्तथा । अविलीनश्रियः अश्रयशरीरशोभाः विलेतारः
 धैर्यध्वंसाद् द्रवणशीला युवानो यकाभ्यस्तास्तथा । अलिरुतजयि
 रुतं यासां तास्तथा एवंविधाः किङ्किण्यः क्षुद्रघण्टिका यासु तथा-
 भूता नीवयो यासां तास्तथा नार्यः आसीनाः । आरात्रिकादि कृत्वा
 वारवनिताः कुमारपालनृपपार्श्वे उपविष्टाः ॥

गिरिगिअ । गिलीअन्त । गिलुकन्त । लुकन्तो । लिक्कन्तो । लिहक्कन्तो ।
 निलीइर । “निलीडेगिलीअ-गिलुक-गिरिगिअ-लुक-लिक्क-लिहकाः” [५५.] ॥

अविराय । विलीइर । “विलीडेविरा” [५६.] ॥

रुज्जिअ । रुण्टिअ । “रुके रुज्ज-रुण्टौ” [५७.] ॥

१ B C °या. २ B C °लि°. ३ B C °हृदिय°.

१ B C °रत्रि°.

सगोवि हणिअ-विहवा, अमुणिअ-दोसा, तिलोअ-सिरि-धुवणी,
 कुमर-नरिन्द-सहा सा धुणिआरि-मणोरहा हूआ. ३९
 हुन्ताणन्दो, अहुवन्त-संसओ, निवइम् उब्भुअन्त-मई
 पहवन्तो अपरिहवो विण्णविही संधिविग्गहिओ. ४०
 “देव, विवक्खीहुन्तो णिव्वडिअ-वलेण सो पहुप्पन्तो
 हूओ कुङ्कुण-नाहो जहा तहा कुणसु अवहाणं. ४१

३९. स्वर्गेऽपि । आस्तां मर्त्यलोके । श्रुतविभवा विख्यातसमृद्धिः
 अश्रुतदोषा स्वपरदेशानाकर्णितास्थितिः । त्रैलोक्यश्रीर्धूयते स्वैभ-
 वेन अभिभूयते अनयेति करणे अनटि त्रैलोक्यश्रीधवनी सा प्राग्व्या-
 वर्णितस्वरूपा “ते ह्य वा” [हि० ३.३] इति कुमारपालेयत्र उत्तरपदलोपे कुमारः ।
 स चासौ नरेन्द्रश्च तस्य सभा धुतारिमनोरथा विष्वगवस्थितप्रासनि-
 खिंशशक्तिशूलचक्राद्यस्त्रकलितानेकसुभटविसंकटत्वात् परास्तप्रत्य-
 र्धिसार्थविरूपकाभिप्राया भूता संजाता ॥

हणिअ । अमुणिअ । “श्रुदेहणः” [५८.] ॥

धुवणी । धुणिअ । “धूगेधुवः” [५९.] ॥

४०. भवदानन्दः नृपाग्रतोऽभिप्रेतनिवेदनात् संपद्यमानप्रमोदः ।
 अभवत्संशयः विज्ञातस्वपरसैन्यवृत्तान्तत्वाद् अविद्यमानप्रतिपाद्य-
 विषयसंदेहः । उद्भवन्मतिः सप्रतिभत्वाद् उल्लसद्बुद्धिः । प्रभवन् स्व-
 वचनचातुर्येण इतरविज्ञपकेभ्यः समर्थः संजायमानः । अपरिभवः
 कुत्रापि असंपन्नतिरस्कारः । सांधिविग्रहिकः संधानविग्रहविनियुक्त-
 प्रधानपुरुषः व्यजिज्ञपत् । वक्ष्यमाणं न्यवीविदत् ॥

हूआ । हुन्त । अहुवन्त । अपरिहवो । “भुवेहो-हुव-हवाः” [६०.] ॥ कचिद्
 अन्यदपि । उब्भुअन्त ॥

४१. विज्ञप्तिकामेव गाथाषट्षष्ट्या आह । हे देव महाराज

दूर-द्विआहि करिउं णिआरिअं सुर-वहूहि दीसन्ता,
संदाणन्ता, अइनिहुहावणा वेरि-सुहडाण; ४२

वावम्फिरा कलासुं, अमोघ-णिव्वोलणं पयासन्ता,
अपयल्लिर-असि-फलया, णीलुञ्छन्ता रिउ-दलम्मि; ४३

पृथग्भूतम् इतरोर्वीशसैन्यतो विशिष्टं स्पष्टभूतं सर्वत्र प्रकटं वा यद्
बलं चतुरङ्गसैन्यं तेन कृत्वा विपक्षीभवन् बलावलेपेन संपद्यमानः
प्रभवन् शत्रुतिरस्कारेण समर्थः संजायमानः स लोकविख्यातः
कुङ्कुणानां नाथः कुङ्कुणदेशाधीशः यथा यादृशो भूतः संपन्नस्तथा
अवधानं कुरु । तद्वृत्तान्तनिशमनपरो भवेति भावः ॥

हुन्तो । “अविति हुः” [६१.] ॥

[णिव्वडिअ । “पृथक्स्पष्टे णिव्वडः” [६२.] ।]

पहुप्पन्तो । “प्रभौ हुप्पो वा” [६३.] । पक्षे पहवन्तो ॥

हुओ । “के हु” [६४.] ॥

४२. षड्भिः कुलकम् । हे महाराज तव योधाः कुङ्कुणं प्राप्ताः ।
कीदृशाः । काणेक्षितकृतम् अर्धाक्षनिरीक्षणकरणं कृत्वा दूरस्थि-
ताभिः गगनाङ्गणगताभिः सुरवधूभिः अप्सरोभिर्दृश्यमानाः एते रणा-
जिरे वैरिभिरदृष्टपृष्ठा वैकुण्ठस्वर्गम् आसाद्य नः पतयो भविष्य-
न्तीति सस्पृहं विलोक्यमाना अवष्टम्भं कुर्वन्तः चित्तधैर्यम् आद-
धाना वैरिसुभटानां च अतिविष्टम्भकरणाः “बहुलम् एतन्निदर्शनम्”
इति चुरादिवचनाद् रामो राज्यम् अकारयद् इतिवत् स्वार्थे णिचि निश्चेष्टता-
जनकाः ॥

४३. कलासु शस्त्रादिशिक्षासु श्रमं करिष्णवः अभ्यासं विधा-
तारः । अमोघं वैरिविजयेन सफलं मन्युना ओष्ठमालिन्यकरणं तत्
प्रकाशयन्तः दर्शयन्तः । अशिथिलीभवनम् अलम्बनं च करिष्णवः ।
सप्रयत्नग्रहणाद् निश्चलाः सुस्थानस्थाश्चेत्यर्थः । एवंभूता असयश्च

कम्मन्तमर्त्त-मन्निअ-रिउणो, गुललन्त-सामिणो विजये,
 दाउं वसुम् अञ्जरन्ता, पहु-आदेसं च झूरन्ता; ४४
 जुद्धेण भैरावन्ता राम-कहं, भारहं भलावन्ता,
 निअ-कुल-कमं लढन्ता, सुमरन्ता खत्तिआचारं; ४५
 वीर-वरणं सरन्ता, पयरन्ता सामिणो पसायं च,
 वावण्ण-वीर-कह-विम्हरावणा, वइर-पम्हुहणा; ४६

फलकाः खेटकाश्च येषां ते तथा । दल इति देश्यः सैन्यार्थे । रिपु-
 सैन्ये निःपतनम् आच्छोटनं वा कुर्वन्तः ॥

४४. क्षुरं कुर्वाणा एव क्षुरकुर्वाणमात्राणि । अत्र च क्षुरशब्देन
 क्षुरविधेयं शिरस्तुण्डमुण्डनादि कर्मोच्यते । अतो नापितमात्राणि
 मनिता रिपवो यैस्ते तथा । स्वामिनः स्वप्रभोर्विजये विजयनिमित्तं
 स्वकुलदेवतादि प्रति चाटु कुर्वाणाः । वसु विभूतिं दत्त्वा वर्णनापर-
 वन्दिजनाय वितीर्य अस्मरन्तः दानशौण्डत्वाद् अजानानाः प्रभ्वा-
 देशं स्वामिप्रदत्तशिक्षां च स्मरन्तः मनसि धारयन्तः ॥

४५. युद्धेन तादृक्संग्रामेण कृत्वा रामकथां रामरावणयुद्धवृ-
 त्तान्तं स्मरयन्तो ज्ञापयन्तः । भारतं च कौरवपाण्डवयुद्धप्रतिपाद-
 कग्रन्थविशेषम् । कौरवपाण्डवयुद्धमित्यर्थः । स्मरयन्तः निजकुल-
 क्रमं रणाङ्गणभङ्गपराङ्मुखस्वपूर्वपुरुषसमाचारं स्मरन्तः । क्षत्रिया-
 चारं नष्टपृष्ठानुसरणपतितप्रहारपरिहाररूपं वीरव्रतं स्मरन्तः ॥

४६. वीरवरणम् अनेन सह मया योद्धव्यमिति प्राकृतप्रतिसु-
 भटयुद्धाङ्गीकारं स्मरन्तः अवबुध्यमानाः स्वामिनः प्रसादं च स्मर-
 न्तः । द्विपञ्चाशद्वीरकथायाः शूद्रकादिवीरचरित्रस्य विस्मरणाः
 तत्कथां विस्मरतो लोकान् प्रयुञ्जानाः । वैरस्य स्मरणाः एतैः सह
 अस्मद्भर्तुर्विरोध इति स्मर्तारः ॥

पम्हुसिअ-अन्न-कज्जा, विम्हारिअ-वानरिन्द-बल-ललिआ,

वीसारिअ-रिउ-मन्ता, तुह जोहा कुङ्कुणं पत्ता. ४७

सीह-रव-पोक्कणा ते, कोक्कन्ता किंपि, सच्च-वाहरणा,

उर्वेल्लिर-तुरय-पयल्लिरेभ-चडिआ, पसरिआ अ. ४८

४७. विस्मृतान्यकार्याः । रणरसिकतया त्यक्तापरप्रयोजना इति भावः । विस्मारितं निजानुपमपराक्रमेण लोकानां स्मृतिपथम् अवतरत् निषिद्धं वानरेन्द्रबलस्य सुग्रीवशौण्डीर्यस्य ललितं स्फूर्तिर्यैस्ते तथा । विस्मारितः विस्मरन् स्मृतिपथाद् उत्तरन् प्रयुक्तः रिपुमन्त्रः अस्माभिरेवमेवं योद्धव्यम् इत्यादिशत्रुपर्यालोचो यैस्ते तथा । अस्मद्भटारब्धानां प्रतिभटानां सर्वं युद्धकरणं विस्मृतम् इति भावः ॥

कुणसु । करिञ् । “कृगेः कुणः” [६५.] । कृगेरित्यधिकारः उत्तरसूत्राष्टके ज्ञेयः ॥

णिआरिअं । “काणेक्षिते णिआरः” [६६.] ॥

संदाणन्ता । अइनिह्वावणा । “निष्ठम्भावष्टम्भे णिदुह-संदाणं” [६७.] ॥

वावम्किरा । “श्रमे वावम्फः” [६८.] ॥

णिब्वोल्लं । “मन्युनौष्ठमालिन्ये णिब्वोलः” [६९.] ॥

अपयल्लिर । “शैथिल्यलम्बने पयल्लः” [७०.] ॥

णीलुञ्छन्ता । “निष्पताच्छोटे णीलुञ्छः” [७१.] ॥

कम्मन्त । “क्षुरे कम्मः” [७२.] ॥

गुललन्त । “चाटौ गुललः” [७३.] ॥

अझरन्ता । झरन्ता । भरावन्ता । भलावन्ता । लदन्ता । सुमरन्ता । सरन्ता ।
पयरन्ता । विम्हरावणा । पम्हुहणा । “स्मरेर्झर-झर-भर-भल-लद-विम्हर-सुमर-प-
यर-पम्हुहाः” [७४.] ॥

पम्हुसिअ । विम्हारिअ । वीसारिअ । “विस्सुः पम्हुस-विम्हर-वीसराः” [७५.] ॥

४८. सिंहरवस्य व्याहरणाः प्रतिभटान् प्रति सिंहनादान् मु-

१ B C उव्विल्लि°.

1 So B C both here and in the text. 2 B C णिब्वोलं.

अहं महमहन्त-णीहरिअ-मद-जले सिन्धुरम्मि चडिऊण

ठाणाओ नीलिओ कुङ्कुणाहिवो नीसरन्त-बलो. ४९

वरहाडिआ गढाओ रण-धाडिअ-रक्खणा भडा तस्स,

जग्गिअ-खग्गा रण-जागरा य आअडिआ तत्तो. ५०

अन्तः । किम् अपरे मृता इदानीम् इत्यादि व्याहरन्तो जल्पन्तः । सत्यव्याहरणाः स्ववचनप्रतिपन्नार्थनिर्वाहकत्वाद् अवितथभाषकाः । प्रसूत्वरः सत्वरं गमनशीला ये तुरंगमाः प्रसूमराश्च य इभाः कुञ्जरास्तेषु आरूढाः स्थिताः । प्रसूताः परबलमनु प्रचलिताश्च ॥

पोक्कणा । कोक्कन्ता । वाहरणा । “व्याहृगेः कोक्क-पोक्कौ” [७६.] ॥

उवेळिर । पयळिर । पसरिआ । “प्रसरेः पयल्लोवेळ्ळी” [७७.] ॥

४९. अथ युष्मद्योधप्रसरणानन्तरं प्रसरद्बन्धं निःसृतं गण्डादिस्थानसप्तकाद् निर्गतं मदजलं यस्य स तथा तस्मिन् सिन्धुरे कुञ्जरे आरूढ्य स्थानात् स्वपत्तनमध्याद् निःसरत् पृष्ठतो निर्गच्छद् बलं सैन्यं यस्य स तथा कुङ्कुणाधिपो मल्लिकार्जुनाख्यनृपः निःसृतः ॥

महमहन्त । “महमहो गन्धे” [७८.] ॥

५०. गढेति देश्यो दुर्गे । तस्माद् निःसृताः । रणान्निःसृतानां कातरतया संग्रामाङ्गणान्निर्गतानां रक्षणाः तद्व्याघातपरापरसुभटनिवारकत्वेन त्रायकाः । जागरिताः शत्रुप्रहाराय कोशेभ्यो निःकाशिता इत्यर्थः । खड्गा यैस्ते तथा । जाग्रतीत्यचि जागराः रणाय जागराः सावधानाश्च तस्य कुङ्कुणाधीशस्य भटास्ततः दुर्गनिर्गमानन्तरं व्यापृताः परस्परं युद्धाय प्रवृत्ताः ॥

णीहरिअ^१ । नीलिओ । नीसरन्त । वरहाडिआ । धाडिअ । “निःसरेणीहर-नील-धाड-वरहाडाः” [७९.] ॥

जग्गिअ । जागरा । “जाग्रैर्जगः” [८०.] ॥

१ C सू^०. B doubtful between सू^० and सू^०. २ B C पयल्लोवेळ्ळी. ३ B C णीहरिआ.

समरम्मि वावरन्ता, साहद्विअ-पर-बला, असंवरिआ,

अणसाहरिअ-प्पेम्मामरीहि सन्नामिआ वरिउं. ५१

आदरिअ-वीर-वरणा, सारन्ते पहरिउं पयट्टा य,

अणओहिअ-भड-माणा, ओरसिआ इव सिवस्स गणा. ५२

ओअरिअ दीहिआओ अचयन्तीकय-तरन्त-सुहडेहिं

तीरन्ताणवि पारन्तएहिं तेहिं कयं जुज्झं. ५३

५१. समरे व्याप्रियमाणाः प्रवर्तमानाः संवृतं युगपद् अभिघातप्रवृत्तत्वेन भयजननात् पिण्डीकृतं परबलं यैस्ते तथा । असंवृताः भयाभावाद् यथेच्छं विचरिताः । असंवृतम् उच्छलत् प्रेम यासां ताः असंवृतप्रेमाणस्ताश्च ता अमर्यश्च ताभिर्वरितुं वरणं कर्तुम् आहताः अङ्गीकृताः ॥

आअड्डिआ । वावरन्ता । “व्याप्रेराअड्डुः” [५१] ॥

साहद्विअ । असंवरिआ । अणसाहरिअ । “संदगेः साहर-साहद्वौ” [५२.] ॥

५२. आहतवीरवरणाः । अनेन परबलवीरेण सह मया योद्धव्यम् इति कृतप्रतिज्ञा इत्यर्थः । अनवतीर्णः अभ्रष्टः भटमानः सुभटाभिमानो येषां ते तथा । प्रहरतः प्रहारान् ददन्नः प्रहर्तुं प्रवृत्ताः । एवं च मर्त्यासंभाव्यतथाविधयुद्धविधानाद् मन्यन्ते शिवस्य गणा इव अवतीर्णाः स्वर्गलोकाद् आयाताः ॥

सन्नामिआ । आदरिअ । “आदगेः सन्नमः” [५३.] ॥

सारन्ते । पहरिउं । “प्रहगेः सारः” [५४.] ॥

५३. अशक्नुवत्कृताः असमर्थीकृताः शक्नुवत्सुभटा यैस्ते तथा तैः शक्नुवतामपि मध्ये शक्नुवन्निस्तैः कुङ्कुणाधिपभटैः दीर्घिकातः

सकन्तो, अणथक्किअ-सलहिअ-सर-वरिसणो निवो ताण

मणि-खचिअ-कणय-वेअडिअ-माडिओ पहरिउं लग्गो. ५४

दिन्नम् असोल्लिअ-मंसासणाण अणपडलिअं तओ मंसं

अरि-पयण-पयावेणं तेणं सर-मिल्लिरेण रणे. ५५

अवतीर्य युद्धं कृतम् । समरतूर्यनिर्घोषश्रवणप्रवृद्धोत्साहत्वेन तदैव
स्नानाद्यपहाय संग्रामः प्रारब्ध इति भावः ॥

अणओहिअ । ओरसिआ । ओअरिअ । “अवतरेरोह-ओरसौ” [८६.] ॥

५४. शक्रुवन् इतरसुभटापेक्षया समर्थः । अफक्कितम् अनीचै-
र्गतम् । सर्वोत्कृष्टमित्यर्थः । अत एव श्लाघितं शरवर्षणं यस्य स
तथा । मणिभिः खचितः कनकेन खचितो माठी यस्य स तथा । म-
णिस्वर्णनिर्मितसंनाह इत्यर्थः । [नृपः] ताण इति द्वितीयायाः षष्ठी [३.१३४]
इति तान् गूर्जरसुभटान् प्रहर्तुं लग्नः ॥

अचयन्तीकय । तरन्त । तीरन्ताण । पारन्तएहि । सकन्तो । “शकेश्वर-
तीर-पाराः” [८६.] ॥

अणथक्किअ । “फक्कस्थक्कः” [८७.] ॥

सलहिअ । “श्लाघः सलहः” [८८.] ॥

खचिअ । वेअडिअ । “खचेव्वेअडः” [८९.] ॥

५५. अरीणां पचनो दाहकः प्रतापो यस्य स तथा तेन शरमो-
क्षणशीलेन रणे तेन नृपेण अपक्कमांसस्य अशनानां भक्षकाणां गृ-
ध्रादीनाम् अपक्कं मांसं ततः शरमोक्षणानन्तरं दत्तम् । अनेके सुभ-
टास्तेन व्यापादिताः सन्तो गृध्रादिभक्षा अभूवन्निति भावः ॥

असोल्लिअ । अणपडलिअं । पयण । “पचेः सोल्ल-पडल्ल” [९०.] ॥

1 B सत्सतूर्यनिघो°. C ममतूर्यनिघो°. 2 B C माडिर्ह्य°. 3 B C पडल्लौ. W with A.

उस्सिक्खिअ-सङ्केणं, पच्छा अवहेडिउं निअंपि दलं
 अण्णळ्ळिअ-कुल-धम्मं सीह-झुणी तेण रेअविओ. ५६
 णिल्लुञ्छिअ-भय-पसरो, धंसाडिअ-भयम् इमं समारूढो,
 मुञ्चन्तो बाणे, णिच्चलीअ सो कोह-दुहिअप्पा. ५७
 जूरवणेहि उमच्छन्तेसुं जय-सिरि-अवञ्चिओ समरे,
 नाह, अवहेविरेहिं पाईकैहिं न वेलविओ; ५८

५६. मुक्तशङ्केन अवगणितपरपक्षभयेन तेन नृपेण अमुक्तकुल-
 धर्मम् अत्यक्तक्षत्रियाचारं निजमपि । दलेति देश्यः सैन्ये । तत् प-
 श्चाद् मुक्त्वा । अतिवीर्यात् स्वबलस्य अग्रे भूत्वेत्यर्थः । सिंहध्व-
 निर्मुक्तः । अयम् अहं युष्माकं कृतान्त इह आगत इति अस्मद्व-
 लस्य निकटीभूय रणे जगर्जेत्यर्थः ॥

५७. मुक्तभयप्रसरः मुक्तभयं तथाविधानेकास्त्रपातेपि निर्भीकम्
 इमं समारूढः क्रोधदुःखितात्मा रोषाग्निसंतप्तगात्रः स नृपः बाणान्
 मुञ्चन् दुःखम् अमुञ्चत् ॥

मिह्लिरेण । उस्सिक्खिअ । अवहेडिउं । अण्णळ्ळिअ । रेअविओ । णिल्लुञ्छिअ ।
 धंसाडिअ । मुञ्चन्तो । “मुचेइल्लुवावहेड-मेल्लोस्सिक्ख-रेअव-णिल्लुञ्छ-धंसाडाः” [९१.] ॥

णिच्चलीअ । “दुःखे णिच्चलः” [९२.] ॥

५८. त्रिभिर्विशेषकम् । हे नाथ कुमारपाल नृप कुङ्कुणाधीशः
 रचितव्यूहे विहितरचनाविशेषे गूर्जरसैन्ये प्रदेशम् अरचयत् । प्र-
 तिभटपरासनेन आत्मसैन्यस्य अवकाशं चकारेत्यर्थः । तथा निजां
 यशोलक्ष्मीं समारचयत् । कीदृशः । वञ्चयत्सु विप्रतारकेषु वञ्चकैः ।
 अतिच्छलयुद्धकुशलैरित्यर्थः । तैः सह समरे सति जयश्रिया अव-

१ B निल्लुठिअ. C निल्लुछिअ. २ C णिव्व°. ३ C पायक्के°.

१ C adds सन्. २ B निल्लुडिअ. C निल्लुछिअ. ३ B C णिव्वलीय. ४ B C
 णिव्वलः. ५ So B C, and not प्रवेशम्.

उग्गहिअ-जय-पइन्नो, अवहिअ-वूहम्मि गुज्जर-दलम्मि

विडविड्डीअ पएसं तत्कालं रइअ-रोमञ्चो; ५९

सारविए रणं-छेत्ते उवहत्थिअ-आउहोहिं जुज्झन्तो

केलाइआउहो सो निअं समारीअ जस-लच्छिं. ६०

पहु-कज्ज-समारंचणेण सिञ्चिओ तुह बलेण बाणेहिं

सीभर-सिम्पिअ-वसुहो मय-सेअणओ इभो तस्स. ६१

ञ्चितः । अवञ्चयितृभिः अवञ्चनाशीलैः पदातिभिः न वञ्चितः न विप्रलब्धः । छलयुद्धे प्रकटयुद्धे च अस्यैव जयोभूदित्यर्थः ॥

५९. रचितजयप्रतिज्ञः कृतपरबलभङ्गाङ्गीकारः । तत्कालं युद्धावसरे रचितरोमाञ्चः विहितपुलकः

६०. रणक्षेत्रे समारचिते काष्ठकण्टकपाषाणाद्यपनयनेन समीकृते समारचितायुधैः उत्तेजितास्त्रैः सह समारचितायुधो युध्यमानः संप्रहरन् ॥

जूरवणेहि । उमच्छन्तेसुं । अवञ्चिओ । अवेहविरेहिं । वेलविओ । “वञ्चेव्वेहव-वेलव-जूरवोमच्छाः” [९३.] ॥

उग्गहिअ । अवहिअ । विडविड्डीअ । रइअ । “रचेरुग्गहावह-विडविड्ढाः” [९४.] ॥

६१. हे महाराज प्रभुकार्यसमारचनेन स्वामिकार्यविधायकेन तव बलेन बाणैः कृत्वा तस्य कुङ्कुणाधीशस्य शीकरैर्नासाप्रमुक्तपृषत्कैः सिक्ता वसुधा येन स तथा मदेन सप्तस्थानक्षरन्मदजलेन सेचकः भूतलस्य उक्षकः इभः सिक्तः । प्रोत इति भावः ॥

सारविए । उवहत्थिअ । केलाइअ । समारीअ । समारंचणेण । “समारचेरुवहत्थ-सारव-समार-केलायाः” [९५.] ॥

सिञ्चिओ । सिम्पिअ । सेअणओ । “सिचेः सिञ्च-सिम्पौ” [९६.] ॥

१ C °छेत्ते. We with B. २ B C समाचरणेण.

१ B adds सति. २ B C समाचरणेण.

पडिसुहडे पुच्छन्ता, गज्जन्ता दिक्कमाण-वसहव्व,
 अह बुक्किआ तुह भडा कुङ्कुण-देसाहिवं दहुं. ६२
 अग्घिअ-वम्मा, छज्जिअ-सिरैकया, मण्डलग्ग-सहिअ-करा,
 रोहिअ-सेन्ना, रीरिअ-रणङ्गणा, राइआ ते अ. ६३
 आउड्डिअ-रह-चक्कं, खुप्पन्त-हयं, णिउड्डुमाणेभं,
 बुड्डन्त-भटं, करि-रुहिर-मज्जणे ताण आसि रणं. ६४

६२. गर्जदृषभा इव सदर्पनिनदद्रवेन्द्रा यथा गर्जन्तो निनादं कुर्वाणाः सन्तः प्रतिसुभटान् पृच्छन्तः अथ हस्तिनि शरवर्षानन्तरं तव भटाः कुङ्कुणदेशाधिपं दृष्ट्वा अयमसाविहास्त इति विज्ञाय गर्जिताः हतोयं जितमस्माभिरित्यादि सदर्पं निनदिताः ॥

पुच्छन्ता । “प्रच्छः पुच्छः” [९७.] ॥

गज्जन्ता । बुक्किआ । “गर्जेडुक्कः” [९८.] ॥

दिक्कमाण । “दृषे दिक्कः” [९९.] ॥

६३. राजितवर्मणः प्रदीप्तसंनहा राजितशिरस्काः शोभित-शिरस्त्राणा मण्डलाग्रराजितकराः खड्गविभ्राजितहस्ता राजितं सैन्यं यैस्ते तथा राजितरणाङ्गणास्ते तव भटा राजिताश्च ॥

अग्घिअ । छज्जिअ । सहिअ । रोहिअ । रीरिअ । राइआ । “राजेरग्घ-छज्ज-सह-रीर-रेहाः” [१००.] ॥

६४. मज्जयते अस्मिन् इति मज्जनं करिरुधिरं च तद् मज्जनं च तस्मिन् । यावति करिरुधिरे मज्जयते तावतीत्यर्थः । करिणां रुधिराणि तेषु मज्जने बुडने सति वा । मग्नरथचक्रं बुडितरथपादं मज्जद्वयं मज्जदिभं मज्जद्भटं रणं तेषां गूर्जरकुङ्कुणभटानाम् आसीत् जातम् ॥

१ ० बुक्किआ. २ ० सरिक्क.

१ ० बुक्किआ. २ So B C and A too, though the vṛitti appears to consider दृषेः as the reading. ३ B om. तद् मज्जनं च.

आरोलिअ-सर-माला-वमालणो मल्लिअज्जुणो राया
 पुञ्जिअ-पहु-लज्जिर-गुज्जरेहि जीहाविओ तेहि. ६५
 ओसुक्कन्तो तेअण-गिराहि सो खत्त-धम्म-लुहण-भडे
 उग्घुसिअ-सेल्ल-रोसाणिआसिणो केवि सिक्खविही. ६६
 लुञ्छन्ता घम्म-जलं कज्जल-पुञ्जिअ-मुहव्व तेण भडा
 पर-तेअ-पुंसणेणं फुसिअ-जसा हक्किआ केवि. ६७

आउड्डिअ । खुप्पन्त । णिउड्डुमाण । वुड्डन्त । मज्जणे । “मस्जेराउड्डु-णिउड्डु-
 वुड्डु-खुप्पाः” [१०१.] ॥

६५. पुञ्जिता राशीकृता याः शरमालास्तासां पुञ्जको विस्तारकः
 मल्लिकार्जुनो राजा पुञ्जिता भयवशात् पिण्डीभूता अत एव प्रभोः
 स्वस्वामिनो लज्जितारः कथं वयम् एवंविधा मुखं दर्शयिष्याम इति
 लज्जनशीला ये गूर्जरास्तैः लज्जितः कथम् एतैर्भृत्यमात्रैर्युध्ये इति ल-
 ज्जमानः तैस्तथाभूतैर्लज्जितो लज्जां प्रापितः ॥

आरोलिअ । वमालणो । पुञ्जिअ । “पुञ्जेरारोल-वमालौ” [१०२.] ॥

लज्जिर । जीहाविओ । “लस्जेर्जिहः” [१०३.] ॥

६६. तेजन्यः अमर्षजनिका या गिरः उक्तयस्ताभिः रे रे क्षत्रिया
 मा पलायध्वम् इत्यादिवाग्भिः । संस्कृते सनम् अन्तरेण गुप्तिजादीनाम्
 अप्रयोग इति ओसुक्कन्तो इत्यस्य धात्वन्तरेण अर्थः कथ्यते । दीपयन् । यन्मते
 सनम् अन्तरेणापि प्रयोगस्तन्मते तेजमान इत्यपि भवति । स मल्लिकार्जुननृपो
 मृष्टाः उत्तेजिताः । सेल्लेति देश्यः । कुन्ता यैस्ते तथा । ते च मृ-
 द्धासयश्च ते तथा तान् क्षत्रधर्ममार्जनभटान् क्षत्रियाचारनिर्मली-
 कारकसुभटान् कानपि अशिक्षयत् शस्त्रैरताडयत् ॥

ओसुक्कन्तो । तेअण । “तिजेरोसुक्कः” [१०४.] ॥

६७. घर्मजलं स्वेदोदबिन्दून् मृजन्तः वस्त्रादिना उत्पुंसयन्तः ।

1 So B C. See next note. 2 B C om. °णिउड्डु° though they give the
 example णिउड्डुमाण. A gives it. 3 B C भटावशात्. 4 B om. पुञ्जिअ.

पहु-नामापुसणो धम्माहुलणो वेरि-नाम-मज्जणओ
 तं मूरीअ गइन्दं गुज्जर-लोओ अवेमइओ. ६८
 सूडिअ-सुहडो, सूरिअ-तुरंगमो, विरिअ-बाण-पसरो य,
 मुसुमूरिअ-सिरताणो, करञ्जिओ कुङ्कुणाहिवाई. ६९
 पविरञ्जिआतवत्तो, नीरञ्जिअ-विजय-वेजयन्तीओ
 सो लूण-सीस-कमलो कओ तुहाभञ्जिअ-भडेहि. ७०

जेष्थस्यधुनास्मान् असाविति विच्छायवदनत्वाद् उत्प्रेक्ष्यन्ते । कज्ज-
 लमृष्टमुखा इव अञ्जनलिप्तानना इव । मृष्टयशसः अपासित-
 कीर्तयो भटाः परतेजोमार्जनेन शत्रुप्रतापविध्वंसकेन तेन मल्लिका-
 र्जुननृपेण निषिद्धाः अग्रतो विचरन्तः सिंहनादेन निरस्ताः ॥

६८. प्रभुनाम्रः अमार्जनः तादृश्यपि संग्रामे संमुखीनत्वाद् अ-
 नुत्पुंसकः । प्रकटीकारक इत्यर्थः । धर्मांमार्जनः क्षत्रधर्मानपासकः ।
 वैरिनाममार्जकः वैरिविनाशेन तन्नाम्रोपि ध्वंसकः । अभग्नो गूर्ज-
 रलोकः अस्मद्वलवीरजनः तं प्राग्व्यावर्णितस्वरूपं गजेन्द्रं मल्लिका-
 र्जुननृपहस्तिनम् अभाङ्गीत् शस्त्रैरभैत्सीत् ॥

लहण । उग्घुसिअ । रोसाणिअ । लुञ्छन्ता । पुञ्छिअ । पुंसणेण । कुसिअ ।
 अपुसणो । अहुलणो । मज्जणओ । “सृजेरुग्घुस-लुञ्छ-पुञ्छ-पुंस-कुस-पुस-लह-
 हुल-रोसाणाः” [१०५.] ॥

६९. भग्नसुभटः रणाङ्गणनष्टपदातिवर्गो भग्नतुरंगः ध्वस्तहयो
 भग्नबाणप्रसरः खण्डितशरप्रपञ्चो भग्नशिरस्त्राणः लूनशिरस्कश्च
 कुङ्कुणाधिपतिर्भग्नः शस्त्रैर्भिन्नः ॥

७०. भग्नातपत्रः छिन्नच्छत्रो भग्नविजयवैजयन्तीकः छिन्नवि-
 जयसुवार्तोर्ध्वाकृतपताकः स मल्लिकार्जुननृपः लूनशीर्षकमलः तव

१ B C °पुसणो though they have °पुसणो in the commentary. २ B मु-
 समू°. We with C.

१ B °सूचार्यो°. C °सुवार्तो°.

नय-पडिअगिर, अणुवच्चिओ सि दाहिण-दिसाइ तुमम् इण्हि
 विदविअ-कुङ्कुण-सत्तङ्ग-संपओ, अज्जिअ-जसोह । ७१
 पहु, सिरि-नयर-सिरीए जुज्जसि, जुप्पसि तिलङ्ग-लच्छीए,
 जुअसि काञ्चि-सिरीए, भुअन्तो दाहिणिं इण्हि. ७२
 सिन्धु-वई तुह चमढण-वेलिल्लो, तुमइ दिन्न-चड्डणओ,
 न जिमइ दिवसे, जेमइ निसाइ, पच्छिम-दिसाइ तह. ७३

अभन्नभट्टैः महासंग्रामविमर्देऽपि अपराङ्मुखैर्वीरैः कृतः विहितः ।
 व्यापादित इत्यर्थः ॥

मूरीअ । अवेमइओ । सूडिअ । सरिअ । विरिअ । सुसुमूरिअ । करज्जिओ ।
 पविरज्जिअ । नीरज्जिअ । अभज्जिअ । “ भज्जेवमय-सुसुमूर-मूर-सूर-सुड-विर-
 पविरज्ज-करज्ज-नीरज्जाः ” [१०६.] ॥

७१. हे नयानुव्रजित नीत्यनुगमनशील अर्जिता आत्मसात्कृता
 कुङ्कुणानां सप्ताङ्गसंपत् स्वाम्यमात्यसुहृत्कोशराष्ट्रदुर्गबलरूपलक्ष्मी-
 र्येन स तथा । अत एव अर्जितयशओघ, असि त्वं दक्षिणदिशा
 अनुव्रजितः अनुगतः । दक्षिणदिक्स्वामी संवृत्त इत्यर्थः ॥

पडिअगिर । अणुवच्चिओ । “ अनुव्रजेः पडिअगः ” [१०७.] ॥

विदविअ । अज्जिअ । “ अजर्विदवः ” [१०८.] ॥

७२. हे प्रभो कुमारपालनृप दक्षिणाम् अवार्चीं दिशम् इदानीं
 भुञ्जानः उपभोगयन् श्रीनगरश्रिया युनक्षि युक्तो वर्तसे । तिलङ्गल-
 क्ष्म्या युनक्षि । काञ्चीश्रिया च युनक्षि । दक्षिणदिग्विजयात् तद-
 न्तर्वर्तिदेशस्वामित्वम् आप्नोसीति भावः ॥

जुज्जसि । जुप्पसि । जुअसि । “ युजो जुज्ज-जुज्ज-जुप्पाः ” [१०९.] ॥

७३. तथा तव भोजनस्य वेला विद्यते यस्य स भोजनवेलावान् ।

१ B °वज्जिओ. We with C.

१ So B C. A has मुसम्°. २ So B C and not °व्रजितः, though B once read °व्रजित । = °व्रजितः? ३ B om. the example. C °वच्चिओ which we follow. The author of the *Dharmadīkā* also has °वच्चइ, not °वज्जइ.

तम्बोलं न समाणइ, कम्मण-कालेवि नण्हए जवणो,
 विसए अ नोवभुजइ भएण तुह, वसुह-कम्मवण ! ७४
 मणि-गढिअ-कणय-घडिआहरणे उव्वेसरो वर-तुरङ्गे
 संगलिअ लक्ख-सङ्गे पेसइ तुह रिउ-असंघडिओ. ७५
 हरिस-सुरिआणणो सो, महि-मण्डण, कासि-रीडणो राया
 दिविडिकइ तुह वारं हय-चिञ्चिअ-हत्थि-चिञ्चइअं. ७६

भवतो वेलाधर इत्यर्थः । त्वया दत्तभोजनः जीवत्वसौ वराक इत्य-
 नुकम्पया वितीर्णग्रासमात्रजनकदेशः पश्चिमदिशः सिन्धुपतिः
 प्रतीचीदिक्संबन्धिस्वामी दिवसे न भुङ्क्ते निशायां भुङ्क्ते । स्वाम्य-
 साक्षात्कारे वेलाधरा रात्रौ भुज्जत इति स्थितिः ॥

७४. हे वसुधोपभोजक पृथ्वीपालक तव भयेन हेतुना ज्वनः
 ज्वनदेशाधीशः ताम्बूलं न भुङ्क्ते । भोजनकालेपि न भुङ्क्ते । विषयांश्च
 शब्दादीन् देशान् वा नोपभुङ्क्ते । सर्वं ताम्बूलास्वादनादि मुक्त्वा के-
 वलं त्वदाराधनोपायान् अधीत इत्यर्थः ॥

भुज्जन्तो । चमदण । चड्डणओ । जिमइ । जेमइ । समाणइ । कम्मण ।
 अण्हए । “ भुजो भुज्ज-जिम-जेम-कम्माण्ह-समाण-चमद-चड्डाः ” [११०.] ॥

उव्वभुजइ । कम्मवण । “ वोपेन कम्मवः ” [१११.] ॥

७५. रिपुभिः असंघटितः भवद्विपक्षपृथग्भूतः सन् उव्वेसरोः
 मणिघटितकनकघटिताभरणानि संघट्य मेलयित्वा लक्षसंख्यानं । प्र-
 भूतान् इत्यर्थः । वरतुरंगमांश्च तव प्रेषयति भवन्निमित्तम् उपढौकयति ॥

गढिअ । घडिअ । “ घटेगदः ” [११२.] ॥

संगलिअ । असंघडिओ । “ समो गलः ” [११३.] ॥

७६. हे महीमण्डन धरित्रीभूषक हर्षेण प्रसन्नो मयि महाराज

१ C उव्वेसरो. We with B. २ C °वि°.

१ B om. °क°. २ B om. from भुङ्क्ते up to रात्रौ both inclusive. ३ BC साम्य°. ४ C °कारे वेला°. ५ So BC. ६ BC केवलव°. ७ C °विपक्षे. ८ C उव्वेश्वरः. We with B. ९ B °घटित°. We with C.

चिञ्चिलिओ अखुडिअ-भत्तीइ तुमम्मि मगह-देस-निवो

उक्खुडिअ-पुव्व-गव्वो अतुट्ठिअं पाहुडं देइ. ७७

अखुडिअ-गमणम्, अतोडिअ-मदम्, अतुडिअ-लक्खणं महेभ-कुलं

अणिलुक्कन्त-सिणेहो गउडो पेसीअ तुज्झ कए. ७८

लुक्किअ-जसम् उल्लूरिअ-पयावम् उल्लुकिअ-मेइणिं काही

घोलन्ती तुह सेणा भय-घुलिअं कन्नउज्जेसं. ७९

इति प्रमोदेन स्फुटिताननः विकसितमुखः काशेर्मण्डनः शोभाजनकः । वाराणसीस्वामीत्यर्थः । स सर्वप्रसिद्धः तव हयैर्मण्डितं शोभितं तत्तथा तच्च तद्वस्तिमण्डितं च तत्तथाभूतं द्वारं मण्डयति । मध्यम् आविशन् प्रत्यहं दौवारिकेण निषिद्धः प्रायः सिंहद्वारमेव अलंकरोतीत्यर्थः ॥

धुरिअ । “ हासेन स्फुटेश्चरः ” [११४.] ॥

७७. त्वयि अतुडितभक्त्या अखण्डितबहुमानेन मण्डितो भूषितः तुडितपूर्वगर्वः गलितप्राच्याभिमानो मगधदेशनृपः अतुडितं निरन्तरं प्राभूतं रत्नादिदौकनं ददाति तुभ्यं प्रयच्छति ॥

मण्डण । रीडणो । टिविडिक्कइ । चिञ्चिअ । चिञ्चइअं । चिञ्चिलिओ ।
“ मण्डेश्चिञ्च-चिञ्चअ-चिञ्चिल-रीड-टिविडिकाः ” [११५.] ॥

७८. अतुडितस्नेहः अनपगतप्रीतिः गौडः गौडदेशाधिपतिस्तव कृते अतुडितगमनम् अखण्डितपादन्यासम् अतुडितमदं निरन्तरानिवृत्तदानप्रवाहम् अतुडितलक्षणं संपूर्णलक्षणोपेतं महेभकुलं प्रैषीत् प्राहिणोत् ॥

७९. हे नृप तव सेना घूर्णमाना चलन्ती सती तुडितयशसं विगलितकीर्तिं तुडितप्रतापं गततेजसं तुडितमेदिनीकं भग्नावनिम् ।

तुज्झ पहल्लिर-सिविरे, घुम्माविअ-ढंसमाण-कुम्मम्मि,
दिट्ठेवि, दसण्ण-वई विवट्टमाणो भए मरही. ८०

अणकढिअ-दुद्ध-सुइ-जस, पयाव-घम्मट्टिआरि-जस-कुसुम,
तुह गण्ठिअ-वूहेणं विरोलिओ तस्स पुर-जलही. ८१

बाहुलकाद् अत्र कप्रत्ययाभावः । भयघूर्णितं साध्वसचकितं कन्यकुब्जे-
शम् अकार्षीत् ॥

असुट्ठिअ । उक्खुडिअ । अतुट्ठिअं । असुडिअ । अतोडिअ । अतुडिअ ।
अणिलुक्कन्त । लुकिअ । उल्लूरिअ । उल्लुकिअ । “तुडेस्तोड-तुट्ट-सुट्ट-सुडोक्खुडो-
ल्लुक-णिलुक्क-लुक्कोल्लूराः” [११६.] ॥

८०. हे भूपते तव घूर्णितश्चलितो विवर्तमानः धराधस्तिष्ठन्
कूर्मो येन स तथा तस्मिन् घूर्णयितृ विचरणशीलं यच्छिबिरं स्क-
न्धावारस्तस्मिन् दृष्टेऽपि । आस्तां युध्यमाने । दशार्णपतिः भये वि-
वर्तमानः सन् अम्रियत प्राणान् अमुचत् ॥

घोलन्ती । घुलिअं । पहल्लिर । घुम्माविअ । “घूर्णो घुल-घोल-घुम्म-पहल्लाः”
[११७.] ॥

ढंसमाण । विवट्टमाणो । “विट्टतेर्दसः” [११८.] ॥

८१. हे अक्रथितदुग्धशुचियशः अग्र्यनावर्तितक्षीरनिर्मलकीर्ते
प्रतापधर्मक्रथितारियशःकुसुम तेजस्तापग्लापितरिपुकीर्तिपुष्प तव
ग्रथितव्यूहेन दृब्धेन सेनानिवेशेन कर्त्रा तस्य दशार्णपतेः पुरमेव
अतिविस्तीर्णत्वात् जलधिः मथितः रत्नाश्वगजादिलिप्तया विलो-
डितः । तन्नगरं विलुण्टितम् इत्यर्थः ॥

अणकढिअ । अट्ठिअ । “कथेरट्टः” [११९.] ॥

गण्ठिअ । “ग्रन्थो गण्ठः” [१२०.] ॥

मन्थिअ-दहिणो तुप्पंव घुसलिआ तस्स नयरओ कणयं

णिण्हन्तेहिं तुह सेणिंएहिं अवअच्छिआ अम्हे. ८२

तस्स चमूवा समरे णुमज्जिआ तुह भडेहि णिव्वरिआ

णिज्झोडणेहि णिहूरणावि अणलूरिअ-पयावा. ८३

^३छिन्दिअं-छत्त-दुहाविअ-सिरंक्क-णिच्छल्लिउत्तमज्जाण

उद्दालिआ दसण्णाण सिरी चालुक्क-मुहडेहिं. ८४

८२. हे धराधीश मथितदध्नः तुप्प इति देश्यत्वाद् नवनीतं त-
दिव तस्य दशार्णपतेः मथिताद् नगरात् कनकं तव सैनिकैस्तैः प्र-
सिद्धैर्गृह्णन्तिः आददानैर्वयं ह्यादिता हर्षिताः ॥

विरोलिओ । मन्थिअ । घुसलिआ । “मन्थेर्घुसल-विरोलौ” [१२१.] ॥

अवअच्छिआ । “ह्यादेरवअच्छः” [१२२.] ॥

८३. हे महाराज तस्य दशार्णपतेः छेदनशस्त्रैः प्रतिभटानां वि-
दारकाः अत एव अच्छिन्नप्रतापा अखण्डिततेजसोपि चमूपाः सै-
निकास्तव छेदनैर्विदारकैर्भटैश्छिन्नाः सन्तः समरे निषण्णाः
स्थिताः । मृता इत्यर्थः । ये छेदना अच्छिन्नप्रतापाश्च ते कथं छिन्ना
इति विरोधाभासः अपिशब्दार्थः ॥

णुमज्जिआ । “नेः सदो मज्जः” [१२३.] ॥

८४. छिन्नानि विदारितानि च्छत्राणि येषां ते च छिन्नाः शिरस्का
येषां ते च छिन्नानि उत्तमाङ्गानि येषां ते च तथा । तेषां दशार्णानां
दशार्णदेशक्षत्रियाणां श्रीः सप्ताङ्गसंपत् चौलुक्यसुभटैः आच्छिन्ना
गृहीता ॥

णिव्वरिआ । णिज्झोडणेहि । णिहूरणा । अणलूरिअ । छिन्दिअ । दुहाविअ ।

णिच्छल्लिअ । “छिदेर्दुहाव-णिच्छल्ल-णिज्झोड-णिव्वर-णिहूर-लूराः” [१२४.] ॥

१ C सिणिण्णएहिं. २ B णिच्छो°. C णिछो°. ३ B C छंदिअ°. ४ B C °सिरि°.

१ B C घुसलिअं. २ B C अवअच्छइ.

ति-हुअण-जस-ओअन्दण-रिउ-आच्छेदण-चमूइ पहु तुज्झ
मलिऊण दलं तिउरीसरस्स परिहट्ठिओ माणो. ८५

चड्ढिअ-नका मड्ढिअ-महा-तडा खड्ढिआखिलारामा
पन्नाडिअ-द्रह-पङ्का तुज्झ चमूए कया रेवा. ८६

पय-मडिअ-पंसु-मसिणे चुलुचुल^३माणानिलेण कय-फन्दे
रेवा-तड-लय-गहणे निव्वलिओ तुह बल-निवेशो. ८७

८५. हे प्रभो तव । त्रिभुवनयशस आच्छेदना शत्रुभ्यो हठा-
द्वाहिका अत एव रिपूणाम् आच्छेदना ध्वंसिका या चमूः सेना
तया त्रिपुरीश्वरस्य चेदिनगरीशस्य बलं सैन्यं मृदिता मानो मृदितः
भग्नः ॥

उद्दालिआ । ओअन्दण । आच्छेदण । “आज ओअन्दोदालौ” [१२५.] ॥

८६. मृदितनका पिष्टजलचरजीवविशेषा मृदितमहातटा वि-
दारितबृहत्कूला मृदिताखिलारामा भग्नानेकोद्याना मृदितहृदपङ्का
विलोडितान्तस्थितनदकर्दमा रेवा नर्मदा तव चम्वा कृता ॥

८७. पादाभ्यां मृदितो यः पांसुस्तद्वद् मसृणे कोमले स्पन्दमा-
नानिलेन किञ्चिद्ब्रह्मतेन कृत्वा कृतस्पन्दे विहितमनाक्रम्ये रेवा-
तटलतागहने तव बलनिवेशः स्कन्धावारो निष्पन्नः संजातः ॥

मलिऊण । परिहट्ठिओ । चड्ढिअ । मड्ढिअ । खड्ढिअ । पन्नाडिअ । मडिअ ।

“मृदो मल-भद-परिहट्ठ-खड्ढ-चड्ढ-मड्ढ-पन्नाडाः” [१२६.] ॥

चुलुचुल^३माण । फन्दे । “स्पन्देश्चुलुचुलः” [१२७.] ॥

१ B C चुलुचुल^३.

१ C^०वारोपि. २ B खडिअ. ३ B चुलुचुल^३. C चुलुचुल^३.

नीपाइअ-जय-कज्जं अविअट्टिअ-विक्रमं बलं तुज्झ
अविलोट्टिअ-जय-महुराहिवस्स फंसाविही विजयं. ८८
अविसंवाइ-परिक्खा तणु-पक्खोडण-झडन्त-पंसु-कणा
णीहरिअ-नक्क-चक्कं तुह तुरया जँउणँम् उत्तिन्ना. ८९
रिउ-अकन्दावणयं अखिज्जमणै-हयम् अजूरिएभकुलं
अविसूरन्त-चमूवं पत्तं महुराइ तुह सेत्तं. ९०

८८. निष्पादितजयकार्यं प्रसाधितप्रत्यर्थिभङ्गप्रयोजनम् । अविसं-
वदितः समरसंमर्देऽपि निर्व्यूढो विक्रमः शौर्यं यस्य तत् तथा [तव]
बलम् । अविसंवदितः अतिपराक्रमित्वाद् निश्चितो जयो यस्य स
तथा । स चासौ मधुराधिपश्च तस्य विजयं विसमवादयत् । ल-
त्सैन्यं तं जिगायेत्यर्थः ॥

निवलिओ । नीपाइअ । “निरः पदेर्वलः” [१२८.] ॥

८९. हे नृप तव अविसंवादिनी अविघटनशीला परीक्षा एते
शस्त्रैर्भिन्ना अपि सुभटान् रणाङ्गणे न पातयन्तीति विचारो येषां
ते तथा । तनुशदनेन वपुर्धूननेन शीयमानाः पतन्तः पांसुकणा ये-
भ्यस्ते तथा तुरगाः । आक्रन्दितम् उपरिष्ठात् तुरगगमनेन सक-
रुणं शब्दितं नक्राणां चक्रं समूहो यस्यां सा तथा तां यमुनां का-
लिन्दीम् उत्तीर्णाः परं पारं प्राप्ताः ॥

अविअट्टिअ । अविलोट्टिअ । फंसाविही । अविसंवाइ । “विसंवदेर्विअट्ट-विलोट्ट-
फंसाः” [१२९.] ॥

पक्खोडण । झडन्त । “शदौ झड-पक्खोडौ” [१३०.] ॥

९०. हे क्षोणीपते तव रिपूणाम् आक्रन्दनकम् आक्रन्दविधाय-

१ B °जइ°. २ B C फंसाविही. ३ B C नी°. ४ B C झडण°. ५ B अलि-
ज्जमाहयमजूरि°. C अखिज्जमाणेहयमजूरि° It would be admissible to read
अखिज्जमाणहयजूरि° (= अखिज्जमाणहय + अजूरि°)

१ C निव्यूढो. २ B मधुरा°. ३ B C फंसाविही.

उत्थङ्घ्रिअ-वारेहिं रुन्धिअ-मग्गेहि हकमाणेहिं

कुज्झन्तेहिं तुह सेणिएहिं जूराविआ रिउणो. ९१

तुह जायन्त-पवेसे सिन्ने, जम्मन्त-परिहवो तत्तो,

तडिअ-भओ महुरेसो न तड्ढवीआजि-संरम्भं. ९२

तड्ढिअ-कणय-चएणं विरल्लिअं थिप्पिऊण तुह सेन्नं

महुरेसो तणिअ-दिही रक्खीअ निअं पुंरिं महुरं. ९३

कम् अखिद्यमानहयम् अखिन्नेभकुलम् अखिद्यमानचमूपं सैन्यं म-
थुरायां प्राप्तम् । सुखसुखेन तत् तस्यां गतम् इत्यर्थः ॥

णीहरिअ । अक्कन्दावणयं । “आक्रन्देणीहरः” [१३१.] ॥

अखिज्जमणं । अज्जरिए । अविसुरन्त । “खिदेजूर-विसुरौ” [१३२.] ॥

९१. हे नरेन्द्र तव रुद्धद्वारैः वेष्टितप्रतोल्यादिनगरमुखैः अत एव
रुद्धमार्गैः निषिद्धवर्त्मभिः । निवारितलोकप्रचारैरित्यर्थः । निषेधद्भिः
प्रतिभटान् निवारयद्भिः क्रुध्यद्भिः सकोपैः सैनिकै रिपवः क्रोधिताः
क्रोधं प्रापिताः ॥

उत्थङ्घ्रिअ । रुन्धिअ । “रुथेरुथङ्घ्रः” [१३३.] ॥

हकमाणेहिं । “निषेधेहकः” [१३४.] ॥

कुज्झन्तेहिं । जूराविआ । “कुवेजूरः” [१३५.] ॥

९२. हे महीपाल तव जायमानप्रवेशे सैन्ये सति ततः सैन्यात्
जायमानपरिभवः अल्पसैनिकत्वाद् उत्पद्यमानतिरस्कारः । अत
एव ततभयः प्रभूतसाध्वसः मथुरेशः आजिसंरम्भं समराटोपं ना-
तनिष्ट न चकार ॥

जायन्त । जम्मन्त । “जनो जा-जम्मौ” [१३६.] ॥

९३. तर्हि किं चकारेत्याह । हे नरेन्द्र ततकनकचयेन कृत्वा

1 B आक्रन्देणीहरः. 2 B om. this example. C अखिज्जमाण. 3 So B C and A. 4 B C जूराविअ. 5 B मधु.

सगगल्लिअन्त-जस-भर, जङ्गल-वइणोवसप्पिउं दिण्णा
 तुह रिउ-झझावण-घण-पयाव-संतप्पिण गया. ९४
 जस-ओअग्गिअ-वि-हुअण, तेण कया भत्ति-वाविअ-मणेण
 असमाणिअ-गुण, वइरं समाविउं तुज्झ विन्नत्ती. ९५

ततं तव सैन्यं तृप्त्वा संतोष्य मथुरेशस्ततधृतिः विहितचित्तसौस्थ्यः
 सन् निजां पुरीं मथुराम् अरक्षत् ॥

तडिअ । तडुवीअ । तडिअ । विरल्लिअं । तणिअ । “तनेस्तड-तडु-
 तडुव-विरल्लाः” [१३७.] ॥

थिप्पिऊण । “तृपः स्थिप्यः” [१३८.] ॥

९४. हे स्वर्गोपसर्पद्यशोभर त्रिदिवोल्लसत्कीर्तिनिकर उपस-
 र्पितुं त्वाम् आश्रयितुं जङ्गलपतिना सपादलक्षाधिपेन रिपूणां संता-
 पको यो घनप्रतापः प्राज्यं त्वदाज्ञानङ्गीकारेण विरोधकं यत् तेज-
 स्तेन संतप्तेन सता तव गजा दत्ताः ॥

अल्लिअन्त । उवसप्पिउं । “उपसर्पेरल्लिअः” [१३९.] ॥

झझावण । संतप्पिण । “संतप्येर्झझः” [१४०.] ॥

९५. हे यशोव्याप्तत्रिभुवन असमाप्ताः अनिष्टिताः । असंख्याता
 इत्यर्थः । गुणा यस्य स तथा तस्य संबोधनम् । तव वैरं समाप्य
 त्वदाज्ञानङ्गीकारेण विरोधं निष्ठां नीत्वा वैरं समाप्तुं निष्ठां नेतुं वा
 भक्तिव्याप्तमनसा तेन जङ्गलपतिना विजृम्भितः कृताः ॥

ओअग्गिअ । वाविअ । “व्यापेरोअग्गः” [१४१.] ॥

असमाणिअ । समाविउं^१ । “समापेः समाणः” [१४२.] ॥

१ B C तं for ततं. २ B मधु°. ३ B C om. °न°. ४ B C विरोधं. ५ So
 emended from संतपे झझः of B, and संतपे डंझः of C. A संतापेर्झझः. See
 Pischel, foot-note *ad loc.* See also sūtra IV. 150 *infra*. ६ B °उ. C °ओ.

तइ पिछिओ तुरुको, ढिँली-नाहो गलत्थिओ तह य,
अडुक्खिओ अ कासी, रिउ-घत्तण, छुह महाएसं. ९६
सोल्लिज्जइ जह लुद्धो तह मं णोल्लेसु रिउ-हुल्लण-कज्जे;
 कं कं परीसि न तुमं? किणावि खिविआ न तुज्झाणा. ९७
गुल्लगुल्लिज्जण हत्थं, उत्थङ्खिअ तज्जणिं भणामि इमं,
हक्खुविअं तुमएच्चिअ मह दुग्गं वेरि-उक्खिवण! ९८

९६. एकादशभिर्गाथाभिर्विज्ञप्तिकामेवाह । हे रिपुक्षेपण वैरि-
 निरासक त्वया तुरुष्को म्लेच्छाधिपतिः क्षिप्तः । तथा ढिँली-
 नाथः योगिनीपुरेश्वरश्च क्षिप्तः । काशिः वाराणसीशश्च क्षिप्तः । यः
 कश्चिद् आत्ममानी नृपः स सर्वस्त्वया तिरस्कृत इत्यर्थः । मम ज-
 ङ्गलपतेरादेशं क्षिप विसृज । मम निरोपं ददस्वेत्यर्थः ॥

९७. हे क्षोणीपते यथा लुब्धः स्वसेवकः क्षिप्यते सर्वस्मिन् कार्ये
 नियुज्यते तथा रिपुक्षेपणकार्ये स्वशत्रुतिरस्कारप्रयोजने मां क्षिप
 नियुज्य । तथा कं कं त्वं न क्षिपसि । अपि तु सर्वमपि शत्रुवर्गं
 निरस्यसि । अत एव केनापि तवाज्ञा न क्षिप्ता । सर्वोपि त्वन्नि-
 रोपपरः संबृत्त इत्यर्थः ॥

पेछिओ । गलत्थिओ । अडुक्खिओ । घत्तण । छुह । सोल्लिज्जइ ।
णोल्लेसु । हुल्लण । परीसि । खिविआ । “क्षिपेर्गलत्थाडुक्ख-सोल्ल-पेछ-णोल्ल-
 छुह-हुल्ल-परी-घत्ताः” [१४३.] ॥

९८. हे वैर्युत्क्षेपण अरातिनिरासक त्वयैव मम दुर्गं कोट्टः उ-
 क्षिप्तम् उत्पाटितम् । नान्योस्य संमुखमपि निरीक्षितुं क्षम इत्यर्थः ।
 इदम् एतत् हस्तम् उत्क्षिप्य ऊर्ध्वाकृत्य तर्जनीं प्रदेशिन्यङ्गुरीं च उ-
 त्क्षिप्य भणामि सकलभूपालमण्डलीप्रत्यक्षं प्रतिपादयामि ॥

१ B डि०. २ B लुणु०. ३ B गुल्लु०.

१ So B C.

अल्लत्थिअ-विजय-धजा उब्भुत्तिअ-गुरु-करा तुहं करिणो
 उस्सिकन्ति गिरिंपि हु, रिउ-णीरव, कं न अक्खवसि? ९९
 कमवसइ जुण्ण-कोलो, लुट्ठइ सेसो, सुअन्ति दिक्करिणो,
 कुम्भोवि लिसइ, अणवेविरम्मि तइ पहु महीधरणे. १००
 आयम्बमाण-हिअया आयज्झन्तीउ विलविरा रण्णे
 झञ्झन्त-सिम्भु तुह रिउ-वहूउ दइए वडवडन्ति. १०१

९९. रिपून् आक्षिपति तिरस्करोति । “कर्मणोऽण” [हि० ५.१] इत्यणि
 रिप्वाक्षेपस्तत्संबोधनम् । तव उत्क्षिप्तविजयध्वजाः ऊर्ध्वोक्त-
 विजयवैजयन्तीकाः । उत्क्षिप्तगुरुकराः उल्लालितबृहच्छुण्डादण्डाः
 करिणः । हु इति संभावयामि । गिरिमपि उत्क्षिपन्ति उत्पाटयन्ति ।
 अतस्त्वं कं नाक्षिपसि । यस्य तव एवंविधा दन्तिनः स त्वं सर्वमपि
 विजयस इत्यर्थः ॥

गुल्लुगुच्छिजण । उत्थङ्गिअ । हक्खुविअं । उक्खवण । अल्लत्थिअ । उब्भुत्तिअ ।
 उस्सिकन्ति । “उत्क्षिपेगुल्लुगुच्छोत्थङ्गाहत्थोन्मुत्तोस्सिक-हक्खुवाः” [१४४.] ॥
 णीरव । अक्खवसि । “आक्षिपेणीरवः” [१४५.] ॥

१००. हे प्रभो अवेपितरि अकम्पे निश्चले महीधरणे पृथ्वी-
 प्राग्भारधारके त्वयि सति जीर्णकोलः आद्यवराहः स्वपिति । शेषः
 फणिपतिः स्वपिति । दिक्करिणो दिग्गजाः स्वपन्ति । कूर्मः कमठः
 स्वपिति । एतत्कार्यस्य भवता करणाद् एते निश्चिन्ताः संवृत्ता इ-
 त्यर्थः ॥

कमवसइ । लोट्ठइ । सुअन्ति । लिसइ । “स्वपेः कमवस-लिस-लोट्ठाः” [१४६.] ॥

१०१. हे नरेन्द्र तव वेपमानहृदयाः साध्वसवशात् कम्पमान-

१ B C अक्खु° २ B °णीवर. ३ B लसइ. ४ B °व°. ५ B C आयम्बं°.

१ B गुल्लु°. २ B C अक्खु°.

मयं-लिम्पिअ-वसुहा तुह न णडन्ति गया, विरन्ति न य तुरथा;

अणगुप्पन्त-परक्कम, अवहावसु. को तुह दुइज्जो? १०२

सन्दुमइ घरं, सन्धुकइ पुरम्, अब्भुत्तए तहोज्जाणं,

तुज्झ पयावग्गि-पलीविआण सव्वंपि तेअविअं. १०३

मानसाः । वेपमानाः कायेपि वेपथुभृतः । विलपिष्यो विलपनशीलाः । विलपच्छिशवो रुदद्वालका रिपुवध्वः अरण्ये दयिते विलपन्ति । हा नाथा गुष्मान् विना कथं वयं प्राणान् धरिष्याम इति दयितविषयान् विलापान् कुर्वन्तीत्यर्थः ॥

अणवेविरम्मि । आयम्बमाण । आयज्झन्तीउ । “वेपेरायम्बायज्झौ” [१४७.] ॥

विलविरा । झङ्गन्त । वडवडन्ति । “विलपेझङ्ग-वडवडौ” [१४८.] ॥

१०२. हे अगुप्यत्पराक्रम स्थिरशौण्डीर्यं तव मदलिप्तवसुधाः दानसिक्तभूमयो गजा न गुप्यन्ति प्रधानत्वाद् रणसंमर्देपि न व्याकुलीभवन्ति । तुरगाश्च न गुप्यन्ति अतः क्रपस्व । मयि प्रसीदेत्यर्थः । यस्मात् कस्तव द्वितीयः । न कश्चित् तव प्रतिपक्षभूतोस्तीति भावः ॥

लिम्पिअ । “लिपो लिम्पः” [१४९.] ॥

णडन्ति । विरन्ति । अणगुप्पन्त । “गुप्येर्विर-णडौ” [१५०.] ॥

अवहावसु । “कपोऽवहो णिः” [१५१.] ॥

१०३. हे महीश तव प्रतापाम्निना प्रदीप्तानां प्रज्वलितानां गृहं प्रदीप्यते तथा पुरं प्रदीप्यते तथा उद्यानं प्रदीप्यते । किं बहुना । सर्वमपि प्रदीप्तम् । त्वच्छत्रूणां चन्दनविलेपनचन्द्रिकाद्यपि संतापहेतुः संवृत्तम् इत्यर्थः ॥

1 B आयम्ब°. 2 C आयम्बतीउ. We with B. 3 B° रायम्बावज्झो. C° रायम्बायज्झो.
4 C डंसंत. 5 C° डंसंत°. 6 B° शौण्डीर्य. 7 B om. तथा पुरं प्रदीप्यते. 8 C तच्छ°.

जइ संभावसि सग्गे, लुब्भसि अह वा अहिन्द-लोगम्मि,

खउरइ इन्दो, पडुहइ वासुगी ता खु अक्खोह. १०४

आरभिअ मए भत्ति आढविअं पडु तुमम्मि दासत्तं.

आरम्भिअं खु निव्वाहिस्सं; कत्तो उवालम्भो? १०५

पच्चारन्ति न गरुआ झङ्खण-जोग्गेवि मारिसम्मि जणे.

जइ कहवि अभत्तो हं वेलवणिज्जो तुह अहं ता. १०६

सन्दुमइ । सन्धुकइ । अब्भुत्तए । पलीविआण । तेअविअं । “प्रदी-
पेस्तेअव-सन्दुम-सन्धुक्काब्भुत्ताः” [१५२.] ॥

१०४. हे अक्षोभ निःप्रकम्प यदि त्वं स्वर्गे स्वर्गनिमित्तं लुभ्यसि
गार्ध्यं करोषि । अथवा अहीन्द्रलोके नागलोकनिमित्तं लुभ्यसि
तदा । खु इति संभावयामि । इन्द्रः क्षुभ्यति । वासुकिः शेषः क्षु-
भ्यति । किमयम् अत्रापि न स्थातुं दास्यतीत्यसावसौ क्षोभं
वहतीत्यर्थः ॥

संभावसि । लुब्भसि । “लुभेः संभावः” [१५३.] ॥

खउरइ । पडुहइ । अक्खोह । “लुभेः खउर-पडुहौ” [१५४.] ॥

१०५. हे प्रभो भक्तिं सेवाम् आरभ्य त्वयि दासत्वम् आरब्धम्,
ननु आरब्धमपि न निर्वाहयिष्यसीत्याह । आरब्धम् अङ्गीकृतं च
दासत्वम् । खु इति निश्चितम् । निर्वाहयिष्यामि । ततः कुत उपालम्भः ।
न कथमपि एवं मम वचनीयता भविष्यतीति भावः ॥

आरभिअ । आढविअं । आरम्भिअं । “आजो रभे रम्भ-द्वौ” [१५५.] ॥

१०६. किंच हे नराधिप गुरुका युष्मत्सदृशा महीयांसः उपाल-

इअ विन्नत्ति सोउं राया जम्भायन्त-जणम्मि निसीहे
लच्छि-विअम्भिअ-णिसुठिर-सयणे णिवाओ लोअण-वीसामे.

म्भयोग्येपि निर्भर्त्सनाहं^१पि मादृशे जने नोपालभन्ते न विरूपकं प्रति-
पादयन्ति । परं यद्यहं तव कथमपि अभक्तः अवज्ञापरस्तदा उ-
पालम्भनीयः शिक्षणीयः ॥

उवाल्म्भो । पचारन्ति । झङ्गण । वेलवणिज्जो । “उपालम्भेझङ्ग-पचार-वेलवाः”
[१५६.] ॥

१०७. इति पूर्वोक्तप्रकारेण विज्ञप्तिं सांघिविग्रहिकोक्तविज्ञपनं
श्रुत्वा निशम्य जृम्भमाणः^२ निद्रार्तुकामत्वात् जृम्भां गृह्णन् जनो यत्र
तस्मिन् निशीथे अर्धरात्रे लक्ष्म्या विजृम्भितं यत्र तत्तथा । महार्धम्^३
इत्यर्थः । तच्च तन्नम्रं च निम्नमध्यं यच्छयनं शय्या तस्मिन् राजा
कुमारपालभूपो लोचनयोर्विश्रामे खेदापनोदनिमित्तं विश्रान्तः । सु-
प्वापेत्यर्थः । पादाकुलकं छन्दः ॥

जम्भायन्त । “अवेर्जम्भो जम्भा” [१५७.] ॥ अवेरिति किम् । विअम्भिअ ।

णिसुठिर । “भाराक्रान्ते नमेणिसुठः” [१५८.] ॥

णिवाओ । वीसामे । “विश्रमेणिवा” [१५९.] ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितश्रीकुमारपालचरितप्राकृतद्वयाश्रय-
महाकाव्यवृत्तौ षष्ठः सर्गः समाप्तः ॥

१ C °मि. २ C °विअंमणिअ°. ३ BC °वीसामो.

१ BC °लं.° २ BC °शिष्य°. ३ BC °वेलवा. ४ C °मानो. ५ C निद्रातु-
कारिमत्वात्. ६ C °र्थ°.

ओहाविअ-सयल-बलो, उत्थारिअ-अन्तरङ्ग-रिउ-वग्गो,
 त्थुन्दिअ-करणो राया निदन्ते चिन्तम् इअ काही. १
 अकमिआ विसएहिं, टिरिटिल्लिन्ता पुरन्धि-सेवाए,
 ही दुण्डुल्लन्ति भवे चक्कम्मविआ कुकम्मोहिं. २

१. अथ प्रबोधकाले परमश्रावकसमुचितां स्त्रीविरक्तव्यासक्तगुण-
 दोषस्त्रीजुगुप्सास्थूलभद्रादिमहर्षिजिनवचनतदुक्तानुष्ठाननिरतप्रशं-
 सापञ्चपरामृष्टिस्तवश्रुतदेवताप्रभावव्यावर्णनरूपां चिन्तामेव चतुर-
 शीत्या गाथाभिराह । आक्रान्तानि स्वबलेन पराभूतानि सकलबलानि
 समस्तप्रत्यर्थिपार्थिवसैन्यानि येन स तथा । आक्रान्तान्तरङ्गरिपु-
 वर्गः विजितमदमानमनोभवसंमदक्रोधलोभरूपान्तरारातिसमूहः ।
 आक्रान्तकरणः वशीकृतेन्द्रियो राजा कुमारपालभूपो निद्रान्ते स्वा-
 पविरामे इति वक्ष्यमाणां चिन्ताम् अकार्षीत् ॥

२. कथंकथं चिन्ताम् अकरोद् इत्याह । विषयैः शब्दरूपरसगन्ध-
 स्पर्शैराक्रान्ताः वशीकृताः पुरंध्रीसेवया सीमन्तिनीसंभोगेन हे-
 तुना भ्राम्यन्तः पर्यटन्तः कुकर्मभिः ज्ञानावरणीयादिभिर्भ्रमिताः
 भ्रमं प्रापिता जीवाः । हीति खेदे । भवे चातुर्गतिकसंसारे भ्रमन्ति
 विचरन्ति ॥

ओहाविअ । उत्थारिअ । त्थुन्दिअ । अकमिआ । “ आक्रमेरोहावोत्थार-
 त्थुन्दाः ” [१६०.] ॥

१ B C छिदि°. २ C °तिक्किता.

१ B C छुंदिअ. २ B C °च्छंदाः or °त्थंदाः. We with A.

काम-गह-भमडिर्हिं भमाडिओ भम्मडेइ को न भवे ?

गय-काम-झण्टणो पुण तलअण्टइ सिद्ध-भूमीसु. ३

ढण्डल्लिअ-भुमयं भुमिअ-धणू, जग-झम्पणो, गुमिअ-आणो,

जं न फुमावइ मयणो अफुसिअ-बुद्धी खु सो धन्नो. ४

हुमइ पुरे, हुसइ वणे, परइ थलीसुं, परीइ जल-मज्जे,

अभमिअ-चित्तो ईत्थीहि णीइ धन्नो पसम-रज्जं. ५

३. कामग्रहेण भ्रान्तैः भ्रान्तिम् आप्तैर्नीलपटादिदर्शनिकैः कृत्वा भ्रान्तः मोहम् उपगतः को भवे न भ्राम्यति अपि तु तादृशः प्राणी सर्वोपि संसारे सरतीत्यर्थः । गतं कामभ्रमणं मन्मथमोहो यस्य स तथाविधः पुनः सिद्धभूमिषु सिद्धक्षेत्रेषु भ्रमति गच्छति ॥

४. भ्रान्तभ्रु चलितनेत्रोर्ध्वरोमपद्धति यथा भवति एवं भ्रमितं विश्ववशीकरणाय चलितं धनुर्येन स तथा । अत एव जगद्भ्रमणः भुवनभ्रान्तिकारको भ्रमिताज्ञश्च सर्वत्र विलसितशासनो मदनो यं कमपि पुरुषं न भ्रमयति न चालयति सः अभ्रमितबुद्धिः निश्चलमतिः खु निश्चितं धन्यः प्रशस्यः ॥

५. स्त्रीभिरभ्रान्तचित्तः अमूढमनाः सन् पुरे भ्राम्यति वने भ्राम्यति स्थलीषु भ्राम्यति जलमध्ये च भ्राम्यति । शीलप्रभावाद् न कापि देवतादिकृतं स्खलितं संपद्यत इत्यर्थः । किं बहुना । सकलानर्थहेतुस्त्रीव्यावृत्तमनस्त्वाद् वनं परमपदं लब्ध्वा धन्यः प्रशमराज्यं गच्छति । निरुपमसुखहेतूपशमैकतानः संपद्यत इति भावः ॥

टिडिटिल्लन्ता । ढण्डल्लन्ति । चक्कम्मविआ । भमडिर्हिं । भमाडिओ । भम्मडेइ । झण्टणो । तलअण्टइ । ढण्डल्लिअ । भुमिअ । झम्पणो । गुमिअ । फुमावइ ।

१ B तण^०. C तणअंतइ. २ B दु^०. ३ C अच्छीहि.

१ B om. स्थलीषु भ्राम्यति.

सोच्चिअ सोक्खम् अइच्छइ, पसमं उक्कसइ, अक्कसइ संगं,

मोक्खंपि हु अणुवज्जइ, अईइ न हु जो जुवइ-सङ्गं. ६

तारुण्णे णिम्महिण्, अवज्जसन्तेसु हाणिम् अक्खेसु,

ही पच्चइइ वुड्ढोवि न पसमं काम-पच्छन्दी. ७

णीणन्ति मित्त-भज्जं, रम्भन्ति सुअं, वहुंपि पदअन्ति,

णीलुक्कन्ति च गुरु-गेहिणंपि काम-वस-परिअलिआ. ८

अकुसिअ । दुमइ । दुसइ । परइ । परीइ । अभमिअ । “अमेट्ठिरिट्ठि-दुण्डुल-
दण्डल-चक्कम्म-भम्मड-भमड-भमाड-तलअण्ट-अण्ट-अम्प-भुम-गुम-कुम-कुस-दुम-दुस-
परी-पराः” [१६१.] ॥

६. हु इति निश्चितं यो युवतिसङ्गं न गच्छति । रमणीं न सेवत
इत्यर्थः । स एव सौख्यं गच्छति । प्रशमं गच्छति । स्वर्गं गच्छति ।
किं बहुना । मोक्षं चिदानन्दरूपपरमपदमपि गच्छति ॥

७. तारुण्ये यौवने गते गलिते सति अक्षेषु इन्द्रियेषु च हानिं
ह्रासं गच्छत्सु प्राप्नुवत्सु सत्सु । हीति खेदे । वृद्धोपि जराजर्जरित-
तनुः पुरुषोपि कामं विषयाभिलाषं गच्छति याति इत्येवंशीलः
कामगामी सन् न प्रशमं गच्छति । तादृशोपि कामविह्वलो न
परैत्र हितम् आचरतीत्यर्थः ॥

८. कामवशगताः मन्मथपारतन्त्र्यप्राप्ता मित्रभार्या गच्छन्ति ।
सुतां स्वपुत्रिकां गच्छन्ति । वधूं स्नुषामपि गच्छन्ति । किं बहुना ।
गुरोः पितृकल्पस्यात्मोपाध्यायस्य गेहिनीं कलत्रमपि गच्छन्ति
च । लोकधर्मविरुद्धं तस्यास्तस्याः सीमन्तिन्याः सेवनं कुर्वन्तीत्यर्थः ॥

१ B C मगं. २ B सोक्खं. We with C.

१ B दु°. २ B दुसइ. ३ B °चक्कम्मभम्मडतलअण्ट°, omitting भमड and भमाड.
C °चक्कम्मभम्मडभमाडतलअण्ट° omitting भमड. We with A. ४ C परहितं for
परत्र हितं. ५ B तस्याः for तस्यास्तस्याः.

महिलाण वसे परिअल्लिऊण, वोलन्त-हरिअम् इह पावा
अवसेहन्ति तिरिच्छीउवि अवहरिउज्जल-विवेओ. ९

जे णिरिणासिअ-मेरा वम्मह-वस-गा समं न णिवहन्ति,
अहिपच्चुइआ नूनं ते मुहिआ कम्म-भूमिम्मि. १०

महिलाण पेम्म-संगयम् आगच्छन्तीण जो न अब्भिडइ
उम्मत्थइ नाण-सिरी तस्सब्भागच्छइ विवेओ. ११

९. महिलानां वशे गत्वा । तत्परतस्त्रीभूयेत्यर्थः । गच्छञ्जीकं
 अश्यल्लज्जं यथा भवति एवं गतो ज्ज्वलविवेकाः नष्टविशदकृत्याकृ-
 त्यविचाराः । अत एव पापाः कुत्सितकर्माचरणाद् अधर्माणः इह
 जगति तिरश्चीः गोगर्दभ्यादिका अपि । आस्ताम् उभयलोकविरुद्धा
 मानुषीः । गच्छन्ति कामयन्ते ॥

१०. गतमेराः नष्टमर्यादा मन्मथवशागाः स्त्रीसंभोगपरा ये शमं
 रागाद्यभावं न गच्छन्ति कर्मभूमौ आर्यक्षेत्रे नूनं निःसंदेहं ते मुधा
 आर्यक्षेत्रोत्पत्त्येकसाध्यस्य शमस्य असाधनान्निरर्थकम् आगता उ-
 त्पन्नाः ॥

णीइ । अइच्छइ । उकसइ । अकसइ । अशुवज्जइ । अईइ । णिम्महिण ।
 अवज्जसन्तेसु । पच्चुइ । पच्छन्दी । णीणन्ति । रम्भन्ति । पदअन्ति ।
 णीलुक्कन्ति । परिअलिआ । परिअल्लिऊण । वोल्न्त । अवसेहन्ति । अवहरिउ ।
 णिरिणासिअ । णिवहन्ति । “ गमेरई-अइच्छाशुवजावजसोक्कसाकस-पच्चु-
 पच्छन्द-णिम्मह-णी-णीण-णीलुक्क-पदअ-रम्भ-परिअल्ल-वोल-परिअल्ल-णिरिणास-
 णिवहावसेहावहराः ” [१६२.] ॥

११. प्रेम्णा संगतं सप्रेम यथा भवति एवम् आगच्छन्तीनां रन्तुं

१ C °ओवि. २ B °विवेय. ३ B °पच्चुइआ.

१ C आर्या°. २ B णिस्सहिण. ३ C °ओ. ४ B °वज्जसोक्कुसाकस°. C °वज्जसो-
 कुसाकुस°. A °वज्जसोक्कुसपच्चइ° omitting two letters. In the text and
 the examples both B and C have उकसइ and अकसइ.

न भवे पञ्चागच्छइ अपलोट्टिअ-माणसो जुवइ-सङ्गे

पडिसाय-मणो परिसामिण्हिं कहिओवसम-मग्गो. १२

सङ्गुडुण-कुसलाणं उब्भावन्तीण केवि रमणीण

किलकिंचिअ-मोट्टाइअ-कोट्टिमिण्हिं न खेडुन्ति. १३

दौकमानानां महिलानां यो न संगच्छते न संयुक्तो भवति । महिलासु न रज्यतीत्यर्थः । तस्य ज्ञानश्रीः अभ्यागच्छति संमुखम् आदौकते । विवेकश्च अभ्यागच्छति । सकलसमीहितपदविज्ञानप्रेक्षा-पूर्वकारितापात्रम् असौ संजायत इत्यर्थः ॥

अहिपच्चुइआ । आगच्छन्तीण । “आज्ज अहिपच्चुअः” [१६३.] ॥

संगय । अब्भिडइ । “समा अब्भिडः” [१६४.] ॥

उम्मत्थइ । अच्चागच्छइ । “अभ्याजोम्मत्थः” [१६५.] ॥

१२. युवतिसङ्गे अप्रत्यागतमानसः प्रतिनिवृत्तचित्तः शान्तमनाः कषायानुपप्लुतस्वान्तः शान्तैः शमयुक्तैश्च कथितोपशममार्गः उपदिष्टप्रशमवर्त्मान न भवे प्रत्यागच्छति । रागद्वेषाद्यनर्थहेतुवामाभिष्वङ्गनिवृत्तत्वाज्जरामरणाविषयपरमपदम् आसादयतीत्यर्थः ॥

पञ्चागच्छइ । अपलोट्टिअ । “प्रत्याज्ज पलोट्टः” [१६६.] ॥

पडिसाय । परिसामिण्हिं । उवसम । “शमेः पडिसा-परिसामौ” [१६७.] ॥

१३. रमणकुशलानां सुरतक्रीडानिपुणानां रममाणानां भोगिभिः सह क्रीडन्तीनां रमणीनाम् “निर्विशेषं न सामान्यम्” इति रमिः क्रीडामात्रेष्युक्तो विशेषक्रीडने वर्तते । अतो रतरतरतैरिति । कोर्थः । किलकिंचितमोट्टायितकुट्टमितैः कृत्वा केपि नीरागाः केचन महा-

१ B C किलि°. २ C कोड°. We with B. ३ B C खिडु°.

१ B प्रद°. २ So B C A. See Pischel. ३ B C किलि°.

रममाणीओ रामा णीसरणिज्जं अवेल्लणिज्जं च

अग्घविअ-वम्महाओ को अग्घाडइ सिणेहेण ? १४

मायाइ उद्धुमाया, अहरेमिअ-तुच्छयाइ अङ्गुमिआ,

चवलत्त-पूरिआओ को तुवरइ दट्ठुम् इत्थीओ ? १५

त्मानो न रमन्ते । नानाकामचेष्टाविशिष्टास्ता न सेवन्त इत्यर्थः । तत्र स्मितहसितरुदितभयरोषगर्वदुःखश्रमाभिलाषसंकरः किलकिंचितम् । प्रियकथादौ तद्भावभावनोत्था चेष्टा मोट्टायितम् । अधरादिग्रहाद् दुःखेपि हर्षः कुट्टमितम् । संस्कृतैरेव किलकिंचितादिशब्दैः किलकिंचेत्यादिसिद्धौ रमेरेतदादेशविधानम् अनेकथा शब्दव्युत्पत्तिरिति न्यायप्रदर्शनार्थम् । प्राकृते रमणमात्रेपि च एते प्रयुज्यन्त इति ज्ञापनार्थं वेति ॥

१४. रमयतीति “प्रवचनीयादयः” इति [हि० ५. १] कर्तरि अनीये रमणीयं कमनीयरूपपुरुषम् अरमणीयं जराकुष्टाद्यभिभूतपुरुषं च रममाणाः सेवमानाः पूर्णमन्मथाः आङ्गिकसात्त्विकविकारकरणविचक्षणत्वाद् अन्यूनमनसिजा रामाः कः स्नेहेन पूरयति । गम्यागम्यविचारविकलासु तासु न कोपि विचक्षणोऽनुरागम् आधत्त इति भावः ॥

सङ्खुडुण । उब्भावन्तीण । किलकिंचिअ । मोट्टाइअ । कोङ्गुमिएहिं । खेहुन्ति ।
रममाणीओ । णीसरणिज्जं । अवेल्लणिज्जं । “रमेः सङ्खुडु-खेडुोब्भाव-किलकिंच-
कोङ्गुम-मोट्टाय-णीसर-वेल्लाः” [१६८.] ॥

१५. मायया पूर्णभृताः । पूर्णतुच्छतया समग्रागाम्भीर्येण पूर्णाः । चपलत्वपूर्णाः अस्थैर्यव्याप्ताः स्त्रीर्द्रिष्टुं कस्वरते । न कोपि विद्वान् सस्पृहम् अवलोकितुम् उद्यच्छत इत्यर्थः ॥

१ So B C, and not अहिरे°.

१ B C किलि°. २ B C कुट्टि°. ३ C चेति. ४ B C °कुट्टा°. ५ B C °लि°.
० B कुट्टमि°. C कुट्टमि° (which is doubtless miscopied from कुट्टमि°).
१ B C A किलि°. २ So we with B C and A.

तूरन्ति, अतूरन्तंपि हु जअडावन्ति, तुरिअ-मयणाओ

अहह हलिदी-राया खिरन्त-सेएहिं अङ्गेहिं. १६

पच्चडमाण-सरीरा झरन्त-खालव्व पज्जरिअ-रमणा

धीरा अणिहुअन्तेवि णिच्चलावेइ ही महिला. १७

अग्घविअ । अग्घाडइ । उडुमाया । अहरेमिअ । अङ्गुमिआ । पूरिआओ ।

“पूरेरग्घाड्ढाग्घवोडुमाङ्गुमाहिरेमाः” [१६९.] ॥

१६. त्वरितमदनाः उल्लसितमनोभवा हरिद्रावद् रागो यासां तास्तथा । अस्थिरप्रेमानुबन्धाः । अहहेति खेदे । तादृश्योपि कष्टं क्षरत्स्वेदैः सात्त्विकविकारवशात् स्विन्नैरङ्गैः कृत्वा त्वरन्ते स्वयं भोगिसंभोगाय उत्सहन्ते । अत्वरमाणं संभोगानुद्यतं पुमांसं त्वरयन्ति तथाविधविलासकरणेन प्रेरयन्ति ॥

तुवरइ । जअडावन्ति । “त्वरस्तुवर-जअडौ” [१७०.] ॥

तूरन्ति । अतूरन्तं । “त्यादिशत्रोस्तूरः” [१७१.] ॥

तुरिअ । “तुरोऽज्यादौ” [१७२.] ॥

१७. क्षरच्छरीरा निर्गच्छत्स्वेदोदबिन्दुप्रवाहतनुः । क्षरत् वहद् यत् । खालेति देश्यः । अशुचिजलनिर्गमस्थानम् । तदिव क्षरितं रमणं स्मरकूपिका यस्याः सा तथा । महिला अक्षरतः अनार्द्रहृदयानपि धीरान् । हीति खेदे । क्षारयति आर्द्रहृदयान् करोति । सत्त्वाच्चालयतीति यावत् ॥

खिरन्त । पच्चडमाण । झरन्त । पज्जरिअ । अणिहुअन्ते । णिच्चलावेइ । “क्षरः

खिर-झर-पज्जर-पच्चड-णिच्चल-णिहुआः” [१७३.] ॥

१ C पव्वड°. २ B °डु°. C °डु°.

१ So B C and not अहिरे°. २ C °डोग्व°. We with B A. ३ Here B C and A read °हि° all right. ४ B C संभोगानुद्यतं. ५ B C °आ.

उच्छल्लिअ-परिफाडिअ-भेगोवम-रमणि-रमण-रमिराण
सत्ती विअलइ, थिप्पइ कन्ती, बुद्धी अ णिङ्कुहइ. १८

तस्स विसट्टउ हिअयं, सयहुत्तं दलउ बुद्धि-कोसलं,
जो लिहइ वलिअ-भत्तंव वम्फि-लालं रमणि-अहरं. १९

१८. पूर्वम् उच्छलितः परिवृत्तः पश्चात् परिस्फाटितः । विदारितोदरदेश इत्यर्थः । यो भेको मण्डूकस्तेन उपमा सादृश्यं यस्य तत् तथा । एवंविधं यद् रमणीरमणं तद्रन्तारो रमणशीलास्तेषाम् । तादृशवराङ्गसत्तानाम् इत्यर्थः । शक्तिर्बलं विगलति भ्रश्यति । कान्तिर्विगलति बुद्धिश्च विगलति । उपलक्षणमात्रम् एतत् । अन्यदपि कम्पादि ख्यादिसत्तानां संजायते । यद् उक्तम् ।

कम्पः स्वेदः श्रमो मूर्छा भ्रमिर्ग्लानिर्बलक्षयः ।

राजयक्ष्मादिरोगाश्च भवेयुर्मैथुनोत्थिताः ॥

उच्छल्लिअ । “ उच्छल उच्छल्लः ” [१७४.] ॥

विअलइ । थिप्पइ । णिङ्कुहइ । “ विगलेस् थिप्प-णिङ्कुहौ ” [१७५.] ॥

१९. वलितभक्तमिव वान्तभोजनमिव । वलिन्यः अधःपतनशीला लाला यत्र तत् तथाविधं रमण्यधरं सुन्दरीदशनच्छदं यो लेढि पिबति । तस्य पुरुषस्य शतकृत्वः शतवारान् हृदयं दलतु भेदम् आप्नोतु । बुद्धिकौशलं च दलतु । तथाविधाकार्यनिरतस्य चैतन्यपाण्डित्यादि विफलम् इत्यर्थः ॥

विसट्टउ । दलउ । वम्फि । वलिअ । “ दलि-वल्थोविसट्ट-वम्फौ ” [१७६.] ॥

१ B doubtful between च्छ and थ्थ. C च्छ. २ B ०^०. C ०^०.

१ B C doubtful between च्छ and थ्थ. २ B doubtful between च्छ and थ्थ. C च्छ. A distinctly उच्छल उच्छल्लः. ३ B ०^०. C ०^०. ४ B ०^०. C ०^०. A ०^०. ५ B C शतं.

अणफुडिअ-इन्द्रवारण-रम्मा रामा, अफिट्ट-कडुअत्ता.

रे हिअय फुट्ट, चुकसि किं मग्गा ताहि भुल्लविअं? २०

अब्भंसि-दूसिअच्छं अफिडिअ-कंहम् आणणं महेलाण;

रच्चइ तत्थवि मूढो नसिअ-मई णिवहिअ-विवेओ. २१

सेहइ सीलं, पडिसन्ति धी-गुणा, संजमोवि अवहरइ,

णिरिणासइ सुअम्, अवसेहइ सच्चं जुवइ-सत्ताण. २२

२०. अभ्रष्टम् अविदीर्णं यद् इन्द्रवारणं विशालाफलं तद्वद् रम्या बहिर्मनोहराः । अभ्रष्टं कटुकत्वम् अन्तरमधुरपरिणामो यासां तास्तथा रामाः । तस्मात् हे हृदय भ्रष्ट दुःशीलस्वभाव ताभिर्भ्रंशितं सत् किं मार्गाद् भ्रश्यसि^१ । तथाभूतासु तासु अनुरागम् उत्सृज्य धर्मध्यानैकतानं हे मनो भवेत्यर्थः ॥

२१. अभ्रष्टदूषिकाक्षम् अनपगतमलनेत्रम् अभ्रष्टकफम् अप्रच्युतश्लेष्म महेलानाम् आननम् । परं तत्रापि तादृशेऽपि आनने नष्टमतिर्नष्टविवेको मूढो रजति । तदवलोकनचुम्बने रागम् आधत्त इत्यर्थः ॥

अणफुडिअ । अफिट्ट । फुट्ट । चुकसि । भुल्लविअं । अब्भंसि । अफिडिअ ।
“भंशेः फिड-फिट्ट-फुट्ट-कुट्ट-चुक-भुल्लः” [१७७.] ॥

२२. युवतिसत्तानां स्त्रीलम्पटानां शीलं सदाचारो नश्यति प्रयाति ।

शुश्रूषा श्रवणं चैव ग्रहणं धारणं तथा ।

ऊहापोहोर्थविज्ञानं तत्त्वज्ञानं च धीगुणाः ॥ इति ।

१ B °बहु°. C °बहु°. २ C रयइ (=रच्चइ ?)

१ C °ची°. २ C °डु°. ३ B °ति. ४ B C °चुवनं. ५ B om. this example.
६ B C om. फुट्ट. We with A, which however फुट्ट. ७ B मुल्ल. We with C.

ओवासइ न विवेओ थी-सङ्गे इअ गुरुहि संदिसिअं;

अप्पाहामो तां तत्त-पिच्छिरो ताउ को निअइ ? २३

जे भावि-पुल्लअणा, भूअ-देक्खणा, वट्टमाण-सच्चवणा,

तेहि निअच्छिअ भणिअं, मा इत्थीओ पुल्लेह. २४

ते नश्यन्ति । संयमः शुभानुष्ठानमपि नश्यति । श्रुतं सिद्धान्तो नश्यति । सत्यं च नश्यति । न किञ्चिदपि परत्र परित्राणहेतुः शुभं तेषां संभवतीति भावः ॥

नसिअ । णिवहिअ । सेहइ । पडिसन्ति । अवहरइ । णिरिणासइ । अवसेहइ ।

“नशेणिरिणास-णिवहावसेह-पडिसा-सेहावहराः” [१७८.] ॥

२३. स्त्रीसङ्गे योषित्संपर्के विवेकः युक्तायुक्तविचारो नावकाशते नावकाशं लभते इति गुरुभिः अस्मत्पूर्वाचार्यैः संदिष्टम् अस्माकं पुरः प्रतिपादितम् । तस्मात् तत्त्वद्रष्टा विज्ञातपरमार्थः कस्ताः स्त्रीः पश्यतीति वयमपि संदिशामः मुक्त्यर्थिनं प्रतिपादयामः ॥

ओवासइ । “अवात् काशो वासः” [१७९.] ॥

संदिसिअं । अप्पाहामो । “संदिशेरप्पाहः” [१८०.] ॥

२४. भाविनो भविष्यदर्थस्य दर्शनाः द्रष्टारः । भूतदर्शनाः अती-तार्थवीक्षकाः । वर्तमानदर्शनाः विद्यमानार्थविलोकयितारः । त्रि-कालवेदिन इत्यर्थः । एतैर्महात्मभिर्दृष्ट्वा सकलाकुशलकारणं स्त्रिय इति विज्ञाय भणितम् । किम् । स्त्रीर्मां पश्यत । यदि स्वस्य क्षेमम् अभिलषेत तदा स्त्रीणां विलोकनमपि मा कुरुतेत्यर्थः ॥

१ B पुण^०. २ So B C, though in the sūtra they read दे^०.

१ B C and A °णिरिणास^०. In the text and examples B C have णि^०.

२ B C °लपत्त.

फांसिज्जइ कविकच्छू, फंसिज्जइ अहव कुविअ-वग्घीवि,
फरिसिज्जइ न उणेत्थी; धम्म-सरीरं हणइँ छिहिआ. २७
आलिहइ नरम् अणालुङ्खणिज्जमवि नीअ-रच्चणी नारी.
 मूढाण रिअइ सावि हु हिअए पविसन्त-कामम्मि. २८
 नारीउ हिअय, पम्हुस मा, ताओ पम्हुसन्ति पर-लोअं;
रोच्चन्ति धम्म-बीजं, न य रोहइ चड्ढिअं तं च. २९

२७. कपिकच्छूः स्पृश्यते । अथवा कुपिता व्याध्यपि स्पृश्यते । शरीरमात्रानर्थकारिण्योरेतयोः स्पर्शो वरम् इत्यर्थः । न पुनः स्त्री स्पृश्यते । यतो धर्मशरीरम् अत्रामुत्र अनेककल्याणप्रदसुकृततनुं स्पृष्ट्वा सती हन्ति विनाशयति ॥

२८. नीचरञ्जनी हीनकृतप्रेमानुबन्धा सती नारी अस्पर्शनीयं न्यग्जातीयमपि नरं स्पृशति । परं मूढानाम् प्रविशन् स्थितिम् आसादयन् कामो यत्र तस्मिन् । कामोद्रेकयुक्त इत्यर्थः । हृदये सापि अगम्यगामुकापि प्रविशति पदम् आदधाति । रच्चणीत्यत्र “व्रज-नृत-मदां वः” [४.२२५] इति बहुवचनाद् रज्जेजस्य चत्वम् ॥

छिवइ । फांसिज्जइ । फंसिज्जइ । फरिसिज्जइ । छिहिआ । आलिहइ ॥
 अणालुङ्खणिज्ज । “स्पृशः फास-फंस-फरिस-छिव-छिहालुङ्खालिहाः” [१८२.] ।

रिअइ । पविसन्त । “प्रविशे रिअः” [१८३.] ॥

२९. रे हृदय स्वान्त नारीर्मा स्पृश मा स्पृष्टुम् अभिलष । यतस्ता नार्यः परलोकं प्रमुष्णन्ति । स्पर्शमात्रेण परभवहितं पुंसां निघ्नन्तीत्यर्थः । तथा ता धर्मबीजं पिषन्ति चूर्णयन्ति । तच्च धर्मबीजं पिष्टं सत् न प्ररोहति । न स्वर्गोपवर्गफलदायि भवतीत्यर्थः ॥

पम्हुस । पम्हुसन्ति । “प्रान्मृश-मुषोम्हुसः” [१८४.] ॥

१ B पा०. २ B C ण०. ३ C उण०. ४ B C रोच०.

१ C छिष्टा. २ C रज्जनी. ३ B चः, C वः. ४ B C चत्वम्. ५ B ०म्हु०.

णिरिणासिअ-मेरं, णिरिणज्जिअ-हिरिअं च, णिवहिअ-गुणं च,
पीसिअ-सीलं नारिं, भुक्किर-मुणइव को सिहइ ? ३०

विलैयाहि असाअड्ढिअ-हिअओ अणकड्ढिओ अ विसएहिं,
अञ्चिअ-निव्वाण-सिरी सो धन्नो थूलभद-मुणी. ३१

कामेण करिसिअ-सरेणावि अणाइञ्छिओ अणच्छेइ

मह मणम् अयञ्छिरेहिं गुणेहिं सिरि-थूलभद-मुणी. ३२

३०. पिष्टमेरां ध्वस्तमर्यादां पिष्टहीकां परास्तलज्जां च । पिष्टा
गुणा गाम्भीर्यादयो यया सा तथा ताम् । पिष्टशीलां विदारितसदा-
चारां च नारीं भवित्री भषणशीला या शुनकी कुक्करी तामिव कः
काङ्क्षति । न कोपि विवेकी तदङ्गसङ्गम् अभिलषतीति भावः ॥

रोञ्चन्ति । चड्ढिअं । णिरिणासिअ । णिरिणज्जिअ । णिवहिअ । पीसिअ ।
“पिपेणिवह-णिरिणास-णिरिणज्ज-रोञ्च-चड्ढाः” [१८६.] ॥

भुक्किर । “ भपेभुक्कः ” [१८६.] ॥

३१. वनिताभिरकृष्टहृदयः अनावर्जितचित्तः । विषयैश्च श-
ब्दादिभिरकृष्टः । तद्वशं न गत इति यावत् । कृष्टनिर्वाणश्रीः
समीपीकृतमोक्षलक्ष्मीः स तथाविधाहारनिवासवेश्यासंप्राप्तावपि म-
थितमन्मथमानत्वेन प्रसिद्धः स्थूलभद्रमुनिर्धनं धर्मरूपं लब्ध्वा धन्यः ॥

३२. कृष्टशरेणापि मनोभेदाय आकर्णानीतेषुणापि कामेन नाकृष्टः
न वशीकृतः श्रीस्थूलभद्रमुनिः कर्षुभिः कर्षणशीलैः । आवर्जकै-
रिति यावत् । गुणैः कृत्वा मम मनः कर्षति आवर्जयति ॥

१ C सिरि०. २ B वलआ०. C विलआ०. ३ B ०डि०. C ०ठि०. ४ C ०डि०.

१ B om. या. २ B कुक्करी. We with C. ३ B C रोच०. ४ So we with
B C and A. ५ B C अणकृष्ट०. ६ C ०नि०. ७ C ०च्चा. ८ B कामेनाकृष्टः.
C कामेनाकृष्टः.

अक्खोडिआसि-तिक्खं धन्नो बम्हं चरिंसु-वइर-रिसी

दुण्डुल्लण-कुसला जस्स तुल्लम् अज्जवि गमेसन्ति. ३३

दण्डोलिआगमत्थं, घत्तिअ तत्तं, गवेसिअप्पाणं,

एकोचिअ वइर-रिसी परिअन्तिअ-परम-बम्ह-सिरी. ३४

बम्ह-सिरीइ सिलिसिअं तव-सिरि-सामग्गिअं च आजम्मं

नाण-सिरीए अवयासिअं च वइरं नमंसामो. ३५

असाअट्ठिअ । अणकट्ठिओ । अच्चिअ । करिसिअ । अणाइच्छिओ । अणच्छेइ ।

अयच्छिरेहि । “ कूषेः कटु-साअट्ठिआणच्छायच्छाइच्छाः ” [१८७.] ॥

३३. कोशात् कृष्टासिवत् तीक्ष्णं ब्रह्मचर्यं चरितवान् अनुष्ठित-
वान् वज्रार्पिर्धन्यः । यस्य तुल्यं गवेषणकुशला अद्यापि गवेषयन्ति ।
गवेषणेन अदर्शनं गम्यते । ततश्च अद्यावात् तत्सदृशं न पश्य-
न्तीत्यर्थः । चरिंसु इत्यत्र आर्षत्वात् क्तवतुः स्थाने ईसुः ॥

अक्खोडिअ । “ असावक्खोडः ” [१८८.] ॥

३४. आगमार्थं गवेषयित्वा निभाल्य तत्त्वम् आगमार्थरहस्यं ग-
वेषयित्वा आत्मानं स्वस्वरूपं च गवेषयित्वा एक एव वज्रार्थिः श्लि-
ष्टपरमब्रह्मश्रीः अङ्गीकृतसर्वोत्कृष्टब्रह्मचर्यलक्ष्मीकः । यथा आवा-
ल्यतो वज्रार्थिः आमण्यं प्रपेदे तथा नान्य इत्यर्थः ॥

दुण्डुल्लण । गमेसन्ति । दण्डोलिअ । घत्तिअ । गवेसिअ । “ गवेपेदुण्डुल्ल-दण्डोल-
गमेस-घत्ताः ” [१८९.] ॥

३५. आजन्म ब्रह्मश्रिया श्लिष्टं तपःश्रिया श्लिष्टं च ज्ञानश्रिया
श्लिष्टं च कर्णाभ्यटनैकादशाङ्गीपाठात् वज्रं वज्रस्वामिनं नमस्यामः ॥

१ B C व°.

१ C °ट्ठि°. २ B °ट्ठा°. ३ B °इच्चा. ४ B C दंडोलि.

मक्खन्तं^१व सुहाए चोप्पडमाणं^२व चन्दण-रसेण

के मुक्खं^३ आहन्ता^४ गयसुकुमालं न वम्फन्ति^५ ? ३६

जो अहिलङ्खइ^६ धम्मं, मुक्खं अहिलङ्खए, महइ^७ सुक्खं,

सो वच्चउ^८ सिहणिज्जं^९ सिरि-गोअम-सामिणो मगं. ३७

अविलुम्पिअ-भव-सुक्खो, जीव-दयं जम्मओवि कङ्खन्तो,

अज्जवि सामइअ-जसो, भवाविहीरो जयइ अभओ. ३८

परिअन्तिअ । सिलिसिअं । सामग्गिअं । अवयासिअं । “श्लिषेः सामग्गावयास-
परिअन्ताः” [१९०.] ॥

३६. सुधया अक्षयन्तम् इव चन्दनरसेन अक्षयन्तम् इव स्वच-
रितावदातेन परमनिवृत्तिजननात् तद्विलेपनं कुर्वन्तम् इव मोक्षं
काङ्क्षन्तः के गजसुकुमालं न काङ्क्षन्ति अपि तु सर्वेपि तत्सदृशीभ-
वितुम् अभिलषन्तीत्यर्थः ॥

मक्खन्तं । चोप्पडमाणं । “अक्षेश्चोप्पडः” [१९१.] ॥

३७. यो धर्मं काङ्क्षति मोक्षं काङ्क्षति सौख्यं च काङ्क्षति स ध-
र्माद्यर्थी पुरुषः काङ्क्षणीयम् आत्मनिस्ताराय भव्यैरभिलषणीयं श्री-
गौतमस्वामिनो मार्गं धर्माचारं काङ्क्षतु इच्छतु । अनेनैव तल्लभात् ॥

३८. न काङ्क्षितं भवसौख्यं येन स तथा । जन्मतोपि जन्मप्र-
भृत्यपि जीवदयां दीनानाथजन्तुजातप्राणरक्षां काङ्क्षन् अद्यापि स-
र्वार्थसिद्धिप्राप्तेः पश्चादपि । संप्रत्यपीति यावत् । प्रतीक्षितं जगत्स-
वस्थितं यशो यस्य स तथा । भवे न प्रतीक्षते भवाप्रतीक्षः ।
संसारोद्विग्न इत्यर्थः । अभयकुमारमुनिर्जयति ॥

आहन्ता । वम्फन्ति । अहिलङ्खइ । अहिलङ्खए । महइ । वच्चउ । सिहणिज्जं ।
अविलुम्पिअ । कङ्खन्तो । “काङ्क्षेराहाहिलङ्खाहिलङ्ख-वच्च-वम्फ-मह-सिह-विलुम्पाः”
[१९२.] ॥

१ B सामग्गियं. २ So B C. A परिअन्ताः. ३ B निवृत्ति°. C निवृत्ति°. ४ B अनैव. ५ B अविभावप्रतीक्ष. C भवने प्रतीक्षते अविभावप्रतीक्ष. ६ B वफन्ति. ७ B C सिहि°. ८ B काक्षेराहाहिलङ्खवच्चवस्सुमह°.

विरमालिअ संसारे जेण पडिक्खाविआ समय-सत्था,
 जयइ सुधम्मो तच्छिअ-कम्मो चच्छिअ-कुतित्थि-मओ. ३९
सिअ-रम्पण-मिच्छा-दिट्ठि-रम्फणो, तक्खिअण अवमग्गे,
विअसाविअ-सिद्धन्तो भयवं जम्बू-मुणी जयइ. ४०
कोआसिअ-गहिअ-वओ, दर-वोसट्ठिअ-सरोज-हसिर-मुहो,
अणगुज्जाविअ-स-कुलो भयवं पहव-प्पहू जयइ. ४१

३९. संसारे प्रतीक्ष्य स्थित्वा येन समयशास्त्राणि सिद्धान्तग्रन्थाः ।
 द्वादशाङ्गानीत्यर्थः । प्रतीक्षितानि स्थापितानि । कृतानीत्यर्थः । यत्त-
 दोर्नित्याभिसंबन्धात् सः तष्टानि चूर्णितानि कर्माणि येन स तथा ।
 तष्टकुतीर्थमदः मृदितकुमताभिमानः सुधर्मा सुधर्मस्वामिगणभृत्
 जयति । सत्था इत्यत्र “वाक्ष्यर्थवचनायाः” [१. ३३.] इति पुंस्त्वम् ॥

सामइअ । अविहीरो । विरमालिअ । पडिक्खाविआ । “प्रतीक्षेः सामय-विहीर-
 विरमालाः” [१९३.] ॥

४०. शिवस्य तक्षणा विनाशका ये मिथ्यादृष्ट्यस्तेषां तक्षणो
 वित्रासकः । अपकृष्टा मार्गाः^१ कुमतानि तान् तक्षित्वा उपमृद्य वि-
 काशितसिद्धान्तः प्रकटितागमो भगवान् पूज्यो जम्बूमुनिः जम्बू-
 स्वामिमहर्षिर्जयति ॥

तच्छिअ । चच्छिअ । रम्पण । रम्फणो । तक्खिअण । “तक्षेस्तच्छ-चच्छ-रम्प-
 रम्फाः” [१९४.] ॥

४१. विकसितो दीप्तः सन् गृहीतव्रतः अङ्गीकृतचारित्रः । वि-
 कासितं वा अनेकशिष्यकरणेन विस्तारितं गृहीतं व्रतं येन स तथा ।
 दरम् ईषद् विकसितं स्फुटितं यत् सरोजं तद्वत् हसितु स्मेरं मुखं

१ B °स°. २ C वच्छिअ°. ३ B C सिवि°. ४ B C अणु°.

१ So B C. २ C inserts अपामार्गाः (=अपमार्गाः ?) after मार्गाः. ३ C व°. B drops the example.

अण्डिम्भन्तं-लहसाविअ-कुतित्थिअं, थिरम्, असंसि जिण-वयणं

जर-मरण-वोज्जिराणं भव-डरिआणं हरउ तासं. ४२

सो वज्जइ न भवाओ, गुरुहिं साहूहिं शुमिअ-सम्मत्तो,

णिमिअ-मणो जिण-समए कयावि जो न हु पलोट्टेइ. ४३

यस्य स तथा । अहासितस्कुलः अलज्जितनिजक्षत्रियवंशस्तादृग्वी-
रव्रतेन तत्त्वं विज्ञाय प्रव्रज्याङ्गीकारात् भगवान् प्रभवप्रभुः प्रभवसू-
रिर्जयति ॥

विअसाविअ । कोआसिअ । वोसट्ठिअ । “विकसेः कोआस-वोसट्ठौ” [१९६.] ॥

हसिर । अणगुज्जाविअ । “हसेगुज्जः” [१९६.] ॥

४२. अस्रस्ताः स्वमर्ताद् अभ्रष्टाः सन्तः संसिता भ्रंशम् आपिताः
कुतीर्थिका येन तत् तथा । स्थिरं ध्रुवं महाविदेहादिक्षेत्रेषु सर्वदा
सद्भावात् अतएव असंसि न कथमपि संसते जिनवचनं जरामरण-
त्रस्तानां भवत्रस्तानां त्रासं भयं हरतु ॥

अण्डिम्भन्त । लहसाविअ । असंसि । “संसेल्लस-डिम्भौ” [१९७.] ॥

४३. गुरुभिः धर्माचार्यैः । कैर्गुरुभिः । साधुभिः । न्यस्तसम्यक्त्वः
आरोपितसम्यक्त्वः न्यस्तमनाश्च सन् जिनसमये ह्यु निश्चितं यः क-
दापि न पर्यस्यति न विपरीतो भवति स भवाद् न विभेति । परम-
पदप्राप्तिहेतुसम्यक्त्वार्हत्समयनिश्चलमनस्त्वाद् न भीतिं करोतीत्यर्थः ॥

वोज्जिराणं । डरिआणं । तासं । वज्जइ । “व्रसेडर-वोज्ज-वज्जाः” [१९८.] ॥

शुमिअ । णिमिअ । “न्यसो णिम-शुमौ” [१९९.] ॥

१ C अणु°. २ B °दा°. ३ B C आपिता. ४ B om. तत्. ५ B C व्रसे°.

६ B C पर्यवस्यति.

पल्लट्टिअ-पावा पल्लहत्थिअ-कलिणो अ नीससण-जोग्गे
 विग्गेवि अञ्जङ्गिरया णिल्लसिअ-जिणागमा हुन्ति. ४४
 ऊसलिअ-गुणोमुम्भिअ-संजम-पुलआअमाण-हिअयस्स
 गुञ्जोल्लिअ-जिण-वयणस्सारोअइ कस्स नो नाणं? ४५
 उल्लसिअ-भिसन्त-सिरी, भासिर-नाणेण गसिअ-मिच्छत्तो,
 मोहाधिसिअ-विवेओ, जिण-मयम् ओवाहए धन्नो. ४६

४४. पर्यस्तपापाः क्षिप्ताशुभप्रकृतयः । पर्यस्तकलयश्च परास्तपर-
 स्परविरोधाः । निःश्वसनयोग्येपि दुःखदायित्वात् कदुष्णबाष्पजनना-
 र्हेपि विघ्ने अनिःश्वसितारः अनिःश्वसनशीलाः । धीरा इति यावत् ।
 उल्लसितजिनागमाः स्वान्तोद्गुद्गार्हत्समया भवन्ति ॥

पलोट्टेइ । पल्लट्टिअ । पल्लहत्थिअ । “पर्यस्तः पलोट्ट-पल्लट्ट-पल्लहत्थाः” [२००.] ॥

नीससण । अञ्जङ्गिरया । “निःश्वसेर्जङ्गः” [२०१.] ॥

४५. उल्लसिता उद्धृता गुणाः क्षान्त्यादयो यस्य स तथा । स
 चासौ उल्लसितसंयमश्च प्रकटीभूतचारित्रः स तथा । स चासौ उ-
 ल्लसद्गुदयश्च धर्मोत्साहमानमनाश्च स तथा । तस्य उल्लसितजिनसम-
 यस्य अन्तःपरिस्फुरितार्हत्सिद्धान्तस्य कस्य न ज्ञानम् उल्लसति ।
 अपि तु तादृक्षस्य सर्वस्य सम्यगवबोधः प्रादुर्भवतीति भावः ॥

४६. उल्लसिता प्रादुर्भूता भासमाना दीप्यमाना श्रीः धर्मसाधन-
 संपद् यस्य स तथा । भास्वरज्ञानेन दीप्रसम्यगवबोधेन अस्तमि-
 थ्यात्वः मथितमिथ्यादर्शनः मोहेन अज्ञानेन अग्रस्तः विवेको यु-
 क्तायुक्तकारिता यस्य स तथा । धन्यः पुण्यवान् जिनमतम् अवगा-
 हते परिभावयति ॥

१ B °घ°. २ B C ओवाहए.

१ B C पलोट्टिअ. २ B पल्ल°. ३ B °पल्ल°. ४ B अस्तो. ५ B C om. युक्ता°.

ओगाहिअ-जिण-वयणो, गुण-ठाण-वलग्गिओ, चडइ मुक्खं

भव-सुह-अणगुम्मडिओ अगुम्मिओ मोहणिज्जेहिं. ४७

अहिउलइ कम्म-गणं, आलुइ इन्धणं जहा दहणो,

वलणिज्ज-हरण-बुद्धी गिण्हन्तो भयवओ वयणं. ४८

णिहसिअ । ऊसलिअ । ऊसुम्भिअ । पुलआअमाण । गुञ्जोह्मिअ । अरोअइ ।
उहसिअ । “उहसेरुसलोसुम्भ-णिहस-पुलआअ-गुञ्जोहारोआः” [२०२.] ॥

भिसन्त । भासिर । “भासेभिसः” [२०३.] ॥

गसिअ । अधिसिअ । “असेधिसः” [२०४.] ॥

४७. अवगाहितजिनवचनः परिभाविताहंद्वाषितः । गुणस्थानानि मिथ्यात्वादीनि तेषु आरूढः । आद्ये सर्वदावस्थानाद् आरोहो न घटत इति उत्तरोत्तरगुणस्थानेषु कृतावस्थान इत्यर्थः । भवसुखेन अमुग्धः अमोहितो वा । मोहयन्तीति मोहनीयाः स्त्रयादिविषयास्तैर-मोहितः अमूर्छितो मोक्षम् आरोहति अध्यास्ते ॥

ओवाहए । ओगाहिअ । “अवाद्वाहेवाहः” [२०५.] ॥

वलग्गिओ । चडइ । “आरुहेश्चड-वलग्गौ” [२०६.] ॥

अणगुम्मडिओ । अगुम्मिओ । मोहणिज्जेहिं । “मुहेरुम्म-गुम्मडौ” [२०७.] ॥

४८. ग्राह्यग्रहणबुद्धिः उपादेयार्थोपादानमतिः अत एव भगवतः अर्हतो वचनं सकलोपादेयमूर्धमुकुटं भगवत्सिद्धान्तं गृह्णन् अङ्गी-कुर्वन् । तदुपदिष्टं समाचरन्नित्यर्थः । कर्मगणं ज्ञानावरणदिवातं दहति भस्मसात् करोति । विनाशयतीति यावत् । इन्धनं यथा दहनो दहति ॥

१ B निह^०. २ C आरो^०. ३ C अपरोहति. ४ B उहावए. C ओहावए. ५ B drops गुम्म^०. ६ C वराणीदि^०.

पिङ्गिअ-संजम-भारा, निरुवारिअ-पवयणे अणुसरन्ता,

अहिपच्चुअन्ति मुत्तिं जोअं धित्तूण सील-धणा. ४९

गेण्हिअ वयाई, घेतुं घेत्तवं वोत्तुम् अविअ वोत्तवं

जे उज्जआ खु, ताणं वोत्तूण गुणे कयत्थु म्हि. ५०

अहिजलइ । आलङ्कइ । उहणो । “दहेरहिजलाङ्कइ” [२०८.] ॥

४९. गृहीतसंयमभारान् अङ्गीकृतव्रतभरान् गृहीतप्रवचनान् सूत्रतोर्यतश्च विज्ञातद्वादशाङ्गान् अनुस्मरन्तः । सफलजन्मान एत इति भावनया पूर्वमहर्षान् ध्यायन्त इत्यर्थः । शीलं चारित्र्यं धनं येषां ते शीलधना मुनयो योगं परमसमाधिं गृहीत्वा आसाद्य मुक्तिं निर्वृतिं गच्छन्ति ॥

वलणिज । हरण । गिण्हन्तो । पिङ्गिअ । निरुवारिअ । अहिपच्चुअन्ति । “ग्रहो वल-गेह-हर-पिङ्ग-निरुवाराहिपच्चुआः” [२०९.] ॥

५०. व्रतानि गृहीत्वा ग्रहीतव्यम् अर्हत्प्रणीतोपादेयतत्त्वं ग्रहीतुं ज्ञातुं वक्तव्यं सदुपदेशादिप्रतिपाद्यमपि च वक्तुं भणितुं ये निश्चितम् उद्यताः । स्वपरोपकारकरणतत्परा इति यावत् । तेषां गुणान् क्षान्त्यादीन् उक्त्वा कृतार्थः कृतकृत्योस्मि ॥

घेतूण । घेतुं । घेत्तवं । “क्त्वातुमृतव्येषु घेत्” [२१०.] ॥ कचिन्न भवति । गिण्हिअ ॥

वोत्तुं । वोत्तवं । वोत्तूण । “वचो वोत्” [२११.] ॥

१ So B C. २ B उज्जुवा.

१ B om. अङ्गीकृतव्रतभरान्. २ So B C throughout. A °पङ्क°. ३ B C पच्चुआ. We with A. ४ B C येषु. ५ B C नि°.

भोक्तॄणं भोक्तॄणं, भोक्तॄणं निव्वुइ-सुहाई, भोक्तॄ-मणा,

भोक्तॄवारम्भं भोक्तॄणं, महन्ता तवस्सन्ति. ५१

सोअ-वसा रोक्तॄणवि रोक्तॄ-मणा विम्वहरन्ति रोक्तॄणं

दद्वुण जाण मुत्तिं, अरहन्ताणं नमो ताणं. ५२

जे दद्वुवे दद्वुं, इन्दो काहीअ लोअण-सहस्सं

दंसण-तत्तिं काउं, अरहन्ताणं नमो ताणं. ५३

५१. भोक्तॄणं शुभाशुभम् अनुभवनीयं भुक्त्वा संवेद्य । निर्वृति-
सुखानि भोक्तॄणं संवेदयितुम् । भोक्तॄवारम्भं हेयव्यापारं मुक्त्वा परि-
त्यज्य । भोक्तॄमनसो निर्वरीतुकामा महान्तः महामुनयस्तपस्यन्ति ।
बाह्याभ्यन्तरभेदभिन्नं द्वादशविधं तपः कुर्वन्ति ॥

५२. शोकवशात् स्वबन्धुवियोगसमुद्भवदुःखपरतन्त्रत्वाद् रुदि-
त्वापि रोदनं कृत्वापि रोदितुमनसः रोदनपरायणचेतसः प्राणिनः
येषां मूर्तिं वपुर्दृष्ट्वा रोदितव्यं विपन्नस्वबान्धवादिकं विस्मरन्ति न
स्मृतिपथम् आनयन्ति तेभ्योऽर्हद्भ्यो नमः नमस्कारोस्तु ॥

भोक्तॄणं । भोक्तॄणं । भोक्तॄणं । भोक्तॄणं । भोक्तॄणं । भोक्तॄणं । भोक्तॄणं । भोक्तॄणं ।

“रुद-भुज-मुखां तोन्त्यस्य” [२१२.] ॥

५३. यान् द्रष्टव्यान् लोकातीतसौभाग्यादियुक्तत्वाद् वीक्षणी-
यान् द्रष्टुं दर्शनाय लोचनसहस्रम् इन्द्रः अकरोत् अकार्षात् चकार
वा । दर्शनमपि किमर्थम् इत्याह । दर्शनेन निर्निमेषवीक्षणेन तृप्तिम्
आत्मनः संतोषं कर्तुम् । तेभ्योऽर्हद्भ्यो नमः ॥

दद्वुण । दद्वुवे । दद्वुं । “दशस्तेन दृः” [२१३.] ॥

काऊणं कायव्वं कम्मं काहिनति जे ण पुणरुत्तं,

जग-बोहंम् इच्छिराणं अरहन्ताणं नमो ताणं. ५४

जो अणुगच्छइ, जच्छइ, छिन्दिउम् अच्छइ तणुं च, तेसिंपि

अणभिन्दिअ-भावाणं अरहन्ताणं नमो ताणं. ५५

सविहे न जाण कुज्झइ, जुज्झइ, मुज्झइ भवे अगिज्झन्तो

देही; बुज्झइ, सिज्झइ, अरहन्ताणं नमो ताणं. ५६

५४. कर्तव्यं सकलकर्मक्षयं कृत्वा ये पुनरुत्तम् इति भूयोपि न कर्म करिष्यन्ति कर्तारो वा । वीतरागत्वात् न मुक्तिम् अपहाय बुद्धवत् स्वदर्शनतिरस्कारनिवारणाय इह जन्म आसाद्य पुनरपि कर्म भन्त्स्यन्तीत्यर्थः । तेभ्यो जगद्बोधम् एषितृभ्यः अभिलाषुकेभ्योर्हृद्भ्यो नमः ॥

काहीअ । काउं । काऊणं । कायव्वं । काहिनति । “आ कृगो भूतभविष्यतोश्च”
[२१४.] ॥

५५. योनुगच्छति भक्त्या पृष्ठलग्नः प्रयाति । तथा यो यच्छति सादरं स्ववस्तु ददाति । यस्तु तनुं छेत्तुम् आस्ते । तेष्वपि अभिन्न-भावेभ्यो निर्विशेषमनस्केभ्यस्तेभ्यो जगत्प्रसिद्धेभ्योर्हृद्भ्यो नमः ॥

इच्छिराणं । अणुगच्छइ । जच्छइ । अच्छइ । “गमिष्यमासां छः” [२१५.] ॥

छिन्दिउं । अणभिन्दिअ । “छिदि-भिदो न्दः” [२१६.] ॥

५६. येषां सविधे समीपे भवे अगृध्यन् गार्ध्यम् अगच्छन् । संसारविरक्तो भवन्निति यावत् । देही जन्तुर्न क्रुध्यति न कोपं ग-

१ B दाहिं ति. २ B °वो°. ३ B drops छिन्दिउम् अच्छइ. ४ B C °य°.

१ B om. कर्म. २ C ननु. ३ So B C. A आ कृ° changed to आः कृ°.

४ B om. अच्छइ. ५ B om.

रुन्धिअ-करणं, रुम्भिअ-पवणं, रुज्झिअ-मणं, अपडिएहिं

झायव्वाण मुणीहिं अरहन्ताणं नमो ताणं. ५७

सडिअ-रया, कडिअ-मला, वडिअ-तव-तेअ-वेडिअङ्गा य

जाणज्जवि वर-मुणिणो, अरहन्ताणं नमो ताणं. ५८

च्छति । तथा न युध्यते न युद्धं करोति यतो न मुह्यति न मोहम् उप-
गच्छति । मोहमूलत्वात् क्रोधयुद्धयोः । किंतु बुध्यते^१ अवगततत्त्वो
भवति । तथा च सति सिध्यति सिद्धो भवति । तेभ्योर्हन्ध्वो नमः ॥

कुज्झइ । जुज्झइ । सुज्झइ । अगिज्झन्तो । बुज्झइ । सिज्झइ । “युध-बुध-गृध-
कुध-सिध-मुहां ज्झः” [२१७.] ॥

५७. रुद्धकरणम् । रुद्धपवनम् । रुद्धमनः कृतेन्द्रियोच्छ्वासनिः-
श्वासचित्तनिरोधं यथा भवति एवम् अपतितैः ध्यानाद् अस्त्रलितै-
र्मुनिभिर्ध्यातव्येभ्यस्तेभ्यः प्रसिद्धेभ्योर्हन्ध्वो नमः ॥

रुन्धिअ । रुम्भिअ । रुज्झिअ । “रुधो न्ध-म्भौ च” [२१८.] ॥

५८. सन्नरजसः गलितबुध्यमानकर्माणः । कथितमलाः भस्मी-
कृतबुद्धकर्माणः । यतो वृद्धं वृद्धिं गतं यत् तपस्तेजस्तेन वेष्टितं व्या-
प्तम् अङ्गं येषां ते तथा च वरमुनयः अद्यापि दुःखकालेपि वर्तन्ते
येषाम् अर्हताम् । यन्मतसंस्थिता इत्यर्थः । तेभ्योर्हन्ध्वो नमः ॥

अपडिएहिं । सडिअ । “सद-पतोर्हः” [२१९.] ॥

कडिअ । वडिअ । “कथ-वर्थो दः” [२२०.] ॥

वेडिअ । “वेष्टः” [२२१.] ॥

१ B om. २ C °ति. ३ C बु. ४ B °निश्चा°. ५ B C वध्य°. ६ B C °व°. ७ B C दुःखमाकालेपि. The emendation is conjectural. ८ B अडिअ.

दुक्कड-संवेल्लिअओ भव-पासोव्वेढणोज्जओ लोओ

उव्वेल्लिज्जइ जेहिं, अरहन्ताणं नमो ताणं. ५९

जे ज्ञाउं संपज्जइ अणखिज्जिर-सिज्जिराण सा सिद्धी,

ते वच्चामो सरणं नच्चिर-मच्चिर-मणा सिद्धे. ६०

आणन्द-रोविराणं जेसु नवन्ताण होइ नोव्वेवो,

धाइ समुहं च मुत्ती, ताण नमो सब्ब-सिद्धाणं. ६१

५९. दुष्कृतेन अशुभकर्मणा संवेष्टितो व्याप्तः । परं भवपाशो-
द्वेष्टने संसारबन्धनमोक्षणे उद्यतः कृतप्रयत्नो लोको यैरुद्वेष्ट्यते बन्ध-
नमुक्तः क्रियते तेभ्योर्हृद्व्यो नमः ॥ दुक्कड इत्यत्र आर्षत्वात् तस्य डः ॥

संवेल्लिअओ । “समो छः” [२२२.] ॥

उव्वेढण । उव्वेल्लिज्जइ । “वोदः” [२२३.] ॥

६०. यान् ध्यात्वा स्मृत्वा अखेत्तृस्वेत्तृणाम् अखेदनस्वेदनशी-
लानाम् । खेदस्वेदरहितानाम् इति यावत् । अस्माकं सा सिद्धिः तत्
सिद्धत्वं संपद्यते । तान् सिद्धान् नर्तितृ नर्तनशीलम् । भक्तिवशाद्
उत्कलिकाकालितम् इत्यर्थः । तथा मदितृ तोषणशीलं मनो येषां ते
तथाभूता वयं शरणं ब्रजामः ॥ ज्ञाउम् इत्यत्र सेधनक्रियापेक्षया प्राक्काल्यम्
न संपद्यते इत्यपेक्षया । तच्च भावितमेवेति ॥

संपज्जइ । अणखिज्जिर । सिज्जिराण । “स्विदां जः” [२२४.] ॥

वच्चामो । नच्चिर । मच्चिर । “ब्रज-नृत-मदां चः” [२२५.] ॥

६१. यान् आनन्दरोदितृणां हर्षाश्रुमोचनशीलानां सतां नमतां
नमस्कुर्वतां न उद्वेगो भवति । किंतु यान् नमतां मुक्तिः संमुखम्

कुपहे धावन्ति, अखादिमं च खादन्ति, तेहिवि समं जो

धावइ खाइ अ तंपि हु बोहन्ते ज्ञामि आयरिए. ६२

कम्माई वोसिरन्ता, अतुट्टिरेणं तवेण सक्कन्ता,

अफुडिअ-अचलिअ-महिमा आयरिआ दिन्तु ते बोहिं. ६३

अभिमुखं च धावति सत्वरम् आयाति । तेभ्यः सर्वसिद्धेभ्यो नमः ॥

जेष्ठ इति “द्वितीयावृत्तीययोः सप्तमी” [३. १३५.] इति सप्तमी ॥

रोविराणं । नवन्ताण । “रुद-नमोर्वः” [२२६.] ॥

उवेवो । “उद्विजः” [२२७.] ॥

६२. ये कुपथे अमार्गे । अनीताविति यावत् । धावन्ति । तथा ये खाद्यते यत् तत् खादं तस्य भावः खादत्वं न विद्यते खादत्वं यस्य तत् तथा अखाद्यं वस्तु खादन्ति । तैरपि समं यो धावति कुपथे गच्छति खादति अभक्षणीयं भक्षयति च । हु इति निश्चितम् तमपि तादृशमपि प्राणिनं स्वयम् अधर्मम् अधर्मविप्रलब्धं च । अस्मादृशम् इत्यर्थः । बोधयतो धर्मदेशनया सन्मार्गे प्रवर्तयत आचार्यान् ध्यायामि संस्मरामि ॥

धाइ । खाइ । खाद-धावोर्लुक् [२२८.] ॥ बहुलाधिकाराद् वर्तमानाभविष्यद्विध्या-
येकवचन एव । तेनेह न । धावन्ति । अखादिमं । खादन्ति ॥ कचिन्न । धावइ ॥

६३. कर्माणि व्युत्सृजन्तः आत्मनो दूरीकुर्वन्तः । ननु अनादि-
कालालीनकर्मणां कथं व्युत्सर्ग इत्याह । अत्रोटिनां अच्छिदुरेण ।
संपूर्णेनेति यावत् । तपसा शक्नुवन्तः सामर्थ्यं विभ्रतः । अस्फुटितः
अन्यौजसा अखण्डितः अत एव अचलितः अकम्पितः । स्थिर इ-
त्यर्थः । महिमा माहात्म्यं येषां ते तथा । ते सर्वप्रसिद्धा आचार्या
बोधिं जिनधर्मावाप्तिं ददतु प्रयच्छन्तु ॥

१ B drops अखादिमं च खादन्ति. २ B C बो°.

१ C स्वयमधर्मधर्मविप्र°. २ B C अत्रोटिता.

फुट्टिअ-मोहो लोओ चल्लइ अपमिल्लिअ-व्वओ मोक्खे

जेहिं, अपमीलिअच्छं पेच्छामो ते उवज्झाए. ६४

अणउम्मिल्लिअ-नाणोम्मीलणओ, हरिस-पसविरा लोए

सुअ-जलम् ओज्झाया पवरिसन्तु, वित्थरिअ-गुण-भरिआ. ६५

वोसिरन्ता । “सजो रः” [२२९.] ॥

अतुट्टिरेणं । सकन्ता । “शकादीनां द्वित्वम्” [२३०.] ॥

६४. यैः कृत्वा स्फुटितः विदारितो मोहो येन स तथा । अपमीलितव्रतः उद्बुद्धचारित्रः । लोको मोक्षे चलति गच्छति । तान् उपाध्यायान् अपमीलिताक्षं निर्निमेषनयनं यथा भवति एवं पश्यामः । उपाध्यायदर्शने वयं सतृष्णा इत्यर्थः ॥

अफुट्टिअ । अचलिअ । फुट्टिअ । चल्लइ । “स्फुटि-चलेः” [२३१.] ॥

६५. अनुन्मीलितम् अनुद्भूतं यज्ज्ञानं तस्य उन्मीलना व्यञ्जकाः । हर्षं प्राणिप्रमोदं प्रसवितारः जननशीलाः । विस्तृताः सर्वत्र प्रसृता ये गुणास्तैर्भृताः निचिता उपाध्याया लोके जनमध्ये श्रुतमेव निर्मलपावित्र्यहेतुत्वात् जलं प्रवर्षन्तु । निर्वृतिफलोत्पत्तये अस्मभ्यं प्रयच्छन्त्वित्यर्थः ॥

अपमिल्लिअ । अपमीलिअ । अणउम्मिल्लिअ । उम्मीलणओ । “प्रादेर्मीलिः” [२३२.] ॥

पसविरा । “उवर्णस्यावः” [२३३.] ॥

वित्थरिअ । भरिआ । “ऋवर्णस्यारः” [२३४.] ॥

पवरिसन्तु । “ट्टपादीनामरिः” [२३५.] ॥

१ B C °व°. २ B C °णओ. ३ C विच्छ°.

1 B om. this and the following example. 2 C निर्वृति°. 3 B C om. this example. 4 C °णओ. B उम्मीलः for उम्मीलणआ । प्रादेर्मीलिः ॥. 5 C °लः. From the previous note B's reading also appears to be °लः. We with A and Pischel.

नो रूसइ, नो तूसइ, जेऊण मणं लयम्मि जो नेन्तो
मोत्तुं भवं, विणीअं तं साहु-जणं नमंसायि. ६६
उप्पाइअ-सदहणो असदहाणेवि देइ जो बोहिं,
संसार-नासिरो हं तं साहुंचिय विहेमि गुरुं. ६७
पञ्चवि अरहन्ताइं परमेट्ठी झाह, झाअह किम् अन्नं?
होऊण निव्विकप्पा, पसम-रया होईऊण तहा. ६८

६६. यो भवं मोक्तुं लक्तुं मनो जित्वा वशीकृत्य लये साम्याव-
 स्थायां नयन् सन् नो रुष्यति अमित्रे रोषं न करोति । नो तुष्यति
 मित्रे तोषं न करोति । तं विनीतं जितेन्द्रियं साधुजनं नमस्यामि ॥

रूसइ । तूसइ । “रुषादीनां दीर्घः” [२३६.] ॥

जेऊण । नेन्तो । मोत्तुं । “युवर्णस्य गुणः” [२३७.] ॥ कच्चिन्न । विणीअं ॥

६७. अश्रद्धाने जिनप्रणीतजीवादिपदार्थे तथेति प्रत्ययरहितेपि
 उत्पादितश्रद्धानः जनितास्तिक्यबुद्धिर्यो बोधिं ददाति । संसाराद्
 नशिता नश्नशीलोहं तमेव साधुं गुरुं विदधामि ॥

सदहणो । असदहाणे । “स्वराणां स्वराः” [२३८.] ॥ कच्चिन्नित्यम् । देइ ।
नासिरो । विहेमि ॥

रूसइ । तूसइ । “व्यञ्जनाद् अद् अन्ते” [२३९.]

६८. भो भव्याः निर्विकल्पाः एते ध्येया नवेति संशयरहिता
 भूत्वा तथा प्रशमरता उपशमपरा भूत्वा पञ्चापि अर्हदादीन् ध्यायत ।

१ B C नेत्तो. २ B om. असदहाणे°. ३ So B C. See III, 157.

१ B C put रूसइ । तूसइ । “व्यञ्जनाद् अद् अन्ते” after विणीअं । and before
सदहणो &c. A, Pischel and the Bombay edition all read स्वराणां स्वराः ।
व्यञ्जनादन्ते ॥

जिणउ कलिं अघ-चिणिअं, धुणिअ-सिरं सुणिअं गुण-गणा थुणिआ
इन्देहिवि, जग-पुणणी सुअ-देवी, सयल-अघ-लुणणी. ६९

सो हुणइ भण्णं-मज्झे, ख-पुण्णम् उच्चेइ, पङ्कयाई थले

तह उच्चिणेइ, मोत्तुं सुअ-देविं महइ जो अनं. ७०

किमन्यं हरिहरादिकं ध्यायत । हरिहरादिध्यानम् अपहाय अर्ह-
द्वयानपरा भवतेति भावः ॥

झाह । झाअह । होऊण । होईऊण । “स्वराद् अनतो वा” [२४०.] ॥

६९. श्रुतगुणगणा सकलजनश्रवणगोचरप्राप्तवरप्रदानादिगुण-
निचया इन्द्रैरपि आस्ताम् अन्यैः धृतशिरो यथेत्येवं स्तुता श्लाघिता
जगतः पवनी पावित्र्यजनिका सकलाघस्य लवनी विच्छेदिका श्रु-
तदेवी अघेन चितं स्फीतं कलिं कलहं जयतु । आश्रितम् अस्मादृशं
निर्मत्सरं विदधात्वित्यर्थः ॥

७०. स पुरुषो भस्ममध्ये जुहोति हवनं करोति । खपुष्पम् उ-
च्चिनोति । तथा पङ्कजानि स्थले उच्चिनोति । यः श्रुतदेवीं मुक्त्वा
अन्यां महति पूजयति काङ्क्षति वा । श्रुतदेवीतो न्यासां देवता-
नाम् आराधनं भस्महुतादिकल्पम् इत्यर्थः ॥

जिणउ । चिणिअं । धुणिअ । सुणिअ । थुणिआ । पुणणी । लुणणी । हुणइ ।
“चि-जि-श्रु-हु-स्तु-ल-पू-धूगां णो हस्वश्च” [२४१.] ॥ बाहुलकात् कचिद् वा । उच्चेइ ।
उच्चिणेइ ॥

१ B °य°. २ B धुहिय. ३ B C °पुलणी. ४ B C सुय°. ५ C मज्झं.

१ So B C. The *Dhuraṇḍikā* has: एच्च क्वातुमृतव्य° [III. 157] ।
अत् । इ । होऊण । होईऊण ।

लक्खेहिं^१पि हुणिज्जइ हुव्वइ कोडीहिं अहव मन्ताणं;

सुअ-देवआं थुणिज्जइ न जा, न ता चिक्खए नाणं. ७१

तेण चिणिज्जइ नाणं, जिक्खइ मोहो, जिणिज्जए कालो,

सुअ-देवी अन्नेहिवि थुव्वन्ता सुव्वए जेण. ७२

स-जसं सयं सुणिज्जइ, लुक्खइ कम्मं, लुणिज्जए पावं,

पुव्वइ अप्पाप्प-कुलं पुणिज्जए, महिअ सुअ-देविं. ७३

भव-भय-धुव्वन्तेहिं पवण-धुणिज्जन्त-तूल-तरलस्स

फलम् आउअस्स चिम्मइ सुअ-देवीए पसाएण. ७४

७१. मन्त्राणां लक्षैर्हूयते । अथ वा कोटिभिर्हूयते । कामपि देव-
ताम् उद्दिश्य होमः क्रियते । परं न यावच्छ्रुतदेवता स्तूयते न तावत्
ज्ञानं चीयते वृद्धिम् उपैति । अत्र कर्मकर्तारि क्यात्मनेपदे ॥

७२. येन आस्तां यत् स्वयं स्तूयते अन्यैरपि स्तूयमाना श्रुतदेवी
श्रूयते तेन पुरुषेण ज्ञानं चीयते स्फीतीक्रियते । मोहः अज्ञानं जी-
यते पराभूयते तथा कालो मृत्युश्च जीयते अचिराद् मोक्षप्राप्तेः ॥

७३. महित्वा पूजयित्वा श्रुतदेवीम् स्वयशः स्वयं श्रूयते । स्वयं श्रो-
तव्यतया श्लाघ्यं यशस्तेन लभ्यत इत्यर्थः । कर्म लूयते । पापं लूयते ।
आत्मा पूयते पवित्रः क्रियते । आत्मकुलं पूयते । अर्चकपुरुषेणेति
शेषः ॥

७४. भवभयेन धूयमानैः कम्पमानपुरुषैः पवनेन धूयमानं यत् तूलं
रूतं तद्वत् तरलं चञ्चलं तस्य आयुषः फलं श्रुतदेव्याः प्रसादेन ची-
यते उपचितं क्रियते । परमपुरुषार्थमहानन्दः प्राप्यत इत्यर्थः ॥

१ B C °या. २ B °य°. C °इ°. ३ C पच्चइ. ४ B C अप्पाअप्प°.

१ B श्रू°. २ B स्तूयते. ३ B C रू°. ४ C चमर°.

चिब्वइ अह न चिणिज्जइ, जिब्वइ अहवा जिणिज्जए नावि,
सुव्वइ अह न सुणिज्जइ, हुव्वइ न हुणिज्जए अहवा; ७५
थुव्वइ अह न थुणिज्जइ, पुव्वइ णाई पुणिज्जए अहवा,
लुव्वइ अह न लुणिज्जइ, धुव्वइ न धुणिज्जए अहवा; ७६
खम्मइ अह न खणिज्जइ, हम्मइ नो वा हणिज्जए जेण

सव्वंपि तस्स सहलं सुअ-देवि-विइण्णं-पुण्णस्स. ७७

७५. त्रिभिर्विशेषकम् । येन चीयते अध्यात्मादिषु उपचितेन भूयते । अथ वा न चीयते । जीयते । इन्द्रियादिषु वशिना भूयत इत्यर्थः । अथ वा नापि जीयते । श्रूयते गुरुमुखात् सर्वशास्त्रेषु श्रवणं क्रियते । अथ न श्रूयते । ह्वयते हवनं क्रियते अथ वा न ह्वयते ॥

७६. स्तूयते देवतादिषु स्तवनं क्रियते । अथ न स्तूयते । पूयते जलादिना पवित्रेण भूयते । अथ वा न पूयते । लूयते अशुभलवनं क्रियते । अथ न लूयते । धूयते पापरजःप्रकम्पनपरेण भूयते । अथ वा न धूयते ॥

७७. खन्यते निध्यादिनिमित्तं भूम्यादिखननं क्रियते । अथ न खन्यते । हन्यते शत्रुविनाशनं क्रियते नो वा हन्यते । परं श्रुतदेवी-वितीर्णपुण्यस्य तस्य । अपिरेवार्थे । सर्वमेव सफलम् । यत् किञ्चित् कुर्वतोपि श्रुतदेवीप्रसादात् सर्वं समीहितं तस्य संजायत इत्यर्थः ॥

हुणिज्जइ हुव्वइ । धुणिज्जइ धुब्वन्ता । चिब्वए चिणिज्जइ । जिब्वइ जिणिज्जए । सुब्वए सुणिज्जइ । लुब्वइ लुणिज्जए । पुब्वइ पुणिज्जए । धुब्वन्तेहि धुणिज्जन्त । चिब्वइ चिणिज्जइ । जिब्वइ जिणिज्जए । सुब्वइ सुणिज्जइ । हुब्वइ हुणिज्जए । धुब्वइ

१ B om. २ इ जिब्वइ अहवा जिणिज्जइ. २ C नु. ३ B हणज्जइ. ४ C न्. ५ B C पुन्न.

१ B om. अथ न to क्रियते. २ B om. धुणिज्जइ. ३ B C put धुब्वन्ता before सुव्वए. ४ B om. जिब्वइ जिणिज्जए. ५ B om. सुव्वए.

खम्मइ कुबोह-सेलो, खणिज्जए मूलओवि पाव-तरु,
 हम्मइ कली, हणिज्जइ कम्मं सुअ-देवि-ज्ञाणेण. ७८
 सुअ-देविं ज्ञाअन्तो अब्बाहय-भत्ति-निच्चल-मणेण
 हम्मइ संसार-दुहं, मोहं हन्तूण हन्तव्वं. ७९
 दुब्भउ गार्इ, वुब्भउ भारो, लिब्भउ खडं च तेणं खु,
 पवयण-गार्इ-बोहि-क्खीरं न दुहिज्जए जेण. ८०

धुणिज्जइ । पुब्बइ पुणिज्जए । लुब्बइ लुणिज्जइ । धुब्बइ धुणिज्जए । “न वा कर्म-
 भावे ब्रह्म क्यस्य च लुक्” [२४२.] ॥

चिम्मइ चिब्बइ चिणिज्जइ । “म्मश्चेः” [२४३.] ॥

७८. श्रुतदेवीध्यानेन कृत्वा पुरुषेण कुबोध एव सन्मार्गरोधक-
 त्वात् शैलः खन्यते विदार्यते । पापमेव अशुभफलदायित्वात् तरुः
 मूलतोपि खन्यते । कलिः राटिर्हन्यते क्षिप्यते । कर्म ज्ञानावरणादि
 हन्यते ॥

७९. अव्याहता अखण्डिता या भक्तिस्तस्यां निश्चलं यद् मन-
 स्तेन कृत्वा श्रुतदेवीं ध्यायन् सन् हन्तव्यम् अपायजनकत्वाद् ध्वं-
 सनीयं मोहम् अज्ञानं हत्वा संसारदुःखं हन्ति मोहमूलत्वात् संसा-
 रदुःखस्य ॥

खम्मइ । खणिज्जइ । हम्मइ । हणिज्जए । खम्मइ । खणिज्जए । हम्मइ । हणिज्जइ ।
 “हन्खनोऽन्त्यस्य” [२४४.] ॥ बाहुलकात् हन्तेः कर्तर्यपि । हम्मइ ॥ कच्चिन्न ।
 हन्तूण । हन्तव्वं ॥

८०. येन प्रवचनरूपा गौरेर्व गौः बोधिमेव क्षीरं न दुह्यते क्षा-
 र्यते । तेन पुरुषेण खु इति निश्चितम् गौर्दुह्यताम् । भार उह्यताम् ।
 खटस्तृणानि लिह्यताम् । कर्तव्यकरणविकलस्य तस्य आभीरभार-
 वाहकबलीवर्दभाव एव परमार्थत इति भावः ॥

१ B C °बोहि°.

१ B °इ. २ B C चिणिज्जए. ३ B C °इ. ४ B °इ. ५ B गौरेवेव. ६ C °स्तृणेमे.

जेण वहिज्जइ हिअए सुअ-देवी, तेण रुब्भए कम्मं,
रुन्धिज्जइ कलि-ललिअं, लिहिज्जए अमयम् आकण्ठं. ८१
डज्झइ भवो, डहिज्जइ पावं, ताणं खु वैज्झइ न धम्मो,
वैन्धिज्जइ जेहि थुई पवयण-देवीइ भावेणं. ८२
भावाउ जाणुरुज्झइ, अणुरुन्धिज्जइ थवाउं, पूआए
उवरुज्झइ, उवरुन्धिज्जइ तवओ, सा जयउ वाणी. ८३

८१. येन हृदये श्रुतदेवी उह्यते धार्यते तेन पुरुषेण कर्म रुध्यते निवार्यते । कलिललितं कलिकालविजृम्भितं रुध्यते । अमृतम् आकण्ठं लिह्यते आस्वाद्यते । निर्वृतेन भूयत इत्यर्थः ॥

दुब्भउ दुहिज्जए । दुब्भउ वहिज्जइ । रुब्भए रुन्धिज्जइ । लिब्भउ लिहिज्जए । “ब्भो दुह-लिह-वह-रुषासुच्चातः” [२४९.] ॥

८२. यैर्भावेन प्रवचनदेव्याः स्तुतिर्बध्यते ग्रध्यते । खु इति निश्चितम् । तैः पुरुषैर्भवो दह्यते भस्मसात् क्रियते । विनाश्यत इति यावत् । पापं दह्यते तथा धर्मो न बध्यते कर्मान्तरेण नावष्टभ्यते ॥ ताणं इति तृतीयायाः षष्ठी ॥

डज्झइ डहिज्जइ । “दहो ज्झः” [२४६.] ॥

वैज्झइ वैन्धिज्जइ । “वैन्धो न्धः” [२४७.] ॥

८३. सा वाणी वाग्देवता जयतु सर्वोत्कर्षेण वर्तताम् । या भावाद् अन्तरङ्गबहुमानतः अनुरुध्यते प्रसाद्यते । सुप्रसन्ना क्रियत इति यावत् । स्तवाद् अनुरुध्यते । पूजाया अर्चनाद् उपरुध्यते अनुकूल्यते । तपसो द्वादशविधतपश्चरणाद् उपरुध्यते ॥

१ B C हियए सुय^०. २ B डब्भइ. ३ B C व^०. ४ B व^०. ५ C थवाअ. ६ B तवउ.

१ B om. this example. २ B om. this example. ३ B वध्यते. ४ B व^०. ५ B बंधो घः. C बंधो घः. We with A. ६ B स्तावत्.

भत्ती-संरुज्जन्ता, संरुन्धिज्जन्तआण मोहेण

न कहवि अवगम्मन्ती, सुअ-देवी देउ मह बोहिं. ८४

भण्णन्ती सुअ-देवित्ति, भणिज्जन्ती ति-लोअ-माअत्ति,

कम्मेण व भावेणाणुगम्ममाणा, दिसउ कज्जं. ८५

भत्तीए कीरन्तीइ अहीरन्तीइ सइ हरिज्जन्ती,

वेडी-करिज्जमाणा तीरन्ते मोह-जलहिम्मि; ८६

८४. भक्त्या संरुध्यमाना आत्मायत्तीक्रियमाणा । तथा मोहेन संरुध्यमानैर्न कथमपि अवगम्यमाना ज्ञायमाना श्रुतदेवी मह्यं बोधं सर्वपदार्थविषयविज्ञानं ददातु ॥

अणुरुज्जइ अणुरुन्धिज्जइ । उवरुज्जइ उवरुन्धिज्जइ । संरुज्जन्ता संरुन्धिज्जन्तआण । “समवपाद् रुवेः” [२४८.] ॥

८५. श्रुतदेवतेति भण्यमाना उत्कीर्त्यमाना त्रिलोकमातेति भण्यमाना । वेति चार्थे । कर्मणा पूजादिक्रियया भावेन अन्तरङ्गबहुमानेन अनुगम्यमाना आश्रीयमाणा भगवती सरस्वती कार्यं प्रस्तावाद् मम कुमारपालस्य विधेयं दिशतु आज्ञापयतु ॥

अवगम्मन्ती । भण्णन्ती । भणिज्जन्ती । अणुगम्ममाणा । “गमादीनां द्वित्वम्” [२४९.] ॥

८६. अथ कुमारपालभूपस्य कर्तव्यम् उपदिशत्विति मनोरथानन्तरोपस्थितश्रुतदेवतादर्शनं गाथाषट्केनाह । षड्भिः कुलकम् । अथ प्रयोजनपृच्छानन्तरं प्रश्नमाक्रान्तस्य उपशमव्याप्तस्य नृपोत्कृष्टस्य भूपुंगवस्य कुमारपालस्य श्रुतदेवी प्रत्यक्षा दृष्टिगोचरासीत् ।

१ B C °द्याण for °आण. २ B C °लोयमायत्ति.

१ B °द्याण. २ B C भजन्ती.

अजरिज्जन्त-मयंपि हु जीरन्त-मयं जयंपि पकुणन्ती,

पतरिज्जन्त-भवोदहि-सेऊवम-चरण-रेणु-कणा; ८७

जेहि विढप्पइ किच्ची, विढविज्जइ जेहि उज्जलं नाणं,

अज्जिज्जइ जेहि सिरी, सव्वेहि^{१४}वि तेहिं शायव्वा; ८८

सव्वं णव्वइ जेहि^{१५} अणज्जमाणा बुहेहि तेहिंपि,

अमुणिज्जन्त-सरूवा सिद्धेहिवि वाहरिज्जन्ती; ८९

किंभूता । अहियमाणया अन्येनानपास्यमानया । निश्चलयेति यावत् । क्रियमाणया विधीयमानया भक्त्या अन्तरङ्गबहुमानेन कृत्वा सदा हियमाणा आवर्ज्यमाना । आत्मसात् क्रियमाणेत्यर्थः । मोहो-
ऽज्ञानम् तदेव जलधिस्तस्मिंस्तीर्यमाणे लङ्घ्यमाने वेडा प्रवहणं क्रियमाणा । संसाराद् उत्तितीर्षुभिराश्रीयमाणेत्यर्थः ॥

८७. हु इति निश्चितम् जगदपि न जनमात्रम् अजीर्यमाणम-
दमपि अभ्रश्यमानाभिमानमपि जीर्यमाणमदम् । विनयपरम् इत्यर्थः । प्रकुर्वती विदधाना प्रतीर्यमाणः आराधकैर्विलङ्घ्यमानो यो भवो-
दधिस्तत्र निस्तारकत्वात् सेतूपमाश्चरणरेणुकणा यस्याः सा तथा ॥

८८. यैः कीर्तिरर्ज्यते आसाद्यते यैरुज्ज्वलं निर्मलं ज्ञानम् अर्ज्यते
यैः श्रीरर्ज्यते तैः पुरुषैः सर्वैरपि ध्यातव्या ॥

८९. यैः सर्वमपि ज्ञायते तैरपि बुधैरज्ञायमाना एवंस्वरूपेत्यबु-
ध्यमाना । सिद्धैरपि अणिमाद्यैश्चर्यसंपन्नपुरुषैरपि अज्ञायमान-
स्वरूपा व्याहियमाणा भण्यमाना । श्रुतदेवताध्यानेनैव कीर्तिज्ञाने
संपद्येते इत्यर्थः ॥

१ C तेहि. २ B C जेहि. ३ B सव्वेहि. C सिद्धेहि.

१ B अहियमाणया । अन्येनानपा^०. C अहियमाणयोऽन्योनानपा^०. २ B C सत्.
३ C कृत्वा.

वाहिप्पन्ताढप्पन्त-मङ्गले गिण्हणिज्ज-अभिहाणा,
 आढविअ-थुईहि सया सिप्पन्ती, भत्ति-धिप्पन्ती; ९०
 सुर-वहु-छिप्पन्त-पया, छिविज्जमाणा थुईहि सुअ-देवी,
 पसमाप्फुणस्स निवोकुसस्स अह आसि पच्चक्खा. ९१

९०. व्याह्रियमाणं नैमित्तिकादिना भण्यमानम् आरभ्यमाणं बन्धादिना क्रियमाणं च यन्मङ्गलं शुभकार्यं तस्मिन् गृह्यमाणाभिधाना त्वत्प्रसादान्निर्विघ्नं भवत्विति उत्कीर्त्यमाननामा । आरब्धस्तुतिभिः भक्तजनकृतस्तवनैः कृत्वा सदा स्निह्यमाना जिहरेन्त-भूतैर्गन्तव्यत्वात् स्नेहवती क्रियमाणा । सिच्यमाना स्तावकेन आत्मनि आर्द्रहृदया क्रियमाणा । भक्त्या गृह्यमाणा आत्मसात् क्रियमाणा । न दुराराधेत्यर्थः ॥

९१. सुरवधूभिः स्पृश्यमानौ प्रणामावसरे भालेन घृष्यमाणौ पादौ यस्याः सा । तथा स्तुतिभिः कविस्तोत्रैश्च स्पृश्यमाना विषयीक्रियमाणा ॥

कीरन्तीइ । अहीरन्तीइ । हरिज्जन्ती । करिज्जमाणा । तीरन्ते । अजरिज्जन्त । जीरन्त । पतरिज्जन्त । “ह-कृ-त-आमीरः” [२५०.] ॥

विदप्पइ विदविज्जइ अजिज्जइ । “अजेविदप्पः” [२५१.] ॥

णब्बइ । अणज्जमाणा । अमुणिज्जन्त । “ओ णब्ब-णज्जौ” [२५२.] ॥

वाहरिज्जन्ती वाहिप्पन्त । “व्याहरेवाहिप्पः” [२५३.] ॥

आढप्पन्त आढविअ । “आरभेराढप्पः” [२५४.] ॥

सिप्पन्ती । “जेह-सिचोः सिप्पः” [२५५.] ॥

गेण्हणिज्ज वेप्पन्ती । “ग्रहेवेप्पः” [२५६.] ॥

१ B C °बहु°. २ B C सुय°. ३ B °पुणस्स. C °पुणस्स. ४ B °कस्सस्स. ५ B हासि.

१ B C °दादनिर्वि°. २ B C °तेनर्थेत्वा° for °तण्यर्थेत्वा°. ३ C स्तव°. ४ B घृस्य-माणौ. C स्पृश्यमाणौ. The emendation is conjectural. ५ C वि°. ६ B C A. °वि°.

अणथकन्त-गिराए अमयासाराणुहारिणीइ तदो

इअ उत्तं देवीए वच्छल्लेणं महन्देणं. ९२

तइ इन्दो निच्चिन्दो विहरदु अन्देउरम्मि सो दाव;

इन्दस्स ताव मिच्चं हवेसि महि-सामिआ तुमयं. ९३

छिप्पन्त छिविज्जमाणा । “स्पृशेच्छिप्पः” [२५७.] ॥

अप्कुण्ण । उकुसस्स । “केनाप्कुण्णादयः” [२५८.] ॥

९२. ततो नृपप्रत्यक्षानन्तरं महता वात्सल्येन अनुकूलतया देव्या श्रुतदेवतया । अमृतस्य आसारः वेगवद्वर्षस्तम् अनुहरति सदृशी-
करोतीत्येवंशीला णिनि ज्धाम अनुहारिणी तया अफक्कन्ती अन्तरा
अनुद्यन्ती या गीर्वाक् तया कृत्वा इति वक्ष्यमाणम् उक्तम् ॥

अणथकन्त । “धातवोर्थान्तरेपि” [२५९.] ॥ केचित् कैश्चिद् उपसर्गैर्नित्यम् ।
अणुहारिणीइ ॥

[इति] प्राकृतभाषा समाप्ता ॥

तदो । “तो दोऽनादौ शौरसेन्याम् अयुक्तस्य” [२६०.] ॥ अयुक्तस्येति किम् ।
उत्तं ॥

९३. उक्तमेव गाथाष्टकेनाह । त्वया कृत्वा । तावद् इति अभ्यु-

१ B अन°.

१ B C स्पृश°. We with A. २ B आपुन्न । उकुसस्स । केनापुन्नादयः । C अ-
फुन्न । उकुसस्स । केनापुन्नादयः । A reads the sūtra thus: केनाफुन्नादयः ।
We with Bm. and Pischel. ३ B देव्या. ४ B C अप°. ५ B C उपसर्गैः.
६ After उपसर्गैः which it reads for उपसर्गैः C differs from B up to the
end of the Sarga, giving a different commentary from the latter.
See Note at the end of the Sarga. ७ B has अणुहारिणीइ twice.

हंहो मणस्सि रायं जं अव भयवंति विन्नवेदि भवं,

रक्खिज्जसु तेण तुमं जिण-वइणा मेइणी-मघवं. ९४

अय्यावत्ते सयले कद-कज्जो तं खु थाम-सिरि-णाह

जिण-नाथ-सुमरणे इधम् अज्जिद-इह-लोअ-पर-लोअ. ९५

पगमे । ततश्च अभ्युपगतम् एतत् । स विश्वप्रसिद्ध इन्द्रो निश्चिन्तः ।
एतदरातीनां सकलदानवानां त्वया हननाद् निःशङ्कः सन् अन्तः-
पुरे विहरतु रमताम् । तथा तुमयम् इति अयं त्वम् । अथ वा शुष्मदः
सिना सह तुमयम् इति कश्चित् तदा तुमयम् इति त्वम् । हे महीस्वामिन्
पृथ्वीपते इन्द्रस्य तावद् मित्रं बान्धवो भवसि संजातः । भवसीति
संस्तामीष्ये [हि०. ५. ४] इत्यादिना वर्तमाना ॥

महन्देण^१ । निब्बिन्दो । अन्देउरम्मि । “अथः कश्चित्” [२६१.] ॥

दाव ताव । “वादेस्तावति” [२६२.] ॥

९४. मनस्विन् अभिमानिन् हंहो राजन् भवान्, अव भगवन्
इति, यं विज्ञापयति भक्तिपूर्वं वदति । तेन जिनपतिना मेदिनीमघ-
वन् रक्ष्यस्व त्रायस्व । तेन तव पालनं क्रियताम् इति यावत् ॥

महि-सामिआ । मणस्सि । “आ आमङ्ग्ये सौ वेनो नः” [२६३.] ॥

रायं । “मो वा” [२६४.] ॥

भयवं । भवं । “भवद्भगवतोः” [२६५.] ॥ कश्चिद् अन्यत्रापि । मघवं ॥

९५. स्थामश्रीः पराक्रमलक्ष्मीः तस्या नाथ इह अस्मिन् जगति
जिननाथस्मरणे सति अर्जितेहलोकपरलोक सफलीकृतेहपरभव खु
निश्चितं सकले आर्यावर्ते समस्तार्यजनपदेषु त्वं कृतकृत्यः निष्पन्न-
प्रयोजनः ॥

१ B तत्ता^०. C wanting. We with D, A (हि० ५. ४). २ B महंदेण.

तायथ समग्ग-पुहविं, तायह सग्गंपि, भोदु तुह भदं;

होदु जयस्सोत्तंसो तुह किच्चीए अपुरवाए. ९६

सच्चीइ अपुव्वाए होदूण हरिव्व हविय सेसोव्व

होत्ता भरहोव्व तुमं एग-च्छत्तं कुणसु रज्जं. ९७

करियावणि-उद्धारं, गुरु-भावं गड्डय, कड्डय बलि-बन्धं,

गच्छिय लच्छिम् उविन्दो भोदि भवं, भोदु इन्द-समो. ९८

अय्यावत्ते कज्जो । “ न वा यो य्यः ” [२६६.] ॥

सिरि-णाह जिण-नाथ । “ थो धः ” [२६७.] । अपदादावित्तेव । थाम ॥

९६. हे नरेन्द्र समग्रपृथिवीं त्रायस्व पालय । स्वर्गं दिवमपि त्रा-
यस्व । तथा तव भद्रं भवतु । तव अपूर्वया लोकोत्तरया कीर्त्या कृत्वा
जगत उत्तंसः शिरःशेखरश्च भवतु ॥

ईधम् इह । तायथ तायह । “ इह-हचोर्हस्य ” [२६८.] ॥

भोदु होदु । “ भुवो भः ” [२६९.] ॥

९७. अपूर्वया शक्त्या पराक्रमेण कृत्वा हरिः इन्द्रः कृष्णो वा
स इव भूत्वा संपद्य शेषः अनन्तः स इव भूत्वा भरतः आद्यश्चक्री
स इव भूत्वा च त्वम् एकच्छत्रं राज्यम् आधिपत्यं कुरु ॥

अपुरवाए अपुव्वाए । “ पूर्वस्य पुरवः ” [२७०.] ॥

होदूण । हविय । होत्ता । “ त्क इय-दूणौ ” [२७१.] ॥

९८. अवनेः उद्धारं द्विषद्विपद्भ्यो रक्षणं कृत्वा गुरुभावं^१ गत्वा
बलिनां बन्धं कृत्वा लक्ष्मीं गत्वा आसाद्य च भवान् उपेन्द्रो भ-
वति । यतः सोपि कृतप्रलयकालसमुद्रमग्नपृथिव्युद्धारः बलिबन्धने
संजातमहाप्रमाणः विहितबलिदानवबन्धः समासादितलक्ष्मीक-
श्चेति । तथा भवतु भवान् इन्द्रसमः । परमैश्वर्येण अधुना शक्रकल्पः
संजायताम् इति भावः ॥

^१ B D °दादित्ते°. ^२ B D इध. ^३ D °वं गौरवं ग°.

अम्हेहि तुह पसंसा किज्जदि, अन्नेहि किज्जदे न कहं,
 किच्ची रमिस्सिदि तुहा सग्गादु रसातलादोवि. ९९
 दाणिं तुह तुहा, ता देमि वरं इअ तुमम्मि जुत्तम् इमं,
 जुत्तं णिमं खु, मग्गसु, इह किं णेदंति मा चिन्त. १००
 भणिओ निवो किम् एदं तिहुयण-रज्जंपि तुमइ तुहाए,
 तुज्झय्येव पसाया सुरीओ हज्जेत्ति भण्णन्ति. १०१

करिअ । गड्डअ । कड्डअ । गच्छिअ । “कृ-गमो ड्डुअः” [२७२.] ॥

भोदि । “दिरिचेचोः” [२७३.] ॥

९९. हे महाराज अस्माभिः । सकललोकनमस्करणीयाभिरित्यर्थः । तव प्रशंसा श्लाघा क्रियते अतः कथम् अन्यैर्विबुधैः न क्रियते । अपि तु विधीयत एव । तथा तव कीर्तिः आ स्वर्गाद् आ रसातलादपि स्वर्गं रसातलं च व्याप्य रमिष्यते विचरिष्यति ॥

किज्जदि । किज्जदे । “अतो देश्व” [२७४.] ॥ अत इति किम् । भोदि ॥

रमिस्सिदि । “भविष्यति स्सिः” [२७५.] ॥

सग्गादु । रसातलादो । “अतो ऊत्सेर्डादो-डादु” [२७६.] ॥

१००. हे नृप इदानीं तव तुष्टा । तस्मात् त्वयि वरं ददामीति युक्तम् इदम् । युक्तं भगवत्या वरवितरणम् । परम् अहं कथं याज्ज्ञां करोमीत्याह । खु इति निश्चितम् युक्तम् इदम् । ममपाश्वाद् याचनं समुचितम् इति भावः । अतो मार्गय वरं याचस्व । इह मयि विषये किम् एतद् इति मा चिन्तय । अस्याः सकाशात् किं वरमार्गणेन इतीदं मा पर्यालोचयेति भावः ॥

दाणिं । “इदानीमो दाणिं” [२७७.] ॥

ता । “तस्मात् ताः” [२७८.] ॥

१०१. हे भगवति त्वया तुष्टया किम् एतद् वरप्रदानमात्रम् । न किञ्चिद् इत्यर्थः । यतस्त्रिभुवनराज्यमपि । आस्तां पृथिवीपतित्वमा-

१ B D रमिस्सदि; O रमिसिदि.

१ B D सर्गा°. २ B D रमिस्सदि ।

हीमाणहे देवि तुमं सि दिट्ठा, हीमाणहे हं चकिदो भवादो,

णं अम्महे किंवि भणोपदेसं हीही भणन्तावि समन्तिजेण. १०२

त्रम् इति नृपो भणितः विज्ञपयितुम् आरब्धवान् । तथा तवैव प्रसादात् सुर्यो देव्यः हञ्जेत्ति हे चेटिका इति भण्यन्ते चेटिकावद् आह्वयन्त इत्यर्थः ॥

जुत्तमिमं जुत्तं णिमं । किं णेदं किमेदं । “मोत्त्याणो वेदेतोः” [२७९.] ॥

तुज्जस्येव । “एवार्थे य्येव” [२८०.] ॥

हञ्जेत्ति । “हञ्जे चेव्याह्वाने” [२८१.] ॥

१०२. हीमाणहे इति आश्चर्ये^१ । देवि^२ श्रुतदेवते त्वं दृष्ट्वा विलोकिता असि भवसि । हीमाणहे इति निर्वेदे^३ । अतः निर्विण्णत्वाद् अहं भवात् चकितस्त्रस्तः । णमिति नन्वर्थे । अम्महे इति हर्षे । ततः हे भगवति ननु सहर्षं कमपि कंचन उपदेशं भण आदिश । येन उपदेशेन कृत्वा । हीहीति विदूषकाणां हर्षद्योतने । ततो हीही भणन्तः हर्षेण हीहीशब्दं कुर्वन्तः निरन्तरं हसनशीला विदूषका अपीत्यर्थः । शाम्यन्ति उपशमिनो भवन्ति । भण उपदेशम् इत्यनेन उत्तरसर्गार्थसूचनम् । इन्द्रवज्रा छन्दः ॥

हीमाणहे । हीमाणहे । “हीमाणहे विस्मय-निर्वेदे” [२८२.] ॥

णं । “णं नन्वर्थे” [२८३.] ॥

अम्महे । “अम्महे हर्षे” [२८४.] ॥

हीही ॥ “हीही विदूषकस्य” [२८५.] ॥

“शेषं प्राकृतवदिति” [२८६.] । शौरसेन्यां यत् कार्यम् उक्तं ततोऽन्यत् प्राकृतवदिति । अतः जेणेति “टा-आमोर्णः” [३.६.] । “टा-ण-शस्येत्” [३.१४.] च प्रवर्तते ॥

[इति] शौरसेनी भाषा समाप्ता ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितश्रीकुमारपालचरितप्राकृतद्वयाश्रय-

महाकाव्यवृत्तौ सप्तमः सर्गः समाप्तः ॥

१ C किंवि. २ C भणोवएसं.

१ B D आश्चर्य. २ D हे देवि. ३ A प्राकृतवत्.

कधिदे शुभोवदेशे शलशदीए तदो अपस्खलिदे

भव-कस्ट-गिम्ह-पदहण-विघस्टणे शुस्टु-मेघेव. १

अदिशुस्तिदं निविस्ते चदुस्त-वगं विवय्यिद-कशाए

शावय्य-योग-लहिदे शाहू शाहदि अणञ्ज-मणे. २

१. ततः नृपविज्ञप्तिकानन्तरं भवकष्टमेव ग्रीष्मप्रदहनं निदाघ-
संतापस्तस्य विघट्टने अपनयने सुष्ठुमेघ इव वर्षुकजलद इव । अप्र-
स्खलितः अबाधितः शुभोपदेशः सरस्वत्या कथितः प्रतिपादितः ॥

कधिदे । शुभोवदेशे । “अत एव सौ पुंसि मागध्याम्” [२८७.] ॥

शलशदीए । “र-सोर्ल-शौ” [२८८.] ॥

अपस्खलिदे । कस्ट । “स-धोः संयोगे सोऽग्रीष्मे” [२८९.] ॥ अग्रीष्म इति किम् ।
गिम्ह ॥

विघस्टणे । शुस्टु । “द्व-ष्ठयोः स्टः” [२९०.] ॥

२. उपदेशमेव एकाशीत्या गाथाभिराह । अतिसुस्थितम् अति-
समाहितं यथा भवति एवं निविष्टः धर्मध्याननिरतः अत एव विव-
र्जितकषायः क्रोधादिरहितः । सावद्ययोगरहितः सपापव्यापारव-
र्जितः । अनन्यमनाः मोक्षैकतानमानसः साधुः संयतः चतुर्थवर्गं
निर्वाणं साधयति निष्पादयति । आत्माधीनम् आधत्त इति यावत् ॥

अदिशुस्तिदं । चदुस्त । “स्थ-र्थयोः स्तः” [२९१.] ॥

विवय्यिद । शावय्य-योग । “ज-य-यां यः” [२९२.] ॥

१ B D निविष्टे; C निविष्टे.

१ D विवर्जितः.

पुञ्जे निशाद-पञ्जे सुपञ्जले यदि-पथेण वञ्जन्ते

शयल-यय-वथलत्तं गथन्ते लहदि पलम-पदं. ३

श-पल-विव-का-लहिदे पेस्कन्ते सव्वम् ओल्ल-दिस्तीए

मिद-पियम् आचस्कन्ते चिष्ठदि मग्गम्मि मो-कस्स. ४

एदस्स वधं कलिमो भत्ति एदाह इदि मदी जाहँ

ताणं दोण्हंपि हगे हिदेत्ति बुद्धी पेउहव्वा. ५

३. पुण्यः सुकृती निशातप्रज्ञः कुशाग्रीयबुद्धिः सुप्राञ्जलः कौटिल्यरहितः यतिपथेन साधुमार्गेण ब्रजन् प्रयान् सकलजगद्वत्सलत्वं त्रिजगदानुकूल्यं च गच्छन् समाचरन् सन् पुरुषः परमपदं मुक्तिं लभते प्राप्नोति ॥

अणञ्ज-मणे । पुञ्जे । पञ्जे । सुपञ्जले । “न्य-ण्य-ञ-जां ञ्” [२९३.] ॥

वञ्जन्ते । “वजो जः” [२९४.] ॥

गथन्ते । “लस्य श्वोनादौ” [२९५.] ॥ लाक्षणिकस्यापि । वथलत्तं ॥

४. स्वपरविवक्षारहितः शत्रौ मित्रे च समभावः । अत एव सर्वं समस्तलोकम् आर्द्रदृष्ट्या सकरुणदृशा प्रेक्षमाणः विलोकयन् मितं प्रियं च आचक्षाणः वदन् मोक्षस्य मार्गे पदव्यां तिष्ठति ॥

विव-का । मो-कस्स । “क्षस्य-कः” [२९६.] ॥

पेस्कन्ते । आचस्कन्ते । “स्कः प्रेक्षाचक्ष्योः” [२९७.] ॥

चिष्ठदि । “तिष्ठश्चिष्ठः” [२९८.] ॥

५. एतस्य वधं कुर्मः भक्तिम् एतस्य कुर्मः इति मतिः आत्मानं प्रति एवं बुद्धिर्ययोः । ताणं दुण्हमिति षष्ठीसप्तम्योः अर्थं प्रत्यभेदात् तयोर्द्वयोरपि विषये अहं वयं वा इति हिता बुद्धिः प्रयोक्तव्या ।

१ None of the three MSS. have taken care to distinguish all cases of *anunāsika* by the particular concave mark. २ B. D. पउहव्वा.

पञ्चान राचिवा गुन-निधिना रञ्जा अनञ्ज-पुञ्जेन
चिन्तेतव्वं मतनाति-वेरिनो किल विजेतव्वा. ६
मुद्धाकसाय-हितपक-जित-करन-कुतुम्ब-चेसटो योगी
मुक्क-कुटुम्ब-सिनेहो न वलति गन्तून मुक्ख-पतं. ७

अहमेवायं वयमेव एते इत्यनुकूलः अभेदभावः करणीय इत्यर्थः ।
 अत्र भक्तिकरणमतौ इति उपमानार्थः । अन्यथा भक्तिं चिकीर्षौ
 सर्वस्यापि आत्मभावो भवत्येव । ततश्च यथा भक्तिं चिकीर्षौ आत्म-
 भावस्तथा जिघांसावपि कर्तव्य इति भावः ॥

एदस्स एदाह । “अवर्णाद्वा ङसो ङाहः” [२९९.] ॥

जाहँ ताणं । “आमो ङाहँ वा” [३००.] ॥

हगे । “अहं-वयमोहंगे” [३०१.] ॥

“शेषं शौरसेनीवत्” [३०२.] । मागध्यां यदुक्तं ततोऽन्यत् शौरसेनीवद् द्रष्टव्यम् ।
 अतः हिदेत्ति । “तो दोऽनादौ” [४.२६०.] इति तस्य दः ॥ पयोदञ्चा । “अधः
 कचिद्” [४.२६१.] इति तस्य दः ॥

[इति] मागधी भाषा समाप्ता ॥

६. प्राज्ञानां राज्ञा विचक्षणाधीशेन गुणनिधिना गाम्भीर्यौदा-
 र्यधैर्यादिशेवधिना । न अन्यः पुण्यो यस्मात् स तथा । तेन राज्ञा
 नृपेण मदनादिवैरिणः आन्तराः षट् शत्रवः किल इति प्रसिद्धौ
 विजेतव्याः अभिभवनीया इति चिन्तयितव्यं पर्यालोच्यम् ॥

पञ्चा । “ज्ञो ज्ञः पैशाच्याम्” [३०३.] ॥

राचिवा । [रञ्जा ।] “राज्ञो वा चिन्मः” [३०४.] ॥

अनञ्ज-पुञ्जेन । “न्य-ण्योर्ज्ञः” [३०५.] ॥

गुन । वेरिनो । “णो नः” [३०६.] ॥

मतनाति । विजेतवा । “त-दोस्तः” [३०७.] ॥

किल । “लो लः” [३०८.] ॥

७. शुद्धं निर्मलम् अकषायं क्रोधादिरहितं हृदयं यस्य । अतः

यन्ति कसाया नत्थून यन्ति नद्धून सव्व-कम्माइं
 सम-सलिल-सिनातानं उज्झित-कत-कपट-भरियान. ८
 यति अरिह-यरम-मन्तो पढिय्यते, कीरते न जीव-वधो,
 यातिस-तातिस-जाती ततो जनो निव्वुत्तिं याति. ९

एव करणानि इन्द्रियाणि तान्येव आत्मनो मोहजननात् कुटुम्बं
 तस्य चेष्टा स्वस्वविषये व्यापारः । जिता परास्ता करणकुटुम्बचेष्टा
 च येन स तथा । मुक्तकुटुम्बस्नेहः परित्यक्तबन्धुवर्गानुरागः योगी
 शुभध्यानैकतानः संयमी मोक्षपदं गत्वा प्राप्य न बलते न संसारे
 समायाति ॥

सुद्धाकसाय । “श-पोः सः” [३०९.] ॥

हितपक । “हृदये यस्य पः” [३१०.] ॥

कुटुम्ब । “कुटुम्ब” [३११.] ॥

गन्तून । “क्त्वस्तूनः” [३१२.] ॥

८. शम एव कोपसंतापहारकत्वात् सलिलम् । तेन स्नातानाम् ।
 निर्धूतान्तरकुवासनामलानाम् इत्यर्थः । उज्झिता त्यक्ता कृतकपटा
 दर्शितालीकस्नेहत्वाद् रचितनिकृतिः भार्या यैस्तेषां पुरुषाणां कषाया
 नष्टा तान् मुक्ता यान्ति गच्छन्ति सर्वकर्माणि च नष्टा यान्ति ॥

नत्थून । नद्धून । “दून-त्थूनौ धूः” [३१३.] ॥

चेसदो । सिनेहो । सिनातानं । भरियान । “यं-ल-ष्टां रिय-सिन-सटाः कचित्”
 [३१४.] ॥

९. यदि अर्हताम् इत्युपलक्षणम् । अर्हदादीनाम् इत्यर्थः । परम-
 मन्त्रः । पञ्चपरमेष्ठिनमस्कार इति भावः । पठ्यते परावर्त्यते ।
 जीववधश्च न क्रियते । ततः अर्हदादिमन्त्रगुणनात् जीववधविर-
 तेर्वा यादृशतादृशजातिः हीनोत्तमकुलोपि जनो निर्वृतिं याति ॥

पढिय्यते । “क्यस्येय्यः” [३१५.] ॥

१ B D पठि°.

२ B C कृतकपटपटा. ३ B C पठि°.

अच्छति रत्ने सेलेवि अच्छते दृढ-तपं तपन्तोवि;

ताव न लभेय्य मुक्तं याव न विसयान तूरातो. १०

तूरातु नेन घेप्पति मुत्ति-सिरी नाइ योग-किरियाए

चत्तारि-मङ्गलं-पभुति-मन्तम् उक्खोसमानेन. ११

कीरते । “कृगो डीरः” [३१६.] ॥

यातिस । तातिस । “यादशादेईस्तिः” [३१७.] ॥

याति । “इचेचः” [३१८.] ॥

१०. अरण्य आस्ते शैलेपि आस्ते दृढं तीव्रं तपस्तप्यमानोपि कुर्वन्नापि । परं तावद् न मोक्षं लप्स्यते प्राप्स्यति यावद् विषयाणाम् । “क्वचिद् द्वितीयादेः” [३.१३४] इति पञ्चम्याः स्थाने षष्ठी । अतः विषयेभ्य इत्यर्थः । न दूरात् । विषयेषु यावद् न विरज्यतीत्यर्थः ॥

अच्छति । अच्छते । “आत् तेश्च” [३१९.] ॥ आत् इति किम् । याति ॥

लभेय्य । “भविष्यत्येय एव” [३२०.] ॥

११. चत्तारिमङ्गलम् इति पदं प्रभृति यस्य चत्तारिमङ्गलं अरहन्ता-मङ्गलं इत्यादिदण्डकस्य स तथा । स चासौ मन्त्रश्च तम् उद्घोषता उच्चरता तेन सर्वोत्कृष्टपुरुषेण तथा योगक्रियया अर्हदादिध्याना-नुष्ठानेन कृत्वा दूराद् मुक्तिश्रीः गृह्यते । अनासन्नापि सिद्धिः आ-त्मसात् क्रियत इति भावः ॥

तूरातो । तूरातु । “अतो डसेडातो-डातु” [३२१.] ॥

नेन । नाए । “तदिदमोष्ठा नेन खियां तु नाए” [३२२.] ॥

“शेषं शौरसेनीवत्” [३२३.] । पैशाच्यां यद् उक्तं ततोऽन्यत् शौरसेनीवत् शेषम् । तदुदाहरणानि चात्र स्वयम् अभ्यूह्यानि ॥

योग-किरियाए । पभुति । “न क-ग-च-जादि°” [३२४:] इत्यनेन कगचजादीत्या-दिषदशम्यन्तइत्याद्यन्तसत्रैर्यदुक्तं तत् न भवति ॥

[इति] पैशाची भाषा समाप्ता ॥

वन्धु सठासठेमुवि आलम्पित-उपसमो अनालम्फो
 सव्वञ्ज-लाच-चलने अनुशायन्तो हवति योगी. १२
 झँच्छर-डमरुक-भेरी-ढक्का-जीमूत-गफिर-घोसावि
 बम्ह-नियोजितम् अप्पं जस्स न दोलन्ति सो धञ्जो. १३
 उब्भिय-बाह, असारउ सव्वुवि, म भमि कु-तित्थिअ-पँटें मुहिआ,
 परिहरि तृणु जिम्बँ सव्वुवि भव-मुहु, पुँत्ता तुह मइ एउ कहिआ. १४

१२. सर्वज्ञराजचरणान् अनुध्यायन् योगी अशंठेषु अमाया-
 विषु शठेष्वपि बन्धुः हितपरत्वाद् बान्धवकल्पः आलम्बितोपशमः
 आश्रितशान्तभावः । अनारम्भः विवर्जितसावद्यव्यापारः अनाल-
 म्भो वा परित्यक्तजीववधो भवति ॥

उक्खोसमानेन । वन्धु । आलम्पित । अनालम्फो । सव्वञ्ज-लाच । “चूलिकापै-
 शाचिके तृतीय-तुर्ययोराद्य-द्वितीयौ” [३२५.] ॥

सव्वञ्ज-लाच-चलने । “रस्य लो वा” [३२६.] ॥

१३. झँच्छरश्च अडाउजेति प्रसिद्धः । डमरुकश्च भेरी च दु-
 न्दुभिः ढक्का च पटहः । तेषां जीमूतवद् ये गम्भीरा मन्द्रा घोषाः
 शब्दा अपि । आस्तां रूपादयः । ब्रह्मनियोजितम् आत्मानं यस्य न
 दोलयन्ति न चालयन्ति । शब्दादिविषया यदात्मानं परमतत्त्वलीनं
 न क्षोभयन्तीति यावत् । स धन्यः ॥

झँच्छर । डमरुक । भेरी । ढक्का । जीमूत । गफिर । घोसा । नियोजितं । “ना-
 दिद्युज्योरन्येषाम्” [३२७.] ॥

“शेषं प्राग्वदिति” [३२८.] ॥ धञ्जो इत्यत्र “न्यण्योर्ध्वः” [४.३०५.] ॥

[इति] चूलिकापैशाचिकभाषा समाप्ता ॥

१४. हे पुत्र त्वं मया ऊर्ध्वबाहु यथा भवति एवमीदृक् एवंविधं
 १ C D वंधु. २ B C त्सच्छर. ३ B C धञ्जो. ४ C पँटें D पट्टे. ५ B
 पुत्ता ह मइ एहउ.

१ B आलंबिता. २ B C त्सच्छर°. ३ B C त्सच्छर°.

गङ्गाहे जम्बुणहे भीतरु मेळइ, सरसइ-मज्झि हंसु जइ झिल्लइ,
तय सो केत्थुवि रमइ पहुत्तउ जित्थु ठाई सो सुक्खु निरुत्तउ. १५

केणवि जोग-पओगेण कहवि हु घरि रुद्धे सव्वेहिवि वारिहि
जोअन्तहेवि निहेलण-नाहहु घर-सव्वस्सुवि निज्जइ चोरोहि. १६

कथितः । किं तत् तद् आह । सर्वमपि पुत्रमित्रकलत्रादिकम् असारं
संसारदुःखात्राणतया तुच्छम् । तथा कुतीर्थिकपृष्ठेन मुधा मा भ्रम ।
परमपुरुषार्थलिप्सुः पाषण्ड्याश्रितो मा भूद् इति भावः । तथा तृ-
णमिव सर्वमपि भवसुखं सक्चन्दनवनितादिविषयशर्म परिहर ।
मा अत्र इच्छां कृया इत्यर्थः । वदनकं छन्दः ॥

बाह । अपट्ठे । “स्वराणां स्वराः प्रायोपभ्रंशे” [३२९.] ॥

पुत्ता । कहिआ । “स्यादौ दीर्घ-ह्रस्वौ” [३३०.] ॥

असारउ । सव्वु । तणु । सव्वु । भव-सुहु । “स्यमोरस्योत्” [३३१.] ॥

१५. गङ्गायाः इडाया यमुनायाः पिङ्गलाया भीतरु इति शीघ्रादि-
त्वाद् अभ्यन्तरं हंसः आत्मा मुञ्चति । ततः सरस्वत्यां सुषुम्णा-
याम् । मध्यमायाम् इति यावत् । हंसो यदा झिल्लइ इति तत्रादित्वात्
स्नाति । तदा स हंसः कुत्रापि कस्मिन्नपि स्थाने प्रभूतः प्राप्तः सन्
रमते क्रीडति । यत्र सः अनाख्येयः मोक्षः महानन्दः । निरुत्तउ
इति शीघ्रादित्वाद् निश्चिन्तस्तिष्ठति । यद् उक्तम् मध्यमा सुषुम्णा-
ख्याता सिद्धिनिर्वाणकारणम् इति । इडापिङ्गलामध्यम् अपास्य
यदा आत्मा सुषुम्णाभ्यन्तरम् आसादयति तदा सर्वत्र समभावत्वाद्
मुक्तिम् आप्नोतीत्यर्थः ॥

इडा गङ्गेति विज्ञेया पिङ्गला यमुना नदी ।

मध्ये सरस्वतीं विद्यात् प्रयागः संगमो मतः ॥

इति वाक्याद् गङ्गादीनाम् इडादिपर्यायत्वं बोद्धव्यम् ॥

हंसु । सो । सो । मोक्खु । “सौ पुंस्योद् वा” [३३२.] ॥ पुंसीति किम् । भीतरु ॥

१६. केनापि अनाख्येयेन योगप्रयोगेण बाह्यविनिवृत्तिरूपसमा-

करणाभासहुं मणु उत्तारओ, करणाभासेहिं मुखु न कसुहि वि;
आसणु सयणुवि सव्वहो करणेहिं, करणहुं मुखु तो निरुसव्वस्सुवि.

धिविधानेन हेतुना कथमपि महता प्रयत्नेन सर्वैरपि आत्मनो बा-
ह्यार्थं प्रति प्रवृत्तिहेतुत्वाद् द्वारैरिव द्वारैः । करणैरित्यर्थः । कृत्वा
गृहे शरीरे रुद्धे नियत्रितेपि परं द्योतमानादपि जाग्रतोपि । साव-
धानादपीत्यर्थः । निहेलणेति देश्यो गृहे । तस्य नाथः आत्मा त-
स्माद् गृहस्य शरीरस्य सर्वस्वमपि तत्स्यात्मागतसमस्तज्ञानादिकमपि
न तु स्तोकस्वं चौरैः रागादिभिर्नीयते गृह्यते । रागादियुक्तस्य तादृगपि
ध्यानं न स्वार्थसंसिद्धये अलं भवतीति भावः । यत्र किल गृहे द्वा-
राणि स्थगितानि भवन्ति गृहपतिश्च जाग्रद् भवति तत्र नान्य-
चौरावकाशः । रागद्वेषादिचौरास्तु एवमपि प्रभवन्तीति ज्ञानादिर-
क्षणाय रागद्वेषादय एव हन्तव्या इति भावार्थः ॥

केण । पओणेण । “एट्ठि” [३३३.] ॥

घरि । रुद्धे । “डिनेच्च” [३३४.] ॥

सव्वेहिं । वारिहिं । “भिस्येद् वा” [३३५.] ॥

जोअन्तहे । निहेलण-नाहहु । “ज्जेहेह्हु” [३३६.] ॥

१७. भो लोकाः करणाभासेभ्यः यथोक्तपद्मासनादिविपरीता-
सनेभ्यः मनः उत्तारयत व्यावर्तयत । तानि मा कुरुतेत्यर्थः । हि
यस्मात् कारणात् करणाभासैः कृत्वा न कस्यापि मोक्षः निर्वृतिर्भ-
वति । तथा सर्वस्य योगिनः करणैः प्रशस्तपद्मासनादिभिः कृत्वा
आसनं लगंडादिभिश्च कृत्वा शयनं निद्रा भवति । ततः तस्मात्
करणेभ्यः सर्वस्यापि निरु इति निश्चितम् मोक्षः । निषिद्धासनपरि-
हारेण कर्मक्षपणार्थं पद्मासनादीनि कुर्वन् मुक्तिम् आप्नोतीत्यर्थः ॥

करणाभासहुं । “भ्यसो हुं” [३३७.] ॥

कसु । सव्वहो । सव्वस्सु । “ज्जसः सु-हो-स्सवः” [३३८.] ॥

१. B C ओ D उ. The text requires उ.

१ B C D निहेलणेति. २ D तत्स्वात्म.

विसयहँ पर-वस मच्छहु मूढा, बन्धुहुँ सहिहुँवि घङ्गलि वूढा;
 दुहुँ ससि-सूरिहिँ मणु संचारहु, बन्धुहुँ सहिहुँव वढ विणु सारहु. १८
 गिरिहँवि आणिउ पाणिउ पिज्जइ, तरुहँवि निवडिउ फलु भक्खिज्जइ,
 गिरिहुँव तरुहुँव पडिअउ अच्छइ, विसयहिँ तहवि विराउ न गच्छइ.
 जइ हिम-गिरिहि चडेविणु निवडइ, अह पयाय-तरुहिवि ईक-मणु,
 निकइअवँ विणु समयाचारेण विणु मण-सुद्धिँ लहइ न सिउ जणु.

१८. भो मूढाः विषयाणां परवशाः बन्धूनां बान्धवानां सखीनां मित्राणामपि । घङ्गलेति शीघ्रादित्वात् झगटके । मोहे इत्यर्थः । क्षिप्ताश्च पतिता माध्वम् । तर्हि किं कुर्म इत्याह । द्वयोः शशिसूरयोः इडापिङ्गलयोः मनः संचारयत शुभभावाय तदन्तर्निवेशयत । तथा “तृतीयायाः षष्ठी” [३. १३४] इति तृतीयायाः षष्ठी । अतो बन्धुभिः सखिभिश्च विना । वढेति शीघ्रादित्वात् मूढाः सारयत । धातूनाम् अनेकार्थत्वात् तिष्ठत ॥

विसयहँ । “आमो हँ” [३३९.] ॥

बन्धुहुँ । सहिहुँ । बन्धुहुँ । सहिहुँ । “हुँ वेदुञ्चाम्” [३४०.] ॥ प्रायोधिकारात् कचित् सुपोपि हुँ । दुहुँ ॥

१९. गिरेरपि आनीतं पानीयं पीयते; तरोरपि निपतितं फलं भक्ष्यते । तथा गिरिभ्यस्तुरुभ्यो वा पतित्वा आस्ते तथापि विषयेषु न विरागं गच्छति । वनवासः कालिंजरगिर्यादिप्रयागवटवृक्षादिपातोपि च सुकरः । विरागवासना पुनर्दुःकरेति भावः ॥

२०. यदि हिमगिरौ आरुह्य अथ प्रयागतरौ प्रयागवटेपि आरुह्य एकमनाः । पतने कृतनिश्चय इत्यर्थः । निपतति तथापि निष्कैतवेन समयाचारेण विना मनःशुद्ध्या च विना न शिवं जनो लभते । गिरितरुभ्यः पातः केवलम् अङ्गभङ्गाय । सिद्धान्तोक्तानुष्ठानरागद्वेषराहित्ये च मुक्तये ज्ञेये इति भावार्थः ॥

विणसइ माणुसु विसयासत्तिं डज्झइ तरु-गण जिम्बै दावग्गिण,
 विमु जिम्बै विसय पमिष्ठिउ दूरें, अच्छहु चित्तें जोअ-विलग्गेण. २१
 विसय म पसरु निरङ्कुसु दिज्जउ लोअहो, विसएहिं मणु कडिज्जइ;
 मणु थम्मेविणु पवणि निजोजहु, मण-पवणिहिं रुद्धहिं सिज्जिज्जइ.

गिरिहे । तरुहे । गिरिहुं । तरुहुं । हिम-गिरिहि । पयाय-तरुहि । “अस्ति-भ्यस्-
 जीनां हे-हुं-हयः” [३४१.] ॥

निकइअवें । समयाचारेण । “आद्यो णाद्युस्वारौ” [३४२.] ॥

२१. यथा दावाग्निना तरुगणा दहन्ते विनाश्यन्ते तथा विषया-
 सक्त्या मनोज्ञशब्दादिलाम्पट्येन कृत्वा मानुषो विनश्यति । तथा
 विषं यथा विषयान् दूरेण प्रमुच्य योगविलम्बेन समाधिलीनेन चि-
 त्तेन आध्वं तिष्ठत ॥

मण-सुद्धिहें । विसयासत्तिं । दावग्गिण । “हैं चेदुतः” [३४३.] ॥ एवम् उत्तोपि
 दृश्याः ॥

माणुसु । तरु-गण । विमु । विसय । “स्यम्-जशसां लुक्” [३४४.] ॥

२२. भो लोकाः निरङ्कुशं निरर्गलं यथा भवत्येवं विषयाणां प्र-
 सरां युष्माभिः मा दायि । विषया निरुध्यन्ताम् इत्यर्थः । ननु विष-
 यप्रसरदाने किं भविष्यति इत्याह । विषयैर्मनः कृष्यते । स्वस्मिन्
 सत्तृष्णं क्रियत इत्यर्थः । तर्हि किं कुर्म इत्याह । मनः स्तम्भित्वा
 नियम्य पवने इडापिङ्गलान्तर्वहमानवायौ नियुक्त्वम् । मनसा पव-
 नम् अवष्टभ्रीतेत्यर्थः । यतः मनःपवनयो रुद्धयोः मिथः अवष्ट-
 ब्धयोः सिध्यते मुक्तीभूयते ॥

विसय । “षष्ठाः” [३४५.] ॥

लोअहो । “आमष्ट्ये जसो होः” [३४६.] ॥

विसएहिं । मण-पवणिहिं । रुद्धहिं । “भिस्तुपोहिं” [३४७.] ॥

नाडिउ इड-पिङ्गल-पमुहाओ जाणेवाओ पवणेणं रुद्धा
 ताउ न जाणइ जो सव्वाओ जोगिअ-चरिअएँ चरइ सु मुद्धा. २३
 गयण-ढलन्त-मुधा-रस-निकहेँ अमिअ पिअन्तिहु जोगिअ-पन्तिहु
 ससहरु बम्भि धरन्तिहु कच्छवि भउ नोपज्जइ जर-मरणत्तिहु. २४

२३. इडापिङ्गलाप्रमुखा नाड्यः शरीरे अनेकशिरासद्भावेऽपि त्रि-
 कालज्ञानहेतुत्वेन प्रधानत्वाद् वामदक्षिणमध्यमा धमनयः पवनेन
 पार्थिवादिवायुपञ्चकेन रुद्धाः प्रत्येकं सार्धघटिकाद्वयं यावद् अ-
 वष्टब्धा ज्ञातव्याः । तथा चोक्तम् ।

नाडीमध्ये तथा भुक्तिः सार्धं तु घटिकाद्वयम् ।

घटिकार्धेन भवेद् भूतम् एवं वा लक्षयेद् बुधः ॥

एकैका नाडी सार्धं घटिकाद्वयं संततं वहति । तत्रापि पञ्चापि
 पार्थिवादिवायवः स्वस्वभुक्तिं भुञ्चते । सा च कियती भवति । पञ्चा-
 नामपि प्रत्येकं घटिकार्धं भुक्तिर्भवति । भवन्ति च पञ्चघटिका-
 र्धानि सार्धघटिकाद्वये इति अस्यार्थः । ता इडाद्या नाडीः सर्वाः स-
 मस्ता यो न जानाति स पुरुषो योगिकचर्यया योगिनाम् आचा-
 रेण मुधा निरर्थकं चरति । नाडीपवनसंयोगपरिज्ञानविकलेन बहु
 क्लिश्यतापि योगः साधयितुं न शक्यते इति भावः ॥

नाडिउ । पमुहाओ । जाणेवाओ । ताउ । सव्वाओ । “जियां जशसोरुदोत्”
 [३४८.] ॥

जोगिअ-चरिअए । “ट ए” [३४९.] ॥

२४. गगनं ब्रह्मरन्ध्रम् दशमद्वारम् इति यावत् । तस्मात् ढलन्तेति
 तक्षादित्वात् [४.३९९] क्षरन् वहन् सुधारसो यस्यां सा तथा । सा चासौ
 नीका च इडाख्या वामनासिका । तस्याः सकाशात् तत्संबन्धि वा
 अमृतं पिबन्तीनाम् आस्वादयन्तीनां शशधरम् इडाख्यां नासिकां
 ब्रह्मणि दशमद्वारे धरन्तीनाम् अमृतक्षारणाय निवेशयन्तीनां यो-

वज्जइ वीणा अदिट्ठिहि तन्तिहि, उट्ठइ रणिउ हणन्तउं टाणइं;
 जहि वीसाम्बुं लहइ तं ज्ञायहु मुत्तिहे कारणि चप्फल अन्नइं. २५
 जो जहाँ होतउ सो तहाँ होतउ सत्तुवि मित्तुवि किहेवि हुं आवउ;
 जहिंवि हु तहिंवि हु मग्गे लीणा एकएँ दिट्ठिहि दोन्निवि जोअहु. २६
 गिपङ्कीनां कापि कस्मिन्नपि स्थाने जरामरणार्तिभ्यो भयं न भवति ।
 उक्त्तरीत्या अमृतपानं योगिनां मुक्तये संपद्यते इति भावः ॥

निकहे । “इस्-इस्योहें” [३५०.] ॥

पिअन्तिहु । जोगिअ-पन्तिहु । धरन्तिहु । जर-मरणत्तिहु । “भ्यसामोहुं” [३५१.] ॥

२५. अट्टयायाम् इन्द्रियाविषयभूतायां तज्जयां नाडीलक्षणे गुणे
 वीणा शरीरलक्षणा वल्लकी वाद्यति । परब्रह्मलीनस्य योगिनः स्वय-
 मेव अभिहन्यत इति भावः । ततः स्थानानि उरःकण्ठप्रभृतीनि व्रत्
 ताडयत् रणितम् उत्तिष्ठते प्रयत्नम् अन्तरेण उल्लसति । अनाहतो
 ध्वनिः उत्पद्यत इति यावत् । तथा तदेव रणितं यत्र यस्मिन् स्थाने
 विश्रामं लभते तद् ध्यायत । ब्रह्मरन्ध्रे मनो नियुज्यम् इत्यर्थः । कि-
 मित्येवं कार्यत इत्याह । मुक्तेः कारणे अन्यानि तपउपसर्गसहनप्र-
 भृतीनि कष्टानुष्ठानानि चप्फलेति शीघ्रादित्वात् चाटुफलानि उपचारवा-
 क्यानि असत्यानि वाक्कूटानि । सिद्धिसाधने असमर्थानीति भावः ॥

अदिट्ठिहि । तन्तिहि । “डेहि” [३५२.] ॥

टाणइं । अन्नइं । “क्खीवे जज्जसोरि” [३५३.] ॥

हणन्तउं । “कान्तस्यात उं स्पमोः” [३५४.] ॥

२६. यः यस्मात् भवन् जायमानः स तस्मात् कस्मादपि । किं-
 चिदपि कारणम् आश्रित्येति भावः । शत्रुरपि मित्रमपि भवन् सं-
 पद्यमानः । हीति स्फुटम् । आवतु प्रतिकूलम् अनुकूलं प्रकर्तुं समी-
 पम् आगच्छतु । परं यस्मिन्नपि तस्मिन्नपि मार्गे लीनाः यदपि तदपि

१ The commentator's text read हि for हु. See commentary. २
 B C जहेवि.

१ B C कथानि. २ A डेहि. D डेहि.

कासुवि जासुवि तासुवि पुरिसहो कहँवि हु जहेवि हु तहेवि हु नारिहँ
त्रं हितु वयणु चविज्जइ थोवउँ धुं परिणम्बँइ समत्त-पर्येरिहिं. २७

तं वोळ्ळिअइ जु सच्चु पर, इसु धम्मक्खरु जाणि;

एँहो परमत्था, एहु सिवु, एँह सुह-रयणहँ खाणि. २८

जिनशिवादिदर्शनम् आश्रिता इत्यर्थः । एकया दृष्ट्या समभावेन
द्वे अपि शत्रुमित्रे द्योतयतेति । धातूनाम् अनेकार्थत्वात् पश्यत ।
हुशब्दौ पादपूरणे । एवम् अग्रगाथायामपि हुशब्दाः ॥

जहां । तहां । “सर्वादेस्सेहाँ” [३५५.] ॥

किहे । “किमो डिहे वा” [३५६.] ॥

जहिं । तहिं । “जहिं” [३५७.] ॥

२७. कस्यापि यस्यापि तस्यापि पुरुषस्य अयम् आत्मीयः अयम्
अन्यः इत्यभिप्रायपरिहारेण मनुष्यमात्रस्य । सर्वस्येत्यर्थः । कस्या
अपि यस्या अपि तस्या अपि नार्याः तद् हितं वचनम् अहिंसाप्र-
धानो धर्मः क्रियताम् इत्युपदेशः स्तोत्रं मितं कथ्यते यत् समस्त-
प्रकारैः करणकारणानुमितिरूपैः परिणमति रोचते ॥

कासु । जासु । तासु । “यत्तत्किंभ्यो ऋसो ङासुर्न वा” [३५८.] ॥

कहे । जहे । तहे । “क्रियां डहे” [३५९.] ॥

२८. यद् वचः अहिंसादिकं सत्यम् अविशंवादि तत् परं केवलं
कथ्यते^१ । इति इदं धर्माक्षरं धर्मरहस्यं जानीहि अवगच्छ । तथा एष
परमार्थः उत्तमार्थः । एतत् शिवं मङ्गलम् । एषा च सुखान्येव का-
म्यत्वाद् रत्नानि तेषां खनिः आकरः । यत् सत्यम् उच्यते इति
सर्वत्रापि संबन्धः ॥

१ C D परिणमइ. This nasal mark (◌ं) is not intended to make the
vowel अ nasal but is intended to affect the consonant व् and to
produce the nasal व् which is known in Grammar in the vārtika यव-
लपरे यवला वा and in the example किं व् वल्लयति. (See ८. ४. ३५७.)

एइ सुसावग ओइ मुणि, पिच्छह, तवहिं तवाइं;
 आयहो जम्महो एहु फलु, नायई विसय-सुहाइं. २९
 साहुवि लोउ तडप्फडइ, सव्वुवि पण्डित, जाणु,
 कवणुवि एहु न चिन्तवइ काइंवि जं निव्वाणु. ३०

त्रं । ध्रुं । तं । जु । “यत्तदः स्यमोर्ध्रुं त्रं” [३६०.] ॥

इसु । “इदम इसुः क्लीबे” [३६१.] ॥

एहो । एहु । एह । “एतदः स्त्री-पुं-क्लीबे एह एहो एहु” [३६२.] ॥

२९. एतान् सुश्रावकान् अमून् मुनीन् पश्यत । किं पश्याम
 इत्याह । एते सुश्रावकाः अमी मुनयस्तपांसि एकासनकनिर्विकृति-
 काचाम्लोपवासरूपाणि तप्यन्ते कुर्वन्ति । अथवा युक्तमेवैतद्
 यद् एते एवम् अनुतिष्ठन्ति । यतः अस्य जन्मनः परमपुरुषार्थसा-
 धकस्य मानुषत्वस्य एतत्तपस्तपनरूपं फलं साध्यम् एतत्फलपरम-
 पुरुषार्थहेतुत्वात् । न इमानि विषयसुखानि फलम् । परमपुरुषार्थ-
 विघातकत्वात् ॥

एइ । “एइर्जइशसोः” [३६३.] ॥

ओइ । “अदस ओइ” [३६४.] ॥

आयहो । आयई । “इदम आवः” [३६५.] ॥

३०. सर्वोपि लोकः तडप्फडइ इति तक्षादित्वात् चपलायते मोक्ष-
 निमित्तं प्रयतते । तथा सर्वोपि पण्डितः विचक्षणोस्तीति त्वं हे नृप
 जानीहि । परं कोपि एतद् न चिन्तयति न विचारयति । यत् किं-
 मिति किंस्वरूपं निर्वाणम् इति ॥

साहु । सव्वु । “सर्वस्य साहो वा” [३६६.] ॥

कवणु । काइं । “किमः काइं-कवणौ वा” [३६७.] ॥

सव्वहो कामुवि उवरि तुहुँ एहुँ चिन्तसु निम्मोह,
 तुम्हे म निवडहुँ भव-गहणि, तुम्हई सुहिआ होह. ३१
 तुम्हे निक्खउ अप्पु जिम्बै, तुम्हई जिम्बै अप्पाणु,
 पई अणुसासउं, पसमु करि, तई नेउं अक्खउ ठाणु. ३२
 पई करिअव्वी जीव-दय, तई बोल्लेवउ सच्चु,
 पई सुहु तई कल्लाण तउ, तउ होहिसि कय-किच्चु. ३३
 सेवेअव्वा साहु पर तुम्हेहि इह जम्मम्मि;
 तुज्झु समत्तणु तुध्र खम तउ संजमु चिन्तेमि. ३४

३१. षड्विः कुलकम् । श्रुतदेवी कुमारपालं प्रति प्राह । हे म-
 हाराज अहं युष्माकं बान्धवः स्वजन इति भणित्वा एतद् वक्ष्य-
 माणं सर्वेषु कथयत यूयम् उपदिशत । किं तद् इत्याह । हे नि-
 र्मोह अज्ञानरहित भव्यलोक त्वम् एतद् इदं सर्वस्य कस्यापि उपरि ।
 स्वपक्षे परपक्षे चेत्यर्थः । चिन्तय परिभावय । किं तद् इत्याह ।
 यूयं भवगहने संसारकान्तारे मा निपतत निमज्जत । तथा यूयं सु-
 खिताः कर्माष्टककृतकष्टरहिता भवत ॥

३२. तथा अहम् आत्मानं यथा युष्मान् निरीक्ष्य, युष्मान्
 यथा आत्मानं निरीक्ष्य । आत्मपरौ समभावेन दृष्ट्वेत्यर्थः । त्वाम् अ-
 क्षयं स्थानं परमपदं नेतुं त्वामेव अनुशास्मि शिक्षयामि । किं तद्
 इत्याह । प्रशमं सर्वत्र समभावं कुरु ॥

३३. तथा त्वया जीवदया कर्तव्या । त्वया सत्यं च कथयितव्यं
 वक्तव्यम् । ततो जीवदयादेः त्वयि सुखं त्वयि कल्याणं शिवं भवि-
 ष्यति । ततः कृतकृत्यः विहितपरमपुरुषार्थः भविष्यति ॥

३४. तथा इह जन्मनि युष्माभिः परं केवलं साधवः महर्षयः

कलि-मलु तुज्झ पणसिही, तउ वच्चेही पावु,
 मुक्खुवि तुध्र न दूरि ठिउ, करि धम्मक्खरि ढावु. ३५
 तुम्हहँ मुक्खु न दूरि ठिउ जइ संजमु तुम्हासु;
 हउँ तुम्ह वन्धवु इअ भणिवि ऐहु जम्पहु सव्वेसु. ३६
 अम्हे निन्दउ कोवि जणु, अम्हई वण्णउ कोवि;
 अम्हे निन्दहुँ कंवि नवि, नम्हई वण्णहुँ कंवि. ३७

सेवितव्याः पर्युपास्याः । तथा तव सम्यक्त्वं तव क्षमां तव संयमं च चिन्तयामि सुसाधुसेवया अहं परिभावयामि ॥

३५. तथा धर्माक्षरे धर्मप्रतिपादके सिद्धान्ते ढावु इति शीघ्रादि-
 त्वात् ग्रहं प्रतिबन्धं कुरु । एवं च त्वत् भवतः सकाशात् कलिमलम्
 इहजन्मभवं पापं प्रण(न ?)ङ्क्ष्यति । तथा त्वत्पापम् अनन्तपूर्वभव-
 कृतं दुष्कृतं व्रजिष्यति । ततश्च त्वत् मोक्षोपि न दूरे स्थितः । अ-
 पि तु समासन्न एव आस्ते । धर्मप्रभावादेव कलिमलनाशः परमप-
 दवीप्राप्तिश्च जायत इत्यर्थः ॥

३६. तथा यदि युष्मासु संयमश्चारित्रं तदा युष्मत् युष्माकं वा
 मोक्षो न दूरे [स्थितः] ॥

तुहुँ । “युष्मदः सौ तुहुँ” [३६८.] ॥

तुम्हे । तुम्हइं । तुम्हे । तुम्हइं । “जइसोस्तुम्हे तुम्हइं” [३६९.] ॥

पइं । तइं । पइं । तइं । पइं । तइं । “दा-ज्जमा पइं तइं” [३७०.] ॥

तुम्हेहि । “भिसा तुम्हेहि” [३७१.] ॥

तुज्झ । तुध्र । तउ । तुज्झ । तउ । तुध्र । “उसि-उस्य्यां तउ-तुज्झ-तुध्राः” [३७२.] ॥

तुम्हहँ । “भ्यसाम्भ्यां तुम्हहँ” [३७३.] ॥

तुम्हासु । “तुम्हासु सुपा” [३७४.] ॥

हउँ । “सावस्मदो हउँ” [३७५.] ॥

३७. षड्भिः कुलकम् । हे कुमारपाल नृप इणपरीति शीघ्रादित्वात्

१ D पणसिही. २ B C ढावु.

१ B C तुहुँ. २ B C तुध्रा.

मई मिलेवा भव-गहणु मई थिर एही बुद्धि;

मत्था हत्थउ सु-गुरु मई, पावउँ अप्पहो सुद्धि. ३८

अम्हेहि केणवि विहि-वसिण ँहु मणुअत्तणु पत्तु;

मज्झु अदूरे होउ सिवु, महु वच्चउ मिच्छत्तु. ३९

अम्हहं मोह-परोहु गउ, संजसु हुउ अम्हासु,

विसय न लोलिम महु करहि, म करहि इअ वीसासु. ४०

अनया रीत्या अनेन भण्यमानप्रकारेण आत्मानं शिक्षय संबोधय । रीतिमेव आह । अस्मान् कोपि जनः निन्दतु जुगुप्सताम् । अस्मान् कोपि जनः वर्णयतु श्लाघताम् । परं वयं नापि कमपि निन्दामः नापि कमपि वर्णयामः । निन्दितरि द्वेषं स्तोतरि रागं च न कुर्म इत्यर्थः ॥

३८. मया भवगहनं मोक्तव्यम् इत्येषा मयि स्थिरा अविनश्वरा बुद्धिः । तथा सुगुरुः मां मस्तके हस्तयतु प्रसन्नमना मच्छिरसि हस्तं विदधातु । ततश्च अहम् आत्मनः शुद्धिं नैर्मल्यं प्राप्नोमि ॥

३९. अस्माभिः केनापि विधिवशेन शुभकर्मयोगेन एतद् मनुजत्वं प्राप्तम् । तथा मत् मत्सकाशाद् मम वा शिवम् अदूरे निकटे एव भवतु । मत् मम वा मिथ्यात्वं व्रजतु । मिथ्यात्वविनाशेन निःश्रेयसं संजायताम् इत्यर्थः ॥

४०. अस्मत् अस्मत्सकाशात् अस्माकं वा मोहप्ररोहः अज्ञानोद्भवो गतः विनष्टः । अस्मासु संयमः भूतः संजातः । विषयाश्च न लोलत्वं मम कुर्वन्तीति विश्वासं विश्रम्भं मा कार्षीः । विचित्रा हि कर्मणां गतिः इति चतुर्थपुरुषार्थं साधयिष्यता विषयाणाम् अवकाशः कथंचिदपि न देय इति भावः ॥

रे मण करसि कि आलढी, विसया अच्छहु दूरि,
 करणई अच्छह रुन्धिअई, कहुँ सिव-फल भूरि. ४१
 इणपरि अप्पउ सिक्खविमु, तुह अक्खहुँ परमत्थु,
सुमरि जिणागम, धम्म करि, संजसु वच्चु पसत्थु. ४२

४१. रे मनः किं किमर्थम् आलिं परख्यादिप्रार्थनरूपानर्थं करोषि । आलिं मा कार्षीरित्यर्थः । तथा रे विषयाः यूयं दूरे आध्वं मद्गोचरे मा आगमत । रे करणानि च रुद्धानि नियन्त्रितानि यूयम् आध्वम् । किमित्येवं नियोग इत्याह । अहं भूरि प्रभूतं शिवफलं कर्षामि आत्मसात् करोमि ॥

४२. तथा जिनागमान् स्मर धर्मे धर्मानुष्ठानं कुरु कुरुष्व वा । प्रशस्तं संयमं च सर्वविरतिं ब्रजेति च तव वयं परमार्थम् आचक्ष्महे ।

अम्हे । अम्हइ । अम्हे । अम्हइ । “जइशसोरम्हे अम्हइ” [३७६.] ॥

मइ । मइ । मइ । “टा-डयमा मइ” [३७७.] ॥

अम्हेहि । “अम्हेहि भित्ता” [३७८.] ॥

मज्झु । महु । “महु मज्झु ङसिङ्गम्भ्याम्” [३७९.] ॥

अम्हहं । अम्हहं । “अम्हहं भ्यसाम्भ्याम्” [३८०.] ॥

अम्हासु । “सुपा अम्हासु” [३८१.] ॥

करहि । “त्यादेरायत्रयस्य बहुत्वे हिं न वा” [३८२.] ॥

करहि । “मध्यत्रयस्यायस्य हिः” [३८३.] । पक्षे करसि ॥

अच्छहु । “बहुत्वे हुः” [३८४.] । पक्षे अच्छह ॥

कहुँ । “अन्त्यत्रयस्यायस्य उं” [३८५.] ॥

अक्खहुँ । “बहुत्वे हुं” [३८६.] ॥

सुमरि । करे । वच्चु । “हि-स्वयोरिदुदेत्” [३८७.] ॥

संजम-लीणहो मोक्ख-सुहु निच्छई होसइ तासु

पिय वलि कीसु भणन्तिअउ णाई पहुच्चई जासु. ४३

सच्चई वयणई जो ब्रुवइ, उवससु वुजइ पहाणु,

प्रस्सदि सत्तुवि मित्तु जिम्ब, सो गृन्हइ निव्वाणु. ४४

तव-छुरै छोल्लहु अप्पणा कम्म खुडुक्कन्ताई

साहुहुँ पासहु सुद्धि-गर सुँघे गृन्हिअ वयणाई. ४५

४३. हे कुमारपाल नृप । इति संबोधनपदम् अग्रेपि आसर्गान्तं योजनीयम् । हे प्रिय वलिः क्रिये हे वल्लभ तव अहम् अवतारणकं विधीये इति भणन्त्यः रागवृद्धये प्रतिपादयन्त्यो वनिताः यस्य न प्रभवन्ति समाधिध्वंसनाय न समर्थाः संजायन्ते । संयमलीनस्य व्रत-परस्य तस्य निश्चयेन निःसंदेहं मोक्षसुखं भविष्यति ।

होसइ । “वत्स्यति स्वस्य सः” [३८८.] ॥

कीसु । “क्रियेः कीसु” [३८९.] ॥

पहुच्चई । भुवः पर्याप्तौ हुच्चः” [३९०.] ॥

४४. सत्यानि वचनानि यो ब्रूते प्रधानम् उपशमं च यो व्रजति शत्रुमपि मित्रं यथा यः पश्यति स निर्वाणं गृह्णाति आत्मसात् करोति ।

ब्रुवइ । “ब्रूगो ब्रुवो वा” [३९१.] ॥

वुजइ । “व्रजेवुजः” [३९२.] ॥

प्रस्सदि । “दशेः प्रस्सः” [३९३.] ॥

गृन्हइ । “ग्रहेगृन्हः” [३९४.] ॥

४५. साधूनां पार्श्वात् । साधुभ्य इत्यर्थः । शुद्धिकराणि ।

पुँव्वि दुच्चिन्नाणं दुपडिक्कन्ताणं कम्माणं वेइत्ता ।

मुक्खो न च्छिअवेइत्ता तवसावाज्जोसइत्ता वा ।

१ C लीणस्महो. २ B C D पहुच्चइ. ३ B C सुल्ले; D सुले.

१ B C D हुच्चः.

स-भला जीविदु कि न करहा, मन वचह अकयत्थ,
 पुलय-पफुल्लिअ मणि धरह गुरु-अण-कधिद-सुअत्थ. ४६
 गुरु-बय-अम्बलई निवुं छिवह भत्तिं सिर-कमलेण,
 पिउ बोलहु पिउ आचरहु तामुजि उवएसेण. ४७

इत्यादिकर्ममलापासनोपायप्रतिपादकसदुपदेशान् सुखेन गृहीत्वा
 प्राप्य आत्मीयानि सुदुक्कन्ताइ इति अवतरन्ति स्वलन्ति शल्याय-
 मानानि वा । आत्मनि अवस्थितिं बध्नन्ति बाधां कुर्वन्ति महाव्य-
 थाजननाद् अन्तःप्रविष्टतोमरादिकल्पानीति क्रमेण तात्पर्यार्थः ।
 कर्माणि तपःक्षुरेण यूयं तद्वन्तु तनूकुरुत । विनाशयतेति यावत् ॥

छोलहु । “तक्षादीनां छोलादयः” [३९५.] । आदिग्रहणाद् देशीयेषु ये क्रियाव-
 चना दृश्यन्ते ते उदाहार्याः । यथा सुदुक्कन्ताइ । इत्यादि ॥

४६. यूयं सफलं जीवितं किं न कुरुत । अपि तु विधत्तेत्यर्थः ।
 तथा अकृतार्थाः असाधितधर्मार्थाः । मन इति देश्यः निषेधार्थः ।
 तथा च प्रयोगः ॥ मन विरमउ तुह गुण-गहणि मज्झ जीह सय
 काल ॥ ततो मा ब्रजत संसारं पर्यटत । कथं जीवितं सफलं भव-
 तीत्याह । पुलकैः रोमाञ्चैः प्रफुल्लिताः संजातपुष्पोद्गमा इव गुरुजन-
 कथितान् धर्माचार्योक्तान् श्रुतार्थान् आगमोक्तजीवाजीवादपदा-
 र्थान् मनसि धरत वहत । चित्ताद् मा विस्मारयतेति भावः ॥

४७. यूयं शिरःकमलेन भक्त्या गुरुरपदकमलानि नित्यं स्पृशत ।
 प्रणामं कुरुतेत्यर्थः । तथा तस्यैव गुरोरेव उपदेशेन शिक्षया प्रियं
 सर्वस्यापि अनुकूलं कथयत । प्रियं च आचरत अनुतिष्ठत ॥

सुद्धि-गर । सुधें । सभला । जीविदु । कधिद । गुरु-बय । “अनादौ स्वरदसंयु-
 क्तानां क-ख-त-थ-प-फां ग-घ-द-ध-व-भाः” [३९६.] ॥ अनादाविति किम् ।
 अकयत्थ । सुअत्थ । भत्तिं ॥ प्रायोधिकारात् कचित्र । पफुल्लिअ ।

वाया-संपयं त्रास जिम्बँ धरहिं जि संपइ-लुद्ध

ते गुरु परिहरि विवइ-गर, आवइ-डरिआ मुद्ध. ४८

जेम्बँइ तेम्बँइ करुण करि, जिम्बँ तिम्बँ आचरि धम्मु,

जिहवि हु तिहवि हु पसमु धरि, जिध तिध तोडहि कम्मु. ४९

किम्बँ जम्मणु, केम्बँय मरणु, किह भवु, किध निव्वाणु;

एहउ तेण परिजाणियइ जसु जिण-वँयण पँम्बाँणु. ५०

अम्बँलइ । कमलेण । “मोउनासिको वो वा” [३९७.] ॥

पिउ । पिउ । “वाधो रो लुक्” [३९८.] ॥

४८. संपलुब्धो व्यासो यथा [ये] वाक्संपदं व्याख्याने वाग्मितां धरन्ति । धनलिप्सया जनरञ्जनाय व्याख्यान्तीत्यर्थः । तान् विपत्करान् असदुपदेशदानेन संसारदुःखजनकान् मुग्धान् मुक्तिप्रति-कूलाचरणान् मूर्खान् गुरुन् हे आपत्तस्त जन्मजरामरणादिविपत्तिभीत परिहर मा अङ्गीकुरु ॥

त्रास । “अभूतोपि कचित्” [३९९.] ॥

संपइ । विवइ । आवइ । “आपद्विपत्संपदां द इः” [४००.] ॥ प्रायोधिकारात् संपय ॥

४९. यथा तथा येन तेन प्रकारेण करुणां प्राणिषु दयां कुरु । यथा तथा धर्मम् आचर अनुतिष्ठ । यथापि तथापि प्रशमं धर । यथा तथा कर्म त्रोटय छिन्दि । हुशब्दौ पादपूरणे ॥

५०. कथं केन प्रकारेण जन्म भवति । कथं मरणम् । कथं भव-आतुर्गतिकसंसारः । कथं निर्वाणं च । ईदृक् एवंविधं जन्मादि तेन परिज्ञायते यस्य जिनवचनं समस्तार्थप्रतिपादकः अर्हत्सिद्धान्तः प्रमाणं तथेति प्रतीतो भवति ॥

जेहउ केहउ होइ तरु तेहउ फल-परिणामु;

कइसउ जइसउ तइसउवि मन करि मिच्छा-धम्म. ५१

अइसउ भणमि; समत्तु करि थक्का जेत्थुवि तेत्थु,

जत्तुवि तत्तुवि रइ करमु सुह-गर परइ तहेत्थु. ५२

जाम्वँ न इन्दिय वसि ठवइ ताम्वँ न जिणइ कसाय;

जाउँ कसायहँ न किउ खउ ताउँ न कम्म-विघाय. ५३

जेम्वँइ । तेम्वँइ । जिम्वँ । तिम्वँ । जिह । तिह । जिथ । तिथ । किम्वँ । केम्वँय ।
किह । किथ । “कथं-तथा-यथां थादेरेमेहेधा हितः” [४०१.] ॥

५१. यादृक् कीदृक् तरुर्भवति तादृक् फलपरिणामः फलनिष्पत्ति-
र्भवति । अतः कीदृशं यादृशं तादृशमपि मिथ्याधर्मम् । मन इति
निषेधे । मा कुरु । यथा कटुकवृक्षस्य कटुकं फलं मधुरवृक्षस्य
मधुरं फलम् तथा मिथ्याधर्मस्य दुर्गतिरूपं कटुकं फलं सुधर्मस्य
सुगतिरूपं च फलम् इति मिथ्याधर्मम् अपहाय सद्धर्मम् आच-
रोति भावः ॥

एहउ । जेहउ । केहउ । तेहउ । “यादृक्तादृक्कीदृगीदृशां दादेहेहः” [४०२.] ॥

५२. अहम् ईदृक् भणामि । किं तद् इत्याह । यत्र तत्रापि देशे
काले वा स्थितः सम्यक्त्वं कुरु । तथा परस्मिन् अन्यजन्मनि तथा
अत्र इह जन्मनि शुभकरां पुण्यजनिकां रतिम् । तीर्थकरादिषु अ-
नुरागम् इत्यर्थः । यत्र तत्रापि स्थितः कुरुष्व ॥

कइसउ । जइसउ । तइसउ । अइसउ । “अतां ङइसः” [४०३.] ॥

जेत्थु । तेत्थु । जत्तु । तत्तु । “यत्र-तत्रयोस्त्रस्य विदेत्थ्वत्तु” [४०४.] ॥

एत्थु । “एत्थु कुत्रात्रे” [४०५.] ॥ केत्थु इति प्राक्पुरोऽप्युदाहृतम् आस्ते ॥

५३. यावद् इन्द्रियाणि वशे स्वतन्त्रतायां प्राणी न स्थापयति ध-

ताम्ब्वहि कम्मइँ दुद्धरइँ जाम्ब्वहि तवु नवि होइ;

जेवडु फलु तवि साहिअइ तेवडु मुणइ न कोइ. ५४

जेत्तुलु मोक्खे सोक्खडा तेत्तुलु केत्थुवि णाई;

एत्तुलु केत्तुलु देवहँवि अवरुप्परहु सुहाई. ५५

तसु केवडउ विवेगु, भणि, जसु मणि एवडु ढावु;

न करावउँ न करउँ कमवि, मुघे अच्छउँ नीराउ. ५६

रति तावत् कषायान् क्रोधादीन् न जयति पराभवति । ध्वंसय-
तीति यावत् । यावच्च कषायाणां क्षयो न कृतस्तावत् न कर्मवि-
धातः । इन्द्रियजयपूर्वकः कषायजयः । तत्पूर्वकश्च कर्मक्षय इति
भावः ॥

५४. तावत् कर्माणि दुर्धराणि दुर्जयानि यावत् तपो नापि नैव
भवति । यावच्च यत्परिमाणं फलं तपसा साध्यते जन्यते तावत् त-
त्परिमाणं कोपि न जानाति । सर्वज्ञं विना न कोप्यपरस्तपःफलं
सामस्त्येन ज्ञातुम् ईश इति भावः ॥

जाम्ब्व । ताम्ब्व । जाउ । ताउ । ताम्ब्वहि । जाम्ब्वहि । “यावत्तावतोर्वादेर्म उं महि”
[४०६.] ॥

५५. यावद् मोक्षे सौख्यं तावत् कुत्रापि नास्ति । तत् किं सं-
सारे सौख्यं कापि नास्तीत्याह देवानामपीति । देवानां देवीनां च
परस्परस्य मिथः इयत् कियत् । स्तोककालम् इत्यर्थः । सुखानि ।
देवानामपि सुखानि परिमितकालक्षयीणि मुक्तिसुखं तु शाश्वतम्
इति भावः ॥

जेवडु । तेवडु । “वा यत्तदोतोडँवडः” [४०७.] । पक्षे । जेत्तुलु । तेत्तुलु ॥

अवरुप्परहु । “परस्परस्यादिरः” [४०९.] ॥

५६. कमपि कंचिदपि सावद्यव्यापारं न कारयामि नान्येन वि-

अक्खहुँ; तसु नमि गुरु-जणहो तव-तेएहि दुसहस्सु,
बहुहुँवि मिच्छा-दंसणहँ जो मउ दलइ अवस्सु. ५७

वम्भु अणन्नाइसु चरइ जो अणवराइस-चित्तु,

प्राइव प्रावइ तहिजि भवि सो निव्वाणु पविच्चु. ५८

धापयामि । न करोमि नात्मना वितनोमि । करणकारणयोरुपलक्ष-
णत्वाद् नान्यमपि सावद्यं व्यापारं कुर्वन्तम् अनुजानामि । अतएव
सुखेन नीरागः सन् आसे वर्ते इति यस्य मनसि इयान् एताव-
न्मात्रः ढावु इति आग्रहो निर्बन्धः तस्य पुरुषस्य भण कियान् किं-
परिमाणो विवेकः । न तद्विवेकस्य मितिरस्तीति भावः ॥

एत्तुल्ल । केत्तुल्ल । केवडउ । एवडु । “वेदं-किमोर्वादेः” [४०८.] ॥

५७. बहूनामपि मिथ्यादर्शनानां बौद्धादिकुमतानां मदम् अवश्यं
यो दलयति राजसभायां विदग्धसभ्यसमक्षं दर्पम् अपनयति ।
[तसु] “द्वितीयायाः षष्ठी” [३.१३४] इति षष्ठी । अतः तं तपस्तेजसा दुस्सहम्
अजय्यं गुरुजनं नम प्रणिपत इति आचक्ष्महे वयं भवन्तं प्रतिपा-
दयामः ॥

सुघे । जणहो । “कादिस्थैदोतोरुच्चारलाघवम्” [४१०.] ॥

अच्छउँ । अक्खहुँ । तेएहिँ । बहुहुँ । दंसणहँ । “पदान्ते उं-हुं-हिं-हंकाराणाम्”
[४११.] ॥

५८. अनन्यादृशं रागाद्यकलुषितत्वाद् अनन्यसमं चित्तं यस्य
स तथाभूतो यः अनन्यादृशं लोकोत्तरं ब्रह्म शीलं चरति अनुति-
ष्ठति प्रायः बाहुल्येन स जन्तुस्तस्मिन्नेव भवे पवित्रं निर्वाणं
प्राप्नोति ॥

वम्भु । “म्हो म्भो वा” [४१२.] ॥

अणन्नाइसु । अणवराइस । “अन्यादृशोन्नाइसावराइसौ” [४१३.] ॥

प्राइम्ब भवि सुहु दुल्लहउँ, पग्गिम्ब जण सुह-लुद्ध,

तं संतोसामएण विणु प्राउ प्रमग्गहिं मुद्ध. ५९

रयण-त्तउ फुड्ड अणुसरहु अन्नह मुत्ति कहंति;

भण्डइ लब्भहिं पउर धण, अनु किं नहउ पढन्ति. ६०

कउ वढ भमिअइ भव-गहणि? मुक्ख कहन्तिहु होइ?

एहु जाणेवउँ जइ मणसि तो जिण-आगम जोइ. ६१

५९. प्रायः बाहुल्येन भवे सुखं दुर्लभम् । जनाश्च प्रायः सुखलुब्धाः । तच्च सुखं संतोषामृतेन विना प्रायो मुग्धाः हेयोपादेयपरिज्ञानविकला मार्गयन्ति गवेषयन्ति । अनुत्तरसुखं सुखदुःखसमानमहामुनिः संतोषाभासमुत्तयार्थितीर्थान्तरीयं व्युदासार्थं प्रायःशब्दाः ॥

प्राइव । प्राइम्ब । पग्गिम्ब । प्राउ । “प्रायसः प्राउ-प्राइव-प्राइम्ब-पग्गिम्बाः” [४१४.] ॥

६०. रत्नत्रयं ज्ञानदर्शनचारित्राणि स्फुटम् अनुसरत यूयम् आश्रयत । अन्यथा रत्नत्रयं विना कथं मुक्तिरिति । इतिः वाक्यपरिसमाप्तौ । अत्रार्थे युक्तिं दर्शयन् आह । भाण्डेन क्रयाणकेन कृत्वा प्रचुराणि धनानि क्रेतव्यकर्पूरकस्तूरिकासुवर्णादिवस्तूनि लभ्यन्ते पुंसा आसाद्यन्ते । अन्यथा किं नभसः पतन्ति । भाण्डं विना न तानि संपद्यन्त इति भावः ॥

अन्नह । अनु । “वाऽन्यथोऽः” [४१५.] ॥

६१. कुतः कस्मात् कर्मणः भवगहने भ्रम्यते पर्यट्यते । कुतश्च मोक्षो भवति । इति एतद् ज्ञातुं वदेति श्रीप्रादिक्त्वात् मूढ यदि मन्यसे ततस्तदा वा जिनागमान् द्योतय इति धातूनाम् अनेकार्थत्वाद् गवेषय । अर्हत्समयं विना भवहानोपायः शिवसंप्राप्त्युपायश्च न ज्ञायत इति भावः ॥

चञ्चल संपय, ध्रुव मरण, सञ्जुवि एम्ब भणेइ,
 मिलिवि समाणु महामुणिहिं पर संजमु न करेइ. ६२
 म करि मणाउवि मणु विवसु, मं करि दुक्कय-कम्मु,
 वायारम्भुवि मा करहि जइ किर इच्छसि सम्मु. ६३
 तित्थिवि अच्छउ अहव वणि अहवइ निअ-गेहेवि;
 दिवेदिवे करइ जु जीव-दय सो सिज्जइ सञ्जोवि. ६४
 तवे सहं संजमु नाहिं जमु, एम्बइ गम्बइ जु दीह,
 पच्छइ-तावु न जो करइ, तामु फुसिज्जइ लीह. ६५

कउ । कहन्तिहु । “कुतसः कउ कहन्तिहु” [४१६.] ॥

तो । “ततस्तदोस्तोः” [४१७.] ॥

६२. संपत् चञ्चला । मरणं ध्रुवं निश्चितम् । एवं सर्वोपि भणति ।
 परं महामुनिभिः समं मिलित्वा संबन्धम् अवाप्य संयमं न करोति ॥

६३. मनागपि विवशं विषयलाम्पट्यपरं मनः मा कुरु । दुष्कृत-
 कर्म सपापव्यापारं च मा कुरु । वागारम्भमपि सावद्यवचनप्रतिपा-
 दनमपि मा कार्षीः यदि किल इति प्रसिद्धौ शर्म मुक्तिसुखम्
 इच्छसि ॥

ध्रुव । एम्ब । समाणु । पर । मणाउ । मं । “एवं-परं-समं-ध्रुवं-मा-मनाक एम्ब-
 पर-समाणु-ध्रुव-मं-मणाउ” [४१८.] ॥ प्रायोग्रहणात् म मा ॥

६४. तीर्थेपि आस्तां प्रयागादौ वसतु । अथवा वने सर्वसङ्गं
 मुक्त्वा वनस्थस्तपस्तप्यताम् । अथवा निजगेहेपि आस्ताम् । परं
 दिवादिवा प्रतिदिनं यो दयां करोति स सर्वोपि सिध्यति मुक्तो
 भवति । मुक्तिं प्रति जीवदयैव कारणं न तीर्थाद्यवस्थानम् इत्यर्थः ॥

६५. यस्य तपसा सह संयमो न हि अस्ति । तथा एवमेव सं-

सिञ्ज्णउ सो नरु एम्बहि^१ जि एत्तहि^२ माणुस-जम्मि,
 जो पडिक्कलिवि क्व करइ पच्चल्लिउ^३ गय-धम्मि. ६६
 जइ संसारहो विचि ठिउ बुन्नउ वुत्तु सो एहु;
 पवण-वहिल्लउ^४ अप्पणउ मणु वढ सुथिरु करेहु. ६७

यमरहितः यो दिवसानि गमयति । तथा यः पश्चात्तापं धिक् मां
 धर्मरहितम् इत्यात्मनिन्दां न करोति तस्य जन्तोः रेखा साधुमध्ये
 गणना मृज्यते । तादृशः साधुमध्ये न गण्यत इति भावः ॥

किर । अहवइ । दिवेदिवे । सहुं । नाहिं । “किराधवा-दिवा-सह-नहेः किराहवइ-
 दिवे-सहुं-नाहिं” [४१९.] ॥ प्रायोधिकारात् अहव ॥

६६. यः प्रत्युत किंतु गतधर्मे निःपुण्ये प्रतिकूलेपि वैरिण्यपि
 कृपां करोति स नरः इतः अस्मिन् मानुषजन्मनि इदानीमेव सि-
 ध्यतु सिद्धिम् आप्नोतु । तेन सिद्धिः प्राप्तैवेत्यर्थः ॥

एम्बइ । पच्छइ । एम्बहि^१ । जि । एत्तहि^२ । पच्चल्लिउ । “पश्चादेवमेवैवेदानीं-प्रत्युते-
 तसः पच्छइ-एम्बइ-जि-एम्बहि-पच्चल्लिउ-इत्तहे” [४२०.] ॥

६७. यदि संसारस्य वर्त्मनि स्थितः प्राणी विषण्णः जन्मजरा-
 मरणादिव्यसनैर्निर्वेदम् आपन्नस्तदा सत्यम् एतद् उक्तः मया इदं
 प्रतिपादितः । किं तद् इत्याह । हे मूढ पवनवत् शीघ्रम् आत्मीयं मनः
 सुस्थिरं हु इति निश्चितम् कुर्याः । मनसि नियन्त्रिते सति महानन्दसं-
 पत् संपत्स्यत इति भावः ॥

विचि । बुन्नउ । वुत्तु । “विषण्णोक्त-वर्त्मनो बुन्न-वुत्त-विचि” [४२१.] ॥

वहिल्लउं । अप्पणउ । वढ । “शीघ्रादीनां वहिल्लादयः” [४२२.] ॥

१ B C D एम्बहि. २ D एत्तहे. ३ B पच्चल्लिउ. C पच्चल्लिउ. ४ B C संसारहु.
 D संसारहुं.

१ B C D एम्बहि. २ D एत्तहे. ३ B C एम्बहि. We with A D.

निअम-विहूणा रत्तिहिवि खाहिं जि कसरकैहिं,
हुहुरु पडन्ति ति पावें-द्रहि भमडहिं भव-लक्खेहिं. ६८
तव-परिपालणि जसु मणुवि मक्कड-घुग्घिउ देइ,
आहर-जाहर भव-गहणि सो घई न हुं प्राम्वेइ. ६९
सग्गहो कैहिं करि जीव-दय; दसु करि मोक्खहो रेसि
कहि कसु रोसिं तुहुं अवर कम्मरम्भ करेसि. ७०

६८. नियमविहीना अभिग्रहरहिता ये रात्रावपि कसरत्कैः
खादन्ति कसरत्कशब्दं कुर्वाणा भक्षयन्ति ते पापमेव दुरवगाहत्वात्
हृदः तस्मिन् हुहुरु इति हुहुरुशब्दपूर्वं पतन्ति निमज्जन्ति ।
भवलक्षेषु भ्राम्यन्ति च । रात्रिभोजनात् पापं ततश्चातुर्गतिकसंसारे
परिभ्रमणं भवतीति भावः ॥

६९. यस्य मनः तपःपरिपालने मर्कटस्य घुग्घिकाम् इति तच्चेष्टाम् ।
औत्सुक्यम् इति यावत् । ददाति वितरति । स पुरुषः । घइम् इति पा-
दपूरणे । भवगहने हु इति निश्चितम् एहि रे याहि रे इति गमनाग-
मनक्रिया न प्राप्नोति । मुक्तो भवतीत्यर्थः ॥

हुहुरु । घुग्घिउ । “हुहुरु-घुग्घादयः शब्दचेष्टानुकरणयोः” [४२३.] । आदिग्रह-
णात् आहर । जाहर ॥

घई । “घइमादयोनर्थकाः” [४२४.] ॥

७०. स्वर्गस्यार्थे त्वं जीवदयां कुरु । मोक्षस्यार्थे च दमम् उप-
शमं कुरु । तथा त्वं कस्य अर्थे किंनिमित्तम् अपरान् कर्मारम्भान्
करोषीति कथय । न कोपि अन्योर्थः आत्मनः सुखायेत्यर्थः ॥

कसु तेहिं परिगहु, अलिउ कामु तणेण कहेसु,
 जसु विणु पुणु अवसें न सिवु अवस तम् इकसि लेसु. ७१
 काय-कुडुली निरु अथिर, जीवियडंड चलु एहु,
 ए जाणिवि भव-दोसडा असुहउ भावु चएहु. ७२

७१. कस्यार्थे परिग्रहः हस्त्यश्वरथपादातधनधान्यादिरूपसंग्रहः । अलीकं कूटभाषणं च कस्यार्थे इति कथय । दुर्गतिहेतुत्वात् एते सुखाय क्रियमाणे अपि आत्मनो दुःखायैवेत्यर्थः । तर्हि किं गृह्णामीत्याह । जसु इति द्वितीयायाः षष्ठी [३.१३४] इति षष्ठी । अतः यं विना पुनः अवश्यं निश्चितं शिवं मुक्तिः न भवति । अवश्यं तं मुक्तिसाधनम् उपशमादिकम् एकशः लाहि । एकवारमपि चेत् तं भवान् गृहीतवांस्तदा मुक्तिः स्वाधीनेति भावः ॥

केहिं । रेसि । रेसि । तेहिं । तणेण । “तादर्थ्ये केहिं-तेहिं-रेसि-रेसि-तणेणाः” [४२६.] इति तादर्थ्ये पञ्च निपाताः ॥

विणु । पुणु । “पुनर्विनः स्वार्थे ङुः” [४२६.] ॥

अवसें । अवस । “अवश्यमो ङे-ङौ” [४२७.] ॥

एकसि । “एकशसो ङिः” [४२८.] ॥

७२. कायकुटीरं निरु निश्चितम् अस्थिरं विनश्वरम् । जीवितकं प्राणधारणं च एतत् चलम् । एते कायजीवितचापल्यरूपे भवदोषौ ज्ञात्वा अशुभं भावं त्यज । अशुभभावत्यागे न एते भविष्यत इत्यर्थः ॥

कुडुली । जीवियडंड । दोसडा । “अ-डड-डुलाः स्वार्थिककलुक्च” [४२९.] ॥

१ O जीविवड. D जीविअडड.

१ B यवियडंड. C जीवियडंड. D जविअडड.

ते धन्ना कन्नुल्लडा, हिअउल्ला ति कयत्थ,

जे खणि-खणिवि नवुल्लडअ घुण्टहिं धरहिं सुअत्थ. ७३

पइंठी कन्नि जिणागमहो वत्तडिआवि हु जासु,

अम्हारउं तुम्हारउंवि एहु ममत्तु न तासु. ७४

७३. ये कर्णकाः क्षणेक्षणे । अपीति पादपूरणे । नवान् श्रुतार्थान् पिबन्ति सुगुरुसमीपे शृण्वन्ति । यानि च हृदयकानि धरन्ति श्रवणानन्तरं स्थिरीकुर्वन्ति ते कर्णका धन्याः । तानि च हृदयकानि कृतार्थानि । विधेयविधानात् ते कृतकृत्या इत्यर्थः ॥

कन्नुल्लडा । हिअउल्ला । नवुल्लडअ । “योगजाश्रैपाम” [४३०.] इति अडडडल्लानां योगभेदेभ्यो ये स्युस्ते डडअइत्यादयः स्वार्थे भवन्ति ॥

७४. यस्य कर्णे जिनागमस्य वार्तिकापि वचनमात्रमपि प्रविष्टा श्रुता तस्य पुरुषस्य एतत् इदं वस्तु अस्मदीयम् एतद् युष्मदीयमपि । अपिः स्वार्थे । एवं न ममत्वं प्रतिबन्धो भवति ॥

पइंठी । “खियां तदन्ताड्ढीः” [४३१.] इति प्राक्तनसूत्रद्वयोक्तप्रत्ययान्तेभ्यो ङीः ॥
वत्तडिआ । “आन्तान्ताड्ढाः” [४३२.] इति ङीः । “अस्येदे” [४३३.] इति अस्य इः ॥

अम्हारउं । तुम्हारउं । “युष्मदादेरीयस्य डारः” [४३४.] ॥

१ B C D कन्नुल्लडा. २ C पइंठी.

1 B कन्नुल्लडा. C D कन्नुल्लडा. 2 C D पइंठी. 3 All the three MSS. read the following before “अस्येदे” instead of Sūtra 432:—खियां तदन्ताड्ढा इति अप्रत्ययान्ताड्ढाः । तदन्ताच्च ।

जीवु जित्तुल जिअइ जिय-लोइ, जइ तित्तुल दमु करइ,
गणइ विहवु एत्तुल न केत्तुल, तो ईत्तहे नाणु लहि जाइ लोइ
तेत्तहि निरुत्तउ. ७५

भल्लत्तणु जइ महसि^१, भल्लप्पणु पसमेण;

जइ करिएव्वउं पसमु, विजउ तो करेव्वउं करणहं;
जइ अ करेवा करण-विजउ, तो मणु निच्चलु धरहु;
निच्चलु मणु पुणु धरहु करिउ जउ राग-दोसहं;
तह विजउ करहि रागाइअहं अविचलु सामाइउं करिवि;
अविचलु सामाइउं करहि निम्ममत्तु निम्मलु करवि. ७६

७५. जीवो यावन्तं कालं जीवति जीवलोके यदि तावन्तं
कालं दमं करोति विभवं च एतावत् कियत् न गणयति ।
तृणायापि न मन्यत इति भावः । तदा अत्रैव ज्ञानं लब्ध्वा तत्र
लोके सिद्धलोके निरुत्तउ इति निश्चितम् याति । निर्धृतो भवती-
त्यर्थः । मात्रानामकं छन्दः ॥

जित्तुल । तेत्तुल । एत्तुल । केत्तुल । “अतोडैत्तुलः” [४३५.] ॥

एत्तहे । तेत्तहे । “त्रस्य डेत्तहे” [४३६.] ॥

७६. भल्लेति शीघ्रादित्वात् भद्रम् तस्य भावो भद्रत्वम् भद्रता वा ।
यदि त्वं काङ्क्षसि तदा भद्रत्वं प्रशमेन लभसे । ननु स एव नास्ति
अतस्तदुपायो वाच्य इत्याह । यदि प्रशमः कर्तव्यस्तदा करणानां
विजयः कर्तव्यः । ननु तद्विजयेष्युपायं न विद्म इत्याह । यदि च
करणविजयः कर्तव्यस्तदा मनो निश्चलं विषयेषु अगामुकं यूयं ध-
रत बिभृत । ननु तत् स्थिरं कथं बिभृतम् इत्याह । रागद्वेषयोजयं

अन्तु करेप्पि निरानिउ कोहहो, अन्तु करेप्पिणु सव्वह माणहो,
अन्तु करेविणु माया-जालहो, अन्तु करेवि, नियत्तसु, लोहहो. ७७

जइ चएवं मणसि संसारु सिव-सुख भुञ्जण तुरिउ,
तो किर सङ्गु मुञ्चणाहिं करि मणु,

तह सुह गुरु सेवणहं, निम्ममत्तु अइ दहु करेविणु. ७८

कृत्वा मनः पुनः निश्चलं धरत । रागद्वेषजय एव मनोनिश्चलता-
कारणम् इत्यर्थः । ननु तद्विजयमपि कथं करोमीत्याह । तथा अवि-
चलं सामायिकं कृत्वा रागादीनां विजयं कुरु । ननु तदपि कथं रच-
यामीत्याह । निर्ममत्वं निर्मलं कृत्वा अविचलं सामायिकं कुरु । एक-
स्मिन्नपि वृत्ते हेतुहेतुमद्भूतानि बहूनि वाक्यानि । तेषु च संबोध्यस्य
सामान्यविवक्षया एकलं विशेषविवक्षया च बहुत्वम् इति तत्क्रिया-
यामपि काङ्क्षसि धरतेत्यादौ एकवचनबहुवचनानि न विरुद्धानीति ।
वस्तुवदनककूपरयोयोगे सार्धं छन्दः ॥

भल्लप्पणु । “त्व-तलोः प्पणः” [४३७.] । प्रायोधिकारात् भल्लत्तणु ॥

करिएवउं । करेव्वउं । करेवा । “तव्यस्य इएवउं-एवउं-एवाः” [४३८.] ॥

लहि । करिउ । करिवि । करावि । “ल्क इ-इउ-इवि-अवयः” [४३९.] ॥

७७. निरानिउ इति निश्चितम् क्रोधस्य अन्तं विनाशं कृत्वा स-
र्वस्य मानस्य अन्तं कृत्वा मायैव जालं सुगतिगमननिरोधकत्वात्
आनायः तस्य अन्तं कृत्वा लोभस्य अन्तं कृत्वा निवर्तस्व तिष्ठ ।
कषायरहितो भवेति भावः । वदनकं छन्दः ॥

करेप्पि । करेप्पिणु । करेविणु । करेवि । “एप्प्येप्पिण्वेव्येविणवः” [४४०.] ॥

७८. यदि संसारं त्यक्तुं मन्यसे अभिलषसि शिवसौख्यं च

चित्तु करेवि अणाउलउं, वयणु करेप्पि अचप्पलउं,

कम्मु करेप्पिणु निम्मलउं, ज्ञाणु पजुज्जमु निच्चलउं. ७९

जमणु गमेप्पि, गमेप्पिणु जन्हवि, गम्पि सरस्सइ, गम्पिणु नर्मद,

लोउ अजाणउ जं जलि बुडइ नं पमु, किं नीरइं सिव-सर्मद. ८०

भोक्तुं संवेदयितुं त्वरितः उत्सुकः तदा किल इति आप्तवादे । सङ्गं पुत्रमित्रकलत्रादिस्वजनसंबन्धं भोक्तुं तथा शुभं गुरुं सेवितुं निर्ममत्वं च कर्तुं मनः अतिदृढम् अतिनिश्चलं कुरु । निर्ममत्वं वा अतिदृढम् अतिनिश्चलं कर्तुं मनः कुरु । अभिलषस्वेत्यर्थः । एवं मनसि कृते संसारोच्छेदो मुक्तिप्राप्तिश्च ध्रुवं भविष्यतीति भावः । मात्रा छन्दः ॥

७९. चित्तम् अनाकुलं विषयैः अनुपप्लुतं कर्तुं वचनम् अचप्पलउं इति सत्यं कर्तुम् कर्म कायव्यापारं निर्मलं निष्पापं कर्तुम् ध्यानं निश्चलं प्रयुङ्क्ष्व । धर्मध्याने निश्चले सति मनोवाक्कायसंयमो भविष्यतीति भावः । श्वेटकं छन्दः ॥

चएवं । भुज्जण । सुज्जणहिं । सेवणहं । करेविणु । करेवि । करेप्पि । करेप्पिणु ।

“तुम एवमणाणहमणहिं च” [४४१.] । चकाराद् एप्पि-एप्पिणु-एवि-एविणवः ॥

८०. यमुनां गत्वा जाह्नवीं गत्वा सरस्वतीं गत्वा नर्मदां च गत्वा यत् अज्ञाता युक्तायुक्ताविवेचनशीलो लोकः पशुरिव महिषादितिर्यगिव जले बुडति निमज्जति तत् किं नीराणि शिवशर्मदानि । न तज्जलानि स्वमध्यपातिभ्यः सदास्वान्तःस्थितेभ्यो मत्स्यादिभ्य इव मुक्तिशर्म प्रयच्छन्तीति भावः । वदनकं छन्दः ॥

[गमेप्पि । गमेप्पिणु । गम्पि । गम्पिणु । “गमेरेप्पिण्वेप्पयोरेहुंवा” [४४२.] ॥

अजाणउ । “तुनोणअः” [४४३.] । तुन्प्रत्ययस्य अणअः ॥]

नाइ निवेशिउ, नउ लिहिउ, नावइ टङ्कुकिणु,

जणि पडिबिम्बिउ, जणु सहजु, करि जिणु मणि उ(ओ?)इणु.८१

लिङ्गु अतन्नउं जइ नो कृवा, लहइ कृवाळु निव्वुदि, नृवा.८२

८१. निवेशितः स्थापितः तम् इव । लिखितः कुड्यादौ चित्रितः तम् इव । टङ्काभिः उत्कीर्णः प्रस्तरे विलिखितः तम् इव । प्रतिबिम्बितः दर्पणादौ लब्धप्रतिबिम्बः तम् इव । सहजः स्वभावः तम् इव च जिनं मनसि अवतीर्णं कुरु । दोहकं छन्दः ॥

नं । नाइ । नउ । नावइ । जणि । जणु । “इवार्थं नं-नउ-नाइ-नावइ-जणि-जणवः” [४४४.] ॥

८२. हे नृप यदि कृपा प्राणिषु दया नास्ति तदा लिङ्गं दर्शनिनां वेषधारणम् अतन्नम् अप्रधानम् । दुर्गतौ पततः कृपां विना न तेन परित्राणं किमपि भवतीति भावः । ननु कृपापरस्यापि समीहितसिद्धिर्न भविष्यतीत्याह । कृपालुः निर्वृतिं लभते समासादयति । सुमनोरमा छन्दः ॥

इह अपभ्रंशोदाहरणेषु कापि कापि पूर्वं लिङ्गव्यभिचारो दर्शितोस्ति अतस्तत्सिद्ध्यर्थम् अत्र “लिङ्गम् अतन्नम्” [४४५.] इति लक्षणं वचोभङ्गचन्तरेण उक्तम् ॥

निव्वुदि । “शौरसेनीवत्” [४४६.] इत्यनेन अपभ्रंशे शौरसेनीवत् कार्यम् । अतः “तो दोऽनादौ शौरसेन्याम्” [४.२६०.] इत्यादिना तस्य दः । एवम् अन्यदपि ऊह्यम् ॥

अपभ्रंशभाषा समाप्ता ॥

इअ सव्व-भास-विनिमय-परिहिं परम-तच्चु सव्वुवि कहिवि,
निअ-कण्ठ-माल ठवि नृव-उरसि गइ अ देवि मङ्गलु भणिवि. ८३

८३. अधुना श्रुतदेवताया उपदेशं समर्थयन् स्थानगमनपूर्वं च तस्याः परमार्हतश्रीकुमारपालभूपतिं प्रति प्रसादातिशयं प्रकटयन् तदुदीरितमङ्गलव्याजेन च महाकाव्यपरिसमाप्तौ ग्रन्थकारो मङ्गलम् आह । इति पूर्वोक्तयुक्त्या सर्वभाषाणां प्राकृतादिभाषाणां विनिमया व्यत्ययाः । परिहिं इति शीघ्रादित्वात् गीतयस्ताभिः कृत्वा सर्वमपि परमतत्त्वं कथयित्वा निजकण्ठमालां च नृपोरसि श्रीकुमारपालभूपकण्ठकन्दले स्थापयित्वा विन्यस्य देवी श्रुतदेवता मङ्गलं त्वं जिनप्रवचनप्रोत्सर्पणां कुर्याच्चिरं नन्द्या इत्यादि श्रेयोभिधायकं वाक्यं भणित्वा गता निजभुवनं संप्राप्ता ॥

प्राकृतादिभाषाकार्याणाम् अन्योन्यं तेषु तेषु प्रागुदाहरणेषु विनिमयो दर्शितः । स च न सूत्रं विना सिध्यति । अतः विनिमयेतिपदेन पर्यायान्तरेण । “व्यत्ययश्च” [४४७.] इति सूत्रं विनिमयार्थम् उक्तम् ॥

उरसि । “शेषं संस्कृतवत् सिद्धम्” [४४८.] । शेषं यद् अत्र प्राकृतादिभाषासु अष्टमाध्याये नोक्तं तत् सप्ताध्यायीनिबद्धसंस्कृतवदेव सिद्धम् । अतः यथा उरस्यशब्दस्य ल्याम् उरे उरस्मि भवतः तथा कचिद् एतदपीति । एवम् अन्योदाहरणेष्वपि रूपविशेषो ज्ञेयः ॥

अष्टमस्याध्यायस्य उदाहरणप्रतिपादनद्वारेण चतुर्थः पादः संपूर्णः ॥

एवं च व्याकरणाष्टमाध्यायलक्ष्यभूताः प्राकृतादिभाषाः समर्थिताः

इति शुभम् ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितश्रीकुमारपालचरितप्राकृतद्वयाश्रयमहाकाव्यवृत्तौ

अष्टमः सर्गः समाप्तः ॥

तत्समाप्तौ च समाप्तं चेदं वृत्तितः प्राकृतद्वयाश्रयमहाकाव्यम् ॥

सन्तापापहृद्दर्शनं शिवकलादानोदिताशंसनं

विश्वार्ध्यामृतदायिपादभजनं रत्नाकरानन्दनम् ।

श्रीकल्पद्रुमसोदरं कुवलयामोदप्रमोदोद्भुरं

कामोद्भासि कुरङ्गहारि सकलं भात्यत्र चान्द्रं कुलम् ॥ १ ॥

तस्मिन् सोभयदेवसूरिरभवत् कृष्णवृत्तिस्ततः

संविप्रो जिनवल्लभो युगवरो विद्यालिताराम्बरम् ।

तत्पट्टे जिनदत्तयोगितिलकः सन्मार्गपद्धार्यमा

ख्यातः श्रीजिनचन्द्रसद्गुरुतः सौभाग्यभङ्ग्येकभूः ॥ २ ॥

विज्ञाः केचन लक्षणेथ कतिचित् तर्केपरेष्यागमे

काव्येन्ये च समग्रशास्त्रचतुराः प्रायेण नामून् विना ।

व्यक्तुं नूनमिदं विधिर्बहुविधैः शास्त्रैर्विजाप्यासमान्

प्राज्ञान् राजसभास्वलम्भयदतो यान् जैत्रपत्राण्यरम् ॥ ३ ॥

भृङ्गायमाणपदपुष्करराजहंसा

वर्णप्रतापजितपुष्करराजहंसाः ।

श्रीजैनचन्द्रपदपङ्कजरजहंसा-

स्ते जज्ञिरे जिनपतिप्रभवोत्थहंसाः ॥ ४ ॥

चातुर्विद्यक्रमाढ्या विजिततदमृतक्षीविभूतीरहस्यो-

त्सर्गाख्यद्वन्द्वशृङ्गा स्तनितवरतपोभावना दानशीलाः ।

दुःप्रापाः स्वल्पपुण्यैः स्थगितपरगवीस्फूर्तिकीर्तिप्रपञ्चा

येषां पादप्रसादाद्भवति सुरगवी कामितार्थीय पुंसाम् ॥ ५ ॥

विष्वगव्यतिष्ठितजिनालयदम्भदृब्ध-

प्रालेयशैलजनितोत्तरदिग्वितर्काः ।

संधोपदं दधति संप्रति जैनपत्यं

ते श्रीजिनेश्वरयुगप्रवरा मुनीशाः ॥ ६ ॥

तेषामादेशमासाद्य कामकल्पदुमोपमम् ।

मूच्छाच्छेदसुधासारं श्रेयःश्रेयोदुनन्दनम् ॥ ७ ॥

नासिद्धं न विपक्षगामि च नवा नैकान्तिकं साधनं

येषां सत्प्रतिपक्षकं न विषयेसौवेपि नो बाधितम् ।

जात्युद्भावननिग्रहच्छलपरव्याघातविश्राणकं

दृष्ट्वा यानपरे श्रयन्ति समितौ धीरा वताज्ञापराः ॥ ८ ॥

दत्तो मुदा तैर्जिनरत्नसूरि-

क्षमाधिपैर्बोधमणिप्रदीपः ।

श्रीप्राकृतव्याश्रयगेहगर्भ-

स्थितं यदादर्शयदर्थजातम् ॥ ९ ॥

श्रीमज्जिनेश्वरयतीश्वरदत्तदीक्षा-

शिक्षोत्र पूर्णकलशो गणिरल्पबुद्धिः ।

अन्योपकारिषु पदं परिलब्धुकामो

वृत्त्यानया किमपि तत् प्रकटीचकार ॥ १० ॥

साहित्यतर्कागमशब्दविद्या-

शाणानिशातीकृतबुद्धिधारः ।

चिच्छेद लक्ष्मीतिलको गणिर्मे

सब्रह्मचारी स्खलितोक्तिवल्लीः ॥ ११ ॥

यदत्र वितथं किञ्चित् बुद्धिमान्द्यात् प्रजल्पितम् ।

प्राज्ञैर्मयि कृपां कृत्वा तच्छोध्यं शुद्धमानसैः ॥ १२ ॥

नीराज्यार्केण पूर्वं मरकतघटिते भाजने व्योम्नि धृत्वा

पुष्पाण्यृक्षाणि सार्विः कुमुदवनसुहृन्माङ्गलिक्यप्रदीपम् ।

धाता शान्त्यै विधत्ते सकलदिगधिपानललं यावदेषा

स्तात्तावन्मौक्तिकस्रग् बुधहृदि विवृतिः प्राकृतव्याश्रयस्य ॥ १३ ॥

समर्थिता विक्रमराजवर्षे

हयान्तरिक्षज्वलनेन्दुसंख्ये ।

पुष्यार्कशस्यामलफाल्गुनैका-

दशीतिथौ व्याश्रयवृत्तिरेषा ॥ १४ ॥

मानं त्रिंशदधिकद्विचत्वारिंशच्छतान्यभूत् ।

प्रत्यक्षरं गणनयामुष्यावृत्तेरनुष्ठुभाम् ॥ १५ ॥

॥ ग्र० ५२१ निखिलग्रन्थाग्रं ४२३० ॥ समाप्तमिति ॥ ध ॥

संवत् १५७१ वर्षे कार्तिकवदि चतुर्दशीबुधे सालीवाडामध्ये

वास्तव्यपण्डितवीठलसुतपण्डितलटकणलिखितम् ॥ ध ॥

यादृशं पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशं लिख्यते मया ।

यदि शुद्धमशुद्धं वा मम दोषो न दीयताम् ॥ ध ॥

शुभं भवतु । कल्याणमस्तु ॥ ध ॥

संवत् १५७० वर्षे श्रीअणहिलपुरनगरे श्रीखरतरगच्छे श्रीजिन-

सागरसूरिपट्टे श्रीजिनसुन्दरसूरिपट्टपूर्वविलसहस्रकरावतार-

श्रीजिनहर्षसूरिशिष्यैः श्रीकमलसंयमोपाध्यायैः श्री-

प्राकृतव्याश्रयवृत्तिर्लेखयांचक्रे ॥ ध ॥

Various Readings of the Manuscripts D.

पृष्ठे. पङ्क्तौ. Printed Text.	MS. D.
३ ३ अत्र	अथ
” ५ °धेयप्रयो°	°धेयसंबन्धप्रयो°
” १० ज्ञातिकुलं	ज्ञातकुलं
” १२ °प्रातीह्य°	°प्रतिहा°
४ १ जीवो	जीवे
” ” °तारिसय°	°तारिसय°
” २ °लोय-नि°	°लोगनि°
” ७ °णिचि°	°णिचि
” २२-२५ विदुषाम् ॥ २ ॥ अह..... भविष्यति ॥ अत्थि	विदुषाम् ॥ २ ॥ अत्थि
५ १२ अणहिल°	अणहिल°
” १७ °कुर्कुरं	°कुर्कुरं
” २० °कत्वात्	°कात्
” २२ अधुना	अथ
६ ५ उज्ज्वलत्वाच्च अनादर्शा आदर्शाः	उज्ज्वलत्वाच्चानादर्शा आदर्शाः
” १४ °त्वम् । सा तस्या°	°त्वम् । तस्या°
” १८ अनेके अनेके च	अनेकोनेकश्च
” २१ सहइ ।	सिहइ ।
७ १५ °कत्वात्	°कात्
८ १७ कारुण्यात्	कारणात्
” १८ °त्वेन सं°	°त्वेन खु इति सं°
” २४ इति राः ।	इति रा ।
” २५ आर्षे तु	आर्षे तु
१० १५ °नाभ्यश्च अभि°	°नाभ्यश्चाभ्यधि°
” १९ ताश्च जनश्च	ताश्च ता जनश्च
१२ ९ °सने शक्तिः	°सने प्रकटिता शक्तिः
” २३ °ज्ञा विश्वेन वा°	°ज्ञा विश्वेन वा°
१३ १२ वन्दनमा°	वन्दमा°
१४ ११ पुण्यं	तारुण्यं

पृष्ठे. पक्षौ. Printed Text.

MS. D.

१५	५	कुमार°	कुमर°
„	१४	अत्र	अत्र च
१६	१४	कुङ्कुण°	कुङ्कुण°
१७	६	दक्खिण्ण°	दक्खिन्न°
१८	४	णलाडं°	णडालं°
„	२२	धारणां	धारणं
„	२३	निलाड णलाडं ।	निडाल णडालं ।
१९	६	बुहं-बुडं गउअ-चण्डं व ।	बुहबुन्द्रं गउअवद्रव ।
„	७	मध्यमलोके	मध्यलोके
„	१८	शालिनी [प्रज्ञा] प्रतिभा । तस्याः	शालिनी प्रज्ञा तस्याः
„	२०	द्भुतावबो°	द्भुतवो°
„	२१	चण्डम् ।	वन्दं ।
„	२२	चण्डमिव ।	चद्रमिव ।
„	२३	चुडं चण्डं । चण्ड°	बुन्द्रं । वन्द्र°
२०	१५	अहिण्णु ।	अहिण्णू ।
२१	१३	स्य सकष्टस्य	स्य कष्टस्य
„	१५	निर्मूलकापंकषितत्वात्तन्ना°	निर्मूलकापंकषितत्वान्ना°
२२	१८-२१	अलाबूलता..... । वाला°	अलाबूलतावाला°
२३	४	दिग्गघो	दिग्गघो
„	१४	पठितम् ।	पठितम् ।
„	१९	द्वाविंशत्या गाथा°	द्वाविंशतिगाथा°
२४	१	दिस°	दिसि
„	२	यरिएहि	यरिएहिं
„	४	हवन्ति	हवन्ति
„	८-११	पवित्रश्चेति ॥ समय ।	पवित्रश्चेति समय ।
„	१४	संस्कारकारिणः	संस्कारकारिणः
„	२५, २६	रातः ई ॥ उत्त्वम् ।	रात उत्त्वम् ।
२५	१	सारिणि	सारिणि
„	५	रमेसु	रमिसु
„	१४	तलानि चतु°	तलानि यानि चतु°
„	१५-१७	सत्तृष्णं दिने जागरिता	सत्तृष्णादिगरिता

पृष्ठे. पङ्क्तौ. Printed Text.

MS. D.

२७	५	°हलदि.....हलिदि°	°हलिदि.....हलद्°
„	२१	अहरिद्रारागो निबिडज्ञेहः का°	अहरिद्रारागो निबिडज्ञेहका°
„	२३	अत्र	अथ
२९	१	°रुई	°रुई
„	३	पटलं,	पडलं ।
„	४	°निज्जरिणीसुं न्हाऊण	°निज्जरणीसुं ण्हाऊण
„	„	वम्हाणा°.	वम्हाणा ।
„	७	वासे लोके	वासलोके
„	८	पाताल इव	पाताले इव
„	१८	निर्झरिणीषु	निर्झरिणीषु
३०	६	एरिसिआओ	एरिसिआओ
„	१८	द्विजा रविं.....त्वां च	द्विजा रविं त्वां च
३१	५	ईदृश्यः । न कीदृयोपीत्यर्थः ।	ईदृश्योपीत्यर्थः ।
३२	१	°बाहु°	°बाहु°
३३	२	नमिरा.	नविरा ।
„	७	°पदार्थपरि°	°पदार्थसार्थपरि°
„	९	शतपट्टां°	सितपट्टां°
„	१३-१७	तत्संनियोगे ह्रस्वश्च.....लस्य द्विः ।	तत्संनियोगे च लस्य द्वि ।
„	२०	°निरोपणे	°निरोपे
३४	१६	स्थूणा स्तम्भस्तत्संनिभा	स्थूणास्तम्भसंनिभा
३६	३	निवुत्त.....निअत्तो,	निअत्त.....निवुत्तो ।
„	८	संमान°	सन्मान°
„	१०	धृष्टाधृष्टानां प्रगल्भाप्रगल्भानां	धृष्टानां प्रगल्भानां
„	१९	कामवशवर्तित्वेन	कामवर्तित्वेन
३७	६	मुअङ्गि...मिअङ्गं.	मुअङ्गि...मिअङ्गं ।
३८	११	धरण्यां	धरिण्यां
„	१५	मुअङ्ग मिअङ्ग ।	मुअङ्ग मिअङ्ग ।
३९	१	°रिउ-विलास°	°रिउसरिविलास°
४०	५	त्रि षट्	त्रिक षट्
४१	५	देव्वा°	दिव्वा°
„	८	पराक्रमत्वेन	पराक्रमवत्त्वेन

पृष्ठे. पङ्क्तौ. Printed Text.

- ४२ ९ मनोहरसर°
 „ २३ °पुटदलनं गो°
 ४३ ६ समासः ।
 „ १० °र्व आदेशः ।
 ४४ ६ सुउमाल°
 „ २० एत् ।
 ४५ १९ °रस्य उल्लखलश्च लोहस्य उल्लख°
 ४६ १८ करे सन् अवगतः ऊ°
 ४७ ६ °नक्तंचर°
 „ ९ °श्लाघ्या
 ४८ ४ °जर्तण°
 „ ६ वक्ष्यमाण°
 „ २३ नक्तंचर ।
 „ २४ „
 ४९ ४ लायण°
 „ ११ °गजवरः
 „ १२ °च्छापेन च्युतो°
 ५० २ मयगलो
 „ १० °कासित°
 ५१ २ मयावत्यं.
 „ ११ हुग्गः ।
 ५३ १० मृतककपाल°
 „ २३ अत्युन्नतत्वेन
 ५४ १४ अतुच्छाः
 „ १८ सटा°
 ५५ ४ °धुसणुमीस°
 ५६ १-३ °विणिम्मिअ.....सिडिलिअ°
 ५८ ३ निसिडाइ°
 „ ७ °धोरणी°
 „ १७ °प्रसिद्धनैषेधिकीं
 ६२ १ सोवओग°

MS. D.

- मनोहरः सर°
 °पुटं दलनं च गो°
 सः ।
 °र्वदेशः ।
 सुकुमाल°
 एद्वा ।
 °रस्योदूखलश्च लोहस्योदूखलश्च
 करे गतः सन् ऊ°
 °नक्तंचर°
 °श्लाघा
 °यर्तण°
 पूर्वोक्त°
 नक्तंचर ।
 „
 लायण°
 °गजो
 °च्छापेनाक्रोशेन च्युतो°
 गयवरो
 °काशित°
 गयावत्यं ।
 दुग्ग ।
 मृतकपाल°
 अत्युच्चत्वेन
 अतुच्छं
 शटा°
 °धुसणुम्मीस°
 °विणिम्मिअ सिडिलिअ°
 निसिडाइ°
 °धोरिणी°
 °प्रसिद्धः निषेधिकीं
 सोवओअ°

पृष्ठे. पक्षौ. Printed Text.

MS. D.

६४ ५ प्रयुज्यन्ते ।

” १५ सुवर्णमणि°

६६ ९ क्षुषाभिः [पाषाण.....रिव] दृष्टाः ।

” १६ °खिगूढं.....द्विगूढ°

६७ २४ शिरायां

६९ १६, १७ आरात्रि°

७० ४ सइ

७१ १२ ये जीवास्तेषां

” १४ मुक्तपदवी°

७२ ३ °नउलाण ।

” ६ यत उक्तम् ।

” ८ सुप°

” २१ सोमि

” २७ सान्द्र°

७३ ५ पचूहा पचूसेवि

” १० अद्यानां स्त°

” १८ °सत्थाइ ।

” २१ अनुष्ठितमेवे°

७५ १३ पचूहा पचूसे

” १९ सारिक्खं ।

७६ ३ वदनकं

७९ १४ माने हेतु°

” २२ निर्वापणात्

८१ १६ तुर्यांशो

८२ १२ इष्ट ।

८३ १५ °जाज्वल्यमानज्वलन°

प्रयुज्यन्ते स्म ।

सुवर्णदुर्वर्णमणि°

क्षुषाभिर्दृष्टाः नर्तनरामणीय-
कविलोकनलोलुपत्वेन निनि-
मेषनिश्चलत्वादिना तथाव-
स्थानात् पाषाणपुत्तिकाभि-
रिवेत्युत्प्रेक्ष्यते ॥

°खिमूढं.....द्विमूढ°

शिरायां

आरात्रि°

सय

ते जीवाश्च तेषां

मुक्तिपदवी°

°निउलाण ।

यदुक्तं ।

णुप°

सामि

सार्र°

पचूसा पचूसंपि

अद्यानां हद्यानां स्त°

°सत्थाइ ।

अनुष्ठितमेवे°

पचूहा पचूसं

सरिक्खं ।

पचचाहोवदनकमिति वदनकं

मानहेतु°

निर्वापनात्

खंडशो

इष्ट ।

°जाज्वलज्वलन°

पृष्ठे. पङ्क्तौ. Printed Text.

MS. D.

८४	६	स्पर्धा यत्र अन्दोलने तद्	स्पर्धा अभिभवेच्छा यत्र तद्
८५	१९	°काश्मीराः	°कश्मीराः
८६	६	शौदीर्यं	शौदीर्यं
८८	१३	°तीर्थे वा	°तीर्थे हे
८९	४	कुरवयं	कुरुवयं
९०	१४	सूक्ष्मस्थस्य क्ष्मस्य	सूक्ष्मस्थक्ष्मस्य
९१	१९	दुःखोत्पादकेषु अन्तःपातो यस्य तत् तादृशं कुरवकं	दुःखोत्पादे कष्टविधानेन्तप्रायं मृत्युकल्पं कुरवकं
९०	१५	युष्मत्प्रिया नागमिष्यन्तीति	युष्मत्प्रेयानागमिष्यतीति
९१	१६	चन्द्राणि	वन्द्राणि
९१	६	अचन्द्र इति किम् । चन्द्र ।	अवन्द्र इति किम् । वन्द्र ।
९२	१४	पथिकानां वनं	पथिकानां पान्थानां वनं
९३	९	°गुणाख्या°	गुणाख्या°
९५	७	येषां [तेषां] पूरितः	येषां ते तथा तेषां पूरितः
९७	४	°कढिण°	°कढण°
९८	१४	°सहना प्रिया वज्रकठिनहृदया कापि	°सहना वज्रकठिनहृदया कापि प्रिया
९९	७	कसण	कसणा
१००	१७	प्रियः	प्रेयान्
१००	३	आणालव्व	आलाणव्व
१०१	३	कुरवया दढयरं	कुरुवया दढतरं
१०१	९	°स्थानं ऋ°	°स्थानं य ऋ°
१०१	१५	°त्कण्ठादिज°	°त्कण्ठाधिज°
१०१	१८	सुराष्ट्रं तयोर्युवलो	सुराष्ट्रा तयोर्युवतयो
१०१	२२	सजणा ।	सयणा
१०१	१९	विशंकट°	विसंकट°
१०१	२२	तिलककुसुमं	तिलकं कुसुमं
१०२	७	रम्भं	रब्भं
१०२	१३	अङ्गनाश्रेष्ठे	अङ्गनाप्रधाने
१०३	४	चलणे	चरणे
१०३	७	पूर्वकृता°	पूर्वं कृता°

पृष्ठे. पक्षौ. Printed Text.

- १०४ ३ °पेम्मेहिं पीअसीओ
 ,, २४ [इत्थी] त्थी ।
 १०५ २३ तिर्यच्च°
 १०६ २ सठो
 १०७ १३ गृहीता ।
 १०८ ३ म्मि
 १०९ ४ बाहुल्लच्छीहि
 ,, २५ गर्विन्
 ११० १० °प्रयोगं
 १११ १ एक°
 ,, ३ अवरि°
 ,, २५ मन्मथेन.....
 ११२ ५,६ ...रमितः कामितः ।
 ,, २५ °चरितद्वया°
 ११४ ६ चेअ
 ,, १० हन्दि ।
 ,, १९ नूलां स्व°
 ,, २१ पुष्प्यन्तीति ।
 ११५ ८ लक्षणे ।
 ,, १४ बले ।
 ११६ ८ स्मृत°
 ११७ ३ हु
 ,, १६ श्रुत°
 ११८ ५ मिलाणा
 ११९ ४ पत्तेअं मित्ताइं
 ,, ६ °अंति° ।
 ,, ११ । स प्रियः
 ,, १३ सोल्लुण्ठम् ।
 ,, १७ वयस्याश्च
 ३

MS. D.

- °पेमेहिं पेअसीउ
 त्थी इत्थी ।
 तिर्यच्च°
 सठो
 गृहीता आलिङ्गिता ।
 म्मिह
 बाहुल्लच्छीइ
 गर्ववन्
 °योगं
 एक°
 उवरि°
 मन्मथेन रतेच्छया मिश्रः
 प्रियो रतिमिश्रया सुरताभि-
 लाषयुतया कयापि रतः
 कामितः ।
 °चरितप्राकृतद्वया°
 चेव
 हन्दि ५
 नूलां स्व°
 पुष्पतीति ।
 लक्ष्मणे ।
 बले २
 सृत°
 खु
 सृत°
 गिलाणा
 पत्तेय मत्ताइ अ
 °अंति ।
 । प्रियः
 सोल्लुण्ठम् ।
 वयस्यश्च

पृष्ठे. पङ्क्तौ. Printed Text.

MS. D.

११९ २२ °सरिअंति	°सरिअमिति
१२० ४ जंवि	जंवि
„ १४ हु । खु ।	हु ४ खु ४
„ १५ ऊ ।	ऊ ४
„ २३ वणे ।	वणे ४
१२१ १ एकेक°	एकेक°
„ ५ पश्य ।	पश्ये ।
१२२ ३ सिरसा°	सिरसा°
„ ४ किं	कं
„ ७ टा-आमो°	टामो°
„ ८ प्रियालैः	पियालैः
„ १५ कृष्टः	आकृष्टः
१२३ ४ नीहरिआ	णीहरिआ
१२४ ६ धारीए.	धाराए ।
„ १५ वेएणं ।	वेगेणं
„ १९ तम् आश्चर्य°	तं तत्राश्चर्य°
„ २० °जलयन्त्रनिर्गमं	°यन्त्रजलनिर्गमं
१२६ २१ दंपतिभि°	दंपतीभि°
१२७ १६ दहिणो । महुणो ।	दहिणो २ । महुणो २ ।
१२८ १४ प्रियैः	प्रियेण
१२९ ६ उट्टिसिओ	उट्टसिउ ।
„ ११ सफरा°	शफरा°
„ २० °गण्डूषप्रादु°	°गण्डूषप्राप्तिप्रादु°
१३१ २१ भणिते प्रत्यु°	भणितेपि प्रत्यु°
१३३ १८ भणितं जल्पि°	भणितं परस्परं जल्पि°
१३५ १४ पूर्वोक्तं प्रति°	पूर्वोक्तं विज्ञापितं प्रति°
„ १६ विज्ञाप°	विज्ञाप°
१३८ ९ जलक्षणे	जलोक्षणे
१४० १३ राइणो ।	राइणो राइणो ।
१४५ १७ पुष्पति	पुष्प्यति
१४६ २ पारियाण	पारयाण

पृष्ठे. पङ्क्तौ. Printed Text.

- १४६ ३ चिञ्चिणिअ°
 „ १३ मलयादि°
 „ २० चिञ्चिणिका°
 „ २१ एतस्य आ°
 १४७ १४ [एतस्मिन्]
 „ २० ईति
 १४९ ११ जल्पन्ति कथयन्ति ।
 „ १४ °यतेति ।
 १५० १८ सुरसाख्यः प्रसिद्ध°
 १५१ ४ ढोवणत्थं
 १५२ ७ ३३-३५.
 „ १८ युष्माकं ७
 १५३ १७ °नान्तम् । लामः ।
 १५५ ५ °पादपप्रसूना°
 „ ७ समुच्चययो°
 १५६ १ कुररा
 „ ७ कुररौ
 „ १५ चतुर इमान्
 १५७ १३ हाहाभिर्देवगायनैस्तेषां वा
 १५८ १० आयंश्चासौ पवनश्च
 १५९ १२ °भ्यां पद्मानि वी°
 „ १४ । भवतीति
 „ २१, २२ इह शरदि.....समर्थः
 १६० ९ वधाय विनाशाय कुपिते
 „ ११ भविष्यती°
 „ १३ भूतम् ।
 „ १८ °सादद्यात् त इ°

MS. D.

- चिञ्चिणिअ°
 मलयाजादि°
 चिञ्चिणिका°
 एतस्य च आ°
 एतस्मिन्
 इति
 कथयन्ति जल्पन्ति ।
 °यत ।
 सुरसाख्यप्रसिद्ध°
 ढोवणत्थं
 Omits three verses,
 33, 34 and 35.
 युष्माकं ८
 °नातमिति लामः ।
 °पादपाप्रलप्रसूना°
 समुच्चयावयो°
 कुररा
 कुररौ
 चतुर इमान् चतुर इमान्
 चतुर इमान्
 हाहा देवगायनस्तेन तेषां वा
 यन् वहन् स चासौ पवनश्च
 °भ्यां पश्यतां वी°
 । न भवतीति
 इह शरदि मर्त्यगणाय सुरे-
 भ्यश्च खु निश्चितं अलं समर्थः
 वधाय विनाशनिमित्तं रुष्टे
 कुपिते
 भवती°
 भूतं संवृत्तम् ।
 °सादद्यात् ता इ°

पृष्ठे. पङ्क्तौ. Printed Text.

- १६० १९ पृष्ठे
 „ २३ न एति नायाति किंतु
 १६१ ५ इव दूरं पथिकः तेभ्यो°
 „ ९ उज्ज्वलैः कन°
 „ १० लोपात् ।
 „ १२ देश्यं शीघ्राथै ।
 „ १७ गुरु भवति गुरुयति । अलो°
 १६२ १६ श्रेष्ठमपि
 „ २४ विस्फुरन्ति
 १६३ ३ पासह
 „ १९ फलिनीलताः श्यामालताः ताश्च
 „ २२ पासह ।
 १६४ ११ चणकेषु
 „ २० अप्रीतिकां
 „ २२ एस्थाने
 १६५ १ जुव
 „ ११ °रजन°
 „ १६ पुष्पमाल्यादि°
 १६६ ५ कराविज्जइ
 „ ८ भवन्तं भा°
 „ २३ मरणा°
 १६७ ९ करावीअइ ।
 १६८ १० भवन्तीं
 „ १५ युग्मे आर्या°
 १६९ ५ पुंनागो,
 „ १८ °लोको
 १७० ११ लभ्यते
 „ १७ इति पूर्वोक्तरीत्या
 „ १९ श्रीकुमारपालदेवः
 १७३ १९ विशेषं

MS. D.

- पृष्ठौ
 न पथिक एति किंतु
 इव तेभ्यो°
 उज्ज्वलैः दीपैः कन°
 लोपे ।
 देश्य युगपत् ।
 गुरु वति वा । अलो°
 प्रेष्ठमपि
 स्फुरन्ति
 पासेह
 फलिनी श्यामा तस्या लताश्च
 पासेह ।
 चणकेषु
 अप्रीतिकं
 एः स्थाने
 जुव
 °रजन°
 स्वस्य माल्यादि°
 करावीअइ
 भवन्तं तं भा°
 मारणा°
 करावीअइ २
 भवतीं
 युग्मे आद्या आर्या°
 पुंनामो ।
 °लोकश्च
 लभ्येत
 इत्यारामिकोक्तरीत्या
 श्रीकुमारपालभूपालः
 विशेषकं

पृष्ठे. पक्षौ. Printed Text.

- १७३ २० प्रिये संमुखं.....दानाद्यर्थं
 १७४ ११ प्रियेण सह.....वदिष्यामि ।
 „ १७ इत्यर्थः ।
 „ १८ विजनं
 „ २३ स्वपरिचारिकां
 १७५ १८ रमस्व । त्वमपि
 „ २१ रमते [इयं रमते] ।
 १७७ १२ किलकिंचितं
 „ १९ वयं भविष्यामः ।
 १७८ ६ होज । होजा ।
 „ १६ विहसन्ती
 १८२ ३ °पसमणिं
 „ १५ °प्रशमनीं
 „ १६ । दिनतापः
 „ १८ संतापिताङ्गः
 १८३ ७ अपिबत् ।
 „ १३ स्वपति
 १८४ १७ उकुकुरिअ
 १८५ १२ मानिनीमानो येन
 „ १९ °मयं धव°
 १८६ ८ सर्वत्रात्र रेचिर्वहिर्निःसारण...
 निःसारणम् ।
 „ १० धनुर्गुणः
 „ २१ °गुण्डित°
 १८७ ७ तथैव
 „ १४ °ढक्कौम्बाल°
 १८९ ६ °स्फोरणं
 „ १७ माण्डलिकाः

MS. D.

- प्रियसंमुखं गृहं प्रविशति
 प्रियेभ्यक्षणादानाद्यर्थं
 प्रियं वक्ष्यामि वक्षसि धरि-
 ष्यामि ।
 इत्यर्थ इति यावत् ।
 जनं
 स्वप्रतिचारिकां
 रमस्व । त्वं रमस्व । त्वमपि
 रमते । इयं रमते ।
 किलकिंचितं
 वयमभविष्याम ।
 होज २ होजा २ ।
 विकसन्ती
 °पसमिणि
 °प्रशमिनीं
 । तापः
 संतापिताङ्गः
 अपिबत् अधयत् ।
 स्वपति
 कुकुरिअ
 मानिनीमानो ना(का?)मिन्य-
 मिमानो येन
 °मयधव°
 सर्वत्र रिचिर्वहिर्निःसारण...
 निःसारणम् ।
 धनुर्गुणः
 °गुण्डित°
 तथैव
 °ढक्कौम्बाल°
 °स्फेरणं
 मण्डलिकाः

पृष्ठे. पङ्क्तौ. Printed Text.

- १८९ १८ °माण्डलिक°
 १९१ ६ °भुमचाहिं
 १९६ ६ चतुरङ्गसैन्यं
 १९७ १ कम्मन्तमत्त°
 २०१ १० माठी यस्य
 „ २१ °भक्ष्वा
 २०२ ४ णिच्चलीअ
 „ १४ मुखन् दुःखं
 „ १८ कुमारपाल नृप कु°
 २०३ १२ °कृते समा°
 २०४ १६ राजिताश्च ॥
 २०५ १९ °स्तन्मते तेज°
 २०६ २३ °सुवार्तो°
 २०७ १२ °व्रजित
 २०८ १४ केवलं ल°
 २१० २१ विल्लण्टित°
 २११ ४ णिज्जोड°
 „ ५ °सिरिक्क°
 „ ११ °अच्छिआ ।
 „ १२ छेदनशल्लैः
 २१२ २ दलं
 २१३ १ °जय°
 „ १८ परं पारं
 „ १९ फंसावही ।
 २१४ ९ आक्रन्देणी°
 २१५ ५ ततं
 „ १२ त्वदाज्ञानङ्गीकारेण विरोधकं यत्
 „ १५ संतप्येक्ष°
 २१६ ५ गुलगु°
 २१७ १ उब्भुत्तिअ°
 २१८ ७ धरिष्याम इति

MS. D.

- °माण्डलिक°
 °भुमयाए
 चतुरङ्गवाहनं
 कम्मन्तमन्त°
 माठिर्यस्य
 °भक्ष्वा
 णिव्वलीअ
 मुखन् सन् दुःखं
 कुमारपाल स कु°
 °कृते सति समा°
 राजिताश्च कामिताश्च ॥
 °स्तन्मते च तेज°
 °सूचार्थो°
 °व्रजितः
 केवलल°
 लुटित°
 णिच्छोड°
 °सिरिक्क°
 °अच्छइ ।
 छेदनाः शल्लैः
 बलं
 °जइ°
 परपारं
 फंसाविही ।
 आक्रन्दे णी°
 तं
 त्वदाज्ञाङ्गीकारेण विरोध । यत्
 संतपेक्ष°
 गुलगु°
 अब्भुत्तिअ°
 धारयिष्याम इति

पृष्ठे. पक्षौ. Printed Text.

२१९ १२ न स्थातुं दा°
 २२० ९ जृम्भमाणः
 „ १० महार्घं
 २२१ १८ त्थुन्दिअ ।
 २२२ २ तलअण्टइ
 „ ९ संसारे सर°
 २२५ ७ °हितपद°
 „ १५ °विषयपरम°
 २२६ १९ पूर्णभृताः
 २२८ ८ तादशवराङ्ग°
 „ १७ शतवा°
 २२९ ३ °कह°
 „ २१ ऊहापोहो°
 २३० २० °लषेत
 २३२ १० स्पृष्टा स°
 २३३ ९ कुक्कुरी
 २३४ ९ तीक्ष्णं ब्रह्म°
 „ २१ कर्णाभ्यष्टनैका°
 २३५ ९ °रसेन म्र°
 „ २० प्रतीक्षते भवा°
 २३६ १५ मार्गाः कुम°
 २३७ १७ पर्यस्यति
 २३८ ६ ओवाहए
 „ २० युक्तायुक्तकारिता
 २४३ ५ युध्यते न युद्धं
 „ १६ दुःखकालेपि
 २४५ १३ अधर्मम् अध°
 २४६ ३ °म्मीलणआ
 २४७ १२ °पदार्थे
 „ १४ विदधामि ॥
 २४८ ३ ख-पुष्प°

MS. D.

नः स्थातुं न दा°
 जृम्भमानः
 महर्घ्यं
 छुन्दिअ ।
 तणअण्टइ
 संसारे संसर°
 °हितप्रद°
 °विषयं परम°
 पूर्णा भृताः
 तादशवराङ्गनावराङ्ग°
 शतं वा°
 °बहु°
 ऊहोपोहो°
 °लषत
 स्पृष्टा श्लिष्टा स°
 कुक्कुरी
 तीक्ष्णं ब्रह्म ब्रह्म°
 कर्णाभ्यष्टनिका°
 °रसेन च म्र°
 प्रतीक्षते अविभवा°
 मार्गा अपमार्गाः कुम°
 पर्यवस्यति
 ओहावए
 युक्तकारिता
 युध्यते युद्धं
 दुःखमाकालेपि
 अधर्मध°
 °म्मीलणउ
 °पदार्थेषु
 विदधामि करोमि ॥
 खपुष्प°

पृष्ठे. पङ्क्तौ. Printed Text.

MS. D.

२४८ ६ अर्हद्विज्ञान°	अर्हदादिध्यान°
२४९ ६ अप्पाप्प°	अप्पाअप्प°
„ २१ परम°	चरम°
२५३ १३ भावेन अ°	भावेन च अ°
२५४ ६ सिद्धेहिवि	सव्वेहिवि
„ ७ अह्विय°	अपह्विय°
२५५ ७ °दाभिर्विग्रं	°दादनिर्विग्रं
२५६ ५ स्पृशेच्छिष्यः ।	स्पृशच्छिष्यः ।
२५८ ८ अपदादावित्येव ।	अपदादित्येव ।
२६० २१ °न्यत् प्राकृतवदिति ।	°न्यत् प्राकृतवदेव भवन्ति ।
२६७ १८ सुषुम्णा°	सुषमणा°
२७५ ३ तुम्हे निक्खउ	तुम्हि निरिक्खउ
„ १८ नेतुं त्वा°	नेतुं प्रापयितुं त्वा°
२८० ४ बोलहु	बोलहु
„ २३ किम् । अक°	किम् । कि । करहा । पुलय । असंयुक्तानामिति किम् । अक°
२८१ ७ अम्बल्लं ।	कम्बल्लं ।
२८७ ७ । तादशः	। स तादशः
२९२ १३ सार्धं छन्दः ॥	सार्धच्छन्दः ॥

CORRECTIONS.

पृष्ठे.	पङ्क्तौ.	अशुद्धम्.	शुद्धम्.
२	३	°करणवण°	°करणवण° (°करणप्रवण°?)
३	५	अभिधेयप्रयोजन°	अभिधेयसंबन्धप्रयोजन°
४	१	जीवो	जीवे
७	१५	सालाहणो ।	सालाहण ।
८	१८	°लेन संभा°	°लेन खु इति संभा°
१०	१	संज्ञाए	संज्ञाए
”	”	°बइल्लो,	°छइल्लो,
”	१२	संज्ञाए ।	संज्ञाए ।
”	१४	मानुष्यः	मनुष्यः
”	१५	°नाभ्यश्च अधि°	°नाभ्यश्चाभ्यधि°
”	१९	ताश्च जनश्च	ताश्च स जनश्च
११	१८	इति अनु°	इति वा अनु°
१२	१	°वंज्झ-जण-वञ्ज्झो,	°वंझ-जण-वञ्झो,
”	९	°त्रासने शक्तिः	°त्रासने प्रकटिता शक्तिः
१३	१९	वंज्झ	वंझ
”	२०	वञ्ज्झो ।	वञ्झो ।
”	२२	वा”	वा”
१४	११	पुण्यं	तारुण्यं
१५	५	तत्थ सिरि-कुमार°	तत्थ सिरि-कुमर°
”	१४	अत्र	अत्र च
”	”	देवतानि ।	दैवतानि ।
१६	४	किंत्ति	किंति
”	९	डो विस°	डोविंस°
”	१४	°चम्पकादि दाम ।	°चम्पकादिदाम ।
१७	१६	निषिक्तं	निषिक्तं (निःषिक्तं?)
”	१७	निःसत्त्वं	निःस्वत्वं
१८	३	खाए	खाए

पृष्ठे. पञ्चौ. अशुद्धम्.

शुद्धम्.

१८ १४ °सौख्याय

°सौस्थ्याय

„ २५ Add १B खाएनीगा.° C खाएमीगा.°
D खाइतिगा.°

१९ १८ अखण्डिता अच्छिन्ना

अखण्डितः अच्छिन्नः

२० १ धनु°

धनु°

„ १२ किं च

किंवत्

„ १५ अहिण्णु ।

अहिण्णु ।

„ २१ यस्मिन्

अस्मिन्

२१ ७ आश्चर्यकौतुकनिरीहाः

आश्चर्ये कौतुके निरीहाः

„ ८ यमिनामपि

योगिनामपि

२२ १६ °दाइ वा°

°दाई वा°

„ २१ रण्णे

रण्णे

२३ १६ अणुरागो ।

अणुरागा ।

२४ ९ °नुसारे°

°नुस्वारे°

„ १३ °कूर्पासवद्यशो°

°कूर्पासद्यशो°

२५ ४ °रावेहि अ पिअ°

°रावोट्ठिअ-पिअ°

„ १४ °तलानि चतु°

°तलानि यानि चतु°

२६ ६ एत्त्वम् ।

एत्त्वं वा ।

२७ १५ °प्रतिश्रुते

°प्रतिश्रुति

„ २४ हलद्वा । हलद्दी ।

हलद् । हलद्दि ।

२८ ६ °निवास°

°निवास°

२९ १० दिआ ॥

दिआ । निवास ॥

„ २२ इति ओत्त्वम्

इति इत ओत्त्वम्

„ २६ 1 BC insert निवास before कचित् Omit.

३० २ अजुण्ण सूर°

अजुण्ण-सूर°

३१ ७ पेऊस ।

पेऊसा ।

„ १२ पेढ

पेढे

३२ १ °बाहु°

°बाहु°

„ १६ एवं मङ्गल°

एवंमङ्गल°

३३ ७ °पदार्थपरि°

°पदार्थसार्थपरि°

३४ २५ स्थूणाः.

स्थूणास्तंभसंनिभा.

पृष्ठे. पङ्क्तौ. अशुद्धम्.

३६ ३ निवृत्त°

„ २७ Add १ BC नियत्त.....कलिनिवृत्तो.

३७ १८ उक्त् स्यात् ।

„ २५ अमोस अमूस अमुस ।

३९ १ °रिड-विलास°

„ १४ सरिस । सरिच्छ । “दशेः

„ १५ रिरादेशो भवति ।

४० ५ त्रि षट्

४१ ८ पराक्रमलेन

४२ ७ °पुञ्छपमु°

४४ ६ सुउमाल°

४६ ५ सुउमाल ।

„ २० “अवापोते च”

४७ ९ °श्लाघ्या

४८ ३ चार्डण्ड-कार्डे

„ ४ अणिउत्तय-सुरहि-जर्डण°

४९ १२ °च्छापेन च्युतो

„ १४ चार्डण्ड-कार्डे । अणिउत्तय । जर्डण ।

५० १० काशित°

५३ ९ खटाङ्ग°

५५ २ अणिउत्तय°

५६ १४ शिथिलित-

५८ २ °तनु°

„ १७ °प्रसिद्धनैषे°

„ २३ अणिउत्तय ।

६० १५ ललाटे योजित°

„ १८ ५४. परिखा

शुद्धम्.

निवृत्त°

उक्त् ।

अमोसा अमूस अमुसा ।

°रिड-सरि-विलास°

सरि । सरिस । सरिच्छ । “दशः

रिरादेशः ।

त्रिक षट्

पराक्रमलेन

°पुञ्छ-पमु°

सुकुमाल°

सुकुमाल ।

“अवापोते”

°श्लाघा

चार्डण्ड-कार्डे

अणिउत्तय-सुरहि-जर्डण°

°च्छापेनाक्रोशेन च्युतो

चार्डण्ड-कार्डे । अणिउत्तय ।

जर्डण ।

काशित°

खटाङ्ग°

अणिउत्तय°

शिथिलितः

°तणु°

°प्रसिद्धः नैषे°

अणिउत्तय ।

ललाटयोजित°

५४. स्तुतिमेव गाथाष्टकेनाह ।

परिखा

पृष्ठे. पञ्चौ. अशुद्धम्.

६० २४ पापाद्धप्रमु°

६३ ९ विगन्धोच्छ्वास°

६४ ५ प्रयुज्यन्ते ।

६५ १ °ण्डालाहिं

„ ९ प्रारब्धम् ॥

„ १८ °रागलम्

६६ ११ ण्हो वा°

६९ ५ जीविअ-मणेण;

७२ ११ धय°

„ २७ सान्द्रशिरो°

७३ १८ °सत्थाइ ।

„ २८ BC.

७५ १० सुक्कं

७६ ९ °प्राकृताद्यश्रय°

७८ १२ इतिषष्ठी ॥ अधिका.....अहिमज्जु

८२ १२ इट् ।

८३ १९ इन्ध ।

८९ ८ °स्मह्मां

९० ६ सैव

„ ७ ग्रहीष्य

९१ २० बहुलम्”इति

९३ ८ । उत्प्रेक्ष्यते ।

„ २३ B उत्प्रेक्ष्यन्ते.

९४ ८ °तरु

„ ९ त्र्यश्रा°

„ १२ °भ्राः

„ १३ कामकर-

„ १८ कुंपलआ ।

शुद्धम्.

पापद्धिप्रमु°

विगन्धोष्णोच्छ्वास°

प्रयुज्यन्ते स्म ।

°ण्डालाहिं

प्रारब्धम् ॥ [ण्डालाहिं ।

“ललाटे च” (२५७) इति

आदेर्लस्य णः ॥]

°रागयुक्तलम्

ण्हो न वा°

जीविअम् अणेण;

धय°

सान्द्रशिरो°

°सत्थाइ ।

B.

सुक्कं

°प्राकृतव्याश्रय°

इतिषष्ठी ॥ अहिमज्जु

इट् ।

असिन्ध ।

°स्मह्मां

सेव

ग्रहीष्ये

बहुलम्” [हि० ३.४] इति

उत्प्रेक्ष्यन्ते ।

० उत्प्रेक्ष्यते.

°तरुः

त्र्यश्रा°

°भ्राता

कामकरः

कुंपलओ ।

पृष्ठे. पञ्चौ. अशुद्धम्.	शुद्धम्.
९६ १३ सणेह	सणेहा
„ २० उत्का	उक्त्वा
९७ २ दरिसिअ नव°	दरिसिअ-नव°
„ २५ [पव] ।	पव ।
९९ ७ कसण	कसणा
„ १२ “संमत्सूया°” इ°	“संमत्सूया°” [हे० ७.४] इ°
१०० ९ °स्थानम् ऋतुः	°स्थानं य ऋतुः
१०१ २४ ओष्ठो	ओष्ठौ
१०२ १२ पादोत्ताडनं	पदोत्ताडनं
१०३ २० छुप्तः स्पृष्टः उत्तंसः कर्णपूरो	छुप्तौ स्पृष्टौ उत्तंसौ कर्णपूरौ
१०५ २३ “तिर्यच्च°	“तिर्यच°
„ २४ B तिर्यच° We with C & Dh.	o तिर्यच्च°.
१०६ १३ शील°” इ°	शील°” [हे° ५.२] इ०
„ २० तूण	तूण
१०७ १६ पथ्यङ्ग°” इ°	पथ्यङ्ग°” [हे० ७.१] इ°
„ २२ “नित्यं णः” इति	“नित्यं णः” [हे० ६.४] इति
१०८ २५ BC*	BC
१०९ १८ एतल्लक् चु ।	एतल्लक् च ।
११४ १ इमं° व्व	°इमं°व्व
„ १४ कृला	कृला ।
„ १५ राजति नील.....त्वेन । तर्क्यते । मुकु°	राजति । नील.....त्वेन त- र्क्यते मुकु°
११७ १४ कनक°	[कन°क°
„ १७ निश्चितम् ।	निश्चितम् ।]
„ २८	Add a Not found in B.
१२० ४ पिअन्तिर	पिअन्ति र
१२२ १ फणसेहि°	फणसेहि°
„ ४ किं	कं

* This mistake of Bc for BC has occurred in about half a dozen places after this.

पृष्ठे. पङ्क्तौ. अशुद्धम्.

- १२२ ११ इदम्
 „ १२ फणसेहि । “भिसो हि हिं हिं”
 „ १६ “डसेस
 „ २५ SO BC.
 १२३ ४ नीहरिआ
 „ १६ °प्य मूलशिरो
 „ १७ यान्युत्तरङ्गाणि
 १२४ २३ “इदुतो दीर्घः”
 १२७ १८ °विधापनासम्
 „ २५ दहिं । महुं ।
 १२८ १ °सीअलाइ
 „ १० „
 „ „ ईंणयः
 १२९ १ पिच्छह
 „ १० पतञ्चाम्
 „ १३ पश्यत ।
 „ २५ ३ BC पश्य.
 १३२ ८ “नान्मयात्
 १३३ १० गामिणि ।
 १३४ ४ पिअयम्
 १३८ १५ रम्यः ।
 १३९ १० । सचेतनं
 १४० १३ सणाणेषु
 १४३ १० निश्चित
 १४४ १७ °द्रुमस्य
 १४७ १८ पक्ष
 १४८ ७ “वैसेण”
 १५२ ५ तुमाण, तुमाण,
 १५७ १३ हाहाभिर्देवगायनैस्तेषां वा
 „ १९ स्मरद्वारा अभिं
 „ २३ माला-

शुद्धम्.

- इदम्
 फणसेहि । “भिसो हि हिं हिं”
 “डसेस्
 BC किं.
 णीहरिआ
 °प्यामूलशिरो
 यान्युत्तराङ्गाणि
 “इदुतो दीर्घः”
 °विधापनात् समं
 दहिं । महुं ।
 °सीअलाइ
 „
 ईंणयः
 पिच्छ ह
 पतिञ्चाम्
 पश्य ।
 Omit.
 “नान्मयात्
 गामिणि ।
 पिअयम्
 रम्यः काम्यः ।
 । यः सचेतनं
 सणाणोषु
 निश्चितं
 °द्रुमस्य
 पक्ष
 “वैसेण”
 तुमाणं, तुमाण,
 हाहा देवगायनस्तेन तेषां वा
 स्मरज्वराभिं
 मालास्

पृष्ठे. पङ्क्तौ. अशुद्धम्.

- १५९ १२ नयनाभ्यां पद्मानि वीक्ष°
 „ १४ । भवतीति
 १६२ १३ अहोस्य
 १६७ ३ जाणामि न हि, न जाणमि
 १६८ १५ युग्मे आर्या°
 „ १९ विकीसंतु
 १७० ११ लभ्यते
 १७२ १४ °गूर्जरीं
 „ १५ °गूर्जरी°
 १७५ १८ रमस्व । लमपि
 १७७ १९ वयं भविष्यामः ।
 १८१ ३ निइय
 „ २४ ० निअवि.
 १८२ २१ दहः°
 १८३ १३ स्वपिति
 „ २१ शिखरिशिखरा°
 १८४ ३ वाअ°
 „ २४ BC°रइ°.
 १८६ ८ रेचि°
 १८७ १० वाअ ।
 „ १५ “निवृ°
 „ २० °लुण्डो
 „ २२ ताडिअ ।
 „ २४ तथैव.
 १८८ १४ धारणात्
 „ १९ °वारणशिक्ष°
 १९८ १७ “निष्पता°
 २०१ २२ °पउल”
 २०७ १२ °व्रजित
 „ १३ °दुग°
 „ १७ “अजर्वि°

शुद्धम्.

- नयनाभ्यां पश्यतां वीक्ष°
 । न भवतीति
 अहो अस्य
 जाणामि, न हि न जाणमि,
 युग्मे आद्या आर्या°
 विकसितुं
 लभ्येत
 °गूर्जरीं
 °गूर्जरी°
 रमस्व । लं रमस्व । लमपि
 वयमभविष्याम ।
 निअवि
 Omit.
 दहः°
 स्वपति
 शिखरिशिखरा°
 वाय°
 ०°रइ°.
 रिचि°
 वाय ।
 “नित्रि°
 °लुण्डो-
 ताडिअ ।
 तथैव.
 धरणात्
 °वारशिक्ष°
 “निष्पाता°
 °पउलौ”
 °व्रजितः
 °दुर्ग°
 “अर्जेवि°

पृष्ठे. पङ्क्तौ. अशुद्धम्.

२११ १२ छेदनशङ्खैः

२१२ २ दलं

„ २१

२१५ ९ “तृपः स्थि°”

२१७ ४ महीधरणे.

२२१ ७ °परामृष्टि°

२२६ १९ पूर्णाभृताः

२३६ २३ B °स°.

२३८ ११ °पल्लुत्थाः”

२४१ १० °तरमेद°

„ १५ मोत्तव्वा ।

„ २२ l B °रा°

२४४ २३ भवितिमे°

२४८ १ सुणिअ गुण°

२५७ १५ मघवन् रक्ष्य°

२६० २२ टा-आमो°

„ २८ °तवत्.

२६३ २ किल

„ २१ चिजः”

„ २५ किल । “लो लः”

२६७ ४ सव्वस्सु

२६९ १ वृडा;

„ ६ °सुद्धिँ

२७० १२ „

„ “ँ चे°

२७१ ४ कच्छवि भउ नोपजइ

„ १२ भुज्जते ।

„ १३ पञ्चघटिका°

२७२ ३ होतउ सो तहाँ होतउ

शुद्धम्.

छेदनाः शङ्खैः

बलं

Add a ABC दलं.

“तृपस्थि°”

मही-धरणे.

°परमेष्टि°

पूर्णा भृताः

U विस°.

°पल्लुत्थाः”

°तरमेद°

मोत्तव्वा ।

OMIT.

भविति.

सुणिअ-गुण°

मघवन् त्वं रक्ष्य°

टा-आमो°

°तवत्, 4 BCD टामो°.

किल

चिज्”

किल । “लो लः”

सव्व-स्सु

वृडा;

°सुद्धिँ

„

“ँ चे°

कच्छवि भउ नोपजइ

भुज्जते ।

पञ्च घटिका°

होन्तउ सो तहाँ होन्तउ

पृष्ठे. पञ्चौ. अशुद्धम्.
 २७३ २१ खनिः
 २७५ ३ निक्खड
 „ २४ निवडड.
 २८० १ कि न करहा,
 „ २ पुलय°
 „ ४ बोलहु
 „ १० देशीयेषु
 „ २३ किम् । अक°
 „ २५ कम्मलइ.
 २८१ ३ जेम्बैइ तेम्बैइ
 „ ५ केम्बैय
 २९२ ५ अइ दडु
 २९३ २९
 „ ६ मोचुं तथा
 „ ७ कुर । निर्म°
 २९४ ६ तम इव

शुद्धम्.
 खानिः
 निरिक्खड
 निवडड. ३ BC निरक्खड.
 कि न करहा,
पुलय°
बोलहु
 देशीयेषु
 किम् । कि । करहा । पुलय ।
 असंयुक्तानामिति किम् ।
 अक°
 कम्मलइ. २ BC बोलहु प्रिड.
जेम्बै इ तेम्बै इ
केम्बै य
 अइ-दडु
 २९३
 मोचुं [तथा
 कुर ।] निर्म°
 तम् इव

अक्षरानुक्रमविशिष्टं सूचीपत्रम् ।

अ—अखिल.

अ.

अ S. च.

अइ (संभावने) ४. १६.

अइखेअरा (अतिखेचरा) ४. ४६.

√अइच्छ P. (गम्)

अइच्छइ (गच्छति) ७. ६.

अइदढ (अतिदृढ) ८. ७८.

अइदुलह (अतिदुर्लभ) ३. ५४.

अइनिच्चल (अतिनिश्चल) २. ९९.

अइनिट्टहावण (अतिविष्टम्भकरण)

६. ४२.

अइमलय (अतिमलय) ४. ३४.

अइमुंतय (अतिमुक्तक) २. २६.

अइमुत्तय (अतिमुक्तक) २. २६.

१ अइसअ (अतिशय) १. ५.

२ अइसअ (ईदृक्) ८. ५२.

अइसीअल (अतिशीतल) ४. ४१.

√अई P. (गम्)

अईइ (गच्छति) ७. ६.

अंग (अङ्ग) १. १९.

अंसु (अंशु) १. १६; २. ४५.

अंसुअ (अंशु) १. ५५.

अकम (अक्रम) १. १४.

अकम्मस (अकल्मष) ३. ३५.

अकय (अकृत) २. ८८; ८. ४६.

अकयन्ध (अकवन्ध) २. ५७.

अकरणीअ (अकरणीय) २. ६०.

अकलङ्क (SK.) १. १६; ६. ६.

अकसाय (अकपाय) ८. ७.

अकाली (अकाला) ४. ४६.

अकास (अकृश) १. ७८.

अकिलिन्न (अङ्किल) २. १.

अकुण्ड (अकुण्ठ) १. १९.

अकूर (अनीषत) ३. ६५.

अक (अर्क) २. २३.

अकन्द्रावणय (आक्रन्दनकारक)

६. ९०.

√अकस P. (गम्)

अकसइ (गच्छति) ७. ६.

अकख (अक्ष) ७. ७.

अकखअ (अक्षय) ८. ३२.

अकखय (अक्षीण) १. २७.

अकखर (अक्षर) ८. २८, ३५.

अकखलिअ (अस्खलित) ३. ३२.

अकखाण (आख्याण) ३. ४०.

अकखीण (अक्षीण) १. २७.

√अकखोड P. (कृष्)

अकखोडिअ (कृष्ट) ७. ३३.

अकखोह (अक्षोभ) ६. १०४.

अकखम (अक्षम) २. ८९.

अकखलिअ (अस्खलित) ३. २१; ४.

३९; ५. ५०, ५३.

अकखानु (अस्थानु) २. ८६.

अकखादिम (अखाद्य) ७. ६२.

अखिज्जमाण (अखिद्यमान) ६. ९०.

अखिल (SK.) २. ९१; ६. ८६.

अखीण (अक्षीण) २. ८४.

अखुज (अकुब्ज) २. २७.

अखुट्टिअ (अतुडित) ६. ७७.

अखुडिअ (अखण्डित) १. ३८; ६.
७८.

अगणन्त (अगणयत्) १. ५२.

अगणि (अग्नि) ३. ४८.

अगणिअ (अगणयित्वा) ३. ३६; ४.
४२.

अगरु (SK.) २. २१, ४५; ५. १३.

अगिज्जन्त (अगृध्यत्) ७. ५६.

अगुम्मिअ (अमोहित) ७. ४७.

अगेज्झा (अगृह्या) ३. ५७.

अगा (अग्र) २. ४७, ८७.

अगाओ (अग्रतः) १. ३८.

अगि (अग्नि) ३. ४८, ५१; ४.
३४, ३५; ५. ५६; ६. १०३.

१√अग्व P. (राज्)

अग्विअ (राजित) ६. ६३.

२ अग्व (अर्घ) १. ४९, ६५; ६. १२.

१√अग्वव P. (पृ)

अग्वविअ (पूर्णा) ७. १४.

१√अग्वड P. (पृ)

अग्वडइ (पूरयति) ७. १४.

अघ (SK.) ७. ६९.

अविसिअ (अग्रस्त) ७. ४६.

१√अङ्क

अङ्किअ (अङ्कित) २. ५१.

१ अङ्क (SK.=उत्सङ्ग) १. ५५.

२ अङ्क (SK.=चिह्न) १. ५५; ४. ७०.

अङ्कुर (SK.) २. ४६, ७७; ५. १८.

अङ्कुस (अङ्कुश) २. ३८.

अङ्कोल (अङ्कोठ=वृक्षविशेष) २. ३७.

अङ्कोलतेल (अङ्कोठतैल) ३. ७९.

१ अङ्ग (SK.) १. ६०; २. ११, ३४,
५९, ८५; ४. १६; ५. १०२;
७. १६, ५८.

२ अङ्ग (SK.=देश) ४. ६१.

अङ्गण (SK.) ६. ६३.

१ अङ्गय (अङ्ग) ४. २७.

२ अङ्गय (अङ्गद) १. ७६.

अङ्गार (SK.) १. ३५.

अङ्गुअ (इङ्गुद) १. ६०.

१√अङ्गुम P. (पृ)

अङ्गुमिअ (पूर्णा) ७. १५.

अङ्गुलि (SK.) ६. ३४.

अचप्पलअ (सत्य) ८. ७९.

अचयन्तीकय (अशकुवत्कृत) ६. ५३.

अचल (SK.) ३. ११.

अचलिअ (अचलित) ७. ६३.

अचुच्छ (अतुच्छ) २. ३८.

१ अच्छ (SK.) २. २७.

२ अच्छ (अच्छि=अक्षि) २. ८६; ७.
२१, ६४.

अच्छअर (आश्चर्य) ३. २५.

अच्छर^१ (अप्सरस्) १. १०; ४. ४३.

अच्छरस (अप्सरस्) १. १०.

अच्छरा (अप्सरस्) ४. १३.

अच्छरिअ (आश्चर्य) १. ४१; ३. २४.

अच्छरिज (आश्चर्य) ३. २५.

अच्छरीअ (आश्चर्य) ३. २५.

अच्छि (अक्षि) १. २४; २. ७१, ९०;
३. ४१, ७४, ८३; ४. ३०,
४९, ७८; ५. ७६, ८६; ६. ७,
१५, २४, २९.

अच्छीविस (अक्षिविष) २. ८९.
 अच्छेर (आक्षर्य) १. ४१; ३. २४.
 अच्छम्म (अच्छम) ३. ५७.
 अछीण (अक्षीण) २. ८४.
 अच्छच्छ (अतुच्छ) २. ३८.
 अज (SK.) ४. ४७.
 अजडा (SK.) ३. ७५.
 अजडिल (अजटिल) २. ३५.
 अजरिजन्त (अजीर्यमाण) ७. ८७.
 अजलचर (SK.) २. २४.
 अजा (SK.) ४. ४७.
 अजाणअ (अज्ञात्) ८. ८०.
 अजुण्ण (अजीर्ण) १. ६५.
 अजूरिअ (अखिर) ६. ९०.
 १ अज (अर्य आर्य वा) ४. ५१.
 २ अज (अद्य) ४. ११; ७. ३३,
 ३८, ५८.
 अजुण (अर्जुन) ५. ९, १२.
 अजू (आर्या) १. ५२.
 अजो (अर्य आर्य वा) ४. ५१.
 अझझिरय (अनिःश्वसनशील) ७. ४४.
 अझरन्त (अस्मरत्) ६. ४४.
 अझिजमाण (अक्षीयमाण) ६. १३.
 अझीण (अक्षीण) २. ८४.
 √अञ्च P. (कृष्)
 अञ्चिअ (कृष्ट) ७. ३१.
 अञ्चल (SK.) ३. ८८.
 √अञ्ज
 +वि. वंजिअ (व्यजित) १. १८.
 -वज्जिअ ,, २. ६९.
 अञ्जलि (SK.) १. २७^३; ५. ३०;
 ६. ३३.

√अट्
 अटइ (अटति) २. ३५.
 १√अट्ट P. (कथ्)
 अट्टिअ (कथित) ६. ८१.
 २ अट्ट (SK.) २. ८६.
 अट्ट (अर्थ=प्रयोजन) ३. ७.
 अट्टम (अष्टम) ३. ६८.
 अट्टि (अस्थि) ३. ७.
 अड (अवट) २. ८१.
 √अड्डक्ख P. (क्षिप्)
 अड्डक्खिअ (क्षिप्त) ६. ९६.
 अड्ड (अर्थ) ३. १३.
 अण (कण) १. ८९.
 अणउच्छन्न (अनुत्सन्न) १. ७१.
 अणउम्मिह्मिअ (अनुन्मीलित) ७. ६५.
 अणओहिअ (अनवतीर्ण) ६. ५२.
 अणकड्डिअ (अकृष्ट) ७. ३१.
 अणकडिअ (अकथित) ६. ८१.
 अणकम्पिर (अकम्पनशील) ६. ३२.
 अणखिज्जिर (अखेदनशील) ७. ६०.
 अणगुआविअ (अहासित) ७. ४१.
 अणगुप्पन्त (अव्याकुलीभवत्) ६.
 १०२.
 अणगुम्मडिअ (अमोहित) ७. ४७.
 अणङ्ग (अनङ्ग) ५. १५, ७६, ७८,
 ८५.
 अणचञ्चुप्पिअ (अनर्पित) ६. २७.
 अणचुक्क (अभ्रष्ट) २. ५.
 √अणच्छ P. (कृष्)
 अणच्छेइ (कर्षति) ७. ३२.
 अणछड्डिअ (अमुक्त) ६. ५६.
 अणजमाणा (अज्ञायमाना) ७. ८९.

अणञ्झयण (अनध्ययन) ५. ९०.
 अणञ्जिअ (अनजित) १. १८.
 अणञ्ज (अनन्य) ८. २.
 अणडिम्मन्त (अत्तस्त) ७. ४२.
 अणतुच्छ (अतुच्छ) २. ३९.
 अणथक्कन्त (अत्रुत्थत्) ७. ९२.
 अणथक्किअ (अफक्कित=अनीचैर्गत) ६.

५४.

अणदइअ (अदयित) ४. ८.
 अणन्नाइस (अनन्याइस) ८. ५८.
 अणपउल्लिअ (अपक्क) ६. ५५.
 अणफुडिअ (अस्फुटित) ७. २०.
 अणभिन्दिअ (अभिन्न) ७. ५५.
 अणभुज्जन्त (अभुज्जान) १. १५.
 अणरह (अनह) ३. ५६.
 अणरुह (अनह) ३. ५६.
 अणलूरिअ (अच्छिन्न) ६. ८३.
 अणवज्झ (अवन्ध्य) ३. ३.
 अणवराइस (अनन्याइस) ८. ५८.
 अणवेविर (अकम्प) ६. १००.
 अणसाहरिअ (असंवृत) ६. ५१.
 अणसिरोविअण (अशिरोवेदन) २. ८.
 अणमुक्ख (अशुष्क) २. ८५.
 अणहसेअब्ब (अहसनीय) ५. ८२.
 अणहिल्ल (अणहिल) १. २.
 अणाइम्भिअ (अनाकृष्ट) ७. ३२.
 अणाउल्लअ (अनाकुल) ८. ७९.
 अणालुङ्खणिज (अस्पृशनीय) ७. २८.
 अणिउँत्तय (अतिमुक्तक) २. २५, ४०.
 अणिज्झरन्त (अक्षीयमाण) ६. १३.
 अणिट्ठर (अनिष्ठुर) ३. ३२.
 अणिट्ठुअन्त (अक्षरत्) ७. १७.

अणिट्ठि (अनृद्धि) ३. १२.
 अणिम्मल्ल (अनिर्मात्य) १. २९.
 अणिल (अनिल) ६. ८७.
 अणिलुक्कन्त (अतुडित) ६. ७८.
 अणिवारिअ (अनिवारित) ६. १५.
 अणुकंप (अनुकम्पा) १. २०.
 अणुजिण (अनुजिन) २. ६६.
 अणुत्थारय (अनुत्साह) ३. १५.
 अणुद्ध (अनूद्ध) ३. २२.
 अणुराइल्ल (अनुरागशील) ३. ८७.
 अणुराग (अनुराग) १. ४८.

√अणुवज्ज P. (गम्)

अणुवज्जइ (गच्छति) ७. ६.
 अणुवित्ति (अनुवृत्ति) ३. ८२.
 अणुसासणिज (अनुशासनीय) ६. १.
 अणुहारिणी (अनुकारिणी) ७. ९२.
 अणूण (अन्यूण) ४. २५.
 अणेग (अनेक) १. ४; ६. २२.
 अणोरुम्मिअ (अनुदान=अशुष्क) ६. ८.

√अण्ह P. (भुज्)

अण्हइ (भुञ्जे) ६. ७४.
 अतत्थ (अत्रस्त) ३. ६८.
 अतन्नअ (अतन्न) ८. ८२.
 अतम (अतमस्) १. ५८.
 अतव (अस्तव) ३. १५.
 अतिण्ह (अतीक्ष्ण) ३. ३७.
 अतुट्ठिअ (अतुडित) ६. ७७.
 अतुट्ठिर (अच्छिदुर) ७. ६३.
 अतुडिअ (अतुडित) ६. ७८.
 अतुल (SK.) २. ५१.
 अतूरन्त (अत्वरत्) ७. १६.
 अतोडिअ (अतुडित) ६. ७८.

अत्त (आर्त) १. ९, ८९; २. ३७,
४६, ७०.

अत्ति (आर्ति) ८. २४.

१ अत्थ (अर्थ=अभिधेय) ७. ३४.

२ अत्थ (अर्थ=धन) ३. ७.

३ अत्थ (अर्थ=वस्तु) १. ७२; ८. ४६,
७३.

४ अत्थ (अर्थ=प्रयोजन) २. २१, ६५;
५. २४, २७; ७. ५०.

अत्थमण (अत्थमन) ५. ८८.

अत्थाणी (आत्थानी) १. ७३.

अथक्क (प्रसरणशील) ६. ११.

अथिर (अस्थिर) १. ४०; २. ३१;
८. ७२.

अथेर (अस्थविर) २. १२.

अथेव (अस्तोक) ३. ६२.

अथोअ (अस्तोक) ३. ६३.

अथोक्क (अस्तोक) ३. ६२.

अथोव (अस्तोक) ३. ६२.

अदस्

अह (असौ) ५. १८.

अह (असौ) ५. १८.

अह (अदः) ५. १८.

अमू (असौ) ५. १९.

अमुं (अदः) ५. १९.

ओइ (अमी अमून् वा) ८. २९.

अमुणा (अमुना) ५. ६५.

इअम्मि (अमुष्मिन्) ५. २०.

अमुम्मि „ ५. २०.

अयम्मि „ ५. २०.

अमूसु (अमूषु) ५. १९.

अदिट्ठ (अट्ट) २. ८.

अदिट्ठि (अट्टि) ८. २५.

अदिशुस्तिद (अतिसुस्थित) ८. २.

अदीह (अदीर्घ) १. १०.

अदुइअ (अद्वितीय) १. ६२.

अदुगुच्छिआ (अजुगुप्सिता) ६. ४.

अदूर (SK.) ८. ३९.

अदोलि° (अदोलिनी) ६. ३२.

अदोलिर (दोलारहित) २. ४७.

अइ (आर्द्र) १. ५५.

अद्धीकय (अर्धोद्धृत) ३. १३.

अध (अथ) २. ४३.

अधट्ठ (अट्ट) १. ८२.

अनञ्ज (अनन्य) ८. ६.

अनल (SK.) २. ५१.

अनालम्फ (अनारम्भ अनालम्भ वा)
८. १२.

अनिल (SK.) २. ५१; ५. ५.

अनु (अन्यथा) ८. ६०.

अन्त (SK.) ७. १; ८. ७७.

अन्तर्गाय (अन्तर्गत) १. ४२.

अन्तर्प्पाय (अन्तःपात) ३. ३२.

अन्तर (SK.) ४. ५२.

अन्तरङ्ग (SK.) ७. १.

अन्तरप्पा (अन्तरात्मा) १. ७.

अन्तावेइ (अन्तर्वेदि) १. २.

अन्तेउर (अन्तःपुर) १. ४२.

अन्तोउवरिं (अन्तरुपरि) १. ८.

अन्देउर (अन्तःपुर) ७. ९३.

अन्दोला (SK.) ३. १८.

अन्ध (SK.) ३. ९०.

अन्धयार (अन्धकार) १. ५७.

अन्धल (अन्ध) ३. ९०.

अन्न (अन्य) १. २४, २६, ६६; २.
४९; ३. ७१, ७४, ८६, ८८;
४. ११, १४, ५३, ५५, ५८,
६७, ६८, ७०, ७१; ६. २,
४७; ७. २५, ६८, ७०, ७२,
९९; ८. २५.

अन्नतो (अन्यतः) ३. ८५.
अन्नत्थ (अन्यत्र) १. ४४; ३. ८५.
अन्नदो (अन्यतः) ३. ८५.
अन्नन्न (अन्योन्य) २. ६.
अन्नह (अन्यथा) ८. ६०.
अन्नहि (अन्यत्र) ३. ८५.
अन्नाण (अज्ञान) ३. ३७.
अन्नोन्न (अन्योन्य) २. ६; ४. ५०;
५. ४५, ८९.

अपढायाणिअ (अपर्याणित) २. ६३.
अपडिअ (अपतित) ७. ५७.
अपम्मुक्क (अप्रमुक्त) ३. ४५.
अपयल्लिर (अशैथिल्यकृत अलम्बनकृत
वा) ६. ४३.

अपरिमुत्त (अपरिमुक्त) २. ८२.
अपरिहव (अपरिभव) ६. ४०.
अपलित्त (अप्रदीप्त) २. ४८.
अपलोट्ठिअ (अप्रत्यागत) ७. १२.
अपल्लट्ठ (अपर्यस्त) ३. १५.
अपव्व (अपर्वन्) १. १४.
अपव्वाइअ (अम्लान) ६. १२.
अपस्खलिट्ठ (अप्रस्खलित) ८. १.
अपिज्ज (अपेय) २. ६०.
अपिहं (अपृथक्) २. ३२.
अपुणभव (अपुनर्भव) २. ६५.
अपुरव (अपूर्व) ४. ५५; ७. ९६.

अपुव्व (अपूर्व) ३. ६७; ७. ९७.
अपुसण (अमार्जन) ६. ६८.
अप्पणअ (आत्मीय) ८. ६७.
अप्पणय (आत्मीय) ३. ७८.
अप्पणा (आत्मीय) ८. ४५.
अप्पणो (स्वयम्) ४. १७.

√अप्पाह P. (सम्—दिश)

अप्पाहामो (संदिशामः) ७. २३.

अप्पुल्ल (आत्मीय) ३. ८६.

अफरुस (अपरुष) २. ५३.

अफिट्ठ (अभ्रष्ट) ७. २०.

अफिट्ठिअ ,, ७. २१.

अफुडिअ (अखण्डित) ७. ६३.

अफुसिअ (अभ्रमित) ७. ४.

अवाहिर (अवहिस्) ३. ७२.

अवीहिर (अमीत) ६. ३५.

अव्वंसि (अव्वंशिन्) ७. २१.

अव्वभास (अव्व्यास) २. ११.

√अव्विड P. (सम्—गम्)

अव्विडइ (संगच्छते) ७. ११.

१√अव्वुत्त P. (प्र—दीप्)

अव्वुत्तए (प्रदीप्यते) ६. १०३.

२√अव्वुत्त P. (ला)

अव्वुत्तन्त(लात्) ६. १०.

अभअ (अभय=अभयकुमारमुनि)

७. ३८.

अभस्सिअ (अभय) ६. ७०.

अभत्त (अभक्त) ६. १०६.

अभमिअ (अभ्रान्त) ७. ५.

अभय (SK.) १. ४५.

अभिपल्लाणिअ (अभिपर्याणित) ३. २५.

अभिसरण (SK.) ५. १०२.

अभिहाण (अभिधान) ७. ९०.
 अमेड (अमेर=अकातर) २. ६२.
 अमभ (अमृत) ६. १६, २९; ८. ५९.
 अमय २. ७२; ६. ७, १७;
 ७. ८१, ९२.
 अमइल (अमलिन) ३. ६९.
 अमउत्त (अमृदुत्व) १. ७९.
 अमच्च (अमर्त्य) ४. ७६.
 अमन्त (अमात) ४. ३०.
 अमन्द (SK.) ४. ३२.
 अमय S. अमभ.
 अमयमई (अमृतमयी) १. ३७.
 अमयमय (अमृतमय) १. ३७,
 अमरिस (अमर्ष) ३. ५०.
 अमरी (SK.) ६. ५१.
 अमल (SK.) १. ७३; २. ३०.
 अमिअ (अमृत) ८. २४.
 अमिलाण (अम्लान) ६. १२.
 अमिलाय (अमिलातक=पुष्पविशेष)
 ३. ६१.
 अमुग (अमुक) २. २५.
 अमुणिजन्त (अज्ञायमान) ७. ८९.
 अमुसावाइ (अमृषावादिन्) १. ८५.
 अमूस (अमृष) १. ८५.
 अमोघ (SK.) ६. ४३.
 अमोसा (अमृषा) १. ८५.
 अम्ब (आम्र) ३. २०; ४. २२.
 अम्बु (SK.) ३. ८; ४. ६०.
 अम्बुज (SK.) २. ५४.
 अम्महे Inter. (हर्षे) ७. १०२.
 १ अम्मो Inter. (आश्चर्ये) ४. १७.
 २ अम्मो (हे अम्ब) ४. ५३.
 अम्हारअ (अस्मदीय) ८. ७४.

अम्हेच्या (आस्माकी) ३. ७७.
 अयन्छिर (कर्षणशील) ७. ३२.
 अय्यावत्त (आर्यावर्त) ७. ९५.
 अरणसाण (अरण्यश्चन्) १. ४६.
 अरहन्त (अर्हत्) ७. ५२, ५३, ५४,
 ५५, ५६, ५७, ५८, ५९, ६८.
 अराअ (अराजन्) ४. ६२.
 १ अराइ (अराति) २. ७३.
 २ अराइ (अरात्रि) ३. ३९.
 १ अराइणं (अराज्ञान्) ४. ६३.
 २ अराइणं (अराजानम्) ४. ६३.
 अराइणा (अराज्ञा) ४. ६५.
 अरि (SK.) १. ४६, ६१; २. ३६;
 ६. ३९, ५५, ८१.
 १ अरिह (अर्ह) ३. ४९, ५५.
 २ अरिह (अर्हत्) ८. ९.
 अरुण (SK.) १. ५७.
 अरे Inter. (रतिकलहे) ४. १३.
 (संभाषणे) ४. ५१.
 ✓अरोअ P. (उत्-लस)
 अरोअइ (उल्लसति) ७. ४५.
 ✓अर्च
 अच्चन्ति (अर्चन्ति) २. ५६.
 अच्चिजन्ति (अर्च्यन्ते) ५. ६२.
 अच्चिअ (अर्चित) २. ६३.
 अच्चिअ (अर्चयित्वा) १. ८१.
 ✓अर्ज
 अजिज्जइ (अर्ज्यते) ७. ८८.
 अजिअ (अर्जित) ६. ७१.
 अजिद ,, ७. ९५.
 अलं (SK.) ५. ५८.
 अलंघ (अलङ्घय) १. १७.

- अलकख (अलक्ष्य) २. ५.
 अलचपुर (अचलपुर) ३. ६०.
 अलसिं (अतसी) २. ४१.
 अलाउ (अलाबू) १. ४६.
 अलाहि (निवारणे) ४. ८.
 अलि (SK.) २. २९; ३. २, ५,
 ३१, ३८, ४१, ४५, ५५, ५९,
 ६८; ४. २२; ५. ७, ५२, ६०,
 ७४, ७६; ६. ८, ३८.
 अलिअ (अलीक) ३. ७५; ५. ९३;
 ८. ७१.
 अलिणी (अलिनी) ३. ९०.
 अलीबहू (अलिवधू) ५. ४९.
 अल्ल (भार्द्र) १. ५५.
 √अल्लथ P. (उत्-क्षिप्)
 अल्लथिअ (उत्क्षिप्त) ६. ९९.
 √अल्लिअ P. (उप-सृप्)
 अल्लिअन्त (उपसर्पत्) ६. ९४.
 √अल्लिव P. (अर्पय्)
 अल्लिविअ (अर्पित) ६. २७.
 √अल्ली P. (आ-ली)
 अल्लीण (आलीन) ६. ३५.
 √अव्
 अव (रक्ष) ७. ९४.
 +आ. आवउ (आगच्छतु) ८. २६.
 √अवअकख P. (इक्ष्)
 अवअकखइ (पश्यति) ७. २६.
 √अवअच्छ P. (छाद्)
 अवअच्छिअ (छादित) ६. ८२.
 √अवआस P. (इक्ष्)
 अवआसइ (पश्यति) ७. २६.
 अवंचणिज्ज (अवचनीय) १. १७.
 अवंचणिज्ज (अवाञ्छनीय) १. १७.

- √अवकख P. (इक्ष्)
 अवकखन्त (पश्यत्) ७. २५.
 अवगम (SK.) २. ६९.
 अवचअ (अवचय) ५. ३०.
 अवचय (SK.) ३. ४९.
 अवज्ज (अवय) ३. २.
 √अवज्जस P. (गम्)
 अवज्जसन्त (गच्छत्) ७. ७.
 अवञ्चिअ (अवचित) ६. ५८.
 अवड (अवट) २. ८१.
 अवणि (अवनि) २. ८५; ७. ९८.
 अवतंसिअ (अवतंसित) २. ७.
 अवत्था (अवस्था) २. ३१.
 अवमग्ग (अपमार्ग) ७. ४०.
 अवमज्जु (अपमृत्त्यु) १. ८२.
 अवयंस (अवतंस) १. ३, ४.
 √अवयच्छ P. (इक्ष्)
 अवयच्छन्त (पश्यत्) ७. २५.
 √अवयज्ज P. (इक्ष्)
 अवयज्जिअ (इष्टा) ७. २६.
 अवयार (अपकार) २. १८.
 १ √अवयास P. (क्षिप्)
 अवयासिअ (क्षिष्ट) ७. ३५.
 २ अवयास (अवकाश) २. १८.
 अवर (अपर) २. ५, ६३; ८. ७०.
 अवरण्ह (अपराह) ३. ३१.
 अवरिं (उपरि) १. १३, ६८.
 अवरिछ (उत्तरीय) ३. ८८.
 अवरुप्पर (परस्पर) ८. ५५.
 °अवैल (कमल) ८. ४७.
 अवस (अवश्य) ८. ७१.
 अवसइ (अपमृद्) २. १८.
 अवसँ (अवश्य) ८. ७१.

- १√अवसेह P. (नश्)
अवसेहइ (नश्यति) ७. २२.
- २√अवसेह P. (गम्)
अवसेहन्ति (गच्छन्ति) ७. ९.
अवस्स (अवश्य) ८. ५७.
- १√अवह P. (रच्)
अवहिअ (रचित) ६. ५९.
- २ अवह (उभय) ३. ६९.
- १√अवहर P. (गम्)
अवहरिअ (गत) ७. ९.
- २√अवहर P. (नश्)
अवहरइ (नश्यति) ७. २२.
अवहरण (अपहरण) २. ४०.
अवहाण (अवधान) ६. ४१.
- √अवहाव P. (क्रप्)
अवहावसु (क्रपस्व) ६. १०२.
- √अवहेड P. (मुच्)
अवहेडिउं (मुक्ता) ६. ५६.
अवाडल (अवातूल) १. ७४.
अवि (अपि) १. १७, २५, ३०; २.
९०; ३. ७६; ४. २३; ५. ४,
३२, ३७, ६८; ६. ३५; ७.
२८, ३२, ५०, ७५; ८. ५६.
अविअट्टिअ (अविसंवदित) ६. ८८.
अविअड्डु (अविदग्ध) ३. १२.
अविग्ध (अविघ्न) ३. ४०.
अविचल (SK.) ८. ७६.
अविरहि (अविरहिन्) ३. १५.
अविराय (अविलीन) ६. ३८.
अविलुम्पिअ (अकाङ्क्षित) ७. ३८.
अविलोट्टिअ (अविसंवदित) ६. ८८.
अविसंवाइ (अविसंवादिनी) ६. ८९.

- अविसम (अविधम) २. ५७.
अविसूरन्त (अखिद्यमान) ६. ९०.
अविहीर (अप्रतीक्ष) ७. ३८.
अविहूण (अविहीन) १. ६६.
अवीअ (अद्वितीय) २. ७३.
अवीय ,, १. ४.
√अवुक्क P. (वि-ज्ञपय्)
अवुक्कन्त (विज्ञपयत्) ६. २६.
अवुड्डु (अवृद्ध) ३. ४१.
अवेअण (अवेदन) २. २.
अवेमइअ (अभय) ६. ६८.
अवेल्लणिज्ज (अरमणीय) ७. १४.
अवेहविर (अवधनाशील) ६. ५८.
अव्वाहय (अव्याहत) ७. ७९.
अव्वो Inter. (सूचने) ४. १४.
(दुःखे) ४. १४. (संभाषणे) ४.
१४. (अपराधे आश्चर्ये च) ४. १४.
(भवे) ४. १५. (आदरे) ४. १५.
(आनन्दे) ४. १५. (पश्चात्तापे)
४. १५. (खेदे विषादे च) ४. १५.

१√अस्

- अत्थि (अस्ति) १. २, ५, ६२.
अत्थि (अस्ति असि अस्मि वा) ५. ७३.
अत्थि (स्मः) ५. ७२.
असि ४. १०, १३.
सि (असि) ३. ७५, ८१, ८५; ४.
११, १३, १६, १९, ५६; ५.
७२; ६. १, ३, ७१; ७. १०२.
ग्धि (अस्मि) ५. ७२; ७. ५०.
ग्ध (स्मः) ५. ७२.
ग्धो ,, ५. ७२.

आसि (आसीत्) १. २८, ४०, ४२;
 २. ७, ११, ३४, ७४, ७५; ३.
 ३, ४, १६, २८, ३१, ३८,
 ४२, ४५, ४७; ४. ७६, ७८;
 ५. ८८; ६. ३०, ३६, ३७,
 ६४; ७. ९१.
 आसि (आसन्) ३. ४७; ४. ३५.
 अहेसि (अभूत्) ५. ८८.

२१/अस्

+परि. पछत्थ (पर्यस्त) ३. १५, २५.
 असई (असती) ६. १८.
 असंक (अशङ्क) १. ११.
 असंघडिअ (असंघटित) ६. ७५.
 असंवरिअ (असंवृत) ६. ५१.
 असंसि (असंसिन्) ७. ४२.
 असङ्क (अशङ्क) २. ५.
 असङ्कल (अशङ्कल) २. ३२.
 असज्ज (असज्ज) ३. ३.
 असठ (अशठ) ८. १२.
 असढु (अश्रद्ध) ३. १२.
 असठ (अशठ) २. ३७.
 असडिल (अशिथिल) २. ४३.
 असण (असन) ५. ६१.
 असद्दहाण (अश्रद्धान) ७. ६७.
 असमाणिअ (असमाप्त) ६. ९५.
 असरण (अशरण) ५. ८९.
 असरिच्छअ (असदृक्ष) १. ९०.
 असरीरि (अशरीरिन्) ७. २६.
 असह (SK.) १. १९.
 असाअडिअ (अकृष्ट) ७. ३१.
 असारअ (असार) ८. १४.

असि (SK.) १. ३९; ६. ४३, ६६;
 ७. ३३.

असिर (अशिरस्) २. ५७.

असिलिम्ह (अश्लेष्मन्) ३. २०.

असुक (अशुष्क) २. ८५.

असुणिअ (अश्रुत) ६. ३९.

असुहअ (अशुभ) ८. ७२.

असुरिस (असुरिष) १. ५.

असेस (अशेष) २. १०.

असोअ (अशोक) २. ७५; ३. १८,
 २४, २९, ६४.

असोल्लिअ (अपक्व) ६. ५५.

अस्मद्

अम्मि (अहम्) ५. ३७.

अम्हि ” ५. ३७.

अहं ” ३. ७६; ४. ५३;
 ५. ३७, ७३, ९६;
 ६. २, १०६.

अहयं ” ५. ३७.

म्मि ” ३. ८०, ५. ३७.

हं ” ३. ७५, ७८; ५.
 ३७; ६. १, १०६;
 ७. ६७, १०२.

हउं ” ८. ३६.

हगे (अहं वयं वा) ८. ५.

अम्ह (वयम्) ५. ३७, ७२.

अम्हइ ” ८. ३७.

अम्हे ” १. २९; ५. ३७,
 १०५; ६. ८२;
 ८. ३७.

अम्हो ” ५. ३७.

मे ” ५. ३७.

मो ” ५. ३७.

वयं (वयम्)	४. १९; ५. २, ३७, ९८, ९९.
अस्मि (मास्)	५. ३८.
अम्ह	५. ३८.
अम्हि	५. ३८.
अहं	५. ३८.
णं	५. ३८.
णे	५. ३८.
मं	३. ८७; ४. ५८; ५. ३८; ६. ९७.
महं	८. ३८.
ममं	५. ३८.
मम्ह	५. ३८.
मि	५. ३८.
मिमं	५. ३८.
अम्ह (अस्मान्)	५. ३८.
अम्हहं	८. ३७.
अम्हे	५. ३८; ८. ३७.
अम्हो	५. ३८.
णे	५. ३८.
णे (मया)	५. ३९.
मह	२. ७९; ५. ३९; ८. १४.
महं	८. ३८.
मए	१. ३०; ४. १२, १५, ५७; ५. ३९; ६. २, १०५.
ममए	५. ३९.
ममं	५. ३९.
ममाह	५. ३९.
मयाह	५. ३९.
मि	५. ३९.
मे	५. ३९.
अम्ह (अस्माभिः)	५. ३९.

अम्हाहि (अस्माभिः)	५. ३९.
अम्हे	५. ३९;
अम्हेहि	५. ३९; ७. ९९.
अम्हेहिं	८. ३९.
णे	५. ३९.
मश्तो (मत्)	५. ४०.
मज्शत्तो	५. ४०.
ममत्तो	५. ४०.
महत्तो	५. ४०.
मज्झु	८. ३९.
महु	८. ३९.
अम्हत्तो (अस्मत्)	५. ४०.
अम्हहं	८. ४०.
ममत्तो	५. ४०.
अम्ह (मम अस्माकं वा)	५. ४१.
अम्हं	५. ४१.
मह (मम)	५. ४१.
मज्झ (मम अस्माकं वा)	५. ४१.
मज्झु (मम)	८. ३९.
मज्झं	५. ४१.
मम	५. ४१.
मह	४. १३; ५. ४१, ९६; ६. ९६, ९८; ७. ३२, ८४.
महं	५. ४१.
महु	८. ३९, ४०.
मे	२. ७९; ५. ४१.
अम्ह (अस्माकम्)	५. ८८.
अम्हहं	८. ४०.
अम्हाण	४. ५६; ५. ४२.
अम्हाणं	५. ४२, १०१, १०४.
अम्हे	५. ४१.
अम्हो	५. ४१.

णे (अस्माकम्)	५. ४१.
णो	५. ४१.
मज्झाण	५. ४२.
मज्झाणं	५. ४२.
ममाण	५. ४२.
ममाणं	५. ४२.
महाण	५. ४२.
महाणं	५. ४२.
अन्हम्मि (मयि)	५. ४३.
मइ	५. ४३.
मइं	८. ३८.
मए	५. ४३.
मज्झम्मि	५. ४३.
ममम्मि	५. ४३.
महम्मि	५. ४३.
ममाइ	५. ४३.
मि	५. ४३.
मे	५. ४३.
अन्हासु (अस्मासु)	५. ४४; ८. ४०.
अन्हेसु	५. ४४.
मज्झेसु	५. ४४.
ममेसु	५. ४४.
महेसु	५. ४४.
अह (अथ)	१. १, ३७, ४८, ७१, ८१; २. १०, २१, ३२, ६२, ८०, ८२; ३. २०, ४९; ४. १२, ३५; ५. ६, ३३, ८८, १०६; ६. २२, २३, ३०, ४९, ६३, १०४; ७. २७, ७१, ७५, ७६, ७७, ९१; ८. २०, ६४.
अह S. अदस्.	
अहखाय (यथाख्यात)	२. ५९.

अहजाअ (यथाजात)	२. ५९.
अहर (अधर)	२. ४७; ७. १९.
अहरिअ (अधरित)	१. ४१; २. ५८; ३. ६०.
√अहरेम P. (पृ)	
अहरेमिअ (पूर्ण)	७. १५.
अहलिद्वा (अहरिद्रा)	१. ५९.
अहवइ (अथवा)	८. ६४.
अहसिअव्व (अहसितव्य)	५. ८३.
अहह Inter. (SK.)	७. १६.
अहि (SK.)	१. ६२; २. ४५; ४. ४५, ७६.
अहिअ (अधिक)	२. ७५; ३. ३; ४. ४५, ६०.
अहिअयर (अधिकतर)	५. १३.
√अहिजल P. (दह)	
अहिजलइ (दहति)	७. ४८.
अहिणव (अभिनव)	५. २२.
अहिण्णु (अभिण)	१. ३९.
अहिन्द (अहीन्द्र)	६. १०४.
१√अहिपच्चुअ P. (ग्रह)	
अहिपच्चुअन्ति (गृह्णन्ति)	७. ४९.
२√अहिपच्चुअ P. (आ-गम)	
अहिपच्चुअ (आगत)	७. १०.
अहिमज्जु (अभिमन्नु)	३. ३.
अहिमज्जु	३. ३.
अहिमज्जु	२. ५८; ३. ३.
√अहिलङ् P. (काङ्)	
अहिलङ्ख (काङ्कति)	७. ३७.
√अहिलङ् P. (काङ्)	
अहिलङ्खइ (काङ्कति)	७. ३७.

अहिव (अधिप) १. ८; ६. ४९, ६२.
अहिवइ (अधिपति) ४. ४०; ६.
६९.

अहिवन्नु (अभिमन्यु) २. ५८.
अहिविन्डिअ (अहिवृश्चिक) २. ८९.
अहिसारिआ (अभिसारिका) १. १२;
६. २०.

अहीरन्ती (अहियमाणा) ७. ८६.
अहुलण (अमार्जक) ६. ६८.
अहुला (अफुला) ४. ५.
अहुवन्त (अभवत्) ६. ४०.
अहुण (अविहीन) १. ६६.
अहुव-पुव्व (अभूतपूर्व) ५. ५.

आ

आ (SK.) ७. ९९.

आअ S. गम्.

√आअङ्ग P. (व्या-ष्ट)

आअङ्गिअ (व्यापृत) ६. ५०.
आइ (आदि) १. २, ४८, ६१; २.
५०, ६२, ६७, ८४; ८. ७६.

√आइग्घ P. (आ-घ्रा)

आइग्घिअ (आघ्रातुम्) ६. १०.
आइरिअ (आचार्य) १. ५०.

१ आउ (आयुस्) १. १०.

२ आउ (अप्) ३. ९०.

आउज्ज (आतोय) २. ८.

आउज्जिअ (आतोधिक) २. ७४.

√आउङ्ग P. (मरुज्)

आउङ्गिअ (मरु) ६. ६४.
आउण्टण (आकुञ्चन) २. २५.
आउल (आकुल) १. ४६.

आउस (आयुस्) ७. ७४.

आउस-माणी (आयुर्मानिन्) १. १०.

आउह (आयुध) ३. ११; ६. ६०.

आएस (आदेश) ६. ९६.

आकण्ठ (SK.) ७. ८१.

आकर (SK.) ३. ५९.

आकार (SK.) २. ११.

आकिदि (आकृति) २. ९१.

आगम (SK.) ७. ३४, ४४; ८.
६१, ७४.

आघाअ (आघात) ३. ८.

आचार (SK.) ६. ४५; ८. २०.

आच्छेदण (आच्छेदन) ६. ८५.

आजम्म (आजन्म) ७. ३५.

आजि (SK.) ६. ९२.

√आढप्प P. (आ-रम्)

आढप्पन्त (आरम्भमाण) ७. ९०.

आणण (आनन) ६. ७६; ७. २१.

आणन्द (आनन्द) २. ४३; ५. १०३;
६. २३, ४०; ७. ६१.

आणयण (आनयन) ५. २२; ३१.

आणा (आज्ञा) १. २९; ३. १३; ६.
२०, ९७; ७. ४.

आणाल (आलान) ३. ६०.

आतवत्त (आतपत्र) ६. ७०.

आति (आदि) ८. ६.

आत्मन्

अत्ता (आत्मा) ३. १७.

°अत्ताणा ,, ६. ४.

अप्प° ३. १७; ४. ५६; ५. ५०;
७. ७३.

अप्पा (आत्मा) ६. ५७; ७. ७३.

अप्पाणं ३. १७.
 अप्पअ (आत्मानम्) ८. ४२.
 अप्पं ,, ८. १३.
 अप्पाणं ,, ७. ३४.
 अप्पाणु ,, ८. ३२.
 अप्पु ,, ८. ३२.
 अप्पणइआ (आत्मना) ४. ६६.
 अप्पणिआ ,, ४. ६६.
 अप्पाणेणं ,, ४. ६६.
 अप्पहो (आत्मनः) ८. ३८.
 आदरिस (आदर्श) २. ५२.
 आदरिसीहूय (आदर्शभूत) १. ३.
 आदेस (आदेश) ६. ४४.
 √आप्
 + प्र. प्रावइ (प्राप्नोति) ८. ५८.
 -ग्राम्वेइ ,, ८. ६९.
 -पावडं (प्राप्नोमि) ८. ३८.
 -पत्त (प्राप्त) १. ७३; २. ९, ३१,
 ३९; ३. १३; ४. १७, ४९,
 ७८; ६. ४७, ९०; ८. ३९.
 +वि. वाविअ (व्याप्त) ६. ९५.
 +सम्. समाविडं (समाप्य समाप्तं
 वा) ६. ९५.
 +संप्र. संपत्त (संप्राप्त) १. ८४.
 आबल्ल (आबाल्य) ३. ३५.
 आभरण (SK.) ४. ३७; ६. २२.
 आभा (SK.) १. ५९, ६७; ३. ५९.
 आभास (SK.) ८. १७.
 आम (अभ्युपगमे) ४. १.
 आमइ (आमर्द) १. ४३.
 आमलय (आमलक) ५. ३८.
 आ-मूल-सिर (आमूलशिरः) ४. २७.

आमेल (आपीड) १. ६७; २. ५५;
 ३. ६७.
 आमोअ (आमोद) ३. ४२.
 √आयज्झ P. (वेप्)
 आयज्झन्ती (वेपमाना) ६. १०१.
 १√आयम्ब P. (वेप्)
 आयम्बमाण (वेपमान) ६. १०१.
 २ आयम्ब (आतात्र) १. ५७.
 आयरिअ (आचार्य) १. ५०; ७.
 ६२, ६३.
 आरत्तिअ (आरात्रिक) ६. ३२.
 आरत्तिय ,, २. ७८, ८२.
 आरम्भ (SK.) ७. ५१; ८. ६३,
 ७०.
 आराम (SK.) ५. १४; ६. ८६.
 आरामिअ (आरामिक) ५. ६.
 आरिस (आर्ष) १. १.
 √आरोल P. (पुञ्ज)
 आरोलिअ (पुञ्जित) ६. ६५.
 आलडी (आलि) ८. ४१.
 आलस्स (आलस्य) ५. ३०.
 आलाव (आलाप) १. ५५; ५. १०५.
 √आलिह P. (स्पृश)
 आलिहइ (स्पृशति) ७. २८.
 √आलुङ्ग P. (दह)
 आलुङ्गइ (दहति) ७. ४८.
 आवइ (आपत्) ८. ४८.
 आवज्जिअ (आतोषिक) २. ८.
 आवत्त (आवर्त्त) २. ८४.
 आवस्सअ (आवश्यक) ६. ६.
 आवेडय (आपीड) २. ५४.

√आस्

अच्छइ (आस्ते) ७. ५५; ८. १९.

अच्छति ,, ८. १०.

अच्छते ,, ८. १०.

अच्छवं (आसे) ८. ५६.

अच्छउ (आस्ताम्) ८. ६४.

अच्छह (आध्वम्) ८. ४१.

अच्छहु ,, ८. १८, २१, ४१.

आसीण (आसीन) १. ७९; ६.

२७, ३८.

+समुपा. समुपासिअ (समुपास्य)

२. ८३.

आस (अश्व) १. ३४; २. ९०.

√आसङ् P. (संभावय्)

आसङ्गिअ (संभावित) ६. २३.

आसण (आसन) १. ७९; २. ३२;

३. ७४; ५. २१; ८. १७.

आसत्ति (आसक्ति) ८. २१.

आसत्थाम (अश्वत्थामन्) १. ३१.

आसय (आशय) २. ५२.

आसव (SK.) ३. ६४.

आसार (SK.) १. ५२; ७. ९२.

आसीसय (आशिस्) १. ८५.

√आह P. (काह्)

आहन्त (काह्न्त) ७. ३६;

आह र (एहि रे) ८. ६९.

१आहरण (आभरण) १. ४३; २. ८,

३४, ४२; ६. ३४, ७५.

२आहरण (SK.) ५. ३५, ४३, ४४.

√आहोड P. (ताड्)

आहोडिअ (ताडित) ६. १८.

इ

१√इ

एइ (एति) ४. १५, १८; ५. ६१.

एन्ति (यन्ति) १. ६९.

जन्ति ,, १. ७.

एसि (एषि) ३. ८५; ४. १६, ५१.

एसु (एहि) ४. ५१.

एध (एत) ४. ८.

एन्त (आयन्) ५. ५४.

एन्ती (यन्ती) ४. ४४.

+उव. उइअ (उदित) ५. १०६.

+उप. उवेन्ति (उपयन्ति) ४. ४.

२इ (पादपूरणे) ४. २१.

इअ (इति) १. २९, ४८, ६१; २.

१७, २३, ५३; ३. ५६, ७२,

७५, ७६, ७७, ७८, ८७; ४.

२, ८, १२, २१, ३३, ४१, ४५,

५१, ५२, ५३, ५४, ५५, ५८;

५. २, ४५, ४८, ७०, ७१, ७२,

७३, ८१, ८७, ८९, ९२, ९६,

९७, १०५; ६. ३, १०; ७. १,

२३, ९२, १००; ८. ३६, ४०,

८३. इय २. ६२.

इअर (इतर) ५. ६०.

इअरहा (इतरथा) ४. १९.

इक (एक) १. ७४.

इक-मण (एकमनस्) ८. २०.

इकसि (एकशः) ८. ७१.

इकाल (अकार) १. ३५.

इकुअ (इकुद) १. ६०.

इच्छिअ (एषित्) ७. ५४.

इच्छु (इक्षु) ५. ६९.

इष्ट (इष्ट) ३. ८.
 इष्ट „ ५. १०३.
 इडं (इडा) ८. २३.
 इण-परि (अनया रीत्या) ८. ४२.
 इण्हि S. ण्हि.
 इत्तहे (अत्र) ८. ७५.
 इत्ति (इति) ३. ७९, ८६.
 इत्तिअ (एतावत्) ३. ७९.
 इत्थ S. एतद्.
 इत्थं (SK.) ३. ८२.
 इत्थी (स्त्री) २. ६६; ३. ६५; ४.
 ५७, ६९; ७. ५, १५, २४,
 २६, २७.

इदम्

अयं (अयम्) ५. ७; ७. ९३.
 इमो „ २. २६, २७; ५. ६.
 इमे ४. ६१.
 इमा (इयम्) १. ३०; ५. ९९.
 इमिआ „ ५. ७.
 इमा (इमाः) ५. ६९.
 इणं (इदम्) ५. ११; ६. ३.
 इणमो „ ५. ११.
 इदं „ ५. ११.
 इमं „ २. ७९; ३. ६१, ८०;
 ४. ३, १९, २२, २३, ७७;
 ५. २९, ३२, ३३, ८२,
 ८३; ६. ९८; ७. १००.
 इमु „ ८. २८.
 आयइं (इमानि) ८. २९.
 इमं (इमम्) ३. ७०; ४. १९,
 २०, ५४; ५. ६, ९, ११.
 णं „ ५. ९.

इमे (इमान्) ५. ९, ४८.
 णे „ ५. ९.
 इमिणा (अनेन) ५. ३.
 इमेण „ ५. ३, १०.
 णेणं „ ५. १०.
 इमेहि (एभिः) ५. १०.
 एहि „ ५. ८.
 णेहि „ ५. १०.
 इमाइ (अनया) ४. ५४.
 इमाए „ ३. ६७; ४. ४७.
 इमीए „ ४. ४७.
 आहि (आभिः) ५. ८.
 इमाहि „ ५. ६.
 अस्स (अस्य) ५. ८.
 आयहो „ ८. २९.
 इमस्स „ ५. ८, १४, ६१.
 से „ ५. १२, १३.
 इमाण (एषाम्) ५. १४.
 सि „ ५. १२.
 इमाइ (अस्याः) ४. १३.
 सि (आसाम्) ५. १३.
 अस्सि (अस्मिन्) ५. ७.
 इमस्मि „ ४. १२; ५. ९.
 इमस्सि „ ४. ७०; ५. ७.
 एसु (एषु) ५. ८.
 इदो (इतः) ५. ६६, ७२, ७५.
 इह १. ५; २. २९, ३१, ५५; ३.
 ६३; ४. १, ८, ५४, ५९, ६१,
 ६३; ५. ९, २३, ५४, ५५,
 ५८, ६२, ६४, ६७, ६८, ६९,
 ८४; ७. ९, १००; ८. ३४.
 इहं (इह) १. ६९; २. १७.

इधं (इह) ७. ९५.

इदि (इति) ८. ५.

इन्द्र (इन्द्र) २. ३२, ३४; ६. २३,

१०४; ७. ५३, ६९, ९३, ९८.

इन्द्रवारण (इन्द्रवारण) ७. २०.

इन्द्रिय (इन्द्रिय) ८. ५३.

√इन्ध

+सम्. समिज्जन्त (समिन्धान)

३. ४.

इन्ध (चिह्न) २. २४.

इन्धण (इन्धन) ७. ४८.

इभ (SK.) १. ७९; २. ३८; ६.

२२, ४८, ५७, ६१, ६४, ९०.

इय S. इभ.

इर (किल) ४. ६.

इला (स्त्रीविशेष) ५. ८०.

इव (SK.) १. २२, ३०, ४३; २.

५०; ३. ४०; ४. ३, ५४; ५.

६८; ६. ३५, ५२; ८. १.

√इष्

इच्छसि ८. ६३.

+प्र. पेसइ (प्रेषयति) ६. ७५.

—पेसीअ (प्रेषीत्) ६. ७८.

१ इह S. इदम्.

२ इह (इभ) २. २४.

इहं S. इदम्.

इहारा (इतरथा) ४. १९.

इह-लोअ (इहलोक) ७. ९५.

ई

√ईक्ष

इक्षन्त (ईक्षमाण) ६. २४.

+निर. निरिक्खसु (निरीक्षस्व) ४.

५३.

—निरिक्खउ (निरीक्ष्य) ८. ३२.

+प्र. पेक्खसि (प्रेक्षसे) ५. ६४.

—पेक्खसे ,, ५. ६४.

—पेक्खत्था (प्रेक्षध्वम्) ५. ६८.

—पेक्खह ,, ५. ६८.

—पिक्खज्जइ (प्रेक्ष्यते) २. २८.

—पेक्कन्त (प्रेक्षमाण) ८. ४.

—पिक्खऊण (प्रेक्ष्य) १. ५६.

+प्रति. पडिक्खाविअ (प्रतीक्षित)

७. ३९.

ईरिस (ईदृश) ४. १४.

ईस (ईश) १. २, ४, ६, ८३; २.

७६, ८५, ८९; ६. ७९.

ईसर (ईश्वर) २. १७; ६. ८५.

ईसि (ईषत्) ३. ६५.

उ

१ उअ (उत्) २. १७, १९.

२ उअ (पश्य) १. ६७; ४. ३, १८,

५५, ५९, ६१, ६४; ५. ८,

११, १२, ४७, ४८, ४९, ७६.

√उअक्ख P. (इश)

उअक्खइ (पश्यति) ७. २५.

उअर (उदर) ४. २८.

उउ (ऊतु) १. ८३, ९०; ३. १, २,

४; ४. ५.

उउम्बर (उदुम्बर) २. ७७.

उऊखल (उलूखल) २. १६.

उऊम (उत्क्रम) २. ६७.

उऊर (उत्कर) १. ४१.

√उऊस P. (गम्)

उऊसइ (गच्छति) ७. ६.

उऊस (उत्कृष्ट) ७. ९१.

- उक्तेर (उत्कर) १. ४१; ५. १८.
 उक्खिषण (उत्क्षेपण) ६. ९८.
 √उक्खुड P. (तुड्)
 उक्खुडिअ (तुडित) ६. ७७.
 √उग्ग P. (उत्-वट्)
 उग्गिअ (उद्वटित) ६. २३.
 उग्गम (उद्गम) ५. ८८.
 √उग्गाह P. (रच्)
 उग्गहिअ (रचित) ६. ५९.
 उग्गीव (उद्गीव) ३. ३२.
 √उग्घुस P. (मृज्)
 उग्घुसिअ (मृष्ट) ६. ६६.
 √उक्क P. (नि-द्रा)
 उक्कन्त (निद्रात्) ६. ९.
 उच्चिअ (उचित) १. ४८.
 उच्च (SK.) ३. ९.
 उच्चअ (उच्चैस्) २. ५.
 उच्चिणिरी (उच्चैरी) ४. ९.
 √उच्छल्ल P. (उत्-शल्ल)
 उच्छल्लिअ (उच्छलित) ७. १८.
 उच्छव (उत्सव) ३. १.
 उच्छाह (उत्साह) १. ७१; ५. ७८.
 उच्छाहकर (उत्साहकर) ३. १५.
 उच्छु (इक्षु) १. ६३.
 उच्छुअ (उत्सुक) ३. १.
 उज्जल (उज्ज्वल) १. १६; ३. ७१; ५. ६२; ७. ९, ८८.
 उज्जाण (उज्जान) २. ८१; ३. १, ९, ७३; ४. २३, ३०; ५. ९, ६३, ८४, ८७; ६. १०३.
 उज्जुअ (ऋजु) १. ८९.
 √उज्झ
 उज्झित (लक्त) ८. ८.

- उट्ठिअ (औट्टिक) ३. ८.
 उट्ठिसिअ S. घुष्.
 उड्ड (SK.) ६. १४.
 उड्डावण (उड्डायन) ५. ३२.
 उण S. पुण.
 उणा S. पुण.
 उणाह S. पुण.
 उणो S. पुण.
 उण्हा (उण्णा) ४. १.
 उत्तंस (SK.) ३. २०, ७०; ७. ९६.
 उत्तमङ्ग (उत्तमाङ्ग) ६. ८४.
 उत्तरङ्ग (SK.) ४. २७.
 उत्तरिज्ज (उत्तरीय) २. ६१.
 उत्तरीअ ,, २. ६१.
 उत्ताडण (उत्ताडन) ३. ६४.
 १√उत्थक्क P. (उत्-नमय्)
 उत्थक्किअ (उत्थमित) ६. २४.
 २√उत्थक्क P. (उत्-क्षिप्)
 उत्थक्किअ (उत्क्षिप्य) ६. ९८.
 ३√उत्थक्क P. (रुष्)
 उत्थक्किअ (रुद्ध) ६. ९१.
 √उत्थार P. (आ-क्रम्)
 उत्थारिअ (आक्रान्त) ७. १.
 उदअ (उदय) ६. २३. उदय ६. ११, १२.
 उदञ्चिरी (उदचित्री) ४. ४४.
 उदहि (उदधि) ७. ८७.
 उदंड (उदण्ड) १. १९.
 उदण्ड (SK.) २. ४४.
 √उद्दाल P. (आ-छिद्)
 उद्दालिअ (आच्छिन्न) ६. ८४.
 उद्देस (उद्देश) ५. ६, १६.
 उद्धार (SK.) ७. ९८.

√उद्भुम P. (पृ)

उद्भुमाय (पूर्ण) ७. १५.

√उद्बूलय्

उद्बूलिभ (उद्बूलित) ६. १९.

उपदेस (उपदेश) ७. १०२.

उपसम (उपशम) ८. १२.

उप्पल (उत्पल) १. ५६.

उप्पाय (उत्पाद) ३. ३२.

√उप्पाल P. (कथ्)

उप्पालसु (कथय) ६. ३.

√उप्पेल P. (उत्-नम्)

उप्पेलिभ (उन्नमित) ६. २४.

उब्भ (ऊर्ध्व) २. ७७; ३. २२.

√उब्भाव P. (रम्)

उब्भावन्ती (रममाणा) ७. १३.

उब्भिभय (ऊर्ध्व) ८. १४.

√उब्भुत्त P. (उत्-क्षिप्)

उब्भुत्तिभ (उत्क्षिप्त) ६. ९९.

उभय (SK.) ३. ६९.

उमं (उमा) ३. २८.

उम-कामय (उमाकामक) ६. ३१.

√उमच्छ P. (वञ्)

उमच्छन्त (वञ्चयत्) ६. ५८.

उमा (स्त्रीविशेष) ५. ८१.

उमीस (उन्मिश्र) २. ४१.

उम्बर (उदुम्बर) २. ७७.

√उम्मत्थ P. (अभ्या-गम्)

उम्मत्थइ (अभ्यागच्छति) ७. ११.

उम्मि (ऊर्मि) ४. ४९.

उम्मीलणभ (उन्मीलन) ७. ६५.

उम्मुइ (उन्मुख) २. ५२.

उम्ह (उष्मन्) ६. २१.

उम्ह-कर (उष्मकर) ३. ३०.

उर (उरस्) १. ४०.

उरग (SK.) २. ८३.

उरस् (SK.) ८. ८३.

उरु (SK.) ४. ३२.

उल्लखलय (उल्लखल) २. १६.

√उल्ल (आर्द्रय्)

उल्लन्ति (आर्द्रयन्ति) १. ५५.

उल्ल (आर्द्र) २. ३; ३. २७.

√उल्लाल P. (उत्-नम्)

उल्लालिभ (उन्नमित) ६. २४.

उल्लाव (उल्लाप) १. ५६.

√उल्लुक P. (तुङ्)

उल्लुकिभ (तुङित) ६. ७९.

√उल्लुण्ड P. (वि-रेचय्)

उल्लुण्डावन्त (विरेचयत्) ६. १७.

√उल्लूर P. (तुङ्)

उल्लूरिभ (तुङित) ६. ७९.

उल्लोभ (उल्लोच) १. ७३.

उवएस (उपदेश) ८. ४७.

उवज्झाभ (उपाध्याय) ७. ६४.

उवदेश (उपदेश) ८. १.

उवमा (उपमा) २. ७२; ३. ४३;

७. १८, ८७.

उवरि (उपरि) ३. ८८; ८. ३१.

उवरिं (उपरि) १. ६८.

उवसम (उपशम) ७. १२; ८. ४४.

उवह (उभय) ३. ६९.

√उवहत्थ P. (समा-रच्)

उवहत्थिभ (समारचित) ६. ६०.

उवहार (उपहार) ५. ३६.

उवालम्भ (उपालम्भ) ६. १०५.

उविन्द (उपेन्द्र) ६. २३; ७. ९८.
 उव्वीस (उर्वीश) ६. ३३.
 उव्वेढण (उव्वेढन) ७. ५९.
 उव्वेय-करी (उव्वेयकरी) ३. ३५.
 उव्वेल्लु (उव्वेणु) २. ३८.
 उव्वेल्लिज्ज ४. वेष्ट.
 उव्वेल्लिर (सत्वरगमनशील) ६. ४८.
 उव्वेव (उव्वेग) ७. ६९.
 उव्वेसर (उव्वेश्वर—राजविशेष) ६.
 ७५.

१ उसह (वृषभ) १. ८४.
 २ उसह (ऋषभ) १. ८९.
 १√उस्सिक P. (उत्-क्षिप्)
 उस्सिकन्ति (उत्क्षिपन्ति) ६. ९९.
 २√उस्सिक P. (मुच्)
 उस्सिकिअ (मुक्ता) ६. ५६.
 उहय (उभय) २. ६.

ऊ

ऊ (गर्हायाम्) ४. १२. (आक्षेपे) ४.
 १२. (सूचने) ४. १२. (विस्मये)
 ४. १३.

ऊरु (SK.) १. ७७; ३. २५.

ऊस-मालि (उत्तमालिन्) १. ३२.

√ऊसल P. उत्-लम्

ऊसलइ (उल्लसति) ५. १६.

ऊसलिअ (उल्लसित) ७. ४५.

ऊसव (उत्सव) ३. १, १९.

ऊसारि (आसारिन्) १. ५२.

ऊसुअ (उत्सुक) १. ७०; ३. २.

√ऊसुम्भ P. (उत्-लम्)

ऊसुम्भिअ (उल्लसित) ७. ४५.

ऊ

√ऊ

अप्पिअ (अपित) १. ४४; ६. २७.

ओप्पिअ (अपित) १. ४३.

ए

एअ (एव) ५. ८६, ९१.

एउ (एवम्) ८. १४.

एकइआ (एकदा) ३. ८६.

एकल्ल (एक) ३. ८७.

एक ,, ३. ८७; ७. ३४; ८.
 २६.

एकमेक (एकैक) ४. २२.

एकसरिअं (सगिति संप्रति वा) ४. १९.

एकसि (एकत्र) ३. ८५.

एकसिअं (एकदा) ३. ८६.

एकारअ (अवस्कार) २. १२.

एकेक (एकैक) ४. २२.

एग (एक) १. ११; ३. ७७; ६.
 २८; ७. ९७.

एगागार (एकाकार) ४. ६२.

एण्हि (इदानीन्) १. ५१; ३. ६७;
 ५. १०२; ६. १. इण्हि १.
 ५३; ४. ६४; ५. ८९, ९६;
 ६. ७१, ७२.

√एतद्

इणम् (एषः) ५. १६.

एस ,, १. ६०; २. १०, १७,
 २६, २८, ३०; ४. २२,
 ६९; ५. ७१, १०१.

एसो ,, २. ३१; ४. १२,
 १४, १५, १८, १९,
 २२; ५. १७.

एहो ,, ८. २८.

इणमो (एषा) ५. १६.

एसा ,, ४. ३३; ५. १७,
 ७२, ७३, १००.

एह (एषा) ८. २८.
 एही ,, ८. ३८.
 एआ (एताः) ४. २१; ५. ९८,
 ९९.
 एअं (एतत्) ३. ७३; ५. १७, ५३.
 एदं ,, ७. १०१.
 एस ,, ५. १६.
 एहु ,, ८. २८, २९, ३०, ३१,
 ३६, ३९, ६१, ६७, ७२, ७४.
 ए (एते) ८. ७२.
 एआइं (एतानि) ५. ७९.
 एइ (एतान्) ८. २९.
 एएण (एतेन) ५. ३.
 एदिणा ,, ५. ३.
 एयाए (एतया) १. २६.
 एआओ (एतस्मात्) ५. १५.
 एत्ताहे ,, ५. १५.
 एत्तो ,, ५. १५.
 एअस्स (एतस्य) ५. १४.
 एदस्स ,, ८. ५.
 एदाइ ,, ८. ५.
 एआण (एतेषाम्) ५. १४.
 अयम्मि (एतस्मिन्) ५. १६.
 ईअम्मि ,, ५. १६.
 एअम्मि ,, ५. १६.
 एअस्सि ,, ४. ७०.
 एत्थ (एतस्मिन्) १. २९;
 ४. ७१, ७३; ५. १५, ४६,
 ५७. इत्थ ४. ७२; ५. १२,
 ६४.
 एत्तहि (इतः) ८. ६६.
 एत्तहे S. इत्तहे.
 एत्ताहे (इदानीम्) ३. ६७.
 67

एत्तिअ (इयत् एतावद्वा) ३. ८०.
 एत्तिल ,, ३. ८०.
 १ एत्तुल्लु (इयत्) ८. ५५.
 २ एत्तुल्लु (एतावत्) ८. ७५.
 एत्थु (अत्र) ८. ५२.
 एदइ (इयत् एतावद्वा) ३. ८०.
 एमेअ (एवमेव) २. ८०.
 एम्ब (एवम्) ८. ६२.
 एम्बइ (एवमेव) ८. ६५.
 एम्बहिं (इदानीम्) ८. ६६.
 एरिस (ईदृश) ४. ७६.
 एरिसअ ,, २. २४.
 एरिसिआ (ईदृशी) १. ६७.
 एव (SK.) २. ८०.
 एवं (SK.) २. ८०; ५. ९७.
 एवड (इयत्) ८. ५६.
 एव्वारु (एवार्) ५. ६३.
 एहुल (ईदृक्) ८. ५०.
 ऐ
 ऐ-अइ (अयिअयि) २. १३.
 ओ
 १ ओ (सूचने) ४. १३. (पश्चात्तापे)
 ४. १३.
 २ ओ (उत) २. १७.
 ✓ओअग्ग P. (वि-आप्)
 ओअग्गिअ (व्याप्त) ६. ९५.
 ओअन्दण (आच्छेदन) ६. ८५.
 ओआर (अपकार) २. १८.
 ओआस (अवकाश) २. १८.
 ओक्खल (उल्लखल) २. १६.
 ओग्गालि (रोमन्धकरणशील) ६.
 ३०.
 ओघ (SK.) ४. २६.

भोज्झर (निर्झर) १. ६४.

भोज्झाय (उपाध्याय) ७. ६५.

ओढ (ओष्ठ) ४. २०.

ओमाल (निर्माल्य) १. २९.

√ओम्बाल P. (छादय)

ओम्बालिअ (छादित) ६. १४.

√ओम्बाल P. (प्लावय)

ओम्बालिअ (प्लावित) ६. २८.

√ओरस P. (अव-तृ)

ओरसिअ (अवतीर्ण) ६. ५२.

ओली (आलि=पङ्क्ति) १. ५५; ३.

३३; ५. ६०.

ओलुण्डर (विरेचनशील) ६. १६.

ओल्ल (आर्द्र) १. ५५; ८. ४.

ओवण (उपवन) ३. ९०.

ओसठिअ (औषधिक) २. ५०.

ओसह (ओषध) २. ५०.

√ओसुक्क P. (तिज्ज)

ओसुक्कन्त (तेजमान) ६. ६६.

ओह (ओष) १. ६३; ४. ३३; ६.

७१.

ओहल (उल्लखल) २. १६.

√ओहाम P. (तोलय)

ओहामन्त (तोलयत्) ६. १६.

√ओहाव P. (आ-क्रम्)

ओहाविअ (आक्रान्त) ७. १.

√ओहीर P. (नि-द्रा)

ओहीरन्त (निद्राव) ६. ९.

क

कइअव (कतिपय) २. ६२.

कइम (कतमत्) १. ३६.

कइया S. किम्.

कइरविणी (कैरविणी) ६. ३.

कइलास-सअ (कैलासशय) २. ४.

कइवाह (कतिपय) २. ६२.

कइसअ (कीदृक्) ८. ५१.

कउ (कुतः) ८. ६१.

कउच्छेअय (कौक्षेयक) २. १०.

कउसल (कौशल) २. १०.

कउह (ककुद) २. ५०.

कउहा (ककुप) १. ११.

कए (कृते) ५. ३०, ३४; ६. ७८.

कंटइल्ल (कण्टकवान्) १. १२.

कंत (कान्त) १. १९.

कङ्किल्लि (कङ्केलि) ३. १७.

कङ्केलि (SK.) ३. ४.

कच्छ (कक्षा) २. ३८.

कच्छ (SK.) ५. ६३, ७०.

कज्ज (कार्य) ५. ३८; ६. ४७, ६१,

८८, ९७; ७. ८५, ९५.

कज्जल (SK.) ३. ५५; ४. ४९;

६. ६७.

कञ्चण-केअई (काचनकेतकी) ४. ४.

कञ्चणार (काचनार) ४. ३.

कञ्चि (काचि) ६. ७२.

कञ्जुइआ (कञ्चुकिता) ४. ७३.

√कद

+प्र. पयडिअ (प्रकटित) ३. ६.

—पायडिअ „ ४. २९.

१ कट्ट (कट्ट) ४. १५.

२ कट्ट (काष्ठ) ४. ५१.

कट्टमहु (काष्ठमधु) ३. ४०.

कडण (कदन) २. ४६.

कडि (कटि) ३. २५.

कडिल्लय (कदय) ४. ५२.

कडुअ (कडुक) २. ३१.
कडुअत्त (कडुकत्त्व) ७. २०.
कडिण (कठिन) ३. ५१.
कण (SK.) २. ८३; ५. ५६; ६.
८९; ७. ८७.

कणय (कनक) १. २७, ७५; ४.
१०; ६. २६, ३४, ५४, ७५,
८२, ९३.

कणय-पङ्कअ (कनकपङ्कज) ५. ६२.

कणवीर (करवीर) २. ६३.

कणिआर (कर्णिकार) ३. ४४.

कणेरू (करेणु) ३. ६०.

कण्टइअ (कण्टकित) २. ४९.

कण्ठ (SK.) ३. २०; ५. ६७; ८.
८३.

कण्डलिआ (कन्दरिका) ३. ११.

√कण्डूय

कण्डुअमाण (कण्डूयमान) १. ७४.

कण्डूल (खजूँल) १. ३८.

कण्ण (कर्ण) २. ७, २२, २७; ६.
२६.

कणिआर (कर्णिकार) ३. ४४.

कणिआरय ,, २. १३.

१ कण्ह (कृष्ण=हरि) २. १७; ३. ५५.

२ कण्ह (कृष्ण=वर्णविशेष) ३. ५५.

कर्त्ता (कर्तः) ४. ५८.

कर्त्तार ,, ४. ५३, ५८.

कर्त्तो (कुतः) ५. ५; ६. १, १०५.

कथ (क) १. ६२; ४. १०; ५. ५;
८. २४.

√कथ

कहइ (कथयति) ४. १६; ५. ७.

कहेसु (कथय) ८. ७१.

कहि ,, ८. ७०.

कहिअ (कथित) ७. १२; ८. १४.

कधिद ,, ८. १, ४६.

कहिवि (कथयित्वा) ८. ८३.

कद S. कू.

कदण (कदन) २. ४६.

कन्त (कान्त) १. १९.

कन्ति (कान्ति) १. ७८; २. १, ४९;

३. ४७; ६. २२; ७. १८.

कन्तिछा (कान्तिमती) ३. ७९.

१ कन्द (SK.) १. ३५, ५९.

२ कन्द (स्कन्द) २. ८५.

कन्दप्प (कन्दर्प) ३. ३३.

कन्दलिअ (कन्दलित) ५. १७.

कन्दली (SK.) ५. ७०.

कन्न (कर्ण) ४. २८; ८. ७४.

कन्नलज (कान्यकुब्ज) ६. ७९.

कल्लुड (कर्णक) ८. ७३.

कन्नरय (कर्णिकार) २. १२.

कपट (SK.) ८. ८.

१ कप्प (कल्प=कालविशेष) १. ६१.

२ कप्प (कल्प=द्रुमविशेष) ६. १२.

कप्पूर (कर्पूर) २. ३९; ५. १३.

कवरी (SK.) १. ७६; ४. ४४.

१ कम (क्रम) १. १४; २. ६७; ६.

४५.

२ कम (क्रम) ३. ५२.

कमन्ध (कबन्ध) २. ५७.

कमल (SK.) १. ७०; ५. १९, ४९;

६. १०, १३, ३३, ३६, ७०;

८. ४७.

कमलच्छी (कमलाक्षी) ५. ८०.

कमलिणी (कमलिनी) ५. १९.

√कमवस P. (स्वप्)

कमवसश् (स्वपिति) ६. १००.

√कम्प

कम्पिञ्ज (कम्पित) १. २०; ३. १३.

कम्प (SK.) ५. १०२.

कम्भारजम्म (कश्मीरजम्मन्) ३. २२.

कम्म (कर्म) ५. ४४, ८७; ७. १०, ३९, ४८, ५४, ६३, ७३, ७८, ८१, ८५; ८. ८, ४५, ४९, ५३, ५४, ६३, ७०, ७९.

कम्मण (भोजन) ६. ७४.

कम्मन्तमत्त (नापितमात्र) ६. ४४.

कम्मवण (उपभोजक) ६. ७४.

कम्हार (कश्मीर) १. ६५; ३. २२.

कम्हारज (कश्मीरज) ३. २९.

१ कय S. कृ.

२ कय (कच) २. २७.

कय-जुग (कृतयुग) १. १५.

कयल (कदल) २. १३.

कयलि^० (कदली) २. ४८; ४. १, ५०.

कया (कदा) ७. ४३.

१ कर (SK.=किरण) १. ५८, ५९, ६०, ६३.

२ कर (SK.=हस्त) १. ७३, ८६; २. ३, ७, १९, ३९; ३. २२, २८; ६. २४, ३२, ६३.

३ कर (SK.=राजग्राह्य) १. ३४.

४ कर (SK.=शुण्डा) २. २५, २६; ६. ९९.

करञ्ज (करक) ४. ३१.

√करञ्ज P. (भञ्ज)

करञ्जिञ्ज (भञ्ज) ६. ६९.

१ करण (SK.=कर्तृ) २. ४१; ३. ७.

२ करण (SK.=अधिकरण) २. ८७.

३ करण (SK.=इन्द्रिय) ७. १, ५७; ८. ४१, ७६.

४ करण (SK.=पवासासनादि) ८. १७.

करणिञ्ज (करणीय) २. ६०.

करन (करण=इन्द्रिय) ८. ७.

करलि-हूञ्ज (कदलीभूत) २. ४८.

करहय (करभक) ६. ३०.

करि (करिन्) २. ४८; ६. ६४, ९९.

करिञ्जव्वी (कर्तव्या) ८. ३३.

करिण्डव्वञ्जं (कर्तव्य) ८. ७६.

करुण (करुणा) ८. ४९.

करुणा (SK.) २. ६५.

करेवा (कर्तव्य) ८. ७६.

करेव्वञ्जं „ ८. ७६.

√कल

कलिञ्ज (कलित) २. ७७; ३. २.

कलङ्क (SK.) १. ६०.

कलम (SK.) ५. १८.

कलयण्ठ (कलकण्ठ) ५. ६७.

कलस (कलश) २. ६३, ६४.

कलह (SK.) ४. १३.

कला (SK.) १. ३३, ३९, २. १८, २०, २३, ३७, ४१; ३. २६, ४९; ६. ४३.

कलाव (कलाप) १. ३९.

१ कलि (SK.=कलियुग) १. १५, ८३; २. ४३, ५२, ८३; ६. २८; ७. ७८, ८१; ८. ३५.

२ कलि (SK.=कलह) ७. ४४, ६९.
 कलिभा (कलिका) ३. ५८; ५. १३,
 ४१, ५४.
 कलुसण (कलुषण) ५. ३२.
 कल्लाण (कल्याण) ८. ३३.
 कल्हार (कल्लार) ५. २२.
 कवट्ठिअ (कदधित) २. ४९; ३. ५.
 कवट्ठि (कपदिन्) ३. १०.
 कवण (किम्) ८. ३०.
 कवरी (कवरी) ३. ५५; ५. ६०.
 कवलण (कवलन) २. २२.
 कवाड (कपाट) २. ४५.
 कविकच्छू (कपिकच्छू) ७. २७.
 कशाअ (कषाय) ८. २.

√कस्

+वि. विअसन्ति (विकसन्ति) १.
 २४.

—विअसिअ (विकसित) ३. ३१;
 ४. २०.

—विअसाविअ (विकासित) ७. ४०.

कसण (कृष्ण) ३. ३१, ५५; ५. ६९.

कसरक्क (कसरत्क) ८. ६८.

कसाय (कषाय) ८. ८, ५३.

१ कसिण (कृत्तल) ३. ३१, ३९, ४९.

२ कसिण (कृष्ण=वर्णविशेष) ३. ५५.

कस्ट (कष्ट) ८. १.

१ कह (कफ) ७. २१.

२ कह (कथम्) ५. १४, ८५, १०५;

६. १०६; ७. ८४; ८. १६.

कहं ,, ४. १९; ५. १०१; ७.

९९; ८. ६०.

कहन्तिहु (कुतः) ८. ६१.

कहा (कथा) ६. ४५, ४६.

कहावण (कार्पापण) ३. २७.

कहिं (कुत्र) ६. १.

काहं (किम्) ८. ३०.

कावँअ (कामुक) २. २५.

√काहू

कह्वन्त (काह्वत्) ७. ३८.

१ काम (SK.=मदन) १. ७६; ३. ७,
 २८, ९०; ५. ७, ५८; ७. ३,
 २८, ३२.

२ काम (SK.=विषयामिलाष) ७. ७.

कामकर (SK.) ३. ४३.

काम-वस (कामवश) ७. ८.

कामि (कामिन्) ३. ४२; ६. २०.

कामिणी (कामिनी) ३. ६; ७. २५.

कामुअ (कामुक) १. ५९.

काय (SK.) ८. ७२.

कायव्व (कर्तव्य) ७. ५४.

कारण (SK.) ८. २५.

काल (SK.) १. १५; २. ४३; ४.

७४; ५. ६२; ६. ७४; ७. ७२.

काला (तिरस्कारपरा) ४. ४७.

कालास (कालायस) २. ७५.

कालायस (SK.) २. ७५.

√काशय्

+प्र. पयासन्त (प्रकाशयत्) ६.

३१, ४३.

√कास्

खासिअ (कासित) २. २८.

कास (SK.) ५. ६४.

कासविं (काश्यपी) १. ३१.

कासि (काशि) ६. ७६, ९६.

काहल (कातर) २. ४३.

काहावण (काषापण) ३. २७.

कि S. किम्.

किंसुअ (किंशुक) १. ५७; ३. ६६,
९०; ४. २४.

किङ्किणी (SK.) ५. ७; ६. ३८.

किञ्च (कृत्य) ८. ३३.

किञ्चि (कृत्ति) २. ८७.

किञ्ची-पाउरण (कृत्तिप्रावरण=शंकर)
२. २०.

किडि (किरि) २. ६२; ३. ७१.

किणण (क्रयण) ६. ३४.

किणो (प्रश्ने) ४. २०.

कित्तणय (कीर्त्तन) २. ५१.

कित्ति (कीर्त्ति) १. ३०; २. २०; ७.
८८, ९६, ९९.

किध (कथम्) ८. ५०.

किंनर (SK.) ४. ४५, ७२.

किंनरी (SK.) ६. १२.

किम्

को (कः) २. १०, ७३; ३. ५६,
७९, ८६; ४. २३, ४६, ५५,
६६; ५. ५, १५, ५९; ६. ७,
११, १०२; ७. ३, १४, १५,
२३, ३०; ८. ३७, ५४.

के ४. ५९; ६. ६६, ६७; ७.
१३, ३६.

का ३. ५१, ५३, ५७; ४. ४२,
४७, ५१, ५२, ५४; ५. ७३.

कि (किम्) १. २४, ३०, ४१; २.
१९, ८०; ३. ७६, ८०; ४. २,
१०, ११, १२, १३, १४, १५,

२४, ३३, ५१, ५३, ५६, ५७;
५. १२, २३, २४, २९, ३०,
३१, ३२, ३३, ६५, ६९; ६.
२, ३, ४८; ७. २०, ६८,
१०१, १०२; ८. ६०, ८०.

कि ८. ४१, ४६.

कं (कम्) ५. ७८; ६. ९७, ९९;
८. ३७, ५६.

कं (काम्) ४. ४९.

किणा (केन) ५. ३; ६. ९७.

केण ,, १. १७; ३. ५१,
५५, ५७, ७५, ७६, ७७,
७८, ८०; ५. ४; ८. १६,
३९.

केहि (कैः) ५. ८६.

केहि ,, ३. ७२.

काइ (कया) ४. ४७.

कीइ ,, ३. ५२, ५४, ८१,
८२, ८३, ८५, ८७,
८९; ४. ४७.

कीए ,, ३. ५८, ८४; ४.
५३, ५८.

काहिं (काभिः) ४. ५५.

कम्हा (कस्मात्) ५. १, २.

काओ ,, ५. १.

किणो ,, ५. २.

किहे ,, ८. २६.

कीस ,, ४. १४; ५. २, ७१.

कस्स (कस्य) ४. ७३; ७. ४५.

कसु ,, ८. १७, ७०, ७१.

कास ,, १. ३२.

कासु (कस्य) ८. २७, ३१, ५१.
 कास (केषाम्) ४. ७१.
 केसि (केषां कासां वा) ४. ७१.
 कास (कस्याः) ४. ७२.
 काश् " ४. ७३.
 कहे " ८. २७.
 किस्ता " ४. ७४.
 कीय " ४. ७५.
 कीसे " ४. ७५.
 काण (कासाम्) ४. ४९.
 कइआ (कस्मिन् काले) ४. ७६.
 कइया " १. ४८.
 काला " ४. ७६.
 काहे " ४. ७६.
 काहिं (कस्याम्) ४. ६९.
 कीय " ४. ६९; ६. २.
 किंणेदं (किमेतत्) ७. १००.
 किंपि (किमपि) १. ३०.
 किर (किल) २. ६३; ३. १६, ५०;
 ४. ६, ३९, ७८; ५. ३; ८.
 ६३, ७८.
 किरण (SK.) ६. १६.
 किराय (किरात्) २. २९.
 किरिआ (क्रिया) ३. ४९. किरिया
 ८. ११.
 किल (SK.) ४. ७; ८. ६.
 √किलकिंच P. (रम्)
 किलकिंचिअ (किलकिंचित) ५.
 १०४; ७. १३.
 किवँ (कथम्) ८. ५०.
 किवाहु (कृपाहु) १. ८०.
 किस (कृश) २. ५९.
 किसङ्गी (कृशाङ्गी) १. ७८.

किसल (किसलय) २. ७५; ३. २९.
 किसलय (SK.) २. ७५.
 किह (कथम्) ८. ५०.
 कील (क्रीडा) ४. ३२.
 कीला " २. ३७; ४. ३६, ३८,
 ६२, ६४.
 किऊहल (कुतूहल) १. ७२.
 कूढ (कुण्ठ) १. १९.
 कुकम्म (कुकर्मन्) ७. २.
 √कुकुर P. (उत्-स्था)
 +उत्. उकुकुरिअ (उत्थित) ६.
 १२.
 कुकुण (SK.) ६. ४१, ४७, ४९,
 ६२, ६९, ७१.
 कुकुम (SK.) ५. ५४.
 कुच (SK.) ३. ६९.
 कुचय (कूर्चक) ६. १६.
 कुच्छेअय (कौक्षेयक) २. १०.
 कुञ्जय (कुञ्जक=शतपत्रिका) २. २८.
 √कुञ्ज
 +आ. आकुञ्जिअ (आकुञ्चित) २. ६.
 कुटुम्ब (SK.) ८. ७.
 कुट्टिम (SK.) १. ५३.
 कुडङ्ग (SK.) ५. १७.
 कुडय (कुटज) ५. ९, १२, १७, ४०.
 कुडुली (कुटीर) ८. ७२.
 √कुण P. (कृ)
 कुणइ (करोति) २. ७८.
 कुणन्ति (कुर्वन्ति) १. १६, ५३.
 कुणसु (कुरु) ६. ४१; ७. ९७.
 कुणेसु " ३. ६७.
 कुणन्त (कुर्वन्त) ५. १०६.

१३. पकुणन्ती (प्रकुर्वती) ७. ८७.

कुतित्थि (कुतीर्थिन्) ७. ३९.

कुतित्थिअ (कुतीर्थिक) ७. ४२; ८.

१४.

कुसुम्ब (कुडुम्ब) ८. ७.

कुदिट्ठि (कुट्टि) २. ५९.

कुन्तल (SK.) ४. ६८.

कुन्द (SK.) ५. ६७, ७७, ८१,

८५.

√कुप

कुप्प (कुप्य) ३. ७५, ७९.

कुविअ (कुपित) ७. २७.

कुपह (कुपथ) ७. ६२.

कुबोह (कुबोध) ७. ७८.

कुमार (कुमार) २. ३९; ६. ३९.

कुमारवाल (कुमारपाल) १. २८.

कुसुअ (कुसुद) ५. ६४; ६. १०,

१३.

कुसुइणी (कुमुदिनी) ५. १०६.

कुम्पल (कुम्बल) ३. १७, ४३.

१ कुम्भ (SK.=गण्डस्थल) २. २७,

३६.

२ कुम्भ (SK.=पात्र) ६. १६.

कुम्म (कुर्म) ६. ८०, १००.

कुरल (SK.) ५. ९३.

कुरवय (कुरवक) ३. ३२, ६०.

कुरु (SK.) ४. ६०.

कुरर (SK.) ५. ४७.

कुल (SK.) १. ८७; २. ३, ७३;

३. ४५, ५९, ६८; ५. १९, ७६;

६. ८, १५, ४५, ५६, ७८,

९०; ७. ४१, ७३.

कुलडा (कुलटा) ६. ९.

कुल्ल (कुल्या) ४. ४१.

कुल्ला ,, १. ४६.

कुसल (कुशल) १. ७२; ४. ८; ७.

१३, ३३.

कुसुम (SK.) १. २२, ५७, ७६,

८८; २. ८, २८, ४१, ५५, ५६,

७९, ८१, ८५; ३. ५, २९,

४४, ४५, ४७, ४९, ५४, ५९,

६३, ७०, ७१; ४. ३७, ६८;

५. १४, १५, २१, ३७, ४३,

४४, ५२, ७३, ८२, ८६; ६.

१२, ८१.

कुसुम-ज्झअ (कुसुमध्वज) ३. ४.

कुसुम-धणु (कुसुमधन्वन्) १. ११.

कुसुम-सर (कुसुमशर) ३. ३.

कुसुमोटी (कुसुमोष्ठी) ४. २०.

√कूज

कूजिअ (कूजित) ३. ३७.

√कूर्पास

कुप्पिसन्त (कूर्पासवदाचरत्) १.

५०.

कूव (कूप) ४. २९.

√कृ

करइ (करोति) ८. ६४, ६५,

६६, ७५.

करेइ ,, १. ४१; ८. ६२.

करहिं (कुर्वन्ति) ८. ४०.

करसि (करोषि) ३. ५६; ८. ४१.

करेसि ,, ८. ७०.

करउं (करोमि) ८. ५६.

कलिमो (कुर्मः) ८. ५.

काहन्ति (करिष्यन्ति कर्तारो वा)

७. ५४.

काहं (करिष्यामि) ५. ९३.

काहमि ,, ५. ९३.

करसु (कुरु) ८. ५२.

करहि ,, ८. ४०, ६३, ७६.

करि ,, ८. ३२, ३५, ४९, ५१,
५२, ६३, ७०, ७८, ८१.

करे ,, ८. ४२.

करहा (कुरुत) ८. ४६.

करेहु (कुर्याः) ८. ६७.

अकासि (अकाशीत) १. ८१; २.
९, ५३; ३. ५३.

कासी ,, ५. ८७.

काही ,, १. ८८; २. २; ५.
८७; ६. ३२, ७९;
७. १.

काहीअ ,, ५. ८७; ७. ५३.

किज्जदि (क्रियते) ७. ९९.

किज्जदे ,, ७. ९९.

कीरते ,, ८. ९.

कीसु (क्रिये) ८. ४३.

अकारि (अकार्यत) २. ६६.

करावइ (कारयति) ५. ७४.

करावेइ ,, ५. ७४.

कारइ ,, ५. ७३.

कारावेइ ,, ५. ७८.

कारेइ ,, ५. ७८.

करावउं (कारयामि) ८, ५६.

करावेमि ,, ५. २८.

कारीअइ (कार्यते) ५. ७६.

करावीअइ ,, ५. ७६.

कराविज्जइ ,, ५. ७७.

कारिज्जइ (कार्यते) ५. ७७.

कअ (कृत) ३. १; ६. १२, ७०.

कत ,, ८. ८.

कद ,, ७. ९५.

कय ,, १. ४६, ५८; २. ४,

८, ३७, ४१, ४६, ५५,

६१, ७४, ७८, ८१; ३.

१, १८, २३, २४, २५,

३०, ४०, ६५; ४. ५३;

५. ९०, ९१, ९३; ६.

२, ५३, ८६, ८७, ९५;

७. ५०; ८. ३३, ७३.

किअ ,, ८. ५३.

कराविअ (कारित) ५. ७६.

कारिअ ,, ५. ७६, ७८.

कीरन्ती (क्रियमाणा) ७. ८६.

काउं (कर्तुम्) १. ५८; २. १;
७. ५३.

करेप्पि ,, ८. ७९.

करेप्पिणु ,, ८. ७९.

करेवि ,, ८. ७९.

करेविणु ,, ८. ७८.

काउं (कृत्वा) २. ५०, ६२, ८२;
४. ३७; ८. २.

काकण ,, १. १४.

काकणं ,, १. १४; ७. ५४.

कडुय ,, ७. ९८.

करवि ,, ८. ७६.

करिउ ,, ८. ७६.

करिउं ,, ६. ४२.

करिय ,, ७. ९८.

करिवि ,, ८. ७६.

करेपि (कृत्वा) ८. ७७.

करेपिणु ,, ८. ७७.

करेवि ,, ८. ७७.

करेविणु ,, ८. ७७.

+अनु. अणुकाही (अन्वकार्पात)

२. २०.

+डर्. दुक्क (दुष्कृत) ८. ६३.

कृव (कृपा) ८. ६६.

कृवा ,, ८. ८२.

कृवालु (कृपालु) ८. ८२.

√कृ

कडुं (कर्षामि) ८. ४१.

कडिब्बइ (कृष्यते) ८. २२.

कडिअ (कृष्ट) ४. ५२.

करिसिअ ,, ७. ३२.

√कृ

+उत्. उक्किण (उत्कीर्ण) ८. ८१.

केअई (केतकी) ५. ११, २६.

केंसुअ (किंशुक) १. ५७.

केडव (कैटभ) २. ३६.

केडव-रिउ (कैटभरिपु) २. ५७.

केत्तिअ (कियन्मात्र) ३. ८२.

केत्तिला (कियती) ३. ८२.

केत्तुल (कियत) ८. ५५, ७५.

केत्थु (कुत्र) ८. १५, ५५.

केहइ (कियत) ३. ८२.

केरिस (कीटश) १. ६७.

केल (कदल) २. १२.

√केलाय P. (समारच)

केलाइअ (समारचित) ६. ६०.

केलास (कैलास) २. ४.

१ केलि (कदली) २. ७५.

२ केलि (SK.—कीडा) ३. ७१; ४.

४१, ७४; ५. ४.

केवँ (कथम्) ८. ५०.

केवडअ (कियत) ८. ५६.

केस (केश) १. ५१; ५. ९३.

केसर (SK.) २. १.

केहअ (कीटक्) ८. ५१.

केहिं (तादर्थ्ये) ८. ७०.

√कोआस P. (वि-कस्)

कोआसइ (विकसति) ५. ११.

कोआसिअ (विकसित) ७. ४१.

कोउहल (कुतूहल) २. १७; ३. ३६.

कोउहल्ली (कुतूहलिन्) १. ७२.

कोऊहल (कुतूहल) १. ७२.

√कोक्क P. (व्या-ह)

कोक्कन्त (व्याहरत्) ६. ४८.

कोच्छेअय (कौक्षेयक) २. १०.

कोच्चरिउ (क्रौचरिपु) २. ९.

कोडि (कोटि) ७. ७१.

√कोडुम P. (रम्)

कोडुमिअ (कुट्टमित) ७. १३.

कोप्परय (कूर्पर) १. ७६.

कोमल (SK.) २. ७५.

कोल (SK.) ६. १००.

कोल्ला (कुल्या) ३. ४६.

कोस (कोश) ६. ३३.

१ कोसल (SK.—देशविशेष) ४. ६५.

२ कोसल (कौशल) ३. २६.

कोसल्ल (कौशल्य) ७. १९.

कोह (क्रोध) २. ४८; ६. ५७; ८.

७७.

कोहण्डी (कृष्माण्डी) १. ७६; ३.

२९.

कोहल (कुतूहल) २. १७.

कोहलि° (कुष्माण्डी) ३. २९; ५. १०.

°कखण S. खण.

°कखन्द S. खन्द.

°कखम (क्षम) २. १८.

°कखीर (क्षीर) ७. ८०.

√कम्

+आ. अकमिअ (आक्रान्त) ७. २.

—अप्फुण्ण ,, ७. ९१.

+व्युत्. वोक्कन्त (व्युक्रान्त) १. ७१.

√क्री

+वि. विकेन्त (विक्रीणत्) ६. ३५.

√क्रीड्

कीलन्त (क्रीडत्) ४. ६३.

√कुष्

कुज्झइ (कुध्यति) ७. ५६.

कुज्झन्त (कुध्यत्) ६. ९१.

√कृम्

किलन्त (कृान्त) १. ९; ३. ५२.

√कृप्

किलित्त (कृप्त) २. १.

√कथ्

कडिअ (कथित) ७. ५८.

√क्षिप्

खिवन्ति (क्षिपन्ति) १. ६४; ४. ६७.

खित्त (क्षित) ३. ५८, ६४.

खिविआ (क्षिप्ता) ६. ९७.

छूढ (क्षित) १. ८; ३. ६४; ८. १८.

+आ. अक्खिवसि (आक्षिपसि) ६. ९९.

√क्षुम्

+वि. विच्छुहिरे (विक्षुम्भन्ति) ५. ६७.

ख

ख (SK.) २. ८०; ४. ४६; ५. ५१, ७५; ६. १६, २१, ३३.

खअ (क्षय) ८. ५३.

खहर (खदिर) २. १६.

√खवर P. (क्षुम्)

खउरइ (क्षुम्भति) ६. १०४.

खग्ग (खङ्ग) ६. ५०.

खग्गि (खङ्गिन्) १. ८१; ३. ३३.

√खच्

खइअ (खचित) २. ३४.

खचिअ ,, ६. ५४.

खसिअ ,, २. ३४.

खज्जूर (खजूर) ४. २३.

खज्जण (खज्जन) ५. ४७.

खट्ठ (खट्ठाक्ष) २. ३५.

खड (वृण) ७. ८०.

√खड्ड P. (मृद्)

खड्डिअ (मृदित) ६. ८६.

१ खण (क्षण=उत्सव) ४. ७८.

२ खण (क्षण=कालविशेष) ३. २४; ५. ८८.

°कखण १. ८३.

खणि-खणि (क्षणेषु) ८. ७३.

√खण्ड्

खण्डिअ (खण्डित) १. ३८; २. ४४.

खण्ड (SK.) २. ६६.

खत्त (क्षत्र) ६. ६६.

खत्तिभ (क्षत्रिय) ६. ४५.

√खन्

खम्माइ (खन्यते) ७. ७७, ७८.

खणिज्जाइ ,, ७. ७७.

खणिज्जाय ,, ७. ७८.

+उत्. उक्खय (उत्खात) १. ४७.

—उक्खाय ,, १. ४७.

खन्द (स्कन्द) २. ८५; ३. ४४.

°बखन्द ३. ४४.

१ खन्ध (स्कन्ध=शरीरावयव) २. ३८,

८४.

२ खन्ध (स्कन्ध=प्रकाण्डमस्तक) ४. २९.

ख-पुप्फ (खपुष्प) ७. ७०.

खप्पर (कर्पर) २. २८.

खम (क्षमा) ८. ३४.

खम्भ (स्तम्भ) २. २८; ४. २७.

खल (SK.) २. ३१.

खल्लु (खल्लू) ४. ५४.

खल्लीड (खल्लाट) १. ५१.

√खा P. (सम्-स्त्यै)

+सम्. संखाय (संस्थान) ६.

११.

खाणि (खानि) ८. २८.

√खाद्

खाइ (खादति) ७. ६२.

खाए ,, १. ३५.

खादन्ति ७. ६२.

खाहिं (भक्षयन्ति) ८. ६८.

खाला (अशुचिजलनिर्गमस्थान) ७.

१७.

√खिर P. (क्षर)

खिरन्त (क्षरत्) ७. १६.

खीलय (कीलक) २. २८.

खु (निश्चये) १. ९; २. २६; ३.

८५; ४. ११; ५. ४, ५८;

६. १०५; ७. ४, ५०, ८०,

८२, ९५, १००. (ऊहे) ४. ११;

६. १०४. (संभावते) ४. ११.

(विस्मये) ४. १२, १७, ५५.

(संशये) ४. १२.

√खुडुक्क P. (अवतृ स्खल शल्या वा)

खुडुकन्त (अवतरत् स्खलत् शल्या-

यमान वा) ८. ४५.

√खुप्प P. (मस्ज्)

खुप्पन्त (मज्जत्) ६. ६४.

खुर (SK.) २. ८९.

खेअ (खेद) ४. ९.

खेअण (खेदन) ३. ९०.

खेअर (खेचर) २. ३४.

खेअरी (खेचरी) ४. ४६.

खेडअ (स्फेटक=नाशक) २. ८५.

खेडय (क्ष्वेटक=ज्वरविशेष) २. ८५.

√खेड् P. (रम्)

खेडन्ति (रमन्ते) ७. १३.

खेड्ढा (क्रीडा) ५. ९०.

√खेल

खेलन्ति (क्रीडन्ति) ४. ४४.

खोह (क्षोभ) ६. २७.

खोहयर (क्षोभकर) ३. ३९.

ग

गअ (गज) १. ३६. गय २. २७; ६.

९४, १०२.

१ गइ S. गम्.

२ गइ (गति) २. २३; ४. ३२, ३९;

५. ५१, ५३; ६. २२.

गह्वन्द (गजेन्द्र) ६. ६८.

गडअ (गवय) १. ३८.

गडअपुच्छ (गोपुच्छ=शरविशेष) २.

९.

गडड (गौड) ६. ७८.

गडरव (गौरव) २. ११.

गडरी (गौरी=स्त्रीविशेष) ५. ८०.

गगार (गद्गद) २. ४८.

१ गङ्गा (स्त्रीविशेष) ५. ८०.

२ गङ्गा (SK.) २. ३०; ८. १५.

गजि (गर्जि=वृद्धित) २. २३.

गड्ड (गर्त) ३. ९.

गड्डह-वाहण (गर्दभवाहन=रावण) ३.

१०.

√गड P. (घट)

गडिअ (घटित) ६. ७५.

गढा (दुर्ग) ६. ५०.

√गण्

गणइ (गणयति) ८. ७५.

१ गण (SK.=नन्दिप्रभृति) २. ७६;

६. ५२.

२ गण (SK.=समुदाय) ५. ५८; ७.

४८, ६९; ८. २१.

√गणठ P. (ग्रन्थ)

गण्ठअ (ग्रथित) ६. ८१.

गण्ड (SK.) २. २९.

गण्डूस (गण्डूष) ३. ६४; ४. ४६.

गन्ध (SK.) २. ४५, ८४; ३. ४१,

५५, ९०; ४. २४; ५. १, ३,

१३, ६१, ८३.

गन्धवह (SK.) ५. ७७.

गन्धव्व (गन्धर्व) २. ७६.

गफिर (गम्भीर) ८. १३.

गभिणय (गभित) २. ४०.

√गम्

गच्छइ (गच्छति) ८. १९.

गच्छं (गमिष्यामि) ५. ९४.

गच्छिस्सं ,, ५. ९५.

गमिही (अगमत्) ३. ५०.

गम्बइ (गमयति) ८. ६५.

गअ (गत) १. २२, ९०; २.

८३; ३. १, ५०; ४.

२५, ३०; ८. ४०.

गय ,, १. ३०, ५१; २. २२;

३. ४, ४१; ५. १९; ६.

९; ७. ३; ८. ६६.

गइ (गता) ८. ८३.

गश्चन्त (गच्छत्) ८. ३.

गन्तुं (गत्वा) ४. ८.

गच्छिय ,, ७. ९८.

गडुय ,, ७. ९८.

गन्तून ,, ८. ७.

गमेप्पि ,, ८. ८०.

गमेप्पिणु ,, ८. ८०.

गम्पि ,, ८. ८०.

गम्पिणु ,, ८. ८०.

+अनु. अनुगच्छइ (अनुगच्छति)

७. ५५.

—अनुगमिअ (अनुगत) २. ७२.

—अनुगम्ममाण (अनुगम्यमान) ७.

८५.

+अभ्या. अभ्यागच्छइ (अभ्याग-

च्छति) ७. ११.

+अव. अवगअ (अवगत) २. १९.

—अवगम्मन्ती (अवगम्यमाना) ७.

८४.

+आ. आअ (आगत) २. ६३, ७३;
४. ११; ६. १.

-आगअ ,, १. ८४; २. ७५.

-आगय ,, १. ४८, ५३.

-आअमिअ (आगमित) २. २३.

-आगमिअ ,, २. २३.

-आगच्छन्ती ७. ११.

+उत्. उग्गय (उन्नत) १. ७८;
३. ४२.

+प्रत्या. पच्चागच्छइ (प्रत्यागच्छति)
७. १२.

+वि. विगय (विगत) १. ५७; ३.
२०; ५. ९०.

+सम्. संगय (संगत) ७. ११.

गमण (गमन) १. ७९; २. ८४; ५.
८७; ६. ७८.

√गमेस P. (गवेष)

गमेसन्ति (गवेषयन्ति) ७. ३३.

गम्भीर (SK.) ६. ३०.

गय S. गअ.

गयण (गगन) १. ५२, ६२; ३. ५२;
६. १४, २८; ८. २४.

गय-वर (गजवर) २. २६.

गयसुकुमाल (गजसुकुमाल) ७. ३६.

गरुअ (गुरुक) १. ६९; ६. १०६.

गरुवी (गुर्वी) ३. ५८.

√गर्ज

गज्जन्त (गर्जत) ६. ६२.

√गर्दभ

गर्दहिअ (गर्दभयदाचरत) ३. १०.

√गल्

गलिअ (गलित) ४. ४९.

+वि. विअलइ (विगलति) ७.
१८.

√गल P. (सम्-षट्)

संगलिअ (संघट्ट) ६. ७५.

√गलत्थ P. (क्षिप)

गलत्थिअ (क्षिप्त) ६. ९६.

गलोइ^१ (गुडूची) १. ७७.

√गवेष

गवेषिअ (गवेषित) ७. ३४.

गव्व (गर्व) ३. ८४; ६. ७७.

गव्विर (गर्विन्) ३. ८४.

गह (ग्रह) १. ८१; ७. ३.

गहण (गहन) ६. ८७; ८. ३१, ३८,
६१, ६९.

गह-वइ (गृहपति) ३. ७४.

गाअङ्क (गवाङ्क=हर) २. ९.

गाई (गौः) ७. ८०.

गाण (गान) २. ७२.

गाम (ग्राम) ४. २४.

गामणि (ग्रामणी) ४. ५४.

गामिह्छी (ग्राम्या) ३. ८६.

गाय (गायक) ५. ९१.

गायणी (गायनी) २. ७१.

गारव (गौरव) २. ११.

गावी (गौः) ५. ९२.

√गाह

+अव. ओगाहिअ (अवगाहित)
७. ४७.

गिज्झ S. गोज्झ.

गिम्ह (ग्रीष्म) १. ९०; ३. ९०; ४.

१, २, ३, ५, ७, २१, ७८;

८. १.

गिरा (गीः) १. ९, ७५, ७९;
२. ४८, ५२, ५३; ६. ६६; ७.
९२.

गिरि (SK.) ४. ३०, ३२, ३६, ३७,
३८, ३९; ५. ५४; ६. ९९; ८.
१९.

गुच्छ (SK.) २. २९; ३. ३८.
गुज्जर (गूर्जर) ६. ५९, ६५, ६८.
गुज्ज (गुह्य) ६. १७.

√गुञ्ज

गुञ्जिअ (गुञ्जित) ५. ७४; ६. ३.

√गुञ्जोह P. (उत्-लत्)

गुञ्जोहिअ (उल्लसित) ७. ४५.

१ गुण (SK.=शौर्यादि) १. ४, १९,
२५, ३३, ४०; २. ६०, ७०,
७२, ८२; ३. १८, ४०; ५.
७२; ६. ९५; ७. २२, ३०,
३२, ४५, ४७, ५०, ६५, ६९.

२ गुण (SK.=प्रत्यया) ६. १८.

३ गुण (आवृत्त) १. १५; २. ११;
३. १४; ६. ३७.

गुणि (गुणिन्) १. ३३; २. ७४,
८१.

√गुण्ठ P. (उद्गूलय्)

गुण्ठन्त (उद्गूलयत्) ६. १९.

गुण (गुण) ८. ६.

√गुप्

गोविअ (गोपित) २. ११.

गुप्फत्थ (गुल्फत्थ) ३. ४१.

√गुम P. (अन्)

गुमिअ (अमित) ७. ४.

√गुम्फ

गुम्फन्ती (प्रक्षती) ३. ५३.

+परि. परिगुम्फिअ (परिगुम्फित)
३. ६९.

१ गुरु (SK.=बृहस्पति) १. ४, २५.

२ गुरु (SK.=उपदेशकर्तृ) १. ४२, ८७;
२. २, ७७, ८२; ७. ८, २३,
२५, ४३, ६७; ८. ४८, ७८.

३ गुरु (SK.=महत्) ३. २४; ४.
३८, ३९; ५. ५२; ६. ९९.

गुरुअ (गुरुक) १. ६९.

गुरु-अण (गुरुजन) ८. ४६.

गुरु-जन (SK.) ८. ५७.

गुरु-वय (गुरुपद) ८. ४७.

गुरु-भाव (SK.) ७. ९८.

√गुरूय

गरुआअइ (गुरूयते) ५. ६३.

गरुआइ (गुरूयति) ५. ६३.

√गुलगुञ्छ P. (उत्-क्षिप्)

गुलगुञ्छिअण (उत्क्षिप्य) ६. ९८.

√गुलल P. (चाटौ क्)

गुललन्त (चाडुकुर्वाण) ६. ४४.

√गुलुगुञ्छ P. (उत्-नमय्)

गुलुगुञ्छिअ (उन्नमित) ६. २४.

√गुह्

+अव. अवगूढ (आलिङ्गित) ३.
८८.

गुन्ह S. ग्रह्.

गेज्ज (ग्राह्य) १. ५२; ३. ६२; ५.
३९. गिज्ज ५. २५, ४१.

गेड्डी (शङ्कुलाख्या वक्राग्रा यष्टिः) ५.
९०.

गेण्ड S. ग्रह

गेन्दुअ (कन्दुक) २. २९.

गेय्ह (आद्य) ३. ६२.

गेह (SK.) ८. ६४.

गेहिणी (गेहिनी) ७. ८.

√गे

गाअइ (गायति) ४. ७.

गाइ ,, ५. २.

गायन्ति ४. ७२; ५. २, ६९.

गायामो (गायामः) ५. ७२.

गीअ (गीत) १. ३७, ८६; २.

६७, ७३, ७४, ७६; ३. २०;

५. ७५, ९४.

गायन्त (गायत्) ६. ६.

गन्ती (गायन्ती) ५. ५१.

गाळं (गातुम्) २. ७०.

+सम्. संगीय (संगीत) २. ६६.

गोअम (गौतम) ७. ३७.

गोअर (गोचर) ५. ८७.

गोह्ठी (गोष्ठी) ५. १०३.

गोण (गौः) ३. ९०.

गोर (गौर) १. १३; २. २६, ६३.

१ गोरी (गौरी=गौरवर्णा) १. ७५; २.

७१; ३. ६१; ४. ५०.

२ गोरी (गौरी=पार्वती) ४. ५६.

गोळ (विम्बीफल) १. ३५.

गोव (गोप) ५. ७५, ७८.

गोवाल-गुजरी (गोपालगुर्जरी) ५.

९१.

गोविआ (गोपिका) ५. ५१, ७२.

गोवी (गोपी) ५. ६९, ७५, ७८.

० गहण (आहण) १. ४२.

√अस्

गसिअ (अस्त) ७. ४६.

√अह्

गृन्हइ (गृह्णाति) ८. ४४.

गिण्हसु (गृहाण) ३. ६७; ४.

१०.

गिण्हेह (गृह्णीत) ५. ४०.

गेण्हीअ (अग्रहीत्) २. ४.

घेप्पति (गृह्णाते) ८. ११.

गहिअ (गृहीत) १. ७६; ३. ११,

७७, ८८; ५. ८१;

७. ४१.

गहिय ,, १. ६५.

गिण्हन्त (गृह्णत्) ६. ८२; ७.

४८.

गिण्हणिअ (अग्रणीय) ७. ९०.

घिप्पन्ती (गृह्णमाणा) ७. ९०.

घेत्तुं (अग्रहीतुम्) ७. ५०.

गिण्हळं (गृहीत्वा) २. ७१.

घित्तूण ,, ७. ४९.

गेण्हिअ ,, ७. ५०.

गिण्हिअ ,, ८. ४५.

घ

घइं (पादपूरणे) ८. ६९.

घट्ठल (मोह) ८. १८.

√घट्

घडिअ (घटित) २. १२; ६. ३३,

७५.

घडन्त (घटमान) ५. ५८.

+उत्. उग्घाडिअ (उद्धटित) ६.

२३.

घट्सुअ (घट्सुशुक) ५. ७९.

१ घण (घन=मेघ) १. ८६; २. ३०,
३२.

२ घण (घन=सान्द्र) २. ६१; ४. ५०;
६. ९४.

घण्ट° (घण्टा) २. ३५, ६४.

√घत्त P. (गवेष)

वत्तिअ (गवेषयित्वा) ७. ३४.

घत्तण (क्षेपण) ६. ९६.

घम्म (धर्म) २. ३; ३. ४६; ६.
६७, ८१.

घर (गृह) १. ८, ४०, ६८; ३.
७३; ४. १६; ६. १०३; ८. १६.

°हर १. ३, ४६, ९०; २. ४०.

°हरअ १. ५०. °हरय १.

२, ८४.

घरट्ट (SK.) २. २१.

घरणी (गृहिणी) ६. ५.

घरिणी ,, ३. ७४.

वरिष्ठा ,, ३. ६८.

विप्प (वेष्प) S. ग्रह.

घुग्घिअ (घुग्घिका=मर्कटचेष्टा) ८.
६९.

√घुण्ट P. (पा)

घुण्टाहि (पिबन्ति) ८. ७३.

√घुम्म P. (घूर्ण)

घुम्माविअ (घूर्णित) ६. ८०.

घुम्मण (घूर्णन) ३. २४.

√घुल P. (घूर्ण)

घुलिअ (घूर्णित) ६. ७९.

√घुष्

+उत्. उक्खोसमान (उद्धोषत्)

८. ११.

-उट्टिसिअ (उद्धुपित) ४. ४६.

घुसण (घुसण) २. ४१.

√घुसल P. (मन्थ)

घुसलिअ (मथित) ६. ८२.

घुसिणल्ल (घुसणवत्) ४. ३८.

घेत्तव्व (अहीतव्य) ७. ५०.

√घोट्ट P. (पा)

घोट्टिअं (पातुम्) ६. ७.

√घोल P. (घूर्ण)

घोलन्ती (घूर्णमाना) ६. ७९.

घोस (घोष) ८. १३.

√घ्रा

+आ. अग्घायन्त (आजिघ्रत) ६.
१०.

च

च (SK.) १. १७, ६८; २. २०,

५४, ५६, ६०, ७६, ९०; ३. १४,

२२, ८१, ८९; ४. ५, १८, २७,

३०, ६३; ५. ८, ९, १०, १३,

१६, १८, ३१, ३३, ४१, ४५,

४९, ६३, ६४, ८१, ८३, ८७,

९३, ९४, ९५, ९७, १०४; ६.

२५, ४४, ४६; ७. ८, १४,

२९, ३०, ३५, ५५, ६१, ६२,

८०. अ १. ५, ३४, ३५, ३९;

२. २०, २३, २५, ६९, ७५;

३. २९, ६४, ६७, ८९; ४.

२७, ३७, ४७, ६२, ६५, ७३;

५. ९, ११, १५, १८, १९, २०,

२३, २५, २६, ३२, ३५, ३६,

३९, ४३, ४७, ५३, ६४, ६६,

७१, ७२, ७५, ७८, ८५, ९६,

१०२; द. १, ४८, ६३, ७४,
९६; उ. १८, ३१, ४४, ५०,
६२; ल. ७६, ८३. य १. २५,
२९, ३४, ३९, ४१, ७५, ९०;
२. २४, ३५, ५८; ३. ५७,
७७, ८२, ८६; ४. २४, ६०,
६२, ७०, ७२, ७४; ५. ५, ८,
१०, १३, १४, २५, २७, २८,
३०, ३१, ३६, ३८, ४२, ४४,
४६, ४७, ५८, ६९, ८०, ८५,
९२, १००; द. ९, ५०, ५२,
६९, ९६, १०२; उ. २९, ५८;
ल. ५०.

चअ (चय) द. ९३.

चइत्त (चैत्य) २. ८७.

चउ-कट्ट (चतुःकाष्ठ) ३. ४०.

चउगुणअ (चतुर्गुण) २. १५.

चउट्ट (चतुर्थ) ३. ७.

चउत्थ ,, ३. ७.

चउत्थअ ,, २. १५.

चउद्दहय (चतुर्दशक) २. १५.

चउ-वार (चतुर्द्वार) १. ५३.

चउ-वीस (चतुर्विंशति) ५. ६२.

चउम्वार (चतुर्वार) २. १६.

चउोर (चकोर) द. ८, २१.

चंडुज (कुमुद) १. २०.

चकिद (चकित) उ. १०२.

१ चक्र (चक्र=रथाक्ष) द. ६४.

२ चक्र (चक्र=आयुधविशेष) २. १६.

३ चक्र (चक्र=चक्रवाक) द. ४, ५, २१.

४ चक्र (चक्र=समूह) द. ८९.

√चक्कम्म P. (अग्र)

चक्कम्मविअ (अग्रित) उ. २.

चक्कवट्ठि (चक्रवर्तिन्) २. १७.

√चक्षू

+आ. अक्खहुं (आचक्ष्महे) ल.

४२, ५७.

-आचस्कन्त (आचक्षाण) ल. ४.

चक्किम (SK.=प्रधानत्व) ४. ३९.

चच्चर (चत्वर) २. ८७.

√चच्छ P. (तक्ष)

चच्छिअ (तष्ट) उ. ३९.

√चज्ज P. (दृश)

चज्जइ (पश्यति) उ. २५.

चच्चल (SK.) ल. ६२.

√चह P. (आ-रह)

चहइ (आरोहति) उ. ४७.

चट्ठिअ (आरुढ) द. २१, ४८.

चट्ठिण (आरुह्य) द. ४९.

चडेविणु ,, ल. २०.

चडय (चटक) ५. ५३.

१√चहु P. (सृद्)

चहुिअ (सृदित) द. ८६.

२√चहु P. (पिप्)

चहुिअ (पिष्ट) उ. २९.

चहुण (भोजन) द. ७३.

चणअ (चणक) ५. ७०.

चण्ड (SK.) १. ३८.

चण्डार (भाण्डागार) द. २५.

चतुर

चउरो (चत्वारः) ५. ४८.

चत्तारि ,, ५. ४८; ल. ११

चत्तारो ,, ५. ४८.

चउहि (चतुर्भिः) ४. ३१.

चऊहि ,, ४. ३१.

चउओ (चतुर्थः) ४. ३२.

चऊओ ,, ४. ३२.

चउसु (चतुर्थ) ४. ३१.

चऊसु ,, ४. ३१.

चदुस्त-वग (चतुर्थवर्ग=निर्वाण) ८.
२.

चन्द्र (चन्द्र) १. ११, २०, ६३; २.
३४; ३. ८३; ५. १०६.

चन्द्रण (चन्दन) १. ८१; ४. ३८;
५. १३; ७. ३६.

चन्द्रिमं (चन्द्रिका) २. ३०; ६. ८.

चन्द्र (चन्द्र) ३. ३४.

चण्डल (चाटुफल) ८. २५.

चमढण (भोजन) ६. ७३.

चमर (चामर) ६. २९.

चमू (SK.) ६. ८५, ८६.

चमूव (चमूप) ६. ८३, ९०.

चम्पअ (चम्पक) ३. ९०. चम्पय २.
५६; ५. ४१.

चम्म (चर्म) १. २४.

√चद्

चरइ (चरति) ८. २३, ५८.

चरिअ (चरित) ५. ६६.

+आ. आचरि (आचर) ८. ४९.

—आचरहु (आचरत) ८. ४७.

+उत्. उच्चारही (उदचारीत्) ६.
२८.

+सम्. संचरन्ति ४. ४३.

—संचारहु (संचारयत) ८. १८.

चरण (SK.) २. ८३; ३. २२; ४.
२८; ७. ८७.

चरिसु (चरितवान्) ७. ३३.

चरित्त (चरित्र) २. २२.

√चल्

चलइ (चलति) ७. ६४.

चलिअ (चलित) १. ८९.

चल (SK.) १. ९; ३. २३; ८. ७२.

चलण (चरण) ३. ६९.

चलन ,, ८. १२.

चलिअ-मेत्त (चलितमात्र) १. ५४.

√चव P. (कथ्)

चवसु (कथय) ६. २.

चविज्जइ (कथ्यते) ८. २७.

चवलत्त (चपलत्व) ७. १५.

चविडा (चपेटा) २. ३६.

चविला ,, २. १, ३६.

चवेलं ,, २. १.

चाउँण्ड (चामुण्डा) २. २५.

चाडुअ (चाटुक) ५. ९५.

चामर (SK.) १. ७८.

चारु (SK.) ५. ५७.

चालुक्क (चौलुक्य) ६. ८४.

√चि

चिणिज्जइ (चीयते) ७. ७२, ७५.

चिम्मइ ,, ७. ७४.

चिक्कइ ,, ७. ७५.

चिक्कण ,, ७. ७१.

चिणिअ (चित) ७. ६९.

+उत्. उच्चिणेश (उच्चिनोति) ७.
७०.

—उच्चेश ,, ७. ७०.

—उच्चिण (उच्चिनु) ३. ७१.

—उच्चिणसु ,, ३. ७०.

—उच्चिणेतु ,, ३. ६९.

-उच्चिणह (उच्चिनुत) ५. ८१.
 -उच्चिणिअ (उच्चित) ३. ५५.
 -उच्चिणिअ (उच्चित्थ) ४. ३७.
 +नि. निचिअ (निचित) १. २.
 +समुत्. समुच्चिणसु (समुच्चिनु)
 ३. ६४.

चिअ (एव) १. ७७; ३. ८६, ८७;
 ५. ५७, ६९. चिय ७. ६७.
 चिअ ३. ३; ४. ६, १७, ७८;
 ६. ९८; ७. ६, ३४.

चिउअ (चिउक) २. २७.
 चिक्किण (चिक्कण) १. ६५.

√चिअ P. (मण्ड)
 चिअिअ (मण्डित) ६. ७६.

√चिअअ P. (मण्ड)
 चिअअअ (मण्डित) ६. ७६.

चिअणिअ^० (चिआ) ५. १४.

√चिअिअ P. (मण्ड)
 चिअिअिअ (मण्डित) ६. ७७.

√चिअ P. (स्था)
 चिअसु (तिष्ठ) ४. १०.
 चिअन्त (तिष्ठत) ६. ११.

चिणह (चिह) ३. १६.

चित्त (SK.) ४. ६९; ५. १०३;
 ७. ५; ८. २१, ५८, ७९.

√चिन्त्

चिन्तवइ (चिन्तयति) ८. ३०.
 चिन्तेमि (चिन्तयामि) ८. ३४.
 चिन्त (चिन्तय) ७. १००.
 चिन्तसु „ ८. ३१.
 चिन्तन्त (चिन्तयत्) ५. ८९.
 चिन्तन्ती (चिन्तयन्ती) ५. ९७.

चिन्ता (SK.) १. ५६; २. ८१;
 ७. १.

चिन्तेतव्व (चिन्तयितव्य) ८. ६.

चिन्ध (चिह) ५. ६६.

चिउअ (चिउक) २. ९.

चिय S. चिअ.

चिरं (SK.) ४. ३४.

चिरस्स (चिरस्य) ५. ६०.

चिराउ (चिरात्) ६. ३.

चिलाअ (किरात्) २. २९.

√चिअ P. (स्था)

चिअदि (तिष्ठति) ८. ४.

चिहुर (चिकुर) २. ३०.

चीरी (SK.) ४. ७, ८.

√चुक P. (अंश)

चुकसि (अशयसि) ७. २०.

चुड (चण्ड) १. ३८.

चुअ (चूर्ण) ३. १६.

√चुम्ब

चुम्बिअ (चुम्बित्वा) ३. ७४.

चुम्बणअ (चुम्बन) ३. ८.

चुल्लक (चौल्लक्य) १. २२.

चुल्लग „ २. ९१.

√चुल्लचुल P. (स्पन्द)

चुल्लचुलमाण (स्पन्दमान) ६. ८७.

चूअ (चूत) ३. २, ५, ५०. चूय
 ३. ८.

चेअ (अवधारणे) ४. ५, १७.

चेइअ (चैत्य) ३. ५३.

चेदि (SK.) ४. ६२.

चेसटा (चेष्टा) ८. ७.

चोगुणअ (चतुर्गुण) २. १५.

चोत्थ (चतुर्थ) २. १५.

चोत्थी (चतुर्थी) २. ३१.

चोदह (चतुर्दश) २. १५.

√चोप्पड P. (अक्ष)

चोप्पडमाण (अक्षयत्) ७. ३६.

चोर (SK.) ८. १६.

चोरिअ (चौर्य) ३. ५३.

चोव्वार (चतुर्वार) २. १६.

च (अवधारणे) ४. ६.

चिअ S. चिअ.

√च्यु

चविअ (च्युत) २. २६.

छ

छइछ (विदग्ध) १. १२; ६. ३४.

छउम (छय) ३. ५७.

छचरण (पट्चरण) ३. ३२.

√छज्ज P. (राज्)

छज्जिअ (राजित) ६. ६३.

छट्ठी (षष्ठी) २. ७१.

छड्डवण (मोचन) १. ७७.

१ छण (क्षण=कालविशेष) ४. ६३.

२ छण (क्षण=उत्सव) ४. ३०, ४१,

६०, ७०, ७७, ७८; ५. ७६.

छण्ठण (उक्षण) ४. ५८.

छत्त (छत्र) १. ११; २. ६१; ५.

७; ६. ८४; ७. ९७.

छत्तवण (सप्तपर्ण) १. ३६; ५. ५०.

छत्तिवण ,, १. ३६; २. ७१.

छमारुह (क्षमारुह) ३. ४७.

छमा (क्षमा) २. ८९.

छमि° (शमी) २. ७१.

√छर्द

छड्डिअ (छर्दित) ३. ९.

छवि (SK.) २. ८५, ८७.

√छादय्

छाइअ (छादित) ६. १५.

छाया (SK.) २. ६१; ४. ५०.

छालङ्क (छागाङ्क=अग्नि) २. ३३.

छाव (शाव) २. ७१.

छाहि° (छाया) ४. ५०.

छाही ,, २. ६१; ६. ५.

छिक्क (क्षुत) २. २८.

√छिद्

छेच्छं (छेत्स्यामि) ५. ९५.

छिन्दिअ (छिन्न) ६. ८४.

छिन्दिअं (छेत्तुम्) ७. ५५.

√छिप्प P. (स्पृश्)

छिप्पन्त (स्पृश्यमान) ७. ९१.

छिरा शिरा) २. ७२.

√छिव P. (स्पृश्)

छिवइ (स्पृशति) ७. २६.

छिवह (स्पृशत) ८. ४७.

छिविज्जमाणा (स्पृश्यमाना) ७. ९१.

√छिह P. (स्पृश्)

छिहिआ (स्पृष्टा) ७. २७.

छिह° (स्पृष्टा) ३. २.

छिहा ,, ३. ११.

छीअ (क्षुत) १. ६९.

√छुप्

छिक्क (क्षुत) ३. ७०.

छुत्त ,, ३. ७०.

छुर (क्षुर) ८. ४५.

छुरिया (छुरिका) १. ३९.

√छुह (क्षिप)

छुह (क्षिप) ६. ९६.

छुह° (सुधा=अमृत) ६. १९.

छुह° (सुधा=मकोल) २. ७०.

छुहा (क्षुधा) १. ९.

छूढ S. क्षिप.

१ छेत्त (क्षेत्र=भूमि) ६. ६०.

२ छेत्त (क्षेत्र=शरीर) २. ८९.

√छोछ P. (तक्ष)

छोछहु (तक्षणुत) ८. ४५.

ज

ज (यत्)

जो (यः) १. २९, ३१, ३३, ३९,

४२, ४४; २. ७५; ३.

५०; ४. ७; ७. ६,

११, १९, २६, ३७,

४३, ५५, ६२, ६६,

६७, ७०; ८. २३, २६,

४४, ५७, ५८, ६५, ६६.

जु ,, ८. ६४, ६५.

जे (ये) २. ५६, ६०; ७. १०,

२४, ५०, ५४; ८. ७३.

जि ,, ८. ६८.

जा (या) ४. ६, ४९, ७३; ७.

८३.

जाओ (याः) ४. ४८.

जीओ ,, ४. ४८.

जं (यत्) १. २३; ४. १६, २१;

५. ५९, ७७; ७. २५;

८. ३०, ८०.

जु ,, ८. २८.

जुं ,, ८. २७.

जाइं (यानि) ५. ६६.

जं (यम्) ७. ४, ९४.

जे (यान्) ७. ५३, ६०.

जं (याम्) ४. ४९.

जिणा (येन) ५. ४.

जेण ,, १. ४७; २. ५८;

५. ३; ७. ३९, ७२, ७७,

८०, ८१, १०२.

जेहि (यैः) ४. ३४; ७. ८२, ८८.

जेहि ,, ७. ५९, ६४, ८९.

जीण (यया) ५. ७६.

जम्हा (यस्मात्) ५. १.

जहां ,, ८. २६.

जाओ ,, ५. १.

जस्स (यस्य) १. ५, ३०, ३२,

३३, ३४, ३५, ३६,

३७, ३८, ४०, ४१,

४३, ४५, ४६; २.

२४, २८; ४. ७४;

७. ३३; ८. १३.

जसु ,, ८. ५०, ५६, ६५,

६९, ७१.

जास ,, ४. ७४.

जासु ,, ८. २७, ४३, ७४.

जाण (येषाम्) १. २४; ७. ५२,

५६, ५८.

जाहं ,, ८. ५.

जिस्सा (वस्याः) ४. ७४.

जीण ,, ४. ७५.

जीसे ,, ४. ७५.

जहे ,, ८. २७.

जाण (यासाम्) ४. ४८, ५७.

जम्मि (यस्मिन्) ५. ६०.

जस्सि ,, १. ३, ४, ६,

१६, १७, १९,

२०, २५.

जहि (यस्मिन्) ८. २५, २६.
 जइआ (यस्मिन् काले) ४. ७८.
 जाला ,, ४. ७७.
 जाहे ,, ४. ७७.
 जेसु (येसु) ७. ६१.
 जीद (यस्याम्) ४. ६९.
 जाहि ,, ४. ६९.

जअ (जय) ८. ७६.

√जअड P. (त्वर)

जअडावन्ति (त्वरयन्ति) ७. १६.

जआ (जया=स्त्रीविशेष) ५. ८१.

१ जइ (जयिन्) ६. ३८.

२ जइ (यदि) १. ३०, ४५; २. २४,
 ७९; ४. ३३; ५. ३८, ६५,
 ८५, १०१, १०५; ६. १०४,
 १०६; ८. १५, २०, ३६, ६१,
 ६३, ६७, ७५, ७६, ७८, ८२.

जइमा (जइ इमा=यदि इयम्) १.
 ३०.

जइसअ (यादृक्) ८. ५१.

जउँण° (यसुना) २. २५.

जउँणा ,, ६. ८९.

जओ (यतः) ४. ३६.

जंपण (जल्पन) १. १२.

जक्ख (यक्ष) ४. ४५.

जग (जगत्) २. २३, ५४; ३. ११;
 ४. ५६; ६. २०; ७. ४, ५४,
 ६९. जय ७. ८७, ९६.

√जग्ग P. (जागृ)

जग्गिअ (जागरित) ६. ५०.

जङ्गल-वइ (जङ्गलपति) ६. ९४.

जठर (जठर) २. ३७.

जण (जन) १. २, ९, १०, १३,
 १४, १८, २०, २७; २. ४१,
 ४३, ४७, ७७, ८६; ३. ४८,
 ५९; ४. ७, ३०, ४९, ६८;
 ५. ७१, १०१; ६. ९, १५,
 २३, ३३, ३७, १०६, १०७; ७.
 २५, ६६; ८. २०, ३७, ५९.

जणइ (जनिका) ३. ६५.

जणण (जनन) ६. ३०.

जणणी (जननी) २. ६९; ४. ४.

जणय (जनक) ३. ३.

जणि (इवाथे) ८. ८१.

जणु ,, ८. ८१.

जण्हवि° (जाहवी) ३. ३१.

जत्तु (यत्र) ८. ५२.

जत्थ (यत्र) १. ७, ८, १०, ११,
 १२, १३, १४, १५, १८, २१,
 २२, २४, २६, २७, ४४.

जटु (यटु) ४. ६२.

√जन्

जणिअ (जनित) ४. ५७.

जणिय ,, ३. ४८.

जन (SK.) ८. ९.

जन्त-हर (यन्त्रगृहम्) ४. ७७.

जन्हवि (जाहवी) ८. ८०.

जम (यम) ४. २.

जमणु (यसुना) ८. ८०.

√जम्प P. (कथ)

जम्पन्ति (कथयन्ति) ५. ४५, ९२.

जम्पसु (कथय) ६. १.

जम्पहु (कथयत) ८. ३६.

जम्पऊण (कथयित्वा) ३. ७७.

- जम्बु° (जम्बू) ५. २, ८, ३६.
 जम्बू-मुणी (जम्बूमुनि) ७. ४०.
 √जम्भा P. (जम्भू)
 जम्भायन्त (जम्भमाण) ६. १०७.
 १√जम्म (जन्)
 जम्मन्त (जायमान) ६. ९२.
 २जम्म (जन्मन्) १. २२; २. ५६;
 ८. २९, ३४, ६६.
 जम्मण ,, ८. ५०.
 जम्मथो (जन्मतः) ७. ३८.
 १जय S. जग.
 २जय (SK.) ३. २, ११, २३; ४.
 ३९; ५. ७६; ६. ५८, ५९, ८८.
 १जर (ज्वर) २. ८५.
 २जर (जरत्) ३. ६६.
 जर° (जरा) ७. ४२; ८. २४.
 जरई (जरती) १. ८७.
 जरढ (जरठ) १. ६३.
 जल (SK.) २. ३, २५, ४१, ५४,
 ८६, ८९; ३. ३१, ६१; ४. २६,
 २८, २९, ३२, ३३, ३४, ३५,
 ३६, ३८, ३९, ४१, ४२, ४३,
 ४४, ४८, ५०, ५१, ५२, ६२,
 ६४, ६६, ६७, ६८, ७०, ७४,
 ७७, ७८; ५. २९, ३१, ३२,
 ६४; ६. ९, ११, १७, ४९,
 ६७; ७. ५, ६५; ८. ८०.
 जल-केलि (SK.) ४. ४१.
 जल-जन्त (जलयन्त्र) ४. ७६.
 जलण (ज्वलन) २. १९.
 जलयर (जलचर) २. २४.
 जलवायस (SK.) ५. ३२.

- जलहि (जलधि) ६. ८१; ७. ८६.
 १√जव (यापय)
 जविअ (यापित) ६. २८.
 २जव (SK.) ४. २६.
 ३जव (यव) ५. ३९, ७५.
 जव° (जपा) ३. ५३.
 जवण (जवन) ६. ७४.
 जवा (जपा) ३. ७०; ४. ६.
 जवुण (यमुना) ८. १५.
 जस (यशस्) १. २२, ३१, ३७,
 ४१, ५०; २. ८०; ६. ६०, ६७,
 ७१, ७९, ८१, ८५, ९४, ९५;
 ७. ३८, ७३.
 जह (यथा) १. ४६, ६२; २. ३५,
 ५४; ५. ८६; ६. ९७.
 जहण (जघन) २. ३१; ३. ६२, ७८.
 जहा (यथा) १. ९, २९; ६. ४१;
 ७. ४८.
 जहिठिल (युधिष्ठिर) १. ६४.
 जहुठिल ,, १. ६३.
 १√जा P. (जन्)
 जाअ (जात) ३. ५, ४४, ८०;
 ४. ७८.
 जाय ,, १. ३४; २. ३; ३.
 ४६, ४८; ४. ३६, ३८.
 जायन्त (जायमान) ६. ९२.
 २जा (यावत्) २. ७८; ७. ७१.
 १जाइ (जाति=पुष्पविशेष) १. २३.
 २जाइ (जाति=जात) ७. २६.
 जाअं (यावत्) ८. ५३.
 जागर (SK.) ६. ५०.
 √जाण P. (ज्ञा)
 जाणइ (जानाति) ८. २३.

ज्ञानन्ति (जानन्ति) २. ५७.
जाणमि (जानामि) ५. ७९.
जाणामि ,, ५. ७९.
जाणि (जानीहि) ८. २८.
जाणु ,, ८. ३०.
जाणावइ (ज्ञापयति) ५. ७४.
जाणन्त (जानत) ६. ६.
जाणवडं (ज्ञातुम्) ८. ६१.
जाणिवि (ज्ञात्वा) ८. ७२.
+परि. परिजाणियइ (परिज्ञायते)
८. ५०.

जाणि (ज्ञानिन्) ३. ३७.
जाणेव्व (ज्ञातव्य) ८. २३.
जाति (SK.) ८. ९.
जामाउणो (जामाता) ४. ५५.
जाल (SK.) ८. ७७.
जाव (यावत्) १. २५; २. ७८.
जावँ ,, ८. ५३.
जावँहि ,, ८. ५४.
जाह र (याहि रे) ८. ६९.

१√जि

जयइ (जयति) २. २९; ५. ८५;
७. ३८, ३९, ४०,
४१.

जिणइ ,, ८. ५३.
जयउ (जयतु) ७. ८३.
जिणउ ,, ७. ६९.
जयसु (जय) १. ६१.
जिव्वइ (जीयते) ७. ७२, ७५.
जिणिज्जण ,, ७. ७२, ७५.
जिअ (जित) २. ३०.
जित ८. ७.

जेऊण (जित्वा) ७. ६६.

+वि. विजिय (विजित) ३. २२.

२ जि (एव) ८. ४७, ४८, ५८, ६६.

जिण (जिन) २. ४२, ४४, ५३,
६२, ६४, ६५, ७०, ७२, ७७;
५. ६२; ७. ४२, ४३, ४४,
४५, ४६, ४७; ८. ४२, ५०,
६१, ७४, ८१.

जिण-नाध (जिननाथ) ७. ९५.

जिण-वइ (जिनपति) ७. ९४.

जित्तिअमत्त (यावन्मात्र) ३. ८०.

जित्तुलु (यावत्) ८. ७५.

जित्थु (यत्) ८. १५.

जिध (यथा) ८. ४९.

जिहभा (जिह्वा) ३. २१.

√जिम P. (मुञ्)

जिमइ (मुक्ते) ६. ७३.

जिय (जीव) ८. ७५.

जिवँ (यथा) ८. १४, २१, ३२, ४४,
४८, ४९.

जिह ,, ८. ४९.

जीआ (ज्या) ३. ५९.

जीमूत (SK.) ८. १३.

√जीव्

जिअइ (जीवति) ८. ७५.

जीवइ ,, ४. २.

जिआमो (जीवामः) ५. २.

जीअ (जीवित) २. ७९.

जीविअ ,, २. ५६, ७९; ३.
३८.

जीविद ,, ८. ४६.

- +उत्. उज्जीविम (उज्जीवित) ३.
१२.
जीव (SK.) २. ८३; ७. ३८; ८.
९, ३३, ६४, ७०, ७५.
जीवाव (जीवातु) २. ८३; ३. १६.
जीवियडड (जीवितक) ८. ७२.
√जीह P. (लस्ज्)
जीहाविम (लज्जित) ६. ६५.
जीहा (जिहा) ३. २१.
जुअ (युवन्) ४. ६६, ७०, ७१.
जुव ३. २, ३८, ४८, ६६; ५.
७८.
जुअइ (युवति) ४. ७०, ७१, ७३,
७५. जुवइ १. २, ७८; ३.
५३, ६०; ४. ७४; ७. ६,
१२, २२.
जुआण (युवन्) ३. १८; ४. ७३;
६. ३८. जुवाणय ३. ५३.
जुग (युग) २. १५.
√जुगुप्स
जुगुच्छिअ (जुगुप्सित) ६. ४.
जुग्ग (योग्य) २. ८५; ३. ४४,
४६, ६८; ४. ११.
जुग्गय (युग्म) ३. २२.
√जुज P. (युज्)
जुजसि (युनक्षि) ६. ७२.
जुज्ज (युद्ध) ६. ५३.
√जुज P. (युज्)
जुजसि (युनक्षि) ६. ७२.
+प्र. पजुजसु (प्रयुद्धस्व) ८. ७९.
जुण्हा (ज्योत्स्ना) ३. ३१, ५२; ६.
७, ११, २१.

- जुत्तणिमं (युक्तमिदम्) ७. १००.
जुद्ध (युद्ध) ६. ४५.
√जुप्प P. (युज्)
जुप्पसि (युनक्षि) ६. ७२.
जुम्म (युग्म) ३. २२.
जुव S. जुअ.
जुवइ S. जुअइ.
जुवाणय S. जुआण.
१√जूर P. (खिद्)
जूर (खिद्यस्व) २. ८०.
२√जूर P. (क्रुध्)
जूराविअ (क्रोधित) ६. ९१.
जूरवण (वधक) ६. ५८.
जूहिं (यूथी) ५. ३४.
जूहिआ (यूथिका) ५. १७.
जूही (यूथी) ५. १०, १६.
√जृम्भ्
+वि. विअम्भन्ति (विजृम्भन्ते) १.
५८.
-विअम्भिअ (विजृम्भित) ६. १०७.
√जृ
जिण्ण (जीर्ण) १. ६६.
जुण्ण „ ५. ४७; ६. १००.
जीरन्त (जीर्यमाण) ७. ८७.
जे (पादपूरणे) ४. २१.
जेण (लक्षणे) ४. ५.
जेत्तिअ (यावत्) ३. ८१.
जेत्तिळ „ ३. ८१.
जेत्तुळ „ ८. ५५.
जेत्थु (यव) ८. ५२.
जेहह (यावत्) ३. ८१.
√जेम P. (युज्)
जेमइ (युद्धे) ६. ७३.

जेवँइ (यथा) ८. ४९.

जेवडु (यावत्) ८. ५४.

जेहउ (यादृक्) ८. ५१.

जोअ (योग) ७. ४९; ८. २१.

जोग ,, ८. १६.

जोगिअ (योगिक) ८. २४.

जोगिअ-चरिअ (योगिकचर्या) ८. २३.

जोगा (योग्य) २. ३१; ६. १०६;
७. ४४.

जोणहा (ज्योत्स्ना) १. ४१.

जोणहाल (ज्योत्स्नावत्) ३. ८३.

जोव्वण (यौवन) ३. १८.

जोह (योध) २. ६, १३, १८; ६.
४७.

√ज्ञपय्

+वि. विन्नवेदि (विज्ञपयति) ७.
९४.

-विन्नवेमि (विज्ञपयामि) ४. ५९.

-विण्णविही (व्यजिज्ञपत्) ६. ४०.

-विन्नत्त (विज्ञत्त) ४. ७७; ५. ६.

√ज्वल

जलिअ (ज्वलित) ४. ३५.

+प्र. पजलिअ (प्रज्वलित) २. ५१.

झ

√झङ्ग P. (वि-लप्)

झङ्गन्त (विलपत्) ६. १०१.

झङ्गण (उपालम्भ) ६. १०६.

झङ्गावण (संतापक) ६. ९४.

झच्छर (अडाउज=वाद्यविशेष) ८. १३.

√शड P. (शद्)

शडन्त (शीयमान) ६. ८९.

शडिल (जटिल) २. ३५.

झण्टण (अमण) ७. ३.

झत्ति (झटिति) ३. ५०.

√झम्प P. (अम्)

झम्पिऊण (पिधाय) ३. ७४.

झम्पण (अमण) ७. ४.

√झर P. (झर्)

झरन्त (झरत्) ७. १७.

झसचिन्धय (झषचिह्नक=काम) ३.
१६.

झसिन्ध (झषचिह्) ३. १६.

√झा P. (धै)

झामि (ध्यायामि) ७. ६२.

झाअह (ध्यायत्) ७. ६८.

झाह ,, ७. ६८.

झायडु ,, ८. २५.

झाअन्त (ध्यायत्) ७. ७९.

झायन्त ,, ६. ६.

झाउं (ध्यात्वा) ७. ६०.

+अनु. अणुझायन्त (अनुध्यायत्)
८. १२.

झाण (ध्यान) २. ५७; ६. ६; ७.
७८; ८. ७९.

झायव्व (ध्यातव्य) ७. ५७, ८८.

√झिल P. (ला)

झिलइ (लाति) ८. १५.

√झुण P. (जुगुप्स)

झुणिअ (जुगुप्सित) ६. ४.

झुणि (ध्वनि) १. ३७; ५. ७५; ६.
५६.

√झूर P. (स्मृ)

झूरन्त (स्मरत्) ६. ४४.

ट

- टङ्क (SK.) ८. ८१.
 टयर (तगर) २. ३९.
 टसर (त्रसर) २. ३९.
 √टिरिटिल्ल P. (अम्)
 टिरिटिल्लन्त (भ्राम्यत्) ७. २.
 √टिविडिक्क P. (मण्ड्)
 टिविडिक्कह (मण्डयति) ६. ७६.
 टूवर (तूवर) २. ३९.
 ट्टाण S. ठाण.
 ठ
- ठग (ठक) ३. ५९.
 ठा S. स्था.
 ठाण (स्थान) १. ५, ५६; ४. ४३,
 ७०; ५. १५; ६. ११, ४९;
 ७. ४७; ८. ३२. ट्टाण ८. २५.
 ठीण S. स्तै.

ड

- डण्ड (दण्ड) २. ४४.
 डम्भ (दर्भ) २. ४६.
 डमरुक (SK.) ८. १३.
 डम्भिअ (दाम्भिक) २. ४४.
 √डर P. (व्रस्)
 डरिअ (व्रस्त) ७. ४२; ८. ४८.
 डल्लिर (पानशील) ६. ८.
 डसण (दशन) २. ४५.
 डहण (दहन) ७. ४८.
 डाह (दाह) २. ४६.
 √डी
- +उत्. उड्डन्ति (उड्डीयन्ते) १. ६८.
 -उड्डन्ते (उड्डीयन्ते) ५. ४८.
 डोलिर (दोलावत्) २. ४७.
 डोहलय (दोहद) २. ४६.

ढ

- √ढंस P. (वि-वृत्)
 ढंसमाण (विवर्तमान) ६. ८०.
 √ढक P. (छद्)
 ढक्किअ (छादित) ६. १४.
 ढक्का (SK.) ८. १३.
 √ढण्डल्ल P. (अम्)
 ढण्डल्लिअ (भ्रान्त) ७. ४.
 √ढण्डोल P. (गवेष)
 ढण्डोलिअ (गवेषयित्वा) ७. ३४.
 √ढल P. (क्षर्)
 ढलन्त (क्षरत्) ८. २४.
 √ढव P. (आ-रम्)
 +आ. आढविअ (आरब्ध) ६.
 १०५; ७. ९०.
 ढावु (आग्रह) ८. ३५, ५६.
 √ढिक्क P. (गर्ज्)
 ढिक्कमाण (गर्जत्) ६. ६२.
 ढिल्ली-नाह (ढिल्लीनाथ) ६. ९६.
 √ढुण्डल्ल P. (अम्)
 ढुण्डल्लन्ति (भ्रमन्ति) ७. २.
 ढुण्डल्लण (गवेषण) ७. ३३.
 √ढुम P. (अम्)
 ढुमह (भ्राम्यति) ७. ५.
 √ढुस P. (अम्)
 ढुसह (भ्राम्यति) ७. ५.
 ढोवण (ढौकन) ५. २७.

ण

- ण (न) ५. १०१; ७. ५४.
 णह (अवधारणे) ४. ५.
 णं (नन्वर्थे) ७. १०२.
 णङ्गलि (लाङ्गलिन्) २. ६४.
 णङ्गलि (लाङ्गलिन्) २. ६५.

णञ (शत्व) २. ८८.
 ✓णड P. (गुप्)
 णडन्ति (गुप्यन्ति) ६. १०२.
 णडाल (ललाट) २. ५३, ६६; ३. ६२.
 णडालिआ (ललाटिका) ५. ९३.
 णलाड (ललाट) ३. ६२.
 णलाडं-तव (ललाटंतव) १. ३५.
 णवर (केवले) ४. ७.
 णवरि (आनन्तर्ये) ४. ७.
 णवि (वैपरीत्ये) ४. १.
 ✓णव्व P. (श)
 णव्वइ (ज्ञायते) ७. ८९.
 णाहं (नजर्थे) ४. ८; ७. ७६; ८. ४३, ५५.
 णाण (ज्ञान) १. २४.
 णाह (नाथ) ७. ९५.
 णाहलत्तण (लाहलत्व) २. ६५.
 णिअ (निज) २. ५१.
 णिअय (निजक) ३. ७५.
 ✓णिआर P. (काणक्षिते कृ)
 णिआरिअ (काणक्षितकृत) ६. ४२.
 ✓णिडडु P. (मस्ज्)
 णिडडुमाण (मज्जत्) ६. ६४.
 १✓णिच्चल P. (मुच्)
 णिच्चलीअ (अमुच्चत्) ६. ५७.
 २✓णिच्चल P. (क्षर)
 णिच्चलावेइ (क्षारयति) ७. १७.
 ✓णिच्छल P. (छिद्)
 णिच्छल्लिअ (छिन्न) ६. ८४.
 णिज्झोडण (छेदन) ६. ८३.
 ✓णिडुह P. (वि-गल)
 णिडुहइ (विगलति) ७. १८.

✓णिम P. (नि-अछ्)
 णिमिअ (न्यस्त) ७. ४३.
 ✓णिम्मह P. (गम्)
 णिम्महिअ (गत) ७. ७.
 ✓णिरिग्व P. (नि-ली)
 णिरिग्विअ (निलीन) ६. ३६.
 ✓णिरिणज P. (पिष्)
 णिरिणज्जिअ (पिष्ट) ७. ३०.
 १✓णिरिणास P. (गम्)
 णिरिणासिअ (गत) ७. १०.
 २✓णिरिणास P. (नश्)
 णिरिणासइ (नश्यति) ७. २२.
 ३✓णिरिणास P. (पिष्)
 णिरिणासिअ (पिष्ट) ७. ३०.
 ✓णिलीअ P. (नि-ली)
 णिलीअन्त (निलीयमान) ६. ३६.
 ✓णिलुक्क P. (नि-ली)
 णिलुक्कन्त (निलीयमान) ६. ३६.
 ✓णिल्लस P. (उत्-लघ्)
 णिल्लसिअ (उल्लसित) ७. ४४.
 ✓णिल्लुण्ठ P. (मुच्)
 णिल्लुण्ठिअ (मुक्त) ६. ५७.
 णिल्लूरण (छेदन) ६. ८३.
 १✓णिवह P. (गम्)
 णिवहन्ति (गच्छन्ति) ७. १०.
 २✓णिवह P. (नश्)
 णिवहिअ (नष्ट) ७. २१.
 ३✓णिवह P. (पिष्)
 णिवहिअ (पिष्ट) ७. ३०.
 ✓णिव्वड P. (पृथक्स्पष्टे भू)
 णिव्वडिअ (पृथग्भूतं स्पष्टभूतं वा)
 ६. ४१.

- १√णिव्वर P. (दुःखे कथ)
णिव्वरही (दुःखं कथयामास) ६.
४.
- २√णिव्वर P. (छिद्)
णिव्वरिअ (छिन्न) ६. ८३.
- √णिव्वा P. (वि-श्रम्)
णिव्वाअ (विश्रान्त) ६. १०७.
णिव्वेअ (निर्वेद) २. ८८.
णिव्वोल्लण (मन्युना ओष्ठमालिन्यक-
रण) ६. ४३.
णिसीहिणी-नाह (निशीथिनीनाथ)
२. ४४.
णिसुडिर (नम्र) ६. १०७.
णिह (निभ) ३. ४८.
√णिहोड P. (नि-वारय)
णिहोडन्त (निवारयत्) ६. १५.
√णी P. (गम्)
णीइ (गच्छति) ७. ५.
√णीण P. (गम्)
णीणन्ति (गच्छन्ति) ७. ८.
१√णीरव P. (बुभुक्ष)
णीरवीअ (अबुभुक्षत) ६. ५.
२णीरव (आक्षेपक) ६. ९९.
√णीलुक्क P. (गम्)
णीलुक्कन्ति (गच्छन्ति) ७. ८.
√णीलुञ्च P. (निष्पताच्छोटे कृ)
णीलुञ्चन्त (निःपतनं आच्छोटनं
वा कुर्वत) ६. ४३.
णीसरणिज्ज (रमणीय) ७. १४.
१√णीहर P. (निस्-सृ)
णीहरिअ (निःसृत) ४. २७; ६.
४९.

- २√णीहर P. (आ-क्रन्द)
णीहरिअ (आक्रन्दित) ६. ८९.
- १√णुम P. (छादय)
णुमिअ (छादित) ६. १३.
- २√णुम P. (नि-असृ)
णुमिअ (न्यस्त) ७. ४३.
- √णुव्व P. (प्र-काशय)
णुव्वन्त (प्रकाशयत्) ६. ३१.
- णेगया (अनेकदा) ३. ८६.
णेवत्थण (निरुच्छन) ६. २४.
णेह (लेह) ३. ४८.
णेहालु (लेहवती) ३. ८३.
- √णोछ P. (क्षिप्)
णोछेसु (क्षिप) ६. ९७.
ण्हवण (खपन) २. ४१.
ण्हण (खान) ५. २९, ९०.
ण्हविअ (नापित) २. ५२.

त

त (तत्)

- स (सः) २. ४, १५, ५०, ६३;
४. १७, २२.
सु ,, ८. २३.
सो ,, १. ७३, ८७, ८८,
९०; २. १, २, ९,
१०, ११, २०, २२,
२४, २६, ३२, ५१,
५३, ६२, ७५; ३.
१९, ५०; ४. ११,
१५, २२, ७४; ५.
१७; ६. २७, ४१,
५७, ६०, ६६, ७०,
७६; ७. ४, ६, ३१,

३७, ४३, ७०, ९३;
 ८. १३, १५, २६,
 ४४, ५८, ६४, ६६,
 ६७, ६९.
 ते (ते) २. ६०; ४. ६; ६.
 ४८, ६३; ७. १०, ६३;
 ८. ७३.
 ति ,, ८. ६८, ७३.
 सा ,, २. १३; ४. ११, ४९;
 ५. १७; ६. ३६, ३९;
 ७. २८, ६०, ८३.
 ता (ताः) २. ६८; ४. ४९.
 ताओ ,, ४. ४८; ७. २९.
 ताउ ,, ७. २३; ८. २३.
 तीओ ,, ४. ४८.
 तं (तम्) १. ११; २. ७६; ३.
 ८२; ४. १६, २१, ७५;
 ५. १७, ६५, ८७; ७.
 २६, २९; ८. २५, २८,
 ५९.
 त्रं ,, ८. २७.
 तं (तम्) १. १; २. ३२, ८३;
 ४. ३०; ६. ६८; ७.
 ६२, ६६, ६७; ८. ७१.
 ते (तान्) ७. ६०, ६४; ८. ४८.
 तं (ताम्) ४. ४९.
 णेण (तेन) ५. ५.
 तिणा ,, ५. ४.
 तेण ,, १. ८२, ८६; २. १६,
 १८, ५८, ६४; ४.
 ११; ५. ३, ६२, ९५;
 ६. ५६, ६७, ९५;

७. ७२, ८१, ९४;
 ८. ५०.
 तेणं (तेन) ६. ५५; ७. ८०.
 नेन ,, ८. ११.
 णेहि (तेः) ५. ४.
 तेहि ,, ६. ६५; ७. २४, ६२.
 तेहिं ,, ५. ६१; ६. ५३; ७.
 ८८, ८९.
 णाय (तया) ५. ५.
 नाइ ,, ८. ११.
 ताहि (ताभिः) ७. २०.
 तम्हा (तस्मात्) ५. १.
 तद्वां ,, ८. २६.
 ता ,, ७. २३, १००.
 ताओ ,, ५. १.
 तो ,, २. ७२; ५. १.
 तस्स (तस्य) १. ४८, ७४, ७५;
 २. ३, १४, १९;
 ४. ७, ११, ७३;
 ५. १५; ६. ५०,
 ६१, ८१, ८२, ८३;
 ७. ११, १९, २६,
 ७७.
 तस्सु ,, ८. ५६, ५७.
 तास्सु ,, ८. २७, ४३, ४७,
 ६५, ७४.
 ताण (तेषाम्) १. २४; २. ५६;
 ४. १८, ४८, ५७;
 ५. १५, ५९, ६७,
 ७७; ६. ५४, ६४;
 ७. ६१.
 ताणं ,, ७. ५०, ५२, ५३,
 ५४, ५५, ५६;

५७, ५८, ५९.

८२; ८. ५.

तास (तेषाम्) ४. ७१.

तेसि ,, ४. ७१; ७. ५५.

तहे (तस्याः) ८. २७.

तास ,, ४. ७२.

ताण ,, ४. ७३.

तिस्सा ,, ४. ७४.

तीइ ,, २. ७३; ७. २५.

तीए ,, ४. ७५.

तीसे ,, ४. ७५.

तेसि (तासाम्) ४. ७१.

तस्सि (तस्मिन्) १. ७९; २. ३४,

५२; ३. १८.

ताहि ,, ४. ७८; ८. २६,

५८.

तइआ (तस्मिन् काले) २. ३४, ६८;

४. ४०, ७८,

ताला ,, ४. ७८.

ताहे ,, ४. ७७.

ताहि (तस्याम्) ४. ६९.

तीए ,, ४. ६९.

तासुं (तासु) ५. ४९.

तइसउ (तादृक्) ८. ५१.

तउ (ततः) ८. ३३, ३५.

तओ ,, २. ५१; ३. २; ४.

२५, २६; ६. ५५.

तं (वाक्योपन्यासे) ४. १.

तंस (अथ) ३. ४३.

तक्काल (तत्काल) २. ६७; ६. ५९.

तक्खण (तत्क्षण) २. ९१.

√तक्ष

तक्खिऊण (तक्षित्वा) ७. ४०.

तच्च (तथ्य) २. ९१.

√तच्छ P. (तक्ष्)

तच्छिअ (तष्ट) ७. ३९.

तज्जणी (तर्जनी) ६. ९८.

तट्ट (वस्त) ३. ६८.

√तट्ठ

ताडिअ (ताडित) ६. १८.

ताडिय ,, १. ८६.

१√तड P. (तन्)

तडिअ (तत) ६. ९२.

२तड (तट) १. ६५; ६. ८७.

तडत्थ (तटस्थ) ४. ४५.

√तडप्फड P. (चपलाय्)

तडप्फडइ (चपलायते) ८. ३०.

√तड्ड P. (तन्)

तड्डिअ (तत) ६. ९३.

√तड्डव P. (तन्)

तड्डवीअ (अतनिष्ट) ६. ९२.

तणया (तनया) ३. ७३.

तणु (तनु) २. ८४, ८६; ३. ६९,

७७; ४. ७३; ६. ८९; ७. ५५.

तणुवी (तन्वी) ३. ५७.

तणुवीआ ,, ४. ४३.

तणेण (तादर्थ्ये) ८. ७१.

ततो (ततः) ८. ९.

तत्त (तत्त्व) ७. २३, ३४; ८. ८३.

तत्ति (वृत्ति) ७. ५३.

तत्तु (तत्र) ८. ५२.

तत्तो (ततः) १. ८४; ६. ५०, ९२.

तत्थ (तत्र) १. २८, ४४; २. ४,

७५, ७७; ३. १९, २१; ४.

३०; ५. १, २; ६. २७, ३३;

७. २१.

तदो (ततः) ७. ९२; ८. १.

√तन्

तणिञ (तत) ६. ९३.

तनु (SK.) २. ४९.

तन्ति (तन्त्री) ८. २५.

तन्हा (तुष्णा) ६. २१.

√तप्

तवहि (तप्यन्ते) ८. २९.

तत्त (तप्त) १. ३५; ३. ५१,
९०.

तविञ ,, ३. ५१.

तपन्त (तप्यमान) ८. १०.

तवन्त ,, १. ६.

+सम्. संतप्तिञ (संतप्त) ६. ९४.

तप (तपस्) ८. १०.

√तपस्य

तवस्सन्ति (तपस्यन्ति) ७. ५१.

√तम्

तम्मेसि (ताम्यसि) ४. १४.

तम्म (ताम्य) ४. २०.

तम (तमस्) १. ४९, ६२, ६६; २.
४४, ४५; ५. ८८; ६. १५.

√तमाड P. (अम्)

तमाडन्त (अमयत्) ६. २०.

१ तम्ब (साम्ब) ३. १४.

२ तम्ब (ताम्ब) ३. २०.

तम्बोल (ताम्बूल) १. ७६; ५. ९७;
६. ७४.

तय (तदा) ८. १५.

तया ,, २. १५.

√तर P. (शक्)

तरन्त (शक्नुवत्) ६. ५३.

तरणि (SK.) १. २१.

तरल (SK.) ४. ४४; ७. ७४.

तरु (SK.) १. ४०; ३. २८, ४४,
४८, ५९, ७१, ७२; ४. २९,
३०, ३२, ३६, ३७; ५. ८, १४,
४०, ४४, ५०, ५१, ५४, ५५;
७. ७८; ८. १९, २०, २१, ५१.

तरुण (SK.) ४. ४०, ४५, ७२; ५.
७५.

तरुणी (SK.) ३. २०, ४९; ४.
४८, ७२.

√तर्क

तर्किञ (तर्कित) २. १७.

तल (SK.) १. ३१; ४. ३७.

√तलअण्ट P. (अम्)

तलअण्टइ (अमति) ७. ३.

तलाई (तडागिका) ५. १९.

तव (तपस्) १. ६; २. ५९, ८२;
७. ३५, ५८, ६३, ८३; ८.
२९, ४५, ५४, ५७, ६५, ६९.

तवण (तपन) १. ३५.

तह (तथा) १. २७, ९०; २. ६,
५४; ३. ८५; ४. २४,
३४, ४५, ४८, ६१,
६२, ६३, ६७; ५. ११,
१३, २०, २५, २८, ३०,
३६, ३९, ४०, ४३, ४४,
५४, ७१, ७७, ८६,
९१; ६. ७३, ९६, ९७,
१०३; ७. ७०; ८. १९,
५२, ७६, ७८.

तहा ,, १. ४६; ४. ७२; ५.

- १६, २६, २९, ३६, ३९, ४०,
४१, ४४, ७२; ६. ४१; ७. ६८.
१ ता (तदा) १. ३०; ५. ६५, १०१,
१०५; ६. १०४, १०६.
२ ता (तावत्) २. ७८; ७. ७१.
तावं ,, ८. ५३.
ताडङ्क (SK.) ६. ३२.
ताडण (ताडन) २. ८९.
तातिस (तावृश) ८. ९.
तारा (SK.) १. ६७.
तारिस (तावृश) ५. ६७.
तारुण्य (तारुण्य) ७. ७.
तारुन्न ,, ५. ९४.
ताल (SK.) २. ७१.
तालिअण्टर (अमयित्) ६. २०.
१ ताव (ताप) ६. ७.
२ ताव (तावत्) १. २५; २. ७९; ७.
९३; ८. १०.
तावँ ,, ८. ५३.
तावँहिँ ,, ८. ५४.
ताविच्छ (तापिच्छ) ५. १९.
ताविच्छअ ,, ५. ९.
तास (त्रास) ७. ४२.
°ति S. °त्ति.
ति (त्रि) २. १५; ५. ४५.
तिअस (त्रिदश) १. ३; २. २६; ३.
१९. तियस १. ६.
तिवरी (त्रिपुरी) ४. ६०; ६. ८५.
तिक्ख (तीक्ष्ण) १. ८८; ७. ३३.
तिक्खण (तीक्ष्णन) ३. ३७.
तिणिण (त्रीणि) ५. ४७.
तित्ति (वृत्ति) ५. ५७.

- तित्तिअ (तावत्) ३. ७९.
तित्तिर (तित्तिरि) १. ६०.
तिच्चुलु (तावत्) ८. ७५.
तिथ (तीर्थ) १. ६६; २. ४३; ८.
६४.
तिथिअ (तीर्थिक) ३. २८.
तिथ (तथा) ८. ४९.
तिमिर (SK.) १. ५१, ६५; ५.
१०५; ६. १९.
तियस S. तिअस.
तिरिच्छि (तिर्यक्) ३. ७३.
तिरिच्छी (तिरश्ची) ७. ९.
तिलअ (तिलक=ललाटस्थचिह्न) १. १२.
तिलङ्क (SK.) ६. ७२.
१ तिलय (तिलक=ललाटस्थचिह्न) १. ८१,
८३; ३. ६२; ५. ९३.
२ तिलय (तिलक=वृक्षविशेष) ३. २७.
३ तिलय (तिलक=पुष्पविशेष) ३. ६२.
तिलेछ (तिलतैल) ३. ७९.
तिलोअ (त्रिलोक) ६. ३९; ७. ८५.
तिवण्ण (त्रिपर्ण=पलाशवृक्ष) ५. ४७.
तिव्व (तीव्र) १. ९०.
तिह (तथा) ८. ४९.
तिहि (तिथि) १. ८३.
तिहुअण (त्रिमुवन) ६. १८, ८५,
९५. तिहुयण ७. १०१.
√तीर P. (शक्)
तीरन्त (शक्नुवत्) ६. ५३.
तीस (त्रिशत्) १. १५, ६१.
तु (SK.) ५. ६९.
तुच्छया (तुच्छता) ७. १५.
तुट्ठ (त्रुटित) १. ४३.

√तुङ्

तोडहि (तोड) ८. ४९.

तोडामो (तोडामः) ५. २७.

तुण्हिका (तूष्णीका) ३. ८०.

तुप्प (घृत) ६. ८२.

तुम्हकेर (त्वदीय) २. ५९; ३. ७५.

तुम्हारउं (युष्मदीय) ८. ७४.

तुम्हेच्चया (यौष्माकी) ३. ७७.

तुर S. त्वर.

तुरङ्ग (SK.) ६. ७५.

तुरङ्गम (SK.) ६. ६९.

तुरय (तुरग) ६. ४८, ८९, १०२.

तुरुक्क (तुरुष्क) ६. ९६.

√तुल

तुलन्त (तोलयत्) ६. १६.

तुलसिआ (तुलसिका) ५. २५.

तुल्ल (तुल्य) ४. ३१; ७. ३३.

तुवर S. त्वर.

√तुष

तुसह (तुष्यति) ७. ६६.

अतोससी (अतुष्यत्) ४. ६६.

तुड्ड (तुष्ट) २. २५; ७. १००,
१०१.

तोसविअ (तोषित) ५. ७५.

तोसिअ „ ३. ५१, ७८;
५. ७५.

तुसार (तुषार) ४. २९.

तुहिण (तुहिन) १. ५२.

तूण (SK.) १. ७७.

तूर S. त्वर.

१ तूर (तूर्य) ३. २३; ६. ३०.

२ तूर (दूर) ८. १०, ११.

तूल (SK.) ७. ७४.

तूह (तीर्थ) १. ६६; ३. २८.

तूण (SK.) ८. १४.

√तृप्

तप्पिऊणं (तर्पयित्वा) १. ८४.

√तृ

तर (अतिक्रमय) ४. ५१.

तीरन्त (तीर्थमाण) ७. ८६.

+अव. उइणु (अवतीर्ण कुरु) ८.
८१.

—ओअरिअ (अवतीर्थ) ६. ५३.

+उत्. उत्तारओ (उत्तारयत) ८.
१७.

—उत्तिअ (उत्तीर्ण) ६. ८९.

+प्र. पतरिअन्त (प्रतीर्थमाण) ७.
८७.

+वि. विइण (वितीर्ण) ३. १२;
७. ७७.

तेअ (तेजस्) १. ८, ३२, ६६, ९०;

२. ३३, ४८, ५१, ६४, ८४;

६. २३, ६७; ७. ५८; ८. ५७.

तेअण (तेजन) ६. ६६.

√तेअव P. (प्रदीप्)

तेअविअ (प्रदीप्त) ६. १०३.

तेण (लक्षणे) ४. ५.

तेतीस (त्रयस्त्रिंशत्) २. १.

तेत्तहि (तत्र) ८. ७५.

तेत्तिअ (तावत्) ३. ८१.

तेत्तिअमत्त (तावन्मात्र) १. ५४.

तेत्तिअमेत्त „ १. ५४.

तेत्तिल (तावत्) ३. ८२.

तेचुलु „ ८. ५५.

तेथु (तत्र) ८. ५२.

तेदहा (तावती) ३. ८२.

तेरह (त्रयोदश) २. ११.

तेलुक (त्रैलोक्य) १. ६.

तेल (तैल) २. ३७; ३. ४५.

तेवह (तथा) ८. ४९.

तेवहु (तावत्) ८. ५४.

तेहउ (तादृक्) ८. ५१.

तेहिं (तादर्थ्ये) ८. ७१.

१ तो (ततः) २. ७२; ८. १७, ६१.

२ तो (तदा) ८. ६१, ७५, ७६, ७८.

तोणीर (तूणीर) १. ७६.

तोणीहविअ (तूणीभूय) १. ७७.

तोरण (ऽक.) १. २१.

°त्तअ (त्रय) ८. ६०.

°त्ति (इति) १. ३०; २. १०, १३, १९, ८८; ३. ८१, ८५; ४.

९, ४७; ७. ८५, १०१; ८. ५.

°ति १. ३०; २. ८८; ३. ८४;

४. १, १९; ७. ९४, १००; ८.

६०, ६८, ७३.

°त्थम्म S. थम्म.

°त्थाल (स्थाल) ६. ३२.

°त्थिर S. थिर.

°त्थी S. थी.

√त्थुन्द P. (आ-क्रम्)

त्थुन्दिअ (आक्रान्त) ७. १.

√त्थज्

चयसु (त्यज) ४. ५४.

चएहु ,, ८. ७२.

चइअ (त्यक्त) ३. ४९.

चत्त ,, १. ३६; २. ४६.

चएवं (त्यक्तम्) ८. ७८.

चइअ (त्यक्त्वा) २. ७७.

चइउं ,, २. ५०.

चत्तूण ,, १. ६८.

√त्रै

तायध (त्रायस्व) ७. ९६.

तायह ,, ७. ९६.

√त्वर

तुवरइ (त्वरते) ७. १५.

तुवरए ,, ५. ७१.

तूरन्ति (त्वरन्ते) ७. १६.

तुवरसि (त्वरसे) ५. ७१.

तुवराम (त्वरामहे) ५. ७०.

तुवरामु ,, ५. ७०.

तुवरामो ,, ५. ७०.

तुरिअ (त्वरित) ७. १६; ८. ७८.

थ

√थक्क P. (स्था)

थक्क (स्थित) ६. १.

थक्का ,, ८. ५२.

थण (स्तन) १. ७; ३. ७८.

थम्म (स्तम्म) ४. २७, ३२; ६.

३७. °त्थम्म २. ६८; ५. १०२.

थम्मय (स्तम्मक) २. ८६.

थल (स्थल) ५. ६४; ७. ७०.

थल-नलिणी (स्थलनलिनी) ५. ४३.

थली (स्थली) ७. ५.

थव (स्तव) ३. १५; ७. ८३.

थाणु (स्थाणु) २. ८६.

थाम (स्थामन्=पराक्रम) २. ५१;

७. ९५.

१√थिप्प P. (विगल)

थिप्पइ (विगलति) ७. १८.

२√थिप्प P. (वृप्)

थिप्पिऊण (वृप्ता) ६. ९३.

थिर (स्थिर) १. ४०; ७. ४२; ८.

३८. °स्थिर ३. ८५.

थी (ली) ७. २३. °थी ३. ६५;

४. ६७; ५. ७०.

थीण S. स्तै.

थुइ (स्तुति) २. ५३, ६२; ७. ८२,

९०, ९१.

थुणिर (स्तोत्र) २. ४८.

थुवअ (स्तावक) १. ५१.

थू (कुत्सायाम्) ४. १३.

थूण (स्तेन) २. २.

थूणा (स्थूणा) १. ७७.

थूलभइ (स्थूलभद्र) ७. ३१, ३२.

थेण (स्तेन) २. २.

थेरिअ (स्थैर्य) ३. ५३.

थोणा (स्थूणा) १. ७७.

थोर (स्थूल) १. ७६; २. ६४.

थोवअ (स्तोक) ८. २७.

द

दइअ (दयित) ३. ८३, ८४; ४.

१६, १९; ५. ९९; ६. १८,

१०१.

दइआ (दयिता) ३. ७७; ४. १८,

४५; ५. ४.

दइअ (दैत्य) २. ४.

दइव (दैव) २. ५.

दइवय (दैवत) २. ४.

दइव्व (दैव) २. ५.

√दंश

डक (दष्ट) २. ८३.

डह „ २. ४५.

दह „ २. ४५, ८३.

डसन्त (दशत्) २. ४७.

+सम्. संदह (संदष्ट) ३. ८.

√दंस P. (दर्शय्)

दंसइ (दर्शयति) १. ५७.

दंसेइ „ ५. ४८.

दंसिअ (दर्शित) ३. ४९; ४. २३;

६. २२.

दंसण (दर्शन) १. ७; ५. १४; ७.

५३.

दक्ख (दक्ष) २. १७.

दक्खं (द्राक्षा) ४. २१.

दक्खण (दर्शन) ७. २४.

√दक्खव P. (दर्शय्)

दक्खविअ (दर्शित) ६. २२.

दक्खिण (दक्षिण) ३. २८.

दक्खिण्ण (दाक्षिण्य) १. ३३.

दह्व (दृष्टव्य) ७. ५३.

दह (दृढ) २. ३८; ५. ५६; ८.

१०.

दहयर (दृढतर) ३. ६०.

दणु (दनुज) २. ७३.

दणुअ „ २. ७३.

दण्ड (SK.) १. १९, ४७; ३. ५७.

दण्डि (दण्डिन्) १. ७३.

दहुर (दुर्) ५. २३.

दन्त (SK.) ६. २८.

दन्तअ (दन्त) २. २६.

दन्द (दंढ) ४. ४८.

दण्य (दर्प) १. ३८.

दण्यण (दर्पण) १. ७८.

दण्म (दर्म) २. ४७.

दम (SK.) ८. ७०, ७५.

दम्भ (SK.) २. ४४.

दय (दया) ८. ३३, ६४, ७०.

दया (SK.) ७. ३८,

१ दर (SK.=मय) २. ४५.

२ दर (SK.=ईवत्) २. ४७; ४. २०;

७. ४१.

√दरवल P. (उप-मुञ्ज)

दरवलिआ (उपमुञ्चा) ४. १६.

√दल

दलइ (दलति) ५. १७; ८. ५७.

दलउ (दलतु) ७. १९.

दलिअ (दलित) २. १६.

दलिकण (दलयित्वा) १. ५७.

१ दल (SK.=पत्र) १. ५७; २. ४०;

३. २०, ३१; ५. ६,

१९, ३५.

२ दल (सैन्य) ६. ४३, ५६, ५९, ८५.

दलण (दलन) २. ८; ३. १४.

दस (दश) ३. २७.

दसण (दशन) २. ४५.

दसण्ण (दशार्ण) ६. ८४.

दसण्ण-वइ (दशार्णपति) ६. ८०.

दस-विह (दशविध) २. ६९.

दसार-वइ (दशार्हपति) ३. ३८.

√दह

डज्जइ (दह्यते) ७. ८२; ८. २१.

डहिअइ ,, ७. ८२.

डहु (दग्ध) २. ४५.

दहु ,, २. ४५; ३. १२.

डहमाण (दहत) २. ४७.

√दह P. (अव-धा)

+अव. सदहिलं (अधाय) ६. ७.

दह-विह (दशविध) २. ६९.

दहि (दधि) ४. ३३, ३८, ४०; ६.

८२.

√दा

देश (ददाति) १. १४, २७; ४.

७१; ६. ७७; ७. ६७; ८. ६९.

देन्त (ददति) १. ६५.

दाही (दास्यति) ३. ६३.

दाहम् (दास्यामि) ५. ९३.

दाहिमि ,, ५. ९३.

देउ (ददातु) ७. ८४.

दिन्तु (ददतु) ७. ६३.

देसु (देहि) ४. ५९; ५. ९७.

देहि ,, ५. ९७.

देह (दत्त) ५. २१.

देमि (ददामि) ७. १००.

अदासि (अदात्) १. ८७.

दिज्जउ (दीयताम्) ८. २२.

दत्त १. ३४.

दिण्ण (दत्त) १. ३४; ३. १३;

६. ९४.

दिज्ज ,, १. ४४, ४९, ७३;

२. ३९; ६. २६, ५५, ७३.

दिन्त (ददत्) १. ९; २. ५०.

दाजं (दत्त्वा) ३. ५१; ६. ४४.

दाघ (दाह) २. ७०.

दाडिमि° (दाडिमी) ५. ८, २७.

दाढ° (दंष्ट्रा) ३. ७१.

दाण (दान) १. ४५, ८४; २. ७२;

५. ३०.

दाणिं (इदानीम्) ७. १००.

दाम (SK.=माला) १. २२; २. १;

३. ५१, ५३, ५६; ५. ४२.

दामवन्त (दामवत्) २. ३३.

दार (द्वार) ३. ३५; ४. ३१.

१√दाव P. (दर्शय्)

दाविअ (दक्षित) ६. २२.

२ दाव (तावत्) ७. ९३.

दावग्गि (दावाग्नि) ८. २१.

दास (SK.) ३. ८८; ४. १३, १७.

दासत्त (दासत्व) ६. १०५.

दाह (SK.) २. ४६, ७०; ६. ७.

दाहिण (दक्षिण) १. ३३; ३. २८;

४. २६.

दाहिणी (दक्षिणा) ६. ७१, ७२.

दिअ (दिज्) १. ६१, ६६, ८०; ३.

३५. दिय १. ८४.

दिअर (देवर) २. २.

दिक्करि (दिक्करिन्) ६. १००.

दिक्खा (दीक्षा) १. ५०.

दिग्घ (दीर्घ) ३. ४२.

दिज् (द्विज्) १. ८२.

दिट्ठि (दृष्टि) २. ८७; ४. ५९; ६.

२७; ८. २६.

दिट्ठिआ (दिष्टया) ३. ४९, ६३.

दिण (दिन) ६. ७, २१.

दिप्पिर (दीप्प्र) २. ४९.

दिय S. दिअ.

दिवस (SK.) २. ६९; ६. ७३.

दिवह (दिवस) २. ६९.

दिवा-मुह (दिवामुख) १. ४८,

दिवेदिवे (दिवादिवा) ८. ६४.

√दिश

दिसव (दिशतु) ७. ८५.

+आ. आदिसह (आदिशत) ५.

४४.

—आइसामो (आदिशामः) ५. ३६.

—आदिसाम ” ५. ६९.

—आदिसिमो ” ५. ३५.

—आदिट्ठ (आदिष्ट) १. ८६.

+उप. उवदिसामो (उपदिशामः)

५. ६९.

+सम्. संदिसामु (संदिशामः) ५.

६९.

—संदिसिअ (संदिष्ट) ७. २३.

दिस^० (दिक्) १. २२, ४१, ५०,

६७.

दिसा ” १. ९; ५. ३; ६.

१३, ७१, ७३.

दिस्टि (दृष्टि) ८. ४.

दिहि (धृति) ४. ७१; ५. १०३; ६.

९३.

दिहिमई (धृतिमती) ३. ६५.

दीण (दीन) ५. ८९.

√दीप्

+उत्त. उदीविय (उदीपित) ५.

५६.

+प्र. पलीविअ (प्रदीप्त) ६. १०३.

दीव (दीप) ६. १४.

दीवअ (दीपक) १. ५९; २. ९१.

१ दीह (दिवस) ८. ६५.

२ दीह (दीर्घ) १. १०; ३. ४२, ९०.

दीहर (दीर्घ) २. ५३; ३. २५, ९०.

दीहिआ (दीहिंका) ६. ५३.
 दुअल्ल (दुल्ल) १. ७३.
 दुइअ (द्वितीय) ३. ४.
 दुइअ ,, २. ६०; ६. १०२.
 दुअणिअ (द्विगुणित) २. ४९.
 दुऊल (दुल्ल) १. ७३.
 दुऊड (दुऊट) ७. ५९.
 दुऊय ,, ८. ६३.
 दुख (दुःख) ३. २८, ३२.

√दुगुळ P. (जुगुप्स)

दुगुळन्ती (जुगुप्समाना) ६. ४.
 दुगुणिअ (द्विगुणित) ५. ४५.
 दुगुल (दुल्ल) १. ७३.
 दुगूल ,, २. ६१.
 दुग (दुर्ग) ६. ९८.
 दुग्गा-एवी (दुर्गादेवी) २. ७६.
 दुग्गावी ,, २. ७६.
 दुच्चज (दुस्त्यज) २. ८७.
 दुजीह (दिजिह) १. ६१.
 दुज्जअ (दुर्जय) २. २२.
 दुज्जण (दुर्जन) २. ८.
 दुठ (दुष्ट) ६. २८.
 दुद्ध (दुग्ध) ६. ८१.
 दुद्धर (दुर्धर) ८. ५४.

१√दुम P. (धवल्य)

दुमन्त (धवल्यत्) ६. १६.
 दूमिअ (धवलित) ६. १५.

२दुम (दुम) २. २८; ५. ८.
 दुरालोक (दुरालोक) १. ८.
 दुरिक्खअ (दुरीक्ष) ३. ९०.

√दुल

दोलिन्ति (दोलयन्ति) ८. १३.

दुलह (दुर्लभ) २. ६६.
 दुल्लह ,, २. ७३.
 दुल्लहअ ,, ८. ५९.
 दुवार (द्वार) ३. ५७.
 दुवालस (द्वारदश) २. ६४.
 दुव्वहा (दुर्वहा) २. १२.
 दुव्वा (दुर्वा) ५. २४.
 दुसह (दुःसह) १. ७, ७१; ८. ५७.
 दुस्सह (SK.) १. ७.

√दुह

दुहिज्जण (दुह्यते) ७. ८०.
 दुभ्भउ (दुह्यताम्) ७. ८०.
 दुह (दुःख) २. ८१, ९१; ७. ७९.
 दुहअ (दुर्मग) २. ३४.
 दुहा (दिधा) १. ६४.
 दुहाइअ (द्विधाकृत) १. ६३.

√दुहाव P. (छिद्)

दुहाविअ (छिन्न) ६. ८४.
 दुहि (दुःखित) ५. ८९.
 दुहिअ (दुःखित) ३. २८; ६. ५७.
 दुहिआ (दुहिता) ३. ६३; ४. ५०.
 दुहिणी (दुःखिनी) ५. ५२.
 दूअ (दूत) ६. ३५.

√दूम P. (दूह)

दूमिअ (दावित) ६. १५.
 दूर (SK.) १. ३०; २. ४७; ४. २३; ५. ६१; ६. १८, ३५, ४२; ८. २१, ३५, ३६, ४१.
 दूरग (SK.) ५. ५५.
 दूरस्थ (दूरस्थ) ६. ४.
 दूसह (दुःसह) १. ७१.
 दूसासण (दुःशासन) १. ३१.

दूसिआ (दुषिका) ७. २१.

दूसिमिण (दुःस्वप्न) २. ६६.

दूहव (दुर्भग) २. ३४.

√द

+आ. आदिअ (आवृत्त) १. ९०.

-आदरिअ ,, ६. ५२.

√दप्

दरिअ (दृप्त) १. ९०; ३. ४४.

√दश्

दच्छं (द्रक्ष्यामि) ५. ९४.

दीसइ (दृश्यते) १. २१; ४. ७३;

५. ८६.

दीसन्ति (दृश्यन्ते) ५. ६६.

दीसन्ते ,, ५. ६७.

दरिसेइ (दर्शयति) ५. ७३.

दिह् (दृष्ट) १. १३; २. १०, ३४,

५२, ६०, ६३, ६८; ३. २६,

६६, ९०; ४. १३; ५. ५२;

६. ३, ८०; ७. १०२.

दरिसिअ (दर्शित) ३. ५०; ६.

२२.

दीसन्त (दृश्यमान) २. ८६; ६.

४२.

दहुं (द्रष्टुम्) ३. १, १९; ७.

१५, ५३.

दहुं (दृष्ट्वा) १. ७०; ४. १९,

३०; ६. ६२.

दहूण ,, ३. १७; ५. ५०;

७. ५२.

√द्व

दरिअ (भीत) २. ४५.

दारन्ती (दारयन्ती) ३. ३५.

दे (संमुखीकरणे सख्या आमन्त्रणे च)

४. १०, ५९.

देअर (देवर) २. २.

देउल (देवकुल) २. ७९.

√देक्ख P. (इक्ष्)

देक्ख (पश्य) ४. १९.

देर (दार) १. ५३.

देव (SK.) १. १३, २६, ८०,

८६; २. २२, ३३, ४८, ५६;

४. ५८; ५. ४६, ६४, ७९; ६.

४१; ८. ५५.

देव-उल (देवकुल) २. ७८.

देवयं (देवता) १. ५०; २. ९१;

६. २५.

देवी (SK.) १. ८६; ५. २४, २७,

४५; ७. ८२, ९२, १०२; ८.

८३.

देवेसर (देवेश्वर) ४. २५.

देव्व (दैव) २. ५.

देस (देश) ४. २४; ६. ६२, ७७.

देहि (देहिन्) ७. ५६.

दोला (SK.) ३. १९, २२.

दोलिर (दोलयित्) ३. २०.

दो-वयण (द्विवचन) १. ६२.

दोवारिअ (दौवारिक) ४. १, ७७;

६. २२.

दोस (दोष) २. ६०; ६. ३९, ८.

७६.

दोसडा (दोष) ८. ७२.

दोहल (दोहद) २. ४९.

दोहलय ,, २. ४६.

दोहाइअ (दिधाकृत) १. ६४.

√द्युत्

जोइ (द्योतय) ८. ६१.

जोअहु (द्योतयत) ८. २६.

जोअन्त (द्योतमान) ८. १६.

√द्रढ्य

दडिअ (द्रढित) २. ६७.

द्रह (हृद) ३. ६१; ६. ८६; ८. ६८.

√द्रा

+नि. निद्रायन्त (निद्रात्) ६. १०.

√दु

+वि. विद्राय (विद्रुत) १. ६८.

द्वि

दुणि (द्वौ) ५. ४६.

दोत्रि ,, ८. २६.

दुवे ,, ५. ४६.

दो ,, ५. ४७.

वे ,, ५. ४७.

वेणि ,, ५. ४६.

दोहिं (द्राम्याम्) ५. ४५, ५७.

वेहिं ,, ५. ४५.

दुणह (द्रयोः) ५. ४९.

दुणहं ,, ५. ४८.

दोणहं ,, ८. ५.

दुहुं ,, ८. १८.

ध

√धंसाड P. (मुक्त)

धंसाडिअ (मुक्त) ६. ५७.

धज (ध्वज) ६. ९९.

धञ्ज (धन्य) ८. १३.

धट्जुण (धृष्टवुम्) ३. ४३.

धण (धन) १. ८५; ७. ४९; ८.

६०.

धणु (धनुस्) २. ४; ७. ४.

धणुह ,, २. ९; ६. १८.

धणुह-धर (धनुर्धर) १. ११.

धणुह-वेअ (धनुर्वेद) १. ८९.

धत्ती (धात्री) ३. ३६.

धनु (धनुस्) १. ३९.

धन्न (धन्य) ४. ५७; ७. ४, ५, ३१,

३३, ४६; ८. ७३.

धम्म (धर्म) १. २०, ६४; २. ३२,

४८, ५०, ५२; ६. ६, ५६,

६६, ६८; ७. २७, २९, ३७,

८२; ८. २८, ३५, ४२, ४९,

५१, ६६.

धरण (धारक) ६. १००.

धरणि (SK.) १. ८७; ३. २६.

धरा (SK.) १. २८.

धव (SK.) ५. ४२.

धवल (SK.) २. ६१, ७०.

धवल-गोह (SK.) २. ९१.

धवलण (धवलन) ६. १६.

√धा

+आ. आहिअ (आहित) ३. २३.

+अपि. पिहिअ (पिहित) २. ६१.

+नि. निहिअ (निहित) ३. ८८.

-निहिय ,, ४. ६९.

-निहिता (निहिता) २. १२.

+वि. विहेमि (विदधामि) ७. ६७.

-विहिअ (विहित) ६. १३.

धाई (धात्री) ३. ३६.

धाड (धातु) २. ४२, ६९.

√धाड P. (निस्-स)

धाडिअ (निःसृत) ६. ५०.

- धारा (SK.) २. ८८; ४. २७.
 धाराकयम्ब (धाराकदम्ब) २. ४९.
 धारा-हर (धारागृह) ४. २५, ६७.
 १ धारी (धारी) ३. ३६.
 २ धारी (धारा) ४. ३१.

√धाव्

- धाइ (धावति) ७. ६१.
 धावइ ,, ७. ६२.
 धावन्ति ७. ६२.
 धाविअ (धावित) ३. ३६.
 धिइ (धृति) ३. ६५.
 धिज्ज (धैर्य) ३. २४.
 धिप्पिर (दीप्ति) २. ४९.
 धी (SK.) ७. २२.
 १ धीर (SK.) ७. १७.
 २ धीर (धैर्य) ३. २३.
 धीर-हर (धैर्यहर) २. ५.
 धीवर (SK.) ४. १२.

√धुक्ष्

- +सम्. संधुक्खिअ (संधुक्षित) ४.
 ३४.
 धुत्त (धूर्त) ४. २०, ५६.
 धुत्तिअ (धूर्तत्व) ३. ६.
 √धुमा P. (उद्धमा)
 +उत्. उद्धुमाअ (उद्धमात्) ६. ७.
 धुव (ध्रुवनामक अश्वशरीरावर्त) २. ८४.
 धुवणी (कम्पयित्री) ६. ३९.

√धू

- धुवइ (धूयते) ७. ७६.
 धुणिज्जअ ,, ७. ७६.
 धुणिअ (धूत) ६. ३९; ७. ६९.
 धुवन्त (धूयमान) ७. ७४.
 धुणिज्जन्त ,, ७. ७४.

- धूआ (दुहिता) ३. ६३, ७२; ४. ४.
 धूलिकम्ब (धूलिकदम्ब) ४. ५.
 धूलीकलम्ब ,, २. ४९.
 धूव (धूप) २. ३९, ४५; ५. २८.
 धूसर (SK.) १. ६०.

√धृ

- धरहिं (धरन्ति) ८. ४८, ७३.
 धरिमो (धरामः) १. २९.
 धरि (धर) ८. ४९.
 धरइ (धरत) ८. ४६.
 धरहु ,, ८. ७६.
 धरिअ (धृत) १. २८; २. २२.
 धरन्ती (निवेशयन्ती) ८. २४.

√धृष्ट

- धिट्ठ (धृष्ट) १. ८२; ४. ५२.
 धेणु (धेनु) ५. ५३.
 ध्यै S. ज्ञा.
 ध्रुव (SK.) ८. ६२.

न

- न (SK.) १. ५, १७, २१, २४,
 २५, ३२, ३६, ४१, ४४, ४५,
 ६२; २. ३५, ५७, ५९, ६०,
 ७३, ७८, ७९; ३. ५०, ५५,
 ७६, ८१, ८२, ८४, ८५; ४.
 ११, १६, १७, १९, २३, २४,
 ३५, ४९, ५१, ६९, ७१, ७३,
 ७५, ७६; ५. १४, १५, २३,
 २४, ५५, ५७, ५९, ६०, ६१,
 ६५, ६६, ६९, ७१, ७३, ७८,
 ७९, ८५, ८६, १०५; ६. ५,

७, १०, ११, ५८, ७३, ७४,
 ९२, ९७, ९९, १०२, १०६;
 ७. ३, ४, ६, ७, १०, ११,
 १२, १३, २३, २५, २७, २९,
 ३६, ४३, ५६, ६१, ७१, ७५,
 ७६, ७७, ८०, ८२, ८४, ९९;
 ८. ७, ९, १०, १३, १७, १९,
 २०, २३, २४, २९, ३०, ३५,
 ३६, ३७, ४०, ४६, ५३, ५४,
 ५६, ६२, ६५, ६९, ७१, ७४,
 ७५.

नउ (इवार्थे) ८. ८१.

नं ,, ८. ८०.

नक (नक्र) ६. ८६, ८९.

नकख (नख) १. ५५; ४. ७०; ५.
 ९५.

नकख-आउह (नखायुध=सिंह) ३. ४७.

नगर (SK.) १. २.

नखणी (नर्तनी) २. ६७.

नखिर (नर्तनशील) ७. ६०.

नट (नाट्य) ५. ९१.

नटई (नर्तकी) ३. ६.

नड (नट) ३. ६.

नत्तंचर (नक्तंचर) २. २२.

नत्तिअ (नप्तुक) १. ८७.

नत्ती (नप्ती) ४. ४.

नत्तुअ (नप्तुक) १. ८७.

नन्दण (नन्दन) ३. ४९.

नभ (नभस्) २. ३२.

√नम्

नमि (नम) ८. ५७.

नअ (नत) १. २९; ४. १४.

नमन्त (नमत) १. ६; ६. २४.

नवन्त ,, ७. ६१.

+उत्. उन्नय (उन्नत) १. ७.

—उन्नामिअ (उन्नमित) ६. २५.

+उप. उवणय (उपनत) ३. २६.

+परि. परिणवँइ (परिणमति) ८.

२७.

+प्र. पणअ (प्रणत) २. ८२.

+समुत्. समुन्नय (समुन्नत) ३.

२४.

√नमस्य

नमंसामि (नमस्यामि) ७. ६६.

नमंसामो (नमस्यामः) १. १; ७.

३५.

नमिर (नम्र) १. ७४.

नमो (नमः) ७. २६, ५२, ५३,

५४, ५५, ५६, ५७, ५८, ५९,

६१.

नमोकार (नमस्कार) १. ४३.

नम्म (नर्म) ४. ३३.

नय (SK.) १. १९; ६. ७१.

नयण (नयन) १. २४, ७०; २.

२७; ३. १, ७०; ४. ४९; ५.

४९, ५७, ८७; ६. ३८.

नयर (नगर) १. २३; २. ४३; ४.

२४; ६. ८२.

१ नर (SK.) १. ७, ८९; ७. २८; ८.

६६.

२ नर (SK.=अर्जुन) १. ४५.

नर-वइ (नरपति) २. ७; ६. २२, २५.

नर-सिद्ध (नरसिंह) २. ७०.

नरिन्द (नरेन्द्र) ४. ७७; ६. ३९.

नर्मद (नर्मदा) ८. ८०.

नव (SK.) १. ३६, ५९; २. ५; ३.
३०, ३६, ४४, ५०, ८७, ९०;
४. ४; ५. १८, २१, ३६, ४४,
५५, ७०, ७२, ७७; ६. १६.

नवल्लय (नव) ३. ८७.

नवुल्लडय ,, ८. ७३.

√नश्

नस्सण (नश्यति) ५. ६१.

नसिअ (नष्ट) ७. २१.

नासिअ (नाशित) ६. २१.

नत्थून (नष्टा) ८. ८.

नद्धून ,, ८. ८.

+प्र. पणसिही (प्रनद्धयति) ८.
३५.

—पणट्ट (प्रनष्ट) २. ५५.

+वि. विणसइ (विनश्यति) ८. २१.

१ नह (नख) १. ५५; २. २७, ३०;
३. ४७.

२ नह (नभस्) १. २२, ५१, ६७; २.
३६; ५. ११, ४८; ६. १९; ८.
६०.

नह-यल (नभस्तल) ५. ४७.

नाअ (नाग) २. २१.

नाइ (श्वायें) ८. ८१.

नाग (SK.) १. १३, ८०; ३. ६५.

१ नाडि (SK.=वरत्रा) २. ३८.

२ नाडि (SK.=शरीरसंबन्धिनी) ८. २३.

नाण (ज्ञान) १. ३८; ७. ११, ३५,
४५, ४६, ६५, ७१, ७२, ८८;
८. ७५.

नाम (SK.) २. ५१; ३. २१; ५.
८१, ६. ६८.

नारङ्ग (SK.) ५. ७९.

नारायण (SK.) १. ४५.

नारी (SK.) ४. ७२; ७. २८, २९,
३०; ८. २७.

नाल (SK.) २. ७.

नालि (नाडि) २. ३८.

नावइ (श्वायें) ८. ८१.

नाविअ (नापित) २. ५२.

√नासव P. (नश्)

नासविअ (नाशित) ६. २०.

नासिर (नशित) ७. ६७.

नासीकय (न्यासीकृत) ३. ३३.

नाह (नाथ) ६. ४१, ५८; ८. १६.

नाहि (नाभि) ३. ६१.

नाहिं (नहि) ८. ६५.

१√निअ P. (इश्)

निअइ (पश्यति) १. २५; ७. २३.

निअ (पश्य) ५. ८२.

नियन्त (पश्यत्) ५. ५७.

निअवि (इष्टा) ६. ५.

२ निअ (निज) १. ४७, ५६; २. ५१;
३. ७३; ६. ५, ११, ४५, ५६,
६०, ९३; ८. ६४, ८३. निय
६. ५.

√निअच्छ P. (इश्)

निअच्छिअ (इष्टा) ७. २४.

निअम (नियम) ८. ६८.

निअम्ब (नितम्ब) ३. ७९.

निउल्ल (निकुल्ल) ३. ३७; ५. १,
२०.

निडणा (निपुणा) ४. १७.
 निडत्तव्व (नियोक्तव्य) ५. ४३.
 निडर (नूपुर) १. ७५; ३. ४१.
 निड्ढ (नीका) ८. २४.
 निड्ढअव (निष्कृतव) ८. २०.
 निड्ढिड (निकृष्ट) ४. १३.
 निड्ढिणय (निर्घणय) ४. ५२.
 निड्ढुल (SK.) ५. २०.
 निड (नित्य) ३. ८७; ६. ३५.
 निडल (निश्चल) ३. ३२; ७. ७९;
 ८. ७६.
 निडलअ ,, ८. ७९.
 निडिन्द (निश्चिन्त) ७. ९३.
 निडल्लुं (निश्चयेन) ८. ४३.
 निड्ढर (निर्झर) ३. ४०; ४. ३८,
 ३९.
 निड्ढरिणी (निर्झरिणी) १. ६४.
 निड्ढा (निद्रा) १. ६८, ७१; ७. १.
 निडि (SK.) ८. ६.

√निन्द

निन्दव (निन्दतु) ८. ३७.

निन्दहुं (निन्दासः) ८. ३७.

निडिपिह (निस्पृह) ३. २.

निडिड (SK.) २. ३८.

निडभर (निर्भर) ३. ४१.

निडित्त (SK.) ३. ५३.

निड्ढ (SK.) २. ५२.

निड्ढमत्त (निर्ममत्व) ८. ७६, ७८.

निड्ढल (निर्मल) १. ८६; ८. ७६.

निड्ढलअ ,, ८. ७९.

√निड्ढव P. (निर्-मा)

निड्ढविअ (निर्मित) ६. १३.

निड्ढविअ (निर्मापित) २. ७९.

√निड्ढाण P. (निर्-मा)

निड्ढाणिअ (निर्मित) ६. १३.

निड्ढोल्ल (निर्मूल्य) १. ७६.

निड्ढोह (निर्मोह) ८. ३१.

निय S. निअ.

निरड्ढुस (निरड्ढुश) ८. २२.

√निरप्प P. (स्था)

निरप्पीअ (तस्थौ) ६. ११.

निरवसेस (निरवशेष) १. ८.

निरानिड (निश्चित) ८. ७७.

निरीह (SK.) १. ४१.

निरु (निश्चित) ८. १७, ७२.

१ निरुत्तड (निश्चिन्त) ८. १५.

२ निरुत्तड (निश्चित) ८. ७५.

√निरुवार P. (ग्रह)

निरुवारिअ (गृहीत) ७. ४९.

निळाड (ललाट) १. ३५.

निलीडर (निलेष्ट) ६. ३८.

निव (नृप) १. २, ४, १८, २२,

२९, ३४, ४३, ४७, ७०, ७४,

८४; २. १, २९, ३१, ३२,

३३, ५०, ५७, ६५, ६८, ७८;

३. १, १८; ४. १, २५, ६७;

६. २४, २६, २७, २९, ३३,

३५, ३६, ५४, ७७; ७. ९१,

१०१; ८. ४७.

निवड्ढ (नृपति) १. ८९; ६. ३८,

४०.

निवत्तण (निवर्तन) ३. ६.

निवह (SK.) १. ४.

निवास (SK.) १. ६२.

निवेस (निवेश) ६. ८७.
 निव्वाण (निर्वाण) ७. ३१; ८. ३०,
 ४४, ५०, ५८.
 निव्विकप्प (निर्विकल्प) ७. ६८.
 निव्वुइ (निर्वृति) ७. ५१.
 निव्वुति ,, ८. ९.
 निव्वुदि ,, ८. ८२.
 निसं (निशा) १. ६३.
 निसढ (निषध) २. ५०.
 निसा (निशा) ५. १०५; ६. ७३.
 निसीढ (निशीथ) २. ४४.
 १ निसीह ,, ६. १०७.
 २ नि-सीह (नृसिंह) १. ६१.
 निसीहिअ (नैषेधिका) २. ५०.
 निसीहिणी-नाह (निर्शाधिर्नानाथ) २.
 ४४.
 निस्सह (SK.) १. ७.
 निह (निभ) १. ३३; ७७, ८१; ३.
 ६१.
 निहस (निकष) २. ३०.
 निहि (निधि) १. २७, ३३; २. ८२;
 ३. ७९.
 निहेलण (गृह) ८. १६.
 √नी
 निज्जइ (नीयते) ८. १६.
 नेन्त (नयत) ७. ६६.
 नेउं (नेतुन्) ८. ३२.
 नेउं (नीत्वा) ४. ६६.
 +अनु. अणुणीअ (अनुनीत) ३.
 ७५.
 +आ. आणेइ (आनयति) ४. २४.
 -आणापमि (आनयामि) ५. २६.

-आणेह (आनयत) ५. २१.
 -आणिज्जइ (आनीयते) ५. २४.
 -आणिअ (आनीत) ८. १९.
 -आणाइअ (आनायित) २. २१.
 +वि. विणीअ (विनीत) ७. ६६.
 नीअ (नीच) ७. २८.
 नीकं (नीका) ४. ३६.
 नीचअ (नीचैः) २. ५.
 नीढ (SK.) १. ६८.
 नीम (नीप) २. ५४.
 नीमी (नीवि) २. ६७.
 नीर (SK.) ४. ६५, ७५; ५. १८;
 ८. ८०.
 √नीरअ P. (भञ्ज)
 नीरअ (भञ्ज) ६. ७०.
 नीराअ (नीराग) ८. ५६.
 १ √नील P. (निष्-स)
 नीलिअ (निःसृत) ६. ४९.
 २ नील (SK.) २. ४०, ४६, ८७; ५.
 ४७, ६०.
 नीलमणि (SK.) २. ४६; ३. ४१.
 नीलुप्पल (नीलोत्पल) १. ५६.
 नीव (नीप) २. ५४; ५. १, ९,
 २१, ३०.
 नीवी (SK.) ६. ३८.
 नीसङ्क (निःशङ्क) १. ६१; ५. ९९.
 नीसत्त (निःसत्त्व) १. ३२.
 नीससण (निःश्वसन) ७. ४४.
 नीसह (निःसह) १. ७.
 नीसहत्त (निःसहत्त्व) १. ३२.
 नीसास (निःश्वास) ३. १२, ४०;
 ५. ४.

नीहार (SK.) ६. १९.

नूवर (नूपुर) १. ७५.

नूण (नूनम्) १. १५.

नूणं „ १. १५; ७. १०.

√नूम P. (छादय्)

नूमिञ (छादित) ६. १४.

नृव (नृप) ८. ८२, ८३.

नेउर (नूपुर) १. ७५; ३. २३.

नेड (नीड) १. ६८.

नेवच्छ (नेपथ्य) २. ३६; ५. ९३.

नो (SK.) १. ६३; २. ७९; ५.

६९; ७. ४५, ६६, ७७; ८. ८२.

नोमालिअ^० (नवमालिका) २. १४.

नोमालिआ „ ४. ६.

नोहलिआ (नवफलिका) २. १४.

नौ (SK.) २. ११.

न्हवण (लपन) २. ६१, ६२, ६५.

प

पअ (पाद) २. ५४; ३. ६४. पय १.

४३; २. ५८; ३. २४, ७८; ६.

३६, ८७; ७. ९१.

पइ (पति) १. २, ४२; ३. २१,

८१; ४. ५१. ^२वइ १. ३; २.

१५, २४.

पइन्ना (प्रतिष्ठा) ६. ५९.

पउट्ट (प्रकोष्ठ) २. ७.

पउट्टव्व (प्रयोक्तव्य) ८. ५.

पउम (पद्म) १. ४३; ३. ५६.

पउमसिरि (पद्मश्री=स्त्रीविशेष) ५.

८०.

पउमावइ^० (पद्मावती) ५. २४, ४५.

१ पउर (प्रचुर) ८. ६०.

२ पउर (पौर) २. १०.

पउरी (पौरी) २. ३३.

पएस (प्रदेश) ३. ५९; ६. ५९.

पओग (प्रयोग) ८. १६.

पओस (प्रदोष) ५. १०१.

पंथ (पथिन्) १. १९.

पंसु (पांसु) ६. ८७, ८९.

पंसुला (पांसुला) १. ४९; ५. १०५.

१ पक्ख (पक्ष=मासार्थ) ३. ५२.

२ पक्ख (पक्ष=पार्श्व) ४. ३१; ५. १.

३ पक्ख (पक्ष=पतत्र) ६. ५.

√पक्खोड P. (विकोशय्)

पक्खोडिअ (विकोशित) ६. २९.

पक्खोडण (शदन) ६. ८९.

पग्गिम्ब (प्रायस्) ८. ५९.

पङ्क (SK.) ६. ८६.

पङ्कअ (पङ्कज) २. ५८. पङ्कय २.

१; ५. ४९, ५६; ७. ७०.

पङ्कुरण (प्रावरण) २. २०.

√पच्

पक्क (पक) १. ३५.

पिक्क „ १. ३५, ६०; ४. २१;

५. २७.

पच्चक्ख (प्रत्यक्ष) ४. ४६.

पच्चक्खा (प्रत्यक्षा) ७. ९१.

√पच्चड P. (क्षर)

पच्चडमाण (क्षरत्) ७. १७.

√पच्चड्ड P. (गन्)

पच्चड्डइ (गच्छति) ७. ७.

पच्चलिअ (प्रत्युत्) ८. ६६.

√पच्चार P. (उपा-लम्भ्)

पच्चारन्ति (उपा-लम्भन्ते) ६. १०६.

पञ्चस (प्रत्युषस) १. ४९; २. ८८.
 पञ्चह „ २. ८८.
 पच्छ (पथ्य) २. ९०.
 पच्छइ-ताव (पश्चात्ताप) ८. ६५.
 पच्छन्दी (गमनशील) ७. ७.
 पच्छा (पश्चात्) ६. ५६.
 पच्छिम (पश्चिम) ४. २६; ६. ७३.
 पजन्त (पर्यन्त) १. ४९; ३. २४.
 √पजर P. (कथ्)
 पजर (कथय) ६. १.
 पज्जुण (प्रयुज्ज) ३. १३.
 √पज्जर P. (क्षर)
 पज्जरिअ (क्षरत्) ७. १७.
 पञ्च (SK.) २. ८८; ७. ६८.
 पञ्चबाण (SK.) २. ७१.
 पञ्चालिआ (पञ्चालिका) ४. २८.
 पण्ज (प्राज्ञ) ८. ६.
 पण्जा (प्रज्ञा) ८. ३.
 पटल (SK.) १. ६४.
 √पट्ट P. (पा)
 पट्टीअ (अपिबत्) ६. ८.
 पट्टण (पत्तन) ३. ५.
 पट्ट (पृष्ठ) ८. १४.
 पट्ट-चर (पृष्ठचर) १. ८०.
 √पट्टव P. (प्रस्था)
 पट्टविअ (प्रस्थापित) ६. २५.
 पट्टाविअ „ ६. २५.
 √पट्
 पटिच्यते (पठ्यते) ८. ९.
 पडिअ (पठित) १. ४८; ५. ८८.
 पडिउं (पठितुम्) ३. ३४.
 पडंसुआ (प्रतिश्रुत्) १. ५८.
 पडल (पटल) ३. ३१.

पडिअगिर (अनुव्रजनशील) ६. ७१.
 पडिकिदि (प्रतिकृति) ६. ३७.
 पडिकूल (प्रतिकूल) ८. ६६.
 पडिक्खण (प्रतीक्षण) ३. ४१.
 पडिच्छन्दीकय (प्रतिच्छन्दीकृत) ३.
 ४६.
 पडिविम्बिअ (प्रतिविम्बित) ८. ८१.
 पडियार (प्रतीकार) २. ३७.
 पडिरी (प्रतिरी) ४. ४४.
 पडिवत्ति (प्रतिपत्ति) १. १४.
 १√पडिसा P. (नश्)
 पडिसन्ति (नश्यन्ति) ७. २२.
 २√पडिसा P. (शम्)
 पडिसाय (शान्त) ७. १२.
 पडिसाह (प्रतिशाख) ५. १७.
 पडिसुहड (प्रतिसुभट) ६. ६२.
 पडिहा (प्रतिभा) १. ३८. °पडिहा
 १. ३८.
 पडिहार (प्रतीहार) २. ३९.
 पड्ड (पट्ट) ४. ३३.
 √पड्डुह P. (क्षुभ्)
 पड्डुहइ (क्षुभ्यति) ६. १०४.
 पडम (प्रथम) १. ३९; २. ४३.
 पडुम „ १. ३९.
 १ पणइ (प्रणति) ६. २७.
 २ पणइ (प्रणयिन्) ६. २६. °पणइ ३.
 ७८.
 पणमिर (प्रणम्र) ६. २७, ३३.
 √पणाम P. (अपय्)
 पणामिअ (अपयि) ६. २७.
 पणालिआ (प्रणालिका) ४. ७५.
 पण्डिअ (पण्डित) ८. ३०.

√पलोद् P. (परि-अस्)

+परि. पलोद्देह (पर्यस्त्यति) ७. ४३.

पलोद् (पर्यस्त) ४. २६.

—पलोद्भि ॥ २. ६४; ४.

३१.

—पलुद्भि ॥ ४. ७५.

√पलुद् P. परि-अस्)

पलुद्भि (पर्यस्त) ७. ४४.

पलुत्थ S. अस्.

पल्ल (पल्लव) ५. २३, २९, ३१,
५७.

पल्लव (SK.) ३. ४, ४८; ५. ३७.

१√पल्हत्थ P. (परि-अस्)

पल्हत्थिभ (पर्यस्त) ७. ४४.

२√पल्हत्थ P. (वि-रिच्)

पल्हत्थाविभ (विरेचित) ६. १७.

पल्हाय (प्रह्लाद) ३. ३१.

पव (प्लव) ३. ५२.

पवङ्ग (प्लवङ्ग) २. ८९.

पवट् (प्रकोष्ठ) २. ६.

पवण (पवन) १. ३३; ३. ५; ५.

१८, २०, ५४; ६. ९; ७. ५७,

७४; ८. २२, २३, ६७.

पवयण (प्रवचन) ७. ४९, ८०, ८२.

पवह (प्रवाह) १. ६४. °प्पवह ४.
३४.

पवाणु (प्रमाण) ८. ५०.

पवाह (प्रवाह) ४. ३६.

पवि (SK.) २. १९.

पवित्त (पवित्र) ८. ५८.

√पविरञ्ज P. (भञ्)

पविरञ्जिभ (भञ्ज) ६. ७०.

पवेस (प्रवेश) ६. ९२.

पव्व (पर्व) १. १४.

१√पव्वाल P. (छादय्)

पव्वालिभ (छादित) ६. १४.

२√पव्वाल P. (प्लावय्)

पव्वालिभ (प्लावित) ६. २९.

पसंसा (प्रशंसा) ७. ९९.

पसत्थ (प्रशस्त) ३. ४२; ८. ४२.

पसम (प्रशम) ७. ५, ६, ७, ६८,
९१; ८. ३२, ४९, ७६.

पसमणी (प्रशमनी) ६. ७.

पसर (प्रसर) १. ३१, ३८, ४९,
७१; ५. ५४; ६. १४, १५,
५७, ६९; ८. २२.

पसव (प्रसव) ५. ४२.

पसविर (प्रसवित्) ७. ६५.

पसाअ (प्रसाद) ७. ७४. पसाय ६.
४६; ७. १०१.

पसु (पशु) ८. ८०.

पसूण (प्रसून) ३. ३०; ५. ४०.

पह (पथिन्) १. ५७, ६६; ३. ७८.

पहल्लिर (पूर्णयित्) ६. ८०.

पहव-प्पहु (प्रभवप्रभु) ७. ४१.

पहा (प्रभा) २. ४९; ५. १०६; ६.
१४, १५, १९. °प्पहा २. ३०;
६. २९.

पहाण (प्रधान) ८. ४४.

पहिअ (पान्थ) ३. १७, ३९, ४३,
६८, ७८; ४. २, ८, २२; ५.
४, ५, ५०, ६१, ८४.

पहु (प्रभु) २. ५९; ४. ४०, ६१;
५. ८५; ६. ४४, ६१, ६५,
६८, ७२, ८५, १००, १०५.

√पा

पिअइ (पिबति) ६. ८.
 पियइ ,, २. २७.
 पिअन्ति (पिबन्ति) ४. २१; ८.
 २४.

पिज्जइ (पीयते) ८. १९.
 पिज्जन्त (पीयमान) ३. ९.

पाइअ (प्राकृत) १. १; २. ७४. पाइय
 १. ६२.

पाइक्क (पदाति) ३. ७०; ६. ५८.

पाउस (प्रावृष) १. ९, २१; २. ३२;
 ४. ७८; ५. ७, १२.

√पाटय्

फालिअ (पाटित) २. ३६, ५३.
 फाळन्त (पाटयत्) २. ३६.

पाडण (पातन) २. ३७.

पाडल (पाटल) ३. ३१.

पाडिण्कं (प्रत्येकम्) ४. १८.

पाडिक्कं ,, ४. १८.

पाण (पान) ३. ४०; ४. ३३.

पाणि (SK.) ६. ३६.

पाणिअ (पानीय) ८. १९.

पाणिणीअ (पाणिनीय) ३. ७५.

पाणिय (पानीय) १. ६५.

पाणीय ,, १. ६५.

पाय (पाद) ३. २९, ५६.

पायड (प्रकट) १. ३३.

पाय-वडण (पादपतन) २. ७७.

पाय-वीड (पादपीठ) २. ७६.

पायार (प्राकार) १. ३; २. ७४.

१√पार P. (शक्)

पारन्तअ (शक्नुवत्) ६. ५३.

२ पार (प्राकार) २. ७४.

पारकेरा (परकीया) ३. ७६.

पारक्क (परकीय) ३. ७६.

पारत्ती (SK. = कुसुमविशेष) ५. ७४.

पारद्धि (पापद्धि) २. ५५.

पारय (प्रावारक) २. ८१.

पारावय (पारावत) १. ५३.

पारिजाय (पारिजात) ३. ५९; ६.
 १२.

पारिय (पारिजातक) ५. १३.

पारेवय (पारावत) १. ५४.

पाव (पाप) २. २२, ५२, ५५; ७.
 ९, ४४, ७३, ७८, ८२; ८.
 ३५, ६८.

पा-वडण (पादपतन) २. ७७.

पावारय (प्रावारक) २. ८१.

पावासुअ (प्रवासिन्) १. ६३.

पा-वीड (पादपीठ) २. ७६.

१√पास P. (इश)

पासइ (पश्यति) ७. २५.

पासइ (पश्यत) ५. ६८.

पासिस्था ,, ५. ६८.

२ पास (पाश) ७. ५९.

३ पास (पाश्वर्य) १. ७५; ५. ६१; ८.
 ४५.

पासत्थ (पाश्वर्यत्थ) ७. २५.

पासाण (पाषाण) २. ६८.

पाहाण ,, २. ६८.

पाहुड (प्राभृत) ६. २५, ७७.

पाहुडअ (प्राभृतक) ६. २२.

पि (अपि) १. ५, २५; २. ३; ३.

७, १२, ३५, ६७, ७२; ४. २१,

४९, ५५, ६८; ५. १२, ५४,

५९, ६५, ९६, ९८, ९९, १०५;

६. ४, १०, ४८, ५६, ९९,
१०३; ७. ६, ८, १६, २६,
५५, ६२, ७१, ७७, ८७, ८९,
९६, १०१; ८. ५.

१ पिअ (प्रिय=कान्त) १. ५३; ३. २५,
५०, ५६, ८५, ८८, ८९; ४.
११, १४, १५, १७, ४७, ५२,
५३; ५. ९४, ९५, ९६, ९७,
१०३; ६. ४, ९. पिय १. ५५;
८. ४३.

२ पिअ (प्रिय=इष्ट) ३. २५, ३३, ४५;
८. ४७. पिय २. ७३; ८. ४.

पिअ^० (प्रिया) १. ६३.

पिअअम (प्रियतम) ४. ५८.

पिअयम ,, ५. ९५.

पिअयमा (प्रियतमा) ३. ५५.

पिआ S. पितृ.

पिआ (प्रिया) १. ३०, ३७; ३.
१७, ५१, ७५; ४. २, ६६; ६.
२. पिया २. ८६; ३. ५०, ७९,
८६. ^०पिआ ३. ६३.

पिआल (प्रियाल) ४. २३.

पिअ-कम (पितृकम) १. ८४.

पिअच्छ^० (पितृष्वसु) ३. ७३.

पिअसिआ (पितुःस्वसु) ३. ७३.

पिग (पिक) २. ८७.

पिगी (पिकी) ३. ३४, ३७; ५. २.

१/पिङ्ग P. (मङ्ग)

पिङ्गिअ (गृहीत) ७. ४९.

२ पिङ्ग (SK.) २. २७.

पिङ्गल (SK.) २. २७; ८. २३.

पिच्छिर (प्रेक्षणशील) ३. ७३; ७.
२३.

पिच्छी (पृथ्वी) २. ८८.

पिज्जणिज्ज (पानीय) ६. ७.

पिट्ट-चर (पृष्ठचर) १. ८०.

पिट्ठि (पृष्ठ) ५. ६०.

पिठर (पिठर) २. ३७.

√पिण्डयू

पिण्डिकण (पिण्डयित्वा) १. ५६.

पितृ

पिआ (पिता) २. ५८; ४. ५६.

पिअ (पितः) ४. ५२.

पिअरं ,, ४. ५२.

पिअरा (पितरौ) ४. ५६.

पिअरा (पितरः) ४. ५८.

पिअं (पितरम्) ४. ५२.

पिअरं ,, ४. ५६.

पिअणो (पितुः) २. ३.

पिअ^० (पितृ) २. ८५.

पिअम् (पृथक्) २. ३२.

पिव (इवार्ये) ४. ४.

√पिष्

पीसिअ (पिष्ट) ७. ३०.

पिसल्लअ (पिशाच) २. ३५.

पिसाअ ,, २. ३५.

पिसाजी (पिशाची) २. २४.

√पिसुण P. (कय्)

पिसुणसु (कथय) ६. ३.

पिहड (पिठर) २. ३७.

पिहय (पृथक्) १. ८६.

पिहु (पृथु) २. ३१; ३. ७०.

पिहुल (पृथुल) २. ८४.

पीअ (पीत) ३. ९०.

पीअल (पीत) २. ४२. पीवल २.
४१; ३. २२, ९०.

पीअ-सी (प्रेयसी) ३. ७२.
 पीढ (पीठ) १. ६८.
 पीणत्त (पीनत्व) ३. ७९.
 पीणत्तण ,, ३. ७८.
 पीणिम ,, ३. ७८.
 पीवल S. पीअल.
 पुंसण (मार्जन) ६. ६७.
 पुंसइ (पुंशब्द) ४. ७४.
 √पुच्छ P. (प्रच्छ)
 पुच्छीअ (अपृच्छत्) ६. ३.
 पुच्छिअ (पृष्ट) ३. २१; ४. १.
 पुच्छन्त (पृच्छत्) ६. ६२.
 √पुञ्ज P. (मृज्)
 पुञ्जिअ (मृष्ट) ६. ६७.
 पुञ्ज (SK.) ६. १५.
 पुञ्जिय (पुञ्जित) ६. ६५.
 पुञ्ज (पुण्य) ८. ३, ६.
 पुड (पुट) २. ८; ६. २४.
 पुडम (प्रथम) १. ३९.
 पुडवी (पृथिवी) २. ४३.
 पुडुम (प्रथम) १. ३९.
 पुण (पुनः) १. २४; २. १६, ७४;
 ७. ३. उण १. ४५; २. २४;
 ७. २७. उणा १. ४४. उणाइ
 १. ४४. उणो १. ४५.
 पुणणी (पवनी) ७. ६९.
 पुणरुत्तं (कृतकरणे) ४. १; ७. ५४.
 पुणाइ-पुणाइ (पुनःपुनः) १. ४५.
 पुणु (पुनः) ८. ७१, ७६.
 पुणो-पुणो (पुनःपुनः) १. ७०.
 पुण्ण (पुण्य) २. ८६; ७. ७७.
 पुत्त (पुत्र) ३. ३८; ८. १४.
 पुत्तिआ (पुत्रिका) २. ६८.

पुञ्ज (पुण्य) १. ४९.
 पुंनाग (SK.) ५. ८५.
 पुञ्जाम (पुंनाग) २. ३३; ३. ६८.
 पुंनामय ,, ५. ७१.
 पुप्फ (पुष्प) ३. ३८, ४२, ६४; ५.
 ३०, ८३, ९७.
 पुप्फिअ (पुष्पित) ३. १८, २४, ४६.
 पुर (SK.) १. ५; ३. १०; ६. ८१,
 १०३; ७. ५.
 पुरओ (पुरतः) १. ८७.
 पुरन्धि (पुरन्धी) ७. २.
 पुरिम (पूर्व) ३. ६७.
 पुरिस (पुरुष) १. १९, ६९; २.
 १५; ८. २७.
 पुरिसत्थग (पुरुषार्थग) ३. ७.
 पुरी (SK.) ६. ९३.
 पुरो (पुरः) १. ५२, ७४; २. ३५;
 ६. ३४.
 पुरोहिअ (पुरोहित) ६. २८.
 पुलअ (पुलक) ४. २९. पुलय २.
 ७७; ८. ४६.
 पुलअण (द्रष्ट) ७. २४.
 √पुलआअ P. (उत्-लस्)
 पुलआअमाण (उल्लसत्) ७. ४५.
 पुलइआ (पुलकिता) ४. १९.
 √पुलोए P. (प्लुए)
 पुलोएह (पश्यत) ७. २४.
 पुव्व (पूर्व) ५. ५; ६. ७७.
 पुव्वा (पूर्वा) १. ५९.
 पुहई (पृथिवी) १. ३, २३; २. २१.
 पुहवी १. ४, ५७, ८३; २. ४४;
 ७. ९६.
 पुहय (पृथक्) १. ८६.

√पू

पुणिज्जप (पूयते) ७. ७३, ७६.

पुव्वइ ,, ७. ७३, ७६.

पूअण (पूजन) ५. ४५.

पूआ (पूजा) १. ८८; २. ७८, ७९;

७. ८३. पूया ५. २४.

पूर (SK.) ४. ३२.

√पृ

+व्या. वावड (व्यावृत) ६. १७.

-वावरन्त (व्याप्रियमाण) ६. ५१.

√पृ

पुण्ण (पूर्ण) २. ८४.

पुन्न ,, २. ४६; ४. ७७.

पूरिअ ,, ३. ४५; ७. १५.

पूरन्त (पूरयत्) ४. २९.

पेअ (पेय) २. ६०.

पेऊसासण (पीयूषाशन) १. ६७.

√पेच्छ P. (दृश्)

पेच्छामो (पश्यामः) ७. ६४.

पिच्छ (पश्य) ३. ६५, ६७; ४.

६३, ६८; ५. ९,

४६, ४९.

पेच्छ ,, ४. १, ४१, ४३.

पेच्छसु ,, ५. ६.

पिच्छह (पश्यत्) ४. ४४; ८. २९.

पेच्छिअ (प्रेक्षित) २. ९०.

पिच्छन्त (प्रेक्षमाण) १. ३४.

पेढ (पीठ) १. ६७.

पेण्ड (पिण्ड) १. ५६.

पेण्डविर (प्रस्थापयितु) ६. २५.

पेम्म (प्रेमन्) ३. ७२, ८२; ७. ११.

°पेम्म ६. ५१.

पेरन्त (पर्यन्त) १. ४०; ३. २४.

√पेह P. (क्षिप्)

पिह्णिअ (क्षिप्त) ६. ९६.

पेहन्त (क्षिपत्) २. ३८.

पेसण (प्रेषण) १. ७४.

पोक्कण (व्याहरण) ६. ४८.

पोक्खर (पुष्कर) २. ८४.

पोक्खरिणी (पुष्करिणी) ५. १८.

पोप्फल (पूगफल) २. १३.

पोप्फलि° (पूगफली) ३. ६९.

पोम्म (पद्म) ५. ५७.

पोम्मच्छी (पद्माक्षी) १. ४२; ३.

५६.

°पोरंमन्न (पूतरंमन्त्र) २. १३.

पोरिस (पौरुष) १. ६९.

प्पडिहा S. पडिहा.

प्पणइ S. पणइ.

°प्पण्णा (प्रज्ञा) १. ८८.

प्पयर S. पयर.

प्पयाव S. पयाव.

प्पवह S. पवह.

प्पहा S. पहा.

प्पिआ S. पिआ.

प्पेम्म S. पेम्म.

°प्फद्धा (स्पर्धा) ३. १८.

प्फुड S. फुड.

√प्रकटय्

पयडन्त (प्रकटयत्) ३. १४.

√प्रस्स P. (दृश्)

प्रस्सदि (पश्यति) ८. ४४.

प्राइव (प्रायः) ८. ५८.

प्राइम्ब ,, ८. ५९.

प्राउ ,, ८. ५९.

प्रिअ (प्रिव) ८. ४७.

√प्लाव्य

पाविअ (प्लावित) ६. २९.

+उव. उप्पाविअ (उल्लावित) ३.

५२.

फ

१√फंस P. (विसम्-वद्)

फंसाविही (विसमवादयत्) ६. ८८.

२√फंस P. (स्पृश)

फंसिज्जइ (स्पृश्यते) ७. २७.

फणस (पनस) २. ५३; ४. २३.

फणि-चिन्ध (फणिचिह) २. ५६.

फणी (फणिन्) १. ४४.

फद्ध (स्पर्ध) ५. ६८.

फन्द (स्पन्द) ६. ८७.

√फरिस P. (स्पृश)

फरिसिज्जइ (स्पृश्यते) ७. २७.

√फल

फलिअ (फलित) ५. ८४.

फल (SK.) १. ८८; ४. २३; ५.

२, ८, २७, ३६, ३८, ६३,

७९, ९४; ७. ७४; ८. १९,

२९, ४१, ५१, ५४.

फलअ (फलक) २. ११. फलय ६.

४३.

फलिणि (फलिनी) ५. ८२.

फलिणी ,, ५. ६८, ८६.

१ फलिह (परिष) २. ५३.

२ फलिह (स्फटिक) १. ३; २. ३०,

३६; ४. २७.

फलिहा (परिखा) २. ५४; ४. ५१.

फालिहृदय (पारिभद्र) २. ५३.

74

√फास P. (स्पृश)

फासिज्जइ (स्पृश्यते) ७. २७.

√फुट P. (भ्रंश)

फुट (भ्रष्ट) ७. २०.

फुड (स्फुट) १. २१, ७९; ३. २८,

७२; ४. ५; ५. १६; ८. ६०.

फुड १. ६०.

√कुम P. (भ्रम)

कुमावइ (भ्रमयति) ७. ४.

√कुल

+प्र. पकुल्लिअ (प्रकुलित) ८. ४६.

१ कुल (पुष्प) १. ८८; २. ४०; ३.

२७, २८, ७१; ४. ५.

२ कुल (पुष्पित) ५. १०, ५५, ५९,

६०.

कुल्लन्धुअ (भ्रमर) ३. ३६.

कुल्ला (पुष्पिता) ४. ६; ५. ६८.

√कुस P. (मृज्)

कुसिज्जइ (मृज्यते) ८. ६५.

कुसिअ (मृष्ट) ६. ६७.

व

वडल (वकुल) ३. ५१, ५७; ४. २४.

वंधु (बन्धु) १. २०.

√वन्ध

वज्झइ (वध्यते) ७. ८२.

वन्धिज्जइ ,, ७. ८२.

वन्ध (SK.) ७. ९८.

वन्धव (बान्धव) १. २०; ८. ३६.

वन्धु (SK.) ८. १८.

वन्धुजीव (SK.) ४. २०.

वप्फ (वाष्प) ३. २७.

वम्भ (बल्लन्) ८. २४, ५८.

बम्भचेर (ब्रह्मचर्य) ३. २३.
 बम्ह (ब्रह्मन्) ७. ३३, ३४, ३५;
 ८. १३.
 बम्ह-तरु (ब्रह्मतरु) ३. ३०.
 १ बल (SK.=सामर्थ्य) १. ७४; २. २;
 ६. ४७.
 २ बल (SK.=सैन्य) १. ३४; ६. ४१,
 ४९, ५१, ६१, ८७, ८८; ७. १.
 बलि (SK.) ७. ९८.
 बले (निश्चये) ४. ६. (निर्धारणे) ४.
 ६.
 बहष्पद् (बृहस्पति) १. ८८; ३. २६.
 बहल (SK.) ३. ७१; ५. ६, १९,
 २०.
 बहस्सद् (बृहस्पति) ३. २६, ६८.
 बहिणी (भगिनी) ३. ६३.
 बहु (SK.) १. ६९; ४. ३७; ५.
 ६६; ८. ५७.
 बहुअ (बहु) २. १२.
 बहुअरय (बहुतरक) २. २३.
 बहुतर (SK.) २. २३.
 १ बहुल (SK.=बहु) १. १.
 २ बहुल (SK.=कृष्णवर्ण) २. २५.
 बहु-विहा (बहुविधा) ४. ४३.
 बहेडय (विभीतक) १. ५८, ६७.
 १ बाण (SK.=शर) ३. १७; ४. ६;
 ५. ५८; ६. ५७, ६१, ६९.
 २ बाण (SK.=वृक्षविशेष) ५. ५२.
 बारह (दादश) २. ४८.
 बाल (SK.) २. २३, ४०.
 बाला (SK.) ३. ३६.
 बावण (द्विपचाशत्) ६. ४६.

बाह (बाष्प) ३. २७.
 बाहत्तरि (द्विसप्तति) २. ४१.
 बाहा (SK.) १. २८; ८. १४.
 बार्हि (बहिः) ३. ७२.
 बाहु (SK.) १. १९, ७०.
 बाहुल (बाष्पवत्) ३. ८३.
 बिन्दु (SK.) २. २६; ३. ८.
 १ बिम्ब (SK.=प्रतिमा) २. ४४.
 २ बिम्ब (SK.=बिम्बाख्यफल) ५. ६३.
 बिम्बी (SK.) ५. १०.
 बिम्बोटी (बिम्बोष्ठी) ३. ६३.
 विस (SK.) ६. ५.
 बिहष्पद् (बृहस्पति) १. ८७.
 बीज (SK.) ७. २९.
 √बीह P. (भी)
 बीहन्त (बिभ्यत्) ५. ६१.
 √बुक्क P. (गर्ज्)
 बुक्किअ (गर्जित) ६. ६२.
 √बुद्ध P. (मस्ज्)
 बुद्धइ (मज्जति) ८. ८०.
 बुद्धन्त (मज्जत्) ६. ६४.
 भनि. निबुद्ध (निमज्ज) ३. ९.
 बुद्धि (SK.) ७. ४, १८, १९, ४८;
 ८. ५, ३८.
 √बुध्
 बुज्झइ (बुध्यते) ७. ५६.
 बोहन्त (बोधयत्) ७. ६२.
 बुज्झा (बुद्ध्वा) २. ८८.
 √बुमुक्ष
 बुहुक्खिअ (बुमुक्षित) ६. ५.
 बुह (बुध) १. ४, २५, ३८; २. ६;
 ७. ८९.

बुहप्पइ (बुहस्पति) ३. १९.

बुहप्पइ ,, १. ८७; ३. १९.

बोर (वदर) २. १३.

बोरी (वदरी) ५. ८४.

√बोल P. (कथ्)

बोलसु (कथय) ६. २.

बोलहु (कथयत) ८. ४७.

बोलिअइ (कथयते) ८. २८.

बोल्लेवउ (कथयितव्य) ८. ३३.

बोह (बोध) ७. ५४.

बोहि (बोधि) ७. ६३, ६७, ८०,
८४.

√ब्रू

ब्रुवइ (ब्रूते) ८. ४४.

आह ३. ७९; ४. २२.

भ

भअ (भय) ४. ९; ५. २३; ६. २०,

७४, ८०, ९२; ८. २४. भय १.

३४; ५. ९०; ६. ५७, ७९; ७.

७४.

भइणी (भगिनी) ३. ६३.

भंगी (भङ्गी) १. १६.

√भक्ष्

भक्खिअइ (भक्षयते) ८. १९.

भङ्ग (SK.) १. १६; ३. २३, ७१;
६. ३०.

√भज्

भअइ (भजति) १. ५९.

भज्जा (भार्या) ७. ८.

√भज्ज्

भग्ग (भञ्ज) २. १८.

भज्जण (SK.) १. ८२.

भड (भट) ३. ११; ६. ५०, ५२,

६२, ६४, ६६, ६७, ७०, ८३.

√भण्

भणेइ (भणति) ४. ९; ८. ६२.

भणाभि ६. ९८.

भणमि (भणामि) ८. ५२.

भणम (भणामः) ५. ८१.

भणमु ,, ५. ८०.

भणमो ,, ५. ८१.

भणाम ,, ५. ३४, ८०.

भणामु ,, ५. ८०.

भणामो ,, ५. ८०.

भणिम ,, ५. ८१.

भणिमु ,, ५. ८०.

भणिमो ,, ४. १९; ५. २२,

२३, ८०.

भणीअ (वभाण) ४. ५१, ५२.

भणिही (भणिष्यति) ५. ९६.

भणिस्सं (भणिष्यामि) ५. ९७.

भण ७. १०२.

भणि (भण) ८. ५६.

भणह (भणत) ५. ३८.

भणन्ति (भण्यन्ते) ७. १०१.

भणिअ (भणित) २. ८०; ३. ७६,

८१, ८२, ८६; ४. १, १२,

४५, ५५; ७. २४, १०१.

भणिअ (भणित्वा) ३. ८४; ५. ,

७३.

भणिउं ,, १. २९; ३.

४९, ५६; ४.

९, ४७.

भणिवि ,, ८. ३६, ८३.

- भणन्त (भणत्) ७. १०२.
 भणन्तिअञ् (भणन्त्यः) ८. ४३.
 भणिज्जन्ती (भण्यमाना) ७. ८५.
 भणन्ती ,, ७. ८५.
 भणिर (भणित्) २. १३; ४. ३.
 भणिरा (भणित्री) ४. ४१.
 भण्ड (भाण्ड) ८. ६०.
 भण्डीर (SK.) ५. ६०.
 भक्त (भक्त्) ७. १९.
 भक्तार (भर्त्) ४. ५६, ५७.
 भक्ति (भक्ति) २. ४८, ५१; ६. ३६, ७७, ९५, १०५; ७. ७९, ८४, ८६, ९०; ८. ५, ४७.
 भद्र (भद्र) ३. ३४; ७. ९६.
 भद्र (SK.) ३. ३४.
 भण्य (भस्मान्) ३. १६; ७. ७०.
 भम (भ्रम) ३. ६६.
 √भमड P. (भ्रम्)
 भमडहिं (भ्रान्यन्ति) ८. ६८.
 भमडिअ (भ्रान्त) ७. ३.
 भमया (भ्रू) ३. ८८.
 भमर (भ्रमर) ३. १६, ३३, ७०; ४. ९; ५. ५५; ६. ३, १०.
 √भमाड P. (भ्रम्)
 भमाडिअ (भ्रान्त) ७. ३.
 भमिर (भ्रमणशील) ५. ९२.
 √भम्मड P. (भ्रम्)
 भम्मडेइ (भ्राम्यति) ७. ३.
 भय S. भञ्.
 भयव (भगवत्) ७. ४०, ४१, ४८, ९४.
 भयस्सइ (बृहस्पति) ३. ६८.

- १ √भर P. (स्मृ)
 भरिय (स्मृत) ३. १७.
 भरावन्त (स्मरयत्) ६. ४५.
 भरिअ (स्मृत्वा) ५. ५०.
 भरिअणं ,, ५. ४.
 +सम्. संभरिअं (संस्मृत्य) १. ३६.
 २ भर (SK.) १. ५०; २. ४४; ६. ९४.
 भरह (भरत्) २. १७, ४२; ७. ९७.
 भरिया (भार्या) ८. ८.
 √भर्त्स
 भर्त्सिअ (भर्त्सित) ३. ८६.
 √भल P. (स्मृ)
 भलावन्त (स्मरयत्) ६. ४५.
 भल्लत्तण (भद्रत्व) ८. ७६.
 भल्लप्पण ,, ८. ७६.
 भल्लि (SK.) २. ७१; ३. ३३.
 १ भव (SK.=संसार) २. ८३; ७. २, ३, १२, ३८, ४२, ४३, ४७, ५६, ५९, ६६, ७४, ८२, ८७, १०२; ८. १, १४, ३१, ३८, ५०, ५८, ५९, ६१, ६८, ६९, ७२.
 २ भव (भवत्) ७. ९४, ९८.
 भवण (भवन) १. १३, १६; २. ४२.
 भविअ (भव्य) ३. ५३.
 भव्व ,, २. ४३; ३. ३४.
 भसल (SK.) १. ५६; २. ५८; ३. ४२, ६९; ४. ३.
 भस्सिय (भस्मित) ३. १६.
 १ √भा
 +निष्प्र. निष्प्रहिअ (निष्प्रमित) ३. १९.

२ √भा P. (मी)

भायन्त (विभ्यत्) ६. ३५.

३ भा (SK.) १. ६२.

भाड° (भ्रावृ) ३. ४३.

भाग (SK.) ४. २६; ५. ११.

भाण (भाजन) २. ७२.

भामिणी (भागिनी) २. ३३.

भाय° (भ्रावृ) ३. ३.

भायण (भाजन) २. ७२.

भायणय ,, ४. १०.

भायर (भ्रावृ) २. ६४.

भार (SK.) १. ४४; ७. ४९, ८०.

भारह (भारत) ६. ४५.

भाल (SK.) ३. ८८.

भान्न (SK.) ७. ५५, ८२, ८३, ८५; ८. ७२.

भावि (SK.) ७. २४.

√भाष्

भासेमि (भाषे) ५. ६५.

भासन्तो (भाषमाण) ४. १८.

भास° (भाषा) ८. ८३.

भासा ,, १. १; २. ६६.

भासिर (भास्वर) ७. ४६.

भिडडी (भ्रुकुटि) १. ६९.

भिक्खु (भिक्खु) १. ६.

भिण्डवाल (भिन्दिपाल) ३. ११.

भित्ति (SK.) २. ४०.

√भिद्

भेच्छं (भेत्स्यामि) ५. ९५.

भिप्फ (भीष्म) ३. २०.

भिद्भल (विहल) ३. २१.

भिद्भलण (विहलन) ३. ४२.

√भिस P. (भास्)

भिसन्त (भासमान) ७. ४६.

भिसल (भिषक्) १. ९.

भिसिणी (विसिनी) २. ५६; ५. ३५; ६. ४.

√भी

भीज (भीत) ६. ३५.

भीतर (अभ्यन्तर) ८. १५.

भुज (भुज) १. ७४; २. ५३. भुय १. ४७.

भुजङ्ग (भुजङ्ग) १. ५४.

भुजण (भुवन) ४. ५८. भुवण १. ४५; २. १५; ६. १९.

भुकिर (भपणशील) ७. ३०.

√भुज्

भोच्छं (भोक्ष्यामि) ५. ९५.

भुत्त (भुक्त) ३. ३२.

भुज्जण (भोक्तुम्) ८. ७८.

भोत्तुं ,, ७. ५१.

भोत्तूणं (भुक्त्वा) ७. ५१.

√भुज P. (भुज्)

भुजन्त (भुजान) ६. ७२.

+उप. उवभुजइ (उपभुक्ते) ६. ७४.

—उवभुजइ (उपभुनक्ति) १. ११.

√भुम P. (भ्रम्)

भुमिअ (भ्रमित) ७. ४.

भुमया (भ्रू) १. ७४; ३. ८८; ६. २५, ३१; ७. ४.

भुय S. भुज.

√भुल P. (भ्रंक्ष)

भुलविअ (भ्रंक्षित) ७. २०.

भुवण S. भुवण.

१४/भू

हवइ (भवति)	३. २९.
हवति	८. १२.
हवेइ	५. ५८.
होइ	५. ५७, १०२; ७. ६१; ८. ५१, ५४, ६१.
भोदि	७. ९८.
होञ्ज	५. १०२.
होञ्जइ	५. १०२.
होञ्जा	५. १०२.
होञ्जाइ	५. १०२.
हवन्ति (भवन्ति)	१. ५१; २. ५५; ४. ७०.
हुन्ति	२. ६०; ४. ३५; ७. ४४.
हवसि (भवसि)	३. ७६.
हवेसि	७. ९३.
होसि	३. ८१.
होञ्ज (भविष्यति)	५. १०३.
होञ्जा	५. १०३.
होञ्जहिइ	५. १०३.
होञ्जाहिइ	५. १०३.
होसइ	८. ४३.
होहिइ	५. १०३.
होही	२. ८१.
होहिसि (भविष्यसि)	८. ३३.
होस्सं (भविष्यामि)	५. ९३.
होस्सामि	५. ८९.
होहामि	५. ८९.
होहिमि	५. ८९.

होस्साम (भविष्यामः)	५. ९०.
होस्सामु	५. ९१.
होस्सामो	५. ९०.
होहाम	५. ९१.
होहामु	५. ९१.
होहामो	५. ९०.
होहिम	५. ९१.
होहिमु	५. ९२.
होहिमो	५. ९०.
होहित्था	५. ९२.
होहिस्सा	५. ९२.
होउ (भवतु)	३. ७७; ५. १०४; ८. ३९.
भोदु	७. ९६, ९८.
होदु	७. ९६.
होञ्ज	५. १०४.
होञ्जउ	५. १०४.
होञ्जा	५. १०४.
होञ्जाउ	५. १०४.
हवन्तु (भवन्तु)	१. ८०.
हवेहि (भव)	१. ८०.
होह (भवत)	८. ३१.
हुवीअ (अभूत् अभवत् बभूव वा)	५. ८८.
होञ्ज	५. १०१.
हुञ्ज (भवेत्)	५. ८८.
हुञ्जइ	५. ८८.
होञ्जा (भवति भवेत् भवतु भूयात् भविता भविष्यति)	५. १०१.
होञ्ज (अभविष्यत्)	५. १०१, १०५.
होञ्जा	५. १०१, १०५.

होमाणं (अभविष्यत्) ५. १०५.

होन्ता (अभविष्याम) ५. १०५.

मावेइ (भावयति) ५. ७४.

होइअइ (भूयते) ५. ८६.

होईअइ ,, ५. ८५.

हुअ (भूत) ४. ७७; ५. ५, ५९;

८. ४०.

हुअ ,, १. ५; ४. ३४; ६.

३९, ४१.

हुय ,, २. ५२.

भूत ,, ७. २४.

हुन्त (भवत्) ६. ४०.

होन्तउ ,, ८. २६.

होइऊण (भूत्वा) ७. ६८.

होऊण ,, ७. ६८.

होदूण ,, ७. ९७.

हविय ,, ७. ९७.

होत्ता ,, ७. ९७.

+उत्. उब्भुअन्त (उद्भवत्) ६.

४०.

+प्र. पडुच्चहिं (प्रभवन्ति) ८. ४३.

-पडुवन्त (प्रभवत्) ६. ४०.

-पडुप्पन्त ,, ६. ४१.

-पडुत्तअ (प्राप्त) २. ९१; ८. १५.

-वडुत्त (प्रभूत) २. ५४.

+सम्. संभाविअ (संभावित) ६.

२३.

२ मू (SK.) १. ४४, ६३; २. १२;

४. ७६; ५. ११.

३ मू (अ.) १. ४०.

भूमि (SK.) ४. ३०; ७. ३, १०.

भूरि (SK.) ८. ४१.

√भूष

भूसेमि (भूषयामि) ३. ६९.

भूसिअ (भूषित) १. २; ५. ६१.

भूसण (भूषण) ३. ६६.

भूसा (भूषा) २. ३५.

√भृ

भरिअ (भृत) ७. ६५.

भेग (भेक) ५. १९; ७. १८.

भेरी (SK.) ८. १३.

भोत्तव्व (भोक्तव्य) ७. ५१.

√अम्

भमन्ते (आम्यतः) ५. ४७.

भमि (अम) ८. १४.

भामइ (अमयति) ५. ७५.

भमाडेइ ,, ५. ७५.

भमिअइ (अम्यते) ८. ६१.

भामिअ (अमित) ६. १९.

भामिय (अमयित्वा) २. १२.

+उत्. उब्भमिअ (उद्भमित) २.

१४.

√अमराय्

भमराइअ (अमरायित) २. ५८.

म

म (मा) ८. १४, १८, २२, ३१,

४०, ६३.

१ मअ (मद=मदजल) १. ३६; २.

२१. मय २. २५, ३१, ६. ६१,

१०२.

२ मअ (मद=अभिमान) ७. ३९; ८.

५७. मय ३. २१; ७. ८७.

मइ (मति) २. ४६, ४७; ६. ४०;

७. २१.

मङ्गल (मलिन) १. ६०.

मईआ (मदीया) ३. ७५.

मउअ (मृदुक) १. ७९.

मउअत्तया (मृदुत्व) ३. ९०.

मउड (मुकुट) १. ६८; ४. ३.

मउर (मुकुर=बालपुष्प) ३. ६९.

मउलि (मौलि) २. ८५; ६. ३६.

मउलिअ (मुकुलित) १. ६८.

मउवी (मृद्वी) १. ७६; ४. ४३.

मऊह (मयूख) २. १४.

मं (मा) ८. ६३.

मंस (मांस) १. १५; ६. ५५.

मंसल (मांसल) १. ४९.

मंसासन (मांसाशन) ६. ५५.

मंसु (श्मश्रु) ३. ३८.

मकड (मर्कट) ८. ६९.

मगाह (मगध) ४. ६५; ६. ७७.

मगा (मार्ग) ६. ९१; ७. १२, २०,
३७; ८. ४, २६.

मङ्गल (SK.) २. ४२, ७८; ७.
९०; ८. ११, ८३.

मच्च (मर्ल) ५. ५८.

मचिर (मदिर) ७. ६०.

√मज P. (नि-सद्)

+नि. शुमज्जिअ (निषण्ण) ६. ८३.

मज्जन (मज्जन) ४. ६३; ६. ६४.

मज्जणअ (मार्जक) ६. ६८.

मज्जार (मार्जार) ३. ६६.

मज्झ (मध्य) ३. ४१; ४. २५, ४४,
५१; ७. ५, ७०; ८. १५.

मज्झण (मध्याह्न) ३. ३८.

मज्झणहतल (मध्याह्नतरु) ३. ३८.

मज्झिम (मध्यम) १. २३, ३६.

मज्जर (मार्जार) ३. ६६.

मज्जरिआ (मज्जरिका) ३. ६५.

मट्ठिआ (मृत्तिका) ३. ५.

√मड्ड P. (मृद्)

मड्डिअ (मृदित) ६. ८६.

√मड P. (मृद्)

मडिअ (मृदित) ६. ८७.

मण (मनस्) १. २०; २. २, ७९,
८०; ३. ३७, ३८, ५३, ८७,
९०; ४. ४०, ७४; ५. ६; ६.
२०, २३, ९५; ७. १२, ३२,
४३, ५७, ६०, ६६, ७९; ८.
२, १७, १८, २०, २२, ४१,
४६, ५६, ६३, ६७, ६९, ७६,
७८, ८१.

मणंसिल (मनःशिला) १. १२.

मणयं (मनाक्) ३. ८९.

मणसिल (मनःशिला) १. १३.

मणस्सि (मनस्विन्) ७. ९४.

मणहर (मनोहर) १. १०; २. ६;
४. ६४.

मणा (मनाक्) ३. ८९.

मणाड ,, ८. ६३.

मणि (SK.) १. ७५; २. ३४; ५.
६०; ६. ३७, ५४, ७५.

मणिअ (मणित) १. ५४.

मणिअं (मनाक्) ३. ८९.

मणु (मनु) २. १५.

मणुअत्तण (मनुजत्व) ८. ३९.

मणे (विमर्श) ४. १७.

मणोरह (मनोरथ) ६. ३९.

मणोसिल^० (मनःशिला) १. १३.

मणोहर (मनोहर) २. ७.

√मण्ड

मण्डिअ (मण्डित) १. ७६.

मण्डण (मण्डन) १. ११; ६. ७६.

मण्डल (SK.) ३. ५, ६१.

मण्डलग्ग (मण्डलाग्र) ६. ६३.

मण्डलिअ (माण्डलिक) ६. २६.

मण्डव (मण्डप) ५. ६३.

मण्डविआ (मण्डपिका) ६. २६.

मतन (मदन) ८. ६.

मत्था (मस्तक) ८. ३८.

√मद्

मत्त १. ७९; ३. ३७; ५. २,

१९, ३२, ३३.

मद् (SK.) ६. ४९, ७८.

मदि (मति) ८. ५.

√मन्

मणसि (मन्यसे) ८. ६१, ७८.

मय (मत) ७. ४६.

मन्निअ (मनित) ६. ४४.

मन (निषेधे) ८. ४६, ५१.

१ मन्त (मन्त्र=जप्य) ६. २८; ७. ७१;

८. ९, ११.

२ मन्त (मन्त्र=गुप्तविचार) ६. ४७.

मन्तुमद्^० (मन्युमती) ३. १४.

√मन्थ

मन्थिअ (मथित) ६. ८२.

मन्थु (मन्यु) ३. १४.

ममत्त (ममत्व) ८. ७४.

१ मय S. मज.

२ मय (मृग) २. ७१.

मय-गल (मदकल) २. २८.

मयङ्क (मृगाङ्क) १. ८१; २. २७.

मयच्छी (मृगाक्षी) १. १३; ३. ४६;

४. ४२, ६८.

मयण (मदन) १. ७; ३. २, ३,

१०, १२, १४, ४८, ५१; ४.

६, ३४; ५. ५९, ७४; ७. ४,

१६.

मयनाभि (मृगनाभि) ५. १३.

मयरद्धय (मकरध्वज) ३. ४; ५.

५६.

मयरन्द (मकरन्द) ३. ५४; ६. १०.

मयर-मुह (मकरमुख) ४. २७.

मय-लञ्छण (मृगलाञ्छन) १. ७८.

मरगय (मरकत) २. २९.

मरण (SK.) ४. २; ५. ५०; ७.

४२; ८. २४, ५०, ६२.

मरहट्ट (महाराष्ट्र) १. ४८; ३. ६०.

मरुवय (मरुवक) २. ७८; ५. ७६.

१√मल P. (मृद्)

मलिकण (मृदित्वा) ६. ८५.

२ मल (SK.) १. ६४, ६६; २. ५५,

८२; ७. ५८; ८. ३५.

मलअ (मलय) ३. ९.

मलय (SK.) ३. ११.

मल्याणिल (मल्यानिल) ३. १५.

मलिण (मलिन) ३. ६९.

मल्ल (SK.) २. २, ३.

मल्लिअज्जुण (मल्लिकार्जुन) ६. ६५.

मल्लिआ (मल्लिका) ३. ५२; ४. ९.

मल्ली (SK.) ४. ६.

मसण (मसण) १. ८१.

मसाण (इमशान) ३. ३९.

मसिण (मसृण) १. ८१; ६. ८७.

√मस्ज

+नि. गुमज (निमज) १. ६२.

√मह

महइ (पूजयति) ७. ७०.

महिअ (महित) २. ३, १३; ४. ५७.

महिअ (महिस्त्वा) ७. ७३.

√मह P. (काङ्क्ष)

महइ (काङ्क्षति) ७. ३७.

महसि (काङ्क्षसि) ८. ७६.

महद्धि (महद्धि) ३. ४१.

महन्त (महत्) ७. ५१.

महन्द ,, ७. ९२.

√महमह P. (प्रसृ)

महमहेइ (प्रसरति) ५. १७.

महमहिअ (प्रसृत) २. ३९; ५. १, ३.

महमहन्त (प्रसरत्) ६. ४९.

महमहिअ (प्रसृत्य) ४. २४.

महव (मववत्) ७. ९४.

महाजणिअ (महाजनिक) ६. ३४.

महातड (महातट) ६. ८६.

महापरसु (महापरशु) २. १९.

महामच्च (महामाल) ६. २६.

महामुणि (महामुनि) ८. ६२.

महाविल (महाविल) १. ५८.

महि° (मही) ३. ५; ६. ७६.

महि-अल (महीतल) १. ३२; २. ५, २६; ६. १४.

महिमा (महत्त्व) १. २६; ७. ६३.

महिमा (SK.) ४. ४१; ७. ९, ११, १७.

महि-वट्ट (महीपट्ट) १. ८०.

महि-सामिआ (महीस्वामिन्) ७. ९३.

मही (SK.) १. ६८; २. ५४; ६. ३७, १००.

१ महु (मधु=वसन्त) ३. ७, ८, ११, १४, ३०, ३४, ३८, ४७, ५२, ७०.

२ महु (मधु=क्षौद्र) २. २७; ३. ८; ४. ३, ३३, ३८, ४०.

३ महु (मधु=मधूक) ४. २२.

महुअ (मधूक) १. ७५; ३. २८.

महुर (मधुर) १. ९, ७५, ९०; २. ७२.

महुरा (मधुरा) ४. ६०; ६. ९०, ९३.

महुराहिअ (मधुराधिप) ६. ८८.

महुरेस (मधुरेश) ६. ९२, ९३.

महुअ (मधूक) १. ७५.

महेअ (SK.) ६. ७८.

महेला (SK.) ७. २१.

१√मा

माइ (माति) ५. १४.

मिद (मित) ८. ४.

+विनिर्. विणिम्मिअ (विनिर्मित) २. ४२.

२ मा (SK.) २. ८०, ८१; ३. ७५, ७९; ४. २०, ५१, ५६; ७. २४, २९, १००; ८. ६३.

माअरा (मात्) ४. ५७.

माआ ,, ४. ५७; ७. ८५.

माइ° ,, १. ८४, ८५.

- माई (माथे) ४. ८.
 माव° (माव) ३. ३.
 १ माउक (मृदुक) १. ७९.
 २ माउक (मृदुत्व) १. ७९; २. ८२.
 माउच्छ° (मातृष्वत्) ३. ७२.
 माउत्त (मृदुत्व) २. ८२.
 माउसिआ (मातुःस्वत्) ३. ७३.
 माउ-हर (मातृगृह) १. ८४.
 माळिअ (माठी=संनाह) ६. ५४.
 माण (मान) ३. १३, ५१; ४. १४;
 ६. १४, ५२, ८५; ८. ७७.
 माणइत्ता (मानवती) ३. ८४; ४.
 ११.
 १ माणस (मानस=देवसरस्) ५. ६५.
 २ माणस (मनस्) ७. १२.
 माणिणी (मानिनी) ३. १३, ८०;
 ६. १४.
 माणुस (मानुष) ८. २१, ६६.
 √मान्
 माणन्ति (मानयन्ति) २. ६१.
 माणिं (मानयितुं) ४. २१.
 मामि (सख्या आमन्त्रणे) ४. १०.
 मायन्द (माकन्द) ३. ३७.
 माया (SK.) ७. १५; ८. ७७.
 मारिस (मादृश) ६. १०६.
 √मार्ग
 मग्गन्ति (मार्गयन्ति) १. ५४.
 मग्गसु (मार्गय) ७. १००.
 +प्र. प्रमग्गहि (मार्गयन्ति) ८. ५९.
 माल (माला) ८. ८३.
 मालइ° (मालती) ५. ५.
 मालई ;, ५. ३, १३.

- माला (SK.) ३. ५२, ५४, ५.
 ४९, ५२, ५३, ५६, ५७, ७६;
 ६. ६५.
 मालारी (मालाकारी) ४. ४.
 °मालि (°मालिन्) २. १४.
 मालिणी (मालिनी) ५. ४५, ७४.
 मालूर (SK.) ५. ३७.
 मास (मांस) १. १५.
 मासल (मांसल) ५. ५५.
 माहप्प (माहात्म्य) १. २५.
 माहुलिङ्ग (मातुलिङ्ग) २. ४२.
 मिअङ्क (मृगाङ्क) १. ८१.
 मिइङ्ग (मृदङ्ग) १. ८६.
 मिड (मृदु) १. ५६; २. ४८; ५.
 ५४.
 मिच्चु (मृत्यु) १. ८२.
 मिच्छत्त (मिथ्यात्व) ७. ४६; ८.
 ३९.
 मिच्छ-दिट्ठि (मिथ्यादृष्टि) २. ४७.
 मिच्छा (मिथ्या) ८. ५१.
 मिच्छा-दंसण (मिथ्यादर्शन) ८. ५७.
 मिच्छा-दिट्ठि (मिथ्यादृष्टि) ७. ४०.
 मित्त (मित्र) ४. १८; ५. ९१; ७.
 ८, ९३; ८. २६, ४४.
 √मिल
 मिलिअ (मिलित) ५. ५१, ६९,
 ९१.
 मिलिअ (मिलित) ४. ४०.
 मिलिवि (मिलित्वा) ८. ६२.
 +परि. परिमिलिअ (परिमिलित)
 ५. १२.
 मिलाणा (म्लाना) ४. १६.

- मिहिर (मोचनशील) ६. ५५.
 मिह्रेवा (मोक्तव्य) ८. ३८.
 मित्र (स्वार्थे) ४. ४.
 √मिश्र
 मीसिञ्च (मिश्रित) ६. १९.
 मिस्र (मिष) ३. ४; ४. ७, १९.
 मिहुण (मिहुन) ३. ७३; ४. ३,
 ४०; ५. ४६; ६. १७.
 √मील
 +अप. अपमिलिञ्च (अपमीलित) ७.
 ६४.
 —अपमीलिञ्च ,, ७. ६४.
 मीलण (मीलन) १. ५६.
 मीसा (मिश्रा) ३. ८९.
 मीसालिञ्च (मिश्र) ३. ८९.
 मुदञ्जि (मृदञ्जि) १. ८६.
 मुक्क (मोक्ष) ८. १०.
 १ मुक्क (मूर्ख) ३. ५६.
 २ मुक्क (मोक्ष) ७. ३६, ३७, ४७;
 ८. १५, १७, ३५, ३६, ६१.
 मुक्क-पत (मोक्षपद) ८. ७.
 √मुच्
 मुच्चसि ३. ८७.
 मोच्छं (मोक्ष्यामि) ५. ९४.
 मुच्च ४. ५२.
 मुच्चद (मुच्यते) ४. १७.
 मुच्चन्त (मुच्यत) ६. ५७.
 मुक्क (मुक्त) २. ८२; ३. १७,
 ४०; ४. २, २८; ५. १८,
 ९१; ६. २; ८. ७.
 मोचुं (मोक्षुम्) ७. ६६.
 मुचणहि ,, ८. ७८.

- मोचुं (मुक्त्वा) २. ७६; ३. ७४;
 ७. ७०.
 मोचूण ,, ७. ५१.
 +परि. परिमुक्क (परिमुक्त) ५. ४.
 +प्र. प्रमुक्क (प्रमुक्त) ३. ४५.
 मुचुकुन्द (SH.) ५. ७३.
 १ मुच्छिर (मूर्च्छित=वर्धनशील) ३. ४०.
 २ मुच्छिर (मूर्च्छावत) ३. ८९.
 मुद्ध (मूर्धन) ३. १३.
 √मुण P. (श)
 मुणञ्च (जानाति) ८. ५४.
 मुणन्ति (जानन्ति) २. ६०.
 मुणिमो (जानीमः) ४. १६.
 मुणिञ्च (ज्ञात) ४. १९.
 १ मुणि (मुनि=स्ताव) १. १४, २४;
 ५. ९२; ६. ६; ७. ३१, ३२,
 ५७, ५८; ८. २९.
 २ मुणि (मुनि=वृक्षविशेष) ५. ५५,
 ५६.
 मुणिञ्चञ्च (ज्ञातव्य) ६. ६.
 मुत्ता (मुक्ता) ४. ४२.
 मुत्ताहल (मुक्ताफल) २. ५५.
 १ मुत्ति (मूर्त्ति) २. ३५; ७. ५२.
 २ मुत्ति (मुक्ति) १. २३; ७. ४९, ६१;
 ८. ११, २५, ६०.
 मुत्तिञ्च (मौक्तिक) १. २, ४३.
 मुत्था (मुस्ता) ५. २८.
 √मुद्
 मुद्द (मुदित) ३. ७४.
 मुद्द (मुग्ध) ८. ४८, ५९.
 मुद्दञ्च (मूर्धन्य) २. ५५; ३. १३.
 मुद्दय (मुग्धक) ३. ३३.

१ मुद्रा (मुग्धा) ३. ५८; ४. ४८; ५. ४८.

२ मुद्रा (मुधा) ८. २३.

√मुद्र P. (स्फुट)

मुद्रिअ (स्फुटित) ६. ७६.

मुद्र-वेरिअ (मुद्रवैरिन्) २. ४.

मुद्रक्ख (मुख) ३. ५६.

√मुच्छ

मुच्छिज्जइ (मूच्छयते) ५. ५२.

मुछ (मूल्य) ३. २७.

√मुसुमूर P. (भञ्ज)

मुसुमूरिअ (भञ्ज) ६. ६९.

मुसल-धर (SK.) १. ७०.

√मुह

मुह्जइ (मुह्यते) ७. ५६.

मूह ७. २१, २८; ८. १८.

मुह (मुख) १. ३, ४, ११, ७०; २.

२३, ३१, ६१; ३. ९; ४. २८,

३२; ५. ३; ६. १३, ६७; ७.

४१.

मुहर (मुखर) २. ७१.

मुहल ,, २. ६४.

मुहिआ (मुधा) ७. १०; ८. १४.

मुहुत्त (मुह्यते) ६. २८.

√मूर P. (भञ्ज)

मूरीअ (अभाङ्गीय) ६. ६८.

मूलअ (मूलक) ५. ७०.

मूलओ (मूलतः) ७. ७८.

मूसय (मूषिक) १. ५८.

मूसल (मुसल) १. ७०.

√मृ

मरही (अत्रियत) ६. ८०.

मारइ (मारयति) ५. ७७.

√मृद्

मड्डिअ (मर्दित) ३. ९.

मेइणी (मेदिनी) १. ३०; ६. ७९;

७. ९४.

मेघ (SK.) १. ७७; ८. १.

मेडिभूय (मेथिभूत) २. ४३.

मेरा (मर्वादा) १. ५७; ३. ४५; ५.

९१; ७. १०, ३०.

मेलअ (मेलक) ५. १०३.

मेलवण (मिश्रण) ६. १८.

√मेल P. (मुच्)

मेलइ (मुचति) ८. १५.

+प्र. पमिळिअ (प्रमुच्य) ८. २१.

मोक्क (मोक्ष) ८. ४.

मोक्ख ,, ७. ६, ६४; ८. ४३,

५५, ७०.

√मोट्टाय P. (रम्)

मोट्टाइअ (मोट्टायित) ५. १०४;

७. १३.

मोत्तव्व (मोक्तव्य) ७. ५१.

मोत्तमणा (मोक्तमनस्) ७. ५१.

मोर (मयूर) ५. २.

मोरवुल्ला (मुधा) ४. २०.

१ मोह (मयूर) २. १४.

२ मोह (SK.) २. ५३; ५. ५, ९५;

७. ४६, ६४, ७२, ७९, ८४,

८६; ८. ४०.

मोहणिज्ज (मोहनीय) ७. ४७.

मोह-निहा (मोहनिद्रा) ५. ५०.

√म्रक्ष

मक्खन्त (म्रक्षयत्) ७. ३६.

म्ह (स्म) ३. २९; ४. ३३; ६. ८.

१√म्हुस P. (मुष्)

+प्र. पम्हुसन्ति (प्रमुष्णन्ति) ७.

२९.

२√म्हुस P. (मृश)

+प्र. पम्हुस (मृश) ७. २९.

य

य S. च.

यति (यदि) ८. ९.

यदि (यति) ८. ३.

√यम्

जच्छइ (यच्छति) ७. ५५.

+उत्. उज्जअ (उद्यत) ७. ५०,

५९.

यय (जगत्) ८. ३.

√या

याति ८. ९.

जाइ (याति) ८. ७५.

जन्ति (यान्ति) ४. ६४.

यन्ति ,, ८. ८.

जासि (यासि) ३. ८५; ४. १०.

जन्त (यात्) ५. ९२.

जन्ती (यान्ती) ५. ५१.

जाविअ (यापयित्वा) ६. २८.

यातिस (याइश) ८. ९.

याव (यावत्) ८. १०.

√यु

जुअ (युत) ५. ७२.

√युज्

जुत्त (युक्त) ६. ३; ७. १००.

जोडिअ (योजित) २. ५३.

+नि. निजोअहु (नियुक्त्वम्) ८.

२२.

-नियोजित ८. १३.

+प्र. पउत्त (प्रयुक्त) २. ७४.

√युध्

जुज्झइ (युध्यते) ७. ५६.

जुज्झन्त (युध्यमान) ६. ६०.

युष्मद्

तं (त्वम्) १. ४९; ४. ११,

५६; ५. २१, ७२,

९६, ९८; ७. ९५.

तुं ,, ५. २१; ७. ९३.

तुमं ,, २. ८०; ४. ५६;

५. २१, ७३, ९८;

६. ७१, ९७; ७.

९४, ९७, १०२.

तुमयं ,, ४. ११; ७. ९३.

तुवं ,, ५. २१.

तुह् ,, ५. २१; ८. १४.

तुहुं ,, ८. ३१, ७०.

उच्छे (यूयम्) ५. २१.

तुज्झ ,, ५. २१.

तुज्झे ,, ५. २२.

तुम्भे ,, ५. २१, ९८.

तुम्ह ,, ५. २१.

तुम्हइं ,, ८. ३१.

तुम्हे ,, ५. २२, ९९; ८.

३१.

तुच्छे ,, ५. २१.

मे ,, ५. २१.

तं (त्वाम्) १. ६६; २. ५६; ५.

२२, ८०, ८१.

तइं ,, ८. ३२.

तुप् ,, ५. २२.

तुं (त्वान्)	५. २२.
तुमं "	१. ५०; ५. २२.
तुमे "	५. २२.
तुवं "	५. २२.
तुह "	५. २२.
पहं "	८. ३२.
उग्हे (युष्मान्)	५. २३.
तुज्झ "	५. २३.
तुज्झे "	५. २३.
तुब्भे "	५. २३.
तुम्हहं "	८. ३२.
तुम्हे "	५. २३; ८. ३२.
तुग्हे "	५. २३.
मे "	५. २३.
वो "	५. २३.
तइ (त्वया)	५. २४; ६. ९६; ७. ९३.
तइं "	८. ३३.
तए "	३. ६२; ४. १७; ५. २४.
तुमइ "	५. २४; ६. ७३; ७. १०१.
तुमए "	५. २४; ६. ९८.
तुमं "	५. २४.
तुमाइ "	५. २४.
तुमे "	५. २४.
ते "	५. २४.
दि "	५. २४.
दे "	५. २४.
पहं "	८. ३३.
मे "	५. २४.
उज्झेहि (युष्माभिः)	५. २५.
उग्हेहि "	५. २५.

उग्हेहि (युष्माभिः)	५. २५.
तइत्तो (त्वत्)	५. २६.
तउ "	८. ३५.
तहिन्तो "	५. २७.
तुज्झ "	५. २७.
तुज्झत्तो "	५. २६.
तुज्झु "	८. ३५.
तुभ "	८. ३५.
तुब्भ "	५. २७.
तुब्भत्तो "	५. २६.
तुमत्तो "	५. २६.
तुम्ह "	५. २७.
तुम्हत्तो "	५. २६.
तुग्ह "	५. २७.
तुवत्तो "	५. २६.
तुहत्तो "	५. २६.
उम्हत्तो (युष्मत्)	५. २८.
उग्हत्तो "	५. २८.
तुज्झत्तो "	५. २८.
तुब्भत्तो "	५. २८.
तुम्हत्तो "	५. २८.
तुम्हहं "	८. ३६.
तुग्हत्तो "	५. २८.
इ (तव)	५. २९.
उज्झ "	५. ३०.
उब्भ "	५. ३०.

उम्ह (तव)	५. ३०.
उरह	५. ३०.
ए	५. २९.
तह	५. २९.
तउ	८. ३४.
तु	५. २९.
तुं	५. २९.
तुज्झ	१. ६१, ७०; २. ५७; ३. ६९; ४. १२, १४, १७; ५. ३०; ६. २, ७८, ८०, ८५, ८६, ८८, ९५, ९७, १०३; ७. १०१.
तुज्झु	८. ३४.
तुध्र	८. ३४.
तुम्भ	५. ३०.
तुम	५. २९.
तुमाइ	५. २९.
तुमे	५. २९.
तुमो	५. २९.
तुम्ह	५. २९.
तुम्हं	५. ३०.
तुव	५. २९.
तुह	१. २९, ३०, ८०; २. ५४, ५५, ५८, ६१, ८१; ३. ६३, ६८, ७६, ७८, ८२; ४. ११, १४, १९; ५. २९, ९६; ६. ४७, ६१, ६२, ७०, ७३, ७४, ७५, ७६,

	७९, ८१, ८२, ८३, ८७, ८९, ९०, ९१, ९२, ९३, ९४, १०१, १०२, १०६; ७. ९६, ९९, १००; ८. ४२.
तुहं (तव)	५. २९; ६. ९९.
ते	५. २९.
दि	५. २९.
दे	५. २९.
उम्भाणं (युष्माकम्)	५. ३३.
उम्हाण	५. ३२.
उम्हाणं	५. ३२.
तु	५. ३१.
तुज्झ	५. ३२.
तुज्झं	५. ३२.
तुज्झाण	५. ३३.
तुज्झाणं	५. ३३.
तुम्भ	५. ३१.
तुम्भं	५. ३१.
तुम्भाण	५. ३१.
तुम्भाणं	५. ३३.
तुमाण	५. ३२.
तुमाणं	५. ३२.
तुम्ह	५. ३१; ८. ३६.
तुम्हं	५. ३१.
तुम्हहं	८. ३६.
तुम्हाण	५. ३१.
तुम्हाणं	५. ३३.
तुवाण	५. ३१.
तुवाणं	५. ३३.

तुहाण (युष्माकम्)	५. ३३.
तुहाणं	५. ३३.
मे	५. ३१.
वो	५. ३१.
तइ (त्वयि)	५. ३४; ६. १००.
तइं	२. ६०; ८. ३३.
तय	५. ३४.
तुञ्जम्मि	५. ३४.
तुब्भम्मि	५. ३४.
तुमय	५. ३४.
तुमम्मि	५. ३४; ६. ७७, १०५; ७. १००.
तुमाइ	५. ३४.
तुमे	५. ३४.
तुम्मि	५. ३४.
तुम्हम्मि	५. ३४.
तुवम्मि	५. ३४.
तुहम्मि	५. ३४.
पइं	८. ३३.
तुञ्जसु (युष्मासु)	५. ३६.
तुञ्जासु	५. ३६.
तुञ्जेसु	५. ३५.
तुब्भसु	५. ३६.
तुब्भासु	५. ३६.
तुम्भेसु	५. ३५.
तुमसु	५. ३५.
तुमेसु	५. ३५.
तुम्हसु	५. ३६.
तुम्हासु	५. ३६; ८. ३६.
तुम्हेसु	५. ३५.
तुवसु	५. ३५.
तुवेसु	५. ३५.
तुसु	५. ३५.

तुहसु (युष्मासु)	५. ३५.
तुहेसु	५. ३५.
योग (SK.)	८. २, ११.
योगि (योगिन्)	८. ७, १२.
य्येव (एव)	७. १०१.

र

र (पादपूरणे)	४. २१.
१ रइ (रति=कामप्रिया)	३. ७, ७२; ४. ४०.
२ रइ (रति=सुरत)	३. १२, ८९; ४. १६; ५. ४, ७४; ६. १७.
३ रइ (रति=प्रीति)	४. ३३; ८. ५२.
रइ-णाह (रतिनाथ)	३. ७.
रइ-नाह	६. १८.
रइ-पहु (रतिप्रभु)	४. ३९.
रइ-वइ (रतिपति)	१. ७७.
रइ-सूहव (रतिसुभग)	१. ७०; २. ३३.
रईसर (रतीश्वर)	३. ४२.
रंभा (रम्भा)	१. २१.
रक्खण (रक्षण)	६. ५०.

√रक्ष

रक्खिमो (रक्षामः)	५. ५३.
रक्खीअ (अरक्षत्)	६. ९३.
रक्खिज्जसु (रक्ष्यस्व)	७. ९४.
रक्खिअ (रक्षित)	२. ४.
रङ्गोलि (चलनशील)	६. ३२.
रङ्ग (SK.)	२. ७४.

√रच्

रइअ (रचित)	२. १७; ३. ३१, ५४; ४. ३७; ६. ५९.
+वि. विरइअ (विरचित)	१. ५९.

रञ्जणी (रञ्जनी) ७. २८.
 रञ्जिर (रागपर) ३. ८७.
 रज (रजस्) २. ८५; ३. ५. रय ५.
 ५६; ७. ५८.
 रज्ज (राज्य) १. ११, ३२; ७. ५,
 ९७, १०१.

√रञ्ज्

रञ्जइ (रज्यते) ७. २१.
 रञ्ज (रज्यस्व) ३. ८०.
 रञ्जिअ (रञ्जित) २. ७०; ३. ४४.
 रग्ग (रक्त) २. ८७.
 रत्त ,, १. ५८, ५९; २.
 ८७; ३. ८०; ६. २.
 +वि. विरत्त (विरक्त) ३. ३५.
 रञ्जण (रञ्जन) ६. ३३.

√रण्

रणिअ (रणित) ८. २५.
 रण (SK.) ४. ४८; ६. ५०, ५५,
 ६०, ६३, ६४.
 रण्ण (अरण्य) १. ४२, ४६; ६.
 १०१.
 रत्ति (रात्रि) ३. ३९; ५. ६२; ८.
 ६८.
 रञ्ज (अरण्य) ८. १०.

√रम्भ्

+आ. आढत्त (आरब्ध) ३. ७०.
 -आरब्ध ,, ३. ७१.
 -आरभिअ (आरम्भ्य) ६. १०५.

√रम्

रमइ (रमते) १. १३; ४. ६९;
 ५. ९९; ८. १५.
 रमय ,, ४. ५३.

रमिज्ज (रमते) ५. ९९.
 रमेज्जा ,, ५. ९९.
 रमन्ते ४. ५५, ५९, ६१.
 रमसे ४. ४७.

रमासु (रमे) ५. ९६.
 रमिमो (रमामहे) ५. ९८.
 रमिज्जइ (रम्यते) ५. ८.
 रमिज्ज (रमिध्यते) ५. १००.
 रमिस्सदि ,, ७. ९९.
 रमिहिइ ,, ५. १००.
 रमेज्जा ,, ५. १००.
 रमउ (रमताम्) ५. ९६, १००.
 रमन्तु (रमन्ताम्) ५. ९८.
 रम (रमस्व) ४. १०; ५. ९८.
 रमसु ,, ५. ९६, ९८.
 रमिज्जहि,, ५. ९८.
 रमेज्जसु ,, ५. ९८.
 रमेज्जे ,, ५. ९८.
 रमइ (रमध्वम्) ५. ९८.
 रमेसु (अरंतिषत) १. ५४.
 रअ (रत) २. ३२; ४. ११; ५.
 ७८.

रय ,, ३. १०, ४६; ७. ६८.
 रमिअ ,, ३. ७३; ४. ५०.
 रमिअ (रमित) ३. ८९.
 रममाणा (क्रीडन्ती) ४. ४७; ५.
 ४९.
 रममाणी ,, ४. ४६; ७.
 १४.

१ रमण (SK.=कान्त) १. १६; ३.
 ८७; ४. १२, २०.

२ रमण (SK.=क्रीडन) ५. ३३.

३ रमण (SK. स्मरकृपिका) ७. १७, १८.

रमणि^० (रमणी) ७. १८, १९.

रमणी (SK.) १. २२, ५३; ३.

७८; ७. १३.

रमिर (रमणशील) १. १०; ४. ५४,

६८, ७२; ५. ९२; ७. १८.

रम्पण (तक्षण) ७. ४०.

रम्पण „ ७. ४०.

१√रम्भ P. (गम्)

रम्भन्ति (गच्छन्ति) ७. ८.

२√रम्भ P. (रभ्)

+आ. आरम्भिअ (आरब्ध) ६.

१०५.

—आरम्भिय „ १. २१.

रम्भा (SK.) १. ७७; ३. ६७.

रम्म (रम्य) २. २५; ४. ७१.

रम्मा (रम्या) ४. ६, ४३; ७. २०.

१ रय S. रज.

२ रय (वेग) ५. ५६.

रयण (रल) १. ८, २७, ८५; ३.

४७; ६. ३४; ८. २८, ६०.

रयणी (रजनी) १. १६.

रव (SK.) २. ६४; ३. ३०; ४.

२२; ५. ७; ६. ४, ३०, ४८.

रवि (SK.) १. ६२, ६६, ६७; २.

१९, ४८, ६४, ८७; ३. ३०;

६. २३.

रस (SK.) ४. ४१; ६. ८, १९;

७. ३६; ८. २४.

रसातल (SK.) ७. ९९.

रस्ति (रश्मि) ३. ३०.

√रह्

रहिअ (रहित) १. ५; २. १८;

७. २६.

लहिद „ ८. २, ४.

+वि. विरहिअ (विरहित) ३. २०.

रह (रथ) ६. ६४.

रहङ्ग (रथाङ्ग) ५. ८९.

रहङ्गी (रथाङ्गी) ५. ८९.

रहस (रभस) ४. ६८.

१ राज (राग) १. ५९. राय ३. ७०;

७. १६.

२ राज (राजन्)

राय^० १. ८१; ४. ६९.

राया (राजा) १. ७१, ८५; २.

१७, ८३; ५. ८७; ६. ३१,

६५, ७६, १०७; ७. १.

राइणो (राजानः राजो वा) ४. ६१.

राया (राजानः) ४. ५९.

रायाणो „ ४. ५९, ६१.

रायं (हे राजन्) ७. ९४.

राया „ ४. ५९.

रायाणो „ ४. ५९.

रायं (राजानम्) ४. ६३.

राइणा (राणा) ४. ६१.

राएण „ ४. ६१.

रण्णा „ ४. ६१, ६५.

राचिआ „ ८. ६.

रब्जा „ ८. ६.

राईहिं (राजभिः) ४. ६३.

°राएहि „ २. ६३.

रायाणेहिं „ ४. ६४.

रण्णो (राजः) ४. ६०.

रायाउ „ ४. ६०.

राईहिन्तो (राजभ्यः) ४. ६४.
 राइणो (राज्ञः) ४. ६२, ६५.
 रण्णो ,, ४. ६०, ६२, ६५.
 रायस्स ,, ४. ६०.
 राईण (राज्ञाम्) ४. ६४.
 राईणं ,, ४. ६३.
 राइम्मि (राज्ञि) ४. ६२.
 राईसु (राजसु) ४. ६४.
 लाच° ८. १२.

राइक (राजकीय) ३. ७६.
 राइन्द (राजेन्द्र) १. २८.
 रा-उल (राजकुल) २. ७३.
 राग (SK.) ८. ७६.

√राज्

राइअ (राजित) ६. ६३.
 राम (SK.) १. ३१; ४. २५; ६. ४५.
 राम-इसि (रामर्षि) १. ८९.
 रामा (SK.) ७. १४, २०.
 राय S. राअ.
 राय-उल (राजकुल) २. ७३.
 रायकेर (राजकीय) ३. ७६.
 राय-रिसि (राजर्षि) १. ८९.
 राय-वाडिआ (राजपाटिका=चतुरङ्ग-
 सैन्यश्रमकरण) २. २१.

१√राव P. (रञ्)

राविउं (रञ्जयितुम्) ६. ३३.

२ राव (SK.) १. ५३.

रासि (राशि) ४. ३७.

√रिअ P. (प्र-विश्)

रिअइ (प्रविशति) ७. २८.

१ रिउ (क्रतु) १. ९०; २. ७९, ८१;
 ३. ५९.

२ रिउ (रिण्) १. ३१, ३४, ३५, ३६,
 ४२, ७१, ८२; २. २१, ५२,
 ५७; ६. ४३, ४४, ४७, ७५,
 ८५, ९०, ९१, ९४, ९६, ९७,
 ९९, १०१; ७. १.

रिक्ख (क्रक्ष) २. ८९.

√रिच्

+वि. विरेअन्त (विरेचयत्) ६.
 १७.

रिच्छ (क्रक्ष) २. ९०.

रिज्जु (क्रजु) १. ८९.

रिण (क्रण) १. ८९.

रिद्धि (क्रद्धि) १. ८९; ३. १३; ५.
 ५०.

रिसह (क्रषभ=श्रेष्ठ) १. ८९.

रिसि (क्रषि) ७. ३३; ३४.

रीडण (मण्डन) ६. ७६.

√रीर P. (राज्)

रीरिअ (राजित) ६. ६३.

रुइ (रुचि) १. ६३; ६. १३, १४,
 २८.

रुक्ख (वृक्ष) १. ६८; ३. ६४.

रुक्किम (रुक्मिन्) ३. १८.

√रुज्

लुक्क (रुग्ण) २. ८३.

लुग्ग ,, २. ८३.

√रुज्ज P. (रु)

रुज्जिअ (रुत) ६. ३८.

√रुण्ट P. (रु)

रुण्टिअ (रुत) ६. ३८.

✓रुद्ध

रुजन्ति (रुदन्ति) १. ५६.
रोच्छं (रोदिष्यामि) ५. ९४.
रुण्ण (रुदित) २. ४०; ४. ५८.
रुन्न ,, १. ४६; ३. ८७;
४. ५३.
रोत्तूण (रुदित्वा) ७. ५२.

✓रुध्

रुन्धिज्जइ (रुध्यते) ७. ८१.
रुब्भण ,, ७. ८१.
रुज्झिअ (रुद्ध) ७. ५७.
रुद्ध ,, १. ६९; ८. १६,
२२, २३.
रुन्धिअ ,, २. २८; ६. ९१;
७. ५७; ८. ४१.
रुम्भिअ ,, ७. ५७.
रुन्धन्त (रुन्धत्) ५. ११.
+अनु. अणुरुज्झइ (अनुरुध्यते) ७.
८३.
-अणुरुन्धिज्जइ ,, ७. ८३.
+उप. उवरुज्झइ (उपरुध्यते) ७.
८३.
-उवरुन्धिज्जइ ,, ७. ८३.
+नि. निरुद्ध १. २१, ६९.
+सम्. संरुज्झन्त (संरुध्यमान) ७.
८४.
-संरुन्धिज्जन्तअ ,, ७. ८४.

रुप्पमय (रूप्यमय) ६. १६.
रुप्पि (रुक्मिन्) ३. ३९.
रुप्पिणि (रुक्मिणी) ३. १७.

✓रुष्

रुसइ (रुष्यति) ७. ६६.
रुट्ठ (रुष्ट) ४. १०; ५. ५९.

रुसविअ (रोषयित्वा) ४. ६६.

रुसा (रोषेण) १. ३०.
रुसा (रोष) २. २४.

✓रुह्

रोहइ (रोहति) ७. २९.
+आ. आरूढ २. २९, ९०.
-आरोविडं (आरोप्य) ६. ३२.
+समा. समारूढ २. ३२; ६.
५७.

रुहिर (रुधिर) ६. ६४.

रुव (रूप) ३. ६८; ४. ४५.

रुसण (रोषण) ४. १५.

रे (संभाषणे) ३. ५६; ४. १३, ४७,
५६; ७. २०; ८. ४१.

✓रेअव P. (मुच्)

रेअविअ (मुक्त) ६. ५६.

रेणु (SK.) २. ८३; ७. ८७.

रेभ (रेफ) २. ५५.

✓रेल्ल P. (प्लावय्)

रेल्लन्त (प्लावयत्) ४. २६.

रेवइ (रेवती) २. २.

रेवा (SK.) ६. ८६, ८७.

रेसि (तादर्थ्ये) ८. ७०.

रेसिं ,, ८. ७०.

✓रेह P. (राज्)

रेहिअ (राजित) ६. ६३.

✓रोञ्च P. (पिष्)

रोञ्चन्ति (पिषन्ति) ७. २९.

रोत्तव्व (रोदितव्य) ७. ५२.

रोत्तु-मण (रोदितुमनस्) ७. ५२.

रोम (SK.) २. ८५.

रोमंअ (रोमाञ्च) १. १२.

रोमञ्च ,, ५. १०२; ६. ५९.

रोमन्थ (SK.) ६. ३०.

रोल (कोलाहल) ५. ७६.

रोलम्ब (SK.) ३. ३०; ५. ६७.

रोविर (हर्षाश्रुमोचनशील) ७. ६१.

√रोसाण P. (मृज्)

रोसाणिअ (मृष्ट) ६. ६६.

ल

१ लक्ख (लक्ष=संख्याविशेष) ६. ७५;

७. ७१; ८. ६८.

२ लक्ख (लक्ष्य=वेध्य) २. ५.

लक्ख^० (लाक्षा) १. ५८.

लक्खण (लक्षण) २. ८४; ६. ७८.

√लक्ष्

अलक्खिअ (अलक्षि) ३. ३०,

३३.

लक्खिअ (लक्षित) २. १५.

√लग्

लग्ग (लग्न) २. ६८, ७८; ३.

३३, ३४; ६. ६, ७, ५४.

+वि. विलग्ग (विलग्न) ८. २१.

लङ्गलि (लाङ्गलिन्=वलभद्र) २. ६४.

लङ्गलि^० (लाङ्गली=शारदीलता) ५.

१०.

लङ्गली ,, ५. १५.

लङ्गूल (लाङ्गूल) ३. ८४.

लङ्गूलि (लाङ्गूलिन्) २. ६५.

√लङ्

लङ्गिज्जइ (लङ्गयते) १. १७.

लङ्गिय (लङ्गित) ३. १०.

लङ्छि^० (लङ्मी) ६. १०७.

लङ्छी ,, १. ९, ४७, ८८;

४. ३, ५; ५. ७, ८०; ६.

६०, ७२; ७. ९८.

लज्जा (SK.) ६. २०.

लज्जिर (लज्जनशील) ६. ६५.

लट्ठ (लट्ठा=केशरवृक्ष) ५. ७२.

लट्ठि (यष्टि) २. ५९; ३. ८, २१,

७७, ८४; ४. ७३.

लडह (प्रधान) ४. ५५.

लडहत्त (सौन्दर्य) ४. ५५.

√लढ P. (स्मृ)

लढन्त (स्मरन्त) ६. ४५.

√लप्

लवइ (लपति) ४. ३३.

लवन्ति (लपन्ति) ४. २; ५. ७१,

८१.

लवसि (लपसि) ४. ५१.

लवसु (लप) ४. ५१.

लविअ (लपित) ५. २.

+आ. आलविअ (आलपित) ३.

७२.

+उत्. उल्लविअ (उल्लपित) ४. ८.

√लभ्

लहइ (लभते) ८. २०, २५, ८२.

लहदि ,, ८. ३.

लभेय्य (लप्स्यते) ८. १०.

लम्भइ (लभ्यते) २. २५.

लम्भहि (लभ्यन्ते) ८. ६०.

लहिज्ज (लभ्येत) ५. ८६.

लहिजेज्ज ,, ५. ८६.

लहिअ (लब्ध्वा) ४. ४६.

लहि ,, ८. ७५.

+उपा. उवालङ् (उपालङ्) ३.
८१, ८५.

√लम्ब

लंबंत (लम्बमान) १. २१.

+आ. आलम्पित (आलम्बित) ८.
१२.

लम्बिर (लम्बमान) २. ७.

लय (SK.=मनसः साम्यावस्था) ७.
६६.

लया (लता) १. ४६; ३. १४, १५;
४. ६; ५. ५, ६७, ६८; ६.
८७.

√लल

ललिअ (ललित) १. ४५; ५. १५,
१०४; ६. २८, ४७; ७.
८१.

+दुर्. दुल्लिअ (दुर्ललित) ४.
७४.

लवण (SK.) २. १४.

लवणिम (लावण्य) ३. ६१.

लवल (SK.=पुष्पविशेष) ५. ७७.

लवली (SK.) ३. १३, ३६, ४६,
५५, ५८, ६३; ४. ५; ५. ६८,
८५.

लविरा (लपित्री) ४. २१.

√लस

+उत्. उल्लसिअ (उल्लसित) ३.
२७, ६५; ७. ४६.

+वि. विलसइ (विलसति) १. १२.

—विलसन्ति ५. ४६.

लहरी (SK.) ४. ४४, ६५.

लहिद S. रह्.

लहु (लघु) २. ३७.

लहुअ (लघुक) ३. ६१.

√ला

लेइ (लाति) ५. १५, ७१, ८०.

लेसि (लासि) ५. ७१.

लेमि (लामि) ५. ३७.

लेसु (लाहि) ३. ६६; ८. ७१.

लाज (अलावू) १. ४६.

लाच S. राअ.

लायण (लावण्य) २. २७.

लाला (SK.) ७. १९.

लास (लास्य) २. ६९.

लाहल (SK.=म्लेच्छविशेष) २. ६५.

√लिक् P. (नि-ली)

लिक्कन्त (निलीयमान) ६. ३७.

√लिख्

लिहिअ (लिखित) ८. ८१.

लिङ्ग (SK.) ८. ८२.

लिच्छु (लिप्सु) २. ९०.

√लिप्

लित्त (लित्त) १. १३.

√लिम्प P. (लिप्)

लिम्पिअ (लित्त) ६. १०२.

लिम्ब (निम्ब) २. ५२.

√लिस P. (स्वप्)

लिसइ (स्वपिति) ६. १००.

√लिह्

लिहइ (लेहि) ७. १९.

लिहिज्जप् (लिहते) ७. ८१.

लिम्भउ (लिहताम्) ७. ८०.

√ली

लीण (लीन) छ. २२; ल. २६;
४३.लीला (SK.) १. ९०; ३. १९; छ.
३९, ४३; प. १८, १९, ७४.

लीह (रेखा) ल. ६५.

लुंदाय (लुण्टाक) १. १८.

१√लुक P. (नि-ली)

लुकन्त (निलीयमान) द. ३७.

२√लुक P. (वुड्)

लुकिभ (वुडित) द. ७९.

√लुन्छ P. (मृज्)

लुन्छन्त (मृजत्) द. ६७.

लुणणी (लवनी) उ. ६९.

लुण्टण (लुण्टन) १. १८.

√लुम्भ

लुम्भसि (लुम्भसि) द. १०४.

लुब्ध (लुब्ध) द. ९७; ल. ४८,
५९.

लुम्बि° (लुम्बी) १. २१.

√लुल

लुलिआ (लुलिता) छ. ४४.

+वि. विलुलिआ (विलुलिता) छ.
४२.

लुहण (मार्जन) द. ६६.

√ल्ल

ल्लुणिज्जइ (ल्लयते) उ. ७६.

ल्लुणिज्जय् ,, उ. ७३.

ल्लवइ ,, उ. ७३, ७६.

ल्लण (ल्लन) द. ७०.

लोअ (लोक) १. ५, १२, १५, १८,
३६, ४२, ५१, ६२; २. ९०;
३. २, १०; छ. १२, २२, ३३,४५, ६७, ७६; प. १४, ८४;
द. ६८; उ. ५९, ६४, ६५;

ल. २२, ३०, ७५, ८०. लोग

छ. ७६; द. १०४.

लोअण (लोचन) प. ८४; द. ३६,
१०७; उ. ५३.

लोअ-माआ (लोकमात्) उ. ८५.

√लोक्

+प्र. पुलोइअ (प्रलोकित) २. ३३.

लोग S. लोअ.

√लोट्ट P. (स्वप्)

लुट्टइ (स्वपिति) द. १००.

लोइय (लोभ्र) प. ८२.

लोइ ,, प. ३७.

°लोयणीकय (°लोचनीकृत) ३. २७.

लोलिम (लोलत्व) ल. ४०.

१ लोह (SK.) २. १६.

२ लोह (लोभ) ल. ७७.

√लोहिताय

लोहिआइ (लोहितायति) प. ६३.

लोहिआअइ (लोहितायते) प. ६३.

√ल्लहस P. (संस्)

ल्लहसाविअ (संसित) उ. ४२.

√लिहक P. (नि-ली)

लिहकन्त (निलीयमान) द. ३७.

व

१ व (इव) १. १५, २०, २१, २३,
३८, ४१, ४९, ६०, ६२, ६६;
२. ३, १२, २७, ३२, ३६,
४३, ६८, ७७, ८७; ३. ९,
१७, ३४, ३९; छ. ४, ४०,
५०; प. ७, ६१, १०६; द.

१९, ८२; ७. १९, ३०, ३६;
८. १.

२ व (चार्ये) ७. ८५; ८. १८.

३ व (वार्ये) ४. ५१; ७. २७, ७१; ८.
१९, ६४.

४ व (वा) (इवार्ये) ५. ५९.

वअ (व्रत) ७. ४१. वय ७. ५०.

वअ ७. ६४.

वइ S. पइ.

१ वइर (वैर) २. ४; ६. ४६, ९५.

२ वइर (वज्र=हीरक) १. ७५.

३ वइर (वज्र=विद्युत्) ३. ५१.

४ वइर (वज्र=वज्रपिं) ७. ३३, ३४,
३५.

वडल (वकुल) ३. ४१, ६४.

वंक (वक्र) १. १२.

वंझ (वन्ध्य) १. १८.

वंस (वंश) २. ७०, ९१.

वंसिअ (वांशिक) २. ७०.

वकलि (वल्कलिन्) ३. ३५.

वग (वर्ग) ७. १.

वगोलिर (रोमन्थशील) ६. ३०.

वग्धी (व्याघ्री) ७. २७.

√वच्

वोच्छं (वक्ष्यामि) ५. ९५.

वुच्चइ (वच्च्यते) ५. ८६.

उत्त (उक्त) ३. ८०; ७. ९२.

डुत्त ,, ८. ६७.

वोत्तुं (वक्तुम्) ७. ५०.

वोत्तूण (उक्त्वा) ७. ५०.

√वच्च P. (काङ्क्ष)

वच्चउ (काङ्क्षु) ७. ३७.

१ वच्छ (वृक्ष) ३. ६४.

२ वच्छ (वृक्ष) ४. २८.

वच्छ-स्थल (वृक्षःस्थल) १. ४७.

वच्छल (वत्सल) २. ९१.

वच्छल (वात्सल्य) ७. ९२.

१√वज्ज P. (व्रस)

वज्जइ (व्रसति) ७. ४३.

२ वज्ज (वज्र) ३. ५१.

√वज्जर P. (कथ)

वज्जर (कथय) ६. १.

√वज्ज

वज्जिज्जइ (वज्ज्यते) १. १७.

वज्जर (माज्जर) ३. ६६.

वज्झ (वन्ध्य) १. १८.

वट्ट (पट्ट=प्रवाह) २. २५.

वट्टा (वार्ता) ३. ६.

√वडवड P. (विलप्)

वडवडन्ति (विलपन्ति) ६. १०१.

वडु (वड) ४. ६९.

वडुअ (वडक) ५. ९२.

वडुवास (मेघ) ५. १८.

वड (मूढ) ८. १८, ६१, ६७.

वण (वन) १. ३३, ३६; २. ५४;

३. २६, ३४, ३९, ४१, ६२;

४. १, २२, २६; ५. १, ६, ७,

१०, ११, १६, २०, ५३, ५९,

६०, ६१, ७९, ८१, ८३, ९२;

७. ५; ८. ६४.

वणप्फइ (वनस्पति) ३. २६.

वणस्सइ ,, ३. २६.

वणिअ (वाणिज) २. ६८.

वणिआ (वनिता) ३. ६५.

वणे (निश्चये) ४. १६. (संभावने) ४.
१६. (विकल्पे) ४. १६. (अनुक-
म्प्ये) ४. १७.

वत्तडिआ (वार्तिका) ८. ७४.

वत्ता (वार्ता) ३. ६; ५. ७२.

वत्थ (वस्त्र) २. ३९; ३. ४७, ५८.

√वद्

वज्जइ (वायति) ८. २५.

वाइअ (वादित) २. ८, ६९, ७०.

वज्जन्त (वदत) १. ७५.

वद्धमाण (वर्धमान) १. १.

वध (SK.) ८. ५, ९.

वन (SK.) ५. ७९, ९२.

वन्थु (वन्धु) ८. १२.

√वन्द्

वन्दे ५. ६०.

वन्दारय (वृन्दारक) १. ८३.

वज्जय (वर्णक) ३. ६१.

वमालण (पुञ्जक) ६. ६५.

√वम्फ P. (काङ्क्ष्)

वम्फए (काङ्क्षति) १. २०.

वम्फन्ति (काङ्क्षन्ति) ७. ३६.

वम्फिअ (काङ्क्षित) १. २०.

वम्फि (वलिन्) ७. १९.

वम्भचेर (महाचर्य) १. ४२; ३. २३.

वम्म (वर्मन्) ६. ६३.

वम्मह (मन्मथ) २. ५८; ३. १, ६,
८, ४३, ८९; ६. २०; ७. १०,
१४.

वम्हाण (ग्राहण) १. ६४.

१ वय (पयस्) १. ४९.

२ वय S. वअ.

३ वय (वयस्) १. २३.

वयंसा (वयस्या) ४. ९, ५३.

वयंसी ,, ४. १८; ५. ४८.

१ वयण (वदन) १. ७८; ३. २७.

२ वयण (वचन) १. २५; ७. ४२, ४५,
४७, ४८; ८. २७, ४४, ४५,
५०, ७९.

१ वर (SK.—देवादिकाद् वृत्त) २. ९१;
३. १; ७. १००.

२ वर (SK.—श्रेष्ठ) २. ७१; ३. ६०,
६२, ६४; ४. ५४; ६. ७५; ७.
५८.

वरण (SK.) ६. ४६, ५२.

वर-विलया (वारवनिता) ६. ३२.

√वरहाड P. (निस्-सृ)

वरहाडिअ (निःसृत) ६. ५०.

१ वरिस (वर्ष—संवत्सर) ३. ५०.

२ वरिस (वर्ष—वृष्टि) ६. ११.

वरिसण (वर्षण) ६. ५४.

√वर्ण्

वन्नेमि (वर्णयामि) ५. ६५.

वण्णह्णं (वर्णयामः) ८. ३७.

वण्णउ (वर्णयतु) ८. ३७.

वण्णिअ (वर्णित) २. ८८.

वञ्जितं (वर्णयितुम्) ५. ६६, ७९.

√वर्ध्

वड्ढिअ (वृद्ध) ७. ५८.

√वल

वलति (वलते) ८. ७.

वलिअ (वलित) २. ७, ९; ७.

१९.

१√वल P. (निर्-पद्)
+निर्. निबल्लिज (निष्पन्न) द.
८७.

२√वल P. (आरोपय)
वलिज (आरोपित) द. ३२.

√वलगा P. (आ-रुह)
वलगिज (आरुह) ७. ४७.

वलगिज (ग्रहणीय) ७. ४८.

√वलयय
वलययज (वलययित) ३. ५.

वलाया (बलाका) ५. ३३.

वलि (SK.) ८. ४३.

वल्लहा (वल्लभा) २. ६८.

वल्लि (वल्ली) १. ४०; ३. ६.

वल्ली (SK.) ५. ६.

वव्वर (वव्वर) ४. १२.

वव्वलत्त (वत्सलत्व) ८. ३.

√वस

वसन्ति १. २६.

+नि. निवसन्ति १. ४.

+प्र. पजत्थ (प्रोषित) ३. २७,

३४, ४८; ५. २, ७५, ७७;

६. १५.

वस (वश) ३. ५०; ४. ५७; ७.

९, ५२; ८. ३९, ५३.

वसइ (वसति) २. ४२.

वसग (वशग) १. ७४; ७. १०.

वसन्त (SK.) १. ८३, ९०; ३. २,

१३; ४. ५, ७.

वसह (वृषभ) १. ८४; ६. ३०, ६२.

वसहि (वसति) २. ४२.

वसु (SK.) १. ८७; ६. ४४.

√वसुआ P. (वत्-वा)

वसुअन्त (उद्वात्) द. ९.

वसुह (वसुधा) द. ७४.

वसुहा ,, द. ६१, १०२.

√वह

वहइ (वहति) ५. २०.

वहिज्जइ (उद्धते) ७. ८१.

वुम्मउ (उद्धतान्) ७. ८०.

+उत्वि. उव्वीढ (उव्वूढ) १. ७३.

—उव्वूढ ,, १. ७३.

+निर्. निव्वाहिस्सं (निर्वाहयिष्या-
मि) द. १०५.

+प्र. पवहन्ति (प्रवहन्ति) ४. ४१.

१^०वह (पथिन्) ४. ७८.

२ वह (वध) ५. ५९.

वहिल्लभ (शीघ्र) ८. ६७.

वहु (वधू) १. ३, ७; ३. ५, ३४.

वहुत्त S. भू.

वहु (वधू) १. ३, १०, ४६, ५२;

२. ३४; ४. ४५, ४६, ५४; ५.

४९, ५०, ५१, ५२, ७९; ६.

४, १०१; ७. ८.

१√वा P. (म्लै)

वाअ (म्लान) द. १३.

२√वा

वाइ (वाति) ५. ५५.

वाय (वात) ५. ४.

+उत्. उव्वाय (उद्धान) द. ९.

३ वा (SK.) १. ३२, ३७; ४. ३३,

३५, ३६, ७६; ५. ६५; ६.

२३, १०४; ७. ७५, ७६, ७७.

४ वा (अपि) २. १०.

वाअ (वात) ५. ४.

वाअ (वायु) ३. १५; ४. ३५; ५.

५५, ५६. वायु ४. ३४.

√वाञ्छ

वञ्छिञ्जइ (वाञ्छवते) १. १७.

वाणारसी (वाराणसी) ३. ५९; ४.

६०.

वाणी (SK.) ७. ८३.

वानरिन्द (वानरेन्द्र) ६. ४७.

१ वामं (SK.=प्रतिकूल) १. ४९; ४.

३५.

२ वाम (SK.=सव्य) ४. २६.

वाय (पात) २. ८६.

वायरण (व्याकरण) २. ७४.

वायव्य (वायव्य) ५. ९०.

वाया (वाक्) ८. ४८, ६३.

वायु ४. वाअ.

१ वार (SK.=समूह) ६. ३०.

२ वार (द्वार) ३. ३४, ५७; ४. २७;

६. ७६, ९१; ८. १६.

वार-जुवइ (वारजुवति) १. ७८.

१ वारण (SK.=गज) १. ३४; २.

२२.

२ वारण (SK.=निवारण) ४. ९.

३ वारण (व्याकरण) २. ७४.

वार-वाल (द्वारपाल) १. ६९.

वार-विलया (वारवनिता) ३. ७६;

४. २१.

वारि (SK.) ४. २७, ३१, ५४,

५५, ६३, ७२; ५. ५७.

वारुणी (SK.) ५. ८३.

वालिआ (पालिका) ५. ८४.

वावम्फिर (करिष्णु) ६. ४३.

१√वास P. (अव-काश)

+अव. ओवासइ (अवकाशते) ७. २३.

२ वास (वर्ष) ३. ५०.

३ वास (SK.=सुगन्ध) ५. ९३.

वासन्तिआ (वासन्तिका) ३. ६, ५४.

वासय-सजा (वासकसजा) ५. ९७.

वासा (वर्षा) १. ३२.

वासुगि (वासुकि) ६. १०४.

√वाह P. (अव-गाह)

+अव. ओवाहण (अवगाहते) ७. ४६.

वाहरण (व्याहरण) ६. ४८.

√वाहिष्प P. (व्या-ह्रिय)

वाहिष्पन्त (व्याह्रियमाण) ७. ९०.

वाहिर (बहिस्) ४. ७५.

१ वि (अपि) १. ५, ६, १०, १६, १७,

२१, २४, २६, २७, २८, ३२,

३३, ३७, ४०, ४१, ४४, ४५,

४७, ४८, ६२, ६४, ६९, ७२,

७९, ८०; २. ५, १५, २४,

२९, ३४, ४०, ५२, ५९, ६०,

६५, ६६, ६९, ८८; ३. १९,

२४, ३५, ३९, ४३, ५०, ५१,

५२, ५३, ५४, ५५, ५६, ५७,

५८, ७५, ७७, ७८, ७९, ८०,

८१, ८२, ८३, ८४, ८५, ८६,

८७, ८९; ४. २१, २२, २३,

२४, २५, ३४, ३५, ३६, ४२, ४६,

४७, ४८, ५१, ५२, ५३, ५४,

५८, ५९, ६५, ६६, ६७, ६९,
७१, ७२, ७३, ७५, ७६; ५. १,
३, ५, १४, १७, २६, ४०, ४३,
४७, ५२, ६०, ७३, ८५, १००;
६. २, ५, ११, ३९, ५३, ६६,
६७, ७४, ८०, ८३, ९७,
१००, १०६; ७. ७, ९, १३,
१७, २१, २२, २५, २७, ३३,
३८, ४३, ४४, ५२, ५८, ६२,
६७, ६८, ६९, ७२, ७८, ८४,
८८, ८९, ९९, १०२; ८. १०,
१२, १३, १४, १५, १६,
१७, १८, १९, २०, २४, २६,
२७, ३०, ३१, ३५, ३७, ३९,
४४, ४९, ५१, ५२, ५५, ५७,
६२, ६३, ६४, ६६, ६८, ६९,
७३, ७४, ८३. ९. ८. ५४.

२ वि (एव) २. ६०; ४. ६६; ८. ५४.

विअ (इवार्ये) ४. ४.

विअइल्ल (विचकिल) २. १३.

विअड्डि (वितर्दि) ३. ९.

विअड्डा (विदग्धा) ४. ४८, ६९.

विअणा (वेदना) २. २, ८.

विह्व (द्वितीय) १. ६२. विह्व १.
४.

√विउड P. (नाशय्)

विउडिअ (नाशित) ६. २१.

विओअ (वियोग) १. ४२; ३. ९०.

विकिणण (विक्रयण) ६. ३४.

√विकोशय्

विकोसिअ (स्फारीकृत) ६. २९.

विक्रम (विक्रम) २. ३६; ६. ८८.

विक्रमि (विक्रमिन्) ३. ३३.

विक्रव (विक्रव) ३. ३४.

विग्घ (विघ्न) ७. ४४.

विघस्टण (विघट्टन) ८. १.

विघाय (विघात) ८. ५३.

विच्च (वर्त्मन्) ८. ६७.

विच्छड्डु (विस्तार) ३. ९.

√विच्छोल P. (कम्प)

विच्छोलिअ (कम्पित) ६. ३१.

विजअ (विजय) ८. ७६.

विजण (विजन) २. २२.

विजय (SK.) ६. ४४, ७०, ८८, ९९.

विजेतव्व (विजेतव्य) ८. ६.

विज्जं (विद्वान्) २. ८८.

विज्जा (विद्या) ३. २२.

विज्जु (विद्युत्) १. ९; ३. ९०;
५. ६२.

विज्जुलिआ ,, ३. ९०.

विज्जुअ (वृश्चिक) २. ८३, ८९.

विट्ठि (वृष्टि) १. ८५.

विड (विट) ४. ३३.

√विडविड्डु P. (रच्)

विडविड्डुअ (अरचयत्) ६. ५९.

√विडप्प P. (अर्ज्य)

विडप्पइ (अर्ज्यते) ७. ८८.

√विडव P. (अर्ज्)

विडविज्जइ (अर्ज्यते) ७. ८८.

विडविअ (अर्जित) ६. ७१.

विणइल्ल (विनयवान्) ३. ८३.

विणय (विनय) १. ५२.

विणु (विना) ८. १८, २०, ५९, ७१.

विण्ट (वृन्त) १. ८८.

विण्णत्ति (विज्ञप्ति) ६. २६.

विण्णाणिणी (विज्ञानिनी) ३. ३७.

विस्थरण (विस्तरण) ३. १४.

√विद्

वेच्छं (वेदिष्यामि) ५. ९४.

विदुर (SK.) २. २२.

विदेस (विदेश) ४. २.

विनिमय (SK.) ८. ८३.

विज्जत्ति (विज्ञप्ति) १. ८२; ६. ९५,
१०७.

विज्ञाण (विज्ञान) ५. ७३.

विपिण (विपिन) ३. १८.

विप्प (विप्र) १. ६५.

√विप्पगाल P. (नाशय)

विप्पगालिअ (नाशित) ६. २१.

विप्पव (विप्लव) ३. ५२.

विब्भम (विभ्रम) १. ७७; ५. १०४.

विमल (SK.) २. ३६, ५५; ४.
४१.

विम्हय (विस्मय) १. १३.

√विम्हर P. (वि-स्मृ)

विम्हरन्ति (विस्मरन्ति) ७. ५२.

विम्हरिअ (विस्मृत) ५. २९, ३१,
६५; ६. १.

विम्हारिअ (विस्मारित) ६. ४७.

विम्हरावण (विस्मारण) ६. ४६.

१√विर P. (गुप्)

विरन्ति (गुप्यन्ति) ६. १०२.

२√विर P. (भञ्ज)

विरिअ (भञ्ज) ६. ६९.

√विरमाल P. (प्रति-ईक्ष्)

विरमालिअ (प्रतीक्ष्य) ७. ३९.

√विरल्ल P. (तन्)

विरल्लिअ (तत्) ६. ९३.

विरह (SK.) ३. ४८; ४. ३४; ५.
८९.

विरहि (विरहिन्) ३. १५; ४. ३५.

विरहिणि^० (विरहिणी) ३. ७, १२,
३२; ६. २१.

विरहिणी (SK.) ५. ५९.

विराअ (विराग) ८. १९.

√विरोल P. (मन्थ्)

विरोलिअ (मथित) ६. ८१.

विलया (वनिता) १. ५५; ३. २६,
६०, ६४; ४. ५०, ६४; ५.

७१, ८१; ६. ३१; ७. ३१.

विलविर (विलपनशील) ६. १०१.

विलास (SK.) १. ९०.

विलिअ (व्यलीक) ६. २.

विलीहर (द्रवणशील) ६. ३८.

विलेवण (विलेपन) ६. ९.

विव (इवायें) ४. ४.

विवइ-गर (विपत्कर) ८. ४८.

विवका (विवक्षा) ८. ४.

विवक्खीहुन्त (विपक्षीभवत्) ६. ४१.

विवस (विवश) ८. ६३.

विवेअ (विवेक) ७. ९, ११, २१,
२३, ४६.

विवेइ (विवेकिन्) १. १०.

विवेग (विवेक) ८. ५६.

विब्बोअ (विब्बोअ) ५. १०४.

√विश्व

+नि. निविष्ट (निविष्ट) १. ७४;
६. ३४.

-निविष्ट ,, ८. २.

-निवेशिष्ठ (निवेशित) ८. ८९.

+प्र. पश्च (प्रविष्ट) २. ५१.

-पश्चि (प्रविष्टा) ८. ७४.

-प्रविशन्त (प्रविशत्) ७. २८.

विस (विष) २. ८९; ५. ६९; ८. २१.

विसभ (विषय) ६. ७४; ७. २, ३१;
८. २२. विसय ८. १०, १८,
१९, २१, २२, २९, ४०, ४१.

१√विसद P. (दल)

विसदल (दलदल) ७. १९.

२ विसद (विकसित) ५. ५७.

विसद (विषम) २. ५७.

विसदुल (विसंस्थुल) ३. ७.

विसम (विषम) ४. २९.

विसय S. विसभ.

विहृति (वितस्ति) २. ४२.

विहृला (विहृला) ३. २१.

विहृव (विभव) ६. ३९; ८. ७५.

विहृवि (विभविन्) १. २०.

विहृसिरा (विहृसिनी) ३. ५८.

विहार (SK.) २. ३९, ७३.

१ विहि (विधि=ब्रह्मदेव) १. २६.

२ विहि (विधि=देव) ४. ३५; ८. ३९.

विहीण (विहीन) १. ६६.

विहुर (विधुर) १. ४२.

विहुरीकय (विधुरीकृत) ३. ९०.

विहृण (विहीन) ८. ६८.

√विहोड P. (ताडय्)

विहोडिभ (ताडित) ६. १८.

वीभ (द्वितीय) २. ६०.

वीजण (व्यजन) ६. ५.

वीणा (SK.) २. ६९; ८. २५.

वीर (SK.) २. २९; ३. ३३; ६. ४६, ५२.

वीस (विशति) १. १५, ६१; २. ३०; ३. २७.

वीसाम (विश्राम) ५. १०३; ६. १०७.

√वीसार P. (वि-स्वृ)

वीसारिभ (विस्मारित) ६. ४७.

√वीसाल P. (मिश्रय्)

वीसालिभ (मिश्रित) ६. १९.

वीसाव (विश्राम) ८. २५.

वीसास (विश्वास) ८. ४०.

वीसुं (विष्वक्) १. ३२, ३७.

√बुज P. (ब्रज्)

बुज (ब्रजति) ८. ४४.

बुडि (बुष्टि) १. ८५.

बुड्ढ (बुद्ध) ३. ११; ७. ७.

बुडि (बुद्धि) ३. १२.

बुन्दारय (बुन्दारक) १. ८३.

बुज्जभ (विषण्ण) ८. ६७.

बूह (व्यूह) ६. ५९, ८१.

√वृ

वरिभ (वृत्) ४. १५.

वरिडं (वरितुम्) ६. ५१.

+आ. आवरिभ (आवृत्त) २. ३८.

+नि. निवारिभ (निवारित) २.

३५.

+निर्. निवृत्त (निवृत्त) ५. ९२.

+परि. परिभ्रज (परिवृत्त) ६. ३१.

√वृज्

+वि. विवर्ज्यद (विवर्जित) ८. २.

√वृत्

वृत् (वृत्त) ३. ५.

वृत्तमात्र (वर्तमान) ७. २४.

+आ. अवृत्तमात्र (आवर्तमान) २. ८०.

-आवृत्तमात्र ,, २. ८०.

+नि. नियत्तसु (निवर्तस्व) ८. ७७.

-निवृत्त (निवृत्त) १. ८३.

-निवृत्त ,, १. ८३.

+प्र. प्रयष्टेह (प्रवर्तते) ५. ८२.

-प्रयष्टेह (प्रवृत्त) १. ४९, ८३; २. १, ६२, ६७, ७२; ३. २, ५; ४. २१, ४१, ४८, ६०, ६४; ५. १२; ६. ५२.

-प्रयष्टेह ,, ४. ७८.

-प्रवृत्त (प्रवर्तमान) ५. ५८.

+वि. विवृत्तमात्र (विवर्तमान) ६. ८०.

+सम्. संवृत्त (संवृत्त) १. ५१.

√वृष्

+परि. परिबृद्ध (परिवृद्ध) ३. १२.

√वृष्ट

वृष्ट (वृष्ट) १. ८६.

वृष्ट ,, १. ८५; २. ६.

+प्र. प्रवरिसन्तु (प्रवर्षन्तु) ७. ६५.

वेअ (वेग) ४. २९.

√वेअड P. (खच्)

वेअडिअ (खचित) ६. ५४.

वेह (वेदि) ४. ३२.

वेहआ (वेदिका) ४. २७; ६. ३७.

वेहल्ल (विचकिल) २. १२; ३. ९, ४५, ७१.

वेकवख (वैकश्य) २. ६१.

वेग (SK.) २. ८९.

वेजयन्ती (वैजयन्ती) ४. ३९; ६. ७०.

वेडिस (वेतस) २. ४०.

वेडीकरिजमाणा (प्रवहणत्वेनाश्रीयमाणा) ७. ८६.

वेडुज्ज (वैदूर्य) ३. ६६.

१ वेणु (SK.=कीचक) ५. १७.

२ वेणु (SK.=राजविशेष) २. ३८.

वेण्ट (वृन्त) १. ८८; ३. ६.

√वेप्

वेवह (वेपते) ५. ६४.

वेवमाण (वेपमान) ५. १८.

+प्र. प्रवेवह (प्रवेपते) ५. ६४.

वेरि (वैरिन्) ६. ४२, ६८, ९८; ८. ६.

वेरुलिअ-केसी (वैदूर्यकेशी) ३. ६६.

√वेलव P. (वल्)

वेलविअ (वल्चित) ६. ५८.

वेलवणिज्ज (उपालम्भनीय) ६. १०६.

वेलिह्ल (वैलावत्) ६. ७३.

वेल्लि (वल्ली) १. ४०.

वेवण्ण (वैवर्ण्य) ५. १०२.

वेविर (वेपनशील) ३. ८९.

वेव्व (आमन्त्रणे) ४. १०.

वेव्वे ,, ४. ९. (भयवारण-
विषादे) ४. ९.

√वेष्ट

वेष्टिअ (वेष्टित) ६. ३४; ७. ५८.

+उत्. उद्धेलिज्जइ (उद्धेष्टयते) ७.
५९.

+सम्. संवेष्टिअअ (संवेष्टित) ७.
५९.

वेस (वेष्ट) २. ३५.

वेसा (वेष्टया) १. ५४.

√वोक्क P. (विशपय्)

वोक्कन्त (विशपयत्) ६. २६.

√वोज्ज P. (वीज)

वोज्जन्त (वीजयत्) ६. ५.

वोज्जिर (व्रज्ज) ७. ४२.

वोत्तव्व (वक्तव्य) ७. ५०.

√वोल P. (गम्)

वोलन्त (गच्छत्) ७. ९.

वोलीणा (अतिक्रान्ता) ४. ५.

√वोसट्ठ P. (वि-कस्)

वोसट्ठिअ (विकसित) ७. ४१.

√वज्ज

वज्जन्ति (व्रजन्ति) ५. ५०.

वज्जामो (व्रजामः) ७. ६०.

वज्जेही (व्रजिष्यति) ८. ३५.

वज्जउ (व्रजतु) ८. ३९.

वज्ज (व्रज) ३. ८६.

वज्जु ,, ८. ४२.

वज्जह (व्रजत) ८. ४६.

वज्जन्त (व्रजत्) ८. ३.

+अनु. अनुवज्जिअ (अनुव्रजित)
६. ७१.

व्रास (व्यास) ८. ४८.

१व्व (वत्) २. ५५; ३. ७७.

२व्व (इव) १. ८, ३७, ३९, ५६,
५८, ५९, ६३, ८८; २. ३, ४,
७, ११, २९, ३२, ३३, ५१,
५७, ६२, ७१; ३. ११, २८,
३३, ३७, ४०, ४७, ५२, ५९,
६०, ६३, ६८, ७२, ७३, ८८;
४. ३, ८, २९, ३४, ३५, ३७;
५. ६०; ६. १०, २९, ३३,
६२, ६७; ७. १७, ९७.

व्वअ S. व्वअ.

श

श (स्व) ८. ४.

√शंस

+आ. आसंसन्ति (आशंसन्ति) १.
६१.

-आसंसिअ (आशंसित) १. ८०.

+प्र. पसत्थ (प्रशस्त) ३. ४२.

√शक्

सक्कं (शक्नोमि) ५. ६६.

सक्क (शक्त) २. ८२.

सत्त ,, २. ८२.

सक्कन्त (शक्नुवत्) ६. ५४; ७.
६३.

√शप्

सविमो (शपामहे) ४. ५६.

सवसु (शपस्व) ४. ५६.

√शब्द

सदिअ (शब्दित) ३. ३४.

√शम्

समन्ति (शाम्यन्ति) ७. १०२.

+नि. निसामिअ (निशामित) १.

८२.

शमि (शमी) २. ७१.

शयल (सकल) ८. ३.

√शल

+उत्. उच्छालिअन्ति (उच्छा-
ल्यन्ते) ४. ६५.

शलशदी (सरस्वती) ८. १.

शावळ्य (सावण) ८. २.

√शास्

+अनु. अणुसासडं (अनुशास्मि)

८. ३२.

शाहु (साधु) ८. २.

√शिक्ष

सिक्खविमु (शिक्षय) ८. ४२.

सिक्खविही (अशिक्षयत्) ६. ६६.

सिक्खविअ (शिक्षित) ४. ५४.

√शुच्

+अनु. अणुसोचसि (अनुशोचसि)

४. २०.

—अणुसोश्डं (अनुशोचितुम्) २.

७८.

√शुभ्

सोहन्ति (शोभन्ते) ५. ७९.

शुभ (SK.) ८. १.

√शुष्

सुसहरे (शुष्यति) ५. ६७.

शुस्टु (सुष्टु) ८. १.

√शो

+नि. निशाद (निशात) ८. ३.

√श्रम्

+वि. वीसामिअ (विश्रमित) १.

३१.

√श्रु

सोच्छं (श्रोचामि) ५. ९४.

सोच्छिस्सं ,, ५. ९५.

सुणाउ (शृणोतु) ५. ८५.

सुणसु (शृणु) ४. ५३.

सुणिअइ (श्रूयते) ७. ७३, ७५.

सुवइ ,, ७. ७५.

सुवए ,, १. ३७; ४. ७;

७. ७२.

सुअ (श्रुत) ७. २२, ६५; ८.

४६, ७३.

सुणिअ ,, ७. ६९.

सोडं (श्रोतुम्) १. ८३; २. ७३,

७६.

सोडआण (श्रुत्वा) ३. ७५.

सोडं ,, ६. १०७.

√श्लाघ्

सलाहिअ (श्लाघित) २. ६.

√श्लिष

सिलिसिअ (श्लिष्ट) ७. ३५.

+आ. आलिइ (आश्लिष्ट) ३. १६;

४२.

+समा. समालिइ (समाश्लिष्ट) ३.

६०.

√श्वस्

+उत्. ऊससन्ति (उच्छ्वसन्ति) १.

७०.

—ऊससिअ (उच्छ्वसित) ३. ४२.

स

१स (सत्) १. ६.

२स (स्व) १. १५, ३१; २. ३; ३.

५९; ७. ४१, ७३; ८. १६.

सह (सदा) १. १०, ४०, ४९; २.
८१; ७. ८६.

सहज (सैन्य) २. ४.

सईस (शचीश) २. २१.

सउह (सौध) ५. ८७.

संकर (शंकर) ४. ५६.

संख (शङ्ख) १. १६.

संगीय (संगीत) २. ६६.

संजम (संयम) २. ५९; ७. २२, ४५,
४९; ८. ३४, ३६, ४०, ४२,
४३, ६२, ६५.

संज्ञा (संख्या) ३. ७०.

संज्ञा ,, १. १२; ३. ४३; ५.
८७, ८८, १०५.

संठ (शठ) १. १८.

संताव (संताप) ५. ९४.

संतोस (संतोष) ८. ५९.

√संदाण P. (अवष्टम्भे कृ)

संदाणन्त (अवष्टम्भं कुर्वन्) ६. ४२.

संधाण (संधान) २. ७.

संधिविग्गहिअ (सांधिविग्रहिक) ६.
४०.

संपआ (संपत्) ६. ७१.

१ संपह ,, ८. ४८.

२ संपह (संप्रति) ५. १००, १०५.

संपय (संपत्) ८. ४८, ६२.

संपयं (संप्रतम्) ५. २२.

संपया (संपत्) १. ८.

संपुडय (संपुट) ६. ३६.

√संभाव P. (लुभ्)

संभावसि (लुभ्यसि) ६. १०४.

संमङ्ग (संमर्द) ३. १०.

संमुह (संमुख) ५. ९४.

संरम्म (SK.) १. २१; ५. ७०;
६. ९२.

संविह्लिअअ S. वेष्ट.

संसअ (संशय) ६. ४०. संसव १. १.

संसार (SK.) ७. ३९, ६७, ७९;
८. ६७, ७८.

सकलंक (सकलङ्क) १. १६.

सकिसर (सकेसर) २. १.

सकुप्पास (सकृपांस) १. ५०.

सक्क (शक) १. ४५.

सक्कय (संस्कृत) २. ७४.

सग (शक) ४. ६१.

सग्ग (स्वर्ग) १. ६३; ६. ३९, ९४,
१०४; ७. ६, ९६, ९९; ८. ७०.

सङ्का (शङ्का) ३. ७४; ६. ५, ५६.

सङ्खधर (शङ्खधर) १. १६.

सङ्खा (संख्या) ६. ७५.

सङ्खुड्डण (संकीडन) ७. १३.

१ सङ्ग (शृङ्ग=उत्कर्ष) १. ८२.

२ सङ्ग (SK.) ७. ६, १२, २३; ८.
७८.

√सङ्ग P. (कथ्)

सङ्गसु (कथय) ६. २.

सचमर (SK.) २. २२.

सच्च (सत्) १. ६३; ६. ४८; ७.
२२; ८. २८, ३३, ४४.

सच्चवण (दर्शन) ७. २४.

सच्छण (सक्षण) २. ९०.

सच्छन्दग (स्वच्छन्दग) ५. १०१.

सच्छाअ (शोभनकान्ति) २. ६२.

सजुआण (सजुवन्) ४. ६६.

- १ सज्ज (षड्ज) २. ६७.
 २ सज्ज (सर्ज=वृक्षविशेष) ५. १२.
 सज्जण (सज्जन) १. ६.
 सज्जस (साध्वस) ३. ४; ६. १८.
 सज्जाय (स्वाध्याय) ६. ६.
 √सञ्ज
 सत्त (सक्त) ७. २२.
 +आ. आसत्त (आसक्त) ४. १४.
 सठ (शठ) ८. १२.
 सढ ,, ३. ७४, ८२; ४. १३,
 ५२.
 सढाल (सटाल) २. ३६.
 सढिल (शिथिल) १. ६०.
 सणाह (सनाथ) ५. ५२.
 सणिअं (शनैस) ३. ८८; ६. २४.
 सणिच्छय (सनिश्चय) २. ९०.
 सणिच्छर (शनैश्चर) २. ३.
 सणिद्ध (स्निग्ध) ३. ४५.
 सणेह (लेह) ३. ४८.
 सण्ठ (शठ) १. १८.
 १ सण्ह (सूक्ष्म) १. ७२; ३. ३०.
 २ सण्ह (सूक्ष्म) ३. ३०.
 सतिण्ह (सतृष्ण) १. ५३.
 सत्त (सप्त) २. ८४.
 सत्तङ्ग (सप्ताङ्ग) ६. ७१.
 सत्तावीसह (सप्तविंशति) १. २.
 १ सत्ति (शक्ति=सामर्थ्य) १. १८; ७.
 १८, ९७.
 २ सत्ति (शक्ति=आयुधविशेष) २. १२.
 सत्तु (शत्रु) ८. २६, ४४.
 १ सत्थ (सार्थ) ३. १७; ५. ७५.
 २ सत्थ (शाल) ७. ३९.

- √सद्
 सडिअ (सङ्ग) ७. ५८.
 +नि. निसीद (निषीद) ४. १०.
 -गिसण्ण (निपण्ण) २. २०.
 -णुमण्ण ,, २. २०.
 +प्र. पसिअ (प्रसीद) ४. १०.
 -पसाइअ (प्रसादित) ३. ५७.
 सह (शब्द) २. ६७, ७४; ४. ७.
 सहहण (श्रद्धान) ७. ६७.
 सद्दा (श्रद्धा) १. ६; ३. १२.
 √सन्दुम P. (प्र-दीप्)
 सन्दुमइ (प्रदीप्यते) ६. १०३.
 √सन्धुक् P. (प्र-दीप्)
 सन्धुक्कइ (प्रदीप्यते) ६. १०३.
 √सन्नाम P. (आ-दृ)
 सन्नामिअ (आदृत) ६. ५१.
 √सन्नुम P. (छादय्)
 सन्नुमिअ (छादित) ६. १४.
 √सफराय
 सभराइअ (सफरायित) ४. ४४.
 सबम्हचरिअ (सब्रह्मचर्य) ३. २३.
 सबभाव (सद्भाव) ३. ४४.
 सभज्ज (सभार्य) ३. २.
 सभल (सफल) २. ५६; ८. ४६.
 १ सम (SK.=तुल्य) १. ५, १०, ८३;
 २. २८, ४१, ५९, ७५, ८९;
 ३. ४३, ४८; ४. २९; ५. ५१,
 ७२; ७. ९८.
 २ सम (शम) ७. १०; ८. ८.
 ३ सम (श्रम) १. ९०; २. १; ६. ९.
 १ समअ (समय=काल) ४. १५; ५.
 ७, ९, १०१. समय ५. १२, ४६.

२ समभ (समय=सिद्धान्त) ७. ४३.

समय ७. ३९; ८. २०.

समं (समम्) ७. ६२.

समग्ग (समग्र) ७. ९६.

१ समत्त (समस्त) ३. १४; ८. २७.

२ समत्त (सम्यक्त्व) ८. ५२.

समत्तण ,, ८. ३४.

समभाव (SK.) ४. ६३.

समय S. समभ.

समर (SK.) २. ५७. ६. ५१, ५८,
८३.

समरी (शबरी) २. ६६.

सम-हर (श्रमहर) ३. १०.

समहिअ (समधिक) १. ३७.

√समाण P. (भुज्)

समाणइ (भुक्के) ६. ७४.

समाणु (समम्) ८. ६२.

√समार P. (समा-रच्)

समारीअ (समारचयत्) ६. ६०.

समारचण (समारचन) ६. ६१.

समिद्धि (समृद्धि) १. ३३.

समुह (संमुख) ४. ९, २६; ५. ९२;
६. १२; ७. ६१.

सम्भली (शंभली) ४. ५५.

सम्म (शर्मन्) १. २३; ८. ६३.

सम्मत्त (सम्यक्त्व) ७. ४३.

सय (शत) ६. ३७.

सयं (स्वयम्) १. १९, ७७; २. २;
४. १७; ५. ६९; ७. ७३.

सयठ (शकट) २. ३६.

सयण (शयन) १. ७१; ६. १०७;
८. १७.

सयराहं (शीघ्र) ५. ६२.

सयल (सकल) १. ३९; २. ३७;

३. २६; ७. १, ६९, ९५.

सयहुत्तं (शतकृत्वः) ३. ८३; ७.
१९.

सया (सदा) १. ४९; ७. ९०.

सयालुअ (शयालु) १. ४४.

१ सर (शर) २. ६; ३. ३, ३७, ४३;
६. १८, ५४, ५५, ६५; ७.
३२.

२ सर (स्वर) २. ७२, ८७; ३. ३४,
४०.

३ सर (स्मर) ३. २३, ३०, ३७, ५९.

४ सर (सरस्) ५. ६५.

सरअ (शरत्) १. ९, २१, ७८;
५. ५८. सरय ५. ४६, ६६.

सरण (शरण) २. ४५; ४. ५८; ७.
६०.

सररुह (सरोरुह) २. ७.

सरल (SK.) ४. २०.

सरलिअ (सरलित) २. ६.

सरसइ^० (सरस्वती) ८. १५.

सरस्सइ ,, ८. ८०.

सरि (सट्क्) १. ९०.

सरिआ (सरित्) १. ८; ३. १०.

सरिच्छ (सट्क्ष) १. ७८, ८७; २.
९०; ३. ३८; ४. ४३, ७२.

सरिस (सट्श) १. ९०; २. २९,
४२, ४४, ६४, ८५; ३. १८,
३९.

सरिसव (सर्षप) २. ३१; ५. ७०.

सरीर (शरीर) ७. १७, २७.

सरूब (स्वरूप) ५. ४६; ७. ८९.

सरोज (SK.) ७. ४१.

सरोमञ्ज (सरोमाञ्ज) ४. ७३.

सरोरुह (SK.) २. ७; ५. १०६.

सर्मद (शर्मद) ८. ८०.

√सलह P. (श्लाघ)

सलहिअ (श्लाघित) ६. ५४.

सलहिज्ज (श्लाघ्य) १. ४.

सलाह^१ (श्लाघा) ३. ४७.

सलिल (SK.) २. ३१, ६५; ३.

१०, ४६; ८. ८.

सलोण (सलावण्य) २. १४; ४.

३६.

सल्लई (सल्लकी) ५. २०, ४४.

सवल (शवल) २. ५६.

सविसेस (सविशेष) २. ६७.

सविह (सविध) ४. ६५; ७. ५६.

सवेण्ट (सवृन्त) ५. २७.

सवोण्ट ,, १. ८८.

सव्व (सर्व) १. २२, २३; २. ११,

७९, ८१; ३. ३५; ४. ६७,

६८, ७०, ७१; ५. ३, ५४,

८७; ६. १३, १०३; ७. ६१,

७७, ८८, ८९; ८. ४, ८,

१४, १६, १७, २३, ३०, ३१,

३६, ६२, ६४, ७७, ८३.

सव्वओ (सर्वतः) १. २८; ४. ५९;

६. १५.

सव्वङ्गिअ (सर्वाङ्गीण) ३. ७७.

सव्वञ्ज (सर्वज्ञ) ८. १२.

सव्वण्णु ,, १. ३९, ७२.

ससहर (शशधर) ८. २४.

ससा (स्वस) ४. ५०.

ससि (शशिन्) १. ६०; २. ६६;

३. ३१; ५. ८८; ६. ३, ११,

१२, २१; ८. १८.

ससि-कन्त (शशिकान्त) ६. १७.

ससिह (सस्पृह) ६. २३.

ससुर (श्वशुर) ६. ९.

√सस्ज

सज्जेइ (सज्जति) ५. ९७.

सज्जिअ (सज्जित) ४. २५.

√सह

सहइ (सहते) ५. ८९.

सहन्ति (सहन्ते) ३. ८४.

१√सह P. (राज्)

सहइ (राजते) १. ३, ६३; २. ५४;

४. ३.

सहिअ (राजित) ४. ३९; ६. ६३.

२ सह (SK.) १. ५०, ८८, ८९; ४.

६६.

सह^० (सभा) १. ४.

सहचर (SK.) ६. ३५.

सहज (SK.) ८. ८१.

सहल (सफल) २. ५६, ७९; ७.

७७.

सहस्स (सहस्र) ७. ५३.

सहा (सभा) १. ४३; ६. ३६, ३९.

सहाव (स्वभाव) ४. २०.

सहिअ (सहित) १. ८७.

सहि-अण (सखीजन) ५. ९६.

सही (सखी) ४. ४, १०, १२, १३,

१५, ५४; ५. ४५, ४९, ५०,

९७; ८. १८.

सहुं (सह) ८. ६५.

साड (स्वाड) ४. ३३.

साग (शाक) २. १६.

सागय (त्वागत) ३. ३०.

√साध्

शाहदि (साधयति) ८. २.

साहिअइ (साध्यते) ८. ५४.

१ साम (श्याम) २. ५८.

२ साम (SK.) ३. ५७.

√सामग्ग P. (खिष्)

सामग्गिअ (खिष्ट) ७. ३५.

सामच्छ (सामर्थ्य) ३. १.

सामत्थ ,, ३. १.

१√सामय P. (प्रति-ईक्ष्)

सामइअ (प्रतीक्षित) ७. ३८.

२ सामय (श्यामाक) १. ४९.

सामल (श्यामल) १. ५७.

सामा (श्यामा) ३. २९.

सामाइअ (सामायिक) ८. ७६.

सामि (स्वामिन्) १. १; ६. ४४,

४६; ७. ३७.

सामिद्धि (समृद्धि) १. ३३.

सामिय (स्वामिन्) १. ६७.

√सार P. (प्र-ह)

सारन्त (प्रहरत्) ६. ५२.

सारङ्गि (शार्ङ्गिन्) ३. ४७.

√सारव P. (समा-रच्)

सारविअ (समारचित) ६. ६०.

सारस (SK.) ५. ४८, ५३.

सारसय (सारस) ५. ४६.

सारिच्छ (सट्क्ष) १. ४५.

साल (SK.) ५. १६, २०.

सालभञ्जी (शालभञ्जिका) ४. ३१.

साला (शाला) ३. ११.

सालाहण (सातवाहन) १. ५; २. ४१.

सालि (शालि) ५. ५१, ५३.

°सालि (°शालिन्) ३. ७८.

साव (शाप) २. २६.

सासन-देवी (शासनदेवी) २. ८०.

१√साह P. (कथ्)

साहसु (कथय) ६. २.

२ साह (सर्व) ८. ३०.

√साहट्ट P. (सम्-ट्ट)

साहट्टिअ (संघट्ट) ६. ५१.

साहण (साधन) १. ३४.

साहु (साधु) २. ३१, ५९; ४.

३५, ३६; ७. ४३, ६६, ६७;

८. ३४, ४५.

सिआवाइ (स्यादादिन्) ३. ५३.

सिइ-पावरण (शितिप्रावरण=वलराम)

२. २०.

सिंहदत्त (SK.) १. ६१.

सिक्ख° (शिक्षा) २. ८८.

सिक्खा ,, १. ५०; २. ५०.

सिङ्ग (शृङ्ग) १. ८१.

√सिच्

सित्त (सिक्त) २. ६५.

+अभि. अहिसित्त (अभिषिक्त) ३. ८३.

+निर्. नीसित्त (निःषिक्त) १. ३२.

सिजिर (स्वेत्त) ७. ६०.

√सिञ्च P. (सिञ्च्)

सिधीअ (असिञ्चत्) ४. ३२.

सिधिअ (सिक्त) ६. ६१.

सिद्धिल (शिथिल) १. ६०.

सिद्धिलिज (शिथिलित) २. ४३; ३.

६.

सिणेह (लेह) ४. ४; ६. ७८; ७.

१४.

सिद्धन्त (सिद्धान्त) ७. ४०.

सिद्धि (SK.) ७. ६०.

√सिध्

सिज्झइ (सिध्यति) ७. ५६; ८.

६४.

सिज्झउ (सिध्यतु) ८. ६६.

सिज्झिज्झइ (सिध्यते) ८. २२.

सिद्ध २. १०; ७. ३,

६०, ६१, ८९.

सिनेह (लेह) ८. ७.

सिन्दुवार (SK.) ३. १६.

सिन्धव (सैन्धव) २. ३.

सिन्धुर (SK.) ६. ४९.

सिन्धु-वइ (सिन्धुपति) ६. ७३.

सिन्न S. सेन्न.

√सिप्प P. (लिह् वा सिच् वा)

सिप्पन्ती (लिखमाना वा सिच्यमाना
वा) ७. ९०.

सिप्पि (शुक्ति) ३. ७०.

√सिम्प P. (सिच्)

सिम्पिअ (सिक्त) ६. ६१.

सिर (शिरस्) १. २२, २९, ५१;

२. ८, ४१, ५७; ३. १०; ७.

६९; ८. ४७.

सिरक्क (शिरस्क) ६. ६३, ८४.

सिरत्ताण (शिरत्ताण) ६. ६९.

सिरा (शिरा) २. ७२.

सिरि° (श्री) १. १, २८; २. ५४;

३. ४०, ४१, ४९, ६२; ५.

६०, ७९; ६. ३१, ३९, ५८,

७२; ७. ३२, ३५, ३७, ९५.

सिरिकण्ठ (श्रीकण्ठ) २. २९.

सिरि-णिहुवय (श्रीकाम) ६. ३१.

सिरि-नयर (श्रीनगर) ६. ७२.

सिरिफल (श्रीफल) ५. ७.

सिरिमन्त (श्रीमन्त) ३. ८३.

सिरिस (शिरीष) ३. ४२; ४. २४.

सिरि-हर (श्रीहर=श्रीहरणकर्तृ) ४. ३८.

१ सिरि (श्री) १. ४०; २. ४२; ३.

३०, ३४, ४५; ४. १, ५, ७,

४९; ६. १३, १६, ३१, ३८,

७२, ८४; ७. ११, ३१, ३४,

३५, ४६, ८८; ८. ११.

२ सिरि (श्री=स्त्रीविशेष) ५. ६१.

सिरिस (शिरीष) ३. ३३.

सिल° (शिला) १. ३.

सिला ,, २. १६.

सिलिन्ध (शिलीन्ध) ५. १६.

१ सिव (शिव=सदाशिव) ६. ५२.

२ सिव (शिव=कल्याण) ७. ४०; ८.

२०, २८, ३९, ४१, ७१, ७८,

८०.

सिविण (स्वप्न) १. ३४; २. ६६;

३. ५४.

सिविर (शिविर) ६. ८०.

सिसिर (शिशिर) ३. ४०; ५. ६६.

सिद्ध (शिथु) ३. ६६; ६. १०१.

१√सिह P. (स्पृह)

सिह (स्पृहयति) ४. २३.

सिह (स्पृहित) ३. ८१.

२√सिह P. (काह)

सिह (काहति) ४. ४९; ७. ३०.

सिहणिज्ज (काहणीय) ७. ३७.

सिहर (शिखर) १. ३; ४. ३२.

सिहा (शिखा) ६. ३२.

सीअ^० (सीता) २. २.

सीअर^० (सीकर) २. ३०.

सीअल (शीतल) ३. ८; ४. १.

सीयल ३. ३१.

सीअलअ ,, ३. १०.

सीअर (शीकर) २. ३०; ६. ६१.

सीर (SK.) २. २०.

सील (शील) ४. १३; ७. २२, २६, ३०, ४९.

१√सीस P. (कथ)

सीससु (कथय) ६. १.

२सीस (शिष्य) १. ३१, ८७; ३. १९, २६.

३सीस (शिरस्) १. ६; २. ४७; ६. ७०.

सीह (सिह) २. ७०; ६. ४८, ५६.

सीहर (शीकर) २. ३०.

सुअ (सुत) ३. १७.

सुअ S. शु.

सुअ-देवआ (श्रुतदेवता) ७. ७१.

सुअ-देवी (श्रुतदेवी) ७. ६९, ७०, ७२, ७३, ७४, ७७, ७८, ७९, ८१, ८४, ८५, ९१.

सुआ (सुता) ३. ३६; ७. ८.

१सुह (शुचि) २. ३९; ६. ८१.

२सुह (श्रुति) १. ७९.

सुवमाल (सुकुमार) २. १४.

सुवरिस (सुपुरुष) १. ५.

सुकुसुम (SK.) २. २१.

१सुक (शुक्) ३. ५२.

२सुक (शुल्क) २. ८७.

सुक्ख (सुख) ७. ३७, ३८; ८. ७८.

सुग (शुक) ५. ८, ४६, ५३.

सुगन्ध (SK.) ४. ६.

सुगी (शुकी) ५. ८.

सुगुरु (SK.) ८. ३८.

सुव (सुख) ८. ४५, ५६.

सुङ्ग (शुल्क) २. ८७.

सुणई (शुनकी) ७. ३०.

सुण्ड (शौण्ड) २. ९.

सुणहयर (सुक्ष्मतर) १. ७२.

सुण्हा (सुधा) २. ६८.

सुण्हाल-चिन्ध (सालालचिह्न=वृषभ-चिह्न) १. ५१.

सुतारा (SK.=आभरणविशेष) २. २१.

सुत्ति (शुक्ति) ३. ७१.

सुथिर (सुस्थिर) ८. ६७.

सुदढ (सुदढ) ३. ५१.

सुद्ध (शुद्ध) ८. ७.

सुद्धि (शुद्धि) ८. २०, ३८.

सुद्धि-गर (शुद्धिकर) ८. ४५.

सुधम्म (सुधर्मन्=सुधर्मस्वामिन्) ७. ३९.

सुधा (SK.) ८. २४.

सुनीविआ (सुनीविका) २. ६७.

सुन्दर (सौन्दर्य) १. ४०; २. ९;
 ३. २३, ४३, ४४; ५. १२.
 सुपद्वद्व (सुप्रतिष्ठ) १. २८; २. ४०.
 सुपञ्जल (सुप्राञ्जल) ८. ३.
 सुपडाय (सुपताक) २. ४०.
 सुपरिद्व (सुप्रतिष्ठ) १. २८.
 सुमण (सुमनस्) १. २३.
 √सुमर P. (स्मृ)
 सुमरन्त (स्मरत्) ६. ४५.
 सुमरण (स्मरण) ७. ९५.
 सुमिण (स्वप्न) १. ३४.
 सुर (SK.) २. २४; ३. ६५; ४.
 ४५; ५. ५१, ५८.
 सुर-घणु (सुरधनुस्) ६. २२.
 सुर-पुरी (SK.) १. २६.
 √सुरभय
 सुरहेइ (सुरभयति) १. २२; ५.
 ५४.
 सुर-वहु° (सुरवधू) ७. ९१.
 सुर-वहु " ६. ४२.
 सुरहि (सुरभि) २. २१, २५; ३.
 ५; ५. ५४.
 सुरी (SK.) ७. १०१.
 सुरुघज (सुप्रज) ३. ५८.
 सुव (स्व) ३. ५९.
 सुवण्णमय (सुवर्णमय) २. ४४.
 सुवन्न (सुवर्ण) २. ४९.
 सुवयंसा (सुवयस्या) ४. ५३.
 सुवे (शस्) ३. ५८.
 सुसा (सुधा) २. ६८.
 सुसावग (सुश्रावक) ८. २९.
 सुसीअ (सुशीत) २. ३०.

१ सुह (सुख) ४. २१; ५. ८६; ७.
 ४७, ५१; ८. १४, २८, २९,
 ३३, ४३, ५५, ५९.
 २ सुह (शुभ) २. ४५; ८. ७८.
 १ सुहअ (शुभद) २. २४.
 २ सुहअ (सुभग) २. ३३. सुहय १. ७०.
 ३ सुहअ (सुखद) ३. ७.
 सुह-कर (सुखकर शुभकरवा) २. २३.
 सुह-गर (शुभकर) ८. ५२.
 सुहड (सुभट) ६. ४२, ५३, ६९,
 ८४.
 १ सुहद (शुभद) २. २४.
 २ सुहद (सुखद) ५. ४९.
 सुहय S. सुहअ.
 सुहयर (शुभतर) २. २३.
 सुह-यरी (सुखकरी) २. ६९.
 सुहा (सुधा) ७. ३६.
 सुहिअ (सुखित) ६. ११; ८. ३१.
 सुहुम (सुक्ष्म) ३. ५८.
 सूअ (सूत) १. ४८; ५. ८८.
 √सूड P. (भञ्ज)
 सुडिअ (भञ्ज) ६. ६९.
 १ √सूर P. (भञ्ज)
 सुरिअ (भञ्ज) ६. ६९.
 २ सूर (SK.) १. ५८, ५९, ६३, ६५;
 ८. १८.
 सूळ (शूल) २. २०.
 सूसास (सोच्छ्रास) २. ९.
 √सु
 सारहु (सारयत्) ८. १८.
 +अनु. अणुसरेइ (अनुसरति) ४.
 ७४.

- अणुसरहु (अनुसरत) ८. ६०.
 —अणुसरिअ (अनुसृत) ३. ३६.
 +अप. ओसर (अपसर) ४. ५२.
 +उत्. ऊसरिअ (उत्सारित) २. ९१.
 +उप. उवसरिअ (उपसृत) ६. २९.
 +निस्. नीसरन्त (निःसरत्) ६. ४९.
 +प्र. पसरिअ (प्रसृत) ६. ४८.

√सृज्

- +व्युत्. वोसरिन्त (व्युत्सृजत्) ७. ६३.
 +वि. विसृजिअ (विसृज्य) १. ८२.

√सृप्

- +उप. उवसप्पन्ति (उपसर्पन्ति) १. ५०.
 —उवसप्पिउं (उपसर्पितुम्) ६. ९४.

सेअ (स्वेद) २. ८९; ५. १०२; ७. १६.

सेअणअ (सेचनक) ६. ६१.

सेउ (सेतु) ७. ८७.

सेज् (शय्या) ३. २.

सेजा ,, १. ४०; ५. ९७.

सेणा (सिना) ६. ७९.

सेणिअ (सैनिक) ६. ८२, ९१.

सेन्न (सैन्य) २. ३; ६. ६३, ९०, ९३. सिन्न २. ३; ६. ९२.

सेफ (खिप्पम्) ३. २०.

सेय (श्रेयस्) १. २३.

सेर (स्मेर) ३. ३३.

सेल (शैल) २. २, २८; ७. ७८; ८. १०.

सेह (कुन्त) १. ३९; २. १८; ६. ६६.

√सेव्

सेवणहं (सेवितुम्) ८. ७८.

सेवा (SK.) ३. ४६; ७. २.

सेवेअव्व (सेवितव्य) ८. ३४.

सेव्वं (सेवा) ३. ४६.

सेस (शेष) ६. १००; ७. ९७.

√सेह P. (नश्)

सेहइ (नश्यति) ७. २२.

सेहर (शेखर) ३. ६३.

सेहालिआ (शेफालिका) ५. ५९; ६. ८.

सोअ (शोक) ७. ५२.

सोअमल्ल (सौकुमार्य) ३. २५.

सोअरा (सोदरा) ४. ४.

सोक्ख (सौख्य) ७. ६.

सोक्खडा ,, ८. ५५.

सोडीर (शौटीर्य) ३. २३.

सोत्त (स्रोतस्) ३. ४६.

सोमाल (सुकुमार) २. १४.

√सोह P. (क्षिप्)

सोहिज्जइ (क्षिप्यते) ६. ९७.

सोवओग (सोपयोग) २. ५९.

सोहा (शोभा) २. ४१.

सोहिह्ल (शोभावत्) १. ७३.

√स्खल्

खलइ (स्खलति) ५. ५१.

खलिअ (स्खलित) ३. २१.

+प्रति. पडिखलिज्जन्त (प्रतिस्खल्यमान) १. ६९.

√स्तम्भ

- ठड् (स्तब्ध) ३. ११.
 ठम्भिञ (स्तम्भित) २. ८६.
 थम्भिञ ,, २. ८६.
 थम्भेविणु (स्तम्भित्वा) ८. २२.
 +प्रति. पडिखम्भिञ (प्रतिस्तम्भित)
 २. ८६.

√स्तु

- शुणइ (स्तौति) १. ६.
 शुणन्ति (स्तुवन्ति) १. ६६.
 शुणिञ्जइ (स्तूयते) ७. ७१, ७६.
 शुव्वइ ,, ७. ७६.
 थविञ (स्तुत) ३. ८१.
 शुणिञ ,, २. २३; ७. ६९.
 शुव्वन्त (स्तूयमान) ७. ७२.
 शुणिय (स्तुत्वा) १. ७२.

√स्तृ

- +अव. ओच्छरिञ (अवस्तृत) ३.
 १९; ६. १०.
 -ओच्छरिय (अवस्तृत) २. ७६.
 +वि. वित्थरिञ (विस्तृत) ७. ६५.

√स्त्यै

- ठीण (स्त्यान) ३. ८.
 थीण ,, १. ५५; ३. ८.

√स्था

- ठाइ (तिष्ठति) ८. १५.
 ठवइ (स्थापयति) ८. ५३.
 ठिञ (स्थित) १. ७५; २. ८७;
 ३. २२, ७४; ८.
 ३५, ३६, ६७.
 °ठ्ठिञ ,, ३. ९; ६. ४२.
 °त्थिञ ,, ६. ११.

- ठवि (स्थापयित्वा) ८. ८३.
 +अधि. अहिठ्ठिञ (अधिष्ठित) ६.
 २६.
 +उत्. उट्ठइ (उत्तिष्ठते) ८. २५.
 -उट्ठन्ति (उत्तिष्ठन्ति) १. ५२.
 -उट्ठिञ (उत्थित) १. ५३; ४.
 ९; ६. १२.
 -ओट्ठिञ ,, १. ७१.
 +सम्. संठविञ (संस्थापित) १.
 ४७.
 -संठाविञ ,, १. ४७.

√स्त्रा

- ण्हापइ (स्त्रात) ५. २३.
 ण्हायइ ,, ५. २२.
 ण्हाय (कृतस्त्रान) ५. ९०.
 सिनात ,, ८. ८.
 न्हाउं (स्त्रात्वा) ६. ११.
 न्हाऊण ,, १. ६४.

√स्त्रिह्

- णिइ (स्त्रिण्ध) २. ३७; ३. ५४.
 सणिइ ,, ३. ५४.
 सिणिइ ,, ३. ५४.

√स्फाटय्

- +परि. परिफाडिञ (परिस्फाटित)
 ७. १८.

√स्फुद

- फुट्ठिञ (स्फुटित) ७. ६४.
 फुडिञ ,, ३. ३२.

√स्फुर

- फुरन्ति (स्फुरन्ति) ५. ५६.
 +वि. विफुरन्ति (विस्फुरन्ति) ५.
 ६७.
 -विफुरन्ते ,, ५. ६६.

√स्मृ

- सुमरि (स्मर) ८. ४२.
सरन्त (स्मरत्) ६. ४६.
सुमरिअ (स्मृत्वा) ३. ५५.
+अनु. अणुसरन्त (अनुस्मरत्)
७. ४९.

√स्वप्

- सुवइ (स्वपिति) १. ४४.
सोवइ ,, १. ४४.
सुअन्ति (स्वपन्ति) ६. १००.
सुत्त (सुप्त) ३. ३२; ४. ७.

ह

- १ हंस (SK.) ५. ४६, ४९, ६५.
२ हंस (SK.=आत्मा) ८. १५.
हंहो (SK.=संबोधने) ७. ९४.

√हक् P. (नि-सिध्)

- हक्किअ (निषिद्ध) ६. ६७.
हक्कमाण (निषेधत्) ६. ९१.

√हक्खुव P. (उत्-क्षिप्)

- हक्खुविअ (उत्क्षिप्त) ६. ९८.
हज्जे (चेत्याह्वाने) ७. १०१.

√हण P. (श्रु)

- हणिअ (श्रुत) ६. ३९.
हणुमन्त (हनुमत्) १. ७४.
हणुमा ,, ३. ८४.
हत्थ (हस्त) १. ७८; २. १०; ३.
६९; ४. २८; ५. ४२; ६. ९८.
हत्थि (हस्तिन्) ६. ७६.
हद्धी (निर्वेदे) ४. ८.

√हन्

- हणइ (हन्ति) ७. २७.
हम्मइ ,, ७. ७९.

- हणीअ (जघान) ४. ४७.
हणिही (हनिष्यति) ४. २२.
हणिज्जइ (हन्यते) ७. ७८.
हणिज्जय ,, ७. ७७.
हम्मइ ,, ७. ७७; ७८.
हणिअ (हत) ३. २४, ५६, ८४.
हय ,, १. ७, ४९, ६५,
८९; २. ३; ४. ४२.
हणन्तअ (घ्नत्) ८. २५.
हण्ण (हत्वा) ७. ७९.
+आ. आहअ (आहत) ३. २९.
-आहय ,, ४. ४२.

हन्तव्व (हन्तव्य) ७. ७९.

- हन्द (गृहाणार्थे) ४. ३.
हन्दि (विकल्पे) ४. २. (सत्ते) ४. २.
(पश्चात्तापे) ४. २. (निश्चये) ४. २.
(विषादे) ४. २. (गृहाणार्थे)
४. ३.

- हय (SK.) २. ६३, ८७; ६. ६४,
७६, ९०.

- १ हर (SK.) १. २६, ३७; ३. ४४.

- २ हर S. घर.

- हरअ S. घर.

- हरडई (हरीतकी) १. ६५.

- १ हरण (SK.) १. ८२; २. ४५, ४६,
६६, ७०, ८९; ३. २८, ३७,
३८, ५२, ५. ७३.

- २ हरण (अहण) ७. ४८.

- हरय S. घर.

- १ हरि (SK.=विष्णु) १. २६, ३०,
४०, ४४, ४७.

- २ हरि (SK.=इन्द्र) ७. ९७.

- ३ हरि (SK.=सिंह) २. १.
 हरिअन्द (हरिअन्द) ३. ३९.
 हरिआ (न्हीका) ७. ९.
 हरिआल (हरिताल) ३. ६१.
 हरिण (SK.) ५. ७५.
 हरिणच्छी (हरिणाक्षी) ३. ६७.
 हरिसे (हर्ष) १. १४; ३. ५०, ६५;
 ४. २३; ५. १४, ७८, ८६;
 ६. १३, २७, ७६; ७. ६५.
 हरिसओ (हर्षतः) ५. ९४.
 हरे (संभाषणे रतिकलहे क्षेपे च) ४.
 १३.
 हलइ° (हरिद्रा) १. ५८; ४. ५०.
 हलदि° ,, १. ५९; ४. ५०.
 हलबोल (कोलाहल) ४. ७१.
 हला (SK.) ४. १०.
 हलिआर (हरिताल) ३. ६१.
 हलिइ° (हरिद्रा) २. ६३.
 हलिदि° ,, १. ५९.
 हलिदी ,, ७. १६.
 हलुअ (लघुक) ३. ६१.
 हले (सख्या आमन्त्रणे) ४. १०.
 हलुप्फल (औत्सुक्य) ५. ७४.
 हव S. भू.

√हस्

- हसइ (हसति) ५. ६४.
 हसप ,, ५. ७१.
 हसेइ ,, ४. १२.
 हससि ५. ६५, ७१.
 हसामु (हसामि) ५. ९६.
 हसामो (हसामः) ५. ९९.

- हसउ (हसतु) ५. ८४, ९६.
 हसेउ ,, ५. ८४.
 हसन्तु ५. ९९.
 हससु (हस) ५. ९६.
 हसह (हसत) ५. ९९.
 हासाविअ (हासित) ५. ७८.
 हसन्तअ (हसत्) ५. १०६.
 हसई (हसन्ती) ५. १०६.
 हसन्तीआ ,, ४. ४२.
 हसिऊणं (हसित्वा) ५. ८२.
 +उप. उवहससे (उपहससि) ५.
 ६५.
 —उवहसिअ (उपहसित) २. १९.
 —ऊहसिअ ,, २. १९.
 —ओहसिअ ,, २. १९.
 —उवहसमाणी (उपहसन्ती) ५.
 १०६.
 +वि. विहसइ (विहसति) ५. ८३.
 —विहसप ,, ५. ६४.
 —विहसेइ ,, ५. ८३.
 —विहसिहिइ (विहसिष्यति) ५. ८३.
 —विहसेहिइ ,, ५. ८३.
 —विहसेअ (विहसेत्) ५. ८५.
 —विहसेआ ,, ५. ८५.
 —विहसिय (विहसित) ५. ९.
 —विहसन्त (विहसत्) ३. ८८; ५.
 ८४, १०६.
 —विहसेन्त ,, ५. ८४.
 —विहसन्ती ५. १०६.
 —विहसिउं (विहसितुम्) ५. ८२.
 —विहसेउं ,, ५. ८२.
 —विहसेऊण (विहस्य) ५. ८२.

हसिर (हसनशील) ३. ७४, ८९;
७. ४१.

√हस्तय्

हस्थउ (हस्तयतु) ८. ३८.

√हा

हीण (हीन) १. ६६.

हाणि (हानि) ७. ७.

हार (SK.) १. ४३; २. ३८; ४.
६८; ६. २९.

√हारव P. (नाशय्)

हारविअ (नाशित) ६. २०.

हारावलि (SK.) ४. ४२.

°हारि (हारिन्) ३. ४३.

हाहा (SK.) ५. ५१.

हि (SK.) ५. ७९; ८. १७.

हिअ (हृदय) २. ७५; ५. ८४; ६.
२९.

हिअअ ,, १. ८०; २. ४७,
७५; ६. १७, २७, ३६; ७.
२८, ३१, ८१. हिअय ३. ५१;
६. १०१; ७. १९, २०, २९,
४५. हिअय ३. ३५.

हिअउल्ल (हृदयक) ८. ७३.

हित (SK.) ८. २७.

हितपक (हृदय) ८. ७.

हित्थ (अस्त) ३. ६७, ७३.

हिदा (हिता) ८. ५.

हिन्ताल (SK.) ३. ६५.

हिम-गिरि (SK.) ८. २०.

हियय S. हिअअ.

हिर (किलार्थे) ४. ७.

हिरिआ (हीका) ३. ४९; ७. ३०.

ही (खेदे) ७. २, ७, १७.

हीमाणहे (निर्वेदे) ७. १०२. (आश्चर्ये)
७. १०२.

हीर (हर) १. ३७.

हीही (विदूषकाणां हर्षय्योत्तने) ७.
१०२.

१√हु

हुणह (जुहोति) ७. ७०.

हुणिअश् (हूयते) ७. ७१.

हुणिअण ,, ७. ७५.

हुव्वश् ,, ७. ७१, ७५.

२हु (निश्चये) १. ५, ६, १६, १७;
२. ५९, ६०, ६५; ३. ५८, ७६,
८१, ८२; ४. ११, ६५, ७१,
७३; ५. १२, ९६, १०१; ७.
६, १६, २६, २८, ४३, ६२,
८७; ८. १६, २४, ६९, ७४.
(ऊहे) ४. ११. (संभावने) ४.
११, २२; ६. ९९. (संशये) ४.
१२. (विस्मये) ४. १२, ४९.

३हु (पादपूरणे) ८. २६, २७, ४९.

हुं (दाने) ४. १०. (पृच्छायाम्) ४.
११. (निवारणे) ४. ११.

हुच्च S. भू.

हुप्प S. भू.

हुल्लण (क्षेपण) ६. ९७.

हुव S. भू.

हुहुरु (एतद्रूपशब्द) ८. ६८.

हूण (SK.) ४. ६१.

√ह

हरश् (हरति) ५. ६.

हरउ (हरतु) ७. ४२.

हरिअ (हृत) १. २६.

हरिज्जन्ती (हियमाणा) ७. ८६.

+अप. अवहरमाण (अपहरमाण)
१. १.

+उत्. उद्धरिअ (उद्धरित) ६. ३५.

+परि. परिहरि (परिहर) ८. १४,
४८.+प्र. पहरिउं (प्रहर्तुम्) ६. ५२,
५४.

+वि. विहरडु (विहरतु) ७. ९३.

+व्या. वाहरिज्जन्ती (व्याहियमा-
णा) ७. ८९.

+सम्. संहर ४. ५८.

हेह (अधःस्थल) ३. ७२; ५. ५१.

हेमन्त (SK.) ५. ६६.

हो S. भू.

√हल

+वि. विहल्लिआ (विहल्ला) ३.

२१.

-विहल्लिअ (विहल्लित) ३. ४३.

APPENDIX,
BEING
THE EIGHTH ADHYÂYA (CHAPTER)
OF
SIDDHA-HEMACHANDRA
(HEMACHANDRA'S GRAMMAR)
WITH
HIS OWN COMMENTARY, PRAKÂŚIKÂ.

परिशिष्टम् ।

आचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितस्य

सिद्धहेमचन्द्राभिधस्य शब्दानुशासनस्य

प्रकाशिकानामस्वोपज्ञवृत्तिसहितस्याष्टमोऽध्यायः ॥

1. The first part of the paper is devoted to a general discussion of the problem.

2. The second part is devoted to a detailed study of the case

(1) $\alpha = 1$, $\beta = 1$, $\gamma = 1$.

3. The third part is devoted to a detailed study of the case

(2) $\alpha = 1$, $\beta = 1$, $\gamma = 2$.

4. The fourth part is devoted to a detailed study of the case

(3) $\alpha = 1$, $\beta = 2$, $\gamma = 1$.

5. The fifth part is devoted to a detailed study of the case

(4) $\alpha = 1$, $\beta = 1$, $\gamma = 1$, $\delta = 1$.

6. The sixth part is devoted to a detailed study of the case

ॐ ॥ अथ प्राकृतम् ॥ १ ॥

अथशब्द आनन्तर्यार्थोधिकारार्थश्च ॥ प्रकृतिः संस्कृतम् । तत्र भवं
तत आगतं वा प्राकृतम् । संस्कृतानन्तरं प्राकृतमधिक्रियते ॥ संस्कृता-
नन्तरं च प्राकृतस्यानुशासनं सिद्धसाध्यमानभेदसंस्कृतयोर्नेरेव तस्य
लक्षणं न देश्यस्य इति ज्ञापनार्थम् । संस्कृतसमं तु संस्कृतलक्षणेनैव
गतार्थम् । प्राकृते च प्रकृतिप्रत्ययलिङ्गकारकसमाससंज्ञादयः संस्कृत-
वद् वेदितव्याः ॥ लोकाद् इति च वर्तते । तेन ऋ-ऋ-लृ-लृ-ऐ-औ-ङ-
व-श-ष-विसर्जनीय-प्लुत-वर्जो वर्णसमाम्नायो लोकाद् अवगन्तव्यः ।
ङ-वौ स्ववर्ग्यसंयुक्तौ भवत एव । ऐदौतौ च केषांचित् । कैतवम् ।
कैअवं ॥ सौन्दर्यम् । सौअरिअं ॥ कौरवाः । कौरवा ॥ तर्था अस्वरं
व्यञ्जनं द्विवचनं चतुर्थीबहुवचनं च न भवति ॥

बहुलम् ॥ २ ॥

बहुलम् इत्यधिकृतं वेदितव्यम् आशास्त्रपरिसमाप्तेः ॥ ततश्च ।
कचित् प्रवृत्तिः कचिद् अप्रवृत्तिः कचिद् विभाषा कचिद् अन्यदेव
भवति । तच्च यथास्थानं दर्शयिष्यामः ॥

आर्षम् ॥ ३ ॥

ऋषीणाम् इदम् आर्षम् । आर्षं प्राकृतं बहुलं भवति । तदपि
यथास्थानं दर्शयिष्यामः । आर्षे हि सर्वे विधयो विकल्प्यन्ते ॥

दीर्घ-ह्रस्वौ मिथो वृत्तौ ॥ ४ ॥

वृत्तौ समासे स्वराणां दीर्घह्रस्वौ बहुलं भवतः । मिथः परस्परम् ॥
तत्र ह्रस्वस्य दीर्घः । अन्तर्वेदिः । अन्ता-वेई ॥ सप्तविंशतिः । सत्ता-

१ P ॐ नमः सिद्धेभ्यः. २ B ०१ प्रा०. ३ A प्राकृतातु०. ४ B योनेरिव.
५ B ०७व्यो. ६ P B ०१०. ७ A B सौअ०. ८ B ०था च अ०.

वीसा ॥ कचिन्न भवति । जुवइ-अणो ॥ कचिद् विकल्पः । वारी-मई
 वारि-मई ॥ भुजयन्नम् । भुआ-यन्तं भुअ-यन्तं ॥ पतिगृहम् । पई-हरं
 पइ-हरं ॥ वेलू-वणं वेलु-वणं ॥ दीर्घस्य ह्रस्वः । निअम्बसिल^२-खलिअ-
 वीइ-मालस्स ॥ कचिद् विकल्पः । जँउण-यडं जँउणा-यडं । नइ-सोत्तं
 नई-सोत्तं । गौरि-हरं गौरी-हरं । वहु-मुहं वहु-मुहं ॥

पदयोः संधिर्वा ॥ ५ ॥

संस्कृतोक्तः संधिः सर्वः प्राकृते पदयोर्व्यवस्थितविभाषया भवति ॥
 वासेसी वास-इसी । विसमायवो विसम-आयवो । दहि-ईसरो
 दहीसरो । साउअयं साउ-उअयं ॥ पदयोरिति किम् । पाओ । पई ।
 वेत्थाओ । मुद्दाइ । मुद्दाए । महइ । महए ॥ बहुलाधिकांरात्
 कचिद् एकपदेपि । काहिइ काही । बिइओ बीओ ॥

न युवर्णस्यास्वे ॥ ६ ॥

इवर्णस्य उवर्णस्य च अस्वे वर्णे परे संधिर्न भवति ॥ न वेरि-वग्गेवि
 अवयासो । वन्दामि अज्ज-वइरं ।

दणुइन्द-रुहिर-लित्तो सहइ उइन्दो नह-प्पहावलि-अरुणो ।

संज्ञा-वहु-अवऊढो णव-वारिहरोव्व विज्जुला-पडिभिन्नो ॥

युवर्णस्येति किम् ।

गूढोअर-तामरसाणुसारिणी भमर-पन्तिव्व ॥

अस्व इति किम् । पुहवीसो ॥

एदोतोः स्वरे ॥ ७ ॥

एकारओकारयोः स्वरे परे संधिर्न भवति ॥

वहुआइ नहुल्लिहणे आबन्धन्तीएँ कञ्चुअं अङ्गे ।

मयरद्धय-सर-धोरणि-धारा-छेअव्व दीसन्ति ॥

१ B ०^१ । वेणुवनं । वेळु^२ । २ A ०^२ ल अख^३ । ३ B गौरिहरं । ४ B गौरीहरं । ५ P वच्छा^४ ।
 ६ B छेउव्व ।

उवमासु अपज्जत्तेभ-कलभ-दन्तावहासमूरुजुअं ।
 तंचेव मैलिअ-विस-दण्ड-विरसमालक्खिमो एण्हि ॥
 अहो अच्छरिअं ॥ एदोतोरिति किम् ।
 अत्थालोअण-तरला इयर-कईणं भमन्ति बुद्धीओ ।
 अत्थैवेअ निरारम्भेमेन्ति हिअयं कइन्दाणं ॥

स्वरस्योद्धृत्ते ॥ ८ ॥

व्यञ्जनसंपृक्तः स्वरो व्यञ्जने लुप्ते योवशिष्यते स उद्धृत्त इहोच्यते ।
 स्वरस्य उद्धृत्ते स्वरे परे संधिर्न भवति ॥

विससिज्जन्त-महा-पसु-दंसण-संभम-परोप्परारुढा ।
 गयणेच्चिय गन्ध-उडिं कुणन्ति तुह कडल-णारीओ ॥

निसा-अरो । निसि-अरो । रयणी-अरो । मणुअत्तं ॥ बहुलाधिकारात्
 कचिद् विकल्पः । कुम्भ-आरो कुम्भारो । सु-उरिसो सूरिसो ॥
 कचित् संधिरेव । सालाहणो । चक्काओ ॥ अत एव प्रतिषेधात्
 समासेपि स्वरस्य संधौ भिन्नपदत्वम् ॥

त्यादेः ॥ ९ ॥

तिबादीनां स्वरस्य स्वरे परे संधिर्न भवति ॥ भवति इह । होइ इह ॥

लुक् ॥ १० ॥

स्वरस्य स्वरे परे बहुलं लुग् भवति ॥ त्रिदशेशः । तिअसीसो ॥
 निःश्वासोच्छ्वासौ । नीसासूसासा ॥

अन्त्यव्यञ्जनस्य ॥ ११ ॥

शब्दानां यद् अन्त्यव्यञ्जनं तस्य लुग् भवति ॥ जाव । ताव ।
 जसो । तमो । जम्मो ॥ समासे तु वाक्यविभक्त्यपेक्षायाम् अन्त्यत्वम्
 अनन्त्यत्वं च । तेनोभयमपि भवति । सद्धिक्खुः । सँभिक्खू ॥ सज्जनः ।
 सज्जणो ॥ एतद्गुणाः । एअ-गुणा ॥ तद्गुणाः । तग्गुणा ॥

१ B चेअ. २ A मिलिअ. ३ B अच्छच्चिअ. ४ B भमिति. ५ B यणिअ०.
 ६ B सद्धिक्खू. ७ B सज्जणो.

न श्रुदोः ॥ १२ ॥

श्रद् उद् इत्येतयोरन्त्यव्यञ्जनस्य लुग् न भवति ॥ सदहिअं । सद्दा ।
उग्गयं । उन्नयं ॥

निर्दुरोर्वा ॥ १३ ॥

निर्दुर् इत्येतयोरन्त्यव्यञ्जनस्य वा लुग् न भवति ॥ निस्सहं
नीसहं । दुस्सहो दूसहो । दुक्खिओ दुहिओ ॥

स्वरेन्तरश्च ॥ १४ ॥

अन्तरो निर्दुरोश्चान्त्यव्यञ्जनस्य स्वरे परे लुग् न भवति ॥ अन्त-
रप्पा ॥ निरन्तरं । निरवसेसं ॥ दुरुत्तरं । दुरवगाहं ॥ कचिद् भव-
त्यपि । अन्तोवैरि ॥

स्त्रियामादविद्युतः ॥ १५ ॥

स्त्रियां वर्त्तमानस्य शब्दस्यान्त्यव्यञ्जनस्य आत्वं भवति विद्युच्छब्दं
वर्जयित्वा । लुगपवादः ॥ सरित् । सरिआ ॥ प्रतिपद् । पाडिवआ ॥
संपद् । संपआ ॥ बहुलाधिकाराद् ईषत्स्पृष्टतरयश्रुतिरपि । सरिया ।
पौडिवया । संपया ॥ अविद्युत इति किम् । विज्जू ॥

रो रौ ॥ १६ ॥

स्त्रियां वर्त्तमानस्यान्त्यस्य रेफस्य रा इत्यादेशो भवति । आत्त्वा-
पवादः ॥ गिरा । धुरा । पुरा ॥

क्षुधो हा ॥ १७ ॥

क्षुध्शब्दस्यान्त्यव्यञ्जनस्य हादेशो भवति ॥ लुहा ॥

शरदादेरत् ॥ १८ ॥

शरदादेरन्त्यव्यञ्जनस्य अत् भवति ॥ शरद् । सरओ ॥ भिषक् ।
भिसओ ॥

दिक्-प्रावृषोः सः ॥ १९ ॥

एतयोरन्त्यव्यञ्जनस्य सो भवति ॥ दिसा । पाउसो ॥

आयुरप्सरसोर्वा ॥ २० ॥

एतयोरन्त्यव्यञ्जनस्य सो वा भवति ॥ दीहाउसो दीहाऊ । अच्छ-
रसा अच्छरा ॥

ककुभो हः ॥ २१ ॥

ककुभ्शब्दस्यान्त्यव्यञ्जनस्य हो भवति ॥ कउहा ॥

धनुषो वा ॥ २२ ॥

धनुःशब्दस्यान्त्यव्यञ्जनस्य हो वा भवति ॥ धणुहं धणू ॥

मोनुस्वारः ॥ २३ ॥

अन्त्यमकारस्यानुस्वारो भवति ॥ जलं फलं वच्छं गिरिं पेच्छ ॥
क्वचिद् अनन्त्यस्यापि । वणम्मि । वणंमि ॥

वा स्वरे मश्च ॥ २४ ॥

अन्त्यमकारस्य स्वरे परेनुस्वारो वा भवति । पक्षे लुगपवादो मस्य
मकारश्च भवति ॥ वन्दे उसभं अजिअं । उसभमजिअं च वन्दे ॥
बहुलाधिकाराद् अन्यस्यापि व्यञ्जनस्य मकारः । साक्षात् । सक्खं ॥
यत् । जं ॥ तत् । तं ॥ विष्वक् । वीसुं ॥ पृथक् । पिहं ॥ सम्यक् ।
सम्मं ॥ इहं । इहयं । आलेट्टुअं । इत्यादि ॥

ङ-ज-ण-नो व्यञ्जने ॥ २५ ॥

ङ व ण न इत्येतेषां स्थाने व्यञ्जने परे अनुस्वारो भवति ॥ ङ ।
पङ्क्तिः । पंती ॥ पराङ्मुखः । परंमुहो ॥ व । कञ्चुकः । कञ्चुओ ॥
लाञ्छनम् । लंछणं ॥ ण । षण्मुखः । छंमुहो ॥ उत्कण्ठा । उक्कंठा ॥
न । सन्ध्या । संज्ञा ॥ विन्ध्यः । विंज्ञो ॥

वक्रादावन्तः ॥ २६ ॥

वक्रादिषु यथादर्शनं प्रथमादेः स्वरस्य अन्त आगमरूपोनुस्वारो

भवति ॥ वंकं । तंसं । अंसुं । मंसू । पुंछं । गुंछं । मुंढा । पंसू । बुंधं ।
 कंकोडो । कुपलं । दंसणं । विंछिओ । गिंठी । मंजारो । एष्वाद्यस्य ॥
 वयंसो । मणंसी । मणंसिणी । मणंसिला । पडंसुआ । एषु द्वितीयस्य ॥
 अवरिं । अणिउंतयं । अइमुंतयं । अनयोस्तृतीयस्य ॥ वक्र । त्र्यस्र ।
 अश्रु । इमश्रु । पुच्छ । गुच्छ । मूर्द्धन् । पशुं । बुध्न । कर्कोट ।
 कुर्दमल । दर्शन । वृश्चिक । गृष्टि । मार्जार । वयस्य । मनस्विन् ।
 मनस्विनी । मनःशिला । प्रतिश्रुत् । उपरि । अतिमुक्तक । इत्यादि ॥
 क्वचिच्छन्दःपूरणेपि । देवं-नाग-सुवर्ण ॥ क्वचिन्न भवति । गिट्टी ।
 मञ्जारो । मणसिला । मणासिला ॥ आर्षे मणोसिला । अइमुत्तयं ॥

क्त्वा-स्यादेर्ण-स्वोर्वा ॥ २७ ॥

क्त्वायाः स्यादीनां च यौ णसू तयोरनुस्वारोन्तो वा भवति ॥
 क्त्वा । काऊणं काऊण । काउआणं काउआण ॥ स्यादि । वच्छेणं
 वच्छेण । वच्छेसुं वच्छेसु ॥ णस्वोरिति किम् । करिअ । अग्गिणो ॥

विंशत्यादेर्लुक् ॥ २८ ॥

विंशत्यादीनाम् अनुस्वारस्य लुक् भवति । विंशतिः । वीसा ॥
 त्रिंशत् । तीसा ॥ संस्कृतम् । सकयं ॥ संस्कारः । सक्कारो इत्यादि ॥

मांसादेर्वा ॥ २९ ॥

मांसादीनामनुस्वारस्य लुक् वा भवति । मासं मंसं । मासलं
 मंसलं । कासं कंसं । पासू पंसू । कह कहं । एव एवं । नूण नूणं ।
 इआणि इआणिं । दाणि दाणिं । कि करेमि किं करेमि । समुहं
 संमुहं । केसुंअं किसुअं । सीहो सिंघो ॥ मांस । मांसल । कांस्य ।
 पांसुं । कथम् । एवम् । नूनम् । इदानीम्^३ । दाणिं । किम् । संमुख ।
 किंशुक । सिंह इत्यादि ॥

१ B अंसू. A अंसू. २ A मंसू. ३ B °द्यस्यासीत्. ४ P माणंसी. ५ P माणं.
 ६ B कुञ्जल. ७ A मनःसिला. ८ P °च्छन्दसः पूं. ९ B मांसादेर°. १० B किसुअं.
 ११ A पांशु. १२ P °नीम् । किम् ।

वर्गेन्त्यो वा ॥ ३० ॥

अनुस्वारस्य वर्गे परे प्रत्यासत्तेस्तस्यैव वर्गस्यान्त्यो वा भवति ॥
पङ्को पङ्को । सङ्खो संखो । अङ्गणं अंगणं । लङ्घणं लंघणं । कञ्चुओ
कंचुओ । लञ्छणं लंछणं । अञ्जिअं अंजिअं । सञ्ज्ञा संज्ञा ।
कण्ठओ कंठओ । उक्कण्ठा उक्कंठा । कण्ठं कंठं । सण्ठो संठो ।
अन्तरं अंतरं । पन्थो पंथो । चन्दो चंदो । बन्धवो बंधवो । कम्पइ
कंपइ । वम्फइ वंफइ । कलम्बो कलंबो । आरम्भो आरंभो ॥ वर्ग
इति किम् । संसओ । संहरइ ॥ नित्यमिच्छन्त्यन्ये ॥

प्रावृट्-शरत्तरणयः पुंसि ॥ ३१ ॥

प्रावृट् शरत्तरणि इत्येते शब्दाः पुंसि पुल्लिङ्गे प्रयोक्तव्याः ॥ पाउसो ।
सरओ । एस तरणी ॥ तरणिशब्दस्य पुंस्त्रीलिङ्गत्वेन नियमार्थमुपा-
दानम् ॥

स्रमदाम-शिरो-नभः ॥ ३२ ॥

दामनशिरसूनभस्वर्जितं सकारान्तं नकारान्तं च शब्दरूपं पुंसि
प्रयोक्तव्यम् ॥ सान्तंम् । जसो । पओ । तमो । तेओ । उरो ॥
नान्तंम् । जम्मो । नम्मो । मम्मो ॥ अदामशिरोनभ इति किम् ।
दामं । सिरं । नहं ॥ यच्च सेयं वयं सुमणं सम्मं चम्ममिति दृश्यते
तद् बहुलाधिकारात् ॥

वाक्ष्यर्थ-वचनाद्याः ॥ ३३ ॥

अक्षिपर्याया वचनादयश्च शब्दाः पुंसि वा प्रयोक्तव्याः ॥ अक्ष्यर्थीः ।
अज्जवि सा सवइ ते अच्छी । नञ्चावियाइं तेणम्ह अच्छीइं ॥
अज्जल्यादिपाठादक्षिशब्दः स्त्रीलिङ्गेऽपि । एसा अच्छी । चक्खू
चक्खूइं । नयणा नयणाइं । लोअणा लोअणाइं ॥ वचनादि ।
वयणा वयणाइं । विज्जुणा विज्जूए । कुलो कुलं । छन्दो छन्दं ।

१ P B °वृट् श° । २ A सान्त । ३ A नान्तः । ४ A °अक्ष्यर्थ । ५ B °नादिः ।
६ B विज्जुए ।

माहृणो माहृणं । दुक्खा दुक्खाइं ॥ भायणा भायणाइं । इत्यादि ।
इति वचनादयः ॥ नेत्ता नेत्ताइं । कमला कमलाइं इत्यादि^१ तु संस्कृतवदेव सिद्धम् ॥

गुणाद्याः क्लीवे वा ॥ ३४ ॥

गुणादयः क्लीवे वा प्रयोक्तव्याः ॥ गुणाइं गुणा । विहवेहिं गुणाइं
मग्गन्ति । देवाणि देवा । बिन्दूइं बिन्दुणो । खग्गं खग्गो । मण्डलग्गं
मण्डलग्गो । कररुहं कररुहो । रुक्खाइं रुक्खा । इत्यादि । इति
गुणादयः ॥

वेमाञ्जल्याद्याः स्त्रियाम् ॥ ३५ ॥

इमान्ता अञ्जल्यादयश्च शब्दाः स्त्रियां वा प्रयोक्तव्याः ॥ एसा गरि-
मा एस गरिमा । एसा महिमा एस महिमा । एसा निल्लज्जिमा
एस निल्लज्जिमा । एसा धुत्तिमा एस धुत्तिमा ॥ अञ्जल्यादि । एसा
अञ्जली एस अञ्जली । पिट्ठी पिट्ठं । पृष्ठमित्वे कृते स्त्रियामेवेत्यन्ये ॥
अच्छी अच्छिं । पण्हा पण्हो । चोरिआ चोरिअं । एवं कुच्छी ।
बेली । निही । विही । रस्सी । गण्ठी । इत्यञ्जल्यादयः ॥ गड्डा गड्डो
इति तु संस्कृतवदेव सिद्धम् ॥ इमेति तन्त्रेण त्वादेशस्य डिमा इत्यस्य
पृथ्वादीन्नाञ्च संग्रहः । त्वादेशस्य स्त्रीत्वमेवेच्छन्त्येके^२ ॥

बाहोरात् ॥ ३६ ॥

बाहुशब्दस्य स्त्रियामाकारोन्तादेशो भवति ॥ बाहाए जेण धरिओ
एकाए ॥ स्त्रियामित्येव । वामेअरो बाहू ॥

अतो डो विसर्गस्य ॥ ३७ ॥

संस्कृतलक्षणोत्पन्नस्यातः परस्य विसर्गस्य स्थाने डो इत्यादेशो भ-
वति ॥ सर्वतः । सव्वओ ॥ पुरतः । पुरओ ॥ अग्रतः । अग्गओ ॥
मार्गतः । मग्गओ ॥ एवं सिद्धावस्थापेक्षया । भवतः । भवओ ॥
भवन्तः । भवन्तो ॥ सन्तः । सन्तो ॥ कुतः । कुदो ॥

१ B P °खादि व° । २ A °दि सं° ३ P °वाइं दे° । ४ P वली । ५ B °च्छन्त्यन्ये° ।

निष्प्रती ओत्परी माल्य-स्थोर्वा ॥ ३८ ॥

निर् प्रति इत्येतौ माल्यशब्दे स्थाधातौ च परे यथासंख्यम् ओत्
परि इत्येवंरूपौ वा भवतः । अभेदनिर्देशः सर्वादेशार्थः ॥ ओमालं ।
निम्मलं । ओमालयं वहइ । परिट्टा पइट्टा । परिट्टिअं पइट्टिअं ॥

आदेः ॥ ३९ ॥

आदेरित्यधिकारः कगचज० [१.१७७] इत्यादिसूत्रात् प्राग्विशेषे
वेदितव्यः ॥

त्यदाद्यव्ययात् तत्स्वरस्य लुक् ॥ ४० ॥

त्यदादेरव्ययाच्च परस्य तयोरेव त्यदाद्यव्यययोरादेः स्वरस्य बहुलं
लुग् भवति ॥ अम्हेत्थ अम्हे एत्थ । जइमा जइ इमा । जइहं
जइ अहं ॥

पदादपेर्वा ॥ ४१ ॥

पदात् परस्य अपेरव्ययस्यादेर्लुग् वा भवति ॥ तंपि तमवि । किंपि
किमवि । केणवि केणावि । कंहंपि कहमवि ॥

इतेः स्वरात् तश्च द्विः ॥ ४२ ॥

पदात् परस्य इतेरादेर्लुग् भवति स्वरात् परश्च तकारो द्विर्भवति ॥
किंति । जंति । दिट्ठंति । न जुत्तंति ॥ स्वरात् । तहत्ति । झत्ति ।
पिओत्ति । पुरिसोत्ति ॥ पदादित्येव । इअ विब्ब-गुहा-निलयाए ॥

लुप्त-य-र-व-श-ष-सां श-ष-सां दीर्घः ॥ ४३ ॥

प्राकृतलक्षणवशाद्भुप्ता याद्या उपर्यधो वा येषां शकारषकारसकाराणां
तेषामादेः स्वरस्य दीर्घो भवति ॥ शस्य यलोपे । पासइ ॥
कश्यपः । कासवो ॥ आवश्यकं । आवासयं ॥ रलोपे । विश्राम्यति ।
वीसमइ ॥ विश्रामः । वीसामो ॥ मिश्रम् । मीसं ॥ संस्पर्शः । संफासो ॥
वलोपे । अश्वः । आसो ॥ विश्वसिति । वीससइ ॥ विश्वासः । वी-

१ A निष्प्र०. २ B उत्प०. ३ B प्राग् वि०. ४ A तदा०. ५ A ०इ अहं. ॥
६ A तमवि । केणवि कंहंपि. ७ B परस्य. ८ B पिउत्ति. ९ A संफासं. १० A विश्वसति

सासो ॥ शलोपे । दुःशासनः । दूसासणो ॥ मनःशिला । मणोसिला ॥
 षस्य यलोपे । शिष्यः । सीसो ॥ पुष्यः । पूसो ॥ मनुष्यः । मणूसो ॥
 रलोपे । कर्षकः । कासओ ॥ वर्षाः । वासा ॥ वर्षः । वासो ॥ वलोपे ।
 विष्वाणः । वीसाणो ॥ विष्वक् । वीसुं ॥ षलोपे । निष्विक्तः । नी-
 सित्तो ॥ सस्य यलोपे । सस्यम् । सासं ॥ कस्यचित् । कासइ ॥
 रलोपे । उँस्तः । उसो ॥ विस्त्रम्भः । वीसम्भो ॥ वलोपे । विकस्वरः ।
 विकासरो ॥ निःस्वः । नीसो ॥ सलोपे । निस्सहः । नीसहो ॥ न दी-
 र्वानुस्वारात् [२.९२] इति प्रतिषेधात् सर्वत्र अनादौ शेषादेशयो-
 द्वित्वम् [२.८९] इति द्वित्वाभावः ॥

अतः समृद्ध्यादौ वा ॥ ४४ ॥

समृद्धि इत्येवमादिषु शब्देषु आदेरकारस्य दीर्घो वा भवति ॥ सामिद्धी
 समिद्धी । पासिद्धी पसिद्धी । पायडं पयडं । पाडिवआ पडिवआ ।
 पासुत्तो पसुत्तो । पाडिसिद्धी पडिसिद्धी । सारिच्छो सरिच्छो ।
 माणंसी मणंसी । माणंसिणी मणंसिणी । आहिआई अहिआई ।
 पारोहो परोहो । पावासू पवासू । पाडिप्फद्धी पडिप्फद्धी ॥ समृद्धि ।
 प्रसिद्धि । प्रकट । प्रतिपत् । प्रसुप्त । प्रतिसिद्धि । सदृक्ष । मनस्विन् ।
 मनस्विनी । अभियाति । प्ररोह । प्रवासिन् । प्रतिस्पर्द्धिन् ॥ आकृति-
 गणोयम् । तेन । अस्पर्शः । आफंसो ॥ परकीयम् । पारकेरं । पारक्कं ॥
 प्रवचनम् । पावयणं ॥ चतुरन्तम् । चाउरन्तम् इत्याद्यपि भवति ॥

दक्षिणे हे ॥ ४५ ॥

दक्षिणशब्दे आदेरतो हे परे दीर्घो भवति ॥ दाहिणो ॥ ह इति
 किम् । दक्खिणो ॥

इः स्वप्नादौ ॥ ४६ ॥

स्वप्न इत्येवमादिषु आदेरस्य इत्वं भवति ॥ सिविणो । सिमिणो ॥
 आर्षे उकारोपि । सुमिणो । ईसि । वेडिसो । विलिअं । विअणं ।

१ A °सन. २ B मणसिला. ३ A वर्षा. ४ A उस्त. ५ A °म्भो । विक°. ६ A निस्वः.
 ७ B °वो भ°. ८ A °द्धी । प्रसि°. ९ A °स्विन् । अभिजाति. १० B चउरन्तं. A चतुरन्त
 चातुरन्तम्.

मुद्गो । किविणो । उत्तिमो । मिरिअं । दिण्णं ॥ बहुलाधिकाराण-
त्वाभावे न भवति । दत्तं । देवदत्तो ॥ स्वप्न । ईषत् । वेतस । व्य-
लीक । व्यजन । मृदङ्ग । कृपण । उत्तम । मरिच । दत्त । इत्यादि ॥

पक्काङ्गार-ललाटे वा ॥ ४७ ॥

एष्वादेरत इत्वं वा भवति ॥ पिक्कं पक्कं । इङ्गालो अङ्गारो । णिडालं
णडालं ॥

मध्यम-कतमे द्वितीयस्य ॥ ४८ ॥

मध्यमशब्दे कतमशब्दे च द्वितीयस्यात इत्वं भवति ॥ मज्झिमो ।
कइमो ॥

सप्तपर्णे वा ॥ ४९ ॥

सप्तपर्णे द्वितीयस्यात इत्वं वा भवति ॥ छत्तिवण्णो । छत्तवण्णो ॥

मयद्गर्वा ॥ ५० ॥

मयद्प्रत्यये आदेरतः स्थाने अइ इत्यादेशो भवति वा ॥ विषमयः ।
विसमइओ विसमओ ॥

ईहरे वा ॥ ५१ ॥

हरशब्दे आदेरत ईर्वा भवति ॥ हीरो हरो ॥

ध्वनि-विष्वचोरुः ॥ ५२ ॥

अनयोरादेरस्य उलं भवति ॥ झुणी । वीसुं ॥ कथं सुणओ । शुनक
इति प्रकृत्यन्तरस्य ॥ श्वन्शब्दस्य तु सा साणो इति प्रयोगौ भवतः ॥

वेन्द्र-खण्डिते णा वा ॥ ५३ ॥

अनयोरादेरस्य णकारेण सहितस्य उलं वा भवति ॥ वैन्द्रं वन्द्रं ।
खुडिओ खण्डिओ ॥

गवये वः ॥ ५४ ॥

गवयशब्दे वैकाराकारस्य उत्वं भवति ॥ गउओ । गउआ ॥

प्रथमे प-थोर्वा ॥ ५५ ॥

प्रथमशब्दे पकारथकारयोरकारस्य युगपत् क्रमेण च उकारो वा भवति ॥ पुढुमं पुढमं पढुमं पढमं ॥

ज्ञो णत्वेभिज्ञादौ ॥ ५६ ॥

अभिज्ञ एवंप्रकारेषु ज्ञस्य णत्वे कृते ज्ञस्यैव अत उत्वं भवति ॥ अ-
हिण्णू । सव्वण्णू । कयण्णू । आगमण्णू ॥ णत्वं इति किम् । अहि-
ज्ज्ञो । सव्वज्ज्ञो ॥ अभिज्ञादाविति किम् । प्राज्ञः । पण्णो ॥ येषां ज्ञस्य
णत्वे उत्वं दृश्यते ते अभिज्ञादयः ॥

एच्छय्यादौ ॥ ५७ ॥

शय्यादिषु आदेरस्य एत्वं^३ भवति ॥ सेज्जा । सुन्देरं । गेन्दुअं ।
ऐत्थ ॥ शय्या । सौन्दर्यं । कन्दुक । अत्र ॥ आर्षे पुरेकम्मं ॥

बह्व्युत्कर-पर्यन्ताश्चर्ये वा ॥ ५८ ॥

एषु आदेरस्य एत्वं वा भवति ॥ वेल्ली वल्ली । उक्केरो उक्करो । पे-
रन्तो पज्जन्तो । अच्छेरं अच्छरिअं अच्छअरं अच्छरिज्जं अच्छरीअं ॥

ब्रह्मचर्ये चः ॥ ५९ ॥

ब्रह्मचर्यशब्दे चस्य अत एत्वं भवति ॥ बम्हैचेरं ॥

तोन्तरि ॥ ६० ॥

अन्तरशब्दे तस्य अत एत्वं भवति ॥ अन्तःपुरम् । अन्तेउरं ॥ अन्त-
श्चारी । अन्तेआरी ॥ कचिन्न भवति । अन्तग्गयं । अन्तो-वीस-
म्भ-निवेसिआणं ॥

ओत्पन्नो ॥ ६१ ॥

पद्मशब्दे आदेरत ओत्वं भवति ॥ पोम्मं ॥ पद्म-छद्म० [२. ११२]
इति विश्लेषे न भवति । पडमं ॥

१ A अभिण्णू. २ A अहिज्ज्ञो । अभि°. ३ B °त्वं वा भ°. ४ B एत्थं. ५ B बम्भैचेरं.

नमस्कार-परस्परे द्वितीयस्य ॥ ६२ ॥

अनयोर्द्वितीयस्य अत ओत्वं भवति ॥ नमोक्कारो । परोष्परं ॥

वापो ॥ ६३ ॥

अर्पयतौ धातौ आदेरस्य ओत्वं वा भवति ॥ ओप्पेइ अप्पेइ । ओ-
प्पिअं अप्पिअं ॥

स्वपाबुच्च ॥ ६४ ॥

स्वपितौ धातौ आदेरस्य ओत् उत् च भवति ॥ सोवइ । सुवइ ॥

नात्पुनर्यादाई वा ॥ ६५ ॥

नवः परे पुनःशब्दे आदेरस्य आ आइ इत्यादेशौ वा भवतः ॥ न
उणा । न उणाइ । पक्षे । न उण । न उणो ॥ केवलस्यापि दृश्यते ।
पुणाइ ॥

वालाब्वरण्ये लुक् ॥ ६६ ॥

अलाब्वरण्यशब्दयोरादेरस्य लुग् वा भवति ॥ लाउं अलाउं । लाऊ
अलाऊ । रणं अरणं ॥ अत इत्येव । आरण्ण-कुअरोव्व वेल्लन्तो ॥

वाव्ययोत्खातादावदातः ॥ ६७ ॥

अव्ययेषु उत्खातादिषु च शब्देषु आदेराकारस्य अद् वा भवति ॥
अव्ययं । जह जहा । तह तहा । अहव अहवा । व वा । ह हा ।
इत्यादि ॥ उत्खातादि । उक्खयं उक्खायं । चमरो चामरो । कलओ
कालओ । ठविओ ठाविओ । परिट्ठविओ परिट्ठाविओ । संठविओ
संठाविओ । पययं पाययं । तलवेण्टं तालवेण्टं । तलवोण्टं तालवो-
ण्टं । हलिओ हालिओ । नराओ नाराओ । वलया वलाया । कु-
मरो कुमारो । खइरं खाइरं ॥ उत्खात । चामर । कालक । स्थापित ।
प्राकृत । तालवृन्त । हालिक । नाराच । बलाका । कुमार । खादिर ।
इत्यादि ॥ केचिद् ब्राह्मणपूर्वाङ्गयोरपीच्छन्ति । बम्हणो बाम्हणो ।

पुव्वण्हो पुव्वण्हो ॥ दवग्गी । दावग्गी । चडू । चाडू । इति शब्द-
भेदात् सिद्धम् ॥

घब्बुद्धेर्वा ॥ ६८ ॥

घब्बुनिमित्तो यो वृद्धिरूप आकारस्तस्यादिभूतस्य अद् वा भवति ॥
पवहो पवाहो । पहरो पहारो । पयरो पयारो । प्रकारः प्रचारो वा ।
पत्थवो पत्थावो ॥ कचिन्न भवति । रागः । राओ ॥

महाराष्ट्रे ॥ ६९ ॥

महाराष्ट्रशब्दे आदेराकारस्य अद् भवति ॥ मरहट्टं । मरहट्टो ॥

मांसादिष्वनुस्वारे ॥ ७० ॥

मांसप्रकारेषु अनुस्वारे सति आदेरातः अद् भवति ॥ मंसं । पंसू ।
पंसणो । कंसं । कंसिओ । वंसिओ । पंडवो । संसिद्धिओ । संज-
त्तिओ ॥ अनुस्वार इति किम् । मांसं । पासू ॥ मांस । पांसु । पां-
सन । कांस्य । कांसिक । वांशिक । पाण्डेव । सांसिद्धिक । सांया-
त्रिक । इत्यादि ॥

श्यामाके मः ॥ ७१ ॥

श्यामाके मैस्य आतः अद् भवति ॥ सामओ ॥

इः सदादौ वा ॥ ७२ ॥

सदादिषु शब्देषु आत इत्वं वा भवति ॥ सइ सया । निसि-अरो
निसा-अरो । कुप्पिसो कुप्पासो ॥

आचार्ये चोच्च ॥ ७३ ॥

आचार्यशब्दे चस्य आत इत्वम् अत्वं च भवति ॥ आइरिओ ।
आयरिओ ॥

ईः स्त्यान-खल्वाटे ॥ ७४ ॥

स्त्यानखल्वाटयोरादेरात ईर्भवति ॥ ठीणं । थीणं । थिण्णं । खल्लीडो ॥
संखायम् इति तु समः स्त्यः खा [४.१५] इति खादेशे सिद्धम् ॥

१ B °राष्ट्रे श°. २ B °अद् वा म° ३ B मारहट्टो. ४ A संजित्तिओ. ५ B °मस्याद्भव°.

उः सास्त्रा-स्तावके ॥ ७५ ॥

अनयोरादेरात उत्वं भवति ॥ सुण्हा । ध्रुवओ ॥

ऊद्वासारे ॥ ७६ ॥

आसारशब्दे आदेरात ऊद् वा भवति ॥ ऊसारो । आसारो ॥

आर्यायां र्यः श्वश्वाम् ॥ ७७ ॥

आर्याशब्दे श्वश्वं वाच्यायां र्यस्यात ऊर्भवति ॥ अज्जू ॥ श्वश्वामिति किम् । अज्जा ॥

एद्वाह्ये ॥ ७८ ॥

प्राह्यशब्दे आदेरात एद् भवति ॥ गेज्झं ॥

द्वारे वा ॥ ७९ ॥

द्वारशब्दे आत एद् वा भवति ॥ देरं । पक्षे । दुआरं दारं वारं ॥ कथं नेरइओ नारइओ । नैरयिकनारकिंशब्दयोर्भविष्यति ॥ आर्षे अन्यत्रापि । पच्छेकम्मं । असहेज्जा देवासुरी ॥

पारापते रो वा ॥ ८० ॥

पारापतशब्दे रस्थस्यात एद् वा भवति ॥ पारेवओ पारावओ ॥

मात्रटि वा ॥ ८१ ॥

मात्रट्प्रत्यये आत एद् वा भवति ॥ एत्तिअमेत्तं । एत्तिअमत्तं ॥ बहु-लाधिकारात् कचिन्मात्रशब्देपि । भोअण-मेत्तं ॥

उदोद्वाट्रे ॥ ८२ ॥

आर्द्रशब्दे आदेरात उद् ओच्च वा भवतः ॥ उल्लं । ओल्लं । पक्षे । अल्लं । अहं । बाह-सलिल-पवहेण उल्लेइ ॥

१ A B आसारे आ०. २ P तज्जु०. ३ A यां यः श्व०. ४ A यस्या०. ५ A द्वारे श०.
६ A एल्लं. ७ B वारं. ८ B नारयिक०. ९ B सुर. १० A पवाहेण.

ओदाल्यां पङ्क्तौ ॥ ८३ ॥

आलीशब्दे पङ्क्तिवाचिनि आत ओत्वं भवति ॥ ओली ॥ पङ्क्ताविति किम् । आली सखी ॥

ह्रस्वः संयोगे^१ ॥ ८४ ॥

दीर्घस्य यथादर्शनं संयोगे परे ह्रस्वो भवति ॥ आत् । आम्नम् । अम्बं ॥ ताम्रम् । तम्बं ॥ विरहाम्निः । विरहग्गी ॥ आस्यम् । अस्सं ॥ ईत् । मुनीन्द्रः । मुणिन्दो ॥ तीर्थम् । तित्थं ॥ ऊत् । गुरुल्लापाः । गुरुल्लावा ॥ चूर्णः । चुण्णो ॥ एत् । नरेन्द्रः । नरिन्दो ॥ म्लेच्छः । मिलिच्छो ॥ दिट्टिक्क-थण-वट्टं ॥ ओत् । अधरोष्ठः । अहरुट्टं ॥ नीलो त्पलम् । नीलुप्पलं ॥ संयोग इति किम् । आयासं । ईसरो । ऊसवो ॥

इत एद्वा ॥ ८५ ॥

संयोग इति वर्तते । आदेरिकारस्य संयोगे परे एकारो वा भवति ॥ पेण्डं पिण्डं । धम्मेल्लं धम्मिल्लं । सेन्दूरं सिन्दूरं । वेण्हू विण्हू । पेट्टं पिट्टं । बेल्लं बिल्लं ॥ क्वचिन्न भवति । चिन्ता ॥

किंशुके वा ॥ ८६ ॥

किंशुकशब्दे आदेरित एकारो वा भवति ॥ केसुअं किंसुअं ॥

मिरायाम् ॥ ८७ ॥

मिराशब्दे इत एकारो भवति ॥ मेरा ॥

पथि-पृथिवी-प्रतिश्रुन्मूषिक-हरिद्रा-विभीतकेष्वत् ॥ ८८ ॥

एषु आदेरितोकारो भवति ॥ प्हो । पुहई । पुढवी । पडंसुआ । मूस-ओ । हलदी । हलद्दा । बहेडओ ॥ पन्थं किर देसित्तेति तु पथिशब्दसमानार्थस्य पन्थशब्दस्य भविष्यति ॥ हरिद्रायां विकल्प इत्यन्ये । हलिदी हलिद्दा ॥

१ B °गे दीर्घस्य ॥ ८४ ॥ य°. २ A °रो वा भ°. ३ B पथिशब्दार्थसमा°. ४ A पथिश°.

शिथिलेङ्गुदे वा ॥ ८९ ॥

अनयोरादेरितोद् वा भवति ॥ सढिलं । पसढिलं । सिढिलं । पसि-
ढिलं । अङ्गुअं । इङ्गुअं ॥ निर्मितशब्दे तु वा आलं न विधेयम् ।
निर्मातनिर्मितशब्दाभ्यामेव सिद्धेः ॥

तित्तिरौ रः ॥ ९० ॥

तित्तिरिशब्दे रस्येतोद् भवति ॥ तित्तिरो ॥

इतौ तो वाक्यादौ ॥ ९१ ॥

वाक्यादिभूते इतिशब्दे यस्तस्तत्संबन्धिन इकारस्य अकारो भवति^१ ॥
इअ जम्पिआवसाणे । इअ विअसिअ-कुसुम-सरो ॥ वाक्यादाविति
किम् । पिअोत्ति । पुरिसोत्ति ॥

ईजिह्वा-सिंह-त्रिंशद्विंशतौ त्या ॥ ९२ ॥

जिह्वादिषु इकारस्य तिशब्देन सह ईर्भवति ॥ जीहा । सीहो ।
तीसा । वीसा ॥ बहुलाधिकारात् कचिन्न भवति । सिंह-दत्तो ।
सिंह-राओ ॥

लुकि निरः ॥ ९३ ॥

निर्उपसर्गस्य रेफलोपे सति इत ईकारो भवति ॥ नीसरइ । नी-
सासो ॥ लुकीति किम् । निर्णओ । निस्सहाइं अङ्गाइं ॥

द्विन्योरुत् ॥ ९४ ॥

द्विशब्दे नावुपसर्गे च इत उद् भवति ॥ द्वि । दु-मत्तो । दु-आईं^१ ।
दु-विहो । दु-रेहो । दु-वयणं ॥ बहुलाधिकारात् कचिद् विकल्पः ।
दु-उणो बि-उणो । दुइओ विइओ ॥ कचिन्न भवति । द्विजः ।
दिओ ॥ द्विरदः । दिरओ ॥ कचिद् ओत्वमपि । दो-वयणं ॥ नि ।
णुमज्जइ । णुमंओ ॥ कचिन्न भवति । निवडइ ॥

१ A अलं. २ A ०यं । निर्मि°. ३ P° ति । इअविअ°. ४ A सरे. ५ B पिउत्ति.
६ A ईद्व°. ७ B लुकीति. ८ B निन्नओ. ९ A दुआईं. १० P णुमण्णो.

प्रवासीक्षौ ॥ ९५ ॥

अनयोरादेरित उत्वं भवति ॥ पावासुओ । उच्छ्रू ॥

युधिष्ठिरे वा ॥ ९६ ॥

युधिष्ठिरशब्दे आदेरित उत्वं वा भवति ॥ जहुट्टिलो । जहिट्टिलो ॥

ओच्च द्विधाकृगः ॥ ९७ ॥

द्विधाशब्दे कृगैधातोः प्रयोगे इत ओत्वं चकारादुत्वं च भवति ॥
दोहा-किज्जइ । दुहा-किज्जइ ॥ दोहा-इअं । दुहा-इअं ॥ कृगं इति
किम् । दिहा-गयं ॥ कचित् केवलस्यापि । दुहावि सो सुर-वहू-सत्थो ॥

वा निर्झरे ना ॥ ९८ ॥

निर्झरशब्दे नकारेण सह इत ओकारो वा भवति ॥ ओज्झरो
निज्झरो ॥

हरीतक्यामीतोत् ॥ ९९ ॥

हरीतकीशब्दे आदेरीकारस्य अद् भवति ॥ हरडई ॥

आत्कश्मीरे ॥ १०० ॥

कश्मीरशब्दे ईत आद् भवति ॥ कम्हारो ॥

पानीयादिष्वित् ॥ १०१ ॥

पानीयादिषु शब्देषु ईत इद् भवति ॥ पाणिअं । अलिअं । जिअइ ।
जिअउ । विलिअं । करिसो । सिरिसो । दुइअं । तइअं । गहिरं ।
उवणिअं । आणिअं । पलिविअं । ओसिअन्तं । पसिअ । गहिअं ।
वम्मिओ । तयार्णि ॥ पानीय । अलीक ॥ जीवति । जीवतु । ब्री-
डित । करीष । शिरीष । द्वितीय । तृतीय । गभीर । उपनीत ।
आनीत । प्रदीपित । अवसीदत् । प्रसीद । गृहीत । वल्मीक । तदानीम् ।
इति पानीयादयः ॥ बहुलाधिकारादेषु कचिन्नित्यं कचिद् विकल्पः ।
तेन । पाणीअं । अलीअं । जीअइ । करीसो । उवणीओ । इत्यादि सिद्धम् ॥

१ P °ष्ठिरे श°. २ P कुजः. ३ P कुज°. ४ P कुज. ५ A कम्हारो. ६ A °णि ।
इयार्णि । पा°.

उज्जीर्णे ॥ १०२ ॥

जीर्णशब्दे ईत उद् भवति ॥ जुण्ण-सुरा ॥ क्वचिन्न भवति । जिण्णे भोअणमत्ते ॥

ऊहीन-विहीने वा ॥ १०३ ॥

अनयोरीत उत्वं वा भवति ॥ हूणो हीणो । विहूणो विहीणो ॥ विहीन इति किम् । पहीण-जर-मरणा ॥

तीर्थे हे ॥ १०४ ॥

तीर्थशब्दे हे सति ईत उत्वं भवति ॥ तूहं ॥ ह इति किम् । तित्थं ॥

एत्पीयूषापीड-विभीतक-कीदृशेदृशे ॥ १०५ ॥

एषु ईत एत्वं भवति ॥ पेऊसं । आमेलो । बहेडओ । केरिसो । एरिसो ॥

नीड-पीठे वा ॥ १०६ ॥

अनयोरीत एत्वं वा भवति ॥ नेडं नीडं । पेडं पीडं ॥

उतो मुकुलादिष्वत् ॥ १०७ ॥

मुकुल इत्येवमादिषु शब्देषु आदेरुतोत्वं भवति ॥ मडलं । मडलो । मडरं । मडडं । अगरुं । गरुई । जहुट्टिलो । जहिट्टिलो । सोअमहं । गलोई ॥ मुकुल । मुकुर । मुकुट । अगुरु । गुर्वी । युधिष्ठिर । सौ-कुमार्य । गुडूची । ईति मुकुलादयः ॥ कचिदाकारोपि । विद्रुतः । विद्वाओ ॥

वोपरौ ॥ १०८ ॥

उपरानुतोद् वा भवति ॥ अवरिं । उवरिं ॥

गुरौ के वा ॥ १०९ ॥

गुरौ स्वार्थे के सति आदेरुतोद् वा भवति ॥ गरुओ गुरुओ ॥ क इति किम् । गुरु ॥

आत्कृशा-मृदुक-मृदुत्वे वा ॥ १२७ ॥

एषु आदेर्कृत आद् वा भवति ॥ कासा । किसा । माउकं मउअं ।
माउकं मउत्तणं ॥

ईत्कृपादौ ॥ १२८ ॥

कृपा इत्यादिषु शब्देषु आदेर्कृत इत्वं भवति ॥ किवा । हिययं ।
मिट्ठं रसे एव । अन्यत्र मट्ठं । दिट्ठं । दिट्ठी । सिट्ठं । सिट्ठी । गिण्ठी ।
पिच्छी । भिऊ । भिङ्गो । भिङ्गारो । सिङ्गारो । सिआलो । घिणा ।
घुसिणं । विद्ध-कई । समिद्धी । इद्धी । गिद्धी । किसो । किसानू ।
किसरा । किच्छं । तिप्पं । किसिओ । निवो । किच्चा । किई ।
धिई । किवो । किविणो । किवानं । विञ्छुओ । वित्तं । वित्ती ।
हिअं । वाहित्तं । बिहिओ । विसी । इसी । विइण्हो । छिहा ।
सइ । उँकिट्ठं । निसंसो ॥ कचिन्न भवति । रिद्धी ॥ कृपा । हृदय ।
मृष्ट । दृष्ट । दृष्टि । सृष्ट । सृष्टि । गृष्टि । पृथ्वी । भृगु । भृङ्ग ।
भृङ्गार । शृङ्गार । शृगाल । वृणा । घुसृण । वृद्धकवि । समृद्धि ।
ऋद्धि । गृद्धि । कुश । कुशानु । कूसरा । कृच्छ । तृप्त । कृषित ।
नृप । कृत्या । कृति । धृति । कृप । कृपण । कृपाण । वृश्चिक ।
वृत्त । वृत्ति । हृत । व्याहृत । बृंहित । वृसी । ऋषि । वितृष्ण ।
स्पृहा । सकृत् । उत्कृष्टं । नृशंस ॥

पृष्ठे वानुत्तरपदे ॥ १२९ ॥

पृष्ठशब्देननुत्तरपदे ऋत इद् भवति वा ॥ पिट्ठी पट्ठी । पिट्ठि-परिट्ठ-
विअं ॥ अनुत्तरपद इति किम् । महि-वट्ठं ॥

मसृण-मृगाङ्ग-मृत्यु-शृङ्ग-धृष्टे वा ॥ १३० ॥

एषु ऋत इद् वा भवति ॥ मसिणं मसणं । मिअङ्को मयङ्को । मिच्चू
मच्चू । सिङ्गं सङ्गं । धिट्ठो धट्ठो ॥

१ A इः कृपा°. २ A गिट्ठी. ३ A इद्धी. ४ B विञ्छिओ. ५ B P उँकिट्ठं । कृ°. ६ B उत्कृष्ट. ७ P उत्कृष्ट इत्यादि ॥ ७°. ८ A पृष्टेऽनु°.

उदत्वादौ ॥ १३१ ॥

ऋतु इत्यादिषु शब्देषु आदेर्ऋत उद् भवति ॥ उऊ । परामुट्टो । पुट्टो । पउट्टो । पुहई । पउत्ती । पाउसो । पाउओ । भुई । पहुडि । पाहुडं । परहुओ । निहुअं । निउअं । विउअं । संवुअं । वुत्तन्तो । निव्वुअं । निव्वुई । वुन्दं । वुन्दावणो । वुट्टो । वुट्टी । उसहो । मुणालं । उज्जू । जामाउओ । माउओ । माउआ । भाउओ । पिउओ । पुहुवी ॥ ऋतु । परामृष्ट । स्पृष्ट । प्रवृष्ट । पृथिवी । प्रवृत्ति । प्रावृष्ट । प्रावृत । भृति । प्रभृति । प्राभृत । परभृत । निभृत । निवृत । विवृत । संवृत । वृत्तान्त । निर्वृत । निर्वृति । वृन्द । वृन्दावन । वृद्ध । वृद्धि । ऋषभ । मृणाल । ऋजु । जामातृक । मातृक । मातृका । भ्रातृक । पितृक । पृथ्वी । इत्यादि ॥

निवृत्त-वृन्दारके वा ॥ १३२ ॥

अनयोर्ऋत उद् वा भवति ॥ निवुत्तं निअत्तं । वुन्दारया वन्दारया ॥

वृषभे वा वा ॥ १३३ ॥

वृषभे ऋतो वेन सह उद् वा भवति ॥ उसहो वसहो ॥

गौणान्त्यस्य ॥ १३४ ॥

गौणशब्दस्य योन्त्य ऋत् तस्य उद् भवति ॥ माउ-मण्डलं । माउ-हरं । पिउ-हरं । माउ-सिआ । पिउ-सिआ । पिउ-वणं । पिउ-वई ॥

मातुरिद्धा ॥ १३५ ॥

मातृशब्दस्य गौणस्य ऋत इद् वा भवति ॥ माइ-हरं । माउ-हरं ॥ कचिद्गौणस्यापि । माईणं ॥

उद्दोन्मृषि ॥ १३६ ॥

मृषाशब्दे ऋत उत् ऊत् ओच्च भवन्ति ॥ मुसा । मूसा । मोसा । मुसा-वाओ । मूसा-वाओ । मोसा-वाओ ॥

१ B उजू. २ A जामाउओ । माउओ । भाउआ । भा०. P जामाउओ । माउआ । भा०.
३ A B पुहुवी. ४ A मातृक । भ्रा०. ५ P B ०णपदस्य. ६ B माईण. ७ P भवति.

इदुतौ वृष्ट-वृष्टि-पृथङ्-मृदङ्ग-नप्तृके ॥ १३७ ॥

एषु ऋत इकारोकारौ भवतः ॥ विट्टो बुट्टो । विट्टी बुट्टी । पिहं पुहं । मिइङ्गो मुइङ्गो । नत्तिओ नत्तुओ ॥

वा बृहस्पतौ ॥ १३८ ॥

बृहस्पतिशब्दे ऋत इदुतौ वा भवतः ॥ बिहप्फई बुहप्फई । पक्षे । बहप्फई ॥

इदेदोदृन्ते ॥ १३९ ॥

वृन्तशब्दे ऋत इत् एत् ओच्च भवन्ति ॥ विण्टं वेण्टं वोण्टं ॥

रिः केवलस्य ॥ १४० ॥

केवलस्य व्यञ्जनेनासंपृक्तस्य ऋतो रिरादेशो भवति ॥ रिद्धी । रिच्छो ॥

ऋणज्वृषभर्तृषौ वा ॥ १४१ ॥

ऋणऋजुऋषभऋतुऋषिषु ऋतो रिर्वा भवति ॥ रिणं अणं । रिज्जू उज्जू । रिसहो उसहो । रिऊ उऊ । रिसी इसी ॥

ट्शः किप्-टक्सकः ॥ १४२ ॥

किप् टक् सक् इत्येतदन्तस्य दृशेर्धातोर्ऋतो रिरादेशो भवति ॥ स-ट्क् । सरि-वण्णो । सरि-रूवो । सरि-वन्दीणं ॥ सट्शः । सरिसो ॥ सट्क्षः । सरिच्छो ॥ एवम् एआरिसो । भवारिसो । जारिसो । तारिसो । केरिसो । एरिसो । अन्नारिसो । अम्हारिसो । तुम्हारिसो ॥ टक्सकसाहचर्यात् त्यदाद्यन्यादि[हे० ५. १]सूत्रविहितः क्विविह गृह्यते ॥

आदृते ढिः ॥ १४३ ॥

आदृतशब्दे ऋतो ढिरादेशो भवति ॥ आढिओ ॥

अरिहृप्ते ॥ १४४ ॥

हृत्तशब्दे ऋतोरिरादेशो भवति ॥ दरिओ । दरिअ-सीहेण ॥

१ A मुयङ्गो. २ B 'तौ श'. ३ P भवति. ४ B रिज्जू. ५ B उज्जू. ६ B दृशेः.
• A सरिवन्दीणं.

लृत इलिः कृत-कृन्ने ॥ १४५ ॥

अनयोर्लृत इलिरादेशो भवति ॥ किलिन्न-कुसुमोवयारेसु ॥ धारा-
किलिन्न-वृत्तं ॥

एत इद्वा वेदना-चपेटा-देवर-केसरे ॥ १४६ ॥

वेदनादिषु एत इत्त्वं वा भवति ॥ विअणा वेअणा । चविड्डा । वि-
अड्ड-चवेड्डा-विणोआ । दिअरो देवरो ॥ महमहिअ-दैसण-किसरं ।
केसरं ॥ महिला महेला इति तु महिलामहेलाभ्यां शब्दाभ्यां सिद्धम् ॥

ऊः स्तेने वा ॥ १४७ ॥

स्तेने एत ऊङ् वा भवति ॥ थूणो थेणो ॥

ऐत एत् ॥ १४८ ॥

ऐकारस्यादौ वर्तमानस्य एत्त्वं भवति ॥ सेल्लो । तेल्लुक्क । एरावणो ।
केलासो । वेज्जो । केढवो । वेह्वं ॥

इत्सैन्धव-शनैश्चरे ॥ १४९ ॥

एतयोरैत इत्त्वं भवति ॥ सिन्धवं । सणिच्छरो ॥

सैन्ये वा ॥ १५० ॥

सैन्यशब्दे ऐत इद् वा भवति ॥ सिन्नं सेन्नं ॥

अइदैत्यादौ च ॥ १५१ ॥

सैन्यशब्दे दैत्य इत्येवमादिषु च ऐतो अइ इत्यादेशो भवति । एला-
पवादः ॥ सइन्नं । दइच्चो । दइन्नं । अइसरिअं । भइरवो । वइजवणो ।
दइवअं । वइआलीअं । वइएसो । वइएहो । वइदब्भो । वइस्सा-
णरो । कइअवं । वइसाहो । वइसालो । सइरं । चइत्तं ॥ दैत्य ।
दैन्य । ऐश्वर्य । भैरव । वैजवन । दैवत । वैतालीय । वैदेश । वैदेह ।

१ A वन्नं, B वन्तं. २ P °विडा । चवेडा । विअ° ३ B दंसण°. ४ P °महेलाशब्दा°. B °महेलाभ्यां सि°. ५ B सेला । सेन्नं । तेल्लुक्क. ६ P तेल्लोक्क.

वैदर्भ । वैश्वानर । कैतव । वैशाख । वैशाल । स्वैर । चैत्य । इत्यादि ॥ विश्लेषे न भवति । चैत्यम् । चेइअं ॥ आर्षे । चैत्यवन्दनम् । ची-वन्दनं ॥

वैरादौ वा ॥ १५२ ॥

वैरादिषु ऐतः अइरादेशो वा भवति ॥ वइरं वेरं । कइलासो केला-सो । कइरवं केरवं । वइसवणो वेसवणो । वइसम्पायणो वेसम्पा-यणो । वइआलिओ वेआलिओ । वइसिअं वेसिअं । चइत्तो चेत्तो ॥ वैर । कैलास । कैरव । वैश्रवण । वैशम्पायन । वैतालिक । वैशिक चैत्र । इत्यादि ॥

एच्च दैवे ॥ १५३ ॥

दैवशब्दे ऐत एत् अइश्चादेशो भवति ॥ देव्वं दइव्वं दइवं ॥

उच्चैर्नीचैस्यअः ॥ १५४ ॥

अनयोरैतः अअ इत्यादेशो भवति ॥ उच्चअं । नीचअं । उच्चनीचा-भ्यां के सिद्धम् । उच्चैर्नीचैसोस्तु रूपान्तरनिवृत्त्यर्थं वचनम् ॥

ईद्वैर्ये ॥ १५५ ॥

धैर्यशब्दे ऐत ईद्व भवति ॥ धीरं हरइ विसाओ ॥

ओतोद्वान्योन्य-प्रकोष्ठातोद्य-शिरोवेदनौ-मनोहर-सरोरुहे

क्तोश्च वः ॥ १५६ ॥

एषु ओतोत्त्वं वा भवति तत्संनियोगे च यथासंभवं ककारतकारयो-र्वादेशः ॥ अन्नन्नं अन्नुन्नं । पवट्टो पउट्टो । आवज्जं आउज्जं । सिर-विअणा सिर-विअणा । मणहरं मणोहरं । सररुहं सरोरुहं ॥

ऊत्सोच्छ्वासे ॥ १५७ ॥

सोच्छ्वासशब्दे ओत ऊद्व भवति ॥ सोद्वार्स । सूसासो ॥

१ P ऐतोऽइ इत्यादे°. २ B देव्वं देवं दइव्वं. ३ P ०रैसोऽअ इ°. ४ B केपि सि°. ५ A वेदनम्°. ६ A सिरिवि°. ७ B ०च्छ्वासे श°. ८ A ०सः.

गव्यउ-आर्जः ॥ १५८ ॥

गोशब्दे ओतः अउ आअ इत्यादेशौ भवतः ॥ गउओ । गउआ ।
गाओ ॥ हरस्स एसा गाई ॥

औत ओत् ॥ १५९ ॥

औकारस्यादेरोद् भवति ॥ कौमुदी । कोमुई ॥ यौवनम् । जोव्वणं ॥
कौस्तुभः । कोत्थुहो ॥ कौशाम्बी । कोसम्बी ॥ कौञ्चः । कोञ्चो ॥
कौशिकः । कोसिओ ॥

उत्सौन्दर्यादौ ॥ १६० ॥

सौन्दर्यादिषु शब्देषु औत उद् भवति ॥ सुन्देरं सुन्दरिअं । मुआ-
यणो । सुण्डो । सुद्धोअणी । दुवारिओ । सुगन्धत्तणं । पुलोमी ।
सुवण्णिओ ॥ सौन्दर्यं । मौआयन । शौण्ड । शौद्धोदनि । दौवा-
रिक । सौगन्ध्य । पौलोमी । सौवर्णिकैः ॥

कौक्षेयके वा ॥ १६१ ॥

कौक्षेयकशब्दे औत उद् वा भवति ॥ कुच्छेअयं । कोच्छेअयं ॥

अउः पौरादौ च ॥ १६२ ॥

कौक्षेयके पौरादिषु च औत अउरादेशो भवति ॥ कउच्छेअयं ॥
पौरः । पउरो । पउर-जणो ॥ कौरवः । कउरवो ॥ कौशलम् । कउ-
सलं ॥ पौरुषम् । पउरिसं ॥ सौधम् । सउहं ॥ गौडः । गउडो ॥
मौलिः । मउली ॥ मौनम् । मउणं ॥ सौराः । सउरा ॥ कौलाः ।
कउला ॥

आच्च गौरवे ॥ १६३ ॥

गौरवशब्दे औत आत्वंम् अउञ्च भवति ॥ गारवं । गउरवं ॥

नाव्यावः ॥ १६४ ॥

नौशब्दे औत आवादेशो भवति ॥ नावा ॥

एत्रयोदशादौ स्वरस्य सस्वरव्यञ्जनेन ॥ १६५ ॥

त्रयोदश इत्येवंप्रकारेषु संख्याशब्देषु आदेः स्वरस्य परेण सस्वरेण व्यञ्जनेन सह एद् भवति ॥ तेरह । तेवीसा । तेतीसा ॥

स्थविर-विचकिलायस्कारे ॥ १६६ ॥

एषु आदेः स्वरस्य परेण सस्वरव्यञ्जनेन सह एद् भवति ॥ थेरो । वे-
इल्लं । मुद्द-विअइल्ल-पसूणपुआ इत्यपि दृश्यते । एकारो ॥

वा कदले ॥ १६७ ॥

कदलशब्दे आदेः स्वरस्य परेण सस्वरव्यञ्जनेन सह एद् वा भवति ॥
केलं कयलं । केली कयली ॥

वेतः कर्णिकारे ॥ १६८ ॥

कर्णिकारे इतः सस्वरव्यञ्जनेन सह एद् वा भवति ॥ कण्णेरो
कण्णिआरो ॥

अयौ वैत् ॥ १६९ ॥

अयिशब्दे आदेः स्वरस्य परेण सस्वरव्यञ्जनेन सह ऐद् वा भवति ॥
ऐ बीहेमि । अइ उम्मत्तिए । वचनादैकारस्यापि प्राकृते प्रयोगः ॥

ओत्पूतर-वदर-नवमालिका-नवफलिका-पूगफले ॥ १७० ॥

पूतरादिषु आदेः स्वरस्य परेण सस्वरव्यञ्जनेन सह ओद् भवति ॥
पौरो । बोरं । बोरी । नोमालिआ । नोहलिआ । पोप्फलं । पोप्फली ॥

न वा मयूख-लवण-चतुर्गुण-चतुर्थ-चतुर्दश-चतुर्वार-सुकुमार-
कुतूहलोदूखलोलूखले ॥ १७१ ॥

मयूखादिषु आदेः स्वरस्य परेण सस्वरव्यञ्जनेन सह ओद् वा भवति ॥
मोहो मऊहो । लोणं । ईअ लवणुग्गर्मा । चोग्गुणो चउग्गुणो ।

१ B °शन्नित्ये°. २ B °स्वरव्य°. ३ P तेतीसा. ४ A मुद्दवि°. ५ B कणे°. ६ A पोरा. ७ P अइ. ८ A °गाम. ९ P चउग्गुणो.

चोत्थो चउत्थो । चोत्थी चउत्थी । चोहह । चउहह । चोहसी च-
उहसी । चोव्वारो चउव्वारो । सोमालो सुकुमालो । कोहलं को-
उहलं । तह मन्ने कोहलिए । ओहलो उऊहलो । ओक्खलं । उलू-
हलं ॥ मोरो मऊरो इति तु मोरमयूरशब्दाभ्यां सिद्धम् ॥

अवापोते ॥ १७२ ॥

अवापयोरुपसर्गयोरुत इति विकल्पार्थनिर्पाते च आदेः स्वरस्य परेण
सस्वरव्यञ्जनेन सह ओद् वा भवति ॥ अव । ओअरइ अवयरइ ।
ओआसो अवयासो ॥ अप । ओ सरइ अव सरइ । ओसारिअं अ-
वसारिअं ॥ उत । ओ वणं । ओ घणो । उअ वणं । उअ घणो ॥
क्वचिन्न भवति । अवगयं । अवसहो । उअ रवी ॥

ऊचोपे ॥ १७३ ॥

उपशब्दे आदेः स्वरस्य परेण सस्वरव्यञ्जनेन सह ऊत् ओच्चादेशौ
वा भवतः ॥ ऊहसिअं ओहसिअं उवहसिअं । ऊज्झाओ ओज्झाओ
उवज्झाओ । ऊआसो ओआसो उववासो ॥

उमो निषण्णे ॥ १७४ ॥

निषण्णशब्दे आदेः स्वरस्य परेण सस्वरव्यञ्जनेन सह उम आदेशो
वा भवति ॥ णुमण्णो । णिसण्णो ॥

पावरणे अङ्गवाऊ ॥ १७५ ॥

पावरणशब्दे आदेः स्वरस्य परेण सस्वरव्यञ्जनेन सह अङ्ग आउ
इत्येतावादेशौ वा भवतः ॥ पङ्कुरणं पाउरणं पावरणं ॥

स्वरादसंयुक्तस्यानादेः ॥ १७६ ॥

अधिकारोयम् । यदित ऊर्ध्वमनुक्रमिष्यामस्तत्स्वरात्परस्यासंयुक्तस्या-
नादेर्भवतीति वेदितव्यम् ॥

क-ग-च-ज-त-द-प-य-वां प्रायो लुक् ॥ १७७ ॥

स्वरात्परेषामनादिभूतानामसंयुक्तानां कगचजतदपयवानां प्रायो लुक् भवति ॥ क । तित्थयरो । लोओ । सयढं ॥ ग । नओ । नयरं । मयङ्गो ॥ च । सई । कय-ग्गहो ॥ ज । रययं । पयावई । गओ ॥ त । विआणं । रसा-यलं । जई ॥ द । गया । मयणो ॥ प । रिऊ । सुउरिसो ॥ य । दयालू । नयणं । विओओ ॥ व । लायण्णं । विउहो । वलयाणलो ॥ प्रायोग्रहणात्कचिन्न भवति । सुकुसुमं । पयाग-जलं । सुगओ । अगरू । सचावं । विज्जणं । सुतारं । विदुरो । स-पावं । समवाओ । देवो । दाणवो ॥ स्वरादित्येव । संकरो । सं-गमो । नक्कचरो । धणंजओ । विसंतवो । पुरंदरो । संबुडो । सं-वरो ॥ असंयुक्तस्येत्येव । अक्को । वग्गो । अच्चो । वज्जं । धुत्तो । उद्दामो । विप्पो । कज्जं । सव्वं ॥ कचित्संयुक्तस्यापि । नक्तंचरः । नक्कचरो ॥ अर्नादेरित्येव । कालो । गन्धो । चोरो । जारो । तरू । दवो । पावं । वण्णो । यकारस्य तु जत्वम् आदौ वक्ष्यते । समासे तु वाक्यविभक्त्यपेक्षया भिन्नपदत्वमपि विवक्ष्यते । तेन तत्र यथा-दर्शनमुभयमपि भवति । सुहकरो सुहयरो । आगमिओ आय-मिओ । जलचरो जलयरो । बहुतरो बहुअरो । सुहदो । सुहओ । इत्यादि ॥ कचिदादेरपि । स पुनः । स उर्ण ॥ स च । सो अ ॥ चिन्हं । इन्धं ॥ कचिच्चस्य जः । पिशाची । पिसाजी ॥ एकलम् । एगत्तं ॥ एक । एगो ॥ अमुकः । अमुगो ॥ असुकः । असुगो ॥ आ-वकः । सावगो ॥ आकारः । आगारो ॥ तीर्थकरः । तित्थगरो ॥ आकर्षः । आगरिसो ॥ लोगस्सुज्जोअगरा । इत्यादिषु तु व्यत्ययश्च [४.४४७] इत्येव कस्य गत्वम् ॥ आर्षे अन्यदपि दृश्यते । आकुञ्चनं । आउण्टणं । अत्र चस्य टत्वम् ॥

१ B विउओ. २ A विज्जं. ३ B नक्तंचरो. ४ A °स्येति किम् । अक्को. ५ B उद्दामो । कज्जं. ६ A °देरिति किम्. ७ P °यरो । सहकारो । सहयारो । आगं. ८ A उणो.

यमुना-चामुण्डा-कामुकातिमुक्तके मोनुनासिकश्च ॥ १७८ ॥

एषु मस्य लुग् भवति लुकि च सति मस्य स्थाने अनुनासिको भवति ॥ जँडणा । चाँडण्डा । काँडओ । अणिँडतयं ॥ कचिन्न भवति । अइमुन्तयं । अइमुत्तयं ॥

नावर्णात्पः ॥ १७९ ॥

अवर्णात्परस्यानादेः पस्य लुग् न भवति ॥ सवहो । सावो ॥ अनादेरिलेव । परउँट्टो ॥

अवर्णो यश्चुतिः ॥ १८० ॥

कगचजेत्यादिना लुकि सति शेषः अवर्णः अवर्णात्परो लघुप्रयत्नतरयकारश्चुतिर्भवति ॥ तित्थयरो । सयढं । नयरं । मयङ्को । कयग्गहो । काय-मणी । रययं । पयावई । रसायलं । पायालं । मयणो । गया । नयणं । दयालू । लायण्णं ॥ अवर्ण इति किम् । सडणो । पडणो । पडरं । राईवं । निहओ । निनओ । वाऊ । कई । अवर्णादित्येव । लोअस्स । देअरो ॥ कचिद् भवति । पियइ ॥

कुब्ज-कर्पर-कीलै कः खोपुष्पे ॥ १८१ ॥

एषु कस्य खो भवति पुष्पं चेत् कुब्जाभिधेयं न भवति ॥ खुज्जो । खप्परं । खीलओ ॥ अपुष्प इति किम् । बंधेडं कुज्जयै-पसूणं । आर्षेण्यत्रापि । कासितं । खासिअं । कसितं । खसिअं ॥

मरकत-मदकले गः कन्दुके त्वादेः ॥ १८२ ॥

अनयोः कस्य गो भवति कन्दुके त्वाद्यस्य कस्य ॥ मरगयं । मयगलो । गेन्दुअं ॥

किराते चः ॥ १८३ ॥

किराते कस्य चो भवति ॥ चिलाओ ॥ पुलिन्द एवायं विधिः । कामरूपिणि तु नेष्यते । नमिमो हर-किरायं ॥

१ B परओट्टो. २ B कीलके कः. ३ B °ज्जअप्पसू°. ४ B खासितं. ५ A कषितं. ६ B °द्यस्य । म.°

शीकरे भ-हौ वा ॥ १८४ ॥

शीकरे कस्य भहौ वा भवतः ॥ सीभरो सीहरो । पक्षे । सीअरो ॥

चन्द्रिकायां मः ॥ १८५ ॥

चन्द्रिकाशब्दे कस्य मो भवति ॥ चन्दिमा ॥

निकष-स्फटिक-चिकुरे हः ॥ १८६ ॥

एषु कस्य हो भवति ॥ निहसो । फलिहो । चिहुरो । चिहुरशब्दः संस्कृतेपि इति दुर्गः ॥

ख-घ-थ-ध-भाम् ॥ १८७ ॥

खरात्परेषामसंयुक्तानामनादिभूतानां ख घ थ ध भ इत्येतेषां वर्णानां प्रायो हो भवति ॥ ख । साहा । मुहं । मेहला । लिहइ ॥ घ । मेहो । जहणं । माहो । लाहइ ॥ थ । नाहो । आवसहो । मिहणं । कहइ ॥ ध । साहू । बाहो । बहिरो । बाहइ । इन्द-हैणू ॥ भ । सहा । सहावो । नहं । थणहरो । सोहइ ॥ स्वरादित्येव । संखो । संघो । कंथा । बंधो । खंभो ॥ असंयुक्तस्येत्येव । अ-क्खइ । अग्घइ । कत्थइ । सिद्धओ । बन्धइ । लुब्भइ ॥ अनादेरि-त्येव । गज्जन्ते खे मेह्हा । गच्छइ घणो ॥ प्राय इत्येव । सरिसव-खलो । पलय-घणो । अथिरो । जिण-धम्मो । पणट्ट-भओ । नंभं ॥

पृथकि धो वा ॥ १८८ ॥

पृथक्शब्दे थस्य धो वा भवति ॥ पिधं पुधं । पिहं पुहं ॥

शृङ्खले खः कः ॥ १८९ ॥

शृङ्खले खस्य को भवति ॥ सङ्खलं ॥

१ B °करे भ°. २ P हुगः. ३ P मुहं. ४ B मोहो. ५ A इंदुधणू. ६ B लुब्भइ.

७ P गज्जन्ति. ८ B °हा पुब्बा नीवा पणत्थिरा मोरा । नट्टो चंदुबोव वासारत्तो हला पत्तो । गच्छ°. ९ B अथिरो. १० A नहं.

पुन्नाग-भागिन्योर्गो मः ॥ १९० ॥

अनयोर्गस्य मो भवति ॥ पुन्नामाइं वसन्ते । भामिणी ॥

छागे लः ॥ १९१ ॥

छागे^१ गस्य लो भवति ॥ छालो । छाली ॥

ऊत्वे दुर्भग-सुभगे वः ॥ १९२ ॥

अनयोरुत्वे गस्य वो भवति ॥ दूहवो । सूहवो ॥ ऊल इति किम् ।
दुहओ । सुहओ ॥

खचित-पिशाचयोश्चः स-छौ वा ॥ १९३ ॥

अनयोश्चस्य यथासंख्यं स छ इत्यादेशौ वा भवतः ॥ खसिओ
खइओ । पिसछो पिसाओ ॥

जटिले जो झो वा ॥ १९४ ॥

जटिले जस्य जो वा भवति ॥ झडिलो जडिलो ॥

टो ङः ॥ १९५ ॥

स्वरात्परस्यासंयुक्तस्यानादेष्टस्य ङो भवति ॥ नङो । भङो । वङो ।
घङइ ॥ स्वरादित्येव । घंटा ॥ असंयुक्तस्येत्येव । खट्टौ ॥ अना-
देरित्येव । टक्को ॥ कचिन्न भवति । अटति । अटइ ॥

सटा-शकट-कैटभे ढः ॥ १९६ ॥

एषु टस्य ढो भवति ॥ सढा । सयढो । कैढवो ॥

स्फटिके लः ॥ १९७ ॥

स्फटिके टस्य लो भवति ॥ फलिहो ॥

चपेटा-पाटौ वा ॥ १९८ ॥

चपेटाशब्दे ण्यन्ते^४ च पटिधातौ टस्य लो वा भवति ॥ चविला च-
विडा । फालेइ^५ फाडेइ ॥

१ A छागो. २ B खट्टा. ३ A कैढवो. ४ P ते च पाटौ धा०. B ते पाटौ धा०.
५ B फालइ.

ढो ढः ॥ १९९ ॥

स्वरात्परस्यासंयुक्तस्यानादेष्टस्य ढो भवति ॥ मढो । सढो । कमढो । कुढारो । पढइ ॥ स्वरादित्येव । वेकुंठो ॥ असंयुक्तस्येत्येव । चि-
ट्टइ ॥ अनादेरित्येव । हिअए ठाइ ॥

अङ्कोठे छः ॥ २०० ॥

अङ्कोठे ठस्य द्विरुक्तो लो भवति ॥ अङ्कोल्लतेल्ल-तुप्पं ॥

पिठरे हो वा रश्च ङः ॥ २०१ ॥

पिठरे ठस्य हो वा भवति तत्सन्नियोगे च रस्य ङो भवति ॥ पि-
हङ्गो पिढरो ॥

डो लः ॥ २०२ ॥

स्वरात्परस्यासंयुक्तस्यानादेर्डस्य प्रायो लो भवति ॥ वडवामुखम् ।
वलया-मुहं ॥ गरुलो । तलायं । कीलइ ॥ स्वरादित्येव । मोंडं ।
कोंडं ॥ असंयुक्तस्येत्येव । खग्गो ॥ अनादेरित्येव । रमइ ङिम्भो ॥
प्रायोग्रहणात् कचिद् विकल्पः । वलिसं वडिसं । दालिमं दाडिमं ।
गुलो गुडो । णाली णाडी । णलं णंडं । आमेलो ओवेडो ॥ कचिन्न
भवत्येव । नित्रिडं । गडडो । पीडिअं । नीडं । उडू । तडी ॥

वेणौ णो वा ॥ २०३ ॥

वेणौ णस्य लो वा भवति ॥ वेलू । वेणू ॥

तुच्छे तश्च-छौ वा ॥ २०४ ॥

तुच्छशब्दे तस्य च छ इत्यादेशौ^३ वा भवतः ॥ चुच्छं । लुच्छं ।
तुच्छं ॥

तगर-त्रसर-तूवरे टः ॥ २०५ ॥

एषु तस्य टो भवति ॥ टगरो । टसरो । दूवरो ॥

प्रत्यादौ ङः ॥ २०६ ॥

प्रत्यादिषु तस्य ङो भवति ॥ पडिवन्नं । पडिहासो । पडिहारो । पा-
डिष्फद्धी । पडिसारो । पडिनिअत्तं । पडिमा । पडिवया । पडं-
सुआ । पडिकरइ । पहुडि । पाहुडं । वावडो । पडाया । बहेड-
ओ । हरडई । मडयं ॥ आर्षे । दुष्कृतम् । दुक्कडं ॥ सुकृतम् ।
सुकडं ॥ आहृतम् । आहडं ॥ अवहृतम् । अवहडं । इत्यादि ॥ प्राय
इत्येव । प्रतिसमयम् । पइसमयं ॥ प्रतीपम् । पईवं ॥ संप्रति । सं-
पइ ॥ प्रतिष्ठानम् । पइठ्ठाणं ॥ प्रतिष्ठा । पइठ्ठा ॥ प्रतिज्ञा । पइण्णा ॥
प्रति । प्रभृति । प्राभृत । व्यापृत । पताका । विभीतक । हरीतकी ।
मृतक । इत्यादि ॥

इत्वे वेतसे ॥ २०७ ॥

वेतसे तस्य ङो भवति इत्वे सति ॥ वेडिसो ॥ इत्व इति किम् ।
वेअसो ॥ इः स्वप्नादौ [१.४६] इति इकारो न भवति इत्व इति
व्यावृत्तिबलात् ॥

गर्भितातिमुक्तके णः ॥ २०८ ॥

अनयोस्तस्य णो भवति ॥ गब्भिणो । अणिउँतयं ॥ कचिन्न भव-
त्यपि । अइमुत्तयं ॥ कथम् एरावणो । ऐरावणशब्दस्य । एरावओ
इति तु ऐरावतस्य ॥

रुदिते दिना ण्णः ॥ २०९ ॥

रुदिते दिना सह तस्य द्विरुक्तो णो भवीत ॥ रुण्णं ॥ अत्र केचिद्
ऋत्वादिषु द इत्यारब्धवन्तः स तु शौरसेनीमागधीविषय एव
दृश्यते इति नोच्यते । प्राकृते हि । ऋतुः । रिऊ । उऊ ॥ रजतम् ।
रययं ॥ एतद् । एअं ॥ गतः । गओ ॥ आगतः । आगओ ॥
सांप्रतम् । संपयं ॥ यतः । जओ ॥ ततः । तओ ॥ कृतम् । कयं ॥

हृतम् । हयं ॥ हताशः । हयासो ॥ श्रुतः । सुओ ॥ आकृतिः ।
 आकिई ॥ निर्वृतः । निव्वुओ ॥ तातः । ताओ ॥ कतरः । कयरो ।
 द्वितीयः । दुईओ इत्यादयः प्रयोगा भवन्ति । न पुनः उद् रयदमि-
 त्यादि ॥ क्वचित् भावेपि व्यत्ययश्च [४.४४७] इत्येव सिद्धम् ॥
 दिही इत्येतदर्थं तु धृतोर्दिहिः [२.१३१] इति वक्ष्यामः ॥

सप्ततौ रः ॥ २१० ॥

सप्ततौ तस्य रो भवति ॥ सत्तरी ॥

अतसी-सातवाहने लः ॥ २११ ॥

अनयोस्तस्य लो भवति ॥ अलसी । सालाहणो । सालवाहणो ।
 सालाहणी भासा ॥

पलिते वा ॥ २१२ ॥

पलिते तस्य लो वा भवति ॥ पलिलं । पलिअं ॥

पीते वो ले वा ॥ २१३ ॥

पीते तस्य वो वा भवति स्वार्थलकारे परे ॥ पीवलं । पीअलं ॥ ल
 इति किम् । पीअं ॥

वितस्ति-वसति-भरत-कातर-मातुलिङ्गे हः ॥ २१४ ॥

एषु तस्य हो भवति ॥ विहत्थी । वसही ॥ बहुलाधिकात् क्वचिन्न
 भवति । वसई । भरहो । काहलो । माहुलिङ्गं । मातुलुङ्गशब्दस्य तु
 माउलुङ्गं ॥

मेथि-शिथिर-शिथिल-प्रथमे थस्य ढः ॥ २१५ ॥

एषु थस्य ढो भवति । हापवादः ॥ मेढी । सिढिलो । सिढिलो ।
 पढमो ॥

निशीथ-पृथिव्योर्वा ॥ २१६ ॥

अनयोस्थस्य ढो वा भवति ॥ निसीढो । निसीहो । पुढवी । पुहवी ॥

दशन-दष्ट-दग्ध-दोला-दण्ड-दर-दाह-दम्भ-दर्भ-कदन-दोहदे
दो वा ङः ॥ २१७ ॥

एषु दस्य ङो वा भवति ॥ ङसणं दसणं । ङट्टो दट्टो । ङड्डो
दड्डो । ङोला दोला । ङण्डो दण्डो । ङरो दरो । ङाहो दाहो ।
ङम्भो दम्भो । ङब्भो दब्भो । कङ्गणं कयणं । ङोहलो दोहलो ॥
दरशब्दस्य च भयार्थवृत्तेरेव भवति । अन्यत्र दर-दलिअ ॥

दंश-दहोः ॥ २१८ ॥

अनयोर्धात्वोर्दस्य ङो भवति ॥ ङैसइ । ङहइ ॥

संख्या-गद्गदे रः ॥ २१९ ॥

संख्यावाचिनि गद्गदशब्दे च दस्य रो भवति ॥ एआरह । बारहँ ।
तेरह । गगगरं ॥ अनादेरित्येव । ते दस ॥ असंयुक्तस्येव
चउदह ॥

कदल्यामद्गुमे ॥ २२० ॥

कदलीशब्दे अद्गुमवाचिनि दस्य रो भवति ॥ करली ॥ अद्गुम इति
किम् । कयली । केली ॥

प्रदीपि-दोहदे लः ॥ २२१ ॥

प्रपूर्वे दीप्यतौ धातौ दोहदशब्दे च दस्य लो भवति ॥ पलीवेइ ।
पलित्तं । दोहलो ॥

कदम्बे वा ॥ २२२ ॥

कदम्बशब्दे दस्य लो वा भवति ॥ कलम्बो । कयम्बो ॥

दीपौ धो वा ॥ २२३ ॥

दीप्यतौ^१ दस्य धो वा भवति ॥ धिप्पइ । दिप्पइ ॥

कदर्थिते वः ॥ २२४ ॥

कदर्थिते दस्य वो भवति ॥ कवट्टिओ ॥

ककुदे हः ॥ २२५ ॥

ककुदे दस्य हो भवति ॥ कउहं ॥

निषधे धो ढः ॥ २२६ ॥

निषधे धस्य ढो भवति ॥ निसढो ॥

वौषधे ॥ २२७ ॥

ओषधे धस्य^२ ढो वा भवति ॥ ओसढं । ओसह ॥

नो णः ॥ २२८ ॥

स्वरात्परस्यासंयुक्तस्यानादेर्नस्य णो भवति ॥ कणयं । मयणो । वयणं । नयणं । माणइ ॥ आर्ये । आरनालं । अनिलो । अनलो । इत्याद्यपि ॥

वादौ ॥ २२९ ॥

असंयुक्तस्यादौ वर्तमानस्य नस्य णो वा भवति ॥ णरो नरो । णई नई । णेइ नेइ ॥ असंयुक्तस्येत्येव । न्यायः । नाओ ॥

निम्ब-नापिते ल-ण्हं वा ॥ २३० ॥

अनयोर्नस्य ल ण्ह इत्येतौ वा भवतः ॥ लिम्बो निम्बो । ण्हाविओ नाविओ ॥

१ P °तौ धातौ द°. २ B स्य हो भवति वा ॥ ओसहं । ओसढं ॥ ३ B अनिको इ°. ४ P नई । अ°. ५ P °स्य यथासङ्गं ल.

पो वः ॥ २३१ ॥

स्वरात्परस्यासंयुक्तस्यानादेः पस्य प्रायो वो भवति ॥ सबहो । सावो । उवसग्गो । पईवो । कासवो । पावं । उवमा । कविलं । कुणवं । कलावो । कवालं । महि-वालो । गो-वइ । तवइ ॥ स्वरादित्येव । कम्पइ ॥ असंयुक्तस्येत्येव । अप्पमत्तो ॥ अनादेरित्येव । सुहेण पढइ ॥ प्राय इत्येव । कई । रिऊ ॥ एतेन पकारस्य प्राप्तयो-र्लोपवकारयोर्यस्मिन् कृते श्रुतिसुखमुत्पद्यते स तत्र कार्यः ॥

पाटि-परुष-परिघ-परिखा-पनस-पारिभद्रे फः ॥ २३२ ॥

प्यन्ते पैटिधातौ परुषादिषु च पस्य फो भवति ॥ फालेइ फाडेइ । फरुसो । फलिहो । फलिहा । फणसो । फालिहदो ॥

प्रभूते वः ॥ २३३ ॥

प्रभूते पस्य वो भवति ॥ बहुत्तं ॥

नीपापीडे मो वा ॥ २३४ ॥

अनयोः पस्य मो वा भवति ॥ नीमो नीवो । आमेलो आवेडो ॥

पापद्धौ रः ॥ २३५ ॥

पापद्धावपदादौ पकारस्य रो भवति ॥ पारद्धी ॥

फो भ-हौ ॥ २३६ ॥

स्वरात्परस्यासंयुक्तस्यानादेः फस्य भहौ भवतः ॥ कचिद् भः । रेफः । रेभो ॥ शिंफा । सिभा ॥ कचित्तु हः । मुत्ताहलं ॥ कचिदुभावपि । सभलं सहलं । सेभालिआ सेहालिआ । सभरी सहरी । गुभइ गु-हइ ॥ स्वरादित्येव । गुंफइ ॥ असंयुक्तस्येत्येव । पुप्फं ॥ अनादे-रित्येव । चिट्ठइ फणी ॥ प्राय इत्येव । कसण-फणी ॥

वो वः ॥ २३७ ॥

स्वरात्परस्यासंयुक्तस्यानादेर्वस्य वो भवति ॥ अलावू । अलावू । अ-
लाऊ ॥ शबलः । सवलो ॥

विसिन्यां भः ॥ २३८ ॥

विसिन्यां वस्य भो भवति ॥ भिसिणी ॥ स्त्रीलिङ्गनिर्देशादिह न भ-
वति । विसन्तन्तु-पेलवारणं ॥

कबन्धे म-यौ ॥ २३९ ॥

कबन्धे वस्य मयौ भवतः ॥ कमन्धो । कयन्धो ॥

कैटभे भो वः ॥ २४० ॥

कैटभे वस्य वो भवति ॥ केढवो ॥

विषमे मो ढो वा ॥ २४१ ॥

विषमे वस्य ढो वा भवति ॥ विसढो । विसमो ॥

मन्मथे वः ॥ २४२ ॥

मन्मथे वस्य वो भवति ॥ वम्महो ॥

वाभिमन्यौ ॥ २४३ ॥

अभिमन्युशब्दे मो वो वा भवति ॥ अहिवन्नू अहिमन्नू ॥

भ्रमरे सो वा ॥ २४४ ॥

भ्रमरे वस्य सो वा भवति ॥ भसलो भमरो ॥

आदेर्यो जः ॥ २४५ ॥

पदादेर्यस्य जो भवति ॥ जसो । जमो । जाइ ॥ आदेरिति किम् ।
अवयवो । विणओ ॥ बहुलाधिकारात् सोपसर्गस्यानादेरपि । सं-
जमो । संजोगो । अवजसो ॥ क्वचिन्न भवति । पओओ ॥ आर्षे
लोपोपि । यथाख्यातम् । अहक्खायं ॥ यथाजातम् । अहाजायं ॥

युष्मच्चर्थपरे तः ॥ २४६ ॥

युष्मच्चब्देर्धपरे यस्य तो भवति ॥ तुम्हारिसो । तुम्हकेरो ॥ अर्थ-
पर इति किम् । जुम्हदम्ह-पयरणं ॥

यष्ट्यां लः ॥ २४७ ॥

यष्ट्यां यस्य लो भवति ॥ लट्टी । वेणु-लट्टी । उच्छु-लट्टी । महु-लट्टी ॥

वोत्तरीयानीय-तीय-कृद्ये ज्ञः ॥ २४८ ॥

उत्तरीयशब्दे अनीयतीयकृद्यप्रत्ययेषु च यस्य द्विरुक्तो जो वा भ-
वति ॥ उत्तरिज्जं उत्तरीअं ॥ अनीय । करणिज्जं करणीअं । वि-
म्हयणिज्जं विम्हयणीअं । जवणिज्जं जवणीअं ॥ तीय । बिइज्जो
बीओ ॥ कृद्य । पेज्जा पेआ ॥

छायायां होकान्तौ वा ॥ २४९ ॥

अकान्तौ वर्तमाने छायाशब्दे यस्य हो वा भवति ॥ वच्छस्स छाही
वच्छस्स छायो । आतपाभावः । सच्छाहं सच्छायं ॥ अकान्ताविति
किम् ॥ मुह-च्छाया । कान्तिरित्यर्थः ॥

डाह-वौ कतिपये ॥ २५० ॥

कतिपये यस्य डाह व इत्येतौ पर्यायेण भवतः ॥ कइवाहं । कइअवं ॥

किरि-भेरे रो ङः ॥ २५१ ॥

अनयो रस्य ङो भवति ॥ किडी । भेडो ॥

पर्याणे डा वा ॥ २५२ ॥

पर्याणे रस्य डा इत्यादेशो वा भवति ॥ पडायाणं पड्डाणं ॥

करवीरे णः ॥ २५३ ॥

करवीरे प्रथमस्य रस्य णो भवति ॥ कणवीरो ॥

हरिद्रादौ लः ॥ २५४ ॥

हरिद्रादिषु शब्देषु असंयुक्तस्य रस्य लो भवति ॥ हलिद्दी । दलि-
दाइ । दलिद्दो । दालिदं । हलिद्दो । जहुट्टिलो । सिढिलो । मुहलो ।
चलणो । वलुणो । कलुणो । इङ्गालो । सकालो । सोमालो । चिला-
ओ । फलिहा । फलिहो । फालिहद्दो । काहलो । लुक्को । अवहालं ।
भसलो । जढलं । बढलो । निट्टुलो ॥ बहुलाधिकाराच्चरणशब्दस्य
पादार्थवृत्तेरेव । अन्यत्र चरण-करणं ॥ भ्रमरे ससंनियोगे एव ।
अन्यत्र भमरो ॥ तथा । जढरं । बढरो । निट्टुरो इत्याद्यपि ॥ हरि-
द्रा । दरिद्राति । दरिद्र । दारिद्र्य । हरिद्र । युधिष्ठिर । शिथिर ।
मुखर । चरण । वरुण । करुण । अङ्गार । सत्कार । सुकुमार ।
किरात । परिखा । परिघ । पारिभद्र । कातर । रुग्ण । अपद्धार ।
भ्रमर । जठर । बठर । निष्ठुर । इत्यादि ॥ आर्षे दुवालसङ्गे इत्याद्यपि ॥

स्थूले लो रः ॥ २५५ ॥

स्थूले लस्य रो भवति ॥ थोरं ॥ कथं धूलभद्दो । स्थूरस्य हरिद्रादि-
लत्वे भविष्यति ॥

लाहल-लाङ्गल-लाङ्गूले वादेर्णः ॥ २५६ ॥

एषु आदेर्लस्य णो वा भवति ॥ णाहलो । लाहलो ॥ णङ्गलं । लङ्गलं ।
णङ्गूलं । लङ्गूलं ॥

ललाटे च ॥ २५७ ॥

ललाटे च आदेर्लस्य णो भवति ॥ चकार आदेरनुवृत्त्यर्थः ॥ णि-
डालं । णडालं ॥

शबरे वो मः ॥ २५८ ॥

शबरे वस्य मो भवति ॥ समरो ॥

स्वप्न-नीव्योर्वा ॥ २५९ ॥

अनयोर्वस्य मो वा भवति ॥ सिमिणो सिविणो । नीमी नीवी ॥

श-षोः सः ॥ २६० ॥

शकारषकारयोः सो भवति ॥ श । सहो । कुसो । निसंसो । वंसो ।
सामो । सुद्धं । दसं । सोहइ । विसइ ॥ ष । सण्डो । निहसो ।
कसाओ । घोसइ ॥ उभयोरपि । सेसो । विसेसो ॥

क्षुषायां ण्हो न वा ॥ २६१ ॥

क्षुषाशब्दे षस्य ण्हः णकाराक्रान्तो हो वा भवति ॥ सुण्हा सुसा ॥

दश-पाषाणे हः ॥ २६२ ॥

दशन्शब्दे पाषाणशब्दे च शषोर्यथादर्शनं हो वा भवति ॥ दह-
मुहो दस-मुहो । दह-बलो दस-बलो । दह-रहो दस-रहो । दह दस ।
एआरह । बारह । तेरह । पाहाणो पासाणो ॥

दिवसे सः ॥ २६३ ॥

दिवसे सस्य हो वा भवति ॥ दिवहो । दिवसो ॥

हो धोनुस्वारात् ॥ २६४ ॥

अनुस्वारान्तरस्य हस्य धो वा भवति ॥ सिंधो । सीहो ॥ संधारो ।
संहारो । कचिदननुस्वारादपि । दाहः । दाधो ॥

षट्-शमी-शाव-सुधा-सप्तपर्णेष्वादेशछः ॥ २६५ ॥

एषु आदेर्वर्णस्य छो भवति ॥ छट्टो । छट्टी । छप्पओ । छंमुहो ।
छमी । छावो । छुहा । छत्तिवण्णो ॥

शिरायां वा ॥ २६६ ॥

शिराशब्दे आदेशछो वा भवति ॥ छिरा सिरा ॥

लुग् भाजन-दनुज-राजकुले जः सस्वरस्य न वा ॥ २६७ ॥

एषु सस्वरजकारस्य लुग् वा भवति ॥ भाणं भायणं । दणु-वहो ।
दणुअ-वहो । रा-उलं राय-उलं ॥

१ B दंसो. २ A सामो. ३ B दसा. ४ B ण्हो वा. ५ B षस्य णका०. ६ P षश०.
७ B हो म०. ८ B वो म०. ९ B ष्वारात्. १० P रस्य ज०.

व्याकरण-प्राकारागते कगोः ॥ २६८ ॥

एषु को गश्च सस्वरस्य लुग् वा भवति ॥ वारणं वायरणं । पारो पायारो ॥ आओ आगओ ॥

किसलय-कालायस-हृदये यः ॥ २६९ ॥

एषु सस्वरयकारस्य लुग् वा भवति ॥ किसलं किसलयं । कालासं कालायसं । महण्णव-समा सहिआ । जाला ते सहिअएहिं धेप्पन्ति । निसमणुप्पिअ-हिअस्स हिअयं ॥

दुर्गादेव्युदुम्बर-पादपतन-पादपीठेन्तर्दः ॥ २७० ॥

एषु सस्वरस्य दकारस्य अन्तर्मध्ये वर्तमानस्य लुग् वा भवति ॥ दुग्गा-वी । दुग्गा-एवी । उम्बरो उउम्बरो । पा-वडणं पाय-वडणं । पा-वीढं ॥ पाय-वीढं ॥ अन्तरिति किम् । दुर्गादेव्यामादौ मा भूत् ॥

यावत्तावज्जीवितावर्त्तमानावट-प्रावारक-देवकुलैवमेवे वः २७१

यावदादिषु सस्वरैवकारस्यान्तर्वर्त्तमानस्य लुग् वा भवति ॥ जा जाव । ता ताव । जीअं जीविअं । अत्तमाणो आवत्तमाणो । अडो अवडो । पारओ पावारओ । दे-उलं देव-उलं । एमेव एवमेव । अन्तरित्येव । एवमेवेन्त्यस्य न भवति ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितायां सिद्धहेमचन्द्राभिधानस्वोपज्ञ-
शब्दानुशासनवृत्तौ अष्टमस्याध्यायस्य प्रथमः पादः ॥

यैदू दोर्मण्डलकुण्डलीकृतधनुर्दण्डेन सिद्धाधिप

क्रीतं वैरिकुलात् लया किल दलत्कुन्दावदातं यशः ।

भ्रान्त्वा त्रीणि जगन्ति खेदविवशं तन्मालवीनां व्यधा-

दापाण्डौ स्तनमण्डले च धवले गण्डस्थले च स्थितिम् ॥ १ ॥

१ P B °रस्य य°. २ A उम्बरे । उउम्बरे. ३ P B °रस्य व°. ४ A B वेसस्य.
५ B °अष्टमाध्या°. ६ P omits this verse. ७ B सिद्धा°. ८ B °वस्थि°.

अर्हं ॥ संयुक्तस्य ॥ १ ॥

अधिकारोऽयं ज्यायामीत् [२.११५] इति यावत् । यदित ऊर्ध्वम-
नुक्रमिष्यामस्तत्संयुक्तस्येति वेदितव्यम् ॥

शक्त-मुक्त-दष्ट-रुग्ण-मृदुत्वे को वा ॥ २ ॥

एषु संयुक्तस्य को वा भवति ॥ सको सत्तो । मुको मुत्तो । डको
दट्टो । लुको लुग्गो । माडकं माडत्तणं ॥

क्षः खः कचित्तु छ-झौ ॥ ३ ॥

क्षस्य खो भवति । कचित्तु छझौवपि ॥ खओ । लक्खणं ॥ कचित्तु
छझौवपि । खीणं । छीणं । झीणं । झिज्जइ ॥

ष्क-स्कयोर्नाम्नि ॥ ४ ॥

अनयोर्नाम्नि संज्ञायां खो भवति ॥ ष्क । पोक्खरं । पोक्खरिणी ।
निकखं ॥ स्क । खन्धो । खन्धावारो । अवक्खन्दो ॥ नाम्नीति
किम् । दुक्करं । निकम्पं । निकओ । नमोक्कारो । सक्कयं । सक्कारो ।
तक्करो ॥

शुष्क-स्कन्दे वा ॥ ५ ॥

अनयोः ष्कस्कयोः खो वा भवति ॥ सुक्खं सुक्कं । खन्दो कन्दो ॥

क्ष्वेटकादौ ॥ ६ ॥

क्ष्वेटकादिषु संयुक्तस्य खो भवति ॥ खेडओ । क्ष्वेटैकशब्दो वि-
पर्यायः ॥ क्ष्वोटकः । खोटओ ॥ स्फोटकः । खोटओ ॥ स्फेटकः ।
खेडओ ॥ स्फेटिकः । खेडिओ ॥

स्थाणावहरे ॥ ७ ॥

स्थाणौ संयुक्तस्य खो भवति हरश्चेद् वाच्यो न भवति ॥ खाणू ॥
अहर इति किम् । थाणुणो रेहा ॥

स्तम्भे स्तो वा ॥ ८ ॥

स्तम्भशब्दे स्तस्य खो वा भवति ॥ खम्भो । थम्भो । काष्ठादिमयः ॥

थ-ठावस्पन्दे ॥ ९ ॥

स्पन्दाभाववृत्तौ स्तम्भे स्तस्य थठौ भवतः ॥ थम्भो । ठम्भो ॥ स्त-
म्भ्यते । थम्भिज्जइ । ठम्भिज्जइ ॥

रक्ते गो वा ॥ १० ॥

रक्तशब्दे संयुक्तस्य गो वा भवति ॥ रग्गो रत्तो ॥

शुल्के ज्ञो वा ॥ ११ ॥

शुल्कशब्दे संयुक्तस्य ज्ञो वा भवति ॥ सुङ्गं सुक्कं ॥

कृत्ति-चत्वरे चः ॥ १२ ॥

अनयोः संयुक्तस्य चो भवति ॥ किच्ची । चच्चरं ॥

त्योचैत्ये ॥ १३ ॥

चैत्यवर्जिते त्यस्य चो भवति ॥ सच्चं । पच्चओ ॥ अचैत्य इति किम् ।
चइत्तं ॥

प्रत्यूषे षथ हो वा ॥ १४ ॥

प्रत्यूषे त्यस्य चो भवति तत्संनियोगे च षस्य हो वा भवति ॥
पच्चूहो । पच्चूसो ॥

ल-ध्व-द्व-ध्वां च-छ-ज-ज्ञाः कचित् ॥ १५ ॥

एषां यथासंख्यमेते कचिद् भवन्ति ॥ भुक्त्वा । भोच्चा ॥ ज्ञात्वा ।

१ B स्तम्भ्यते. २ A थम्भिज्जइ ॥ र° . ३ B शुल्के ज्ञो. P शुल्के ज्ञो. ४ P B शुक्कं.

णञा ॥ श्रुत्वा । सोच्चा ॥ पृथ्वी । पिच्छी ॥ विद्वान् । विज्जं ॥ बु-
द्धा । बुज्झा ॥

भोच्चा सयलं पिच्छिं विज्जं बुज्झा अणणय-ग्गामिं ।

चइऊण तवं काउं सन्ती पत्तो सिवं परमं ॥

वृश्चिके श्रेञ्चुर्वा ॥ १६ ॥

वृश्चिके श्रेः सखरस्य स्थाने ञ्चुरादेशो वा भवति । छापवादः ॥
विञ्चुओ विंचुओ । पक्षे । विञ्छिओ ॥

छोक्ष्यादौ ॥ १७ ॥

अक्ष्यादिषु संयुक्तस्य छो भवति । खस्यापवादः ॥ अच्छि । उच्छू ।
लच्छी । कच्छो । छीअं । छीरं । सरिच्छो । वच्छो । मच्छिआ ।
छेत्तं । छुहा । दच्छो । कुच्छी । वच्छं । छुण्णो । कच्छा । छारो ।
कुच्छेअयं । छुरो । उच्छा । छयं । सारिच्छं ॥ अक्षि । इक्षु ।
लक्ष्मी । कक्ष । क्षुत । क्षीर । सदृक्ष । वृक्ष । मक्षिका । क्षेत्र ।
क्षुध् । दक्ष । कुक्षि । वक्षस् । क्षुण्ण । कक्षा । क्षार । कौक्षेयक ।
क्षुर । उक्षन् । क्षत । सादृश्य ॥ कचित् स्थगितशब्देपि । छइअं ॥
आर्षे । इक्खू । खीरं । सारिक्खमित्याद्यपि दृश्यते ॥

क्षमायां कौ ॥ १८ ॥

कौ पृथिव्यां वर्तमाने क्षमाशब्दे संयुक्तस्य छो भवति ॥ छमा पृ-
थिवी ॥ लाक्षणिकस्यापि क्षमादेशस्य भवति । क्षमा । छमा ॥ का-
विति किम् । खमा क्षान्तिः ॥

ऋक्षे वा ॥ १९ ॥

ऋक्षशब्दे संयुक्तस्य छो वा भवति ॥ रिच्छं । रिक्खं । रिच्छो ।
रिक्खो ॥ कथं छूढं क्षिप्तं । वृक्ष-क्षिप्तयोरुक्ख-द्धौ [२.१२७]
इति भविष्यति ॥

१ P °ग्गामि ॥ वृश्चि°. २ B विंचुवो. ३ A छोक्ष्यादौ. ४ A अक्ष्यादि°. ५ P सादृश्य.
६ A शब्दोपि. ७ B °स्य छो म°.

क्षण उत्सवे ॥ २० ॥

क्षणशब्दे उत्सवाभिधायिनि संयुक्तस्य छो भवति ॥ छणो ॥ उत्सव इति किम् । खणो ॥

ह्रस्वात् थ्य-श्च-त्स-प्तामनिश्चले ॥ २१ ॥

ह्रस्वात्परेषां थ्यश्चत्सप्तां छो भवति निश्चले तु न भवति ॥ थ्य । पच्छं । पच्छा । मिच्छा ॥ श्च । पच्छिमं । अच्छेरं । पच्छा ॥ त्स । उच्छाहो । मच्छलो । मच्छरो । संवच्छलो । संवच्छरो । चिइ-च्छइ ॥ प्स । लिच्छइ । जुगुच्छइ । अच्छरा ॥ ह्रस्वादिति किम् । ऊसारिओ ॥ अनिश्चल इति किम् । निच्चलो ॥ आर्षे तथ्ये चोपि । तच्च ॥

सामर्थ्योत्सुकोत्सवे वा ॥ २२ ॥

एषु संयुक्तस्य छो वा भवति ॥ सामच्छं सामत्थं । उच्छुओ ऊसु-ओ । उच्छवो ऊसवो ॥

स्पृहायाम् ॥ २३ ॥

स्पृहाशब्दे संयुक्तस्य छो भवति । फस्यापवादः ॥ छिहा ॥ बहुलाधिकारात्क्वचिदन्यदपि । निष्पिहो ॥

द्य-य्य-र्या जः ॥ २४ ॥

एषां संयुक्तानां जो भवति ॥ द्य । मज्जं । अवज्जं । वेज्जो । जुई । जोओ ॥ य्य । जज्जो । सेज्जा ॥ र्य । भज्जा । चौर्यसमन्नात् भारिआ । कज्जं । वज्जं । पज्जाओ । पज्जत्तं । मज्जाया ॥

अभिमन्यौ ज-ज्जौ वा ॥ २५ ॥

अभिमन्यौ संयुक्तस्य जो जश्च वा भवति ॥ अहिमज्जू । अहिमज्जू । पक्षे । अहिमजू ॥ अभिग्रहणादिह न भवति । मजू ॥

साध्वस-ध्य-ह्यां झः ॥ २६ ॥

साध्वसे संयुक्तस्य ध्यह्ययोश्च झो भवति ॥ सज्झसं ॥ ध्य । वज्झए ।
झाणं । उवज्झाओ । सज्झाओ । सज्झं । विब्झो ॥ ह्य । सज्झो ।
मैज्झं । गुज्झं । णैज्झइ ॥

ध्वजे वा ॥ २७ ॥

ध्वजशब्दे संयुक्तस्य झो वा भवति ॥ झओ धओ ॥

इन्धौ झा ॥ २८ ॥

इन्धौ धातौ संयुक्तस्य झा इत्यादेशो भवति ॥ समिज्झाइ । विज्झाइ ॥

वृत्त-प्रवृत्त-मृत्तिका-पत्तन-कदर्थिते टः ॥ २९ ॥

एषु संयुक्तस्य टो भवति ॥ वट्टो । पयट्टो । मट्टिआ । पट्टणं ।
कवट्टिओ ॥

र्त्तस्याधूर्त्तादौ ॥ ३० ॥

र्त्तस्य टो भवति धूर्त्तादीन् वर्जयित्वा ॥ केवट्टो । वट्टी । जट्टो । पय-
ट्टइ ॥ वट्टुलं । रायवट्टयं । नट्टई । संवट्टिअं ॥ अधूर्त्तादाविति किम् ।
धुत्तो । कित्ती । वत्ता । आवत्तणं । निवत्तणं । पवत्तणं । संवत्तणं ।
आवत्तओ । निवत्तओ । निव्वत्तओ । पवत्तओ । संवत्तओ । वत्ति-
आ । वत्तिओ । कत्तिओ । उक्त्तिओ । कत्तरी । मुत्ती । मुत्तो ।
मुहुत्तो ॥ बहुलाधिकाराद् वट्टा ॥ धूर्त्त । कीर्त्ति । वार्त्ता । आवर्त्तन ।
निवर्त्तन । प्रवर्त्तन । संवर्त्तन । आवर्त्तक । निवर्त्तक । निर्वर्त्तक ।
प्रवर्त्तक । संवर्त्तक । वर्त्तिका । वार्त्तिक । कार्त्तिक । उक्त्तित । क-
र्त्तरी । मूर्त्ति । मूर्त्त । मुहूर्त्त । इत्यादि ॥

१ B वज्झए. २ B संज्झं. ३ A मज्झो. ४ A नज्झइ. ५ B ०शो वा भ०.
६ B पवट्टो. ७ B ०ओ । प०. ८ A कित्तिओ । उक्त्तिओ. ९ B धूर्त्ति. १० B ०र्त्तक । प्रव०.
११ B वर्त्तिक. १२ A उक्कीर्त्ति०. १३ A मुहूर्त्त ॥

वृन्ते णः ॥ ३१ ॥

वृन्ते संयुक्तस्य णो भवति ॥ वेण्टं । तालवेण्टं ॥

ठोस्त्रि-विसंस्थुले ॥ ३२ ॥

अनयोः संयुक्तस्य ठो भवति ॥ अट्टी । विसंठुलं ॥

स्त्यान-चतुर्थार्थे वा ॥ ३३ ॥

एषु संयुक्तस्य ठो वा भवति ॥ ठीणं थीणं । चउट्टो । अट्टो प्रयोजनम् । अत्थो धनम् ॥

ष्टसानुष्टेष्टासंदष्टे ॥ ३४ ॥

उष्ट्रादिर्वर्जिते ष्टस्य ठो भवति ॥ लट्टी । मुट्टी । दिट्टी । सिट्टी । पुट्टो । कट्टं । सुरट्टा । इट्टो । अणिट्टं ॥ अनुष्टेष्टासंदष्ट इति किम् । उट्टो । इष्टाचुणं व्व । संदट्टो ॥

गर्ते ङः ॥ ३५ ॥

गर्तशब्दे संयुक्तस्य ङो भवति । टापवादः ॥ गङ्गो । गङ्गा ॥

सम्मर्द-वितर्दि-विच्छर्द-च्छर्दि-कपर्द-मर्दिते र्दस्य ॥ ३६ ॥

एषु र्दस्य डेत्वं भवति ॥ सम्मङ्गो । विअङ्गी । विच्छङ्गो । छङ्गइ । छङ्गी । कवङ्गो । मङ्गिओ । सम्मङ्गिओ ॥

गर्दभे वा ॥ ३७ ॥

गर्दभे र्दस्य ङो वा भवति ॥ गङ्गहो । गद्गहो ॥

कन्दरिका-भिन्दिपाले ण्डः ॥ ३८ ॥

अनयोः संयुक्तस्य ण्डो भवति ॥ कण्डलिआ । भिण्डिवालो ॥

स्तब्धे ठ-ढौ ॥ ३९ ॥

स्तब्धे संयुक्तयोर्यथाक्रमं ठढौ भवतः ॥ ठड्डो ॥

दग्ध-विदग्ध-वृद्धि-वृद्धे ढः ॥ ४० ॥

एषु संयुक्तस्य ढो भवति ॥ दग्धो । विअद्घो । वुद्धी । वुद्धो ॥ क-
चिन्न भवति । विद्ध-कइ-निरुविअं ॥

श्रद्धर्द्धि-मूर्धार्धेन्ते वा ॥ ४१ ॥

एषु अन्ते वर्तमानस्य संयुक्तस्य ढो वा भवति ॥ सद्धा सद्धा । इद्धी
रिद्धी । मुण्ढा मुद्धा । अद्धं अद्धं ॥

अज्ञोर्णः ॥ ४२ ॥

अनयोर्णो भवति ॥ अ । निण्णं । पज्जुण्णो ॥ ज्ञ । णाणं । सण्णा ।
पण्णा । विण्णाणं ॥

पंचाशत्पंचदश-दत्ते ॥ ४३ ॥

एषु संयुक्तस्य णो भवति ॥ पण्णासा । पण्णरह । दिण्णं ॥

मन्यौ न्तो वा ॥ ४४ ॥

मन्युशब्दे संयुक्तस्य न्तो वा भवति ॥ मन्तू मन्त्रू ॥

स्तस्य थोसमस्त-स्तम्बे ॥ ४५ ॥

समस्तस्तम्बवर्जिते स्तस्य थो भवति ॥ हत्थो । थुई । थोत्तं । थोअं ।
पत्थरो । पसत्थो । अत्थि । सत्थि ॥ असमस्तस्तम्ब इति किम् ।
समत्तो । तम्बो ॥

स्तवे वा ॥ ४६ ॥

स्तवशब्दे स्तस्य थो वा भवति ॥ थवो तवो ॥

पर्यस्ते थ-टौ ॥ ४७ ॥

पर्यस्ते स्तस्य पर्यायेण थटौ भवतः ॥ पल्लथो पल्लटो ॥

वोत्साहे थो हश्च रः ॥ ४८ ॥

उत्साहशब्दे संयुक्तस्य थो वा भवति तत्सन्नियोगे च हस्य रः ॥
उत्थारो उच्छाहो ॥

आश्लिष्टे ल-धौ ॥ ४९ ॥

आश्लिष्टे संयुक्तयोर्यथासंख्यं ल ध इत्येतौ भवतः ॥ आलिद्धो ॥

चिह्ने न्धो वा ॥ ५० ॥

चिह्ने संयुक्तस्य न्धो वा भवति । ण्हापवादः ॥ पक्षे सोपि ॥ चिन्धं
इन्धं चिण्हं ॥

भस्मात्मनोः पो वा ॥ ५१ ॥

अनयोः संयुक्तस्य पो वा भवति ॥ भप्पो भस्सो । अप्पा अप्पाणो ।
पक्षे । अत्ता ॥

ङ्ग-क्मोः ॥ ५२ ॥

ङ्गक्मोः पो भवति ॥ कुङ्गलम् । कुम्पलं । रुक्मिणी । रुपिणी ॥
क्वचित् चोपि । रुक्मी रुपी ॥

ष्प-स्पयोः फः ॥ ५३ ॥

ष्पस्पयोः फो भवति ॥ पुष्पम् । पुष्फं ॥ शष्पम् । सष्फं ॥ निष्पेषः ।
निष्फेसो ॥ निष्पावः । निष्फावो ॥ स्पन्दनम् । फन्दनं ॥ प्रतिस्पर्धिन् ।
पाडिष्फद्दी ॥ बहुलाधिकारात् क्वचिद् विकल्पः । बुहष्फई बुहष्पई ॥
क्वचिन्न भवति । निष्पहो । णिष्पुंसणं । परोप्परम् ॥

भीष्मे ष्मः ॥ ५४ ॥

भीष्मे ष्मस्य फो भवति ॥ भिष्फो ॥

श्लेष्मणि वा ॥ ५५ ॥

श्लेष्मशब्दे ष्मस्य फो वा भवति ॥ सेफो सिलिम्हो ॥

१ P ङ्गक्मोः. २ B पो वा भ°. ३ P कुङ्गल. ४ P पाडिष्फद्दी. ५ P B नि-
ष्पुंसणं. ६ B फो भ°.

ताम्राग्रे म्वः ॥ ५६ ॥

अनयोः संयुक्तस्य मयुक्तो षो भवति ॥ तम्बं । अम्बं ॥ अम्बिर
तम्बिर इति देश्यौ ॥

हो भो वा ॥ ५७ ॥

हस्य भो वा भवति ॥ जिब्भा जीहा ॥

वा विह्वले वौ वश्च ॥ ५८ ॥

विह्वले हस्य भो वा भवति तत्सन्नियोगे च विशब्दे वस्य वा भो
भवति ॥ भिब्भलो विब्भलो विह्वलो ॥

वोध्वे ॥ ५९ ॥

उध्वशब्दे संयुक्तस्य भो वा भवति ॥ उब्भं उद्धं ॥

कश्मीरे म्भो वा ॥ ६० ॥

कश्मीरशब्दे संयुक्तस्य म्भो वा भवति ॥ कम्भारो कम्हारा ॥

न्मो मः ॥ ६१ ॥

न्मस्य मो भवति । अधोलोपापवादः ॥ जम्मो । वम्महो । मम्मणं ॥

ग्मो वा ॥ ६२ ॥

ग्स्य मो वा भवति ॥ युग्मम् । जुम्मं जुग्गं ॥ तिग्मम् । तिम्मं
तिग्गं ॥

ब्रह्मचर्य-तूर्य-सौन्दर्य-शौण्डीर्ये र्यो रः ॥ ६३ ॥

एषु र्यस्य रो भवति । जापवादः ॥ बम्ह^१चेरं । चौर्यसमत्वाद् बम्ह^२च-
रिअं । तूरं । सुन्देरं । सोण्डीरं ॥

धैर्ये वा ॥ ६४ ॥

धैर्ये र्यस्य रो वा भवति ॥ धीरं धिज्जं । सूरौ सुज्जो इति तु सूरसूर्य-
प्रकृतिभेदात् ॥

१ P विह्वलशब्दस्य ह्वं. २ A B कम्भारो कम्हारो. ३ B वम्मचेरं. ४ B वम्मचं.

एतः पर्यन्ते ॥ ६५ ॥

पर्यन्ते एकारात्परस्य र्यस्य रो भवति ॥ पेरन्तो ॥ एत इति किम् ।
पज्जन्तो ॥

आश्चर्ये ॥ ६६ ॥

आश्चर्ये एतः परस्य र्यस्य रो भवति ॥ अच्छेरं ॥ एत इत्येव । अच्छरिअं ॥

अतो रिआर-रिज्ज-रीअं ॥ ६७ ॥

आश्चर्ये अकारात्परस्य र्यस्य रिअ अर रिज्ज रीअ इत्येते आदेशा
भवन्ति ॥ अच्छरिअं अच्छअरं अच्छरिज्जं अच्छरीअं ॥ अत इति
किम् । अच्छेरं ॥

पर्यस्त-पर्याण-सौकुमार्ये लुः ॥ ६८ ॥

एषु र्यस्य लो भवति ॥ पर्यस्तं पल्लट्ठं पल्लत्थं । पल्लाणं । सोअमल्लं ॥
पल्लङ्को इति च पल्यङ्कशब्दस्य यलोपे द्वित्वे च ॥ पलिअङ्को इत्यपि
चौर्यसमत्वात् ॥

बृहस्पति-वनस्पत्योः सो वा ॥ ६९ ॥

अनयोः संयुक्तस्य सो वा भवति ॥ बृहस्सई वहप्फई । भयस्सई
भयप्फई । वणस्सई वणप्फई ॥

बाप्पे होश्रुणि ॥ ७० ॥

बाप्पशब्दे संयुक्तस्य हो भवति अश्रुण्यभिधेये ॥ बाहो नेत्रजलम् ॥
अश्रुणीति किम् ॥ बप्फो ऊष्मा ॥

कार्षापणे ॥ ७१ ॥

कार्षापणे संयुक्तस्य हो भवति ॥ काहावणो ॥ कथं कहावणो ।
ह्रस्वः संयोगे [१.८४] इति पूर्वमेव ह्रस्वत्वे पञ्चादादेशे । क-
र्षापणशब्दस्य वा भविष्यति ॥

१ B ॥ ६६ ॥ एतः. २ P B ॥ ६८ ॥ पर्यस्त-पर्याण-सौकुमार्ये एषु. ३ P निह^०.
४ A बाप्फो.

दुःख-दक्षिण-तीर्थे वा ॥ ७२ ॥

एषु संयुक्तस्य हो वा भवति ॥ दुहं दुक्खं । पर-दुक्खे दुक्खिआ
विरला । दाहिणो दक्खिणो । तूहं तित्थं ॥

कूष्माण्ड्यां ष्मो लस्तु ण्डो वा ॥ ७३ ॥

कूष्माण्ड्यां ष्मा इत्येतस्य हो भवति ण्ड ईत्यस्य तु वा लो भवति ॥
कोहली कोहण्डी ॥

पक्ष्म-श्म-ष्म-स्म-ह्यां म्हः ॥ ७४ ॥

पक्ष्मशब्दसंबन्धिनः संयुक्तस्य श्मष्मस्मह्यां च मकाराक्रान्तो ह-
कार आदेशो भवति ॥ पक्ष्मेन् । पम्हाइं । पम्हल्ल-लोअणा ॥ श्म ।
कुश्मानः । कुम्हाणो । कश्मीराः । कम्हारा ॥ ष्म । ग्रीष्मः । गिम्हो ।
ऊष्मा । उम्हा ॥ स्म । अस्मादृशः । अम्हारिसो । विस्मयः । वि-
म्हओ ॥ ह्य । ब्रह्मा । बम्हो ॥ सुह्याः । सुम्हा ॥ बम्हणो । बम्ह-
चेरं ॥ क्वचित् म्मोपि दृश्यते । बम्भणो । बम्भचेरं । सिम्मो । क-
चिन्न भवति । रश्मिः । रस्सी । स्मरः । सरो ॥

सूक्ष्म-श्न-ष्ण-स्न-ह्य क्ष्णां ण्हः ॥ ७५ ॥

सूक्ष्मशब्दसंबन्धिनः संयुक्तस्य श्नष्णस्नह्यक्ष्णां च णकाराक्रान्तो
हकार आदेशो भवति ॥ सूक्ष्मं । सण्हं ॥ श्र । पण्हो । सिण्हो ॥
ष्ण । विण्हूँ । जिण्हू । कण्हो । उण्हीसं ॥ स्न । जोण्हा । ण्हाओ ।
पण्हुओ ॥ ह्य । वण्ही । जण्हू ॥ ह्य । पुव्वण्हो । अवरण्हो ॥ क्ष्ण ।
सण्हं । तिण्हं ॥ विप्रकर्षे तु कृष्णकृत्स्नशब्दयोः कसणो । कसिणो ॥

हो ल्हः ॥ ७६ ॥

हः स्थाने लकाराक्रान्तो हंकारो भवति ॥ कल्हारं । पल्हाओ ॥

१ B °क्खेण दु° । २ B इत्येतस्य । ३ A पक्ष्म । ४ P पक्ष्मला लो° । ५ B बम्हा ।
बम्ह° । ६ A °दू मो° । ७ A संमो । ८ B °कारादे° । ९ B विण्हू । क° । १० B °न्तो हो म°

क-ग-ट-ड-त-द-प-श-ष-स-ऌ-क-ऌ-पामूर्ध्वं लुक् ॥ ७७ ॥

एषां संयुक्तवर्णसंबन्धिनामूर्ध्वं स्थितानां लुग् भवति ॥ क^१ । भुक्तं^२ । सित्थं ॥ ग । दुद्धं । मुद्धं ॥ ट । षट्पदः । छप्पओ ॥ कट्फलम् । कप्फलं ॥ ड । खड्गः । खग्गो ॥ षड्जः । सज्जो ॥ त । उप्पलं । उप्पाओ ॥ द । मट्टुः । मग्गू । मोग्गरो ॥ प । सुत्तो । गुत्तो ॥ श । लण्हं । निच्चलो । चुअइ ॥ ष । गोट्ठी । छट्ठो । निट्ठुरो ॥ स । खलिओ । नेहो ॥ ऌक । दुऌखम् । दुक्खं ॥ ऌप । अंतऌपातः । अंतप्पाओ ॥

अधो म-न-याम् ॥ ७८ ॥

मनयां संयुक्तस्याधो वर्तमानानां लुग् भवति ॥ म । जुग्गं । रस्सी । सरो । सेरं ॥ न । नग्गो । लग्गो ॥ य । सामा । कुड्डं । वाहो ॥

सर्वत्र ल-व-रामूर्ध्वन्द्रे ॥ ७९ ॥

वैन्द्रशब्दादन्यत्र लवरां सर्वत्र संयुक्तस्योर्ध्वमधश्च स्थितानां लुग् भवति ॥ ऊर्ध्वं ॥ ल । उल्का । उक्का ॥ वल्कलम् । वक्कलं ॥ ब । शब्दः । सहो ॥ अब्दः । अदो ॥ लुब्धकः । लोद्धओ ॥ र । अर्कः । अक्को ॥ वर्गः । वग्गो ॥ अधः । श्लक्ष्णम् । सण्हं ॥ विक्कवः । विक्कवो ॥ पक्कम् । पक्कं पिकं ॥ ध्वस्तः । धत्थो ॥ चक्रम् । चक्कं ॥ ग्रहः । गहो ॥ रात्रिः । रत्ती ॥ अत्र द्व इत्यादिसंयुक्तानामुभय-प्राप्तौ यथादर्शनं लोपः ॥ कचिदूर्ध्वम् । उद्विग्नः । उव्विग्गो ॥ द्वि-गुणः । वि-उणो ॥ द्वितीयः । बीओ ॥ कल्मषम् । कम्मसं ॥ सर्वम् । सव्वं ॥ शुल्बम् । सुव्वं ॥ कचित्त्वधः । काव्यम् । कव्वं ॥ कुल्या । कुल्ला ॥ माल्यम् । मल्लं ॥ द्विपः । दिओ ॥ द्विजातिः । दुआई ॥ क-चित्पर्यायेण । द्वारम् । बारं । दारं ॥ उद्विग्नः । उव्विग्गो । उव्वि-ण्णो ॥ अवैन्द्र इति किम् । वर्न्दं । संस्कृतसमोयं प्राकृतशब्दः । अत्रोत्तरेण विकल्पोपि न भवति निषेधसामर्थ्यात् ॥

१ B क । भुक्तं । भु^० । २ B ^०त्त । सित्थं । सि^० । ३ A तप्पाओ । ४ P ^०वन्द्रे । B ^०चन्द्रे । ५ P वन्द^० । B चन्द्र^० । ६ B पक्कं । पि^० । ७ P अवन्द^० । B अचन्द्र^० । ८ P वन्दं । B चंद्रं ।

द्रे रो न वा ॥ ८० ॥

द्रशब्दे रेफस्य वा लुग् भवति ॥ चन्दो चन्द्रो । रुदो रुद्रो । भद्रं भद्रं । समुद्रो समुद्रो ॥ ह्रदशब्दस्य स्थितिपरिवृत्तौ द्रह इति रूपम् । तत्र द्रहो दहो । केचिद् रलोपं नेच्छन्ति । द्रहशब्दमपि कश्चित् संस्कृतं मन्यते ॥ वोद्रहादयस्तु तरुणपुरुषादिवाचका नित्यं रेफसंयुक्ता देश्या एव । सिक्खन्तु वोद्रहीओ । वोद्रह-द्रहंमि पडिआ ॥

धात्र्याम् ॥ ८१ ॥

धात्रीशब्दे रस्य लुग् वा भवति ॥ धत्ती । ह्रस्वात् प्रागेव रलोपे धाई । पक्षे । धारी ॥

तीक्ष्णे णः ॥ ८२ ॥

तीक्ष्णशब्दे णस्य लुग् वा भवति ॥ तिक्खं । तिण्हं ॥

ज्ञो जः ॥ ८३ ॥

ज्ञः संबन्धिनो अस्य लुग् वा भवति ॥ जाणं णाणं । सव्वज्जो सव्वण्णू । अप्पज्जो अप्पण्णू । दइवज्जो दइवण्णू । इङ्गिअज्जो इङ्गिअण्णू । मणोज्जं मणोण्णं । अहिज्जो अहिण्णू । पज्जा पण्णा । अज्जा आणा । संजा सण्णा ॥ कचिन्न भवति । विण्णाणं ॥

मध्याह्ने हः ॥ ८४ ॥

मध्याह्ने हस्य लुग् वा भवति ॥ मज्झन्नो मज्झण्हो ॥

दशार्हे ॥ ८५ ॥

पृथग्योगाद्वेति निवृत्तम् । दशार्हे हस्य लुग् भवति ॥ दसारो ॥

आदेः श्मश्रु-श्मशाने ॥ ८६ ॥

अनयोरादेर्लुग् भवति ॥ मासू मंसू मस्सू । मसाणं ॥ आर्षे श्मशानशब्दस्य सीआणं सुसाणमित्यपि भवति ॥

श्रो हरिश्चन्द्रे ॥ ८७ ॥

हरिश्चन्द्रशब्दे अ इत्यस्य लुग् भवति ॥ हरिअन्दो ॥

रात्रौ वा ॥ ८८ ॥

रात्रिशब्दे संयुक्तस्य लुग् वा भवति ॥ राई रत्ती ॥

अनादौ शेषादेशयोर्द्वित्वम् ॥ ८९ ॥

पदस्थानादौ वर्तमानस्य शेषस्यादेशस्य च द्वित्वं भवति ॥ शेष । कपतरू । भुक्तं । दुद्धं । नग्गो । उक्का । अक्को । मुखो ॥ आदेश । डक्को । जक्खो । रग्गो । किच्ची । रुप्पी ॥ कचिन्न भवति । क-सिणो ॥ अनादाविति किम् । खलिअं । थेरो । खम्भो ॥ द्वयोस्तु द्वित्वमस्येवेति न भवति । विञ्जुओ । भिण्डवालो ॥

द्वितीय-तुर्ययोरुपरि पूर्वः ॥ ९० ॥

द्वितीयतुर्ययोर्द्वित्वप्रसङ्गे उपरि पूर्वो भवतः ॥ द्वितीयस्योपरि प्रथम-अतुर्थस्योपरि तृतीय इत्यर्थः ॥ शेष । वक्खाणं । वग्घो । मुच्छा । निज्झरो । कट्ठं । तित्थं । निद्धणो । गुप्फं । निब्भरो ॥ आदेश । जक्खो ॥ घस्य नास्ति ॥ अच्छी । मज्झं । पट्ठी । बुद्धो । हत्थो । आलिद्धो । पुप्फं । भिब्भलो ॥ तैलादौ [२.९८] द्वित्वे ओक्खलं ॥ सेवादौ [२.९९] नक्खा । नहा ॥ सप्पासे । कइ-द्धओ कइ-धओ ॥ द्वित्व इत्येव । खाओ ॥

दीर्घे वा ॥ ९१ ॥

दीर्घशब्दे शेषस्य घस्य उपरि पूर्वो वा भवति ॥ दिग्घो दीहो ॥

न दीर्घानुस्वारात् ॥ ९२ ॥

दीर्घानुस्वाराभ्यां लाक्षणिकाभ्यामलाक्षणिकाभ्यां च परयोः शेषा-देशयोर्द्वित्वं न भवति ॥ ण्णो । नीसासो । फासो ॥ अलाक्षणिक ।

१ A °त्रौ ॥ २ B निब्भरो. ३ B निज्झरो. ४ P उक्खलं. ५ B °से वा । क°. ६ B °णिकं.

पार्श्वम् । पासं ॥ शीर्षम् । सीसं ॥ ईश्वरः । ईसरो ॥ द्वेष्यः । वेसो ॥
 लास्यम् । लासं ॥ आस्यम् । आसं ॥ प्रेष्यः । पेसो ॥ अवमात्यम् ।
 ओमालं ॥ आज्ञा । आणा ॥ आज्ञप्तिः । आणत्ती ॥ आज्ञपनं । आण-
 वणं ॥ अनुस्वारात् । त्र्यस्यम् । तंसं ॥ अलाक्षणिकं । संज्ञा । विज्ञो ।
 कंसालो ॥

र-होः ॥ ९३ ॥

रेफहकारयोर्द्वित्वं न भवति ॥ रेफः शेषो नास्ति ॥ आदेशः ।
 सुन्देरं । बम्हचेरं । पेरन्तं ॥ शेषस्य हस्य । विहलो ॥ आदेशस्य ।
 कहावणो ॥

धृष्टद्युम्ने णः ॥ ९४ ॥

धृष्टद्युम्नशब्दे आदेशस्य णस्य द्वित्वं न भवति ॥ धट्टज्जुणो ॥

कर्णिकारे वा ॥ ९५ ॥

कर्णिकारशब्दे शेषस्य णस्य द्वित्वं वा न भवति ॥ कणिआरो क-
 णिआरो ॥

दृप्ते ॥ ९६ ॥

दृप्तशब्दे शेषस्य द्वित्वं न भवति ॥ दरिअ-सीहेण ॥

समासे वा ॥ ९७ ॥

शेषादेशयोः समासे द्वित्वं वा भवति ॥ नइ-ग्गामो नइ-गामो । कु-
 सुम-प्पयरो कुसुम-पयरो । देव-त्थुई देव-थुई । हर-क्खन्दा हर-
 खन्दा । आणाल-क्खम्भो आणाल-खम्भो ॥ बहुलाधिकारादशेषा-
 देशयोरपि । स-प्पिवासो स-पिवासो । बद्ध-प्फलो बद्ध-फलो । म-
 लय-सिहर-क्खण्डं मलय-सिहर-खण्डं । पम्मुक्कं पमुक्कं । अदंसणं
 अदंसणं । पडिक्कूलं पडिक्कूलं । तेल्लोक्कं तेल्लोक्कं इत्यादि ॥

१ B ०ज्ञापनं. २ B ०णिकं. ३ P B ०देशे. ४ B बम्हचे. ५ B ०स्य द्वि.
 ६ P वा भ०. ७ P ०स्य तस्य द्वि०.

तैलादौ ॥ ९८ ॥

तैलादिषु अनादौ यथादर्शनमन्यस्यानन्यस्य च व्यञ्जनस्य द्वित्वं भवति ॥ तेलं । मण्डुको । वेइलं । उज्जू । विड्डा । बहुत्तं ॥ अनन्यस्य । सोत्तं । पेम्मं । जुव्वणं ॥ आर्षे । पडिसोओ । विस्सोअ-सिआ ॥ तैल । मंडूक । विचिकिल । ऋजु । ब्रीडा । प्रभूत । सो-तस् । प्रेमन् । यौवन । इत्यादि ॥

सेवादौ वा ॥ ९९ ॥

सेवादिषु अनादौ यथादर्शनमन्यस्यानन्यस्य च द्वित्वं वा भवति ॥ सेव्वा सेवा ॥ नेडुं नीडं । नक्खा नहा । निहित्तो निहिओ । वा-हित्तो वाहिओ । माउक्कं माउअं । एक्को एओ । कोउहलं कोउहलं । वाउल्लो वाउलो । थुल्लो थोरो । हुत्तं हूअं । दइव्वं दइवं । तुण्हक्को तुण्हओ । मुक्को मूओ । खण्णू खाणू । थिण्णं थीणं ॥ अनन्यस्य । अम्हक्केरं अम्हक्केरं । तंचेअ तंचेअ । सोच्चिअ सोचिअ ॥ सेवा । नीड । नख । निहित । व्याहृत । मृदुक । एक । कुतूहल । व्या-कुल । स्थूल । हृत । दैव । तूष्णीक । मूक । स्थाणु । स्यान । अ-स्मदीय । चेअ । चिअ । इत्यादि ॥

शार्ङ्गे ङात्पूर्वोत् ॥ १०० ॥

शार्ङ्गे ङात्पूर्वो अकारो भवति ॥ सारङ्गं ॥

क्षमा-श्लाघा-रत्नेन्यव्यञ्जनात् ॥ १०१ ॥

एषु संयुक्तस्य यदन्यव्यञ्जनं तस्मात्पूर्वोद् भवति ॥ छमा । सलाहा । रयणं ॥ आर्षे सूक्ष्मेपि । सुहमं ॥

स्नेहाश्रयोर्वा ॥ १०२ ॥

अनयोः संयुक्तस्यान्यव्यञ्जनात्पूर्वोकारो वा भवति ॥ सणेहो नेहो । अगणी अग्गी ॥

पुक्षे लात् ॥ १०३ ॥

पुक्षशब्दे संयुक्तस्यान्त्यव्यञ्जनात्पूर्वोद् भवति ॥ पलक्खो ॥

ह-श्री-ही-कृत्स्न-क्रिया-दिष्ट्यास्वित् ॥ १०४ ॥

एषु संयुक्तस्यान्त्यव्यञ्जनात्पूर्व इकारो भवति ॥ ह । अरिहइ । अ-
रिहा । गरिहा । बरिहो ॥ श्री । सिरी ॥ ही । हिरी ॥ ह्रीतः । हि-
रीओ ॥ अहीकः । अहिरीओ ॥ कृत्स्नः । कसिणो ॥ क्रिया । कि-
रिआ ॥ आर्षे तु हयं नाणं किया-हीणं ॥ दिष्ट्या । दिट्ठिआ ॥

श-र्ष-तप्त-वज्रे वा ॥ १०५ ॥

शर्षयोस्तप्तवज्रयोश्च संयुक्तस्यान्त्यव्यञ्जनात्पूर्व इकारो वा भवति ॥
श । आयरिसो आयंसो । सुदरिसणो सुदंसणो । दरिसणं दंसणं ॥
र्ष । वरिसं वासं । वरिसा वासा । वरिस-सयं वास-सयं ॥ व्यव-
स्थितविभाषया कचिन्नित्यम् । परामरिसो । हरिसो । अमरिसो ॥
तप्तं । तविओ तत्तो ॥ वज्रं । वइरं वज्जं ॥

लात् ॥ १०६ ॥

संयुक्तस्यान्त्यव्यञ्जनात्पूर्व इद् भवति ॥ किलिन्नं । किलिट्ठं ।
सिलिट्ठं । पिलुट्ठं । पिलोसो । सिलिम्हो । सिलेसो । सुक्किलं । सु-
इलं । सिलोओ । किलेसो । अम्बिलं । गिलाइ । गिलाणं । मिलाइ ।
मिलाणं । किलम्मइ । किलन्तं ॥ कचिन्न भवति ॥ कमो । पवो ।
विप्पवो । सुक्क-पक्खो ॥ उत्प्लावयति । उत्प्लावेइ ॥

स्याद्-भव्य-चैत्य-चौर्यसमेषु यात् ॥ १०७ ॥

स्यादादिषु चौर्यशब्देन समेषु च संयुक्तस्य यात्पूर्व इद् भवति ॥
सिआ । सिआ-वाओ । भविओ । चेइअं ॥ चौर्यसम । चोरिअं ।
थेरिअं । भारिआ । गम्भीरिअं । गहीरिअं । आर्यरिओ । सुन्द-
रिअं । सोरिअं । वीरिअं । वरिअं । सूरिओ । धीरिअं । बम्हचरिअं ॥

१ B ° छत्रामित्. २ B अरिहो. ३ P B हिरिओ. ४ B अहरिओ. ५ B योः सं°. ६ P B तप्तः. ७ P B वज्जं. ८ P सुक्किलं. ९ P आइरिओ. १० B वंभच°.

स्वप्ने नात् ॥ १०८ ॥

स्वप्नशब्दे नकारात्पूर्व इद् भवति ॥ सिविणो ॥

स्निग्धे वादितौ ॥ १०९ ॥

स्निग्धे संयुक्तस्य नात्पूर्वो अदितौ वा भवतः ॥ सणिद्धं सिणिद्धं । पक्षे निद्धं ॥

कृष्णे वर्णे वा ॥ ११० ॥

कृष्णे वर्णवाचिनि संयुक्तस्यान्त्यव्यञ्जनात्पूर्वो अदितौ वा भवतः ॥ कसणो कसिणो कण्हो ॥ वर्ण इति किम् ॥ विष्णौ कण्हो ॥

उच्चार्यति ॥ १११ ॥

अर्हत्-शब्दे संयुक्तस्यान्त्यव्यञ्जनात्पूर्व उत् अदितौ च भवतः ॥ अरुहो अरहो अरिहो । अरुहन्तो अरहन्तो अरिहन्तो ॥

पद्म-छद्म-मूर्ख-द्वारे वा ॥ ११२ ॥

एषु संयुक्तस्यान्त्यव्यञ्जनात्पूर्व उद् वा भवति ॥ पडमं पोम्मं । छडमं छम्मं । मुरुक्खो मुक्खो । दुवोरं । पक्षे । वारं । देरं । दारं ॥

तन्वीतुल्येषु ॥ ११३ ॥

उकारान्ता ङीप्रत्ययान्तास्तन्वीतुल्याः । तेषु संयुक्तस्यान्त्यव्यञ्जनात्पूर्व उकारो भवति ॥ तणुवी । लहुवी । गरुवी । बहुवी । पुहुवी । मउवी ॥ कचिदन्यत्रापि । स्नुघ्नम् । सुरुग्धं ॥ आर्षे । सूक्ष्मम् । सुहुमं ॥

एकस्वरे श्वः-स्वे ॥ ११४ ॥

एकस्वरे पदे यौ श्वस् स्व इत्येतौ तयोरन्त्यव्यञ्जनात्पूर्व उद् भवति ॥ श्वः कृतम् । सुवे कयं ॥ स्वे जनाः । सुवे जणा ॥ एकस्वर इति किम् । स्व-जनः । स-यणो ॥

१ B नात्पूर्व. २ P णिद्धं. ३ B क्तव्य°. ४ P ०६ । वारं । दे°. ५ A B ०न्तात् ङी°. ६ A पहुवी. ७ A ०न्यदपि.

ज्यायामीत् ॥ ११५ ॥

ज्याशब्दे अन्त्यव्यञ्जनात्पूर्वं ईद् भवति ॥ जीआ ॥

करेणू-वाराणस्यो र-णोर्व्यत्ययः ॥ ११६ ॥

अनयो रेफणकारयोर्व्यत्ययः स्थितिपरिवृत्तिर्भवति ॥ कणेरू । वाणा-
रसी ॥ स्त्रीलिङ्गनिर्देशात्पुंसि न भवति । एसो करेणू ॥

आलाने लनोः ॥ ११७ ॥

आलानशब्दे लनोर्व्यत्ययो भवति ॥ आणालो । आणाल-क्खम्भो ॥

अचलपुरे च-लोः ॥ ११८ ॥

अचलपुरशब्दे चकारलकारयोर्व्यत्ययो भवति ॥ अलचपुरं ॥

महाराष्ट्रे ह-रोः ॥ ११९ ॥

महाराष्ट्रशब्दे हरोर्व्यत्ययो भवति ॥ मरहट्टं ॥

हृदे ह-दोः ॥ १२० ॥

हृदशब्दे हकारदकारयोर्व्यत्ययो भवति ॥ द्रहो ॥ आर्षे । हरए
महपुण्डरिए ॥

हरिताले र-लोर्न वा ॥ १२१ ॥

हरितालशब्दे रकारलकारयोर्व्यत्ययो वा भवति ॥ हलिआरो
हरिआलो ॥

लघुके ल-होः ॥ १२२ ॥

लघुकशब्दे घस्य हत्वे कृते लहोर्व्यत्ययो वा भवति ॥ हलुअं । ल-
हुअं ॥ घस्य व्यत्यये कृते पदादित्वात्, हो न प्राप्नोतीति हकरणम् ॥

ललाटे ल-डोः ॥ १२३ ॥

ललाटशब्दे लकारडकारयोर्व्यत्ययो भवति वा ॥ णडालं । णलाडं ।

ललाटे च [१.२५७.] इति आदर्लस्य णविधानादिह द्वितीयो लः स्थानी ॥

ह्ये ह्योः ॥ १२४ ॥

ह्यशब्दे हकारयकारयोर्व्यत्ययो वा भवति ॥ गुह्यम् । गुह्यं गुह्यं ॥ सद्यः । सद्यो सज्जो ॥

स्तोकस्य थोक्-थोव-थेवाः ॥ १२५ ॥

स्तोकशब्दस्य एते त्रय आदेशा भवन्ति वा ॥ थोक् थोवं थेवं । पक्षे । थोअं ॥

दुहितृ-भगिन्योर्धूआ-बहिण्यौ ॥ १२६ ॥

अनयोरेतावादेशौ वा भवतः ॥ धूआ दुहिआ । बहिणी भइणी ॥

वृक्ष-क्षिप्तयो रुक्ख-छूढौ ॥ १२७ ॥

वृक्षक्षिप्तयोर्यथासंख्यं रुक्ख छूढ इत्यादेशौ वा भवतः ॥ रुक्खो वच्छो । छूढं खित्तं । उच्छूढं । उक्खित्तं ॥

वनिताया विलया ॥ १२८ ॥

वनिताशब्दस्य विलया इत्यादेशो वा भवति ॥ विलया वणिआ ॥ विलयेतिसंस्कृतेपीति केचित् ॥

गौणस्येषतः कूरः ॥ १२९ ॥

ईषच्छब्दस्य गौणस्य कूर इत्यादेशो वा भवति ॥ चिंचव्व कूर-पिक्का । पक्षे । ईसि ॥

स्त्रिया इत्थी ॥ १३० ॥

स्त्रीशब्दस्य इत्थी इत्यादेशो वा भवति ॥ इत्थी थी ॥

धृतेर्दिहिः ॥ १३१ ॥

धृतिशब्दस्य दिहिरित्यादेशो वा भवति ॥ दिही धिई ॥

मार्जारस्य मञ्जर-वञ्जरौ ॥ १३२ ॥

मार्जारशब्दस्य मञ्जर वञ्जर इत्यादेशौ वा भवतः ॥ मञ्जरो वञ्जरो । पक्षे । मञ्जारो ॥

वैडूर्यस्य वेरुलिअं ॥ १३३ ॥

वैडूर्यशब्दस्य वेरुलिअ इत्यादेशो वा भवति ॥ वेरुलिअं । वेडुर्जं ॥

एणिह एत्ताहे इदानीमः ॥ १३४ ॥

अस्य एतावादेशौ वा भवतः ॥ एणिहं । एत्ताहे । इआणिं ॥

पूर्वस्य पुरिमः ॥ १३५ ॥

पूर्वस्य स्थाने पुरिम इत्यादेशो वा भवति ॥ पुरिमं पुव्वं ॥

त्रस्तस्य हित्थ-तट्ठौ ॥ १३६ ॥

त्रस्तशब्दस्य हित्थ तट्ठ इत्यादेशौ वा भवतः ॥ हित्थं तट्ठं तत्थं ॥

बृहस्पतौ बहो भयः ॥ १३७ ॥

बृहस्पतिशब्दे बह ईत्यस्यावयवस्य भय इत्यादेशो वा भवति ॥ भ-
यस्सई भयप्फई भयप्पई ॥ पक्षे । बहस्सई । बहप्फई । बहप्पई ॥ वा
बृहस्पतौ [१. १३८] इति इकारे उकारे च बिहस्सई । बिहप्फई ।
बिहप्पई । बुहस्सई । बुहप्फई । बुहप्पई ॥

मलिनोभय-शुक्ति-लुप्तारब्ध-पदातेर्मइलावह-सिप्पि-छिका-

ढत्त-पाइक्कं ॥ १३८ ॥

मलिनादीनां यथासंख्यं मइलादय आदेशा वा भवन्ति ॥ मलिंन ।
मइलं मलिणं ॥ उभयं । अवहं । उवहमित्यपि केचित् । अवहो-
आसं । उभयबलं ॥ आर्ये । उभयोकालं ॥ शुक्तिं । सिप्पी सुत्ती ॥

१ B मार्जारस्य. २ B वैडुर्जं. ३ B तट्ठाविसा°. ४ P इत्येतस्य भ°.
५ B बिहप्पई । मलि°. ६ P B मलिंन. ७ P B उभयं. ८ P शुक्तिः. ९ B °त्ती ॥
सुप्त । लुप्त ।

छुप्तं । छिको छुत्तो ॥ आरब्धं । आढत्तो आरद्धो ॥ पदाति । पा-
इको पयाई ॥

दंष्ट्राया दाढा ॥ १३९ ॥

पृथग्योगाद्वेति निवृत्तम् । दंष्ट्राशब्दस्य दाढा इत्यादेशो भवति ॥
दाढौ । अयं संस्कृतेपि ॥

बहिसो बाहिं-बाहिरौ ॥ १४० ॥

बहिःशब्दस्य बाहिं बाहिर इत्यादेशौ भवतः ॥ बाहिं बाहिरं ॥

अधसो हेढं ॥ १४१ ॥

अधसुशब्दस्य हेढ इत्ययमादेशो भवति ॥ हेढं ॥

मातृ-पितुः स्वसुः सिआ-छौ ॥ १४२ ॥

मातृपितृभ्यां परस्य स्वसुशब्दस्य सिआ छा इत्यादेशौ भवतः ॥
माउ-सिआ । माउ-छछा । पिउ-सिआ । पिउ-छछा ॥

तिर्यचस्तिरिच्छिः ॥ १४३ ॥

तिर्यच्शब्दस्य तिरिच्छिरित्यादेशो भवति ॥ तिरिच्छि पेच्छइ ॥
आर्षे तिरिआ इत्यादेशोपि । तिरिआ ॥

गृहस्य घरोपतौ ॥ १४४ ॥

गृहशब्दस्य घर इत्यादेशो भवति पतिशब्दश्चेत् परो न भवति ॥
घरो । घर-सामी । रायं-हरं ॥ अपताविति किम् । गह-वई ॥

शीलाद्यर्थस्येरः ॥ १४५ ॥

शीलधर्मसाध्वर्थे विहितस्य प्रत्ययस्य इर इत्यादेशो भवति ॥ हस-
नशीलः हसिरो । रोविरो । लज्जिरो । जम्पिरो । वेविरो । भमिरो ।
ऊससिरो ॥ केचित् तृन एव इरमाहुस्तेषां नभिरगमिरादयो न
सिध्यन्ति । तृनोत्र रादिना बाधितत्वात् ॥

१ P छुप्तः. २ P आरब्धः. ३ P B पदातिः. ४ A पायको. ५ P दाढा । बहिं.
६ P B इत्यादेशः. ७ B तिर्यचः. ८ P छि इत्यादेशः. ९ A तिरिअ. १० B यघरं.

क्लस्तुमचूण-तुआणाः ॥ १४६ ॥

क्त्वाप्रत्ययस्य तुम् अत् तूण तुआणं इत्येते आदेशा भवन्ति ॥ तुम् ।
दट्टुं । मोत्तुं ॥ अत् । भमिअ । रमिअ ॥ तूण । घेत्तूण । काऊण ॥
तुआण । भेत्तुआण । सोडआण ॥ वन्दिचु इत्यनुस्वारलोपात् ॥
वन्दिच्ता इति सिद्धसंस्कृतस्यैव वलोपेन ॥ कट्टु इति तु आर्षे ।

इदमर्थस्य केरः ॥ १४७ ॥

इदमर्थस्य प्रत्ययस्य केर इत्यादेशो भवति ॥ युष्मदीयः । तुम्हकेरो ॥
अस्मदीयः । अम्हकेरो ॥ न च भवति^१ । मईअ-पक्खे । पाणि-
णीआ ॥

पर-राजभ्यां क-डिकौ च ॥ १४८ ॥

पर राजन् इत्येताभ्यां परस्येदमर्थस्य प्रत्ययस्य यथासंख्यं संयुक्तौ
को डित् इकश्चादेशौ भवतः । चकारात्केरश्च ॥ परकीयम् । पारक्कं ।
परक्कं । पारकेरं ॥ राजकीयम् । राइक्कं । रायकेरं ॥

युष्मदस्मदोञ्च एच्चयः ॥ १४९ ॥

आभ्यां परस्येदमर्थस्याञ्च एच्चय इत्यादेशो भवति ॥ युष्माकमिदं
यौष्माकम् । तुम्हेच्चयं । एवम् अम्हेच्चयं ॥

वतेर्व्वः ॥ १५० ॥

वतेः प्रत्ययस्य द्विरुक्तो वो भवति ॥ महुरव्व पाडलिउत्ते पासाया ॥

सर्वाङ्गादीनस्येकः ॥ १५१ ॥

सर्वाङ्गात् सर्वादेः पथ्यङ्गं [हे० ७. १] इत्यादिना विहितस्येनस्य स्थाने
इक इत्यादेशो भवति ॥ सर्वाङ्गीणः । सव्वङ्गिओ ॥

१ A आणा इ०. २ B सिद्धं सं०. ३ B कट्टु. ४ B भवन्ति मईअपक्खे पा०.
P भवति ॥ मईअ पक्खो । पा०. ५ B ०क्तौ क डित्. ६ P B ०क्कं । पा०.

पथो णस्येकद्वे ॥ १५२ ॥

नित्यं णः पन्थश्च [हे० ६.४] इति यः पथो णो विहितस्तस्य इकद्व
भवति ॥ पान्थः । पहिओ ॥

ईयस्यात्मनो^१ णयः ॥ १५३ ॥

आत्मनः परस्य ईयस्य णय इत्यादेशो भवति ॥ आत्मीयम् ।
अप्पणयं ॥

त्वस्य डिमा-त्तणौ वा ॥ १५४ ॥

त्वप्रत्ययस्य डिमा त्तण इत्यादेशौ वा भवतः ॥ पीणिमा । पुप्फिमा ।
पीणत्तणं । पुप्फत्तणं । पक्षे । पीणत्तं । पुप्फत्तं ॥ इन्नः पृथ्वादिषु नि-
यतत्वात् तदन्यप्रत्ययान्तेषु अस्य विधिः ॥ पीनता इत्यस्य प्राकृते
पीणया इति भवति । पीणदा इति तु भाषान्तरे । तेनेह तलो दा न
क्रियते ॥

अनङ्कोठात्तैलस्य डेल्लः ॥ १५५ ॥

अङ्कोठवर्जिताच्छब्दात्परस्य तैलप्रत्ययस्य डेल्ल इत्यादेशो भवति ॥
सुरही-जलेण कडुएल्लं ॥ अनङ्कोठादिति किम् । अङ्कोल्लतेल्लं ॥

यत्तदेतदोतोरित्तिअ एतल्लुक् च ॥ १५६ ॥

एभ्यः परस्य डावादेरतोः परिमाणार्थस्य इत्तिअ इत्यादेशो भवति
एतदो लुक् च ॥ यावत् । जित्तिअं ॥ तावत् । तित्तिअं ॥ एतावत् ।
इत्तिअं ॥

इदंकिमश्च डेत्तिअ-डेत्तिल्लं-डेहहाः ॥ १५७ ॥

इदंकिंभ्यां यत्तदेतद्भ्यश्च परस्यातोर्डावतोर्वा डित्त एत्तिअ एत्तिल्लं
एहह इत्यादेशा भवन्ति एतल्लुक् च ॥ इयत् । एत्तिअं । एत्तिल्लं ।
एहहं ॥ कियत् । केत्तिअं । केत्तिल्लं । केहहं ॥ यावत् । जेत्तिअं ।

१ B °कट्ट निलं णः ॥ ५२ ॥ पन्थ^० ३ A नोऽणयः, ३ A पुप्फत्तं. ४ P अनङ्कोठव^०.
५ A सुरहीज^०. ६ A डित्तिल्ल. ७ B °ल्ल^०, ८ B डित्तु. ९ A इत्तिल्ल. १० A इत्तिल्लं.
११ A कित्तिअं. १२ A कित्तिल्लं.

जेत्तिलं । जेइहं ॥ तावत् । तेत्तिअं । तेत्तिलं । तेइहं ॥ एतावत् ।
एत्तिअं । एत्तिलं । एइहं ॥

कृत्वसो हुत्तं ॥ १५८ ॥

वारे कृत्वस् [हे० ७.२] इति यः कृत्वस् विहितस्तस्य हुत्तमित्या-
देशो भवति ॥ सयहुत्तं । सहस्सहुत्तं ॥ कथं प्रियाभिमुखं पियहुत्तं ।
अभिमुखार्थेन हुत्तशब्देन भविष्यति ॥

आल्विल्लोलाल-वन्त-मन्तेत्तेर-मणा मतोः ॥ १५९ ॥

आलु इत्यादयो नव आदेशा मतोः स्थाने यथाप्रयोगं भवन्ति ॥
आलु । नेहालु । दयालु । ईसालु । लज्जालुआ ॥ इल्ल । सोहिल्लो ।
छाइल्लो । जामइल्लो ॥ उल्ल । विआरुल्लो । मंसुल्लो । दप्पुल्लो ॥ आल ।
सहालो । जडालो । फडालो । रसालो । जोण्हालो ॥ वन्त ॥ धण-
वन्तो । भत्तिवन्तो ॥ मन्त । हणुमन्तो । सिरिमन्तो । पुण्णमन्तो ॥
इत्त । कव्वइत्तो । माणइत्तो ॥ इर । गव्विरो । रेहिरो ॥ मण ।
धणमणो ॥ केचिन्मादेशमपीच्छन्ति । हणुमा ॥ मतोरिति
किम् । धणी । अत्थिओ ॥

त्तो दो तसो वा ॥ १६० ॥

तसः प्रत्ययस्य स्थाने त्तो दो इत्यादेशौ वा भवतः ॥ सव्वत्तो स-
व्वदो । एकत्तो एकदो । अन्नत्तो अन्नदो । कत्तो कदो । जत्तो
जदो । तत्तो तदो । इत्तो इदो । पक्षे । सव्वओ । इत्यादि ॥

त्रैपो हि-ह-त्थाः ॥ १६१ ॥

त्रैप्रत्ययस्य एते भवन्ति ॥ यत्र । जहि । जह । जत्थ ॥ तत्र । तहि ।
तह । तत्थ ॥ कुत्र । कहि । कह । कत्थ ॥ अन्यत्र । अन्नहि । अ-
न्नह । अन्नत्थ ॥

१ A जित्तिलं. २ B ०ळं. ३ A तित्तिलं. ४ A इत्तिलं. ५ B ०दय आ.
६ B आलु. ७ B लज्जालुआ. ८ A दप्पुल्लो. ९ B ०देशौ म. १० A एगदो.
११ P ०त्रलो. १२ P ०त्रलप्र०.

वैकादः सि सिअं इआ ॥ १६२ ॥

एकशब्दात्परस्य दाप्रत्ययस्य सि सिअं इआ इत्यादेशा वा भवन्ति ॥
एकदा । एकसि । एकसिअं । एकइआ । पक्षे । एगया ॥

डिल्ल-डुल्लौ भवे ॥ १६३ ॥

भवेर्ये नाम्नः परौ इल्ल उल्ल इत्येतौ डितौ प्रत्ययौ भवतः ॥ गामि-
ल्लिआ । पुरिल्लं । हेट्टिल्लं । उवरिल्लं । अप्पुल्लं ॥ आल्वालावपीच्छ-
न्त्यन्ये ॥

स्वार्थे कश्च वा ॥ १६४ ॥

स्वार्थे कश्चकारादिल्लौ डितौ प्रत्ययौ वा भवतः ॥ क । कुङ्कुमपि-
अरयं । चन्दओ । गयणयम्मि । धरणीहर-पक्खुब्भन्तयं । दुहिअए
राम-हिअयए । इहयं । आलेट्टुअं । आम्हेष्टुमित्यर्थः ॥ द्विरपि भ-
वति । बहुअयं ॥ ककारोच्चारणं पैशाचिकभाषार्थम् । यथा । वतनके
वतनकं समप्पेत्तून ॥ इल्ल । निज्जिआसोअ-पल्लविहेण । पुरिल्लौ । पुरा
पुरो वा ॥ उल्ल । मह पिउल्लओ । मुहुल्लं । हत्थुल्लौ । पक्षे । चन्दो । ग-
यणं । इह । आलेट्टुं । बहु । बहुअं । मुहं । हत्था ॥ कुत्सादिविशिष्टे
तु संस्कृतवदेवं कप् सिद्धः ॥ यावादिलक्षणः कः प्रतिनिर्यतविषय
एवेति वचनम् ॥

ल्लो नवैकाद्वा ॥ १६५ ॥

आभ्यां स्वार्थे संयुक्तो ल्लो वा भवति ॥ नवल्लो । एकल्लो ॥ सेवादि-
त्वात् कस्य द्वित्वे एकल्लो । पक्षे । नवो । एको । एओ ॥

उपरः संव्याने ॥ १६६ ॥

संव्यानेर्ये वर्तमानादुपरिशब्दात् स्वार्थे ल्लो भवति ॥ अवरिल्लो ॥ सं-
व्यान इति किम् । अवरिं ॥

१ B इआदेशा. २ P एकइआ. ३ P भरसापि°. ४ B हियअए. A हिअए.
५ P आलेट्टुअं. ६ B ल्लण. ७ P पुरिल्ला. ८ A महल्लं. ९ B हत्थुल्लो.
१० B व कसि°. P कः. ११ B नियत एवे°. १२ P लो. १३ P अवरि.

भ्रुवो मया डमया ॥ १६७ ॥

भ्रूशब्दात्स्वार्थे मया डमया इत्येतौ प्रत्ययौ भवतः ॥ भ्रुमया ।
भमया ॥

शनैसो ङिअम् ॥ १६८ ॥

शनैस्शब्दात्स्वार्थे ङिअम् भवति ॥ सणिअमवगूढो ॥

मैनाको न वा डयं च ॥ १६९ ॥

मनाक्शब्दात्स्वार्थे डयम् ङिअम् च प्रत्ययो वा भवति ॥ मणयं ।
मणियं । पक्षे । मणा ॥

मिश्राड्डालिअः ॥ १७० ॥

मिश्रशब्दात्स्वार्थे डालिअः प्रत्ययो वा भवति ॥ मीसालिअं । पक्षे ।
मीसं ॥

रो दीर्घात् ॥ १७१ ॥

दीर्घशब्दात्परः स्वार्थे रो वा भवति ॥ दीहरं । दीहं ॥

त्वादेः सः ॥ १७२ ॥

भावे त्व-तल् [हे० ७. १] इत्यादिना विहितात्त्वादेः परः स्वार्थे स
एव त्वादिर्वा भवति ॥ मृदुकत्वेन । मउअत्तयाइ ॥ आतिशायिका-
त्त्वातिशायिकः संस्कृतवदेव सिद्धः । जिट्टयरो । कर्णिट्टयरो ॥

विद्युत्पत्र-पीतान्धाल्लः ॥ १७३ ॥

एभ्यः स्वार्थे लो वा भवति ॥ विज्जुला । पत्तलं । पीवलं । पीअलं ।
अन्धलो । पक्षे । विज्जू । पत्तं । पीअं । अन्धो ॥ कथं जमलं । यमल-
मिति संस्कृतशब्दाद् भविष्यति ॥

गोणादयः ॥ १७४ ॥

गोणादयः शब्दा अनुक्तप्रकृतिप्रत्ययलोपागमवर्णविकारा बहुलं नि-

१ B मनाको वा डयं ङियं च. A °वा डयश्च. २ B प्रत्ययौ वा भवतः. ३ A °ब्दाड्डा°. ४ B °मो भ°. ५ B °ब्दात् स्वा°. ६ B विहितत्वा°. ७ P जेट्टयरो. ८ B कनिट्ट°.

पात्यन्ते ॥ गौः । गोणो । गावी ॥ गावः । गावीओ ॥ बलीवर्दः ।
 बइलो ॥ आपः । आऊ ॥ पञ्चपञ्चाशत् । पञ्चावण्णा । पणपन्ना ॥
 त्रिपञ्चाशत् । तेवण्णा । त्रिचत्वारिंशत् । तेआलीसा ॥ व्युत्सर्गः ।
 विउसर्गो ॥ व्युत्सर्जनम् । वोसिरेणं ॥ बहिमैथुनं वा । बहिद्धा ॥
 कार्यम् । णामुकसिअं ॥ कचित् । कत्थइ ॥ उद्वहति । मुव्वहइ ॥
 अपस्मारः । वम्हलो ॥ उत्पलम् । कन्दुट्टं ॥ धिक्कधिक् । छिछि ।
 द्विद्धि ॥ धिगस्तु । धिरत्थु ॥ प्रतिस्पर्धा । पडिसिद्धी । पाडिसिद्धी ॥
 स्थासकः । चच्चिकं ॥ निलयः । निहेलणं ॥ मघवान् । मघोणो ॥
 साक्षी । सक्खिणो ॥ जन्म । जम्मणं ॥ महान् । महन्तो ॥
 भवान् । भवन्तो ॥ आशीः । आसीसा ॥ कचित् हस्य डुमौ ।
 बृहत्तरम् । वडुयरं ॥ हिमोरः । भिमोरो ॥ हस्य डुः । छुल्लकः ।
 खुड्डो ॥ घोषाणामप्रेतनो गायनः । घायणो ॥ वडः । वडो ॥
 ककुदम् । ककुधं ॥ अकाण्डम् । अत्थकं ॥ लज्जावती ।
 लज्जालुइणी ॥ कुतूहलम् । कडुं ॥ चूतः । मायन्दो । माक-
 न्दशब्दः संस्कृतेपीलन्ये ॥ विष्णुः । भट्टिओ ॥ श्मशानम् । करसी ॥
 असुराः । अगया ॥ खेलम् । खेडुं ॥ पौष्पं रजः । तिङ्गिच्छि ॥ दिनम् ।
 अल्लं ॥ समर्थः । पक्कलो ॥ पण्डकः । णेलच्छो ॥ कर्पासः । पलही ॥
 बली । उज्जलो ॥ ताम्बूलम् । उंसुरं ॥ पुञ्चली । छिच्छई ॥ शाखा ।
 साहुली । इत्यादि ॥ वाधिकारात्पक्षे यथादर्शनं गउओ इत्याद्यपि
 भवति ॥ गोला गोआवरी इति तु गोलागोदावरीभ्यां सिद्धम् ॥ भा-
 षाशब्दाश्च । आहित्थे । लल्लक । विड्डिर । पच्चड्डिअ । उपेहड ।
 मडप्फर । पड्डिच्छेर । अट्टमट्ट । विहडप्फड । उज्जल्ल । हल्लप्फल
 इत्यादयो महाराष्ट्रविदर्भादिदेशप्रसिद्धा लोकतोवगन्तव्याः ॥ क्रिया-

१ B गावा. २ A पञ्चावन्ना. ३ P पणवण्णा. B पणअन्ना. ४ B विउत्सर्गो. ५ B वीसरिणं.
 ६ A पडिसिद्धी । स्था. ७ B ०सिद्धा. ८ B साभिखणो. ९ B आशीसा. १० B डमौ.
 ११ B डः. १२ P वटः. १३ B वटो. १४ P अच्छकं. १५ B लज्जावली. १६ B ०तोपी.
 १७ B पक्कले. १८ B पडितः. १९ B उज्जलो. २० B ताम्बूलः. २१ P उंसुरं. B कुंसुरं.
 २२ B छिच्छई. २३ B आहिच्छ. २४ B लल्लक. २५ B पडित्थिर. २६ B हल्लप्फ.

शब्दाश्च । अवयासइ । फुम्फुलइ । उप्फालेइ । इत्यादयः । अतएव च कृष्ट-घृष्ट-वाक्य-विद्वस्-वाचस्पति-विष्टरश्रवस् प्रचेतस्-प्रोक्त-प्रोता-दीनां क्तिबादिप्रत्ययान्तानां च अभिचित्सोमसुत्सुग्लैसुम्लेत्यादीनां पूर्वैः कविभिरप्रयुक्तानां प्रतीतिवैषम्यपरः प्रयोगो न कर्तव्यः शब्दान्तरैरेव तु तदर्थोभिधेयः । यथा कृष्टः कुशलः । वाचस्पतिर्गुरुः । विष्टरश्रवा हरिरित्यादि ॥ घृष्टशब्दस्य तु सोपसर्गस्य प्रयोग इष्यत एव । मन्दर-यड-परिघट्टं । तद्दिअस-निहट्टाणङ्ग इत्यादि ॥ आर्षे तु यथादर्शनं सर्वमविरुद्धम् । यथा । घट्टा । मट्टा । विउसा । सुअ-लक्ख-णाणुसारेण । वक्कन्तरेसु अ पुणो इत्यादि ॥

अव्ययम् ॥ १७५ ॥

अधिकारोयम् । इतः परं ये वक्ष्यन्ते आपादसमाप्तेस्तेव्ययसंज्ञा ज्ञातव्याः ॥

तं वाक्योपन्यासे ॥ १७६ ॥

तमिति वाक्योपन्यासे प्रयोक्तव्यम् ॥ तं तिअस-बन्दि-मोक्खं ॥

आम अभ्युपगमे ॥ १७७ ॥

आमेत्यभ्युपगमे प्रयोक्तव्यम् ॥ आम वैहला वणोली ॥

णवि वैपरीत्ये ॥ १७८ ॥

णवीति वैपरीत्ये प्रयोक्तव्यम् ॥ णवि हा वणे ॥

पुणरुत्त कृतकरणे ॥ १७९ ॥

पुणरुत्तमिति कृतकरणे प्रयोक्तव्यम् ॥

अइ सुप्पइ पंसुलि णीसहेहिं अङ्गेहिं पुणरुत्तं ॥

हन्दि-विषाद-विकल्प-पश्चात्ताप-निश्चय-सत्ये ॥ १८० ॥

हन्दि इति विषादादिषु प्रयोक्तव्यम् ॥

हन्दि चलणे णओ सो ण माणिओ हन्दि हुज्ज एत्ताहे ।

हन्दि न होही भणिरी सा सिज्जइ हन्दि तुह कज्जे ॥

हन्दि । सत्यमित्यर्थः ॥

हन्द च गृहाणार्थे ॥ १८१ ॥

हन्द हन्दि च गृहाणार्थे प्रयोक्तव्यम् ॥ हन्द पलोएसु इमं । हन्दि ।
गृहाणेत्यर्थः ॥

मिव पिव विव व्व व विअ इवार्थे वा ॥ १८२ ॥

एते इवार्थे अव्ययसंज्ञकाः प्राकृते वा प्रयुज्यन्ते ॥ कुमुअं मिव ।
चन्दणं पिव । हंसो विव । साअरो व्व खीरोओ । सेसस्स व नि-
म्मोओ । कमलं विअ । पक्षे । नीलुप्पल-मालां इव ॥

जेण तेण लक्षणे ॥ १८३ ॥

जेण तेण इत्येतौ लक्षणे प्रयोक्तव्यौ ॥ भमर-रुअं जेण कमल-वणं ।
भमर-रुअं तेण कमल-वणं ॥

णइ चेअ चिअ च अवधारणे ॥ १८४ ॥

एतेवधारणे प्रयोक्तव्याः ॥ गइए णइ । जं चेअ मडलणं लोअणाणं ।
अणुवद्धं तं चिअ कामिणीणं ॥ सेवादित्वाद् द्वित्वमपि । ते चिअ
धन्ना । ते चेअ सुपुरिसा । च । स च यं रूवेण । स च सीलेण ॥

बले निर्धारण-निश्चययोः ॥ १८५ ॥

बले इति निर्धारणे निश्चये च प्रयोक्तव्यम् ॥ निर्धारणे । बले पुरिसो
धणंजओ खत्तिआणं ॥ निश्चये । बले सीहो । सिंह एवायम् ॥

किरेर हिर किलार्थे वा ॥ १८६ ॥

किर इर हिर इत्येते किलार्थे वा प्रयोक्तव्याः ॥ कल्लं किर खर-
हिअओ । तस्स इर । पिअ-वयंसो हिर । पक्षे । एवं किल तेण
सिविणए भणिआ ॥

१ B णव. २ B खारोओ. ३ B माल. ४ B °तौ प्र°. ५ A सुपुरिसा. ६ B परु°.

७ B हिरमाणिज्जो.

णवरं केवले ॥ १८७ ॥

केवलार्थे णवरं इति प्रयोक्तव्यम् ॥ णवरं पिआइं चिअ णिँव्वडन्ति ॥

आनन्तर्ये णवरि ॥ १८८ ॥

आनन्तर्ये णवरीति प्रयोक्तव्यम् ॥ णवरि अ से रहु-वइणा ॥ के-
चित्तु केवलानन्तर्यार्थयोर्णवरणवरि इत्येकमेव सूत्रं कुर्वते तन्मते
उभावप्युभयार्थौ ॥

अलाहि निवारणे ॥ १८९ ॥

अलाहीति निवारणे प्रयोक्तव्यम् ॥ अलाहि किं वाईएण लेहेण ॥

अण णाईं नञर्थे ॥ १९० ॥

अण णाईं इत्येतौ नञर्थे प्रयोक्तव्यौ ॥ अणचिन्तिअममुणन्ती ।
णाईं करेमि रोसं ॥

माईं मार्थे ॥ १९१ ॥

माईं इति मार्थे प्रयोक्तव्यम् ॥ माईं काईहीअ रोसं । मा कार्पाइ रोषम् ॥

हद्धी निर्वेदे ॥ १९२ ॥

हद्धी इत्यव्ययमतएव निर्देशात् हाधिकशब्दादेशो वा निर्वेदे प्रयो-
क्तव्यम् ॥ हद्धीहद्धी । हा धाँहधाह ॥

वेव्वे भय-वारण-विषादे ॥ १९३ ॥

भयवारणविषादेषु वेव्वे इति प्रयोक्तव्यम् ॥

वेव्वेत्ति भये वेव्वेत्ति वारणे जूरणे अ वेव्वेत्ति ।

उल्लाविरीइवि तुहं वेव्वेत्ति मयच्छि किं णेअं ॥

किं उल्लावेन्तीए उअ जूरन्तीए किं तु भीआए ।

उव्वाडिरीए वेव्वेत्ति तीए भणिअं न विम्हरिमो ॥

१ B णवरं. २ P B केवलेर्थे. ३ B निव्वडन्ति. ४ B वाउएण. ५ A णाईं.
६ P B नञर्थे. ७ B णन्ति. ८ A माईं. ९ A काईहीअ. १० A ०व्यं । हद्धीहाधा०.
११ B धाहा०. १२ A उल्लावन्तीए. १३ A ओअ. १४ P तु. १५ B उव्वाडि०.

वेव्व च आमन्त्रणे ॥ १९४ ॥

वेव्व वेव्वे च आमन्त्रणे प्रयोक्तव्ये ॥ वेव्व गोले । वेव्वे मुरन्दले
वहसि पाणिअं ॥

मामि हला हले सख्या वा ॥ १९५ ॥

एते सख्या आमन्त्रणे वा प्रयोक्तव्याः ॥ मामि सरिसक्खराणवि ॥
पणवह माणस्स हला ॥ हले हयासस्स । पक्षे । सहि एरिसि च्चिअ गई ॥

दे संमुखीकरणे च ॥ १९६ ॥

संमुखीकरणे सख्या आमन्त्रणे च दे इति प्रयोक्तव्यम् ॥ दे पसिअ
ताव सुन्दरि ॥ दे आ पसिअ निअत्तसु ॥

हुं दान-पृच्छा-निवारणे ॥ १९७ ॥

हुं इति दानादिषु प्रयुज्यते ॥ दाने । हुं गेण्ह अप्पणो च्चिअ ॥
पृच्छायाम् । हुं साहसु सव्भावं ॥ निवारणे । हुं निल्लज्ज समोसर ॥

हु खु निश्चय-वितर्क-संभावन-विस्मये ॥ १९८ ॥

हु खु इत्येतौ निश्चयादिषु प्रयोक्तव्यौ ॥ निश्चये । तंपि हु अछिन्न-
सिरी । तं खु सिरीए रहस्सं ॥ वितर्कः ऊहः संशयो वा । ऊहे । न
हु णवरं संगहिआ । एअं खु हसइ ॥ संशये । जलहरो खु धूम-
वडलो खु ॥ संभावने । तैरीउं ण हु णवरं इमं । एअं खु हसइ ॥
विस्मये । को खु एसो सहस्स-सिरो ॥ बहुलाधिकारादनुस्वारात्परो
हुर्न प्रयोक्तव्यः ॥

ऊ गर्हाक्षेप-विस्मय-सूचने ॥ १९९ ॥

ऊ इति गर्हादिषु प्रयोक्तव्यम् ॥ गर्हा । ऊ णिल्लज्ज ॥ प्रक्रान्तस्य
वाक्यस्य विपर्यासाशङ्काया विनिवर्तनलक्षण आक्षेपः ॥ ऊ किं मए
भणिअं ॥ विस्मये । ऊ कह मुणिआ अहयं ॥ सूचने । ऊ केण न
विण्णायं ॥

१ B पाणीयं. २ B °ते । हुं गेण्ह अप्पणोच्चिअ. ३ A साहस. B साहुसु.
४ P °सिरिं. B °सिरीयर°. ५ B तरिउं. ६ B णवरं. ७ B मुणिणा.

थू कुत्सायाम् ॥ २०० ॥

थू इति कुत्सायां प्रयोक्तव्यम् ॥ थू निहज्जो लोओ ॥

रे अरे संभाषण-रतिकलहे ॥ २०१ ॥

अनयोरर्थयोर्यथासंख्यमेतौ प्रयोक्तव्यौ ॥ रे संभाषणे । रे हिअय मण्डह-सरिआ ॥ अरे रतिकलहे । अरे मए समं मा करेसु उवहासं ॥

हरे क्षेपे च ॥ २०२ ॥

क्षेपे संभाषणरतिकलहयोश्च हरे इति प्रयोक्तव्यम् ॥ क्षेपे । हरे णिहज्ज ॥ संभाषणे । हरे पुरिसा ॥ रतिकलहे । हरे बहु-वल्लह ॥

ओ सूचना-पश्चात्तापे ॥ २०३ ॥

ओ इति सूचनापश्चात्तापयोः प्रयोक्तव्यम् ॥ सूचनायाम् । ओ अवि-
ण्य-तत्तिहे ॥ पश्चात्तापे । ओ न मए छाया इत्तिआए ॥ विकल्पे
तु उतादेशेनैवौकारेण सिद्धम् ॥ ओ विरएमि नहयले ॥

अव्वो सूचना-दुःख-संभाषणापराध-विस्मयानन्दादर-भय-
खेद-विषाद-पश्चात्तापे ॥ २०४ ॥

अव्वो इति सूचनादिषु प्रयोक्तव्यम् ॥ सूचनायाम् । अव्वो दुक्कर-
यारय ॥ दुःखे । अव्वो दलन्ति हिययं ॥ संभाषणे । अव्वो किमिणं
किमिणं ॥ अपराधविस्मययोः ।

अव्वो हरन्ति हिअयं तहवि न वेसा हवन्ति जुवईण ।

अव्वो किपि रहस्सं मुणन्ति धुत्ता जणव्वहिआ ॥

आनन्दादरभयेषु ।

अव्वो सुपहायमिणं अव्वो अज्जमह सप्फलं जीअं ।

अव्वो अइअम्मि तुमे नवरं जइ सा न जूरिहिईं ॥

१ A थू कु०. २ B सरिआ. ३ A वल्लम. ४ A यत्तिहिहे. ५ B शेन ओकारेणैव सि०.
६ P हिअयं अव्वो किपि. ७ B मुणति. ८ B सफलं. ९ B सो. १० B हइ.

खेदे । अब्बो न जामि छेत्तं^१ ॥ विषादे ।

अब्बो नासेन्ति दिहिं पुलयं वडुन्ति देन्ति रणरणयं ।

एण्ह तस्सेअ गुणा तेच्चिअ अब्बो कह णु एअं ॥

पश्चात्तापे ।

अब्बो तह तेण कया अहयं जह कस्स साहेमि ॥

अइ संभावने ॥ २०५ ॥

संभावने अइ इति प्रयोक्तव्यम्^२ ॥ अइ दिअर किं न पेच्छसि ॥

वणे निश्चय-विकल्पानुकम्प्ये च ॥ २०६ ॥

वणे इति निश्चयादौ संभावने च प्रयोक्तव्यम् ॥ वणे देमि । निश्चयं ददामि ॥ विकल्पे । होइ वणे न होइ । भवति वा न भवति ॥ अनुकम्प्ये । दासो वणे न मुच्चइ । दासोनुकम्प्यो न त्यज्यते ॥ संभावने । नत्थि वणे जं न देइ विहि-परिणामो । संभाव्यते एतदित्यर्थः ॥

मणे विमर्शे ॥ २०७ ॥

मणे इति विमर्शे प्रयोक्तव्यम् ॥ मणे सूरौ । किं खित्सूर्यः ॥ अन्ये मन्ये इत्यर्थमपीच्छन्ति ॥

अम्मो आश्चर्ये ॥ २०८ ॥

अम्मो इत्याश्चर्ये प्रयोक्तव्यम् ॥ अम्मो कह पारिजइ ॥

स्वयमोर्थे अप्पणो न वा ॥ २०९ ॥

स्वयमित्यस्यार्थे अप्पणो वा प्रयोक्तव्यम् ॥ विसयं विअसन्ति अप्पणो कमल-सरा । पक्षे । सयं चेअं मुणसि करणिज्जं ॥

प्रत्येकमः पाडिकं पाडिएकं ॥ २१० ॥

प्रत्येकमित्यस्यार्थे पाडिकं पाडिएकं इति च प्रयोक्तव्यं वा ॥ पाडिकं । पाडिएकं । पक्षे । पत्तेअं ॥

१ P छिन्तं. B क्लिप्तं. २ P B ०दे । अब्बो कह णु (P कह णु) एअं. ३ A ०योक्तव्यः.
४ B नरये०. ५ B ०म्प्यो वणे न. ६ A B जन्न. ७ B चेव मुणसि. ८ A ०ति प्र०.

उअ पश्य ॥ २११ ॥

उअ इति पश्येत्यस्यार्थे प्रयोक्तव्यं वा ॥

उअ निच्चल निष्फंदा भिसिणी-पत्तमि रेहइ बलाआ ।

निम्मल-मरगय-भायण-परिट्ठिआ सङ्ख-सुत्तिव्व ॥

पक्षे पुलआदयः ॥

इहरा इतरथा ॥ २१२ ॥

इहरा इति इतरथार्थे प्रयोक्तव्यं वा ॥ इहरा नीसामन्नेहिं । पक्षे ।
इअरहा ॥

एकसरिअं झगिति संप्रति ॥ २१३ ॥

एकसरिअं झगित्यर्थे संप्रत्यर्थे च प्रयोक्तव्यम् ॥ एकसरिअं । झ-
गिति सांप्रतं वा ॥

मोरउल्ला मुधा ॥ २१४ ॥

मोरउल्ला इति मुधार्थे प्रयोक्तव्यम् ॥ मोरउल्ला । मुधेत्यर्थः ॥

दरार्धाल्पे ॥ २१५ ॥

दर इत्यव्ययमर्थार्थे ईषदर्थे च प्रयोक्तव्यम् ॥ दर-विअसिअं ।
अर्थेनेषद्वा विकसितमित्यर्थः ॥

किणो प्रश्ने ॥ २१६ ॥

किणो इति प्रश्ने प्रयोक्तव्यम् ॥ किणो ध्रुवसि ॥

ई-जे-राः पाद-पूरणे ॥ २१७ ॥

ई जे र इत्येते पादपूरणे प्रयोक्तव्याः ॥ नउणा ई अँच्छीई । अणु-
कूलं वोत्तुं जे । गेण्हइ र कलंमं-गोवी ॥ अहो । हंहो । हेहो । हा ।

१ B पश्ये. २ A P निष्फंदा । पक्षे. ३ B नीसामन्नेहिं. ४ B ईजेइराः. ५ B ई
जे इर. A इजेरा. ६ B ई. ७ A इच्छीई. ८ B ई. ९ A वोत्तुं. १० B मागोवि.
११ B हे । हाहा । ना०.

नाम । अहह । ह्रीसि । अयि । अहोह । अरिरिहो इत्यादयस्तु सं-
स्कृतसमत्वेन सिद्धाः ॥

प्यादयः ॥ २१८ ॥

प्यादयो नियतार्थवृत्तयः प्राकृते प्रयोक्तव्याः ॥ पि वि अप्यर्थे ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रस्वरिविरचितायां सिद्धहेमचन्द्राभिधा-
नस्वोपज्ञशब्दानुशासनवृत्तौ अष्टमस्याध्यायस्य
द्वितीयः पादः समाप्तः ॥

द्विपत्पुरक्षोदविनोदहेतोर्भवादवामस्य भवद्भुजस्य ।

अयं विशेषो भुवनैकवीर परं न यत्काममपाकरोति" ॥ १ ॥

१ P ह्री । सि । अयि. २ A अहोह. ३ P अरि । रि । हो. ४ P omits this
verse. ५ B करोषि.

अहं । वीप्स्यात्स्यादेर्वीप्स्ये स्वरे मो वा ॥ १ ॥

वीप्सार्थात्पदात्परस्य स्यादेः स्थाने स्वरादौ वीप्सार्थे पदे परे मो वा भवति ॥ एकैकम् । एकमेकं । एकमेकेण । अङ्गेअङ्गे । अङ्गमङ्गम् । पक्षे । एकेकमित्यादि ॥

अतः सेडोः ॥ २ ॥

अकारान्तान्नाम्रः परस्य स्यादेः सेः स्थाने ङो भवति ॥ वच्छो ॥

वैतत्तदः ॥ ३ ॥

एतत्तदोकारात्परस्य स्यादेः सेडो वा भवति ॥ एसो एस । सो णरो । स णरो ॥

जस्-शसोर्लुक् ॥ ४ ॥

अकारान्तान्नाम्रः परयोः स्यादिसंबन्धिनोर्जस्-शसोर्लुग् भवति ॥ वच्छा एए । वच्छे पेच्छ ॥

अमोस्य ॥ ५ ॥

अतः परस्यामोकारस्य लुग् भवति ॥ वच्छं पेच्छ ॥

टा-आमोर्णः ॥ ६ ॥

अतः परस्य टा इत्येतस्य षष्ठीबहुवचनस्य च आमो णो भवति ॥ वच्छेण । वच्छाण ॥

भिसो हि हिं हिं ॥ ७ ॥

अतः परस्य भिसः स्थाने केवलः सानुनासिकः सानुस्वारश्च हिर्भ-
वति ॥ वच्छेहि । वच्छेहिं । वच्छेहिं कया छाही ॥

१ B वीप्सात्स्या° । २ A वीप्सार्था° । ३ A वीप्सार्थे° । ४ B एकमेकं । ५ A
°हं.

ङसेस् तो-दो-दु-हि-हिन्तो-लुक्^१ ॥ ८ ॥

अतः परस्य ङसेः तो दो दु हि हिन्तो लुक् इत्येते षडादेशा भवन्ति ॥ वच्छत्तो । वच्छाओ । वच्छाउ । वच्छाहि । वच्छाहिन्तो । वच्छा । दकारकरणं भाषान्तरार्थम् ॥

भ्यसस् तो दो दु हि हिन्तो सुन्तो ॥ ९ ॥

अतः परस्य भ्यसः स्थाने तो दो दु हि हिन्तो सुन्तो इत्यादेशा भवन्ति ॥ वृक्षेभ्यः । वच्छत्तो । वच्छाओ । वच्छाउ । वच्छाहि । वच्छेहि । वच्छाहिन्तो । वच्छेहिन्तो । वच्छासुन्तो । वच्छेसुन्तो ॥

ङसः स्सः ॥ १० ॥

अतः परस्य ङसः संयुक्तः सो^२ भवति ॥ पियस्स । पेम्मस्स । उपकुम्भं^३ शैत्यम् । उवकुम्भस्स सीअलत्तणं ॥

डे म्मि डेः ॥ ११ ॥

अतः परस्य डेडित् एकारः संयुक्तो मिश्र भवति ॥ वच्छे । वच्छम्मि ॥ देवम् । देवम्मि । तम् । तम्मि । अत्र द्वितीयातृतीययोः सप्तमी [३.१३५] इत्यमो डिः ॥

जस्-शस्-ङसि-तो-दो-द्वामि दीर्घः ॥ १२ ॥

एषु अतो दीर्घो भवति ॥ जसि शसि च । वच्छा ॥ ङसि । वच्छाओ । वच्छाउ । वच्छाहि । वच्छाहिन्तो । वच्छा ॥ तोदोदुषु । वृक्षेभ्यः । वच्छत्तो । ह्रस्वः संयोगे [१-४] इति ह्रस्वः ॥ वच्छाओ । वच्छाउ ॥ आमि । वच्छाण ॥ ङसिनैव सिद्धे तोदोदुग्रहणं भ्यसि एववाधनार्थम् ॥

भ्यसि वा ॥ १३ ॥

भ्यसादेशे परे अतो दीर्घो वा भवति ॥ वच्छाहिन्तो वच्छेहिन्तो । वच्छासुन्तो वच्छेसुन्तो । वच्छाहि वच्छेहि ।

^१ B लुक्. ^२ A °क् एते ते प°. ^३ A °हि । वच्छेहि । व°. ^४ B स्सो. ^५ B °कुम्भशै°.

टाण-शस्येत् ॥ १४ ॥

टादेशे णे शसि च परे अस्य एकारो भवति ॥ टाण । वच्छेण ॥
णेति किम् । अप्पणा । अप्पणिआ । अप्पणइआ ॥ शस् । वच्छे
पेच्छ ॥

भिस्भ्यस्सुपि ॥ १५ ॥

एषु अत एर्भवति ॥ भिस् । वच्छेहिं । वच्छेहिं । वच्छेहिं ॥ भ्यस् ।
वच्छेहि । वच्छेहिन्तो । वच्छेसुन्तो ॥ सुप् । वच्छेसु ॥

इदुतो दीर्घः ॥ १६ ॥

इकारस्य उकारस्य च भिस्भ्यस्सुप्सु परेषु दीर्घो भवति ॥ भिस् ।
गिरीहिं । बुद्धीहिं । दहीहिं । तरूहिं । धेणूहिं । मडूहिं कयं ॥ भ्यस् ।
गिरीओ । बुद्धीओ । दहीओ । तरूओ । धेणूओ । मडूओ आगओ ॥
एवं गिरीहिन्तो । गिरीसुन्तो आगओ इत्याद्यपि ॥ सुप् । गिरीसु ।
बुद्धीसु । दहीसु । तरूसु । धेणूसु । मडूसु ठिअं ॥ कचिन्न भवति ।
दिअ-भूमिसु दाण जलोल्लिआइं ॥ इदुत् इति किम् । वच्छेहिं । व-
च्छेसुन्तो । वच्छेसु ॥ भिस्भ्यस्सुपीत्येव । गिरिं तरुं पेच्छ ॥

चतुरो वा ॥ १७ ॥

चतुर उदन्तस्य भिस्भ्यस्सुप्सु परेषु दीर्घो वा भवति ॥ चऊहिं च-
ऊहिं । चऊओ चउओ । चऊसु चउसु ॥

लुप्ते शसि ॥ १८ ॥

इदुतोः शसि लुप्ते दीर्घो भवति ॥ गिरी । बुद्धी । तरू । धेणू पेच्छ ॥
लुप्त इति किम् । गिरिणो । तरूणो पेच्छ ॥ इदुत् इत्येव । वच्छे
पेच्छ ॥ जस्-शस् [३.१२] इत्यादिना शसि दीर्घस्य लक्ष्यानुरोधार्थो
योगः । लुप्त इति तु णवि प्रतिप्रसवार्थशङ्कानिवृत्त्यर्थम् ॥

१ B णे इति. २ B एद्ध°. ३ A हि । वच्छेहिं. ४ B °तोर्दी°. ५ A °स्य
भि°. ६ B जलोल्लि°. ७ B इत्त्वकिं. ८ B चतुरस्य उ°. ९ B °हिं. १० P B
°धोऽयं यो°.

अह्नीवे सौ ॥ १९ ॥

इदुतोह्नीवे नपुंसकादन्यत्र सौ दीर्घो भवति ॥ गिरी । बुद्धी । तरू ।
धेणू ॥ अह्नीव इति किम् । दहिं । महुं ॥ साविति किम् । गिरिं ।
बुद्धिं । तरुं । धेणुं ॥ केचित्तु दीर्घत्वं विकल्प्य तदभावपक्षे सेर्मा-
देशमपीच्छन्ति । अग्निं । निहिं । वाउं । विहुं ॥

पुंसि जसो डउ डओ वा ॥ २० ॥

इदुत इतीह पञ्चम्यन्तं संबध्यते । इदुतः परस्य जसः पुंसि अउ
अओ इत्यादेशौ डितौ वा भवतः ॥ अग्गउ अग्गओ । वायउ वा-
यओ चिट्ठन्ति । पक्षे । अग्निगणो । वाउणो ॥ शेषे अदन्तवद्भावाद्
अग्गी । वाऊ ॥ पुंसीति किम् । बुद्धीओ । धेणूओ । दहीइं । म-
हूइं ॥ जस इति किम् । अग्गी । अग्निगणो । वाऊ । वाउणो पेच्छइ ॥
इदुत इत्येव । वच्छा ॥

वोतो डवो ॥ २१ ॥

उदन्तात्परस्य जसः पुंसि डित् अवो इत्यादेशो वा भवति ॥ सा-
हवो । पक्षे । साहओ । साहउ । साहू । साहुणो ॥ उत इति किम् ।
वच्छा ॥ पुंसीत्येव । धेणू । महूइं ॥ जस इत्येव । साहू । साहुणो
पेच्छ ॥

जस्-शसोर्णो वा ॥ २२ ॥

इदुतः परयोर्जस्-शसोः पुंसि णो इत्यादेशो वा भवति ॥ गिरिणो ।
तरुणो रेहन्ति पेच्छ वा । पक्षे । गिरी । तरू ॥ पुंसीत्येव । दहीइं ।
महूइं ॥ जस्-शसोरिति किम् । गिरिं । तरुं ॥ इदुत इत्येव । वच्छा ।
वच्छे ॥ जस्-शसोरिति द्वित्वमिदुत इत्यनेन यथासंख्याभावार्थम् ।
एवमुत्तरसूत्रेपि ॥

ऊसि-ऊसोः पुं-क्लीबे वा ॥ २३ ॥

पुंसि क्लीबे च वर्तमानादिदुर्तः परयोर्ऊसिऊसोर्णो वा भवति ॥ गिरिणो । तरुणो । दहिणो । महुणो आगओ विआरो वा । पक्षे । ऊसेः । गिरीओ । गिरीउ । गिरीहिन्तो । तरूओ । तरूउ । तरूहिन्तो ॥ हिलुकौ निषेत्स्येते ॥ ऊसः । गिरिस्स । तरुस्स ॥ ऊसिऊसोरिति किम् । गिरिणा । तरुणा कयं ॥ पुंक्लीब इति किम् । बुद्धीअ । धेणूअ लद्धं समिद्धी वा ॥ इदुत इत्येव । कमलाओ । कमलस्स ॥

टो णा ॥ २४ ॥

पुंक्लीबे वर्तमानादिदुतः परस्य टा इत्यस्य णा भवति ॥ गिरिणा । गामणिणा । खलपुणा । तरुणा । दहिणा । महुणा ॥ टै इति किम् । गिरी । तरू । दहिं । महुं ॥ पुंक्लीब इत्येव । बुद्धीअ । धेणूअ कयं ॥ इदुत इत्येव । कमलेण ॥

क्लीबे स्वरान्म सेः ॥ २५ ॥

क्लीबे वर्तमानात्स्वरान्तान्नाम्नः सेः स्थाने म् भवति ॥ वणं । पेम्मं । दहिं । महुं ॥ दहि महु इति तु सिद्धापेक्षया ॥ केचिदनुनासिकमपीच्छन्ति । दहिं । महुं ॥ क्लीब इति किम् । बालो । बाला । स्वरादिति इदुतो निर्वृत्त्यर्थम् ॥

जस्-शस् ई-इं-णयः सप्राग्दीर्घाः ॥ २६ ॥

क्लीबे वर्तमानान्नाम्नः परयोर्जस्-शसोः स्थाने सानुनासिकसानुस्वाराविकारौ णिश्चादेशा भवन्ति सप्राग्दीर्घाः । एषु सत्सु पूर्वस्वरस्य दीर्घत्वं विधीयते इत्यर्थः ॥ ई । जाई वयणाई अम्हे ॥ इं । उम्मीलन्ति पक्कयाइं पेच्छ वा चिट्ठन्ति । दहीइं जेम वा हुन्ति महुइं मुश्च

१ B °दिदुतोः. २ B गिरिहिन्तो. ३ A B तरुहिन्तो. ४ B °ति ॥ गाम°. ५ B टा. ६ P तण. ७ B पिम्म. ८ B °तोर्नि°. ९ A B °शस्.

वा ॥ णि । फुल्लन्ति पङ्कयाणि गेण्ह वा । हुन्ति दहीणि जेम वा ।
एवं मङ्गणि ॥ क्लीब इत्येव । वच्छा । वच्छे ॥ जस्-शस इति किम् ।
सुहं ॥

स्त्रियामुदोतौ वा ॥ २७ ॥

स्त्रियां वर्तमानान्नाम्नः परयोर्जस्-शसोः स्थाने प्रत्येकम् उत् ओत्
इत्येतौ सप्राग्दीर्घौ वा भवतः ॥ वचनभेदो यथासंख्यनिवृत्त्यर्थः ॥
मालाउ मालाओ । बुद्धीउ बुद्धीओ । सहीउ सहीओ । धेणूउ धे-
णूओ । वहूउ वहूओ । पक्षे । माला । बुद्धी । सही । धेणू । वहू ॥
स्त्रियामिति किम् । वच्छा । जस्-शस इत्येव । मालाए कयं ॥

ईतः सेश्वा वा ॥ २८ ॥

स्त्रियां वर्तमानादीकारान्तात् सेर्जस्-शसोश्च स्थाने आकारो वा
भवति ॥ एसा हसन्तीआ । गोरीआ चिट्ठन्ति पेच्छ वा । पक्षे ।
हसन्ती^३ । गोरीओ ॥

टा-ङस्-ङेरदादिदेद्वा तु ङसेः ॥ २९ ॥

स्त्रियां वर्तमानान्नाम्नः परेषां टाङस्ङीनां स्थाने प्रत्येकम् अत् आत्
इत् एत् इत्येते चत्वार आदेशाः सप्राग्दीर्घा भवन्ति । ङसेः पुनरेते
सप्राग्दीर्घा वा भवन्ति ॥ मुद्धाअ । मुद्धाइ । मुद्धाए कयं मुहं ठिअं
वा ॥ कप्रत्यये तु मुद्धिआअ । मुद्धिआइ । मुद्धिआए ॥ कमलिआअ ।
कमलिआइ । कमलिआए ॥ बुद्धीअ । बुद्धीआ । बुद्धीइ । बुद्धीए कयं
विहओ ठिअं वा ॥ सहीअ । सहीआ । सहीइ । सहीए कयं व-
यणं ठिअं वा ॥ धेणूअ । धेणूआ । धेणूइ । धेणूए कयं दुद्धं ठिअं
वा ॥ वहूअ । वहूआ । वहूइ । वहूए कयं भवणं ठिअं वा ॥ ङसेस्तु
वा । मुद्धाअ । मुद्धाइ । मुद्धाए । बुद्धीअ । बुद्धीआ । बुद्धीइ । बु-
द्धीए ॥ सहीअ । सहीआ । सहीइ । सहीए ॥ धेणूअ । धेणूआ ।

१ A उत् ओत् इ^०. २ B चिट्ठति. ३ B हसन्तीओ. ४ B ^०र्घा भ^०. ५ P सुहं.
६ P B ^०ए । बु^०

धेणूइ । धेणूए ॥ वहुअ । वहुआ । वहुइ । वहुए आगओ । पक्षे ।
मुद्धाओ । मुद्धाउ । मुद्धाहिन्तो ॥ रईओ । रईउ । रईहिन्तो । धे-
णूओ । धेणूउ । धेणूहिन्तो । इत्यादि ॥ शेषेदन्तवत् [३.१२४] अ-
तिदेशात् जस्-शस्-ङसि-त्तो-दो-द्वामि दीर्घः [३.१२] इति दीर्घत्वं
पक्षेपि भवति ॥ स्त्रियामित्येव । वच्छेण । वच्छस्स । वच्छम्मि ।
वच्छाओ ॥ टादीनामिति किम् । मुद्धा । बुद्धी । सही । धेणू । वहु ॥

नात आत् ॥ ३० ॥

स्त्रियां वर्तमानादादन्तान्नाम्नः परेषां टाङ्सङ्ङिङसीनामादादेशो
न भवति ॥ मालाअ । मालाइ । मालाए कयं सुहं ठिअं आगओ वा ॥

प्रत्यये ङीर्न वा ॥ ३१ ॥

अणादिसूत्रेण [हे० २.४.] प्रत्ययनिमित्तो यो ङीरुक्तः स स्त्रियां
वर्तमानान्नाम्नो वा भवति ॥ साहणी । कुरुचरी । पक्षे । आत्
[हे० २.४.] इत्याप् । साहणा । कुरुचरा ॥

अजातेः पुंसः ॥ ३२ ॥

अजातिवाचिनः पुल्लिङ्गात् स्त्रियां वर्तमानात् ङीर्वा भवति ॥ नीली
नीला । काली काला । हसमाणी हसमाणा । सुप्पणही सुप्पणहा ।
इमीए इमाए । इमीणं इमाणं । एईए एआए । एईणं एआणं ॥
अजातेरिति किम् । करिणी । अया । एलया ॥ अप्राप्ते विभाषेयम् ।
तेन गोरी कुमारी इत्यादौ संस्कृतवन्नित्यमेव ङीः ॥

किं-यत्तदोस्यमामि ॥ ३३ ॥

सिअम्आम्वर्जिते स्यादौ परे एभ्यः स्त्रियां ङीर्वा भवति ॥
कीओ । काओ । कीए । काए । कीसु । कासु । एवं । जीओ ।
जाओ । तीओ । ताओ । इत्यादि ॥ अस्यमामीति किम् । का ।
जा । साँ । कं । जं । तं । काण । जाण । ताण ॥

१ B ०क्षे म०. २ A इमाणं । अजा०. ३ B ०प्राप्तवि०. ४ B ङी. ५ B ०मिसि ॥ ३३ ॥
अम्०. ६ P ०ड. ७ B ता.

छाया-हरिद्रयोः ॥ ३४ ॥

अनयोराप्पसङ्गे नाम्नः स्त्रियां जीर्वा भवति ॥ छाही छायी ।
हलदी हलहा ॥

स्वसादेर्दा ॥ ३५ ॥

स्वसादेः स्त्रियां वर्तमानात् ङा प्रत्ययो भवति ॥ ससा । नणन्दा ।
दुहिआ । दुहिआहिं । दुहिआसु । दुहिआ-सुओ । गउआ ॥

ह्रस्वोमि ॥ ३६ ॥

स्त्रीलिङ्गस्य नाम्नोमि परे ह्रस्वो भवति ॥ मालं । नई । वहुं । हस-
माणिं । हसमाणं पेच्छ ॥ अमीति किम् । माला । सही । वहू ॥

नामञ्ज्यात्सौ मः ॥ ३७ ॥

आमञ्ज्यार्थात्परे सौ सति क्लीबे स्वरान्म सेः [३.२५] इति यो म्
उक्तः स न भवति ॥ हे तण । हे दहि । हे महु ॥

ङो दीर्घो वा ॥ ३८ ॥

आमञ्ज्यार्थात्परे सौ सति अतः सेङोः [३.२] इति यो नित्यं ङोः प्राप्तो
यश्च अक्लीबेसौ [३.१९] इति इदुतोरकारान्तस्य च प्राप्तो दीर्घः स वा
भवति ॥ हे देव हे देवो ॥ हे खमा-समण हे खमा-समणो । हे
अज्ज हे अज्जो ॥ दीर्घः । हे हरी हे हरि । हे गुरु हे गुरु ।
जाइ-विसुद्धेण पडू । हे प्रभो इत्यर्थः । एवं दोणिणं पडू जिअं-लोअे ।
पक्षे । हे पडू । एषु प्राप्ते विकल्पः ॥ इह त्वप्राप्ते हे गोअमा हे गो-
अम । हे कासवा हे कासव । रेरे चप्फलया । रेरे निग्घणया ॥

ऋतोद्वा ॥ ३९ ॥

ऋकारान्तस्यामन्त्रणे सौ परे अकारोन्तादेशो वा भवति ॥ हे
पितः । हे पिअ ॥ हे दातः । हे दाय । पक्षे । हे पिअरं । हे दीयार ॥

१ B छाहा. २ A डाः. ३ B ° दा । दुहिआहि. ४ A ° दीर्घो. ५ B आमञ्ज्यात्परे.
६ B ° ति नित्यं. ७ B ङो. ८ A चाप्रा°. ९ B दोणि. १० B जीअ°. ११ B चप्फला.
१२ B अकारांता°. १३ B दाअर.

नाम्नयरं वा ॥ ४० ॥

ऋदन्तस्यामन्त्रणे सौ परे नाम्नि संज्ञायां विषये अरं इति अन्ता-
देशो वा भवति^१ ॥ हे पितः । हे पिअरं । पक्षे । हे पिअ ॥ नाम्नीति
किम् । हे कर्तः । हे कर्त्तार ॥

वाप ए ॥ ४१ ॥

आमन्त्रणे सौ परे आप एत्वं वा भवति ॥ हे माले । हे महिले^२ ।
अजिए । पजिए । पक्षे । हे माला । इत्यादि ॥ आप इति किम् । हे
पिउच्छा । हे माउच्छा ॥ बहुलाधिकारात् कचिदोत्वमपि । अम्मो
भणामि भणिए ॥

ईदूतोर्हस्वः ॥ ४२ ॥

आमन्त्रणे सौ परे ईदूदन्तयोर्हस्वो भवति ॥ हे नइ । हे गामणि^३ ।
हे समणि । हे बहु । हे खलपु ॥

किपः ॥ ४३ ॥

क्विबन्तस्येदूदन्तस्य हस्वो भवति ॥ गामणिणा । खलपुणा । गाम-
णिणो । खलपुणो ॥

ऋतामुदस्यमौसु वा ॥ ४४ ॥

सिअम्औवर्जिते अर्थात् स्यादौ परे ऋदन्तानामुदन्तादेशो वा
भवति ॥ जस् । भत्तू । भत्तुणो । भत्तउ । भत्तओ । पक्षे । भत्तारो ॥
शस् । भत्तू । भत्तुणो । पक्षे । भत्तारे ॥ टा । भत्तुणा । पक्षे । भत्तारेण ॥
भिस् । भत्तूहिं । पक्षे । भत्तारेहिं ॥ डसि । भत्तुणो । भत्तूओ । भ-
त्तूडं । भत्तूहि । भत्तूहिन्तो । पक्षे । भत्तारोओ । भत्ताराउ । भत्ता-

१ P ०ति । हे पिअरं. २ B हे तारि. ३ B ०ले । आर्यिका । अ०. ४ A ०त्वमिति.
५ A ०णि । हे बहु. ६ B किप्. ७ P ०णो । गामणिसुओ । खलपुमुहं ॥ ऋ०. B
०णो । गामणिसुओ खलपुमुओ ॥ ऋ०. ८ P ०ते स्या०. ९ B भत्तारो. १० B ०ड ।
भत्तूहिन्तो. ११ A ०ओ । भत्ताराहि.

राहि । भत्ताराहिन्तो । भत्तारो । ङस् । भत्तुणो । भत्तुस्स । पक्षे ।
भत्तारस्स । सुप् । भत्तूसु । पक्षे । भत्तारेसु ॥ बहुवचनस्य व्याप्त्यर्थ-
त्वात् यथादर्शनं नाम्न्यपि उद् वा भवति जस्शस्ङ्सिङ्स्सु । पि-
उणो । जामाउणो । भाउणो ॥ टायाम् । पिउणा ॥ भिसि । पिऊहिं ॥
सुपि । पिऊसु । पक्षे । पिअरा । इत्यादि ॥ अस्यमौस्विति किंम् । सि ।
पिआ ॥ अम् । पिअरं ॥ औ । पिअरा ॥

आरः स्यादौ ॥ ४५ ॥

स्यादौ परे ऋत आर इत्यादेशो भवति ॥ भत्तारो । भत्तारा । भ-
त्तारं । भत्तारे । भत्तारेण । भत्तारेहिं ॥ एवं ङस्यादिषूदाहार्यम् ॥
लुप्तस्याद्यपेक्षया । भत्तार-विहिअं ॥

आ अरा मातुः ॥ ४६ ॥

मातृसंबन्धिन ऋतः स्यादौ परे आ अरा इत्यादेशौ भवतः ॥ माआ ।
माअरा । माआउ । माआओ । माअराउ । माअराओ । माअं ।
माअरं । इत्यादि ॥ बाहुलकाज्जनन्यर्थस्य आ देवतार्थस्य तु अरा
इत्यादेशः । माआए कुच्छीए । नमो माअराण ॥ मातुरिद् वा
[१.१३५] इतीत्त्वे माईण इति भवति ॥ ऋतामुद^० [३.४४] इत्या-
दिना उत्त्वे तु माऊए समन्निअं वन्दे इति ॥ स्यादावित्येव । माइ-
देवो । माइ-गणो ॥

नाम्रयरः ॥ ४७ ॥

ऋदन्तस्य नाम्नि संज्ञायां स्यादौ परे अर इत्यन्तादेशो भवति ॥
पिअरा । पिअरं । पिअरे । पिअरेण । पिअरेहिं । जामायरा । जा-
मायरं । जामायरे । जामायरेण । जामायरेहिं । भायरा । भायरं ।
भायरे । भायरेण । भायरेहिं ॥

१ B ०रा ॥ भ्यस् । भत्तू । भत्तूओ । भत्तूहिन्तो । भत्तूसुन्तो । पक्षे । भत्ताराओ ।
भत्ताराउ । भत्ताराहि । भत्तारेहि । भत्ताराहिन्तो । भत्तारेहिन्तो । भत्तारासुन्तो ।
भत्तारेसुन्तो । २ B ०स्स । आम् । भत्तूर्ण । भत्तूर्ण । पक्षे । भत्ताराणं । भत्ताराण । डि ।
भत्तुमि । पक्षे । भत्तारे । भत्तारमि । ३ B पिउसु । ४ B किं । पिआ । ५ P भत्तारेहि ।
६ A समन्निअं । ७ A माइमणो । ८ P पिअरेहि । ९ B ०रं । जामाअरेण ।

आ सौ न वा ॥ ४८ ॥

ऋदन्तस्य सौ परे आकारो वा भवति ॥ पिआ । जामाया । भाया ।
कत्ता । पक्षे । पिअरो । जामायरो । भायरो । कत्तारो ॥

राज्ञः ॥ ४९ ॥

राज्ञो नलोपेन्त्यस्य आत्वं वा भवति सौ परे ॥ राया । हे राया ।
पक्षे । आणादेशे । रायाणो ॥ हे रायो । हे रायमिति तु शौरसेन्याम् ।
एवं हे अप्यं । हे अप्य ॥

जस्-शस्-ङ्सि-ङ्सां णो ॥ ५० ॥

राजन्शब्दात्परेषामेषां णो इत्यादेशो वा भवति ॥ जस् । रायाणो
चिद्वृन्ति । पक्षे । राया ॥ शस् । रायाणो पेच्छ । पक्षे । राया ।
राए ॥ ङ्सि । राइणो रण्णो आगओ । पक्षे । रायाओ । रायाड । रा-
याहि । रायाहिन्तो । राया ॥ ङस् । राइणो रण्णो धणं । पक्षे ।
रायस्स ॥

टो णा ॥ ५१ ॥

राजन्शब्दात्परस्य टा इत्यस्य णा इत्यादेशो वा भवति ॥ राइणा ।
रैण्णा । पक्षे । रायेण कयं ॥

इर्जस्य णो-णा-ङ्गौ ॥ ५२ ॥

राजन्शब्दसंबन्धिनो जकारस्य स्थाने णोणाङ्गिषु परेषु इकारो वा
भवति ॥ राइणो चिद्वृन्ति पेच्छ आगओ धणं वा ॥ राइणा कयं ।
राइम्मि । पक्षे । रायाणो । रैण्णो । रायणां । राएण । रायम्मि ॥

इणममामा ॥ ५३ ॥

राजन्शब्दसंबन्धिनो जकारस्य अमाम्भ्यां सहितस्य स्थाने इणम्
इत्यादेशो वा भवति ॥ राइणं पेच्छ । राइणं धणं । पक्षे । रायं । राईणं ॥

१ A पिद्वृत्तस्य. २ B हे राअ. ३ A हे अप्यं । जस्°. ४ A चेद्वृत्तु. ५ B °ओ
गआड. ६ B रण्णा । राए°. ७ A °द्वस्यसं°. ८ A चेद्वृत्ति. ९ P रण्णो । रण्णा । राएण.
१० A °णा । रायम्मि.

ईन्द्रिस्भ्यसाम्मुपि ॥ ५४ ॥

राजन्शब्दसंबन्धिनो जकारस्य भिसादिषु परतो वा ईकारो भवति ॥ भिस् । राईहि^१ ॥ भ्यस् । राईहि । राईहिन्तो । राईसुन्तो ॥ आम् । राईणं ॥ सुप् । राईसु । पक्षे । रायाणेहि । इत्यादि ॥

आजस्य टाङ्सिङ्सु सणाणोष्वण् ॥ ५५ ॥

राजन्शब्दसंबन्धिन आज इत्यवयवस्य टाङ्सिङ्सु णा णो इत्यादेशापन्नेषु परेषु अण् वा भवति ॥ रण्णा राइणा कयं । रण्णो राईणो आगओ धणं वा ॥ टाङ्सिङ्सिस्वति किम् । रायाणो चिट्ठन्ति पेच्छ वा ॥ सणाणोष्विति किम् । राएण । रायाओ । रायस्स ॥

पुंस्यन आणो राजवच्च ॥ ५६ ॥

पुंलिङ्गे वर्तमानस्यान्नन्तस्य स्थाने आण इत्यादेशो वा भवति । पक्षे । यथादर्शनं राजवत् कार्यं भवति ॥ आणादेशे च अतः सेडोः [३.२] इत्यादयः प्रवर्तन्ते । पक्षे तु राज्ञः जस्-शस्-ङ्सि-ङ्सां णो [३.५०] टो णा [३.२४] इणममामा [३.५३] इति प्रवर्तन्ते ॥ अप्पाणो । अप्पाणा । अप्पाणं । अप्पाणे । अप्पाणेण । अप्पाणेहि । अप्पाणाओ । अप्पाणासुन्तो । अप्पाणस्स । अप्पाणाण । अप्पाणम्मि । अप्पाणेसु । अप्पाण-कयं । पक्षे । राजवत् । अप्पा । अप्पो । हे अप्पा । हे अप्प । अप्पाणो चिट्ठन्ति । अप्पाणो पेच्छ ॥ अप्पणा । अप्पेहि । अप्पाणो । अप्पाओ । अप्पाडं । अप्पाहि । अप्पाहिन्तो । अप्पा । अप्पासुन्तो ॥ अप्पणो धणं । अप्पाणं । अप्पे । अप्पेसु ॥ रायाणो । रायाणा । रायाणं । रायाणे । रायाणेण । रायाणेहि^२ । रायाणाहिन्तो । रायाणस्स । रायाणाणं । रायाणम्मि । रायाणेसु । पक्षे । राया । इत्यादि । एवं जुवाणो । जुवाण-जणो । जुआ ॥ बम्हा-

१ B राईहि. २ B भ्यस् । राईहिन्तो. ३ B णाणेव^०. ४ B राईणो. ५ B णाणेविव.^०
६ A णं । अप्पाणो । अप्पणो । अप्पाणेण. ७ B अप्पाणेहि. ८ A ण्वा । अप्पाणो.^०
९ A चेडंति. १० A डं । अप्पेहि । अप्पा. ११ A धणं । अप्पे । १२ A रायणो.
१३ A रायाणाहि. १४ A रायाणासु.

णो । बम्हा ॥ अद्वाणो । अद्वा ॥ उक्षन् । उच्छाणो । उच्छा ॥
गावाणो । गावा ॥ पूसाणो । पूसा ॥ तक्खाणो । तक्खा ॥ मुद्वाणो ।
मुद्वा ॥ श्वन् । साणो । सा ॥ सुकर्मणः पश्य । सुकर्ममाणे पेच्छ ।
नि०एइ कह सो सुकर्ममाणे । पश्यति कथं स सुकर्मण इत्यर्थः ॥
पुंसीति किम् । शर्म । सम्मं ॥

आत्मनष्टो णिआ णइआ ॥ ५७ ॥

आत्मनः परस्याष्टायाः स्थाने णिआ णइआ इत्यादेशौ वा भवतः ॥
अप्पणिआ पाउसे उवगयम्मि । अप्पणिआ य विअड्ढि खाणिआ ।
अप्पणइआ । पक्षे । अप्पाणेण ॥

अतः सर्वादेर्देजसः ॥ ५८ ॥

सर्वादेर्देन्तात्परस्य जसः डिर्त् ए इत्यादेशो भवति ॥ सव्वे ।
अन्ने । जे । ते । के । एके । कयरे । इयरे । एए ॥ अत इति किम् ।
सव्वाओ रिद्धीओ ॥ जस इति किम् । सव्वस्स ॥

डेः सिस्सि-म्मि-त्थाः ॥ ५९ ॥

सर्वादेरकारात्परस्य डेः स्थाने सिस्सि म्मि त्थं एते आदेशा भवन्ति ॥
सव्वस्सि । सव्वम्मि । सव्वत्थ ॥ अन्नस्सि । अन्नम्मि । अन्नत्थ ॥
एवं सर्वत्र ॥ अत इत्येव । अमुम्मि ॥

न वानिदमेतदो हिं ॥ ६० ॥

इदमुत्तर्द्धाजितात्सर्वादेरदन्तात्परस्य डेर्हिमादेशो वा भवति ॥
सव्वहिं । अन्नहिं । कहिं । जहिं । तहिं ॥ बहुलाधिकारात् किय-
त्तद्भवः स्त्रियामपि । काहिं । जाहिं । ताहिं ॥ बाहुलकादेव किय-
त्तदोस्यमामि [३.३३] इति ङीर्नास्ति ॥ पक्षे । सव्वस्सि । स-

१ B ०म्माणोपे०. २ B नि०एकह. ३ P B ०म्माणो. ४ B ०डि०. ५ A ०दे-
रतःप०. ६ B ०त ए आदे०. ७ P बुद्धीओ. ८ B जसीति. ९ P ०कारान्तात्प०
१० B ०त्था. ११ A ०द्विजितस्य सर्वादेरतःप०.

व्वम्मि । सव्वत्थ । इत्यादि ॥ स्त्रियां तु पक्षे । काए । कीए । जाए ।
जीए । ताए । तीए ॥ इदमेतद्वर्जनं किम् । ईमस्सि । एअस्सि ॥

आमो डेसि ॥ ६१ ॥

सर्वादेरकारान्तात्परस्यामो डेसिमित्यादेशो वा भवति ॥ सव्वेसि ।
अन्नेसि । अवरेसि । इमेसि । एएसि । जेसि । तेसि । केसि । पक्षे ।
सव्वाण । अन्नाण । अवराण । इमाण । एआण । जाण । ताण ।
काण ॥ बाहुलकात् स्त्रियामपि । सर्वासाम् । सव्वेसि ॥ एवम् अन्ने-
सि । तेसि ॥

कित्तद्ध्यां ङासः ॥ ६२ ॥

कित्तद्ध्यां परस्यामः स्थाने ङास इत्यादेशो वा भवति ॥ कास ।
तास । पक्षे । केसि । तेसि ॥

कियत्तद्ध्यो ङसः ॥ ६३ ॥

एभ्यः परस्य ङसः स्थाने ङास इत्यादेशो वा भवति । ङसः स्तः
[३.१०] इत्यस्यापवादः । पक्षे सोपि भवति ॥ कास । कस्त । जास ।
जस्त । तास । तस्त ॥ बहुलाधिकारात् कित्तद्ध्यामाकारान्ताभ्या-
मपि ङासादेशो वा । कस्या धनम् । कास धणं ॥ तस्या धनम् । तास
धणं । पक्षे । काए । ताए ॥

ईद्व्यः स्ता से ॥ ६४ ॥

किमादिभ्य ईदन्तेभ्यः परस्य ङसः स्थाने स्ता से इत्यादेशौ वा
भवतः । टा-ङस्-ङेरदादिदेद्वा तु ङसेः [३.२९] इत्यस्यापवादः । पक्षे
अदादयोपि ॥ किस्सा । कीसे । कीअ । कीआ । कीइ । कीए ॥
जिस्सा । जीसे । जीअ । जीआ । जीइ । जीए ॥ तिस्सा । तीसे ।
तीअ । तीआ । तीइ । तीए ॥

१ B सव्वत्थ । अन्नस्सि । अन्नम्मि । अन्नत्थ इत्यादि. २ B इदमस्सि. ३ B डेः
सिम्. ४ A °रात्थ°. ५ B डेः सि°. ६ A °रस्य सर्वादेरामः. ७ A ङसेः. ८
P B इत्थेतावादे°.

डेडाहे डाला इआ काले ॥ ६५ ॥

कियत्तद्भ्यः कालेभिधेये डेः स्थाने आहे आला इति डितौ इआ इति च आदेशा वा भवन्ति । हिंसिस्मिन्मिथ्यानामपवादः । पक्षे तेषां भवन्ति ॥ काहे । काला । कइआ ॥ जाहे । जाला । जइआ ॥ ताहे । ताला । तइआ ॥

ताला जाअन्ति गुणा जाला ते सहिअएहिं घेप्पन्ति ।

पक्षे । कहिं । कस्सि । कम्मि । कत्थ ॥

डसेम्हा ॥ ६६ ॥

कियत्तद्भ्यः परस्य डसेः स्थाने म्हा इत्यादेशो वा भवति ॥ कम्हा । जम्हा । तम्हा । पक्षे । काओ । जाओ । ताओ ॥

तदो डोः ॥ ६७ ॥

तदः परस्य डसेडो इत्यादेशो वा भवति ॥ तो । तम्हा ॥

किमो डिणो-डीसौ ॥ ६८ ॥

किमः परस्य डसेडिणो डीस इत्यादेशौ वा भवतः ॥ किणो । कीस । कम्हा ॥

इदमेतत्किं-यत्तद्भ्यो डिणा ॥ ६९ ॥

एभ्यः सर्वादिभ्योकारान्तेभ्यः परस्याष्टायाः स्थाने डित् इणा इत्यादेशो वा भवति ॥ इमिणा । इमेण ॥ एदिणा । एदेण ॥ किणा । केण ॥ जिणा । जेण ॥ तिणा । तेण ॥

तदो णः स्यादौ कचित् ॥ ७० ॥

तदः स्थाने स्यादौ परे ण आदेशो भवति कचित् लक्ष्यानुसारेण ॥ णं पेच्छ । तं पश्येत्यर्थः ॥ सोअइ अ णं रहुवई । तमित्यर्थः ॥ खियामपि । हत्थुन्नामिअ-मुही णं तिअडा । तां त्रिजटेत्यर्थः ॥

१ B ०न्ति ॥ रवि-किरणाणुग्राहिआइं हुन्ति कमलाइं कमलाइं ॥ प०. २ A कीसा.
३ A एभ्योऽकारान्तेभ्यः परस्याः सर्वादिष्टा०. ४ A ०ल्यर्थः । णेण०.

णेण भणिअं । तेन भणितमित्यर्थः ॥ तो णेण कर-यल-ट्टिआ । तेने-
त्यर्थः ॥ भणिअं च णाए । तयेत्यर्थः ॥ णेहिं कयं । तैः कृतमित्यर्थः ॥
णाहिं कयं । ताभिः कृतमित्यर्थः ॥

किमः कस्त्र-तसोश्च ॥ ७१ ॥

किमः को भवति स्यादौ त्रतसोश्च परयोः ॥ को । के । कं । के । के-
ण ॥ त्र । कत्थ ॥ तस् । कओ । कत्तो । कदो ॥

इदम इमः ॥ ७२ ॥

इदमः स्यादौ परे इम आदेशो भवति ॥ इमो । इमे । इमं । इमे ।
इमेण ॥ खियामपि । इमा ॥

पुं-स्त्रियोर्न वायमिमिआ सौ ॥ ७३ ॥

इदमशब्दस्य सौ परे अयमिति पुल्लिङ्गे इमिआ इति स्त्रीलिङ्गे
आदेशौ वा भवतः ॥ अहवायं कय-कज्जो । इमिआ वाणिअ-धूआ ।
पक्षे । इमो । इमा ॥

स्सिं-स्सयोरत् ॥ ७४ ॥

इदमः स्सिं स्स इत्येतयोः परयोरद् भवति वा ॥ अस्सिं । अस्स ।
पक्षे । इमादेशोपि । इमस्सिं । इमस्स ॥ बहुलाधिकारादन्यत्रापि
भवति । एहि । एसु । आहि । एभिः एषु आभिरित्यर्थः ॥

डेर्मेन हः ॥ ७५ ॥

इदमः कृतेमादेशात् परस्य डेः स्थाने मेन सह ह आदेशो वा
भवति ॥ इह । पक्षे । इमस्सिं । इमस्मिं ॥

न त्थः ॥ ७६ ॥

इदमः परस्य डेः स्सिं-म्मि-त्थाः [३.५९.] इति प्राप्तः स्थो न भवति ॥
इह । इमस्सिं । इमस्मि ॥

णोम्-शस्ता-भिसि ॥ ७७ ॥

इदमः स्थाने अम्शस्ताभिस्तु परेषु ण आदेशो वा भवति ॥ णं पेच्छ । णे पेच्छ । णेण । णेहि कयं । पक्षे । इमं । इमे । इमेण । इमेहि ॥

अमेणम् ॥ ७८ ॥

इदमोमा सहितस्य स्थाने इणम् इत्यादेशो वा भवति ॥ इणं पेच्छ । पक्षे । इमं ॥

क्लीवे स्यमेदमिणमो च ॥ ७९ ॥

नपुंसकलिङ्गे वर्तमानस्येदमः स्यम्भ्यां सहितस्य इदम् इणमो इणम् च नित्यमादेशा भवन्ति ॥ इदं इणमो इणं ध्वं चिट्ठइ पेच्छ वा ॥

किमः किं ॥ ८० ॥

किमः क्लीवे वर्तमानस्य स्यम्भ्यां सह किं भवति ॥ किं कुलं तुह । किंकिं ते पडिहाई ॥

वेदं-तदेतदो ङ्साम्भ्यां से-सिमौ ॥ ८१ ॥

इदम् तद् एतद् इत्येतेषां स्थाने ङस् आम् इत्येताभ्यां सह यथा-संख्यं से सिम् इत्यादेशौ वा भवतः ॥ इदम् । से सीलम् । से गुणा । अस्य शीलं गुणा वेत्यर्थः ॥ सिं उच्छाहो । एवाम् उत्साह इत्यर्थः ॥ तद् । से सीलं । तस्य तस्या वेत्यर्थः ॥ सिं गुणा । तेषां तासां वेत्यर्थः ॥ एतद् । से अहिअं । एतस्याहितमित्यर्थः ॥ सिं गुणा । सिं सीलं । एतेषां गुणाः शीलं वेत्यर्थः । पक्षे । इमस्स । इमेसिं । इ-माण ॥ तस्स । तेसिं । ताण ॥ एअस्स । एएसिं । एआण । इदंतदो-रामापि सेआदेशं केचिदिच्छति ॥

वैतदो ङसेस्तो ताहे ॥ ८२ ॥

एतदः परस्य ङसेः स्थाने तो ताहे इत्येतावादेशौ वा भवतः ॥
एतो । एत्ताहे । पक्षे । एआओ । एआउ । एआहि । एआहिनौ ।
एआ ॥

त्ये च तस्य लुक् ॥ ८३ ॥

एतदस्त्ये परे चकारात् तो ताहे इत्येतयोश्च परयोस्तस्य लुक् भ-
वति ॥ एत्थ । एतो । एत्ताहे ॥

एरदीतौ म्मौ वा ॥ ८४ ॥

एतद् एकारस्य ङयादेशे म्मौ परे अदीतौ वा भवतः ॥ अयम्मि ।
ईयम्मि । पक्षे । एअम्मि ॥

वैसेणमिणमो सिना ॥ ८५ ॥

एतदः सिना सह एस इणम् इणमो इत्यादेशा वा भवन्ति ॥
सव्वस्सवि एस गई ॥ सव्वाणवि पत्थिवाण एस मही ॥ एस
सहाओच्चिअ ससहरस्स ॥ एस सिरं । इणं । इणमो । पक्षे । एअं ।
एसा । एसो ॥

तदश्च तः सोक्खीवे ॥ ८६ ॥

तद् एतदश्च तकारस्य सौ परे अक्खीवे सो भवति ॥ सो पुरिसो ।
सा महिला । एसो पिओ । एसा मुद्धो ॥ सावित्येव । ते एए धन्ना ।
ताओ एआओ महिलाओ ॥ अक्खीव इति किम् । तं एअं वैणं ॥

वादसो दस्य होनोदाम् ॥ ८७ ॥

अदसो दकारस्य सौ परे ह आदेशो वा भवति तस्मिंश्च कृते
अतः सेडोः [३.३.] इत्योत्वं शेषं संस्कृतवत् [४.४४८.] इत्यति-
देशाद् आत् [हे० २.४.] इत्याप् छीवे स्वरान्म सेः [३.२५.] इति मश्च

१ P तहे. २ A °ओ । एआहि. ३ A °हितो । त्थे°. ४ P इअम्मि.
५ B मुद्धा. ६ B ता ए°. ७ B धणं.

न भवति ॥ अह पुरिसो । अह महिला । अह वणं । अह मोहो
पर-गुण-लहुँअयाइ । अह णे हिअएण हसइ मारुय-तणओ ।
असावस्मान् हसतीत्यर्थः । अह कमल-मुही । पक्षे । उत्तरेण मुरा-
देशः । अमू पुरिसो । अमू महिला । अमुं वणं ॥

मुः स्यादौ ॥ ८८ ॥

अदसो दस्य स्यादौ परे मुरादेशो भवति ॥ अमू पुरिसो । अ-
मुणो पुरिसा । अमुं वणं । अमूइ वणाइं । अमूणि वणाणि । अमू
माला । अमूउ अमूओ मालाओ । अमुणा । अमूहिं ॥ डसि ।
अमूओ । अमूउ । अमूहिन्तो ॥ भ्यस् । अमूहिन्तो । अमूसुन्तो ॥
डस् । अमुणो । अमुस्स ॥ आम् । अमूण ॥ डि । अमुम्मि ॥
सुप् । अमूसु ॥

म्मावयेऔ वा ॥ ८९ ॥

अदसोन्त्यव्यञ्जनलुकि दकारान्तस्य स्थाने ङयादेशो म्मौ परतः
अय इअ इत्यादेशौ वा भवतः ॥ अयम्मि । इअम्मि । पक्षे । अ-
मुम्मि ॥

युष्मदस्तं तुं तुवं तुह तुमं सिना ॥ ९० ॥

युष्मदः सिना सह तं तुं तुवं तुह तुमं इत्येते पञ्चादेशा भवन्ति ॥
तं तुं तुवं तुह तुमं दिट्ठो ॥

भे तुब्भे तुज्झ तुम्ह तुय्हे उय्हे जसा ॥ ९१ ॥

युष्मदो जसा सह भे तुब्भे तुज्झ तुम्ह तुय्हे उय्हे इत्येते षडा-
देशा भवन्ति ॥ भे तुब्भे तुज्झ तुम्ह तुय्हे उय्हे चिँट्ठह । ञ्मो म्ह-
ज्झौ वा [३.१०४.] इति वचनात् तुम्हे । तुज्झे । एवं चाष्टरूप्यम् ॥

तं तुं तुमं तुवं तुह तुमे तुए अमा ॥ ९२ ॥

युष्मदोमा सह एते सप्तादेशा भवन्ति ॥ तं तुं तुमं तुवं तुह
तुमे तुए वन्दामि ॥

१ P B °हुआई. २ B षणाई. ३ P तुब्भ तु°. ४ B उज्झे°. ५ B उय्हे
चिँट्ठह. ६ A चेट्ठह. ७ B °ष्टरूपाणि.

वो तुज्झ तुब्भे तुय्हे उय्हे भे शसा ॥ ९३ ॥

युष्मदः शसा सह एते षड्वादशा भवन्ति ॥ वो तुज्झ तुब्भे ।
ब्भो म्हज्झौ वेति वचनात् तुम्हे तुज्झे तुय्हे उय्हे भे पेच्छामि ॥

भे दि दे ते तइ तए तुमं तुमइ तुमए तुमे तुमाइ टा ॥ ९४ ॥

युष्मदष्टा इत्यनेन सह एते एकादशादेशा भवन्ति ॥ भे दि दे
ते तइ तए तुमं तुमइ तुमए तुमे तुमाइ जम्पिअं ॥

भे तुब्भेहिं उज्झेहिं उम्हेहिं तुय्हेहिं उय्हेहिं भिसा ॥ ९५ ॥

युष्मदो भिसा सह एते षड्वादशा भवन्ति ॥ भे । तुब्भेहिं ।
ब्भो म्ह-ज्झौ वेति वचनात् तुम्हेहिं तुज्झेहिं उज्झेहिं उम्हेहिं तुय्हे-
हिं उय्हेहिं भुत्तं । एवं चाष्टरूप्यम् ॥

तइ-तुव-तुम-तुह-तुब्भा ङसौ ॥ ९६ ॥

युष्मदो ङसौ पञ्चम्येकवचने परत एते पञ्चादेशा भवन्ति ।
ङसेस्तु त्तोदोदुहिहिन्तोलुङ्को यथाप्राप्तमेव ॥ तइत्तो । तुवत्तो ।
तुमत्तो । तुहत्तो । तुब्भत्तो । ब्भोम्ह-ज्झौ वेति वचनात् तुम्हत्तो ।
तुज्झत्तो ॥ एवं दोदुहिहिन्तोलुक्खप्युदाहार्यम् ॥ तत्तो इति तु त्वत्त
इत्यस्य वलोपे सति ॥

तुय्ह तुब्भ तहिन्तो ङसिना ॥ ९७ ॥

युष्मदो ङसिना सहितस्य एते त्रय आदेशा भवन्ति ॥ तुय्ह
तुब्भ तहिन्तो आगओ । ब्भो म्ह-ज्झौ वेति वचनात् तुम्ह । तुज्झ ।
एवं च पञ्च रूपाणि ॥

तुब्भ-तुय्होय्होम्हा भ्यसि ॥ ९८ ॥

युष्मदो भ्यसि परत एते चत्वार आदेशा भवन्ति ॥ भ्यसस्तु
यथाप्राप्तमेव ॥ तुब्भत्तो । तुय्हत्तो । उय्हत्तो । उम्हत्तो । ब्भो म्ह-

१ B तुब्भे उज्झे तु° । २ B तुब्भे उज्झे तु° । ३ A °हि । ४ P उब्भेहि । ५ B
तुज्झेहिं तुम्हेहिं । ६ B °तेषां प° । ७ A लुक्क° ।

जज्ञौ वेति वचनात् तुम्हत्तो । तुज्जत्तो ॥ एवं दोदुहिहिन्तोसुन्तो-
ष्वप्युदाहार्यम् ॥

तई-तुँ-ते-तुम्हं-तुह-तुहं-तुव-तुम-तुमे-तुमो-तुमाइ-दि-दे-इ-ए-तु-
ब्भोब्भोयहा ङसा ॥ ९९ ॥

युष्मदो ङसा षष्ठ्येकवचनेन सहितस्य एते अष्टादशादेशा भवन्ति ॥
तइ । तु । ते । तुम्हं । तुह । तुहं । तुव । तुम । तुमे । तुमो । तु-
माइ । दि । दे । इ । ए । तुब्भ । उब्भ । उय्ह धणं ॥ ङभो म्ह-जज्ञौ
वेति वचनात् तुम्ह । तुज्ज । उम्ह । उज्ज । एवं च द्वाविंशती
रूपाणि ॥

तु वो भे^१ तुब्भ तुब्भं तुब्भाण तुवाण तुमाण तुहाण उम्हाण
आमा ॥ १०० ॥

युष्मद आमा सहितस्य एते दशादेशा भवन्ति ॥ तु । वो । भे ।
तुब्भ । तुब्भं । तुब्भाण । तुवाण । तुमाण । तुहाण । उम्हाण ।
क्त्वा-स्यादेर्णस्वोर्वा [१.२७.] इत्यनुस्वारे तुब्भाणं । तुवाणं ।
तुमाणं । तुहाणं । उम्हाणं ॥ ङभो म्ह-जज्ञौ वेति वचनात् तुम्ह ।
तुज्ज । तुम्हं । तुज्जं । तुम्हाण । तुम्हाणं । तुज्जाण । तुज्जाणं
धणं । एवं च त्रयोविंशती रूपाणि ॥

तुमे तुमए तुमाइ तइ तए ङिना ॥ १०१ ॥

युष्मदो ङिना सप्तम्येकवचनेन सहितस्य एते पञ्चादेशा भव-
न्ति ॥ तुमे तुमए तुमाइ तइ तए ठिअं ॥

तु-तुव-तुम-तुह-तुब्भा ङौ ॥ १०२ ॥

युष्मदो ङौ परत एते पञ्चादेशा भवन्ति । ङेस्तु यथाप्राप्तमेव ॥

१ B °सुन्तेष्व° . २ A तइतुमेतेतुम्हंतु° . ३ B तुं . ४ B तुम्ह . ५ B °शतिरु° .
६ B भेतुय्हतुब्भउब्भ . ७ P B तुम्हाण . ८ B °ते आदे° . ९ B भे । तुय्ह ।
तुब्भ । उब्भ . १० P B तुम्हाणं . ११ B उम्ह । उज्ज . १२ B तुज्जाणं । एवं .

तुम्मि । तुवम्मि । तुमम्मि । तुहम्मि । तुब्भम्मि । ँभो म्ह-ज्झौ वेति वचनात् तुम्हम्मि । तुज्झम्मि । इत्यादि ॥

सुपि ॥ १०३ ॥

युष्मदः सुपि परतः तु-तुव-तुम-तुह-तुब्भा भवन्ति ॥ तुसु । तुवेसु । तुमेसु । तुहेसु । तुब्भेसु ॥ ँभो म्ह-ज्झौ वेति वचनात् तुम्हेसु । तुज्झेसु ॥ केचित्तु सुप्येत्वविकल्पमिच्छन्ति । तन्मते तुवसु । तुमसु । तुहसु । तुब्भसु । तुम्हसु । तुज्झसु ॥ तुब्भस्या-त्वमपीच्छत्यन्यः । तुब्भासु । तुम्हासु । तुज्झासु ॥

ुभो म्ह-ज्झौ वा ॥ १०४ ॥

युष्मदादेशेषु यो द्विरुक्तो भस्तस्य म्ह ज्झ इत्येतावादेशौ वा भवतः ॥ पक्षे स एवास्ते । तथैव चोदाहृतम् ॥

अस्मदो म्मि अम्मि अम्हि हं अहं अहयं सिना ॥ १०५ ॥

अस्मदः सिना सह एते षडादेशा भवन्ति ॥ अज्ज म्मि हासिआ मामि तेण ॥ उन्नमै न अम्मि कुविआ । अम्हि करेमि । जेणं हं विद्धा । किं पम्हुट्टम्मि अहं । अहयं कय-प्पणामो ॥

अम्ह अम्हे अम्हो मो वयं भे जसा ॥ १०६ ॥

अस्मदो जसा सह एते षडादेशा भवन्ति ॥ अम्ह अम्हे अम्हो मो वयं भे भणामो ॥

णे णं मि अम्मि अम्ह मम्ह मं ममं मिमं अहं अमा ॥ १०७ ॥

अस्मदोमा सह एते दशादेशा भवन्ति ॥ णे णं मि अम्मि अम्ह मम्ह मं ममं मिमं अहं पेच्छ ॥

अम्हे अम्हो अम्ह णे शसा ॥ १०८ ॥

अस्मदः शसा सह एते चत्वार आदेशा भवन्ति ॥ अम्हे अम्हो अम्ह णे पेच्छ ॥

१ B °च्छंति इत्यन्ये. २ P °वास्ति । ३ B °म अ°. ४ P तेण हं विद्धा । ५ P B °ट्टिहि अ°. ६ B मिममहं. ७ A अम्हा.

मि मे ममं ममए ममाइ मइ मए मयाइ णे टा ॥ १०९ ॥

अस्मदद्या सह एते नवादेशा भवन्ति ॥ मि मे ममं ममए म-
माइ मइ मए मयाइ णे कयं ॥

अम्हेहि अम्हाहि अम्ह अम्हे णे भिसा ॥ ११० ॥

अस्मदो भिसा सह एते पञ्चादेशा भवन्ति ॥ अम्हेहि अम्हाहि
अम्ह अम्हे णे कयं ॥

मइ-मम-मह-मज्झा ङसौ ॥ १११ ॥

अस्मदो ङसौ पञ्चम्येकवचने परत एते चत्वार आदेशा भव-
न्ति । ङसेस्तु यथाप्राप्तमेव ॥ मइत्तो ममत्तो महत्तो मज्झत्तो आ-
गओ ॥ मत्तो इति तु मत्त इत्यस्य ॥ एवं दो-दुहि-हिन्तो-लुक्खप्यु-
दाहार्यम् ॥

ममाम्हौ भ्यसि ॥ ११२ ॥

अस्मदो भ्यसि परतो मम अम्ह इत्यादेशौ भवतः । भ्यसस्तु
यथाप्राप्तम् ॥ ममत्तो । अम्हत्तो । ममाहिन्तो । अम्हाहिन्तो । ममा-
सुन्तो । अम्हासुन्तो । ममेसुन्तो । अम्हेसुन्तो ॥

मे मइ मम मह महं मज्झ मज्झं अम्ह अम्हं ङसा ॥ ११३ ॥

अस्मदो ङसा षष्ठ्येकवचनेन सहितस्य एते नवादेशा भवन्ति ॥
मे मइ मम मह महं मज्झ मज्झं अम्ह अम्हं धणं ॥

णे णो मज्झ अम्ह अम्हं अम्हे अम्हो अम्हाण ममाण म-
हाण मज्झाण आमा ॥ ११४ ॥

अस्मद आमा सहितस्य एते एकादशादेशा भवन्ति ॥ णे णो
मज्झ अम्ह अम्हं अम्हे अम्हो अम्हाण ममाण महाण मज्झाण
धणं ॥ क्त्वा-स्यादेर्ण-स्वोर्वा [१.२७.] इत्यनुस्वारे । अम्हाणं । म-
माणं । महाणं । मज्झाणं । एवं च पञ्चदश रूपाणि ॥

मि मइ ममाइ मए मे ङिना ॥ ११५ ॥

अस्मदो ङिना सहितस्य एते पञ्चादेशा भवन्ति ॥ मि मइ म-
माइ मए मे ठिअं ॥

अम्ह-मम-मह-मज्झा ङौ ॥ ११६ ॥

अस्मदो ङौ परत एते चत्वार आदेशा भवन्ति^१ । डेस्तु यथाप्रा-
प्तम् ॥ अम्हम्मि ममम्मि महम्मि मइज्झम्मि ठिअं ॥

सुपि ॥ ११७ ॥

अस्मदः सुपि परे अम्हादयश्चत्वार आदेशा भवन्ति ॥ अम्हेसु ।
ममेसु । महेसु । मज्झेसु । एत्वविकल्पमते तु । अम्हसु । ममसु ।
महसु । मज्झसु ॥ अम्हस्यात्वमपीच्छत्यन्यः । अम्हासु ॥

त्रेस्ती तृतीयादौ ॥ ११८ ॥

त्रेः स्थाने ती इत्यादेशो भवति तृतीयादौ^२ ॥ तीहिं कयं । तीहिन्तो
आगओ । तिण्हं धणं । तीसु ठिअं ॥

द्वेदो वे ॥ ११९ ॥

द्विशब्दस्य तृतीयादौ दो वे इत्यादेशौ भवतः ॥ दोहि वेहि
कयं । दोहिन्तो वेहिन्तो आगओ । दोण्हं वेण्हं धणं । दोसु वेसु
ठिअं ॥

दुवे दोणिण वेणिण च जस्-शसा ॥ १२० ॥

जस्-शस्-भ्यां सहितस्य द्वेः स्थाने दुवे दोणिण वेणिण इत्येते दो वे
इत्येतौ च आदेशा भवन्ति ॥ दुवे दोणिण वेणिण दो वे ठिआ
पेच्छ वा । ह्रस्वः संयोगे [१.८४.] इति ह्रस्वत्वे दुणिण विणिण ॥

१ A °न्ति । अ° । २ B °च्छल्यन्ते । ३ P त्रेस्तिस्तु° । ४ A °दौ । तीहिंतो-
५ B °शौ वा भ° । ६ A कणं । ७ P °शसो । ८ B °ते आदेशा भवन्ति । चकारादौ वे
इत्येतौ भवतः ॥

त्रेस्तिणिः ॥ १२१ ॥

जस्-शस्भ्यां सहितस्य त्रेः स्थाने तिणि इत्यादेशो भवति ॥
तिणि ठिआ पेच्छ वा ॥

चतुरश्चत्तारो चउरो चत्तारि ॥ १२२ ॥

चतुरशब्दस्य जस्-शस्भ्यां सह चत्तारो चउरो चत्तारि इत्येते
आदेशा भवन्ति ॥ चत्तारो । चउरो । चत्तारि चिट्टन्ति पेच्छ वा ॥

संख्याया आमो ण्ह ण्हं ॥ १२३ ॥

संख्याशब्दात्परस्यामो ण्ह ण्हं इत्यादेशौ भवतः ॥ दोण्ह ।
तिण्ह । चउण्ह । पञ्चण्ह । छण्ह । सत्तण्ह । अट्टण्ह ॥ एवं दोण्हं ।
तिण्हं । चउण्हं । पञ्चण्हं । छण्हं । सत्तण्हं । अट्टण्हं । नवण्हं ।
दसण्हं । पण्णेरसण्हं दिवसाणं । अट्टारसण्हं समण-साहस्सीणं ॥
कतीनाम् । कइण्हं ॥ बहुलाधिकाराद् विंशत्यादेर्न भवति ॥

शेषेदन्तवत् ॥ १२४ ॥

उपयुक्तादन्यः शेषस्तत्र स्यादिविधिरदन्तवदतिदिश्यते । येष्व्वाका-
राद्यन्तेषु पूर्वं कार्याणि नोक्तानि तेषु जस्-शसोर्लुक् [३.४.] इत्या-
दीनि अदन्ताधिकारविहितानि कार्याणि भवन्तीत्यर्थः ॥ तत्र जस्-
शसोर्लुक् इत्येतत्कार्यातिदेशः । माला गिरी गुरू सही वडू रेहन्ति
पेच्छ वा ॥ अमोस्य [३.५.] इत्येतत्कार्यातिदेशः । गिरिं गुरुं सहिं
वडुं गामणिं खलपुं पेच्छ ॥ टा-आमोर्णः [३.६.] इत्येतत्कार्यातिदेशः ।
हाहाण कयं । मालाण गिरीण गुरूण सहीण वडूण धणं । टाया-
स्तु । टो णा [३.२४.] । टा-डस्-डेरदादिदेद्वा तु डसेः [३.२९.] इति
विधिरुक्तः ॥ भिसो हि हिं हिं [३.७.] इत्येतत्कार्यातिदेशः । मा-
लाहि गिरीहि गुरूहि सहीहि वडूहि कयं । एवं सानुनासिकानु-

स्वारयोरपि ॥ ङसेस् त्तो-दो-दु-हि-हिन्तो-लुक्ः [३.८.] इत्येतत्कार्या-
 तिदेशः । मालाओ । मालाड । मालाहिन्तो ॥ बुद्धीओ । बुद्धीड ।
 बुद्धीहिन्तो ॥ धेणूओ । धेणूड । धेणूहिन्तो आगओ । हिलुकौ तु
 प्रतिषेत्स्यते [३.१२७, १२६.] । भ्यसस् त्तो दो दु हि हिन्तो सुन्तो
 [३.९.] इत्येतत्कार्यातिदेशः । मालाहिन्तो । मालासुन्तो । हिस्तु
 निषेत्स्यते [३.१२७.] । एवं गिरीहिन्तो । इत्यादि ॥ ङस्-स्सः [३.१०.]
 इत्येतत्कार्यातिदेशः । गिरिस्स । गुरुस्स । दहिस्स । महुस्स ॥
 स्त्रियां तु टा-ङस्-ङेः° [३.२९.] इत्याद्युक्तम् ॥ डे म्मि डेः [३.११.]
 इत्येतत्कार्यातिदेशः । गिरिम्मि । गुरुम्मि । दहिम्मि । महुम्मि । डेस्तु
 निषेत्स्यते [३.१२८.] । स्त्रियां तु टा-ङस्-ङेः° [३.२९.] इत्याद्युक्तम् ॥
 जस्-शस्-ङसि-त्तो-दो-द्वामि दीर्घः [३.१२.] इत्येतत्कार्यातिदेशः ।
 गिरी गुरु चिट्ठन्ति । गिरीओ गुरुओ आगओ । गिरीण गुरुण धणं ॥
 भ्यसि वा [३.१३.] इत्येतत्कार्यातिदेशो न प्रवर्तते । इदुतो दीर्घः
 [३.१६.] इति नित्यं विधानात् ॥ टाण-शस्येत् [३.१४.] भिस्भ्यस्सुपि
 [३.१५.] इत्येतत्कार्यातिदेशस्तु निषेत्स्यते [३.१२९.] ॥

न दीर्घो णो ॥ १२५ ॥

इदुदन्तयोरर्थाज्जस्-शस्ङस्यादेशे णो इत्यस्मिन् परतो दीर्घो न भव-
 ति ॥ अग्गिणो । वाऊणो ॥ णो इति किम् । अग्गी । अग्गीओ ॥

ङसेर्लुक् ॥ १२६ ॥

आकारान्तादिभ्योदन्तवत्प्राप्तो ङसेर्लुग् न भवति ॥ मालत्तो । मा-
 लाओ । मालाड । मालाहिन्तो आगओ ॥ एवं अग्गीओ । वाऊओ ।
 इत्यादि ॥

भ्यसश्च हिः ॥ १२७ ॥

आकारान्तादिभ्योदन्तवत्प्राप्तो भ्यसो ङसेश्च हिर्न भवति ॥ माला-

१ A B लुक्. २ A मुहस्स. ३ B डेस्तु. ४ P °न्ति पेच्छवा । गि°. ५ B °देशो णो.
 ६ B °रादि°. ७ P °ति । मालाओ. ८ B °ओ । मालाहिन्तो ।

हिनतो । मालासुन्तो । एवं अग्गीहिनतो । इत्यादि ॥ मालाओ । मालाउ । मालाहिनतो ॥ एवम् अग्गीओ । इत्यादि ॥

डेहें^१ ॥ १२८ ॥

आकारान्तादिभ्योदन्तवत्प्राप्तो डेहें न भवति ॥ अग्गिमि । वाउमि । दहिमि । महुमि ॥

एत् ॥ १२९ ॥

आकारान्तादीनामर्थात् टाशस्भिस्भ्यस्सुप्सु परतोदन्तवद् एत्वं न भवति ॥ हाहाण कयं ॥ मालाओ पेच्छ ॥ मालाहि कयं ॥ मालाहिनतो । मालासुन्तो आगओ ॥ मालासु ठिअं ॥ एवं अग्गिणो । वाउणो । इत्यादि ॥

द्विवचनस्य बहुवचनम् ॥ १३० ॥

सर्वासां विभक्तीनां स्यादीनां त्यादीनां च द्विवचनस्य स्थाने बहुवचनं भवति ॥ दोणिण कुणन्ति । दुवे कुणन्ति । दोहिं^२ । दोहिनतो । दोसुन्तो । दोसु । हत्था । पाया^३ । थणया । नयणा ॥

चतुर्थ्याः षष्ठी ॥ १३१ ॥

चतुर्थ्याः स्थाने षष्ठी भवति ॥ मुणिस्स । मुणीण देइ ॥ नमो देवस्स । देवाण ॥

तादर्थ्यडेर्वा ॥ १३२ ॥

तादर्थ्यविहितस्य डेश्चतुर्थ्येकवचनस्य स्थाने षष्ठी वा भवति ॥ देवस्स देवाय । देवार्थमित्यर्थः ॥ डेरिति किम् । देवाण ॥

वधाड्डाईश्च वा ॥ १३३ ॥

वधशब्दात्परस्य तादर्थ्यडेर्दिद् आइः षष्ठी च वा भवति ॥ वहाइ वहस्स वहाय । वधार्थमित्यर्थः ॥

१ B डेहें. २ P °डेहें. ३ A मुहमि. ४ B °सु प°. ५ A दोहि. ६ B °या । न°. ७ B °दर्थ्ये वि°. ८ B °श्च ॥.

कचिद् द्वितीयादेः ॥ १३४ ॥

द्वितीयादीनां विभक्तीनां स्थाने षष्ठी भवति कचित् ॥ सीमाधरस्स वन्दे । तिस्सा मुहस्स भरिमो । अत्र द्वितीयायाः षष्ठी ॥ धणस्स लुद्धो । धेनेन लब्ध इत्यर्थः । चिरस्स मुक्का । चिरेण मुक्तेत्यर्थः । तेसिमेअमणाइण्णं । तैरेतदनाचरितम् । अत्र तृतीयायाः ॥ चोरस्स बीहइ । चोराद्विभेतीत्यर्थः । इअराइं जाण लहुअख्खराइं पायन्तिमिल्ल-सहिआण । पादान्तेन सहितेभ्य इतराणीति । अत्र पञ्चम्याः ॥ पिठ्ठीए केस-भारो । अत्र सप्तम्याः ॥

द्वितीया-तृतीययोः सप्तमी ॥ १३५ ॥

द्वितीयातृतीययोः स्थाने कचित् सप्तमी भवति ॥ गामे वसामि । नयरे न जांमि । अत्र द्वितीयायाः ॥ मइ वेविरीए मलिआइं ॥ तिसु तेसु अलंकिआ पुहवी । अत्र तृतीयायाः ॥

पञ्चम्यास्तृतीया च ॥ १३६ ॥

पञ्चम्याः स्थाने कचित् तृतीयासप्तम्यौ भवतः ॥ चोरेण बीहइ । चोराद्विभेतीत्यर्थः ॥ अन्तेउरे रमिउमागओ राया । अन्तःपुराद् रन्त्वागत इत्यर्थः ॥

सप्तम्या द्वितीया ॥ १३७ ॥

सप्तम्याः स्थाने कचिद् द्वितीया भवति ॥ विज्जुज्जोयं भरइ रत्ति ॥ आर्ये तृतीयापि दृश्यते । तेणं कालेण । तेणं समएणं । तस्मिन् काले तस्मिन् समये इत्यर्थः ॥ प्रथमार्थो अपि द्वितीया दृश्यते । चउवीसं पि जिणवरा । चतुर्विंशतिरपि जिनवरा इत्यर्थः ॥

१ P °यार्थे ष°. २ B लुद्धो. ३ B धणेण लुब्ध. ४ A °इज्जं. ५ B °दनाची-
र्णमित्यर्थः. ६ P °यार्थे ॥. ७ P विहइ. ८ P °चम्यर्थे. ९ P °सप्तम्यर्थे. १० B
जानामि. ११ B वेवरिए. १२ B °मार्थेपि.

क्यङ्गेर्यलुक् ॥ १३८ ॥

क्यङन्तस्यै क्यङ्पन्तस्य वा संबन्धिनो यस्य लुग् भवति ॥
गैरुआइ । गैरुआअइ । अगुरुगुरुर्भवति गुरुरिवाचरति वेत्यर्थः ॥
क्यङ्प् । दमदमाइ । दमदमाअइ ॥ लोहिआइ । लोहिआअइ ॥

त्यादीनामाद्यत्रयस्याद्यस्येचेचौ ॥ १३९ ॥

त्यादीनां विभक्तीनां परस्मैपदानामात्मनेपदानां च संबन्धिनः प्रथ-
मत्रयस्य यदाद्यं वचनं तस्य स्थाने इच् एच् इत्येतावादेशौ भवतः ॥
हसइ । हसए । वेवइ । वेवए । चकारौ इचेचँः [४.३१८] इत्यत्र
विशेषणार्थौ ॥

द्वितीयस्य सि से ॥ १४० ॥

त्यादीनां परस्मैपदानामात्मनेपदानां च द्वितीयस्य त्रयस्य संबन्धिन
आद्यवचनस्य स्थाने सि से इत्येतावादेशौ भवतः ॥ हससि ।
हससे । वेवसि । वेवसे ॥

तृतीयस्य मिः ॥ १४१ ॥

त्यादीनां परस्मैपदानामात्मनेपदानां च तृतीयस्य त्रयस्याद्यस्य वच-
नस्य स्थाने मिरादेशो भवति ॥ हसामि । वेवामि ॥ बहुलाधिका-
राद् मिवैः स्थानीयस्य मेरिकारलोपश्च ॥ बहु-जाणय रूसिडं सकं ।
शक्नोमीत्यर्थः ॥ न मरं । न म्रिये इत्यर्थः ॥

बहुष्वाद्यस्य न्ति न्ते इरे ॥ १४२ ॥

त्यादीनां परस्मैपदानामात्मनेपदानामाद्यत्रयसंबन्धिनो बहुषु वर्तमानस्य

१ B ०ङो यलुक्. २ B ०स्य क्यङन्तस्य क्यङ्पन्त०. P ०स्यक्यङ्पन्तस्य. ३ A गुरु०.
४ P क्यङ्प्. B क्यङ्च्. ५ B ०इ । क्यङ्प् । लो०. ६ A ०स्यद्य०. ७ B इचेच् इ०.
८ B द्यस्य व०. ९ P मिवेस्था०. B मिवरथा. १० A रूसिअ. B रूसिओ. ११ B
०दानामात्मनेपदानां च आद्य०

वचनस्य स्थाने न्ति न्ते इरे इत्यादेशा भवन्ति ॥ हसन्ति । वेवन्ति । हसिज्जन्ति । रमिज्जन्ति । गज्जन्ते खे मेहा ॥ वीहन्ते रक्खसाणं च ॥ उप्पज्जन्ते कैइ-हिअय-सायरे कव्व-रयणाइं ॥ दोण्णिवि न पहुण्णिरे बाहू । न प्रभवत इत्यर्थः ॥ विच्छुद्धिरे । विक्षुभ्यन्तीत्यर्थः ॥ क्वचिद्द रे एकत्वेपि । सूसइरे गाम-चिक्खल्लो । शुष्यतीत्यर्थः ॥

मध्यमस्येत्था-हचौ ॥ १४३ ॥

त्यादीनां परस्मैपदात्मनेपदानां मध्यमस्य त्रयस्य बहुषु वर्तमानस्य स्थाने इत्था हच् इत्येतावादेशौ भवतः ॥ हसित्था । हसह । वेवित्था । वेवैह ॥ बाहुलकादित्थान्यत्रापि । यद्यत्ते रोचते । जं जंते रोइत्था । हच् इति चकारः इह-हचोर्हस्य [४.२६८] इत्यत्र विशेषणार्थः ॥

तृतीयस्य मो-मु-माः ॥ १४४ ॥

त्यादीनां परस्मैपदात्मनेपदानां तृतीयस्य त्रयस्य संबन्धिनो बहुषु वर्तमानस्य वचनस्य स्थाने मो मु म इत्येते आदेशा भवन्ति ॥ ह-सामो । हसामु । हसाम । तुवरामो । तुवरामु । तुवराम ॥

अत एवैच् से ॥ १४५ ॥

त्यादेः स्थाने यौ एच् से इत्येतावादेशावुक्तौ तावकारान्तादेव भवतो नान्यस्मात् ॥ हसए । हससे ॥ तुवरए । तुवरसे ॥ करए । करसे ॥ अत इति किम् । ठाइ । ठासि ॥ वसुआइ । वसुआसि ॥ होइ । होसि । एवकारोकारान्ताद् एच् से एव भवत इति विपरीता-वधारणनिषेधार्थः । तेनाकारान्ताद् इच् सि इत्येतावपि सिद्धौ ॥ हसइ । हससि ॥ वेवइ । वेवसि ॥

सिनास्तेः सिः ॥ १४६ ॥

सिना द्वितीयत्रिकादेशेन सह अस्तेः सिरादेशो भवति ॥ निटुरो जं सि ॥ सिनेति किम् । सेआदेशे सति अत्थि तुमं ॥

१ B कविहियअसा°. २ A °दाआक्खने°. ३ B स्य वचनस्य स्था°. ४ B वेविह.
५ P बहुलाधिकारात्. ६ B °स्य स्था°. ७ B इत्यादे°. ८ A सि.

मि-मो-मैम्हि-म्हो-म्हा वा ॥ १४७ ॥

अस्तेर्धातोः स्थाने मि मो म इत्यादेशैः सह यथासंख्यं म्हि म्हो म्ह इत्यादेशा वा भवन्ति ॥ एस म्हि । एषोस्मीत्यर्थः ॥ गयम्हो । गयम्ह । मुकारस्याग्रहणादप्रयोग एव तस्येत्यवसीयते । पक्षे अत्थि अहं । अत्थि अम्हे । अत्थि अम्हो ॥ ननु च सिद्धावस्थायां पक्ष्म-श्म-ष्म-स्म-ष्मां म्हः [२.७४] इत्यनेन म्हादेशे म्हो इति सिध्यति । सत्यम् । किं तु विभक्तिविधौ प्रायः साध्यमानावस्थाङ्गीक्रियते । अन्यथा वच्छेण । वच्छेसु । सञ्चे । जे । ते । के इत्याद्यर्थं सूत्राण्य-नारम्भणीयानि स्युः ॥

अत्थिस्त्यादिना ॥ १४८ ॥

अस्तेः स्थाने त्यादिभिः सह अत्थि इत्यादेशो भवति ॥ अत्थि सो । अत्थि ते^१ । अत्थि तुमं । अत्थि तुम्हे । अत्थि अहं । अत्थि अम्हे ॥

णेरदेदावावे ॥ १४९ ॥

णेः स्थाने अत् एत् आव आवे एते चत्वार आदेशा भवन्ति ॥ दैरिसइ । कारेइ । करावइ । करावेइ ॥ हासेइ । हसावइ । हसावेइ ॥ उवसामेइ । उवसमावइ । उवसमावेइ ॥ बहुलाधिकारात् कचिदे-नास्ति । जाणावेइ ॥ कचिद् आवे नास्ति । पाएइ । भावेइ ॥

गुर्वादेरविर्वा ॥ १५० ॥

गुर्वादेर्णेः स्थाने अवि इत्यादेशो वा भवति ॥ शोषितम् । सोस-विअं । सोसिअं ॥ तोषितम् । तोसविअं । तोसिअं ॥

भ्रमेराडो वा ॥ १५१ ॥

भ्रमेः परस्य णेराड^२ आदेशो वा भवति ॥ भमाडइ । भमाडेइ । पक्षे । भामेइ । भमावइ । भमावेइ ॥

१ B ०ते । अत्थि अम्हे ॥ २ A दरसइ. ३ A ०इ । हासेइ. ४ B ०राड इ-त्तादे०.

लुगावी क्त-भाव-कर्मसु ॥ १५२ ॥

णेः स्थाने लुक् आवि इत्यादेशौ भवतः क्ते भावकर्मविहिते च प्रत्यये परतः ॥ कारिअं । कराविअं ॥ हासिअं । हसाविअं ॥ खामिअं । खमाविअं ॥ भावकर्मणोः । कारीअइ । करावीअइ । कारिज्जइ । कराविज्जइ । हासीअइ । हसावीअइ । हासिज्जइ । हसाविज्जइ ॥

अदेल्लुक्पादेरत आः ॥ १५३ ॥

णेरदेल्लोपेषु कृतेषु आदेरकारस्य आ भवति^१ ॥ अति । पाडइ । मारइ ॥ एति । कारेइ । खामेइ ॥ लुकि । कारिअं । खामिअं । कारीअइ । खामीअइ । कारिज्जइ । खामिज्जइ ॥ अदेल्लुकीति किम् । कराविअं । करावीअइ । कराविज्जइ ॥ आदेरिति किम् । संगामेइ । इह व्यवहितस्य मा भूत् ॥ कारिअं । इहान्त्यस्य मा भूत् ॥ अत इति किम् । दूसेइ ॥ केचित्तु आवेआव्यादेशयोरप्यादेरत आत्वमिच्छन्ति । कारावेइ । हासाविओ जणो सामलीए ॥

मौ वा ॥ १५४ ॥

अत आ इति वर्तते । अदन्ताद्वातोर्मौ परे अत आत्वं वा भवति ॥ हसामि हसमि । जाणामि जाणमि । लिहामि लिहमि ॥ अत इत्येव । होमि ॥

इच्च मो-मु-मे वा ॥ १५५ ॥

अकारान्ताद्वातोः परेषु मोमुमेषु अत इत्वं चकाराद् आत्वं च वा भवतः ॥ भणिमो भणामो । भणिमु भणामु । भणिम भणाम । पक्षे । भणमो । भणमु । भणम ॥ वर्तमाना-पञ्चमी-शतृषु वा [३.१५८] इत्येत्वे तु भणेमो । भणेमु । भणेम ॥ अत इत्येव । ठामो । होमो ॥

क्ते ॥ १५६ ॥

क्ते परतोत इत्वं भवति ॥ हसिअं । पठिअं । नविअं । हासिअं ।

१ A कारिज्ज । २ A °ति । पा° । ३ B °वी° । ४ A °रे आत्वं । ५ B आका° ।
६ B त्वं वा भवति ।

पाठिअं ॥ गयं नयमित्यादि तु सिद्धावस्थापेक्षणात् ॥ अत इत्येव ।
झायं । लुअं । ह्रुअं ॥

एच्च क्त्वा-तुम्-तव्य-भविष्यत्सु ॥ १५७ ॥

क्त्वातुम्तव्येषु भविष्यत्कालविहिते च प्रत्यये परतोत एकारश्चका-
रादिकारश्च भवति ॥ क्त्वा । हसेऊण । हसिऊण ॥ तुम् । हसेउं ।
हसिउं ॥ तव्य । हसेअव्वं । हसिअव्वं ॥ भविष्यत् । हसेहिइ ।
हसिहिइ ॥ अत इत्येव । काऊण ॥

वर्तमाना-पञ्चमी-शतृषु वा ॥ १५८ ॥

वर्तमानापञ्चमीशतृषु परत अकारस्य स्थाने एकारो वा भवति ॥
वर्तमाना । हसेइ हसइ । हसेम हसिम । हसेमु हसिमु ॥ प-
ञ्चमी । हसेउ हसउ । सुणेउ सुणउ ॥ शतृ । हसेन्तो हसन्तो ॥
क्वचिन्न भवति । जयइ ॥ कचिदात्वमपि । सुणाउ ॥

जा-ज्जे ॥ १५९ ॥

जा ज्ज इत्यादेशयोः परयोरकारस्य एकारो भवति ॥ हसेजा ।
हसेज्ज ॥ अत इत्येव । होज्जा । होज्ज ॥

ईअ-इज्जौ क्यस्य ॥ १६० ॥

चिजिप्रभृतीनां भावकर्मविधिं वक्ष्यामः । येषां तु न वक्ष्यते तेषां
संस्कृतातिदेशात्प्राप्तस्य क्यस्य स्थाने ईअ इज्ज इत्येतावादेशौ भ-
वतः ॥ हसीअइ । हसिज्जइ । हसीअन्तो । हसिज्जन्तो । हसीअ-
माणो । हसिज्जमाणो । पढीअइ । पढिज्जइ । होईअइ । होइज्जइ ॥
बहुलाधिकारात् क्वचित् क्योपि विकल्पेन भवति । मए नवेज्ज ।
मए नविज्जेज्ज । तेण लहेज्ज । तेण लहिज्जेज्ज । तेण अच्छेज्ज । तेण
अच्छिज्जेज्ज । तेण अच्छीअइ ॥

१ B °दिषु तु. २ P °मु । हसेमो । हसिमो । प°. ३ B मुणाओ. ४ A °स्य स्थाने
ईले°. ५ P मए न वेज्ज. ६ P मए न विज्जेज्ज. ७ B °ज्ज । तेण अच्छीअइ.

दृशि-वचेर्डीस-डुच्चं ॥ १६१ ॥

दृशेर्वचेश्च परस्य क्यस्य स्थाने यथासंख्यं डीस डुच्च इत्यादेशौ भवतः । ईअइज्जापवादः ॥ दीसइ । वुच्चइ ॥

सी ही हीअ भूतार्थस्य ॥ १६२ ॥

भूतेर्थे विहितोद्यतन्यादिः प्रत्ययो भूतार्थः तस्य स्थाने सी ही हीअ इत्यादेशा भवन्ति ॥ उत्तरत्र व्यञ्जनादीअविधानात् स्वरान्तादेवायं विधिः ॥ कासी । काही । काहीअ । अकार्षीत् । अकरोत् । चकार वेत्यर्थः । एवं ठासी । ठाही । ठाहीअ ॥ आर्षे । देविन्दो इणमव्ववी इत्यादौ सिद्धावस्थाश्रयणात् ह्यस्तन्याः प्रयोगः ॥

व्यञ्जनादीअः ॥ १६३ ॥

व्यञ्जनान्ताद्धातोः परस्य भूतार्थस्याद्यतन्यादिप्रत्ययस्य ईअ इत्यादेशो भवति ॥ हुवीअ । अभूत् । अभवत् । बभूवेत्यर्थः ॥ एवं अच्छीअ । आसिष्ट । आस्त । आसांचक्रे वा ॥ गेणहीअ । अग्रहीत् । अगृण्हात् । जग्राह वा ॥

तेनास्तेरास्यहेसी ॥ १६४ ॥

अस्तेर्धातोस्तेन भूतार्थेन प्रत्ययेन सह आसि अहेसि इत्यादेशौ भवतः ॥ आसि सो तुमं अहं वा । जे^१ आसि । ये आसन्नित्यर्थः । एवं अहेसि ॥

ज्जात्सप्तम्या इर्वा ॥ १६५ ॥

सप्तम्यादेशात् ज्जात्पर इर्वा प्रयोक्तव्यः ॥ भवेत् । होज्जइ । होज्ज ॥

भविष्यति हिरादिः ॥ १६६ ॥

भविष्यदर्थे विहिते प्रत्यये परे तस्यैवादिर्हिः प्रयोक्तव्यः ॥ होहिइ । भविष्यति भविता वेत्यर्थः ॥ एवं होहिन्ति । होहिंसि । होहित्था । हसिहिइ । काहिइ ॥

१ B डुच्चा. २ A न्यादि°. ३ A अगृहीत्. ४ A ये. ५ B वाभवति. ६ P B दर्थेवि°. ७ B वादेहिः.

मि-मो-मु-मे स्सा हा न वा ॥ १६७ ॥

भविष्यत्यर्थे मिमोमुमेषु तृतीयत्रिकादेशेषु परेषु तेषामेवादी स्सा हा इत्येतौ वा प्रयोक्तव्यौ । हेरपवादौ ॥ पक्षे हिरपि ॥ होस्सामि होहामि । होस्सामो होहामो । होस्सामु होहामु । होस्साम होहाम ॥ पक्षे । होहिमि । होहिमो । होहिमु । होहिम ॥ कचित्तु हा न भवति । हसिस्सामो । हसिहिमो ॥

मो-मु-मानां हिस्सा हित्था ॥ १६८ ॥

धातोः परौ भविष्यति काले मोमुमानां स्थाने हिस्सा हित्था इत्येतौ वा प्रयोक्तव्यौ ॥ होहिस्सा । होहित्था । हसिहिस्सा । हसिहित्था । पक्षे । होहिमो । होस्सामो । होहामो । इत्यादि ॥

मेः स्सं ॥ १६९ ॥

धातोः परो भविष्यति^१ काले म्यादेशस्य स्थाने स्सं वा प्रयोक्तव्यः ॥ होस्सं । हसिस्सं । कित्तइस्सं । पक्षे । होहिमि । होस्सामि । होहामि । कित्तइहिमि ॥

कृ-दो हं ॥ १७० ॥

करोतेर्ददातेश्च परो भविष्यति विहितस्य म्यादेशस्य स्थाने हं वा प्रयोक्तव्यः ॥ काहं । दाहं । करिष्यामि दास्यामीत्यर्थः ॥ पक्षे । काहिमि । दाहिमि । इत्यादि ॥

श्रु-गमि-रुदि-विदि-दृशि-मुचि-वचि-छिदि-भिदि-भुजां सोच्छं गच्छं रोच्छं वेच्छं दच्छं मोच्छं वोच्छं छेच्छं भेच्छं भोच्छं ॥ १७१ ॥
श्रवादीनां धातूनां भविष्यद्विहितम्यन्तानां स्थाने सोच्छमित्यादयो निपात्यन्ते ॥ सोच्छं । ओष्यामि ॥ गच्छं । गमिष्यामि ॥ सं-

१ P^०वादः. २ A P^०ति । हसिहिमो. ३ B परे. ४ A^०ध्यकाले. ५ B वच्छं.
६ P B^०यो वा नि^०.

गच्छं । संगस्ये ॥ रोच्छं । रोदिष्यामि ॥ विद् ज्ञाने । वेच्छं । वेदि-
ष्यामि ॥ दच्छं । द्रक्ष्यामि ॥ मोच्छं । मोक्ष्यामि । वोच्छं । वक्ष्यामि ॥
छेच्छं । छेत्स्यामि ॥ भेच्छं । भेत्स्यामि ॥ भोच्छं । भोक्ष्ये ॥

सोच्छादय इजादिषु हिलुक् च वा ॥ १७२ ॥

श्रवादीनां स्थाने इजादिषु भविष्यदादेशेषु यथासंख्यं सोच्छादयो
भवन्ति । ते एवादेशा अन्त्यस्वराद्यवयववर्जा इत्यर्थः । हिलुक् च
वा भवति ॥ सोच्छिइ । पक्षे । सोच्छिहिइ । एवं सोच्छिन्ति । सो-
च्छिहन्ति । सोच्छिसि । सोच्छिहिसि । सोच्छित्था । सोच्छिहि-
त्था । सोच्छिह । सोच्छिहिह । सोच्छिमि । सोच्छिहिमि । सोच्छि-
स्सामि । सोच्छिहामि । सोच्छिस्सं । सोच्छं । सोच्छिमो । सोच्छि-
हिमो । सोच्छिस्सामो । सोच्छिहामो । सोच्छिहिस्सा । सोच्छि-
हित्था । एवं मुमयोरपि ॥ गच्छिइ । गच्छिहिइ । गच्छिन्ति ।
गच्छिहन्ति । गच्छिसि । गच्छिहिसि । गच्छित्था । गच्छिहित्था ।
गच्छिह । गच्छिहिह । गच्छिमि । गच्छिहिमि । गच्छिस्सामि ।
गच्छिहामि । गच्छिस्सं । गच्छं । गच्छिमो । गच्छिहिमो । गच्छि-
स्सामो । गच्छिहामो । गच्छिहिस्सा । गच्छिहित्था । एवं मुमयो-
रपि ॥ एवं रुदादीनामप्युदाहार्यम् ॥

दु सु मु विध्यादिष्वेकस्मिन्त्रयाणाम् ॥ १७३ ॥

विध्यादिष्वर्थेषूपपन्नानामेकत्वर्थे वर्तमानानां त्रयाणामपि त्रिकाणां
स्थाने यथासंख्यं दु सु मु इत्येते आदेशा भवन्ति ॥ हसउ सा ।
हससु तुमं । हसामु अहं ॥ पेच्छउ । पेच्छसु । पेच्छामु ॥ दकारो-
च्चारणं भाषान्तरार्थम् ॥

सोर्हिर्वा ॥ १७४ ॥

पूर्वसूत्रविहितस्य सोः स्थाने हिरादेशो वा भवति ॥ देहि देसु ॥

अत इज्जस्विज्जहीजे-लुको वा ॥ १७५ ॥

अकारात्परस्य सोः इज्जसु इज्जहि इज्जे इत्येते लुक् च आदेशा वा भवन्ति ॥ हसेज्जसु । हसेज्जहि । हसेज्जे । हस । पक्षे । हससु ॥ अत इति किम् । होसु । ठाहि ॥

बहुषु न्तु ह मो ॥ १७६ ॥

विध्यादिषूपपन्नानां बहुष्वर्थेषु वर्तमानानां त्रयाणां त्रिकाणां स्थाने यथासंख्यं न्तु ह मो इत्येते आदेशा भवन्ति ॥ न्तु । हसन्तु । हसन्तु हसेयुर्वा ॥ ह । हसह । हसत । हसेत वा ॥ मो । हसामो । हसाम । हसेम वा ॥ एवं तुवरन्तु । तुवरह । तुवरामो ॥

वर्तमाना-भविष्यन्त्योश्च ज्ज ज्जा वा ॥ १७७ ॥

वर्तमानाया भविष्यन्त्याश्च विध्यादिषु च विहितस्य प्रत्ययस्य स्थाने ज्ज ज्जा इत्येतावादेशौ वा भवतः ॥ पक्षे यथाप्राप्तम् ॥ वर्तमाना । हसेज्ज । हसेज्जा । पढेज्ज । पढेज्जा । सुणेज्ज । सुणेज्जा ॥ पक्षे । हसइ । पढइ । सुणइ ॥ भविष्यन्ती । पढेज्ज । पढेज्जा । पक्षे । पढिहिइ ॥ विध्यादिषु । हसेज्ज । हसिज्जा । हसतु । हसेद्वा इत्यर्थः । पक्षे । हसउ ॥ एवं सर्वत्र । यथा तृतीयत्रये । अइवाएज्जा । अइवार्यवेज्जा । न समणुजाणामि । न समणुजाणेज्जा वा ॥ अन्ये त्वन्यासामपीच्छन्ति । होज्ज । भवति । भवेत् । भवतु । अभवत् । अभूत् । भूव । भूयात् । भविता । भविष्यति । अभविष्यद्वेत्यर्थः ॥

मध्ये च स्वरान्ताद्वा ॥ १७८ ॥

स्वरान्ताद्वातोः प्रकृतिप्रत्यययोर्मध्ये चकारात्प्रत्ययानां च स्थाने ज्ज ज्जा इत्येतौ वा भवतः वर्तमानाभविष्यन्त्योर्विध्यादिषु च ॥ वर्तमाना । होज्जइ । होज्जाइ । होज्ज । होज्जा । पक्षे । होइ ॥ एवं होज्जसि । होज्जासि । होज्ज । होज्जा । होसि । इत्यादि ॥ भविष्यन्ती । होज्जहिइ । होज्जाहिइ । होज्ज । होज्जा । पक्षे । होहिइ ॥ एवं होज्जहिसि । होज्जाहिसि । होज्ज । होज्जा । होहिसि । होज्जहिमि । होज्जाहिमि । हो-

१ B हसिज्जहि. २ B सहइ. ३ P B हसेज्जा. ४ B व्याविज्जा. ५ B होज्जा. ६ A अभूव. ७ B होज्जहिमि.

ज्जस्तामि । होज्जहामि । होज्जस्सं । होज्ज । होज्जा । इत्यादि ॥ त्रिध्या-
दिषु । होज्जउ । होज्जाउ । होज्ज । होज्जा । भवतु भवेद्वेत्यर्थः । पक्षे ।
होउ ॥ स्वरान्तादिति किम् । हसेज्ज । हसेज्जा । तुवरेज्ज । तुवरेज्जा ॥

क्रियातिपत्तेः ॥ १७९ ॥

क्रियातिपत्तेः स्थाने ज्जजावादेशौ भवतः ॥ होज्ज । होज्जा । अ-
भविष्यदित्यर्थः । जंइ होज्ज वण्णणिज्जो ॥

न्त-माणौ ॥ १८० ॥

क्रियातिपत्तेः स्थाने न्तमाणौ आदेशौ भवतः ॥ होन्तो । होमाणो ।
अभविष्यदित्यर्थः ॥

हरिण-ट्टाणे हरिणङ्क जइ सि हरिणाहिंवं निवेसन्तो ।

न सहन्तो चिअ तो राहुपरिहंवं से जिअन्तस्स ॥

शत्रानेशः ॥ १८१ ॥

शतृआनश् इत्येतयोः प्रत्येकं न्त माण इत्येतावादेशौ भवतः ॥
शतृ । हसन्तो हसमाणो ॥ आनश् । वेवन्तो वेवमाणो ॥

ई च स्त्रियाम् ॥ १८२ ॥

स्त्रियां वर्तमानयोः शत्रानशोः स्थाने ई चकारात् न्तमाणौ च भ-
वन्ति ॥ हसई । हसन्ती । हसमाणी । वेवई । वेवन्ती । वेवमाणी ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितायां सिद्धहेमचन्द्राभिधानस्वोप
ज्ञशब्दानुशासनवृत्तौ अष्टमस्याध्यायस्य तृतीयः पादः ॥ ३ ॥

ऊर्ध्वं स्वर्गनिकेतनादपि तले पातालमूलादपि

त्वत्कीर्तिर्भ्रमति क्षितीश्वरमणे पारे पयोधेरपि ।

तेनास्याः प्रमदास्वभावसुलभैरुच्चावचैश्चापलै-

स्ते वाचंयमवृत्तयोपि मुनयो मौनव्रतं त्याजिताः ॥ १ ॥

सर्वविदे नमः ॥

१ B तुरवे^०. २ P ^०र्थः ॥ जइ. ३ B हसन्तो. ४ P ^०वं ॥ श^०. ५ B ^०नवा.
६ A आनशइ^०. B आनइ^०. ७ A आनश. B आनश. ८ B भवतः. ९ A
हसमाणा. १० B अष्टमाध्या^०. ११ P B ^०द्रः समाप्तः ॥

अहं ॥ इदितो वा ॥ १ ॥

सूत्रे ये इदितो धातवो वक्ष्यन्ते तेषां ये आदेशास्ते विकल्पेन भवन्तीति वेदितव्यम् । तत्रैवं चोदाहरिष्यते ॥

कथेर्वज्जर-पज्जरोप्पाल-पिसुण-सङ्ग-बोल्ल-चव-जम्प-सीस-
साहाः ॥ २ ॥

कथेर्धातोर्वज्जरादयो दशादेशा वा भवन्ति ॥ वज्जरइ । पज्जरइ ।
उप्पालइ । पिसुणइ । सङ्गइ । बोल्लइ । चवइ । जम्पइ । सीसइ ।
साहइ ॥ उब्बुक्कइ इति तूत्पूर्वस्य बुक् भौषणे इत्यस्य । पक्षे । कहइ ॥
एते चान्यैर्देशीषु पठिता अपि अस्माभिर्धात्वादेशीकृता विविधेषु
प्रत्ययेषु प्रतिष्ठन्तामिति ॥ तथा च । वज्जरिओ कथितः । वज्जरिऊण
कथयित्वा । वज्जरणं कथनम् । वज्जरन्तो कथयन् । वज्जरिअव्वं
कथयितव्यमिति रूपसहस्राणि सिध्यन्ति । संस्कृतधातुवच्च प्रत्यय-
लोपागमादिविधिः ॥

दुःखे णिँवरः ॥ ३ ॥

दुःखविषयस्य कथेर्णिँवर इत्यादेशो वा भवति ॥ णिँवरइ । दुःखं
कथयतीत्यर्थः ॥

जुगुप्सेर्झण-दुगुच्छ-दुगुच्छाः ॥ ४ ॥

जुगुप्सेरेते त्रय आदेशा वा भवन्ति ॥ झुणइ । दुगुच्छइ । दुगुच्छइ ।
पक्षे । जुगुच्छइ ॥ गलोपे । दुउच्छइ । दुउच्छइ । जुउच्छइ ॥

१ B तत्रैवोदाहरियते. २ B °शा भ°. ३ B भषणे. ४ B °तिष्ठिता इ°. ५ B णिँवर°. ६ B °जुगुप्सइ°.

बुभुक्षि-वीज्योर्णीरव-वोज्जौ ॥ ५ ॥

बुभुक्षेराचारक्रिबन्तस्य च वीजेर्यथासंख्यमेतावादेशौ वा भवतः ॥
णीरवइ । बुहुक्खइ । वोज्जइ । वीजइ ॥

ध्या-गोर्शा-गौ ॥ ६ ॥

अनयोर्यथासंख्यं ज्ञा गा इत्यादेशौ भवतः ॥ ज्ञाइ । ज्ञाअइ । णि-
ज्ज्ञाइ । णिज्ज्ञाअइ । निपूर्वो दर्शनार्थः । गाइ । गायइ । ज्ञाणं ।
गाणं ॥

ज्ञो जाण-मुणौ ॥ ७ ॥

जानातेर्जाण मुण इत्यादेशौ भवतः ॥ जाणइ । मुणइ ॥ बहुलाधि-
कारात्कचिद्विकल्पः । जाणिअं । जायं । जाणिऊण । णाऊण । जा-
णणं । णाणं । मणइ इति तु मन्यतेः ॥

उदो ध्मो धुमा ॥ ८ ॥

उदः परस्य ध्मो धातोर्धुमा इत्यादेशो भवति ॥ उदुमाइ ॥

श्रदो धो दहः ॥ ९ ॥

श्रदः परस्य दधातेर्दह इत्यादेशो भवति ॥ सदहइ । सदहमाणो
जीवो ॥

पिवेः पिज्ज-डँल्ल-पट्ट-घोट्टाः ॥ १० ॥

पिबतेरेते चत्वार आदेशा वा भवन्ति ॥ पिज्जइ । डँल्लइ । पट्टइ ।
घोट्टइ । पिअइ ॥

उर्द्धातेरोरुम्मा वसुआ ॥ ११ ॥

उत्पूर्वस्य वातेः ओरुम्मा वसुआ ईत्येतावादेशौ वा भवतः ॥ ओरु-
म्माइ । वसुआइ । उव्वाइ ॥

१ B बुभुक्षुवीज्योर्णी° । २ A बहु° । ३ A °इ । निपूर्° । ४ B णणइ इति तु मन्यते ।
५ B ध्माधा° । ६ B °हुल्ल° । ७ B हुल्लइ । ८ Our Sutra and Kumārpāl-
charita Mss. read के instead of ते in Sūtras 11, 12 & 14. ९ B इत्यादे° ।

निद्रातेरोहीरोङ्घौ ॥ १२ ॥

निपूर्वस्य द्रातेः ओहीर उङ्घ इत्यादेशौ वा भवतः ॥ ओहीरइ । उङ्घइ । निद्राइ ॥

आघ्रेराइग्घः ॥ १३ ॥

आजिघ्रेतेराइग्घ इत्यादेशो वा भवति ॥ आइग्घइ । अग्घाइ ॥

स्नातेरब्भुत्तः ॥ १४ ॥

स्नातेरब्भुत्त इत्यादेशो वा भवति ॥ अब्भुत्तइ । ण्हाइ ॥

समः सत्यः खाः ॥ १५ ॥

संपूर्वस्य स्त्यायतेः खा इत्यादेशो भवति ॥ संखाइ । संखायं ॥

स्थष्ठा-थक्क-चिट्ठ-निरप्पाः ॥ १६ ॥

तिष्ठतेरेते चत्वार आदेशा भवन्ति ॥ ठाइ । ठाअइ । ठाणं । पट्ठिओ । उट्ठिओ । पट्ठाविओ । उट्ठाविओ । थक्कइ । चिट्ठइ । चिट्ठिऊण । निरप्पइ ॥ बहुलाधिकारात्कचिन्न भवति । थिअं । थाणं । पत्थिओ । उत्थिओ । थाऊण ॥

उदष्ट-कुकुरौ ॥ १७ ॥

उदः परस्य तिष्ठतेः ठ कुकुर इत्यादेशौ भवतः ॥ उट्ठइ । उकुकुरइ ॥

म्लेर्वा-पव्वायौ ॥ १८ ॥

म्लायतेर्वा पव्वाय इत्यादेशौ वा भवतः ॥ वाइ । पव्वायइ । मिलाइ ॥

निर्मो निम्माण-निम्मवौ ॥ १९ ॥

निर्पूर्वस्य मिमीतेरेतावादेशौ^१ भवतः ॥ निम्माणइ । निम्मवइ ॥

१ Our Sutra and Kumarapalacharita Mss. read के instead of ते in Sutras 11, 12 & 14. २ B ओहीरौङ्घौ. ३ B ओङ्घ. ४ B इत्येतावादे. ५ B ओङ्घइ. ६ B आग्घा. ७ P B अग्घाइ. ८ B खा ॥ ९ B ओशौ वा म. १० B संखाइयं. ११ B ओ । था. १२ B उकुकुरइ. १३ A ओशौ वा म.

क्षोर्णिज्झरो वा ॥ २० ॥

क्षयतेर्णिज्झर इत्यादेशो वा भवति ॥ णिज्झरइ । पक्षे । क्षिज्जइ ॥

छदेर्णुम-नूम-सन्नुम-ढक्कौम्वाल-पव्वालाः ॥ २१ ॥

छदेर्ण्यन्तस्य एते षडादेशा वा भवन्ति ॥ णुमइ । नूमइ । णत्वे णूमइ । सन्नुमइ । ढक्कइ । ओम्वालइ । पव्वालइ । छायाइ ॥

निवृर्पत्योर्णिहोडः ॥ २२ ॥

निवृर्गः पतेश्च ण्यन्तस्य णिहोड इत्यादेशो वा भवति ॥ णिहोडइ । पक्षे । निवारेइ । पाडेइ ॥

दूडो दूमः ॥ २३ ॥

दूडो ण्यन्तस्य दूम इत्यादेशो भवति ॥ दूमेइ मज्झ हिअयं ॥

धवल्लेदुमः ॥ २४ ॥

धवल्लयतेर्ण्यन्तस्य दुमादेशो वा भवति ॥ दुमइ । धवलइ ॥ स्वराणां स्वरा (बहुलम्) [४.२३८] इति दीर्घत्वमपि । दूमिअं । धवलितमित्यर्थः ॥

तुलेरोहामः ॥ २५ ॥

तुलेर्ण्यन्तस्य ओहाम इत्यादेशो वा भवति ॥ ओहामइ । तुलइ ॥

विरिचैरोलुण्डोलुण्ड-पल्हत्थाः ॥ २६ ॥

विरेचयतेर्ण्यन्तस्य ओलुण्डादर्थस्त्रय आदेशा वा भवन्ति ॥ ओलुण्डइ । उलुण्डइ । पल्हत्थइ । विरेअइ ॥

तडेराहोड-विहोडौ ॥ २७ ॥

तडेर्ण्यन्तस्य एतावादेशौ वा भवतः ॥ आहोडइ । विहोडइ । पक्षे । ताडेइ ॥

मिश्रेर्वीसाल-मेलवौ ॥ २८ ॥

मिश्रयतेर्ण्यन्तस्य वीसाल मेलव इत्यादेशौ वा भवतः ॥ वीसालइ । मेलवइ । मिस्सइ ॥

उद्धूलेर्गुण्ठः ॥ २९ ॥

उद्धूलेर्ण्यन्तस्य गुण्ठ इत्यादेशो वा भवति ॥ गुण्ठइ । पक्षे । उद्धूलेइ ॥

भ्रमेस्तालिअण्ट-तमाडौ ॥ ३० ॥

भ्रमयतेर्ण्यन्तस्य तालिअण्ट तमाड इत्यादेशौ वा भवतः ॥ तालि-अण्टइ । तमाडइ । भामेइ । भमाडेइ । भमावेइ ॥

नशेर्विउड-नासव-हारव-विप्पगाल-पलावाः ॥ ३१ ॥

नशेर्ण्यन्तस्य एते पञ्चादेशा वा भवन्ति ॥ विउडइ । नासवइ । हार-वइ । विप्पगालइ । पलावइ । पक्षे । नासइ ॥

दृशेर्दाव-दंस-दक्खवाः ॥ ३२ ॥

दृशेर्ण्यन्तस्य एते त्रय आदेशा वा भवन्ति ॥ दावइ । दंसइ । दक्ख-वइ । दरिसइ ॥

उद्धटेरुग्गः ॥ ३३ ॥

उत्पूर्वस्य घटेर्ण्यन्तस्य उग्ग इत्यादेशो वा भवति ॥ उग्गइ । उग्घाडइ ॥

स्पृहः सिहः ॥ ३४ ॥

स्पृहो ण्यन्तस्य सिह इत्यादेशो भवति ॥ सिहइ ॥

संभावेरासङ्घः ॥ ३५ ॥

संभावयतेरासङ्घ इत्यादेशो वा भवति ॥ आसङ्घइ । संभावइ ॥

उन्नमेरुर्त्यङ्गोलाल-गुल्लुगुञ्छोप्पेलाः ॥ ३६ ॥

उत्पूर्वस्य नमेर्ण्यन्तस्य एते चत्वार आदेशा वा भवन्ति ॥ उत्थङ्गइ ।
उल्लालइ । गुल्लुगुञ्छइ । उप्पेलइ । उन्नोवइ ॥

प्रस्थापेः पट्टव-पेण्डवौ ॥ ३७ ॥

प्रपूर्वस्य तिष्ठतेर्ण्यन्तस्य पट्टव पेण्डव इत्यादेशौ वा भवतः ॥ पट्ट-
वइ । पेण्डवइ । पट्टावइ ॥

विज्ञेपेर्वोकावुकौ ॥ ३८ ॥

विपूर्वस्य जानातेर्ण्यन्तस्य वोक् अवुक् इत्यादेशौ वा भवतः ॥
वोक्इ । अवुक्इ । विण्णवइ ॥

अर्पेरल्लिव-चच्चुप्प-पणामाः ॥ ३९ ॥

अर्पेर्ण्यन्तस्य एते त्रय आदेशा वा भवन्ति ॥ अल्लिवइ । चच्चुप्पइ ।
पणामइ । पक्षे । अप्पेइ ॥

यापिर्जवः ॥ ४० ॥

यातेर्ण्यन्तस्य जव इत्यादेशौ वा भवति ॥ जवइ जावेइ ॥

पुावेरोम्वाल-पव्वालौ ॥ ४१ ॥

पुवतेर्ण्यन्तस्य एतावादेशौ वा भवतः ॥ ओम्वालइ । पव्वालइ ।
पावेइ ॥

विकोशेः पक्खोडः ॥ ४२ ॥

विकोशयतेर्नामधातोर्ण्यन्तस्य पक्खोड इत्यादेशौ वा भवति ॥
पक्खोडइ । विकोसइ ॥

रोमन्थे रोग्गाल-वग्गोलौ ॥ ४३ ॥

रोमन्थेर्नामधातोर्ण्यन्तस्य एतावादेशौ वा भवतः ॥ ओग्गालइ ।
वग्गोलइ । रोमन्थइ ॥

१ B °रुच्छंघो°. २ P गुलगु°. ३ B उच्छंघ°. ४ P उन्नमइ. ५ A B वि-
ज्ञापे. ६ P B इलेतावादे°. ७ B आवुक्इ. ८ A यातेर्जवः. ९ B °इ । पावेइ.

कमेर्णिहुवः ॥ ४४ ॥

कमेः स्वार्थे ण्यन्तस्य णिहुव इत्यादेशो वा भवति ॥ णिहुवइ । कामेइ ॥

प्रकाशेर्णुवः ॥ ४५ ॥

प्रकाशेर्ण्यन्तस्य णुव इत्यादेशो वा भवति ॥ णुवइ । पयासेइ ॥

कम्पेर्विच्छोलः ॥ ४६ ॥

कम्पेर्ण्यन्तस्य विच्छोल इत्यादेशो वा भवति ॥ विच्छोलइ । कम्पेइ ॥

आरोपेर्वलः ॥ ४७ ॥

आरुहेर्ण्यन्तस्य वल इत्यादेशो वा भवति ॥ वलइ । आरोवेइ ॥

दोले रङ्गोलः ॥ ४८ ॥

दुलेः स्वार्थे ण्यन्तस्य रङ्गोल इत्यादेशो वा भवति ॥ रङ्गोलइ । दोलेइ ॥

रञ्जेरावः ॥ ४९ ॥

रञ्जेर्ण्यन्तस्य राव इत्यादेशो वा भवति ॥ रावेइ । रञ्जेइ ॥

घटेः परिवाडः ॥ ५० ॥

घटेर्ण्यन्तस्य परिवाड इत्यादेशो वा भवति ॥ परिवाडेइ । घडेइ ॥

वेष्टेः परिआलः ॥ ५१ ॥

वेष्टेर्ण्यन्तस्य परिआल इत्यादेशो वा भवति ॥ परिआलेइ । वेडेइ ॥

क्रियः किणो वेस्तु के च ॥ ५२ ॥

णेरिति निवृत्तम् । क्रीणातेः किण इत्यादेशो भवति । वेः परस्य तु द्विरुक्तः केश्चकारात्किणश्च भवति ॥ किणइ । विक्रेइ । विक्रिणइ ॥

१ P B स्वार्थे ण्य०. २ B रोहेर्व०. ३ P दोले. ४ P दोलेइ. ५ A ०शो वा भ०.
६ P केश्चका०. B केचका०.

भियो भा-बीहौ ॥ ५३ ॥

बिभेतेरेतावादेशौ भवतः ॥ भाइ^१ । भाइअं । बीहइ । बीहिअं ॥
बहुलाधिकाराद् भीओ ॥

आलीङ्गेली ॥ ५४ ॥

आलीयतेः अल्ली इत्यादेशो भवति ॥ अल्लियइ । अल्लीणो ॥

निलीङ्गेर्णिलीअ-णिलुक-णिरिग्घ-लुक-लिक-लिहकाः ॥ ५५ ॥

निलीङ् एते षडादेशा वा भवन्ति ॥ णिलीअइ । णिलुकइ । णिरि-
ग्घइ । लुकइ । लिकइ । लिहकइ । निलिङ्गइ ॥

विलीङ्गेर्विरा ॥ ५६ ॥

विलीङ्गेर्विरा इत्यादेशो वा भवति ॥ विराइ । विलिङ्गइ ॥

रूते रुञ्ज-रुण्टौ ॥ ५७ ॥

रौतेरेतावादेशौ वा भवतः ॥ रुञ्जइ । रुण्टइ । रूवइ ॥

श्रुटेर्हणः ॥ ५८ ॥

श्रुणोतेर्हण इत्यादेशो वा भवति ॥ हणइ । सुणइ ॥

धूगेर्धुवः ॥ ५९ ॥

धुनातेर्धुव इत्यादेशो वा भवति ॥ धुवइ । धुणइ ॥

भुवेर्हो-हुव-हवाः ॥ ६० ॥

भुवो धातोर्हो हुव हव इत्येते आदेशा वा भवन्ति ॥ होइ । होन्ति ।
हुवइ । हुवन्ति । हवइ । हवन्ति ॥ पक्षे । भवइ । परिहीण-वि-

१ A ०इ । भाअइ । बीह^० । २ B अल्लीअइ । ३ B ०लीङो णि^० । ४ P णिलिङ्गइ ।
B निलिङ्गइ । ५ B विलीङो विरा । ६ P B विलीङो विरा । ७ P रुके रु^० । ८ P
रुवइ । ९ P धूगेर्धु^० । १० B धुनोते^० । ११ A ०शा म^० ।

हवो । भविञं । पभवइ । परिभवइ । संभवइ ॥ क्वचिदन्यदपि ।
उब्भुअइ । भत्तं ॥

अवि^२ति हुः ॥ ६१ ॥

विद्व^३र्जे प्रत्यये भुवो हु इत्यादेशो वा भवति ॥ हुन्ति । भवन् ।
हुन्तो । अवि^२तीति किम् । होइ ॥

पृथक्-स्पष्टे णिव्वडः ॥ ६२ ॥

पृथक्भूते स्पष्टे च कर्तरि भुवो णिव्वड इत्यादेशो भवति ॥ णिव्व-
डइ । पृथक् स्पष्टो वा भवतीत्यर्थः ॥

प्रभौ हुप्पो वा ॥ ६३ ॥

प्रभुकर्तृकस्य भुवो हुप्प इत्यादेशो वा भवति ॥ प्रभुत्वं च प्रपूर्वस्यै-
वार्थः । अङ्गेच्चि^४अ न पहुप्पइ । पक्षे । पभवेइ ॥

के हूः ॥ ६४ ॥

भुवः क्तप्रत्यये हूरादेशो भवति ॥ हूअं । अणुहूअं । पहूअं ॥

कृंगेः कुणः ॥ ६५ ॥

कृंगः कुण इत्यादेशो वा भवति ॥ कुणइ । करइ ॥

काणेक्षिते णिआरः ॥ ६६ ॥

काणेक्षितविषयस्य कृंगो णिआर इत्यादेशो वा भवति ॥ णिआरइ ।
काणेक्षितं करोति ॥

निष्टम्भावष्टम्भे णिट्ठह-संदाणं ॥ ६७ ॥

निष्टम्भविषयस्यावष्टम्भविषयस्य च कृंगो यथासंख्यं णिट्ठह संदाण

१ B भुत्तं. २ P अचिति. B अविन्ति. ३ P चिद्व०. ४ B ०शो भ०. ५ P
भुवन्. ६ P अचिती०. B अविन्ती०. ७ A चिअ. ८ B के प्र०. ९ P कुजेः.
१० P कुजः. B कुगेः. ११ P कुजो णि०. B कुगेणि०. १२ P कुजो.

इत्यादेशौ वा भवतः ॥ णिटुहइ । निष्टम्भं करोति । संदाणइ ।
अवष्टम्भं करोति ॥

श्रमे वावम्फः ॥ ६८ ॥

श्रमविषयस्य कृगो वावम्फ इत्यादेशो वा भवति ॥ वावम्फइ ।
श्रमं करोति ॥

मन्युनौष्ठमालिन्ये णिव्वोलः ॥ ६९ ॥

मन्युना करणेन यदोष्ठमालिन्यं तद्विषयस्य कृगो णिव्वोल इत्यादे-
शो वा भवति ॥ णिव्वोलइ । मन्युना ओष्ठं मालिनं करोति ॥

शैथिल्य-लम्बने पयल्लः ॥ ७० ॥

शैथिल्यविषयस्य लम्बनविषयस्य च कृगो पयल्ल इत्यादेशो वा भ-
वति ॥ पयल्लइ । शिथिलीभवति लम्बते वा ॥

निष्पाताच्छोटे णीलुञ्छः ॥ ७१ ॥

निष्पतनविषयस्य आच्छोटनविषयस्य च कृगो णीलुञ्छ इत्यादेशो
भवति वा ॥ णीलुञ्छइ । निष्पतति । आच्छोटयति वा ॥

क्षुरे कम्मः ॥ ७२ ॥

क्षुरविषयस्य कृगः कम्म इत्यादेशो वा भवति ॥ कम्मइ । क्षुरं
करोतीत्यर्थः ॥

चाटौ गुललः ॥ ७३ ॥

चाटुविषयस्य कृगो गुलल इत्यादेशो वा भवति ॥ गुललइ । चाटु
करोतीत्यर्थः ॥

१ A °शौ भ°. २ B °रोतीत्यर्थः. ३ P कृजो. ४ A °शो भ°. ५ P कृजः.
६ B निष्पता°. ७ A टणवि°. ८ A °ति। णी°. ९ A °शो भ°.

स्मरेर्झर-झर-भर-भल-लढ-विम्हर-सुमर-पयर-पम्हुहाः ॥ ७४ ॥

स्मरेरेते नवादेशा वा भवन्ति ॥ झरइ । झूरइ । भरइ । भलइ । लढइ ।
विम्हरइ । सुमरइ । पयरइ । पम्हुहइ । सरइ ॥

विस्मुः पम्हुस-विम्हर-वीसराः ॥ ७५ ॥

विस्मरतेरेते आदेशा भवन्ति ॥ पम्हुसइ । विम्हरइ । वीसरइ ॥

व्याहृगेः कोक-पोकौ ॥ ७६ ॥

व्याहरतेरेतावादेशौ वा भवतः ॥ कोकइ । ह्रस्वत्वे तु कुकइ । पो-
कइ । पक्षे । वाहरइ ॥

प्रसरेः पयल्लोवेल्लौ ॥ ७७ ॥

प्रसरतेः पयल्ल उवेल्ल इत्येतावादेशौ वा भवतः ॥ पयल्लइ । उवेल्लइ ।
पसरइ ॥

महमहो गन्धे ॥ ७८ ॥

प्रसरतेर्गन्धविषये महमह इत्यादेशो वा भवति ॥ महमहइ मालइ ।
मालइ-गन्धो पसरइ ॥ गन्ध इति किम् । पसरइ ॥

निस्सरेणींहर-नील-धाड-वरहाडाः ॥ ७९ ॥

निस्सरतेरेते चत्वार आदेशा वा भवन्ति ॥ णींहरइ । नीलइ । धाडइ ।
वरहाडइ । नीसरइ ॥

जाग्रेर्जगः ॥ ८० ॥

जागर्तेर्जग इत्यादेशो वा भवति ॥ जगइ । पक्षे । जागरइ ॥

व्याप्रेराअड्डः ॥ ८१ ॥

व्याप्रियतेराअड्ड इत्यादेशो वा भवति ॥ आअड्डइ । वार्वरेइ ॥

१ A पम्हुहः. २ P हजेः. ३ A उवेः. ४ B मालइ. ५ B नीह. ६ B वावरइ.

संवृणोः साहर-साहट्टौ ॥ ८२ ॥

संवृणोतेः साहर साहट्ट इत्यादेशौ वा भवतः ॥ साहरइ । साहट्टइ । संवरइ ॥

आदृङ्गेः सन्नामः ॥ ८३ ॥

आद्रियतेः सन्नाम इत्यादेशो वा भवति ॥ सन्नामैइ । आदरैइ ॥

प्रहृङ्गेः सारः ॥ ८४ ॥

प्रहरतेः सार इत्यादेशो वा भवति ॥ सारइ । पहरइ ॥

अवतरेरोह-ओरसौ ॥ ८५ ॥

अवतरतेः ओह ओरस इत्यादेशौ वा भवतः ॥ ओहैइ । ओरसइ । ओअरइ ॥

शकेश्वय-तर-तीर-पाराः ॥ ८६ ॥

शक्नोतेरेते चत्वार आदेशा वा भवन्ति ॥ चयइ । तरइ । तीरइ । पारइ । सकइ ॥ त्यजतेरपि चयइ । हानिं करोति ॥ तरेतेरपि तरैइ ॥ तीरयतेरपि तीरइ ॥ पारयतेरपि पारेइ । कर्म समाप्नोति ॥

फक्स्थक्कः ॥ ८७ ॥

फक्तेस्थक्क इत्यादेशो भवति ॥ थक्कइ ॥

श्लाघः सलहः ॥ ८८ ॥

श्लाघतेः सलह इत्यादेशो भवति ॥ सलहइ ॥

खचेर्वेअडः ॥ ८९ ॥

खचतेर्वेअड इत्यादेशो वा भवति ॥ वेअडइ । खचइ ॥

पचेः सोल्ल-पउल्लौ ॥ ९० ॥

पचतेः सोल्ल पउल्ल इत्यादेशौ वा भवतः ॥ सोल्लइ । पउल्लइ । पयइ ॥

१ P वृजेः. २ B आदृङ्गेः. ३ P B सन्नामेइ. ४ B आदरेइ. ५ P हृजेः.
६ A ओसर. ७ B हहरइ. ८ A त्यजेर^०. ९ A तरइ । पार^०. १० B उल्लौ.
११ B पउल्ल. १२ B पउल्लइ.

मुचेऽच्छङ्गावहेड-मेल्लोस्सिक-रेअव-णिलुञ्छ-धंसाडाः ॥ ९१ ॥

मुच्चतेरेते सप्तादेशा वा भवन्ति ॥ छङ्गइ । अवहेडइ । मेल्लइ । उ-
स्सिकइ । रेअवइ । णिलुञ्छइ । धंसाडइ । पक्षे । मुअइ ॥

दुःखे णिव्वलः ॥ ९२ ॥

दुःखविषयस्य मुचेः णिव्वल इत्यादेशो वा भवति ॥ णिव्वलेइ ।
दुःखं मुच्चतीत्यर्थः ॥

वञ्चेवेहव-वेलव-जूरवोमच्छाः ॥ ९३ ॥

वच्चतेरेते चत्वार आदेशा वा भवन्ति ॥ वेहवइ । वेलवइ । जूरवइ ।
उमच्छइ । वच्चइ ॥

रचेरुग्गहावह-विडविड्डाः ॥ ९४ ॥

रचेर्धातोरेते त्रय आदेशा वा भवन्ति ॥ उग्गहइ । अवहइ ।
विडविड्डइ । रयइ ॥

समारचेरुवहत्थ-सारव-समार-केलायाः ॥ ९५ ॥

समारचेरेते चत्वार आदेशा वा भवन्ति ॥ उवहत्थइ । सारवइ ।
समारइ । केलायइ । समारयइ ॥

^{११}सिचेः सिच्च-सिम्पौ ॥ ९६ ॥

सिच्चतेरेतावादेशौ वा भवतः ॥ सिच्चइ । सिम्पइ । सेअइ ॥

प्रच्छः पुच्छः ॥ ९७ ॥

^{१२}पृच्छेः पुच्छादेशो भवति ॥ पुच्छइ ॥

गर्जेर्बुक्कः ॥ ९८ ॥

गर्जतेर्बुक्क इत्यादेशो वा भवति ॥ बुक्कइ । गज्जइ ॥

१ A B °लोसिक°. २ B णिलुञ्छ°. ३ A मुच्चतेः स°. ४ B उस्सिकइ.
५ B णिच्च°. ६ B मुचो. ७ B णिच्चलेइ. ८ B °शा भ°. ९ P °विडाः.
१० P °विडइ. ११ A सिचेः. १२ B प्रच्छेः.

अनुव्रजेः पडिअग्गः ॥ १०७ ॥

अनुव्रजेः पडिअग्ग इत्यादेशो वा भवति ॥ पडिअग्गइ । अणुवच्चइ ॥

अर्जेविढवः ॥ १०८ ॥

अर्जेविढव इत्यादेशो वा भवति ॥ विढवइ । अज्जइ ॥

युजो जुज्ज-जुज्ज-जुप्पाः ॥ १०९ ॥

युजो जुज्ज जुज्ज जुप्प इत्यादेशा भवन्ति ॥ जुज्जइ । जुज्जइ । जुप्पइ ॥

भुजो भुज्ज-जिम-जेम-कम्माण्ह-समाण-चमढ-चड्डाः ॥ ११० ॥

भुज एतेष्टादेशा भवन्ति ॥ भुज्जइ । जिमइ । जेमइ । कम्मेइ । अण्हइ । समाणइ । चमढइ । चड्डइ ॥

वोपेन कम्मवः ॥ १११ ॥

उपेन युक्तस्य भुजेः कम्मव इत्यादेशो वा भवति ॥ कम्मवइ । उवहुअइ ॥

घटेर्गढः ॥ ११२ ॥

घटतेर्गढ इत्यादेशो वा भवति ॥ गढइ । घड्डइ ॥

समो गलः ॥ ११३ ॥

सम्पूर्वस्य घटतेर्गल इत्यादेशो वा भवति ॥ संगलइ । संघड्डइ ॥

हासेन स्फुटेर्भुरः ॥ ११४ ॥

हासेन करणेन यः स्फुटिस्तस्य मुरादेशो वा भवति ॥ मुरइ । हासेन स्फुटति ॥

मण्डेश्चिञ्च-चिञ्चअ-चिञ्चिल्ल-रीढ-टिविडिकाः ॥ ११५ ॥

मण्डेरेते पञ्चादेशा वा भवन्ति ॥ चिञ्चइ । चिञ्चअइ । चिञ्चिल्लइ । रीढइ । टिविडिकइ । मण्डइ ॥

१ B युजेरेते त्रय आदे०. २ B कम्मइ. ३ P भुजः. ४ B घटइ. ५ B ०शो म०.
६ P मण्डे०. ७ P मण्डइ.

तुडेस्तोड-तुट्ट-खुट्ट-खुडोक्खुडोलुक-णिलुक-लुकोल्लूराः ॥ ११६ ॥

तुडेरेते नवादेशा वा भवन्ति ॥ तोडइ । तुट्टइ । खुट्टइ । खुडइ । उ-
क्खुडइ । उल्लुकइ । णिलुकइ । लुकइ । उल्लूरइ । तुडइ ॥

घूर्णो घुल-घोल-घुम्म-पहल्लाः ॥ ११७ ॥

घूर्णेरेते चत्वार आदेशा भवन्ति ॥ घुलइ । घोलइ । घुम्मइ ।
पहल्लइ ॥

विवृतेढंसः ॥ ११८ ॥

विवृतेढंस इत्यादेशो वा भवति ॥ ढंसइ । विवट्टइ ॥

कथेरट्टः ॥ ११९ ॥

कथेरट्ट इत्यादेशो वा भवति ॥ अट्टइ । कट्टइ ॥

ग्रन्थो गण्ठः ॥ १२० ॥

ग्रन्थेर्गण्ठ इत्यादेशो भवति ॥ गण्ठइ । गण्ठी ॥

मन्थेर्घुसल-विरोलौ ॥ १२१ ॥

मन्थेर्घुसल विरोल इत्यादेशौ वा भवतः ॥ घुसलइ । विरोलइ । मन्थइ ॥

ह्लादेरवअच्छः ॥ १२२ ॥

ह्लादेतेर्ण्यन्तस्याप्यन्तस्य च अवअच्छं इत्यादेशो भवति ॥ अवअ-
च्छइ । ह्लादेते । ह्लादयति वा ॥ इकारो ण्यन्तस्यापि परिग्रहार्थः ॥

नेः सदो मज्जः ॥ १२३ ॥

निपूर्वस्य सँदो मज्ज इत्यादेशो भवति ॥ अत्ता एत्थ णुमज्जइ ॥

छिदेर्दुहाव-णिच्छल्ल-णिज्झोड-णिव्वर-णिलूर-लूराः ॥ १२४ ॥

छिदेरेते षडादेशा वा भवन्ति ॥ दुहावइ । णिच्छल्लइ । णिज्झोडइ ।
णिव्वरइ । णिलूरइ । लूरइ । पक्षे । छिन्दइ ॥

१ B °णिलुक°. २ B °कोच्छूराः. ३ B णिलुकइ. ४ B उच्छूरइ. ५ B घूर्णेर्घु°.

६ B ग्रन्थो ग°. ७ B °शौ म. ८ B °इ ॥ ल्हा°. ९ B ल्हा°. १० B °अथ°.

११ B सदेर्म°.

आडा ओअन्दोहालौ ॥ १२५ ॥

आडा युक्तस्य छिदेरोअन्द उहाल इत्यादेशौ वा भवतः ॥ ओअ-
न्दइ । उहालइ । अच्छिन्दइ ॥

मृदो मल-मढ-परिहट्ट-खड्ड-चड्ड-मड्ड-पन्नाडाः ॥ १२६ ॥

मृदातेरेते सप्तादेशा भवन्ति ॥ मलइ । मढइ । परिहट्टइ । खड्डइ ।
चड्डइ । मड्डइ । पन्नाडइ ॥

स्पन्देश्चुलुचुलः ॥ १२७ ॥

स्पन्देश्चुलुचुल इत्यादेशो वा भवति ॥ चुलुचुलइ । फन्दइ ॥

निरः पदेर्वलः ॥ १२८ ॥

निर्पूर्वस्य पदेर्वल इत्यादेशो वा भवति ॥ निव्वलइ । निप्पज्जइ ॥

विसंवदेर्विअट्ट-विलोट्ट-फंसाः ॥ १२९ ॥

विसंपूर्वस्य वदेरेते त्रय आदेशा वा भवन्ति ॥ विअट्टइ । विलोट्टइ ।
फंसइ । विसंवयइ ॥

शदो झंड-पक्खोडौ ॥ १३० ॥

शीयतेरेतावादेशौ भवतः ॥ झंडइ । पक्खोडइ ॥

आक्रन्देणीहरः ॥ १३१ ॥

आक्रन्देणीहर इत्यादेशो वा भवति ॥ णीहरइ । अक्रन्दइ ॥

खिदेर्जूर-विसूरौ ॥ १३२ ॥

खिदेरेतावादेशौ वा भवतः ॥ जूरइ । विसूरइ । खिज्जइ ॥

रुधेरुत्थङ्गः ॥ १३३ ॥

रुधेरुत्थङ्ग इत्यादेशो वा भवति ॥ उत्थङ्गइ । रुन्धइ ॥

१. B आच्छिन्दइ. २. A ०शा वा भ०. ३. A निप्फ०. ४. B उझड०. ५. B ०इ ॥
खिदे०. ६. P ०रुत्त०. ७. P उत्त०.

निषेधेर्हकः ॥ १३४ ॥

निषेधतेर्हक इत्यादेशो वा भवति ॥ हकइ । निसेहइ ॥

कुधेर्जूरः ॥ १३५ ॥

कुधेर्जूर इत्यादेशो वा भवति ॥ जूरइ । कुज्झइ ॥

जनो जा-जम्मौ ॥ १३६ ॥

जायतेर्जा जम्म इत्यादेशौ भवतः ॥ जाअइ । जम्मइ ॥

तनेस्तड-तड्ड-तड्डव-विरल्लाः ॥ १३७ ॥

तनेरेते चत्वार आदेशा वा भवन्ति ॥ तडइ । तड्डइ । तड्डवइ । विर-
ल्लइ । तणइ ॥

तृपस्थिप्पः ॥ १३८ ॥

तृप्यते^१स्थिप्प इत्यादेशो भवति ॥ थिप्पइ ॥

उपसर्पेरल्लिअः ॥ १३९ ॥

उपपूर्वस्य सृपेः कृतगुणस्य अल्लिअ इत्यादेशो वा भवति ॥ अल्लि-
अइ । उवसप्पइ ॥

संतपेर्झङ्गः ॥ १४० ॥

संतपेर्झङ्ग इत्यादेशो वा भवति ॥ झङ्गइ । पक्षे । संतप्पइ ॥

व्यापेरोअग्गः ॥ १४१ ॥

व्याप्नोतेरोअग्ग इत्यादेशो वा भवति ॥ ओअग्गइ । वावेइ ॥

समापेः समाणः ॥ १४२ ॥

समाप्नोतेः समाण इत्यादेशो वा भवति ॥ समाणइ । समावेइ ॥

१ B शौ वा भ°. २ A तेः स्थि°. ३ B पेर्झङ्गः. ४ P B तृप्यतेर्झङ्गः.
५ B पेर्झङ्गः. ६ B लङ्गइ.

क्षिपेर्गलत्थाङ्कस्व-सोल्ल-पेल्ल-णोल्ल-लुह-हुल-परी-घत्ताः ॥ १४३ ॥

क्षिपेरेते नवादेशा वा भवन्ति ॥ गलत्थइ । अङ्कस्वइ । सोल्लइ । पेल्लइ । णोल्लइ । इस्वत्वे तु णुल्लइ । लुहइ । हुलइ । परीइ । घत्तइ । खिवइ ॥

उत्क्षिपेर्गुल्लगुञ्छोत्थङ्गाल्लत्थोब्भुत्तोस्सिक्क-हक्खुवोः ॥ १४४ ॥

उत्पूर्वस्य क्षिपेरेते षडादेशा वा भवन्ति ॥ गुल्लगुञ्छइ । उत्थङ्गइ । अल्लत्थइ । उब्भुत्तइ । उस्सिक्कइ । हक्खुवइ । उक्खिवइ ॥

आक्षिपेर्णीरवः ॥ १४५ ॥

आङ्पूर्वस्य क्षिपेर्णीरव इत्यादेशो वा भवति ॥ णीरवइ । अक्खिवइ ॥

स्वपेः कमर्वस-लिस-लोट्टाः ॥ १४६ ॥

स्वपेरेते त्रय आदेशा वा भवन्ति ॥ कमर्वसइ । लिसइ । लोट्टइ । सुअइ ॥

वेपेरायम्बायज्झौ ॥ १४७ ॥

वेपेरायम्ब आयज्झ इत्यादेशौ वा भवतः ॥ आयम्बइ । आयज्झइ । वेवइ ॥

विलपेर्झङ्ग-वडवडौ ॥ १४८ ॥

विलपेर्झङ्ग वडवड इत्यादेशौ वा भवतः ॥ झङ्गइ । वडवडइ । विलवइ ॥

लिपो लिम्पः ॥ १४९ ॥

लिम्पतेर्लिम्प इत्यादेशो भवति ॥ लिम्पइ ॥

गुप्प्येर्विर-णडौ ॥ १५० ॥

गुप्प्येतेरेतावादेशौ वा भवतः ॥ विरइ । णडइ । पक्षे । गुप्पइ ॥

१ P B ०ले पु०. २ A गुल्लुं. ३ P ०ङ्गालत्थो. ४ A ०त्तोसिक्कहक्खुवः.
५ B ०हक्खुप्पाः. ६ A B गुल्लुं. ७ B हक्खुप्पइ. ८ B कमठसं. ९ B लिपं.
१० P गुप्पेर्वि.

कृपोवहो णिः ॥ १५१ ॥

कृपेः अवह इत्यादेशो ण्यन्तो भवति ॥ अवहावेइ । कृपां करो-
तीत्यर्थः ॥

प्रदीपेस्तेअव-सन्दुम-सन्धुक्काब्भुत्ताः ॥ १५२ ॥

प्रदीप्यतेरेते चत्वार आदेशा वा भवन्ति ॥ तेअवइ । सन्दुमइ । स-
न्धुक्कइ । अब्भुत्तइ । पलीवइ ॥

लुभेः संभावः ॥ १५३ ॥

लुभ्यतेः संभाव इत्यादेशो वा भवति ॥ संभावइ । लुब्भइ ॥

क्षुभेः खउर-पड्डुहौ ॥ १५४ ॥

क्षुभेः खउर पड्डुह इत्यादेशौ वा भवतः ॥ खउरइ । पड्डुहइ ।
खुब्भइ ॥

आङ्गे रभे रम्भ-ढवौ ॥ १५५ ॥

आङ्गः परस्य रभे रम्भ ढव इत्यादेशौ वा भवतः ॥ आरम्भइ । आ-
ढवइ । आरभइ ॥

उपालम्भेर्झङ्ग-पच्चार-वेलवाः ॥ १५६ ॥

उपालम्भेरेते त्रय आदेशा वा भवन्ति ॥ झङ्गइ । पच्चारइ । वेलवइ ।
उवाँलम्भइ ॥

अवेर्जम्भो जम्भा ॥ १५७ ॥

जृम्भेर्जम्भा इत्यादेशो भवति वेस्तु न भवति ॥ जम्भाइ । जम्भा-
अइ ॥ अवेरिति किम् । केलि-पसरो विअम्भइ ॥

१ B कृपोऽव° २ B कृपेः ३ A °सुंदम° ४ B °पड्डुहौ ५ B पड्डुह-
६ पड्डुहइ ७ A उपाल° ८ B अंभेज°

भाराक्रान्ते नमेर्णिसुढः ॥ १५८ ॥

भाराक्रान्ते कर्तरि नमेर्णिसुढ इत्यादेशो भवति ॥ णिसुढई । पक्षे ।
णवइ । भाराक्रान्तो नमतीत्यर्थः ॥

विश्रमेर्णिवा ॥ १५९ ॥

विश्राम्यतेर्णिवा इत्यादेशो वा भवति ॥ णिवाइ । वीसमइ ॥

आक्रमेरोहावोत्थारच्छुन्दाः ॥ १६० ॥

आक्रमेतेरेते त्रय आदेशा वा भवन्ति ॥ ओहावइ । उत्थारइ ।
छुन्दइ । अकमइ ॥

भ्रमेष्टिरिटिल-दुण्डुल-ढण्डल-चकम्म-भम्मड-भमड-भमाड-तल-
अण्ट-झण्ट-झम्प-भुम-गुम-फुम-फुस-दुम-दुस-परी-पराः ॥ १६१ ॥

भ्रमेरेतेष्टादशादेशा वा भवन्ति ॥ टिरिटिलइ । दुण्डुलइ । ढण्डलइ ।
चकम्मइ । भम्मडइ । भमडइ । भमाडइ । तलअण्टइ । झण्टइ ।
झम्पइ । भुमइ । गुमइ । फुमइ । फुसइ । दुमइ । दुसइ । परीइ ।
परइ । भमइ ॥

गमेरई-अइच्छाणुवज्जावँज्जसोक्कुसाकुस-पच्चड्ड-पच्छन्द-णिम्म-
ह-णी-णीण-णीलुक्क-पदअ-रम्म-परिअल्ल-वोल-परिअल-
णिरिणास-णिवहावसेहावहराः ॥ १६२ ॥

गमेरेते एकविंशतिरादेशा वा भवन्ति ॥ अईइ । अइच्छइ । अणु-
वज्जइ । अवँज्जसइ । उक्कुसइ । अक्कुसइ । पच्चड्डइ । पच्छन्दइ । णि-
म्महइ । णीइ । णीणइ । णीलुक्कइ । पदअइ । रम्मइ । परिअल्लइ ।
वोलइ । परिअलइ । णिरिणासइ । णिवहइ । अवसेहइ । अवहरइ ।

१ A B इ । भा० । २ B आक्रमे० । ३ B ०वोच्छार० । ४ B आक्रमेरे० । ५ B उच्छार० ।
६ B ०म्मभमडभम्माडभमाडत० । ७ A ०हँठ० । ८ B भमडइ । भम्माडइ । ९ A रँटइ ।
१० B ०वसज्जोक्कुसा० । ११ B अवसज्जइ ।

पक्षे । गच्छइ ॥ हम्मइ । णिहम्मइ । णीहम्मइ । आहम्मइ । पह-
म्मइ इत्येते तु हम्म गतावित्यस्यैव भविष्यन्ति ॥

आडा अहिपच्चुअः ॥ १६३ ॥

आडा सहितस्य गमेः अहिपच्चुअ इत्यादेशो वा भवति ॥ अहिप-
च्चुअइ । पक्षे । आगच्छइ ॥

समा^१ अब्भिडः ॥ १६४ ॥

समा युक्तस्य गमेः अब्भिड इत्यादेशो वा भवति ॥ अब्भिडइ ।
संगच्छइ ॥

अभ्याडोम्मत्थः ॥ १६५ ॥

अभ्याङ्भ्यां युक्तस्य गमेः उम्मत्थ इत्यादेशो वा भवति ॥ उम्मत्थइ ।
अव्भागच्छइ । अभिमुखमागच्छतीत्यर्थः ॥

प्रत्याडा पलोट्टः ॥ १६६ ॥

प्रत्याङ्भ्यां युक्तस्य गमेः पलोट्ट इत्यादेशो वा भवति ॥ पलोट्टइ ।
पञ्चागच्छइ ॥

शमेः पडिसा-परिसामौ ॥ १६७ ॥

शमेरेतावादेशौ वा भवतः ॥ पडिसाइ । परिसामइ । समइ ॥

रमेः संखुडु-खेड्डोवभाव-किलिकिञ्च-कोट्टुम-मोट्टाय-णीसर-

वेल्लाः ॥ १६८ ॥

रमतेरेतेष्टादेशा वा भवन्ति ॥ संखुडुइ । खेड्डुइ । उवभावइ । किलि-
किञ्चइ । कोट्टुमइ । मोट्टायइ । णीसरइ । वेल्लइ । रमइ ॥

पूरेरग्घाडाङ्गवोद्धुमाङ्गुमाहिरेमाः ॥ १६९ ॥

पूरेरेते पञ्चादेशा वा भवन्ति ॥ अग्घाडइ । अङ्गवइ । उद्धुमाइ ।
अङ्गुमइ । अहिरेमइ । पूरइ ॥

त्वरस्तुवर-जअडौ ॥ १७० ॥

त्वरतेरेतावादेशौ भवतः ॥ तुवरइ । जअडइ । तुवरन्तो । जअडन्तो ।

त्यादिशत्रोस्तूरः ॥ १७१ ॥

त्वरतेस्त्यादौ शतरि च तूर इत्यादेशो भवति ॥ तूरइ । तूरन्तो ॥

तुरोत्यादौ ॥ १७२ ॥

त्वरतोत्यादौ तुर आदेशो भवति ॥ तुरिओ । तुरन्तो ॥

क्षरः खिर-झर-पज्झर-पच्चड-णिच्चैल-णिट्ठुआः ॥ १७३ ॥

क्षरेरेते षड् आदेशा भवन्ति ॥ खिरइ । झरइ । पज्झरइ । पच्चडइ ।
णिच्चैलइ । णिट्ठुअइ ॥

उच्छल उत्थँलः ॥ १७४ ॥

उच्छलतेरुत्थँल इत्यादेशो भवति ॥ उत्थँलइ ॥

विगलेस्थिप्प-णिट्ठुहौ ॥ १७५ ॥

विगलतेरेतावादेशौ वा भवतः ॥ थिप्पइ । णिट्ठुहइ । विगलइ ॥

दलि-वलयोर्विसट्ट-वम्फौ ॥ १७६ ॥

दलेर्वलेश्च यथासंख्यं विसट्ट वम्फ इत्यादेशौ वा भवतः ॥ विसट्टइ ।
वम्फइ । पक्षे । दलइ । वलइ ॥

१ B ०ङ्गव०. २ B उङ्गव०. ३ B उद्धुमाइ. ४ B ०ङ्गुमइ. ५ B ०ङ्गुमइ. ६ B
०ङ्गु. ७ B ०च्छल०. ८ B ०ह०.

भ्रंशेः फिड-फिट्-फुड-फुट्-चुक-भुल्लाः ॥ १७७ ॥

भ्रंशेरेते षडादेशा वा भवन्ति ॥ फिडइ । फिट्इ । फुडइ । फुट्इ ।
चुकइ । भुल्लइ । पक्षे । भंसइ ॥

नशोर्णिर्णास-णिवहावसेह-पडिसा-सेहावहराः ॥ १७८ ॥

नशेरेते षडादेशा वा भवन्ति ॥ णिर्णासइ । णिवहइ । अवसेहइ ।
पडिसाइ । सेहइ । अवहरइ । पक्षे । नस्सइ ॥

अवात्काशो वासः ॥ १७९ ॥

अवात्परस्य काशो वास इत्यादेशो भवति ॥ ओवासइ ॥

संदिशेरप्पाहः ॥ १८० ॥

संदिशतेरप्पाह इत्यादेशो वा भवति ॥ अप्पाहइ । संदिसइ ॥

दृशो निअच्छ-पेच्छावयच्छावयज्झ-वैज्ज-सव्वव-देक्खौअक्खा-

वैक्खावअक्ख-पुलोअ-पुलअ-निआवआस-पासाः ॥ १८१ ॥

दृशेरेते पञ्चदशादेशा भवन्ति ॥ निअच्छइ । पेच्छइ । अवयच्छइ ।
अवयज्झइ । वैज्जइ । सव्ववइ । देक्खइ । ओअक्खइ । अवैक्खइ ।
अवअक्खइ । पुलोएइ । पुलंएइ । निअइ । अवआसइ । पासइ ॥
निज्झाअइ इति तु निर्ध्यायतेः स्वरादत्यन्ते भविष्यति ॥

स्पृशः फास-फंस-फरिस-छिव-छिहालुह्वाल्लिहाः ॥ १८२ ॥

स्पृशतेरेते सप्त आदेशा भवन्ति ॥ फासइ । फंसइ । फरिसइ । छि-
वइ । छिहइ । आलुह्वइ । आलिहइ ॥

१ B णिर्णिणा°. २ A B णिर्णिणा°. ३ B °चज्जसच्चवदे°. ४ B °चक्खा°. ५ B °पुलोए°. ६ B °न्ति वा. ७ B चज्ज°. ८ B सच्च°. ९ B अच°. १० B °अइ. ११ B निपूर्वस्य ध्यायतेः स्वरादत्यन्तेर्भ°. ॥

प्रविशे रिअः ॥ १८३ ॥

प्रविशेः रिअ इत्यादेशो वा भवति ॥ रिअइ । पविसइ ॥

प्रान्मृश-मुषोर्मुहसः ॥ १८४ ॥

प्रात्परयोर्मुशतिमुष्णात्योर्मुहस इत्यादेशो भवति ॥ पम्हुसइ । प्रमृ-
शति । प्रमुष्णाति^१ वा ॥

पिषेणिवह-णिरिणास-णिरिणज्ज-रोञ्च-चड्डाः ॥ १८५ ॥

पिषेरेते पञ्चादेशा भवन्ति वा ॥ णिवहइ । णिरिणासइ । णिरिणज्जइ ।
रोञ्चइ । चड्डइ । पक्षे । पीसइ ॥

भषेर्भुकः ॥ १८६ ॥

भषेर्भुक इत्यादेशो वा भवति ॥ भुकइ । भसइ ॥

कृषेः कड्ड-साअट्ठाञ्चाणच्छायञ्छाइञ्छाः ॥ १८७ ॥

कृषेरेते षडादेशा वा भवन्ति ॥ कड्डइ । साअट्ठइ । अञ्चइ । अण-
च्छइ । अयञ्छइ । आइञ्छइ । पक्षे । करिसइ ॥

असावक्खोडः ॥ १८८ ॥

असिविषयस्य कृषेरक्खोड इत्यादेशो भवति ॥ अक्खोडेइ^२ । असिं
कोशात्कर्षतीत्यर्थः ॥

गवेपेर्दुण्डुल-दण्ढोल-गमेस-घत्ताः ॥ १८९ ॥

गवेपेरेते चत्वार आदेशा वा भवन्ति ॥ दुण्डुलइ । दण्ढोलइ । गमे-
सइ । घत्तइ । गवेसइ ॥

१ B °मुष्णाति ॥ २ B °णिवह° । ३ B °रिणिज्ज° । ४ B कड्ड° । ५ B °साअट्ठा° ।

६ B साअट्ठइ । ७ B °क्खोडइ ।

श्लिषेः सामग्गावयास-परिअन्ताः ॥ १९० ॥

श्लिष्येतेरेते त्रय आदेशा वा भवन्ति ॥ सामग्गइ । अवयासइ । परिअन्तइ । सिलेसइ ॥

अक्षेश्चोप्पडः ॥ १९१ ॥

अक्षेश्चोप्पड इत्यादेशो वा भवति ॥ चोप्पडइ । मक्खइ ॥

काह्वेराहाहिलङ्गाहिलङ्ग-वच्च-वम्फ-मह-सिह-विलुम्पाः ॥ १९२ ॥

काह्वेतेरेतेष्टादेशा वा भवन्ति ॥ आह्वइ । अहिलङ्गइ । अहिलङ्गइ । वच्चइ । वम्फइ । महइ । सिहइ । विलुम्पइ । कङ्गइ ॥

प्रतीक्षेः सामय-विहीर-विरमालाः ॥ १९३ ॥

प्रतीक्षेरेते त्रय आदेशा वा भवन्ति ॥ सामयइ । विहीरइ । विरमालइ । पडिक्खइ ॥

तक्षेस्तच्छ-चच्छ-रम्प-रम्फाः ॥ १९४ ॥

तक्षेरेते चत्वार आदेशा वा भवन्ति ॥ तच्छइ । चच्छइ । रम्पइ । रम्फइ । तक्खइ ॥

विकसेः कोआस-वोसट्ठौ ॥ १९५ ॥

विकसेरेतावादेशौ वा भवतः ॥ कोआसइ । वोसट्ठइ । विअसइ ॥

हसेर्गुञ्जः ॥ १९६ ॥

हसेर्गुञ्ज इत्यादेशो वा भवति ॥ गुञ्जइ । हसइ ॥

संसेल्हस-डिम्भौ ॥ १९७ ॥

संसेरेतावादेशौ वा भवतः ॥ ल्हसइ । परिल्हसइ । सलिल-वसणं । डिम्भइ । संसइ ॥

१ B °अन्ताः. २ A श्लिषेरे°. ३ B °अत्तइ. ४ A मृक्षेक्षो°. ५ A °लुम्फाः. ६ A आ-
दिइ. B आहाइ. ७ A °लुंफइ. ८ A °रंफा ॥ ९ B °इ । सलिलवसणं डिम्भइ.

त्रसेर्डर-बोज्ज-वज्जाः ॥ १९८ ॥

त्रसेरेते त्रय आदेशा वा भवन्ति ॥ डरइ । बोज्जइ । वज्जइ । तसइ ॥

न्यसो णिम-णुमौ ॥ १९९ ॥

न्यस्यतेरेतावादेशौ भवतः ॥ णिमइ । णुमइ ॥

पर्यसः पलोट्ट-पल्लट्ट-पल्हत्थाः ॥ २०० ॥

पर्यस्यतेरेते त्रय आदेशा भवन्ति ॥ पलोट्टइ । पल्लट्टइ । पल्हत्थइ ॥

निःश्वसेर्झङ्गः ॥ २०१ ॥

निःश्वसेर्झङ्ग इत्यादेशो वा भवति ॥ झङ्गइ । नीससइ ॥

उल्लसेरुसलोमुम्म-णिल्लस-पुलआअ-गुज्जोल्लारोआः ॥ २०२ ॥

उल्लसेरेते षडादेशा वा भवन्ति ॥ ऊसलइ । ऊसुम्मइ । णिल्लसइ ।

पुलआअइ । गुज्जोल्लइ । ह्रस्वत्वे तु । गुज्जुल्लइ । आरोअइ । उल्लसइ ॥

भासेर्भिसः ॥ २०३ ॥

भासेर्भिस इत्यादेशो वा भवति ॥ भिसइ । भासइ ॥

ग्रसेर्धिसः ॥ २०४ ॥

ग्रसेर्धिस इत्यादेशो वा भवति ॥ धिसइ । गसइ ॥

अवाद्गाहेर्वाहः ॥ २०५ ॥

अवात्परस्य गाहेर्वाह इत्यादेशो वा भवति ॥ ओर्वाहइ । ओर्गाहइ ॥

आरुहेश्चड-वलग्गौ ॥ २०६ ॥

आरुहरेतावादेशौ वा भवतः ॥ चडइ । वलग्गइ । आरुहइ ॥

मुहेर्गुम्म-गुम्मडौ ॥ २०७ ॥

मुहेरेतावादेशौ वा भवतः ॥ गुम्मइ । गुम्मडइ । मुज्झइ ॥

दहेरहिजलालुङ्खौ ॥ २०८ ॥

दहेरेतावादेशौ वा भवतः ॥ अहिजलइ । आलुङ्खइ । डहइ ॥

ग्रहो वल-गेण्ह-हर-पङ्ग-निरुवाराहिपञ्चुआः ॥ २०९ ॥

ग्रहेरेते षडादेशा भवन्ति ॥ वलइ । गेण्हइ । हरइ । पङ्गइ । निरुवा-
रइ । अहिपञ्चुअइ ॥

क्त्वा-तुम्-तव्येषु घेत् ॥ २१० ॥

ग्रहः क्त्वातुम्तव्येषु घेत् इत्यादेशो भवति ॥ क्त्वा । घेत्तूण ।
घेत्तुआण ॥ कचिन्न भवति । गेण्हिअ ॥ तुम् । घेत्तुं ॥ तव्य । घे-
त्तव्वं ॥

वचो वोत् ॥ २११ ॥

वक्तेर्वोत् इत्यादेशो भवति क्त्वातुम्तव्येषु ॥ वोत्तूण । वोत्तुं । वोत्तव्वं ॥

रुद-भुज-मुचां तोन्त्यस्य ॥ २१२ ॥

एषामन्त्यस्य क्त्वातुम्तव्येषु तो भवति ॥ रोत्तूण । रोत्तुं । रोत्तव्वं ॥
भोत्तूण । भोत्तुं । भोत्तव्वं ॥ मोत्तूण । मोत्तुं । मोत्तव्वं ॥

दृशस्तेन दृः ॥ २१३ ॥

दृशोन्त्यस्य तकारेण सह द्विरुक्तष्टकारो भवति ॥ ददृण । ददृं ।
ददृव्वं ॥

आः कृगो भूत-भविष्यतोश्च ॥ २१४ ॥

कृगोन्त्यस्य आ इत्यादेशो भवति भूतभविष्यत्कालयोश्चकारात्
क्त्वातुम्तव्येषु च ॥ काहीअ । अकार्षीत् । अकरोत् । चकार वा ॥
काहिइ । करिष्यति । कर्ता वा ॥ क्त्वा । काऊण ॥ तुम् । काऊं ॥
तव्य । कायव्वं ॥

१ B °चुइ. २ B ग्रहेः. ३ A B घेत्तूआण. ४ A °वोदादे°. ५ P रुद°. ६ B चो°,
७ B °पु परतः चो. ८ A ठः. ९ P आ कृ°. १० A °व्यतेक्ष.

गमिष्यमासां छः ॥ २१५ ॥

एषामन्त्यस्य छो भवति ॥ गच्छइ । इच्छइ । जच्छइ । अच्छइ ॥

छिदि-भिदो न्दः ॥ २१६ ॥

अनयोरन्त्यस्य नकाराक्रान्तो दकारो भवति ॥ छिन्दइ । भिन्दइ ॥

युध-बुध-गृध-कुध-सिध-मुहां ज्ञः ॥ २१७ ॥

एषामन्त्यस्य द्विरुक्तो झो भवति ॥ जुज्झइ । बुज्झइ । गिज्झइ । कुज्झइ । सिज्झइ । मुज्झइ ॥

रुधो न्ध-म्भौ च ॥ २१८ ॥

रुधोन्त्यस्य न्ध म्भ इत्येतौ चकारात् ज्ञश्च भवति ॥ रुन्धइ । रुम्भइ । रुज्झइ ॥

सद-पतोर्दः ॥ २१९ ॥

अनयोरन्त्यस्य डो भवति ॥ सडइ । पडइ ॥

कथ-वर्धां ढः ॥ २२० ॥

अनयोरन्त्यस्य ढो भवति ॥ कढइ । वडूइ पवय-कलयलो ॥ परिअ-ढइ लायण्णं ॥ बहुवचनाद् वृधेः कृतगुणस्य वर्धेः आविशेषेण ग्रहणम् ॥

वेष्टैः ॥ २२१ ॥

वेष्टै वेष्टने इत्यस्य धातोः कगटड^१ इत्यादिना [२.७७.] षलोपेन्त्यस्य ढो भवति ॥ वेढइ । वेढिज्झइ ॥

समो लुः ॥ २२२ ॥

संपूर्वस्य वेष्टतेरन्त्यस्य द्विरुक्तो लो भवति ॥ संवेल्लइ ॥

वोदः ॥ २२३ ॥

उदः परस्य वेष्टतेरन्त्यस्य लो वा भवति ॥ उव्वेल्लइ उव्वेढइ ॥

१ A °मंतस्य. २ P भवन्ति. ३ A °रंतस्य. ४ A वेष्टः, B वेष्टेः. ५ A विष्टि.
६ B वेष्टेर°.

स्विदां ज्ञः ॥ २२४ ॥

स्विदिप्रकाराणामन्त्यस्य द्विरुक्तो जो भवति ॥ सञ्चङ्ग-सिज्जिरीए ।
संपज्जइ । खिज्जइ ॥ बहुवचनं प्रयोगानुसरणार्थम् ॥

व्रज-नृत-मदां चः ॥ २२५ ॥

एषामन्त्यस्य द्विरुक्तश्चो भवति ॥ वच्चइ । नच्चइ । मच्चइ ॥

रुद-नमोर्वः ॥ २२६ ॥

अनयोरन्त्यस्य वो भवति ॥ रुवइ । रोवइ । नैवइ ॥

उद्विजः ॥ २२७ ॥

उद्विजतेरन्त्यस्य वो भवति ॥ उव्विवइ । उव्वेवो ॥

खाद-धावोर्लुक् ॥ २२८ ॥

अनयोरन्त्यस्य लुग् भवति ॥ खाइ । खाअइ । खाहिइ । ख्खाउ ।
धाइ । धाहिइ । ध्धाउ ॥ बहुलाधिकाराद्वर्तमानाभविष्यद्विध्याद्येकव-
चन एव भवति । तेनेह न भवति । खादन्ति । धावन्ति ॥ कचिन्न
भवति । धावइ पुरओ ॥

सृजो रः ॥ २२९ ॥

सृजो धातोरन्त्यस्य रो भवति ॥ निसिरइ । वोसिरइ । वोसिरामि ॥

शकादीनां द्वित्वम् ॥ २३० ॥

शकादीनामन्त्यस्य द्वित्वं भवति ॥ शक् । सक्कइ ॥ जिम् । जिम्मइ ॥
लग् । लग्गइ ॥ मग् । मग्गइ ॥ कुप् । कुप्पइ ॥ नग् । नस्सइ ॥
अद् । परिअट्टइ ॥ लुट् । पलोट्टइ ॥ तुट् । तुट्टइ ॥ नट् । नट्टइ ॥
सिक् । सिक्कइ । इत्यादि ॥

१ A °मंतस्य. २ A °रंतस्य. ३ P णवइ. ४ B खाओ. ५ B °इ । धाअइ । धाहि°. ६ B धाओ. ७ A B सिक् । सिक्कइ.

स्फुटि-चलेः ॥ २३१ ॥

अनयोरन्त्यस्य द्वित्वं वा भवति ॥ फुटइ फुडइ । चलइ चलइ ॥

प्रादेर्मीलेः ॥ २३२ ॥

प्रादेः परस्य मीलेरन्त्यस्य द्वित्वं वा भवति ॥ पमिलइ पमीलइ । निमिलइ निमीलइ । संमिलइ संमीलइ । उम्मिलइ उम्मीलइ ॥ प्रादे-
रिति किम् । मीलइ ॥

उवर्णस्यावः ॥ २३३ ॥

धातोरन्त्यस्योवर्णस्य अवादेशो भवति ॥ न्हुङ् । निण्हवइ ॥ हु । निहवइ ॥ च्युङ् । चवइ ॥ रु । रवइ ॥ कु । कवइ ॥ सू । सवइ । पसवइ ॥

ऋवर्णस्यारः ॥ २३४ ॥

धातोरन्त्यस्य ऋवर्णस्य अरादेशो भवति ॥ करइ । धरइ । मरइ । वरइ । सरइ । हरइ । तरइ । जरइ ॥

वृषादीनामरिः ॥ २३५ ॥

वृष इत्येवंप्रकाराणां धातूनाम् ऋवर्णस्य अरिः इत्यादेशो भवति ॥ वृष् । वरिसइ ॥ कृष् । करिसइ ॥ मृष् । मरिसइ ॥ हृष् । हरिसइ ॥ येषामरिरादेशो दृश्यते ते वृषादयः ॥

रूषादीनां दीर्घः ॥ २३६ ॥

रूष इत्येवंप्रकाराणां धातूनां स्वरस्य दीर्घो भवति ॥ रूसइ । तूसइ । सूसइ । दूसइ । पूसइ । सीसइ । इत्यादि ॥

युवर्णस्य गुणः ॥ २३७ ॥

धातोरिवर्णस्योवर्णस्य च कृत्यपि गुणो भवति ॥ जेऊण । नेऊण ।

१ A °मीलः. २ A उमीलइ. ३ B °शो वा भ°. ४ P B °इ । नि°. ५ A °रंतस्य. ६ A °इ । स°. ७ B °इ । दृष् । दरिसइ । मृ°.

नेइ । नेन्ति । उडेइ । उडेन्ति । मोचूण । सोऊण ॥ कचिन्न भवति ।
नीओ । उड्डीणो ॥

स्वराणां स्वराः ॥ २३८ ॥

धातुषु स्वराणां स्थाने स्वरा बहुलं भवन्ति ॥ हवइ । हिवइ ॥ चि-
णइ । चुणइ ॥ सदहणं । सदहाणं ॥ धावइ । धुवइ ॥ रुवइ । रोवइ ॥
कचिन्नित्यम् । देइ । लेइ । विहेइ । नासइ ॥ आर्षे । बेमि ॥

व्यञ्जनाददन्ते ॥ २३९ ॥

व्यञ्जनान्ताद्वातोर्नन्ते अकारो भवति ॥ भमई । हसइ । कुणइ । चुम्बइ ।
भणइ । उवसमइ । पावइ । सिञ्चइ । रुन्धइ । मुसइ । हरइ । करइ ॥
शबोदीनां च प्रायः प्रयोगो नास्ति ॥

स्वरादनतो वा ॥ २४० ॥

अकारान्तवर्जितास्वरान्ताद्वातोर्नन्ते अकारागमो वा भवति ॥ पाइ
पाअइ । धाइ धाअइ । जाइ जाअइ । झाइ झाअइ । जम्भाइ जम्भा-
अइ । उव्वाइ उव्वाअइ । मिलाइ मिलाअइ । विकेइ विकेअइ । हो-
ऊण होईऊण ॥ अनत इति किम् । चिइच्छइ । दुगुच्छइ ॥

चि-जि-श्रु-हु-स्तु-लू-पू-धूगां णो ह्रस्वश्च ॥ २४१ ॥

च्यादीनां धातूनामन्ते णकारागमो भवति एषां स्वरस्य च ह्रस्वो
भवति ॥ चि । चिणइ ॥ जि । जिणइ ॥ श्रु । सुणइ ॥ हु । हुणइ ॥
स्तु । थुणइ ॥ लू । लुणइ ॥ पू । पुणइ ॥ धूग । धुणइ ॥ बहु-
लाधिकारात्कचिद्विकल्पः । उच्चिणइ । उच्चेइ ॥ जेऊण । जिणिऊण ॥
जयइ । जिणइ ॥ सोऊण । सुणिऊण ॥

न वा कर्म-भावे व्वः क्यस्य च लृक् ॥ २४२ ॥

च्यादीनां कर्माणि भावे च वर्तमानानामन्ते द्विरुक्तो वकारागमो

१ A °इ । कणइ । चुं° । २ B शवा° । ३ A P होअऊण । ४ B °ष्टु° । ५ P B च
दीर्घस्य ऋ° । ६ B ष्टु° । ७ B °वे वर्त° ।

वा भवति तत्सन्नियोगे च क्यस्य लुक् ॥ चिब्बइ चिणिज्जइ । जि-
व्वइ जिणिज्जइ । सुव्वइ सुणिज्जइ । हुव्वइ हुणिज्जइ । थुव्वइ थु-
णिज्जइ । लुव्वइ लुणिज्जइ । पुव्वइ पुणिज्जइ । धुव्वइ धुणिज्जइ ॥
एवं भविष्यति । चिब्बिहिइ । इत्यादि ॥

म्मश्चेः ॥ २४३ ॥

चिगः कर्मणि भावे च अन्ते संयुक्तो मो वा भवति तत्सन्नियोगे^१
क्यस्य च लुक् ॥ चिम्मइ । चिब्बइ । चिणिज्जइ ॥ भविष्यति ।
चिम्मिहिइ । चिब्बिहिइ । चिणिहिइ ॥

हन्वनोन्त्यस्य ॥ २४४ ॥

अनयोः कर्मभावेन्त्यस्य द्विरुक्तो मो वा भवति तत्सन्नियोगे क्यस्य
च लुक् ॥ हम्मइ हणिज्जइ । खम्मइ खणिज्जइ ॥ भविष्यति । हम्मि-
हिइ हणिहिइ । खम्मिहिइ खणिहिइ ॥ बहुलाधिकाराद्धन्तेः कर्तर्य-
पि ॥ हम्मइ । हन्तीत्यर्थः ॥ कचिन्न भवति ॥ हन्तव्वं । हन्तूर्णं ।
हओ ॥

ब्भो दुह-लिह-वह-रुधामुच्चातः ॥ २४५ ॥

दुहादीनामन्त्यस्य कर्मभावे द्विरुक्तो भो वा भवति तत्सन्नियोगे
क्यस्य च लुक् वहेरकारस्य च उकारः ॥ दुब्भइ दुहिज्जइ । लिब्भइ ।
लिहिज्जइ । वुब्भइ वहिज्जइ । रुब्भइ रुन्धिज्जइ । भविष्यति । दुब्भि-
हिइ दुहिहिइ । इत्यादि ॥

दहो ज्ञः ॥ २४६ ॥

दहोर्त्यस्य कर्मभावे द्विरुक्तो शो वा भवति^२ तत्सन्नियोगे क्यस्य च
लुक् ॥ ङज्जइ । ङ्हिज्जइ । भविष्यति । ङज्झिहिइ । ङ्हिहिइ ॥

१ B °गे च क्यस्य लुक्. २ A °नोतस्य. ३ A हन्तेः खनुगः कर्मणि भावे चांते संयुक्तो
मो वा भ°. ४ B हन्तूर्णं. ५ A °मंतस्य. ६ B ङमो. ७ B रुब्भइ. ८ A °न्तस्य.
९ B ज्ञो. १० B °तित्स°. ११ PB दहि°. १२ A ङज्झहिइ.

बन्धो न्धः ॥ २४७ ॥

बन्धेर्धातोर्न्यस्य न्ध इत्यवयवस्य कर्मभावे ज्ञो वा भवति तत्सन्नियो-
योगे क्यस्य च लुक् ॥ बज्जइ । बन्धिज्जइ ॥ भविष्यति । बज्जिहिइ ।
बन्धिहिइ ॥

समनूपाद्बुधेः ॥ २४८ ॥

समनूपेभ्यः परस्य रुधेर्न्यस्य कर्मभावे ज्ञो वा भवति तत्सन्नियो-
योगे क्यस्य च लुक् ॥ संरुज्जइ । अणुरुज्जइ । उवरुज्जइ । पक्षे ।
संरुन्धिज्जइ । अणुरुन्धिज्जइ । उवरुन्धिज्जइ ॥ भविष्यति । संरुज्जि-
हिइ । संरुन्धिहिइ । इत्यादि ॥

गमादीनां द्वित्वम् ॥ २४९ ॥

गमादीनामन्यस्य कर्मभावे द्वित्वं वा भवति तत्सन्नियोगे क्यस्य च
लुक् ॥ गम् । गम्मइ । गमिज्जइ ॥ हस् । हस्सइ । हसिज्जइ ॥ भण् ।
भण्णइ । भणिज्जइ । लुप् । लुप्पइ । लुविज्जइ ॥ रुद-नमोर्वः [४.२२६]
इति कृतवकारादेशो रुदिरत्र पठ्यते । रुव् । रुव्वइ । रुविज्जइ ॥
लभ् । लब्भइ । लहिज्जइ ॥ कथ् । कथ्यइ । कहिज्जइ ॥ भुज् । भु-
ज्जइ ॥ भुज्जिज्जइ ॥ भविष्यति । गम्मिहिइ । गमिहिइ । इत्यादि ॥

ह-कृ-द-जामीरः ॥ २५० ॥

एषामन्यस्य ईर इत्यादेशो वा भवति तत्सन्नियोगे च क्यलुक् ॥
हीरइ हरिज्जइ । कीरइ करिज्जइ । तीरइ तरिज्जइ । जीरइ जरिज्जइ ॥

अर्जेर्विढप्पः ॥ २५१ ॥

अन्त्यस्येति निवृत्तम् । अर्जेर्विढप्प इत्यादेशो वा भवति तत्सन्नियोगे
क्यस्य च लुक् ॥ विढप्पइ । पक्षे । विढविज्जइ । अज्जिज्जइ ॥

१ A °रंतस्य. २ B °लस्याव°. ३ B वज्जोहिइ. ४ B रुधेः क°. ५ A °मंतस्य. ६ P भ-
ण्णए । भणिज्जए. ७ A °दित्त्र प°. B °दिरत्रोच्यते. ८ B रुविज्जइ. ९ B °क°. १० P °गे क्यलुक् च. B °गे क्यस्य च लुक्.

ज्ञो णव्व-णज्जौ ॥ २५२ ॥

जानातेः कर्मभावे णव्व णज्ज इत्यादेशौ वा भवतः तत्सन्नियोगे
क्यस्य च लुक् ॥ णव्वइ णज्जइ । पक्षे । जाणिज्जइ । मुणिज्जइ ॥
अ-ज्ञोर्णः [२.४२] इति णादेशे तु । णाइज्जइ ॥ नञ्पूर्वकस्य ।
अणाइज्जइ ॥

व्याहगेर्वाहिप्पः ॥ २५३ ॥

व्याहरतेः कर्मभावे वाहिप्प इत्यादेशो वा भवति तत्सन्नियोगे क्यस्य
च लुक् ॥ वाहिप्पइ । वाहरिज्जइ ॥

आरभेराढप्पः ॥ २५४ ॥

आढ्पूर्वस्य रभेः कर्मभावे आढप्प इत्यादेशो वा भवति क्यस्य च
लुक् ॥ आढप्पइ । पक्षे । आढवीअइ ॥

स्त्रिह-सिचोः सिप्पः ॥ २५५ ॥

अनयोः कर्मभावे सिप्प इत्यादेशो भवति क्यस्य च लुक् ॥ सिप्पइ ।
स्त्रिह्यते । सिच्यते वा ॥

ग्रहेर्घेप्पः ॥ २५६ ॥

ग्रहेः कर्मभावे घेप्प इत्यादेशो वा भवति क्यस्य च लुक् ॥ घेप्पइ ।
गिणिहज्जइ ॥

स्पृशेच्छिप्पः ॥ २५७ ॥

स्पृशतेः कर्मभावे छिप्पादेशो वा भवति क्यलुक् च ॥ छिप्पइ ।
छिविज्जइ ॥

१ A °पूर्वस्य. २ P B क्यलुक् च । ३ B छेह°. ४ A °शो वा भ°. ५ B गेणिह°.

केनाप्फुण्णादयः ॥ २५८ ॥

अप्फुण्णादयः शब्दा आक्रमिप्रभृतीनां धातूनां स्थाने केन सह वा निपात्यन्ते ॥ अप्फुण्णो । आक्रान्तः ॥ उक्कोसं । उत्कृष्टम् ॥ फुडं । स्पष्टम् ॥ वोलीणो । अतिक्रान्तः ॥ वोसँटो । विकसितः ॥ निसँटो । निपातितः ॥ लुगो । रुग्णः ॥ लिहको । नष्टः ॥ पम्हुटो । प्रमृष्टः प्रमुषितो वा ॥ विढँत्तं । अर्जितम् ॥ छित्तं । स्पृष्टम् ॥ निमिअं । स्थापितम् ॥ चक्खिअं । आस्वादितम् ॥ लुअं । लूनम् ॥ जढं । त्यक्तम् ॥ ज्झोसिअं । क्षिप्तम् ॥ निच्छूढं । उद्धत्तम् ॥ पल्हत्थं पँलोढं च । पर्यस्तम् ॥ हीसमणं । हेषितम् । इत्यादि ॥

धातवोर्थान्तरेपि ॥ २५९ ॥

उक्तादर्थादर्थान्तरेपि धातवो वर्तन्ते ॥ बलिः प्राणने पठितः खादनेपि वर्तते । बलइ । खादति प्राणनं करोति वा ॥ एवं कलिः संख्याने संज्ञानेपि । कलइ । जानाति संख्यानं करोति वा ॥ रिगिर्गतौ प्रवेशेपि ॥ रिगँइ । प्रविशति गच्छति वा ॥ कांक्षते-र्वम्फ आदेशः प्राकृते । वम्फइ । अस्यार्थः । ईच्छति खादति वा ॥ फक्कतेस्थक्क आदेशः । थक्कइ । नीचां गतिं करोति विलम्बयति वा ॥ विलप्पुपालंभ्योर्झञ्ज आदेशः । झञ्जइ । विलपेति उपालभते भाषते वा ॥ एवं पडिवालेई । प्रतीक्षते रक्षति वा ॥ केचित् कैश्चिदुपसर्गेर्नित्यम् । पहरइ । युध्यते ॥ संहरइ । संवृणोति ॥ अणुहुरइ । सदृशीभवति ॥ नीहरइ । पुरीषोत्सर्गं करोति ॥ विहरइ । क्रीडति ॥ आहरइ । खादति ॥ पडिहरइ । पुनः पूरयति ॥ परिहरइ । त्यजति ॥ उवहरइ । पूजयति ॥ वाहरइ । आवहयति ॥ पवसइ । देशान्तरं गच्छति ॥ उर्जुपइ । चटति ॥ उलुहइ । निःसरति ॥

१ A °नाऽप्फुण्णा°. २ B सह नि°. ३ A अफुण्णो. ४ B °सङ्को. ५ B °सुडो.
६ A वेढत्तं. ७ A लुअं. ८ A ज्झोसिअं. ९ P उद्धत्तं. १० B पँलोढं. ११ P रिगइ.
B रिगइ. १२ B पृच्छति. १३ B विढँव°. १४ A °पालंभे झञ्ज°. P °पालंभ्यो°. १५ A °पइ. १६ P B °वालइ. १७ A क्रीणाति. १८ P उच्चुप्पइ. १९ B °ति ॥
अथ शौरसेनी ॥ तो°.

तो दोनादौ शौरसेन्यामयुक्तस्य ॥ २६० ॥

शौरसेन्यां भाषायामनादावपदादौ वर्तमानस्य तकारस्य दकारो भवति न चेदसौ वर्णान्तरेण संयुक्तो भवति ॥ तदो पूरिद-पदिब्बेन मारुदिना मन्तिदो ॥ एतस्मात् । एदाहि । एदाओ ॥ अनादाविति किम् । तथा करेथ जधा तस्स राइणो अणुकम्पणीआ भोमि ॥ अयुक्तस्येति किम् । मत्तो । अय्यउत्तो । असंभाविद-सक्कारं । हला सउन्तले ॥

अधः कचित् ॥ २६१ ॥

वर्णान्तरस्याधोवर्तमानस्य तस्य शौरसेन्यां दो भवति । कचिल्लक्ष्यानुसारेण ॥ महन्दो । निच्चिन्दो । अन्देउरं ॥

वादेस्तावति^१ ॥ २६२ ॥

शौरसेन्यां तावच्छब्दे आदेस्तकारस्य दो वा भवति ॥ दाव । ताव ॥

ओं आमन्त्र्ये सौ वेनो नः ॥ २६३ ॥

शौरसेन्यामिनो नकारस्य आमन्त्र्ये सौ परे आकारो वा भवति ॥ भो कञ्चुइआ । सुहिआ । पक्षे । भो तवस्सि । भो मणस्सि ॥

मो वा ॥ २६४ ॥

शौरसेन्यामामन्त्र्ये सौ परे नकारस्य मो वा भवति ॥ भो रायं । भो विअयवम्मं । सुकम्मं । भयवं कुसुमाउह । भयवं तित्थं पवत्तेह । पक्षे । सयल-लोअ-अन्तेआरि भयर्व हुदवह ॥

भवद्भगवतोः ॥ २६५ ॥

आमन्त्र्य इति निवृत्तम् । शौरसेन्यामनयोः सौ परे नस्य मो भवति ॥ किं एत्थभवं हिदएण चिन्तेदि । एदु भवं । समणे भगवं महावीरे ॥

१ P °क्षेण मारुदिना म° . २ A अज्जउ° . ३ B °ति शौरसेन्यां ॥ ६२ ॥ ताव° .
४ A आमन्त्र्ये . ५ P भो सुहिआ . ६ A भयवं . ७ B भवम् . ८ P भयवं .

पज्जलिदो भयवं हुदासणो ॥ कचिदन्यत्रापि । मघवं पागसासणे ।
संपाइअवं सीसो । कयवं । करेमि काहं च ॥

न वा यो य्यः ॥ २६६ ॥

शौरसेन्यां र्यस्य स्थाने य्यो वा भवति ॥ अय्यउत्त पैय्याकुलीक-
दक्षि । सुय्यो । पक्षे । अज्जो । पज्जाउलो । कज्ज-परवसो ॥

थो^३ धः ॥ २६७ ॥

शौरसेन्यां थस्य धो वा भवति ॥ कधेदि कहेदि । णाधो णाहो ।
कधं कहं । राज-पधो राज-पहो ॥ अपदादावित्येव । थामं ।
थेओ ॥

इह-हचोर्हस्य ॥ २६८ ॥

इहशब्दसंबन्धिनो मध्यमस्येत्या-हचौ [३.१४३] इति विहितस्य
हचश्च हकारस्य शौरसेन्यां धो वा भवति ॥ इध । होध । परिच्चा-
यध ॥ पक्षे । इह । होह । परिच्चायह ॥

भुवो भः ॥ २६९ ॥

भवतेर्हकारस्य शौरसेन्यां भो वा भवति ॥ भोदि होदि । भुवदि
हुवदि । भवदि हवदि ॥

पूर्वस्य पुरवः ॥ २७० ॥

शौरसेन्यां पूर्वशब्दस्य पुरव इत्यादेशो वा भवति ॥ अपुरैवं नाडयं ।
अपुरैवागदं । पक्षे । अपुव्वं पदं । अपुव्वागदं ॥

क्त्व इर्य-दूणौ ॥ २७१ ॥

शौरसेन्यां क्त्वाप्रत्ययस्य इर्य दूण इत्यादेशौ वा भवतः ॥ भविय
भोदूण । हविर्य होदूण । पढिर्य पढिदूण । रमिर्य रन्दूण । पक्षे
भोत्ता । होत्ता । पढित्ता । रन्ता ॥

१ A °सो । संपादितवान् शिष्यः । क° । २ A अय्या° । ३ B थोवः शौरसेन्यां ॥ १७ ॥
थ° । ४ A °ति ॥ इह । इध । ५ A °रवयं ना° । ६ B °वादय° । ७ A °दं । अपुव्वागदं ।
८ P B °अ । ९ A °ण । मरिय । मरिदूण । र° । १० P रन्त्ता ।

कृ-गमो ङडुअः ॥ २७२ ॥

आभ्यां परस्य क्त्वाप्रत्ययस्य ङित् अङुअ इत्यादेशो वा भवति ॥
कैङुअ । गङुअ । पक्षे । करिय । करिदूण । गच्छिय । गच्छिदूण ॥

दिरिचेचोः ॥ २७३ ॥

त्यादीनामाद्यत्रयस्याद्यस्येचेचौ [३.१३९] इति विहितयोरिचेचोः
स्थाने दिर्भवति ॥ वेति निवृत्तम् । नेदि । देदि । भोदि । होदि ॥

अतो देश्च ॥ २७४ ॥

अकारात्परयोरिचेचोः स्थाने देश्चकाराद् दिश्च भवति ॥ अच्छदे ।
अच्छदि ॥ गच्छदे । गच्छदि ॥ रमदे । रमदि ॥ किज्जदे । किज्ज-
दि ॥ अत इति किम् । वसुआदि । नेदि । भोदि ॥

भविष्यति स्सिः ॥ २७५ ॥

शौरसेन्यां भविष्यदर्थे विहिते प्रत्यये परे स्तिर्भवति ॥ हिस्साहाम-
पवादः ॥ भविस्सिदि । करिस्सिदि । गच्छिस्सिदि ॥

अतो ङसेर्डादो-डादू ॥ २७६ ॥

अतः परस्य ङसेः शौरसेन्यां आदो आदु इत्यादेशौ ङितौ भवतः ॥
दूरादो ज्येव । दूरादु ॥

इदानीमो दाणिं ॥ २७७ ॥

शौरसेन्यामिदानीमः स्थाने दाणिमित्यादेशो भवति ॥ अनन्तरकर-
णीयं दाणिं आणवेदु अय्यो ॥ व्यत्ययात्प्राकृतेपि । अन्नं दाणिं बोहिं ॥

तस्मात्ताः ॥ २७८ ॥

शौरसेन्यां तस्माच्छब्दस्य ता इत्यादेशो भवति ॥ ता जाव पवि-
सामि । ता अलं एदिणा माणेण ॥

१ P °दुअ°. २ P °शो भ°. ३ P कदुअ । गङुअ. ४ A दे च°. ५ A °दि ।
रम°. ६ B नोदि. ७ B अकारात्प°. ८ A B आदू. ९ B माणेन.

मोन्त्याण्णो वेदेतोः ॥ २७९ ॥

शौरसेन्यामन्त्यान्मकारात्पर इदेतोः परयोर्णकारागमो वा भवति ॥
इकारे । जुत्तं णिंमं जुत्तमिणं । सरिसं णिंमं सरिसमिणं । एकारे ।
किं णेदं किमेदं । एवं णेदं एवमेदं ॥

एवार्थे व्येव ॥ २८० ॥

एवार्थे व्येव इति निपातः शौरसेन्यां प्रयोक्तव्यः ॥ मम व्येव वम्मण-
स्स । सो व्येव एसो ॥

हञ्जे चेट्याव्हाने ॥ २८१ ॥

शौरसेन्यां चेट्याव्हाने हञ्जे इति निपातः प्रयोक्तव्यः ॥ हञ्जे चटुं-
रिके ॥

हीमाणहे विस्मय-निर्वेदे ॥ २८२ ॥

शौरसेन्यां हीमाणहे इत्ययं निपातो विस्मये निर्वेदे च प्रयोक्तव्यः ॥
विस्मये ॥ हीमाणहे जीवन्त-वश्चा मे जणणी ॥ निर्वेदे । हीमाणहे
पलिस्सन्ता हगे एदेण निय-विधिणो दुब्बवसिदेण ॥

णं नन्वर्थे ॥ २८३ ॥

शौरसेन्यां नन्वर्थे णमिति निपातः प्रयोक्तव्यः ॥ णं अफलोदया । णं
अय्यमिस्सेहिं पुढमं व्येव आणत्तं । णं भवं मे अग्गदो चलदि ।
आर्षे वाक्यालंकारेपि दृश्यते । नमोत्थु णं । जया णं । तया णं ॥

अम्महे हर्षे ॥ २८४ ॥

शौरसेन्याम् अम्महे इति निपातो हर्षे प्रयोक्तव्यः ॥ अम्महे ए-
आए सुम्मिलाए सुपलिगढिदो भवं ॥

१ A °ति । जु° । २ B ङ्जु° । ३ A °मं । सरिसमिणं । ४ B °तः प्र° । ५ B चतु° ।
६ A °स्मयनि° । ७ P B दुब्बसि° । ८ B आणत्तं ।

हीही विदूषकस्य ॥ २८५ ॥

शौरसेन्यां हीही इति निपातो विदूषकाणां हर्षे द्योत्ये प्रयोक्तव्यः ॥
हीही-भो संपन्ना मणोरधा पिय-वयस्सस्स ॥

शेषं प्राकृतवत् ॥ २८६ ॥

शौरसेन्यामिह प्रकरणे यत्कार्यमुक्तं ततोऽन्यच्छौरसेन्यां प्राकृतवदेव
भवति ॥ दीर्घ-ह्रस्वौ मिथो वृत्तौ [१.४] इत्यारभ्य तो दोनादौ शौ-
रसेन्यामयुक्तस्य [४.२६०] एतस्मात्सूत्रात्प्राग् यानि सूत्राणि एषु
यान्युदाहरणानि तेषु मध्ये अमूनि तदवस्थान्येव शौरसेन्यां भवन्ति
अमूनि पुनरेवंविधानि भवन्तीति विभागः प्रतिसूत्रं स्वयमभ्यूह्य
दर्शनीयः ॥ यथा । अन्दावेदी । जुवदि-जणो । मणसिला । इत्यादि ॥

अत एत्सौ पुंसि मागध्याम् ॥ २८७ ॥

मागध्यां भाषायां सौ परे अकारस्य एकारो भवति पुंसि पुल्लिङ्गे ॥
एष मेषः । एशे मेशे ॥ एशे पुलिशे ॥ करोमि भदन्ते । करोमि
भन्ते ॥ अत इति किम् । णिही । कली । गिली ॥ पुंसीति किम् ।
जलं ॥ यदपि “पोराणमद्ध-मागह-भासा-निययं हवइ सुत्तम्” इत्या-
दिनार्षस्य अर्द्धमागधभाषानियतत्वमात्रायि वृद्धैस्तदपि प्रायोऽस्यैव
विधानान्न वक्ष्यमाणलक्षणस्य ॥ कयरे आगच्छइ ॥ से तारिसे
दुक्खसहे जिईन्दिए । इत्यादि ॥

र-सोर्ल-शौ ॥ २८८ ॥

मागध्यां रेफस्य दन्त्यसकारस्य च स्थाने यथासंख्यं लकारस्तालव्य-
शकारश्च भवति ॥ र ॥ नले । कले ॥ स । हंशे । शुदं । शोभणं ॥
उभयोः । शालशे । पुलिशे ॥

लहश-वश-नमिल-शुल-शिल-विअलिदं-मन्दाल-लारियदं-हि-युगे ।

वील-यिणे पक्खालदु मम शयलमवय्य-यम्बालं ॥

१ B °दि ॥ अथ मागधी ॥ २ A एतत्पुं. ३ B आका°. ४ B करोमि. ५ P भदन्ते.
६ P जिइन्दि°. ७ B °लिअ°. ८ B °वियं°. ९ A जंवालं.

स-षोः संयोगे सोग्रीष्मे ॥ २८९ ॥

मागध्यां सकारषकारयोः संयोगे वर्तमानयोः सो भवति ग्रीष्मशब्दे तु न भवति । ऊर्ध्वलोपाद्यपवादः ॥ स । पस्खलदि हर्स्ती । बुहस्पदी । मस्कली । विस्मये ॥ ष । शुस्क-दालुं । कस्टं । विस्लुं । शस्प-कवले । उस्मा । निस्फलं । धनुस्खण्डं ॥ अग्रीष्म इति किम् । गिम्ह-वाशले ॥

ट्ट-ष्ठयोस्तः ॥ २९० ॥

द्विरुक्तस्य टस्य षकाराक्रान्तस्य च ठकारस्य मागध्यां सकाराक्रान्तः टकारो भवति ॥ ट्ट । पस्टे । भस्टालिका । भस्टिणी ॥ छ । शुस्टु कदं । कोस्टागालं ॥

स्थ-र्थयोस्तः ॥ २९१ ॥

स्थ र्थ इत्येतयोः स्थाने मागध्यां सकाराक्रान्तः तो भवति ॥ स्थ । उवस्तिदे । शुस्तिदे ॥ र्थ । अस्त-वदी । शस्तवाहे ॥

ज-द्य-यां यः ॥ २९२ ॥

मागध्यां जद्ययां स्थाने यो भवति ॥ ज । याणदि । यणवदे । अय्युणे । द्युयणे । गय्यदि । गुण-वय्यिदे ॥ द्य । मय्यं । अय्य किल विख्याहले आगदे ॥ य । यादि । यधाशलूवं । याण-वत्तं । यदि ॥ यस्य यत्वविधानम् आदेर्यो जः [१.२४५] इति बाधनार्थम् ॥

न्य-ण्य-ज्ञ-ञ्जां ञ्जः ॥ २९३ ॥

मागध्यां न्य ण्य ज्ञ अ इत्येतेषां द्विरुक्तो ञो भवति ॥ न्य । अहि-मञ्जु-कुमाले । अञ्ज-दिशं । शामञ्ज-गुणे । कञ्जका-वैलणं ॥ ण्य । पुञ्जवर्न्ते । अवम्हञ्जं । पुञ्जाहं । पुञ्जं ॥ ज्ञ । पञ्जा-विशाले । शैवञ्जे । अञ्जञ्जा ॥ अ । अञ्जली । धणञ्जए । पञ्जले ॥

१ B °स्ती । म° । २ A उस्मा । ३ B टकारस्य । ४ B सुस्टु । ५ B °ति ॥ उ° । ६ B यधाश° । ७ A °लूवमया° । ८ B ञ्जो° । ९ A °मञ्जकु° । १० B °काचल° । ११ B °वन्तो । १२ A सव्व° । १३ A सव्वञ्जा । अज्ञ । अञ्जली ।

ब्रजो जः ॥ २९४ ॥

मागध्यां ब्रजेर्जकारस्य ङ्यो भवति । यापवादः ॥ वङ्गदि ॥

छस्य श्रोनादौ ॥ २९५ ॥

मागध्यामनादौ वर्तमानस्य छस्य तालव्यशकाराक्रान्तश्चो भवति ॥
गश्चै गश्च । उश्चलदि । पिश्चिले । पुश्चदि ॥ लाक्षणिकस्यापि ।
आपन्नवत्सर्लः । आवन्न-वश्चले ॥ तिर्यक् प्रेक्षते । तिरिच्छिं पेच्छइ ।
तिरिश्चि पेस्कदि ॥ अनादाविति किम् । छाले ॥

क्षस्य ङकः ॥ २९६ ॥

मागध्यामनादौ वर्तमानस्य क्षस्य ङको जिह्वामूलीयो भवति ॥ ङ-
के । लङ्केशे ॥ अनादावित्येव । खय-यलहला । क्षयजलधरा
इत्यर्थः ॥

स्कः प्रेक्षाचक्षोः ॥ २९७ ॥

मागध्यां प्रेक्षेराचक्षेश्च क्षस्य सकाराक्रान्तः को भवति ॥ जिह्वामू-
लीयापवादः ॥ पेस्कदि । आचस्कदि ॥

तिष्ठश्चिष्ठः ॥ २९८ ॥

मागध्यां स्थाधातोर्यस्तिष्ठ इत्यादेशस्तस्य चिष्ठं इत्यादेशो भवति ॥
चिष्ठदि ॥

अवर्णाद्वा डसो डाहः ॥ २९९ ॥

मागध्यामवर्णात्परस्य डसो डित् आह इत्यादेशो वा भवति ॥ हगे न
एलिशाह कम्माह काली । भगदत्त-शोणिदाह कुम्भे । पक्षे । भी-
मशेर्णैस्स पश्चादो हिण्डीअदि । हिडिम्बाए धडुक्कय-शोके ण
उवशमदि ॥

१ B ब्रजेर्जः. २ B जो. ३ B वजदि. ४ B २९५ ॥ अनादौ. ५ B °क्ष । उ°. ६ B °लः । आवन्नवच्छले । आ. ° ७ A तिरिश्चि. ८ B पेक्षदि. ९ A °स्यङ्कनि. १० A यङ्क. ११ B °कसे. १२ B °चक्ष्योः. १३ A °क्षिठः. १४ चिष्ठ°. १५ P ईदिशा°. १६ B भदन्त. १७ P °णदश. १८ P धुडु°.

आमो डाहँ वा ॥ ३०० ॥

मागध्यामवर्णात्परस्य आमोनुनासिकान्तो ङित् आहादेशो वा भवति ॥ श-यणाहँ सुहँ । पक्षे । नलिन्दाणं ॥ व्यत्ययात्प्राकृतेपि । ताहँ । तुम्हाहँ । अम्हाहँ । सरिआहँ । कम्माहँ ॥

अहं-वयमोहगे ॥ ३०१ ॥

मागध्यामहंवयमोः स्थाने हगे इत्यादेशो भवति ॥ हगे शकावदाल-तिस्त-णिवाशी धीवले । हगे शंपत्ता ॥

शेषं शौरसेनीवत् ॥ ३०२ ॥

मागध्यां यदुक्तं ततोऽन्यच्छौरसेनीवद् द्रष्टव्यम् ॥ तत्र तो दोनादौ शौरसेन्यामयुक्तस्य [४.२६०] ॥ पर्विशदु आयुत्ते शामि-पशादाय ॥ अधः क्वचित् [४.२६१] ॥ अले किं ऐशे मँहन्दे कलयले ॥ वादे-स्तावति [४.२६२] ॥ मालेध वा धलेध वा । अयं दाव शे आगमे ॥ आ आमञ्च्ये सौ वेनो नः [४.२६३] ॥ भो कञ्जुइआ ॥ मो वा [४.२६४] ॥ भो रीयं ॥ भवद्भगवतोः [४.२६५] ॥ एदु भवं शमणे भयवं महावीले । भयवं कँदन्ते ये अप्पणो प८कं उज्झिय पलस्स प३कं पमाणीकलेशि ॥ न वा र्यो य्यः [४.२६६] ॥ अँय्य एशे खु कुमाले मलयकेदू ॥ थो धः [४.२६७] ॥ अले कुम्भिला कधेहि ॥ इह-हचोर्हस्य [४.२६८] ॥ ओर्शलध अय्या ओशलध ॥ भुवोभः [४.२६९] ॥ भोदि ॥ पूर्वस्य पुरवः [४.२७०] ॥ अपूर्णवे ॥ क्त्व ईर्य-दूणौ [४.२७१] ॥ किं खु शोभणे बम्हणे शित्ति कलिय लब्बा पलिग्गहे दिण्णे ॥ कृ-गमो ङडुअः [४.२७२] ॥ कडुअँ । गडुअँ ॥ दिरिचेचोः [४.२७३] ॥ अमच्च-ल८कशं पिक्खिदुं इदो य्येव आग-

१ P B मुहं. २ A °तिथ्य. ३ B °वासी. ४ A °विसदु. ५ P आवत्ते. ६ A एसे. ७ B मँहंदे. ८ B °वाय । यदा. ९ A °मे ॥ आम. १० P लायं. ११ B भगवं. १२ B कयंते. १३ A पस्सं. १४ A अय्ये एसे खु. १५ B कञ्जु. १६ B उशालधअय्य । कुशं. १७ P अपुलवे. १८ P B इअ. १९ P °दु. २० P B पेक्खिदुं.

अदि ॥ अतोदेश्व [४.२७४] ॥ अले किं एशे म० ह० न्दे कलयले शु-
 णीअदे ॥ भविष्यति स्सिः [४.२७५] ॥ ता कहिं नु ग० दे लुहिलप्पिए
 भविस्सिदि ॥ अतो ऊसेर्ळादो-डादू [४.२७६] ॥ अहंपि भागुलाय-
 णादो मुदं पावेमि^१ ॥ इदानीमो दाणिं [४.२७७] ॥ शुणध दाणिं
 हगे शक्कावर्योल-तिस्तं-णिवाशी धीवले ॥ तस्मात्ताः [४.२७८] ॥
 ता याव पविशामि ॥ मोंत्याणो वेदेतोः [४.२७९] ॥ युत्तं णिमं ।
 शलिशं णिमं ॥ एवार्थे य्येव [४.२८०] ॥ मम य्येव ॥ हजे चेढ्या-
 व्हाने [४.२८१] ॥ हजे चट्ठुलिके ॥ हीमाणहे विस्मय-निर्वेदे
 [४.२८२] ॥ विस्मये । यथा उदात्तराघवे । राक्षसः । हीमाणहे जी-
 वन्त-वश्चा मे जणणी ॥ निर्वेदे ॥ यथा विक्रान्तभीमे । राक्षसः । ही-
 माणहे पलिस्सन्ता हगे एदेण निय-विधिणो दुँववशिदेण ॥ णं न-
 न्वर्थे [४.२८३] ॥ णं अवश्लोपशप्पणीया लायाणो ॥ अम्महे हर्षे
 [४.२८४] ॥ अम्महे एआए शुम्मिलाए शुपलिगढिदे भवं ॥ हीही
 विदूषकस्य [४.२८५] ॥ हीही संपंन्ना मे मणोलधा पियवयस्सस्स ॥
 शेषं प्राकृतवत् [४.२८६] ॥ मागंध्यामपि दीर्घ-ह्रस्वौ मिथो वृत्तौ
 [१.४] इत्यारभ्य तो दोनादौ शौरसेन्यामयुक्तस्य [४.२६०] इत्य-
 स्माप्राग् यानि सूत्राणि तेषु यान्युदाहरणानि सन्ति तेषु मध्ये अमूनि
 तदवस्थान्येव मागंध्याममूनि पुनरेवंविधानि भवन्तीति विभागः स्व-
 यमभ्यूह्य दर्शनीयः ॥

ज्ञो ज्ञः पैशाच्याम् ॥ ३०३ ॥

पैशाच्यां भाषायां ज्ञस्य स्थाने ङञो भवति ॥ पञ्चा । सञ्चा । सञ्च-
 ङञो । ङञानं^{१४} । विञ्चानं ॥

१ B महेंदे. २ P यदे. ३ B ०वेमि. ४ P ०वदाल. ५ A ०तित्थ. ६ P चट्ठुलिके.
 ७ A ०वविशेदे. ८ P ०लोकशप्प. ९ A ०सप्पिणी. १० A ०ज्ञा म. ११ B ०यः ॥
 अथ पैशाची ॥ ज्ञो. १२ B ०ति । स. १३ P ज्ञानं. १४ A ०नं ॥ रा.

राज्ञो वा चिञ् ॥ ३०४ ॥

पैशाच्यां राज्ञ इति शब्दे यो ज्ञकारस्तस्य चिञ् आदेशो वा भवति ॥
राचिञ्वा लपितं । रञ्वा लपितं । राचिञ्चो धनं । रञ्चो धनं । ज्ञ
इत्येव । राजा ॥

न्य-ण्योर्ञिः ॥ ३०५ ॥

पैशाच्यां न्यण्योः स्थाने ञ्चो भवति ॥ कञ्चका । अभिमञ्चू ।
पुञ्च-कम्मो । पुञ्चाहं ॥

णो नः ॥ ३०६ ॥

पैशाच्यां णकारस्य नो भवति ॥ गुन-गन-युत्तो । गुनेन ॥

तदोस्तः ॥ ३०७ ॥

पैशाच्यां तकारदकारयोस्तो भवति ॥ तस्य । भगवती । पञ्वती ।
सतं ॥ दस्य । मतन-परवसो । सतनं । तामोतरो । पतेसो । वतनकं ।
होतु । रमतु ॥ तकारस्यापि तकारविधानमादेशान्तरबाधनार्थम् ।
तेन पताका वेतिंसो इत्याद्यपि सिद्धं भवति ॥

लो लः ॥ ३०८ ॥

पैशाच्यां लकारस्य लङ्कारो भवति ॥ सीलं^{१३} । कुलं^{१३} । जलं^{१३} । सलिलं^{१४} ।
कर्मलं^{१३} ॥

श-षोः सः ॥ ३०९ ॥

पैशाच्यां शषोः सो भवति ॥ श । सोभति । सोभनं । ससी ।
सको । सङ्को ॥ ष । विसमो । किंसानो ॥ न कगचजादिषट्शम्य-
न्तसूत्रोक्तम् [४.३२४] इत्यस्य बाधकस्य बाधनार्थोऽयं योगः ॥

१ B चिञः. २ B चिञ. ३ B राया. ४ A °ण्योर्ञिः. ५ A पुञ्चाहं. ६ P जुत्तो.
B युत्तो. ७ B °स्तः पैशाच्यां ॥ ६ ॥ त. ° ८ A पञ्वती. ९ P °तु । तुमातो । तुमातु ।
ममातो । ममातु । त. ° १० P B वेतसो. ११ B °लः पैशाच्यां ॥ ७ ॥ ल. °. १२ A लो.
B लकारो. १३ °लं. १४ सलिलं. १५ P विसानो.

हृदये यस्य पः ॥ ३१० ॥

पैशाच्यां हृदयशब्दे यस्य पो भवति ॥ हितपकं । किंपि किंपि
हितपके अत्थं चिन्तयमानी ॥

टोस्तुर्वा ॥ ३११ ॥

पैशाच्यां टोः स्थाने तुर्वा भवति ॥ कुटुम्बकं । कुटुम्बकं ॥

क्त्वस्तूनः ॥ ३१२ ॥

पैशाच्यां क्त्वाप्रत्ययस्य स्थाने तून इत्यादेशो भवति ॥ गन्तून । र-
न्तून । हसितून । पठितून । कथितून ॥

द्धून-त्थूनौ द्वैः ॥ ३१३ ॥

पैशाच्यां ध्वा इत्यस्य स्थाने द्धून त्थून इत्यादेशौ भवतः । पूर्वस्या-
पवादः ॥ नद्धून । नत्थून । तद्धून । तत्थून ॥

र्य-स्ल-ष्टां रिय-सिन-सटाः कचित् ॥ ३१४ ॥

पैशाच्यां र्यस्लष्टां स्थाने यथासंख्यं रिय सिन सट इत्यादेशाः कचिद्
भवन्ति ॥ भार्या । भारिया ॥ स्नातम् । सिनातं ॥ कष्टम् । कसटं ॥
कचिदिति किम् । सुज्जो । सुनुसा । तिट्ठो ॥

क्यस्येय्यः ॥ ३१५ ॥

पैशाच्यां क्यप्रत्ययस्य इय्य इत्यादेशो भवति ॥ गिष्यते । दिष्यते ।
रमिष्यते । पठिष्यते ॥

कृगो ङीरः ॥ ३१६ ॥

पैशाच्यां कृगः परस्यै क्यस्य स्थाने ङीर इत्यादेशो भवति ॥ पुधुम-
तंसने सव्वस्स य्येव सम्मानं कीरते ॥

१ P पठितून. २ P द्धून. ३ B द्वैः ॥ १२ ॥ ध्वा. ४ P °सताः. ५ A B किम् ।
सुतु°. ६ P B पठिष्यते. ७ A °स्य स्था°.

यादृशादेर्दुस्तिः ॥ ३१७ ॥

पैशाच्यां यादृश इत्येवमादीनां दृ इत्यस्य स्थाने तिः इत्यादेशो भवति ॥ यातिसो । तातिसो । केतिसो । एतिसो । भवातिसो । अब्वातिसो । रुम्हातिसो । अम्हातिसो ॥

इचेचः ॥ ३१८ ॥

पैशाच्यामिचेचोः स्थाने तिरादेशो भवति ॥ वसुआति । भोति । नेति । तेति ॥

आत्तेश्व ॥ ३१९ ॥

पैशाच्यामकारात्परयोः इचेचोः स्थाने तेश्वकारात् तिश्चादेशो भवति ॥ लपते । लपति । अच्छते । अच्छति । गच्छते । गच्छति । रमते । रमति ॥ आदिति किम् । होति । नेति ॥

भविष्यत्येय्य एव ॥ ३२० ॥

पैशाच्यामिचेचोः स्थाने भविष्यति एय्य एव भवति न तु स्तिः ॥ तं तद्भूतं चितितं रब्बा का एसा हुवेय्य ॥

अतो ङसेर्डातो-डातु ॥ ३२१ ॥

पैशाच्यामकारात्परस्य ङसेर्डितौ आतो आतु इत्यादेशौ भवतः ॥ ताव च तीए दूरातो य्येव तिट्टो । तूरातु । तुमातो । तुमातु । ममातो । ममातु ॥

तदिदमोष्टा नेन स्त्रियां तु नाए ॥ ३२२ ॥

पैशाच्यां तदिदमोः स्थाने टाप्रत्ययेन सह नेन इत्यादेशो भवति । स्त्रीलिङ्गे तु नाए इत्यादेशो भवति ॥ तत्थ च नेनं कत-सिनानेन ॥ स्त्रियाम् । पूजितो च नाए पातग्ग-कुसुम-प्पतानेन ॥ टेति किम् । एवं चिन्तयन्तो गतो सो तीए समीपं ॥

१ P B तिरादे°. २ P °सो । ए°. ३ P °सो । अ°. ४ B ङम्हा°. Dhundhikā here reads तुम्हा°, in accordance with I. 246. ५ AB ते चका°. ६ P तद्भूत. ७ B व. ८ P तूरातो. ९ B दूरातु. १० P नेन । कतसिन । नेन. ११ A चिचय°. १२ A तीए. १३ B समीवे.

शेषं शौरसेनीवत् ॥ ३२३ ॥

पैशाच्यां यदुक्तं ततोऽन्यच्छेषं पैशाच्यां शौरसेनीवद् भवति ॥ अध
ससरीरो भगव मकर^१-धजो । एत्थ परिभ्रमन्तो हुवेय्य । एवंविधाए
भगवतीए कथं तापस-वेस-गहनं कतं ॥ एतिसं अतिट्ट-पुरवं महा-
धनं तद्धून । भगवं यदि^२ मं वरं पयच्छसिं राजं च दाव लोके । तावं
च तीए दूरातोय्येव तिट्ठो सो आगच्छमानो राजा ॥

न क-ग-च-जादि-षट्-शम्यन्त-सूत्रोक्तम् ॥ ३२४ ॥

पैशाच्यां क-ग-च-ज-त-द-प-य-वां प्रायोलुक् [१.१७७] इत्यारभ्य
षट्-शमी-शाव-सुधा-सप्तपर्णेष्वादेश^३छः [१.२६५] इति यावद्यानि
सूत्राणि तैर्यदुक्तं कार्यं तन्न भवति ॥ मकरकेतू । सगर-पुत्त-वचनं ।
विजयसेनेन लपितं । मृतनं । पापं । आयुधं । तेवरो ॥ एवमन्यसूत्रा-
णामप्युदाहरणानि द्रष्टव्यानि ॥

चूलिका-पैशाचिके तृतीय-तुर्ययोराद्य-द्वितीयौ ॥ ३२५ ॥

चूलिकापैशाचिके वर्गाणां तृतीयतुर्ययोः स्थाने यथासंख्यमाद्यद्विती-
यौ भवतः ॥ नगरम् । नकरं ॥ मार्गणः । मक्कनो ॥ गिरि-तटम् ।
किरि-तटं ॥ मेवः । मेखो ॥ व्याघ्रः । वक्खो ॥ घर्मः । खम्मो ॥
राजा । राज्ञो ॥ जर्जरम् । चच्चरं ॥ जीमूतः । चीमूतो ॥ निर्झरः ।
निच्छरो ॥ झर्झरः । छच्छरो ॥ तडागम् । तटाकं ॥ मण्डलम् । म-
ण्डलं ॥ डमरुकः । टमरुको ॥ गाढम् । काठं ॥ षण्ढः । सण्ठो ॥
ढक्का । ठक्का ॥ मदनः । मतनो ॥ कन्दर्पः । कन्तप्पो ॥ दामोदरः ।
तामोतरो ॥ मधुरम् । मथुरं ॥ बान्धवः । पन्धवो ॥ धूली । थूली ॥
बालकः । पालको ॥ रभसः । रक्कसो ॥ रम्भा । रम्फा ॥ भगवती ।
फकवती ॥ नियोजितम् । नियोचितं ॥ क्वचिह्लाक्षणिकस्यापि । पडिमा
इत्यस्य स्थाने पटिमा । दाढा इत्यस्य स्थाने ताठा ॥

१ P रद्धजो. B रध्वजो. २ P तयून. ३ P यति. ४ P यच्छसे. B यत्थसे.
५ B रायं. ६ P लोके. ७ B व ती. ८ P तूरा. ९ B अग. १० B रावा ॥ अथ चूलिका-
पैशाची ॥ न. ११ B क्ष. १२ A पतनं. १३ A चूलिका. १४ A मार्गनग. १५ B रावा.
१६ A छच्छरो. १७ B तडागं. १८ B पन्धवो. १९ A सो. भग. २० B पडिमा.

रस्य लो वा ॥ ३२६ ॥

चूलिकापैशाचिके रस्य स्थाने लो वा भवति ॥

पनमथ पनर्य^१-पकुपित-गोली-चलन^२ग-लग्ग-पति-बिम्बं ।

तससु नख-तप्पनेसुं एकातस-तनु-थैलं लुं^३दं ॥

नच्चन्तस्सं य लीला-पातुक्खेवेन कम्पिता वसु^४र्या ।

उच्छल्लन्ति समुदा सइला निपतन्ति तं हलं नमथ ॥

नादि-युज्योरन्येषाम् ॥ ३२७ ॥

चूलिकापैशाचिकेपि अन्येषामाचार्याणां मतेन तृतीयतुर्ययोरादौ वर्त-
मानयोर्युजिधातौ च आद्यद्वितीयौ न भवतः ॥ गतिः । गती ॥ घर्मः ।
घम्मो ॥ जीमूतः । जीमूतो ॥ झर्झरः । झच्छरो ॥ डमरुकः । डम-
रुको ॥ ढक्का । ढर्का ॥ दामोदरः । दामोतरो ॥ बालकः । बालको ॥
भगवती । भँकवती ॥ नियोजितम् । नियोजितं ॥

शेषं प्राग्वत् ॥ ३२८ ॥

चूलिकापैशाचिके तृतीयतुर्ययोरित्यादि यदुक्तं ततोऽन्यच्छेषं प्राक्तनं-
पैशाचिकवद् भवति ॥ नकरं । मक्क^५नो । अनयोर्नो नत्वं न भवति ॥
णस्य च नत्वं स्यात् । एवमन्यदपि^६ ॥

स्वराणां स्वराः प्रायोपभ्रंशे ॥ ३२९ ॥

अपभ्रंशे स्वराणां स्थाने प्रायः स्वरा भवन्ति ॥ कञ्जु । काञ्च ॥ वेण ।
वीण^७ ॥ बाह । बाहा । बाहु ॥ पट्टि । पिट्टि । पुट्टि ॥ तणु । तिणु ।
तृणु ॥ सुकिदु । सुकि^८ओ । सुकृदु ॥ किन्नओ । किलिन्नओ ॥ लिह ।
लीह । लेह ॥ गउरि । गोरि ॥ प्रायोपग्रहणाद्यस्यापभ्रंशे विशेषो वक्ष्यते
तस्यापि कचित्प्राकृतवत् शौरसेनीवच कार्यं भवति ॥

१ B °यप्पकु°. २ B °नग्गपइवि°. ३ P थलं. ४ B लुं. ५ B °तस्य. ६ B वसुधा.
७ B उच्छल्लन्ति. ८ A °का । दामोतरो. ९ B दामोदरो. १० B भगवती. ११ A नियोजितं.
१२ A °क्तं पै°. १३ B मक्करो. १४ B °वं च न. १५ B तु. १६ B °पि ॥ अथ
अपभ्रंशभाषा ॥ स्वरा°. १७ A वीणा. १८ A सुकिउ. १९ B वक्ष्यति.

स्यादौ दीर्घ-ह्रस्वौ ॥ ३३० ॥

अपभ्रंशे नाम्नोऽयस्वरस्य दीर्घह्रस्वौ स्यादौ प्रायो भवतः ॥ सौ ॥

ढोला सामला धण चम्पा-वण्णी ।

ण्णइ सुवण्ण-रेह कस-वट्टइ दिण्णी ॥

आमज्जे ।

ढोला मइं तुहुं वारिया मा कुरु दीहा माणु ।

निदए गमिही रत्तडी दडवड होइ विहाणु ॥

स्त्रियाम् ॥

विट्ठीए मइ भणिय तुहुं मा करु वड्डी दिट्ठि !

पुत्ति सकण्णी भल्लि जिर्व मारइ हिअइ पइट्ठि ॥

जसि ॥

एइ ति घोडा एह थलि एइ ति निसिआ खग्ग ।

एत्थु मुणीसिम जाणीअइ जो नवि वालइ वग्ग ॥

एवं विभक्त्यन्तरेष्वप्युदाहार्यम् ॥

स्यमोरस्योत् ॥ ३३१ ॥

अपभ्रंशे अकारस्य स्यमोः परयोः उकारो भवति ॥

दहमुहुं भुवण-भयंकरु तोसिअ-संकरु णिग्गउ रंहे-वरि चडिअउ ।

चउमुहुं छंमुहुं शाइवि एकहिं लाइवि णावइ दइवे घडिअउ ॥

सौ पुंस्योद्वा ॥ ३३२ ॥

अपभ्रंशे पुल्लिङ्गे वर्तमानस्य नाम्नोकारस्य सौ परे ओकारो वा भवति ॥

अगलिअ-नेह-निवट्ठाहं जोअण-लक्खुवि जाँउ ।

वरिस-सएणवि जो मिलइ सहि सोक्खहं सो ठाँउ ॥

पुंसीति किम् ।

१ P नाइ. २ P मइं. B मइ. ३ P B वारियो. ४ B करु. ५ P तुहुं. B तुहुं.
६ B वंकिदिट्ठी. ७ B °कण्णिम°. ८ A लिम्ब. B जिम. ९ A हिअय. B हीअइ.
१० B एत्थ. ११ P जाणिअइ. १२ B °ह. १३ B रहेवडिं च°. १४ A B °रो म°. १५ A जाओ. १६ B ट्ठाउ. A ठाओ.

अङ्गहिं अङ्गु न मिलिउ हलिं अहैरें अहरु न पत्तु ।
पिअ जोअन्तिहे मुह-कमलु एम्बइ सुरउ समत्तु ॥

एट्टि ॥ ३३३ ॥

अपभ्रंशे अकारस्य टायामेकारो भवति ॥
जे महु दिण्णा दिअहडा दइएँ पवसन्तेण ।
तार्णं गणन्तिँए अङ्गुलिउ जज्जरिआउ नहेण ॥

डिनेच्च ॥ ३३४ ॥

अपभ्रंशे अकारस्य डिना सह इकार एकारश्च भवतः ॥
सायरु उँपरि तणु धरइ तलि घल्लइ रयणाइं ।
सामि सुभिच्चुवि परिहरइ सम्माणेइ खलाइं ॥
तले घल्लइ ॥

भिस्येद्वा ॥ ३३५ ॥

अपभ्रंशे अकारस्य भिसि परे एकारो वा भवति ॥
गुणहिं न संपई कित्ति परं फल लिहिआ भुजन्ति ।
केसरि न लहइ बोड्डिअवि गय लक्खेहिं वेप्पन्ति ॥

डसेहेँहुँ ॥ ३३६ ॥

अस्येति पञ्चम्यन्तं विपरिणम्यते । अपभ्रंशे अकारात्परस्य डसेहेँहुँ
इत्यादेशौ भवतः ॥

वच्छहे गुँहइ फलइं जणु कडु-पल्लव वज्जेइ ॥

तोवि महहुमु सुअणु जिवँ ते उच्छँङ्गि धरेइं ॥

वच्छहुँ गुँहइ ॥

१ P मिलिअउ. २ A हले. ३ B अहरे. ४ A दिन्ना. ५ A B दइए. ६ B तार्ण.
७ A गणन्तिअ. ८ A भवति. ९ B सायर. १० B उपरि. ११ B °रो भ°. १२ B गुणेहिं.
१३ P संपय. १४ B परं. १५ A °हँहुँ. १६ A °हँहुँ. १७ B °शौ वा भ°. १८ A गुन्हइ.
१९ A B बिम्ब. २० P उच्छहे. २१ B वच्छहुँ.

भ्यसो हुं ॥ ३३७ ॥

अपभ्रंशे अकारात्परस्य भ्यसः पञ्चमीबहुवचनस्य हुं इत्यादेशो भवति ॥

दूरुड्डाणें पडिउ खलु अप्पणु जणु मारेइ ।

जिहं गिरि-सिद्धहुं पडिअ सिल अन्नवि चूरु करेइ ॥

डसः सु-हो-स्सवः ॥ ३३८ ॥

अपभ्रंशे अकारात्परस्य डसः स्थाने सु हो स्सु इति त्रय आदेशा भवन्ति ॥

जो गुण गोवइ अप्पणा पर्येडा करइ परस्सु ।

तसु हउं कलि-जुगि दुल्लहहो बलि किज्जउं सुअणस्सु ॥

आमो हं ॥ ३३९ ॥

अपभ्रंशे अकारात्परस्यामो हमित्यादेशो भवति ॥

तणहं तइज्जी भङ्गि नवि तँ अवड-यडि वसन्ति ।

अह जणु लँगिगवि उत्तरइ अह र्हं सइं मज्जन्ति ॥

हुं चेदुंद्दाम् ॥ ३४० ॥

अपभ्रंशे इकारोकाराभ्यां परस्यामो हुं हं चादेशौ भवतः ॥

दइवु घडावइ वणि तरुहुं सँउणिहं पक्क फलाइं ।

सो वरि सुक्खु पइट्ठ णवि कण्णाहिं खल-वयणाइं ॥

प्रायोधिकारात् कचित्सुपोपि हुं ।

धवलु विसूरइ सामिअहो^{१२} गरुआ भँरु^{१३} पिक्खेवि ।

हँउं किं न जुत्तउ दुहुं दिसिहिं खण्डइं दोण्णि करेवि ॥

१ B मारइ. २ P जिहं. B जिहिं. ३ B अन्नवि. ४ A पइडा. ५ B °लियुगि.
६ B ते. ७ B भग्गिगवि. ८ B सहि. ९ B वेदु°. १० B वादे°. ११ B सणिहं.
१२ B °होमिअहोग°. १३ B मरपेक्खे°. १४ B हुं कि.

डसि-भ्यस्-डीनां हे-हुं-हयः ॥ ३४१ ॥

अपभ्रंशे इदु-भ्यां परेषां डसि भ्यस् ङि इत्येतेषां यथासंख्यं हे हुं हि इत्येते त्रय आदेशा भवन्ति ॥ डसेर्हे ।

गिरिहे सिलायलु तरुहे फलु घेप्पइ नीसावँन्नु ।

घरु भेल्लेप्पिणु माणुसहं तोवि न रुच्चइ रँन्नु ॥

भ्यसो हुं ।

तरुहुंवि वकलु फलु मुणिवि परिहणु असणु लहन्ति ।

सामिहुं एत्तिउ अगल्लेउं आयरु भिच्चु गृहन्ति ॥

डेर्हि । अह विरल-पहाउ जि कलिहि धम्मु ॥

आटो णानुस्वारौ ॥ ३४२ ॥

अपभ्रंशे अकारात्परस्य टावचनस्य णानुस्वारावादेशौ भवतः ॥ दइएं पवसन्तेण ॥

एँ चेदुतः ॥ ३४३ ॥

अपभ्रंशे इकारोकाराभ्यां परस्य टावचनस्य एँ चकारात् णानुस्वारौ च भवन्ति ॥ एँ ।

अगिगएँ उण्हउ होइ जगु वाँएँ सीअलु तेवँ ।

जो पुणुँ अगिग सीअला तसु उण्हत्तणु केवँ ॥

णानुस्वारौ ।

विप्पिअ-आरउ जइवि पिउ तोवि तं आणहिँ अजुँ ।

अगिगण दड्ढा जइवि घरु तो तें अगिग कज्जु ॥

एवमुकारादप्युदाहार्याः ॥

१ A B °साम्बन्नु. २ B मेलप्पिणु. ३ B रण्णु. ४ P B °लउ. ५ B °शौ वा भ°. ६ B एँ. ७ A वाउएँ. ८ A B तेम्ब. ९ B पुण. १० A B केम्ब. ११ A आणहिँ. १२ B अज्जु.

स्यम्-जस्-शसां लुक् ॥ ३४४ ॥

अपभ्रंशे सि अम् जस् शस् इत्येतेषां लोपो भवति ॥ एइ ति^१ घोडा
एह थलि । इत्यादि । अत्र स्यम्जसां लोपः ॥

जि^३व जि^३व वंकिम लोअणहं णि^३रु साम^३लि सिक्खेइ ।

ति^३व ति^३व वम्महु निअय-सर^३ह खर-पथरि तिक्खेइ ॥

अत्र स्यम्जसां लोपः ॥

षष्ठ्याः ॥ ३४५ ॥

अपभ्रंशे षष्ठ्या विभक्त्याः प्रायो लुग् भवति ॥

संगर-सर^३हिं जु वणि^३अइ देक्खु अम्हारा कन्तु ।

अइमत्तहं चत्त^३ङ्कुसहं गय कुम्भ^३इं दारन्तु ॥

पृथग्योगो लक्ष्यानुसारार्थः ॥

आमन्त्रये जसो होः ॥ ३४६ ॥

अपभ्रंशे आमन्त्रये^३र्धे वर्तमानान्नाम्रः परस्य जसो हो इत्यादेशो भ-
वति । लोपापवादः ॥

तरुणहो तरुणिहो मुणिउ^३ म^३इं करहु^३ म^३ अप्पहो घाउ ॥

भिस्सु^३पोहिं ॥ ३४७ ॥

अपभ्रंशे भिस्सुपोः स्थाने हिं इत्यादेशो भवति ॥ गु^३णहिं न संपइ
कित्ति पर ॥ सुप् । भाईरहि जि^३व भारइ मग्गेहिं तिहिंवि पयट्टइ ॥

स्त्रियां जस्-शसोरुदोत् ॥ ३४८ ॥

अपभ्रंशे स्त्रियां वर्तमानान्नाम्रः परस्य जसः शसश्च प्रत्येकमुदोतावा-
देशौ भवतः । लोपापवादौ ॥ जसः । अंगुलि^३उं जजरियाओ नहेण ॥
शसः । सुन्दर-सव्वङ्गा^३उं विलासिणीओ पेच्छन्ताण ॥ वचनभेदान्न
यथासंख्यम् ॥

१ B ते. २ A B जिम्बजिम्ब. ३ A निरु. ४ B सामलि. ५ A B तिम्वतिम्ब.
६ B सर. ७ P °भक्तेः. ८ P सआहि. ९ A वन्नि°. १० A कुंमइ. B कुंभय.
११ P B मइं. १२ B मप्पहो. १३ A °पोहिं. १४ B गुणेहिं. १५ A B जिम्ब.
१६ P °वादः. १७ B °लीठ. १८ P B °रिआठ. १९ P B °गाओ. २० P °णीठ.

ट ए ॥ ३४९ ॥

अपभ्रंशे स्त्रियां वर्तमानान्नाम्नः परस्याष्टायाः स्थाने ए इत्यादेशो भवति ॥

निअ-मुह-करहिंवि मुद्ध कॅर अन्धारइ पडिपेक्खइ ।

ससिं-मण्डल-चन्दिमए पुणु काइं न दूरे देक्खइ ॥

जहिं मरगयि-कन्तिए संवलिअं ॥

डस्-डस्योहे ॥ ३५० ॥

अपभ्रंशे स्त्रियां वर्तमानान्नाम्नः परयोर्डस् डसि इत्येतयोर्हे इत्यादेशो भवति ॥ डसः ।

तुच्छ-मइझहे तुच्छ-जम्पिरहे ।

तुच्छच्छ-रोमावलिहे तुच्छ-राय तुच्छयर-हासहे ।

पिय-वयणु अलहन्तिअहे तुच्छकाय-वम्मह-निवासहे ॥

अन्नु जु तुच्छउं तहे धणहे तं अक्खण्ह न जाइ ।

कटरि थणंतरु मुद्धडहे जें मणु विच्चि णै माइ ॥

डसेः ।

फोडेन्ति जे हिर्यडउं अप्पणउं ताहं पराई कवण धणं ।

रक्खेज्जहु लोअहो अप्पणा बालहे जाया विसम थणं ॥

भ्यसामोहुः ॥ ३५१ ॥

अपभ्रंशे स्त्रियां वर्तमानान्नाम्नः परस्य भ्यस आमश्च हु इत्यादेशो भवति ॥

भल्ला हुआ जु मारिआ बहिणि महारा कन्तु ।

लज्जेज्जं तु वयसिअहु जइ भग्गा घरु एन्तु ॥

वयस्याभ्यो वयास्यानां वेत्यर्थः ॥

१ A °रस्याष्टायाः. २ B मुकरहिं. ३ B मुद्ध. A मुद्. ४ P किर. ५ A दूरें. B दूरे.
६ B °गयं कति°. ७ B °हंदिअ°. ८ B धणहे. ९ P णउं. १० A B घणं.
११ B मुद्धडहे. १२ A जे. B जं. १३ P B न माइ. १४ B फोडेन्ति. १५ A जि. १६ B
हिअ°. १७ A घण. B घण. P घण ॥ भ्यसा°. १८ P तरुणहो. १९ B धण. २० A चेस°. २१

डेहिं^१ ॥ ३५२ ॥

अपभ्रंशे स्त्रियां वर्तमानान्नाम्नः परस्य डेः सप्तम्येकवचनस्य हि^२
इत्यादेशो भवति ॥

वायसु उड्वावन्तिअए पिउ दिट्टउ सहसँत्ति ।

अद्धा वलया महिहिं^३ गय अद्धा फुट्ट तडँत्ति ॥

क्लीवे जस्-शसोरिं^४ ॥ ३५३ ॥

अपभ्रंशे क्लीवे वर्तमानान्नाम्नः परयोर्जस्-शसोः इं इत्यादेशो भवति ॥

कमलइं मेल्लवि अलि-उलइं करि-गण्डाइं महन्ति ।

असुलहमेच्छण जाहं भलि ते णवि दूरं गणन्ति ॥

कान्तस्यात उं स्यमोः ॥ ३५४ ॥

अपभ्रंशे क्लीवे वर्तमानस्य ककारान्तस्य नाम्नो योकारस्तस्य स्यमोः

परयोः उं इत्यादेशो भवति ॥ अन्नु जु तुच्छउं तहे धणहे ॥

भग्गउं देखिखंवि निअय बँलु बलु पँसरिअउं परस्सु ।

उम्मिल्लइ ससि-रेहँ^५ जिवं करि करवालुं पियस्सुं ॥

सर्वादेर्डसेहीं^६ ॥ ३५५ ॥

अपभ्रंशे सर्वादेरकारान्तात्परस्य डसेहीं इत्यादेशो भवति ॥ जहां

होन्तँउ आगदो । तहां होन्तँउ आगदो । कहां होन्तँउ आगदो ॥

किमो डिहे^७ वा ॥ ३५६ ॥

अपभ्रंशे किमोर्कारान्तात्परस्य डसेडिहे^८ इत्यादेशो वा भवति ॥

जइ तहो तुट्टउ नेहडा मइं सँहुं नवि तिल-तारिं^९ ।

तं किहे^{१०} वेड्ढेहिं^{११} लोअणेहिं^{१२} जोइज्जउं सय-वारिं^{१३} ॥

१ A डेहिं. २ A हिं. ३ B °सन्ति. ४ A महिहिं. ५ B तड्ढन्ति. ६ B °रिं ॥ ५३ ॥
की°. ७ B °मेत्थण. ८ B दूरे. ९ B देखिखंवि. १० B बलुप°. ११ B पस्सरिउं परस्सु ।
१२ A °हसिखिं १३ A B जिम्ब. १४ B °वाल. १५ B °यस्स. १६ B होतउ.
१७ B डिहे. १८ B °काराव°. १९ B °देशा वा भवन्ति. २० A सहु. B सह.
२१ P तार. २२ B किहि. २३ P वेड्ढेहिं. २४ B °अणिहिं. २५ P वार.

डेहिं ॥ ३५७ ॥

अपभ्रंशे सर्वादेरकारान्तात्परस्य डेः सप्तम्येकवचनस्य हिं इत्यादेशो भवति ॥

जहिं कपिजइ सरिणें सरु छिजइ खगिणें खग्गु ।
ताहिं तेहइ भड-घड-निवहि कन्तु पयासइ मग्गु ॥
एकहिं अक्खिहिं सावणु अन्नहिं भद्वउं ।
माहउं महिअल-सत्थरि गण्ड-त्थले सरउं ॥
अङ्गिहिं गिम्ह सुहर्छी-तिल-वैणि मग्गसिरु ।
तहे मुद्धहे मुह-पङ्कइ आवासिउं सिसिरु ॥
हिअडा फुट्ठि तडत्ति करि कालक्खेवें काइं ।
देक्खउं हय-विहि कहिं ठवइ पइं विणुं दुक्ख-सयाइं ॥

यत्तत्किंभ्यो डसो डामुर्न वा ॥ ३५८ ॥

अपभ्रंशे यत्तत्किम् इत्येतेभ्योकारान्तेभ्यः परस्य डसो डामु इत्यादेशो वा भवति ॥

कन्तु महारउ हलि सहिए निच्छइं रूसइ जासु ।
अत्थिहिं सत्थिहिं हत्थिहिंवि ठाउवि फेडइं तासु ॥
जीविउ कासु न वल्लहउं धणु पुणु कासु न इट्ठु ।
दोणिणेंवि अवसरें-निवडिआइं तिण-सैम गणइं विसिट्ठु ॥

स्त्रियां डहे ॥ ३५९ ॥

अपभ्रंशे स्त्रीलिङ्गे वर्तमानेभ्यो यत्तत्किंभ्यः परस्य डसो डहे इत्यादेशो वा भवति ॥ जहे केरउ । तहे केरउं । कहे केरउ ॥

१ B °काराव°. २ P सरें. B सरेण. ३ P खगें. B खगेण. ४ P निवहि.
५ A अक्खिहिं. ६ B °ओ. ७ P अङ्गहि गिम्हु. ८ B सुहत्थीति°. ९ B वहिणि. १० P तहि.
११ B मुद्धसु. १२ A तडत्ति. १३ B °क्खेवें. १४ B देक्खं ह. १५ B विट्ठुण्णस.
१६ B तिच्छपुं. १७ P अत्थ°. B अत्थे°. १८ P सत्थ°. B सत्थे°. १९ P हत्थ°. B हत्थे°. २० B °डइ. २१ B पुण. २२ B दोलिनि. २३ B °सरि. २४ A °रवडिआइं.
२५ P °डिअइ. २६ P सवें. २७ B गणइ. २८ A स्त्रियां व°. २९ B °उ ॥ य°.

यत्तदः स्यमोर्ध्वं त्रं ॥ ३६० ॥

अपभ्रंशे यत्तदोः स्थाने स्यमोः परयोर्ध्वासंख्यं ध्रुं त्रं इत्यादेशौ वा भवतः ॥

प्रङ्गणि चिट्टदि नाहु ध्रुं त्रं रणि करदि न भ्रन्ति ॥

पक्षे । तं बोलिअइ जु निव्वहइ ॥

इदम इमुः क्लीवे ॥ ३६१ ॥

अपभ्रंशे नपुंसकलिङ्गे वर्तमानस्येदमः स्यमोः परयोः इमु इत्यादेशो भवति ॥ इमु कुलु तुह तणउं । इमु कुलु देक्खु ॥

एतदः स्त्री-पुं-क्लीवे एह एहो एहु ॥ ३६२ ॥

अपभ्रंशे स्त्रियां पुंसि नपुंसके वर्तमानस्यैतदः स्थाने स्यमोः परयोर्ध्वासंख्यम् एह एहो एहु इत्यादेशा भवन्ति ॥

एह कुमारी एहो नरु एहु मणोरह-ठाणुं ।

एहउं वढ चिन्तन्ताहं पच्छइ होइ विहाणुं ॥

एइर्जस्-शसोः ॥ ३६३ ॥

अपभ्रंशे एतदो जस्-शसोः परयोः एइ इत्यादेशो भवति ॥ एइ तिं घोडा एह थलि ॥ एइ पेच्छ ॥

अदस ओइ ॥ ३६४ ॥

अपभ्रंशे अदसः स्थाने जस्-शसोः परयोः ओइ इत्यादेशो भवति ॥

जइ पुच्छह घर वड्डांइ तो वड्डा घर ओइ ।

विहलिअ-जण-अब्भुद्धरणु कन्तु कुडीरइ जोइ ॥

अमूनि वर्तन्ते पृच्छ वा ॥

१ B नाहु. २ B भ्रंशि. ३ B बोलिअइ. ४ P के च व°. ५ B इति त्रय आदे°. ६ B ठार. ७ B विहाण. ८ B ते. ९ B ओइसा°. १० B वड्डाइ. ११ B घरं.

इदम आयः ॥ ३६५ ॥

अपभ्रंशे इदमशब्दस्य स्यादौ आय इत्यादेशो भवति ॥
 आयइं लोअहो लोअणइं जाई सरइं न भन्ति ।
 अपिण दिट्ठइं मउलिअहिं पिणं दिट्ठइं विहसन्ति ॥
 सोसउ म सोसउ चिअ उअही वडवानलस्स किं तेण ।
 जं जलइ जले जलणो आएणवि किं न पज्जत्तं ॥
 आयहो दड्ढुं-कलेवरहो जं वाहिउं तं सारु ।
 जइ उट्ठम्भइ तो कुहइ अह उज्झइ तो छारु ॥

सर्वस्य साहो वा ॥ ३६६ ॥

अपभ्रंशे सर्वशब्दस्य साह इत्यादेशो वा भवति ॥
 साहुवि लोउं तडप्फडइ वडुत्तणहो तंणेण ।
 वडुप्पणु परिपोविअइ हत्थिं^३ मोक्कलडेण ॥
 पक्षे । सन्वुवि ॥

किमः काँइ-कवणौ वा ॥ ३६७ ॥

अपभ्रंशे किमः स्थाने काँइ कवण इत्यादेशौ वा भवतः ॥
 जइ न सु आवइ दूइ धेरु काँइ अहो-मुहु तुज्झु ।
 वयणुं जु खण्डइ तउ सहि एसो पिउ होइ न मज्झु ॥
 काँइ न दूरे देक्खइ ॥

फोडिन्ति जे हिअडउं अप्पणउं ताहं पराँइ कवण धेण ।
 रक्खेज्जहु लोअहो अप्पणा बालहे जाया विसम थण ॥

१ B °ब्दस्यादौ. २ B दिट्ठइं. ३ B पिअ. ४ B दट्ठ. ५ P कडेव°. ६ B °हिउं.
 ७ B ओटम्भ°. ८ B च्छारु. ९ B लोओ. १० B °होत्तणेण. ११ A वडुत्तणु. B वडुप्पण.
 १२ B °पावीअ°. १३ P हत्थे. B हत्थे. १४ P काँइ. १५ A धर. १६ B मुह तुज्झ.
 १७ B वयणउज्जुलं°. १८ B देक्खइ. १९ P फोडेन्ति. B फोडंति. P and B write
 रक्खेज्जहु° as the first and फोडेन्ति° as the second half. २० A नि.
 २१ B हीअ°. २२ B पराइ. २३ A धृण. B थिण. २४ P B तरुणहो.

सुपुरिस कङ्कुहे अणुहरहिं भण कैजें कवणेण ।
जिवँ जिवँ वडुत्तणु लहहिं तिवँ तिवँ नवहिं सिरिण ॥

पक्षे ।

जइ ससणेही तो मुईअ अह जीवइ निन्नेह ।
विहिंवि पयारेहिं गइअ धण किं गज्जहिं खल मेह ॥

युष्मदः सौ तुहं ॥ ३६८ ॥

अपभ्रंशे युष्मदः सौ परे तुहं इत्यादेशो भवति ॥

भमरु म रुण्णुणि रण्णइ सा दिसि जोइ म रोइ ।
सा मालइ देसन्तरिअ जसु तुहं मरहि विओइ ॥

जस्-शसोस्तुम्हे तुम्हइं ॥ ३६९ ॥

अपभ्रंशे युष्मदो जसि शसि च प्रत्येकं तुम्हे तुम्हइं इत्यादेशौ भवतः ॥ तुम्हे तुम्हइं जाणह । तुम्हे तुम्हइं पेच्छइ ॥ वचनभेदो यथासंख्यनिवृत्त्यर्थः ॥

टा-ङ्ग्यमा पइं तइं ॥ ३७० ॥

अपभ्रंशे युष्मदः टा ङि अम् इत्येतैः सह पइं तइं इत्यादेशौ भवतः ॥ टा ।

पइं मुक्काहंवि वर-तरु फिट्टइ पत्तत्तणं न पत्ताणं ।
तुह पुंणु छाया जइ होज्जं कहवि ता तेहिं पत्तेहिं ॥
महु हिअउं तेइं ताए तुहं सवि अँनें विनाडिज्जइ ।
पिअं काइं करउं हउं काइं तुहं मँच्छे मच्छु गिलिज्जइ ॥

ङिना ।

१ A सपुरिस कङ्कुहिं. २ B ० हरीहिं. ३ B कज्जे. ४ A B जिम्बजिम्ब. ५ B ० चण. ६ B लहइ. ७ A B तिम्बतिम्ब. ८ B नवहि. ९ A ससिणे. १० A मुईअअह. B मुईअह. ११ B वेहिंवि. १२ P ० यारहिं. १३ B गज्जहिं. १४ P तुहं. B तुहं. १५ P रुणु. १६ A ० स्तुम्हत्तुम्हेइं. १७ P पइं. १८ P तइं. १९ A वरु. २० B पुण. २१ B होइज्ज. २२ P तइं. २३ P तुहं. B तुहं. २४ B अन्ने. २५ P पिअ. B प्रिय. २६ P काइं. २७ B मच्छे.

पईं मईं बेहिंवि रण-गयहिं को जयसिरि तँकेइ ।
 केसहिं लेपिणु जम-घरिणि भण सुहु को थकेइ ॥
 एवं तईं ॥ अमा ।

पईं मेळन्तिहे^० महु मरणुं मईं मेळन्तहो तुज्झुं ।
 सारस जसुं जो वेगगला सोवि कृदन्तहो सज्झुं ॥
 एवं तईं ॥

भिसा तुम्हेहिं ॥ ३७१ ॥

अपभ्रंशे युष्मदो भिसा सह तुम्हेहिं इत्यादेशो भवति ॥
 तुम्हेहिं अम्हेहिं जं किअउं दिट्ठुं बहुअ-जणेण ।
 तं तेवहुउं समर-भरु निज्जिउ एक-खणेण ॥

डसि-डस्भ्यां तउ तुज्झ तुध्रं ॥ ३७२ ॥

अपभ्रंशे युष्मदो डसिडस्भ्यां सह तउ तुज्झ तुध्र इत्येते त्रय आदेशा
 भवन्ति ॥ तउ होन्तउ आगदो । तुज्झ होन्तउ आगदो । तुध्र हो-
 न्तउ आगदो ॥ डसा ।

तउ गुण-संपइ तुज्झ मदि तुध्र अणुत्तर खन्ति ।
 जइ उप्पत्ति अन्न जेण महि-मंडलि सिक्खन्ति ॥

भ्यसाम्भ्यां तुम्हं ॥ ३७३ ॥

अपभ्रंशे युष्मदो भ्यस् आम् इत्येताभ्यां सह तुम्हं इत्यादेशो
 भवति ॥ तुम्हं होन्तउ आगदो । तुम्हं केरउं धणु ॥

तुम्हासु सुपा ॥ ३७४ ॥

अपभ्रंशे युष्मदः सुपा सह तुम्हासु इत्यादेशो भवति ॥ तुम्हासु
 ठिअं ॥

१ P पईं. २ P मईं. ३ A बेहिंवि. ४ B थकेइ. ५ A लिपिणु. ६ A घरणि.
 ७ P तईं. ८ P पईं. ९ A मेळन्तिहिं. १० B मरण. ११ P मईं. B मईं. १२ A तुज्झ.
 १३ B जस. १४ B °ज्झु ॥ भि°. १५ B दिट्ठु. १६ B समर. १७ P तुध्राः.
 १८ B होतउ. १९ A तुज्झ. २० A हुंतउ. B होतउ. २१ B तुज्झ. २२ P जणा.

सावस्मदो हउं ॥ ३७५ ॥

अपभ्रंशे अस्मदः सौ परे हउं इत्यादेशो भवति ॥ तसु हउं कलि-
जुगि दुल्लहहो ॥

जस्-शसोरम्हे अम्हइं ॥ ३७६ ॥

अपभ्रंशे अस्मदो जसि शसि च परे प्रत्येकम् अम्हे अम्हइं इत्या-
देशौ भवतः ॥

अम्हे थोवा रिउ बहुअ कायर एम्वं भणन्ति ।

मुद्धि निहालहि गयण-यलु कइ जण जोण्ह करैन्ति ॥

अम्बणु लाइवि जे गया पहिअँ पराया केवि ।

अवस न सुअहिं सुहँच्छिअहिं जिँवँ अम्हइं तिँवँ तेवि ॥

अम्हे देक्खइ । अम्हइं देक्खइ । वचनभेदो यथासंख्यनिवृत्त्यर्थः ॥

टा-ड्यमा मँइं ॥ ३७७ ॥

अपभ्रंशे अस्मदः टा डि अम् इत्येतैः सह मँइं इत्यादेशो भवति ॥
टा ।

मँइं जाणिउं पिअ विरहिअहं कवि धर होइ विआलि ।

णँवर मिअङ्कुवि तिह तवइ जिहँ दिणयरु खय-गालि ॥

डिना । १३ मँइं बेहिँवि रण-गयहिं ॥ अमा । मँइं मेल्लन्तहो तुज्झु ॥

अम्हेहिं भिसा ॥ ३७८ ॥

अपभ्रंशे अस्मदो भिसा सह अम्हेहिं इत्यादेशो भवति ॥ तुम्हेहिं
अम्हेहिं जं किँअउं ॥

१ B एस्व. २ B गयण्यु. ३ A करैति. ४ P पहिआ. ५ B सुअच्छि. ६ A B
डिम्ब. ७ A B तिम्ब. ८ P मँइं. ९ A जाणिउ. १० B नवर. ११ A जिहि. B जिण.
१२ P पँइ. १३ A बेहिँवि. १४ B कीअं.

महु मज्झु ङसि-ङसंभ्याम् ॥ ३७९ ॥

अपभ्रंशे अस्मदो ङसिना ङसा च सह प्रत्येकं महु मज्झु इत्यादेशौ भवतः ॥ महु होन्त^१उ गदो । मज्झु होन्त^२उ गदो ॥ ङसा ।

महु कन्त^३हो वे दोसडा हेलि म झंझहि आलु ।

देन्त^४हो हउं परै उवरिअ जुज्झन्त^५हो करवालु ॥

जइ भग्गा पारकडा तो सहि मज्झु पिण्ण ।

अह भग्गा अम्हहं तणा तो तै मारिअडेण ॥

अम्हहं भ्यसाम्भ्याम् ॥ ३८० ॥

अपभ्रंशे अस्मदो भ्यसा आमा च सह अम्हहं इत्यादेशो भवति ॥ अम्हहं होन्त^६उ आगदो ॥ आमा ॥ अह भग्गा अम्हहं तणा ॥

सुपा अम्हासु ॥ ३८१ ॥

अपभ्रंशे अस्मदः सुपा सह अम्हासु इत्यादेशो भवति ॥ अम्हासु ठिअं ॥

त्यादेराद्य-त्रयस्य बहुत्वे हिं न वा ॥ ३८२ ॥

त्यादीनामाद्यत्रयस्य संबन्धिनो बहुष्वर्थेषु^७ वर्तमानस्य वचनस्याप-
भ्रंशे हिं इत्यादेशो वा भवति ॥

मुह-कवरि-बन्ध तहे सोह धरहिं नं मल्ल-जुज्झुं ससि-राहु करहिं ।
तहे सहहिं कुरल भमर-उल-तुलिअ नं तिमिर-डिम्भ खेलन्ति मिलिअ ॥

मध्य-त्रयस्याद्यस्य हिः ॥ ३८३ ॥

त्यादीनां मध्यत्रयस्य यदाद्यं वचनं तस्यापभ्रंशे हि इत्यादेशो वा भ-
वति ॥

१ B होतउ. २ B कंतह. ३ A हिलि. ४ B झंखलिहिं. ५ B दित°. ६ B पार.
७ A जुज्झन्तहो. P जुज्झन्तहो. ८ P पिण्ण. ९ A ते. १० P अमा. ११ B च
अम्ह°. १२ P उ गदो. १३ A थै व°. १४ A B °शो म°. १५ B न. १६ B जुज्झ.
१७ B करेहिं. १८ B °ध्यमत्र°.

बप्पीहा पिउ पिउ भणवि किंत्तिउ रुअहि हैयास ।

तुह जलि मैहु पुणें वल्लहइ विहुंवि न पूरिअ आस ॥

आत्मनेपदे ।

बप्पीहा कैइ बोळिएण निग्घिण वार इ वार ।

सायरि भरिअइ विमल-जलि लहहि न एकइ धार ॥

सप्तम्याम् ।

आयहिं जंम्महिं अन्नहिंवि गोरि सुं दिज्जहि कन्तु ।

गय मत्त^{११}हं चत्त^{१२}कुसहं जो अब्भिडइ हसन्तु ॥

पक्षे । रुअसि । इत्यादि ॥

बहुत्वे हुः ॥ ३८४ ॥

त्यादीनां मध्यमत्रयस्य संबन्धि बहुष्वर्थेषु^३ वर्तमानं यद्वचनं तस्यापभ्रंशे हु इत्यादेशो वा भवति ॥

बलि अब्भत्थणि महु-महणु लहुईहूआ सोइ ।

जइ इच्छहुं वडुत्तणउं देहु म मग्गहु कोइ ॥

पक्षे । इच्छह । इत्यादि ॥

अन्त्य-त्रयस्याद्यस्य उं ॥ ३८५ ॥

त्यादीनामन्त्यत्रयस्य यदाद्यं वचनं तस्यापभ्रंशे उं इत्यादेशो वा भवति ॥

विहि विनडउ पीडन्तु गंहं मं धणि करहिं विसाउ ।

संपइ कहुंउं वेस जिवं छुडु अग्घइ ववसाउं ॥

बलि किज्जउं सुअणस्सुं ॥ पक्षे । कहुंमि । इत्यादि ॥

१ P B केत्तिउ. २ B अयास. ३ A मुह. ४ A B पुण. ५ P काइ. ६ P बोळिए. ७ P बहि महु अ°. B बमि महु अ°. ८ A अन्नहि. ९ A स. १० P देज्जहि. B देज्जहि. ११ B मत्तह. १२ P मध्यत्र°. १३ A °र्थे व°. १४ A तस्य हु. १५ B °शो म°. १६ B अच्छणि. १७ B °ईहुआ. १८ B इच्छह. १९ B गह. २० B °रहि. २१ P B कट्टउ. २२ A B जिम्ब. २३ A °ओ. २४ B °स्स. २५ P B कट्टामी°.

बहुत्वे हुं ॥ ३८६ ॥

त्यादीनामन्त्यत्रयस्य संबन्धि बहुष्वर्थेषु वर्तमानं यद्वचनं तस्य हुं
इत्यादेशो वा भवति ॥

खग्ग-विसाहिँउ जहिँ लहँहुं पिय तहिँ देसहिँ जाहुं ।

रण-दुब्भिकखे भग्गाइं विणु जुज्झे न बलाहुं ॥

पक्षे । लहिमु । इत्यादि ॥

हि-स्वयोरिदुदेत् ॥ ३८७ ॥

पञ्चम्यां हिस्वयोरपभ्रंशे इ उ ए इत्येते त्रय आदेशा वा भवन्ति ॥
इत् ।

कुञ्जर सुमरि म सल्लइउ सरला सास म मेल्लि ।

कवल जिँ पाविय विहि-वसिँण ते चरि माणु म मेल्लि ॥

उत् ।

भमरा एत्थु विलिम्बडइ केवि दियहडा विलम्बु ।

घण-पत्तलुँ छाया-बहुलुँ फुल्लइ जामिँ कयम्बु ॥

एत् ।

प्रियँ एँस्वहिँ कँरे सेल्लु करि छड्डुँहि तुहुँ करवालु ।

जँ कावालयि बप्पुँडा लेहिँ अभग्गुँ कवालु ॥

पक्षे । सुमँरहि । इत्यादि ॥

वत्स्यति-स्यस्य सः ॥ ३८८ ॥

अपभ्रंशे भविष्यदर्थविषयस्य त्यादेः स्यस्य सो वा भवति ॥

१ B °ससंबन्धिषु व°. २ A खग्गिहि°. ३ P °साहिउं. ४ A लहुहुं. ५ B °सहि.
६ A दुब्भिकखे. B दुब्भिकखे. ७ B विण जुज्झे. ८ P चलाहुं. B विलाहुं. ९ B पंचम्यां.
१० B ज. ११ A वसिणि. B वसेण. १२ B चर. १३ A किवि. १४ B °पचल.
१५ B बहुल. १६ A B जाम्. १७ P पिअ. १८ A एमहि. १९ B करि. २० A छड्डुहिं.
B छड्डहि. २१ P जे. २२ B बप्पुडा. २३ B अभग्ग. २४ A सुस्वमर°.
B सुमुर°. २५ A °दर्थे वि°.

दिअहा जन्ति झडप्पडहिं पडहिं मणोरह पच्छि ।

जं अच्छइ तं माणिअइ होसइ करतु म अच्छि ॥

पक्षे । होहिइ ॥

क्रियेः कीसु ॥ ३८९ ॥

क्रिये इत्येतस्य क्रियापदस्यापभ्रंशे कीसु इत्यादेशो वा भवति ॥

सन्ता भोगं जु परिहरइ तसु कन्तहो बलि कीसु ।

तसु दइवेणवि मुण्डियउं जसु खलिहडउं सीसु ॥

पक्षे । साध्यमानावस्थात् क्रिये इति संस्कृतशब्दादेश प्रयोगः । बलि किज्जउं सुअणस्सु ॥

भुवः पर्याप्तौ हुच्चः ॥ ३९० ॥

अपभ्रंशे भुवो धातोः पर्याप्तार्थे वर्तमानस्य हुच्च इत्यादेशो भवति ॥

अइतुंगत्तणु जं थणहं सो च्छेयउ नं हु लाहु ।

सहि जइ केवई^१ तुडि-वसेण^२ अहरि पडुच्चइ नाहु ॥

ब्रूगो ब्रुवो वा ॥ ३९१ ॥

अपभ्रंशे ब्रूगो धातोर्ब्रुव इत्यादेशो वा भवति ॥ ब्रूवह सुहासिउ किंपि ॥ पक्षे ।

इत्तउं ब्रोप्पिणु सउणि ट्ठिउं पुणु दूसासणु ब्रोप्पि ।

तो हउं जाणउं एहो हरि जइ महु अगगइ ब्रोप्पि ॥

व्रजेर्वुजः ॥ ३९२ ॥

अपभ्रंशे व्रजतेर्धातोर्वुज इत्यादेशो भवति ॥ वुवइ । वुवेप्पि । वुवेप्पिणु ॥

१ A भोगु. २ B तसु. ३ A इविणवि. ४ A इथातः क्रियेत इ०. B इथानात् क्रिये इ०. ५ B किज्जउ. ६ B सुअणस्सु. ७ B शो वा भ०. ८ B उत्तण. ९ A नउ ला०. १० A केवइ. B किमइ. ११ P वसिण. १२ B ब्रुगो. १३ B ब्रुवह. १४ P टिउ. १५ A पणु.

दशेः प्रस्सः ॥ ३९३ ॥

अपभ्रंशे दशेर्धातोः प्रस्स इत्यादेशो भवति ॥ प्रस्सदि ॥

ग्रहेर्गृहः ॥ ३९४ ॥

अपभ्रंशे ग्रहेर्धातोर्गृहेह इत्यादेशो भवति ॥ पठ गृहेहपिणु व्रतुं ॥

तक्ष्यादीनां छोल्लादयः ॥ ३९५ ॥

अपभ्रंशे तक्षिप्रभृतीनां धातूनां छोल इत्यादय आदेशा भवन्ति ॥

जिँव तिँव तिक्खा लेवि कर जइ ससि छोल्लिँज्जन्तु ।

तो जइ गोरिहे मुह-कर्मलि सरिसिम कावि लहन्तु ॥

आदिग्रहणाद् देशीधुं ये क्रियावचना उपलभ्यन्ते ते उदाहार्याः ॥

चूडुल्लउ चुण्णीहोइसइ मुद्धि कवोलि निहित्तउ ।

सासँनल-जाल-झँलकिअउ वाह-सलिल-संसित्तउ ॥

अब्भडवंचिउ बे पयइं पेम्मु निअत्तइ जाँव ।

सव्वासण-रिउ-संभवहो कर परिअत्ता ताँव ॥

हिअइ खुडुकइ गोरँडी गयणि धुँडुकइ मेहुँ ।

वासा-रत्ति-पवासुअहं विसमा संकडु ऐहुँ ॥

अम्मि पओहर वज्जमाँ निच्चुँ जे संमुह थन्ति ।

मेहुँ कन्तहो समरङ्गणइ गय-घड भज्जिउ जन्ति ॥

पुँत्तिं जाँए कवणु गुँणु अवगुँणु कवणु मुएण ।

जा वप्पीकी भुँहडी चम्पिँज्जइ अवरेण ॥

तं तेत्तिउँ जँलु सायरहो सो तेवडु वित्थारु ।

तिसहे निवारणु पलुवि नवि पैर धुट्ठुअइ असारु ॥

१ A गृहेर्गृहः । गृहे° । २ A °गृहः । ३ A गृहे° । ४ P व्रतु । ५ B तक्षप्र° । ६ A B जिम्भ ।
७ A तिम्भ । B जिम्भ । ८ A छोल्लेज्जं° । ९ B नो । १० P कर्मलि । B कमले । ११ A सरसि° ।
१२ B °श्रीयेषु । १३ P °साणल° । १४ A °लड्डल° । १५ A B जाम्भ । १६ B करि ।
१७ A B ताम्भ । १८ B गोरडि । १९ A धुडु° । २० B मेहु । २१ B एहु । २२ P वज्जवाँ ।
२३ P निच्च । B निब्बु । २४ B जि । २५ B महकंतइहोइस° । २६ A पुत्ति । २७ B जाए ।
२८ B °ण । २९ B भुँह° । ३० B चंपीज्जइ । ३१ P तेत्तिओ । B तित्तिउ । ३२ B वज्जल ।
३३ P पर धुट्ठुअइ । B पर धुट्ठुइ ।

अनादौ स्वरादसंयुक्तानां क-ख-त-थ-प-फां ग-घ-द-ध-

ब-भाः ॥ ३९६ ॥

अपभ्रंशेपदादौ वर्तमानानां स्वरात्परेषामसंयुक्तानां कखतथपफां
स्थाने यथासंख्यं गघदधबभाः प्रायो भवन्ति ॥ कस्य गः ।

जं दिट्ठुं सोम-ग्गहणु असईहिं हसिउ निसङ्कु ।

पिअ-माणुस-विच्छोह-गैरु गिलिगिलि राहु मयङ्कु ॥

खस्य घः ।

अम्मीए सत्थावत्थेहिं सुधिं चिन्तिज्जइ माणु ।

पिए दिट्ठे हल्लोहलेण को चेअइ अप्पाणु ॥

तथपफानां दधबभाः ।

सवधु करेप्पिणु कधिदु मँइ तसु पर समलउं जम्मं ।

जासु न चाउ न चारहडि न य पँहट्ठउ धम्म ॥

अनादाविति किम् । सवधु करेप्पिणु । अत्र कस्य गत्वं न भवति ॥

स्वरादिति किम् । गिलिगिलि राहु मयङ्कु ॥ असंयुक्तानामिति किम् ।

एकहिं अक्खिहिं सावणुं ॥ प्रायोधिकारात्कचिन्न भवति ।

जइ केवइ पाँवीसु पिउ अकिआ कुँडु करीसु ।

पाणीउ नवइ सरावि जिँ सव्वँङ्गं पइसीसु ॥

उअ कणिआरु पफुल्लिअउ कच्चण-कन्ति-पयासु ।

गोरी-वयण-विणिज्जिअउ नं सेवइ वण-वासु ॥

१ P दिट्ठउ. २ A असइहि. B असईहि. ३ A गुरु. ४ P °वत्थे सु°. ५ P सुधे.
B सुग्घे. ६ A दिट्ठइ. ७ P मँइ. ८ B पुर. ९ B °मलुज°. १० A जम्म. ११ B वार°. १२ B पम्हुट्ठ°. १३ A स्वरादाविति. १४ A अंलिहि. १५ A सावणुं. B सावण.
१६ A B केवइ. १७ B पावेसु. १८ B कडु. १९ A B जिम्म. २० A सव्वंगि.
B सव्वंगिई. २१ B पफुल्लिउ.

मोनुनासिको वो वा ॥ ३९७ ॥

अपभ्रंशेनादौ वर्तमानस्यासंयुक्तस्य मकारस्य अनुनासिको वकारो वा भवति ॥ कैवल्लु कमलु । भैवँरु भमरु ॥ लाक्षणिकस्यापि^१ । जिवँ । तिवँ । जेवँ । तेवँ^२ ॥ अनादावित्येव । मयणु ॥ असंयुक्तस्येत्येव ॥ तसु पर समलैङ जम्मु ॥

वाधो रो लुक् ॥ ३९८ ॥

अपभ्रंशे संयोगादधो वर्तमानो रेफो लुग् वा भवति ॥ जइ केवँई पावीसु पिउँ ॥ पक्षे ।

जइ भग्गा पारकडा तो सहि मज्झु प्रियेण ॥

अभूतोपि कचित् ॥ ३९९ ॥

अपभ्रंशे कचिदविद्यमानोपि रेफो भवति ॥

ब्रासु महारिसि एउ भणइ जइ सुइ-सत्थु पमाणु ।

मार्यँहं चलण नँवन्ताहं दिविदिवि गङ्गा-ण्हाणु ॥

कचिदिति किम् । वासेणवि भारह-खम्भि बद्ध ॥

आपद्विपत्संपदां द इः ॥ ४०० ॥

अपभ्रंशे आपद् विपद् संपद् इत्येतेषां दकारस्य ईकारो भवति ॥

अनउ करन्तहो पुरिसहो आवइ आवइ ।

विवइ । संपइ ॥ प्रायोधिकारात् । गुणहिं न संपय कित्ति पँरँ ॥

कथं-यथा-तथौं थादेरेमेहेधा डितः ॥ ४०१ ॥

अपभ्रंशे कथं यथा तथा इत्येतेषां थादेरवयवस्य प्रत्येकम् एम इम इह इध इत्येते डितश्चत्वार आदेशा भवन्ति ॥

१ A कम्बलु. २ A भम्बरु. ३ A °पि । जेम्ब । तेम्ब । अना°. ४ B तेवँ । जावँ । तावँ । अना°. ५ B °मलज°. ६ A B केम्बइ. ७ A पिउ । जइ. ८ P पिण्ण. ९ P मायहे. १० A नमँताहँ. ११ P B दिवेदिवे. १२ P °र इकारो भ°. १३ B इम्भ°. १४ B परा. १५ A °था था°.

कैम समप्पउ दुट्ठु दिणु किंघ रयणी लुडु होइ ।

नव-वहु-दंसण-लालसउं वहइ मणोरह सोइ ॥

ओ गोरी-मुह-निज्जिअउ वहलि लुक्कु मियङ्कु ।

अञ्जुवि जो परिहविय-तणु सो किंवे भवई निसङ्कु ॥

विम्बाहरि तणु रयण-वणु किह ठिउ सिरिआणन्दं ।

निरुवम-रसु पिणं पिअवि जणु सेसहो दिण्णी मुइ ॥

भेण सहि निहुअउं तेव मैइं जइ पिउ दिट्ठु सदोसु ।

जेव न जाणइ मज्झु मणु पक्खावडिअं तासु ॥

जिव जिव वड्ढिम लोअणहं ॥ तिव तिव वम्महु निअय-सर ॥

मैइं जाणिउं प्रियं विरहिअहं कवि धर होइ विआलि ।

नवरं मिअङ्कुवि तिह तवइ जिह दिणयरु खय-गालि ॥

एवं तिध-जिधायुदाहार्यौ ॥

यादृक्तादृकीदृशीदृशां दादेर्देहः ॥ ४०२ ॥

अपभ्रंशे यादृग्गौदीनां दादेरवयवस्य डित् एह इत्यादेशो भवति ॥

मइं भणिअउं बलिराय तुहुं केहउ मग्गणं ऐहु ।

जेहु तेहु नवि होइ वढ सइं नारायणु ऐहु ॥

अतां डइसः ॥ ४०३ ॥

अपभ्रंशे यादृगादीनामदन्तानां यादृशैतादृशकीदृशेदृशानां दादेर-
वयवस्य डित् अइस इत्यादेशो भवति ॥ जइसो । तइसो । कइसो ।
अइसो ॥

१ P कैव. २ B दुट्ठ. ३ A किम्ब. ४ B सहु. ५ A सुहिनि°. ६ B लुक्क. ७ B अज्जवि.
८ A किम्ब. B किम. ९ A भम्मइ. B भमइ. १० P आणन्दु. ११ A वम्ब. १२ B पिणंवि
पि°. १३ P मणु. १४ A B तेम्ब. १५ A मइ. P मैइं. १६ B दिट्ठ. १७ A B जेम्ब.
१८ P वडिअं. १९ A B जिम्बजिम्ब. २० A B तिम्बतिम्ब. २१ P जाणिउं. २२ A पिअ.
२३ P नवरि. २४ A दृशादी°. २५ A भणिअउं. २६ P तुहुं. B तुहं. २७ P मग्गणु.
२८ A एहो. २९ A यादृशकी°.

यत्र-तत्रयोस्त्रस्य डिदेत्थ्वर्त्तु ॥ ४०४ ॥

अपभ्रंशे यत्रतत्रशब्दयोस्त्रस्य एत्थु अर्त्तु इत्येतौ डितौ भवतः ॥

जइ सो घडदि प्रयावदी केत्थुवि लेप्पिणु सिक्खु ।

जेत्थुवि तेत्थुवि एत्थु जगि भण तो तहि^१ सारिक्खु ॥

जर्त्तु ठिदो । तर्त्तु ठिदो ॥

एत्थु कुत्रात्रे ॥ ४०५ ॥

अपभ्रंशे कुत्र अत्र इत्येतयोस्त्रशब्दस्य डित् एत्थु इत्यादेशो भवति ॥

केत्थुवि लेप्पिणु सिक्खु ॥ जेत्थुवि तेत्थुवि एत्थु जगि ॥

यावत्तावतोर्वादिर्म उं महिं ॥ ४०६ ॥

अपभ्रंशे यावत्तावदित्यव्यययोर्वकारादेरवयवस्य म उं महिं इत्येते त्रय आदेशा भवन्ति ॥

जाम न निवडइ कुम्भ-यडि सीह-चवेड^२-चडक्क ।

ताम समत्तहं मयगलहं पइ-पइ वज्जइ^३ ढक्क ॥

तिलहं तिलत्तणुं ताउं पर जाउं न नेह गलन्ति ।

नेहि पणट्टइ तेज्जि तिल तिल फिट्ठवि खलं हो^४न्ति ॥

जामहिं विसमी कज्ज-गइ जीव^५हं मज्झे एइ ।

तामहिं अच्छउ इयरु जणु सु-अणुवि अन्तरु देइ ॥

वा यत्तदोतोर्देवडः ॥ ४०७ ॥

अपभ्रंशे यद् तद् इत्येतयोस्त्वन्तयोर्वावत्तावतोर्वकारादेरवयवस्य डित् एवड इत्यादेशो वा भवति ॥

जेवडु अन्तरु रावण-राम^६हं तेवडु अन्तरु^७ पट्ठण-गामहं ॥

पक्षे । जेर्त्तुलो । तेत्तुलो ॥

१ B °त्रु. २ A प्रयावदी. ३ P B तहे. ४ B चवेड. ५ B वज्जइ. ६ A तिलह.
७ B °त्तण. ८ P तेज्जि. ९ B खलु. १० P हन्ति. ११ A जामहिं. १२ A जीवह.
१३ A तामहि. १४ A रामहुं. B रामह. १५ A अंतर. १६ B जेत्तुलो । तेत्तुलो.

वेदं-किमोर्यादेः ॥ ४०८ ॥

अपभ्रंशे इदम् किम् इत्येतयोरत्वन्तयोरित्यक्तियतोर्यकारादेरवयव-
स्य डित् एवङ् इत्यादेशो वा भवति ॥ एवङ् अन्तरु । केवङ्
अन्तरु ॥ पक्षे । एत्तुलो । केत्तुलो ॥

परस्परस्यादिरः ॥ ४०९ ॥

अपभ्रंशे परस्परस्यादिरकारो भवति ॥

ते मुँगडा हराविआ जे परिविटा ताहं ।

अवरोपणं जोअन्ताहं सामिड गजिड जाहं ॥

कादि-स्थैदोतोरुच्चार-लाघवम् ॥ ४१० ॥

अपभ्रंशे कादिषु व्यञ्जनेषु स्थितयोरे ओ इत्येतयोरुच्चारणस्य लाघवं
प्रायो भवति ॥

सुधे चिन्तिज्जइ माणु ॥ तसु हउं कलिं-जुगि दुल्लहहो ॥

पदान्ते उं-हुं-हिं-हंकाराणाम् ॥ ४११ ॥

अपभ्रंशे पदान्ते वर्तमानानां उं हुं हिं हं इत्येतेषां उच्चारणस्य ला-
घवं प्रायो भवति ॥

अन्नु जु तुच्छउं तहे धणहे ॥ बलि किज्जउं सुअणस्सु ॥

दइउं घडावइ वणि तरुहुं ॥

तरुहुंवि वक्कलुं ॥ खग्ग-विसाहिउं जहिं लहहुं ॥

तेणहं तइज्जी भझि नैवि ॥

म्हो म्भो वा ॥ ४१२ ॥

अपभ्रंशे म्ह इत्यस्य स्थाने म्भ इति मकाराक्रान्तो भकारो वा

१ A एवङ्. २ B एत्तुलो । केत्तुलो. ३ B °रशब्दस्या°. ४ P मुँगडा. B मुग्गडा.
५ B °प्पर. ६ A जोअताहं. B जोहताहं. ७ A °रस्य. ८ B कलिज्जुगि. ९ A दइवु.
१० A वक्कल. ११ A °हिओ. P °हिउं. १२ A °हहु. १३ A तिणहं. B तेणहंतइजी.
१४ B नविहुं ॥

भवति ॥ म्ह इति पक्ष्म-श्म-ष्म-स्म-ह्मां म्हः [२.७४] इति प्राकृत-
लक्षणविहितोत्र गृह्यते । संस्कृते तदसंभवात् । गिम्भो । सिम्भो ॥

वम्भ ते विरला केवि नर जे सव्वङ्ग-छइल ।

जे वङ्गा ते वञ्चयर जे उज्जेअ ते बइल ॥

अन्यादशोन्नाइसावराइसौ ॥ ४१३ ॥

अपभ्रंशे अन्यादशशब्दस्य अन्नाइस अवराइस इत्यादेशौ भवतः ॥
अन्नाइसो । अवराइसो ॥

प्रायसः प्राउ-प्राइव-प्राइम्ब-पग्गिम्बाः ॥ ४१४ ॥

अपभ्रंशे प्रायस् इत्येतस्य प्राउ प्राइव प्राइम्ब पग्गिम्ब इत्येते चत्वार
आदेशा भवन्ति ॥

अन्ने ते दीहर लोअण अन्नु तं भुअ-जुअलु ।

अन्नु सु घण थण-हारु तं अन्नु जि मुह-कमलु ॥

अन्नु जि केस-कलाँवु सु अन्नु जि प्राउ विहि ।

जेण णिअम्बिणि घडिअ स गुण-लार्यण्ण-णिहि ॥

प्राइव मुणिहंवि भन्तडी ^{११}तं मणिअडा गणन्ति ।

अखइ निरामइ परम-पइ अज्जवि लउ न ^{१२}लहन्ति ॥

अंसु^{१३}-जलें प्राइम्ब गोरीअहे सहि उव्वत्ता नयण-सरं^{१४} ।

तं सम्मुह संपेसिआ देन्ति तिरिच्छी वत्त परं^{१५} ॥

एसी पिउ रूसेसुं हउं रुट्ठी मईं अणुणेइ ।

पग्गिम्ब एइ मणोरहइं दुक्कुरु दइउ करेइ ॥

१ B वँकातेवँचं. २ A उज्जु. ३ P प्राइवपग्गिम्बाः. ४ P प्राइव पग्गिम्ब. ५ B ते.
६ B घणहार. ७ B लाउ. ८ P निअम्बिणि. B णिअम्बिणि. ९ A लार्यण. १० P मु-
णिविविभं. ११ B ते. १२ B नहंति. १३ B अंसुजलें. P अंसुजलि. १४ P प्राइव.
१५ P गोरीअहि. १६ P उव्वन्ता. B उव्वत्ता. १७ A सरा. १८ B तं. १९ B दिंति.
२० A तिरिच्छी. २१ A परा. २२ B रूसेस हुलं. २३ P मई. २४ P पग्गिम्ब.

वान्यथोनुः ॥ ४१५ ॥

अपभ्रंशे अन्यथाशब्दस्य अनु इत्यादेशो वा भवति ॥

विरहानल-जाल-करालिअउ पहिउ कोवि बुड्ढिवि ठिअओ ।

अनु सिसिर-कालि सीअल-जलहु धूमु कहन्तिहु उट्ठिअओ ॥
पक्षे । अन्नह ॥

कुतसः कउ कहन्तिहु ॥ ४१६ ॥

अपभ्रंशे कुतस्शब्दस्य कउ कहन्तिहु इत्यादेशौ भवतः ॥

महु कन्तहो गुट्ठ-ट्ठिअहो कउ हुँम्पडा बलन्ति ।

अह रिउ-रुहिरे उल्हवइ अह अप्पणे न भन्ति ॥

धूमु कहन्तिहु उट्ठिअओ ॥

ततस्तदोस्तोः ॥ ४१७ ॥

अपभ्रंशे ततस् तदां इत्येतयोस्तो इत्यादेशो भवति ॥

जइ भग्गा पारकडा तो सहि मज्झु पिण्ण ।

अह भग्गा अम्हं तणा तो ते मारिअडेण ॥

एवं-परं-समं-धुवं-मा-मनाकं एम्ब पर समाणु धुवु मं

मणाउं ॥ ४१८ ॥

अपभ्रंशे एवमादीनां एम्वादय आदेशा भवन्ति ॥ एवम एम्ब ।

पिय-संगमि कउ निहडी पिअहो परोक्खहो केम्ब ।

मैं विन्निवि विन्नासिआ निह न एम्ब न तेम्ब ॥

परमः परः । गुर्णहि न संपथ कित्ति परं ॥ सममः समाणुः ।

१ A °हिओ कोद. २ B चुड्ढवि. ३ B अन्न. ४ B जललहुधूम. ५ A °अउ.
६ A °तिहुः. ७ B हुँपडा. ८ B अम्ह. ९ P °अउ. १० B त तदो. ११ B अम्हतणा.
१२ A मनाक्. १३ B मणाउ. १४ B किम्ब. १५ A मइ. P मई. १६ B विण्णिवि.
१७ A °सिआं. १८ B गुणहो. १९ A संपथ. २० B परा. २१ A समाणु.

कन्तु ^१जु सीहहो उवमिअई तं महु खण्डिउ माणु ।
सीहु निरक्खयँ गय हणई पिउ पय-रक्ख-समाणु ॥
ध्रुवमो ध्रुवुः ।

चच्चलु जीविउ ध्रुवु मरणु पिअ रूसिज्जइ काइं ।
होसई^२ दिअहा रूसणा दिव्वइं वरिस-सयाइं ॥
मो^३ मं । मं धणि करहि विसाउ ॥ प्रायोग्रहणात् ।
माणि पणट्टइ जइ न तणु तो देसडा चईज्ज ।
मा तुज्जण-कर-पल्लवेहिं^४ दंसिज्जन्तु भमिज्ज^५ ॥
लोणुं विलिज्जइ पाणिणं अरि खल मेह म गज्जु ॥
बालिउ गलई^६ सुमुम्पडा गोरी तिम्मइ अज्जु ॥
मनाको मणोउं ॥

विहवि पणट्टइ वड्डुडउ रिद्धिहिं जेण-सामन्नु ।
किंपि मणोउं महु पिअहो ससि अणुहरइ न अन्नु ॥

किलाथवा-दिवा-सह-नहेः किराहवइ दिवे सँहुं नाहिं ॥४१९॥

अपभ्रंशे किलादीनां किरादय आदेशा भवन्ति ॥ किलस्य किरः ।
किर खाइ न पिअई न विहवइ धम्मि न वेचई रूअडउ ।
इह किवणु न जाणइ जह जमेहो खणेणं पहुच्चइ दूअडउ ॥
अथवोहवइ । अहवइ न सुवंसँहं एह खोडि ॥ प्रायोधिकारात् ।
जाइज्जइ तहिं देसडइ लब्भइ पियहो पमाणु ।
जइ आवइ तो औणिअइ अहवा तं जि निवाणु ॥
दिवो दिवे । दिविदिवि गङ्गा-ण्हाणु ॥ सहस्य सहं ।

१ B जु. २ B अई. ३ P अई. ४ B हणई. ५ B चंचल. ६ B पिइ.
७ A रूसिज्जइ. ८ B काइं. ९ P होसई. १० B मामं. ११ B करहिं विसाउं. १२ B पणट्टइ.
१३ B चणु. १४ P चएज्ज. १५ P विहि. १६ P B भमेज्ज. १७ B लोण. १८ P पाणिणं.
१९ P अरे. २० A गज्जे. २१ A इ मुम्पडा गो. २२ B मणाउ. २३ P ज्जणु. २४ P साहु.
२५ B पीअइ. २६ B वेचरु. २७ B किविणु. २८ B होथल. २९ P खणे प.
३० B सह. ३१ B आणीइ. ३२ P B दिवेदिवे.

जउ पवसन्ते सहुं न गयअ न मुअ विओएं तस्सु ।

लज्जिज्जइ संदेसडा दिन्तेहिं सुहय-जणस्सु ॥

नहेर्नाहिं ।

एत्तहे मेह पिअन्ति जलु एत्तहे वडवानल आवट्टइ ।

पेक्खु गहीरिम सायरहो एक्कवि कणिअ नाहिं ओहेट्टइ ॥

पश्चादेवमेवैवेदानीं-प्रत्युतेतसः पच्छइ एम्बइ जि एम्बहिं

पच्चलिउं एत्तहे ॥ ४२० ॥

अपभ्रंशे पश्चादादीनां पच्छइ इत्यादय आदेशा भवन्ति ॥ पश्चातः पच्छइ । पच्छइ होइ विहाणु ॥ एवमेवस्य एम्बइ । एम्बइ सुरउ समत्तुं ॥ एवस्य जिः ।

जाउ म जन्तउ पल्लवह देरुखउं कइ पय देइ ।

हिअइ तिरिच्छी हेउं जि पर पिउ डम्बरइं करेइ ॥

इदानीम एम्बहिं ।

हरि नच्चाविउं पङ्कणइ विम्हइ पाडिउ लोउ ।

एम्बहिं रौह-पओहरहं जं भावइ तं होउ ॥

प्रत्युतस्य पच्चलिउ ।

साव-सलोणी गोरडी नवखी कवि विस-गण्ठि ।

भड्डु पच्चलिउं सो मरइ जासु न लगगइ कण्ठि ॥

इतस एत्तहे । एत्तहे मेह पिअन्ति जलु ॥

विषण्णोक्त-वर्त्मनो बुद्ध-वुत्त-विच्चं ॥ ४२१ ॥

अपभ्रंशे विषण्णादीनां बुद्धादय आदेशा भवन्ति ॥ विषण्णस्य बुद्धः ।

१ P जओ पवसन्तेण सहुं न मुअ विउएं तस्सु । B जउ पवसन्ते न सहुं मुअ चसु अ विउएं तस्सु । २ P देन्तिहिं । B देतेहिं । ३ A एत्तहिं । ४ A नले । P णल । ५ B उहट्टइ । ६ A ग्गहिं । ७ P पच्चलिउ । B पच्चुलिउ । ८ B शा वा भं । ९ B समत्तु । १० P B दिक्खउं । ११ B पइ । १२ B हीइ । १३ A तिरिच्छी । १४ B हुज्जि । १५ P विउं । १६ P प्रङ्गं । १७ B राअं । १८ B पच्चुलिउ । १९ A लिओ । २० B णणदीं ।

मई वुत्तउं तुहुं धुर^१ धरहि कसरेहिं विगुत्ताइं ।
 पेइं विणु धवल न चडइ भरु एम्बइ वुन्नउं काइं ॥
 उत्तस्य वुत्तः । मई वुत्तउं ॥ वर्त्मनो विच्चः । जं मणु विच्चि न माई ॥
 शीघ्रादीनां वहिल्लादयः ॥ ४२२ ॥

अपभ्रंशे शीघ्रादीनां वहिल्लादय आदेशा भवन्ति ॥
 एंकु कइअ ह वि^१ न आविही अन्नु वहिल्लउ जाहि ।
 मई मिच्चडा प्रमाणिअउ पेइं जेहिउं खलु नाहिं ॥
 झकटस्य घड्डलः ।

जिवं सुपुरिस तिवं घड्डलं^३ जिवं नइ तिवं वलणाइं ।
 जिवं डोङ्गर तिवं कोट्टरइं हिआ विसूरहि काइं ॥
 अस्पृश्यसंसर्गस्य विट्ठालः ।
 जे छडेविणु रयणनिहि^३ अप्पउं तडि घलन्ति ।
 तेहं सड्डहं विट्ठालु पेइं फुक्किज्जन्त भमन्ति ॥

भयस्य द्रवकः ।

दिवेहिं विट्ठत्तउं खाहि वढ संचि म एकुवि द्रम्मु ।
 कोवि द्रवकउ सो पडइ जेण समप्पइ जम्मु ॥
 आत्मीयस्य अप्पणः । फोडेन्ति जे हिअडउं अप्पणउं ॥ दृष्टेद्रेहिः ।
 एकमेकउं जइवि जोएदि हरि सुट्ठुं सव्वायरेण । तो वि द्रेहिं^३
 जेहिं कहिंवि राही । को सकई संवरेवि दड्डुं-नयणां नेहिं पलुट्टा ॥
 गाढस्य निर्वट्टः ।

१ P मई. २ B वुत्तउं. ३ P तुहुं. ४ B धुरधरदि क°. ५ P पेइं. ६ P B एम्बइ वुन्नउं.
 ७ P काइं. ८ P जं. B जे. ९ B माइं. १० B एकु. ११ B वि आ°. १२ P वहि.
 १३ B मितडा. १४ A प्रमा°. १५ B णियउं. १६ B जेहुं. १७ B नाहि. १८ A
 झगडकस्य. १९ A B जिम्ब. २० A B तिम्व. २१ B लइ. २२ A जिम्बडोंगरतिम्बकोट्ट°.
 B जिमडुंगरतिमकुट्ट°. २३ A निधि. B निहिं. २४ P अप्पउ. २५ A तेहं. B तहुं.
 २६ B पर. २७ A दिविहिं. २८ A एकुविद्रम्म. २९ B सुट्ट. ३० B द्रेहिं. ३१ B जहि.
 ३२ A सकई. ३३ B संचरेवि. ३४ A दट्ट°. P दट्ट°. ३५ A नयण. ३६ P नेहं.
 ३७ A पलोट्टा. ३८ B निव्वट्टः.

विहवे कस्सु थिरत्तणउं जोव्वणि कस्सु मरुट्ठु ।
सो लेखँडउ पठाविअइ जो लग्गइ निच्चट्ठु ॥

असाधारणस्य सङ्कुलः ।

कहिं ससहंरु कहिं मयरहरु कहिं बरिहिणु कहिं मेहु ।
दूरं-ठिआहंवि सज्जनहं होई असङ्कुलु नेहु ॥

कौतुकस्य कोटुः ।

कुअंरु अन्नं^१ तरु-अरं^२ कुड्डेण घल्लइ हत्थु ।
मणु पुणु एकहिं सल्लइहिं जइ पुच्छह परमत्थु ॥

क्रीडायाः खेडुः ।

खेडुयं कयमम्हेहिं निच्छयं किं पयम्पह ।
अणुरत्ताउं भत्ताउं अम्हे मा चय सामिअ ॥

रम्यस्य रवणः ।

संरिहिं न सरेहिं न सरवरेहिं नवि उज्जाण-वणेहिं ।
देस रवणं^३ होन्ति वढ निवसन्तेहिं सु-अणेहिं ॥

अद्भुतस्य ढकरिः ।

हिअडा पइ एहु बोळिअओ महुं अग्गइ सय-वार ।
फुट्ठिसु पिऐ पवसन्ति^४ हेउं भण्डय ढकरि-सारं ॥

हेसखीत्यस्य हेलिः । हेलि म शर्हहि आलु ॥ पृथक्पृथगित्यस्य
जुअंजुअः ।

१ B कस्स. २ B रट्ठ. ३ A लेहडपं. ४ B निव्वट्ठ. ५ B सङ्कुलः. ६ B ससिहर.
७ A रट्ठिआ. ८ B आणवि. ९ B होइ. १० B कुंजर. ११ P अन्नहिं. १२ P रहिं.
B रह. १३ P कोड्डिण. B कोड्डेण. १४ B जह. १५ B याखे. १६ B ताओ.
१७ B सरिहिं न सरवरेहिं. १८ A वज्जा. १९ P बोळि. २० B बोळिउ. २१ A महुं.
२२ A गगय. २३ B फुट्ठिसु. २४ A पिअ. २५ P सन्ते. २६ B सहं. २७ A सार.
२८ A ज्जखं. २९ A पृथगित्यस्य. ३० P गित्येतस्य.

एक कुडुली पञ्चहिं रुद्धी तहं पञ्चहंवि जुअंजुअ बुद्धी ।

बहिणुए तं घरु कहि किंवे नन्दउं जेतु कुडुम्बउं अप्पण-छन्दउं ॥

मूढस्य नालिअ-वढौ ।

जो पुणं मणि जि खसफसिहूअउ चिन्तइ देइ न दम्म न रूअउ ।

रइ-वसै-भमिरु करगुल्लालिउ घरहिं जि कोन्ते गुणइ सो नालिउं ॥

दिवेहिं विढत्तउं खाहि वढ ॥ नवस्य नवखः । नवखी कवि विस-
गण्ठ ॥ अवस्कन्दस्य दडवडः ।

चलेहिं चलन्तेहिं लोअणेहिं जे तई दिट्ठा बालि ।

तहिं मयरद्वय-दडवडउ पडइ अपूरइ कालि ॥

यदेइउं । छुं अगघइ ववसाउ ॥ संबन्धिनः केर-तणौ ।

गयउ सु केसरि पिअहु जलु निच्चिन्तई हरिणाइं ।

जसु केरए हुंकारेइए मुहंहुं पैडन्ति तृणाइं ॥

अह भग्गा अम्हहं तणा ॥ मामैषीरित्यस्य मन्मीसेति स्त्रीलिङ्गम् ।

सत्थावत्तहं आलवणु साहुवि लोउ करेइ ।

आदन्नहं मन्मीसडी जो सज्जणुं सो देइ ॥

यद्यदृष्टं तत्तदित्यस्य जाइट्ठिआं ।

जइ रचसि जाइट्ठिआं हिअडा मुँद-सहाव ।

लोहें फुट्ठणएण जिवं घणा सहेसइ ताव ॥

१ A एकु. २ A बहिणए. ३ B घर. ४ A किम. B किम. ५ B नंदउं. ६ A जयु.
७ A अप्पण. ८ A नालिय. ९ A पुण. १० B °सिअ°. ११ B दम्म. १२ A रूउ.
१३ A वसु. १४ A °गुलालि°. १५ B कोनु. १६ B °लिअउ. १७ A खाइ. १८ B °वसः.
१९ B नवखीवक°. २० A चलाहें. २१ B °लचित्तेहिं°. २२ P तई. B तलई. २३ A मयरद्वयद°.
B मयरद्वयद°. २४ B °हुः. २५ B °हु. २६ B वचसा°. २७ P °तई. २८ B °रए.
२९ A °रइहें. B °रउए. ३० A मुहुहु. ३१ A पडेंति. ३२ B तणाइं. ३३ B जइ.
३४ A °महत°. B °महहत°. ३५ A °वस्यह. ३६ B सज्जण. ३७ A °ट्टिया. B ट्टिअ.
३८ A B मुद्ध°. ३९ A B भिगव.

हुहुरु-घुग्घादयः शब्द-चेष्टानुकरणयोः ॥ ४२३ ॥

अपभ्रंशे हुहूर्वादयः शब्दानुकरणे घुग्घादयश्चेष्टानुकरणे यथासंख्यं प्रयोक्तव्याः ॥

मई जाणिउं बुड्डीसु हउं पेम्म-द्रहि हुहूर्हृत्ति ।
नवरि अचिन्तिय संपडिय विप्पिय नाव झडत्ति ॥

आदिग्रहणात् ।

खज्जइ नउ कसरकेहिं पिज्जइ नउं घुण्टेहिं ।
एम्बई होइ सुहच्छडी पिणं दिट्ठे नयणेहिं ॥

इत्यादि ॥

अज्जवि नाहु महुंजि घरि सिद्धत्था वन्देइ ।
ताउंजि विरहुं गवक्खेहिं मक्कहुं-घुग्घिउ देइ ॥

आदिग्रहणात् ।

सिरि जर-खण्डी लोअडी गलि मणियडा न वीस ।
तोवि गोठ्ठंडा कराविआ मुद्धए उट्ट-बईस ॥

इत्यादि ॥

घइमादयोनर्थकाः ॥ ४२४ ॥

अपभ्रंशे घइमित्यादयो निपाता अनर्थकाः प्रयुज्यन्ते ॥

अम्मडि पच्छायावडा पिउ कलहिअउ विआलि ।
घइं विवरीरी बुद्धडी होइ विणासहो कालि ॥

आदिग्रहणात् खाई इत्यादयः ॥

तादर्थ्ये केहिं-तेहिं-रेसि-रेसि-तणेणाः ॥ ४२५ ॥

अपभ्रंशे तादर्थ्ये द्योत्ये केहिं तेहिं रेसि रेसि तणेण इत्येते पञ्च निपाताः प्रयोक्तव्याः ॥

१ P मई. २ A जाणीउं. ३ B पेम्मद्रहे. ४ B हुहूर्हृत्ति. ५ B °त्ति । खज्जइ. ६ A नहु. ७ A घुण्टेहि. ८ P एम्बई. ९ B दिट्ठे. १० A महज्जि. ११ B विरह. १२ A P मक्कहु. १३ A देउ. १४ B गोठडा. १५ B विविरी°.

ढोला एह परिहासडी अईभ न कवणहिं देसि ।

हउं झिज्जउं तउ केहिं पिअ तुहुं पुणु अन्नहिं रेसि ॥

एवं तेहिरेसिमाबुदाहार्यौ ॥ वड्डैत्तणहो तणेण ॥

पुनर्विनः स्वार्थे डुः ॥ ४२६ ॥

अपभ्रंशे पुनर्विना इत्येताभ्यां परः स्वार्थे डुः प्रत्ययो भवति ॥

सुमरिज्जइ तं वड्डहउं जं वीसरइ मणाउं ॥

जहिं पुणु सुमरणु जाउं गउ तहो नेहहो कइं नाउं ॥

विणु जुज्झे न वलाहुं ॥

अवश्यमो डें-डौ ॥ ४२७ ॥

अपभ्रंशेवश्यमः स्वार्थे डें ड इत्येतौ प्रत्ययौ भवतः ॥

जिडिभन्दिउ नायैगु वसि करहु जसु अधिन्नइं अन्नइं ।

मूलि विणिट्ठइ तुंविणिहं अर्वसें सुकैइं पण्णइं ॥

अवसें न सुअहिं सुहैच्छिअहिं ॥

एकशसो डिः ॥ ४२८ ॥

अपभ्रंशे एकशशब्दात्स्वार्थे डिर्भवति ॥

एकसि सील-कलंकिअहं देज्जहिं पच्छित्ताइं ।

जो पुणु खण्डइ अणुदिअहु तसु पच्छित्तं काइं ॥

अ-डड-डुल्लाः स्वार्थिकै-क-लुक् च ॥ ४२९ ॥

अपभ्रंशे नाम्नः परतः स्वार्थे अ डड डुल्ल इत्येते त्रयः प्रत्यया भवन्ति तत्संनियोगे स्वार्थे कप्रत्ययस्य लोपश्च ॥

१ P अइ भण. B अहिइ°. २ P कवणहिं. ३ A तुहं. P तुहुं. ४ P अन्नहे. B अन्नह.
 ५ B वड्डुच°. ६ B °भ्यां स्वा°. ७ B °ल्लहं. ८ B समरण. ९ A तहु. B ताहो.
 १० P कइं. B कइ. ११ P जुज्झे. B जुज्झे. १२ P न च ला°. १३ P नायगडं.
 १४ B °हु सु. १५ B अदिन्न°. १६ B विणिट्ठ°. १७ A °णिहि. १८ A अवसइं. १९ P सुकहिं.
 B सुकैहिं. २० B पणइ. २१ A अवसु. २२ A °अहि. २३ B सुअच्छि°. २४ B °च्छिताइं.
 २५ A खुण्डइ. २६ A पछित्तं. २७ A °धिकलु°. २८ P स्वार्थे प्र°. B स्वार्थिकस्य कप्र°.

विरहानल-जाल-करालिअउ पहिउ पन्थि जं दिट्ठउं ।

तं मेलवि सव्वहिं पन्थिअहिं सोजि किअउं अग्गिट्ठउं ॥

डडं । महु कँन्तहो वे दोसडा ॥ डुल्लं । एक्क कुडुल्ली पञ्चहिं रुद्धी ॥

योगजाश्चैषाम् ॥ ४३० ॥

अपभ्रंशे अडडडुल्लानां योगभेदेभ्यो ये जार्यन्ते डडअ इत्यादयः
प्रत्ययास्तेपि स्वार्थे प्रायो भवन्ति ॥ डडअ । ^१फोडेन्ति जे हिअडउं
अप्पणउं ॥ अत्र किसलय° [१.२६९] इत्यादिना यलुक् ॥ डुल्लअ ।
^३डुल्लउ ^३जुनीहोइसइ ॥ डुल्लडड ।

सामि-पसाउं सलज्जुं पिउ सीमा-संधिहिं वासु ।

पेक्खिवि बाहुं-बलुल्लडा धण मेलइ नीसासुं ॥

अत्रामि^{११} स्यादौ दीर्घ-ह्रस्वौ [४.३३०] इति दीर्घः ॥ एवं बाहु-बलुल्ल-
डउ । अत्र त्रयाणां योगः ॥

स्त्रियां तदन्ताड्डीः ॥ ४३१ ॥

अपभ्रंशे स्त्रियां वर्तमानेभ्यः प्राक्तनसूत्रद्वयोक्तप्रत्ययान्तेभ्यो डीः^{३१}
प्रत्ययो भवति ॥

पहिआ दिट्ठी गोरडी दिट्ठी मग्गुं निअन्त ।

अंसूसोसेहिं कञ्चुआ तितुव्वाणं करन्त ॥

एक्क कुडुल्ली पञ्चहिं रुद्धी ॥

१ B °लिउ. २ A °ओ. ३ B सव्वेहि. ४ P कयउ. ५ P डडः. ६ A कांतहो. B कंतहु.
७ P डुल्लः. ८ A एक्क. ९ A °चहि. १० A °ते ते ड°. ११ B फोडंति. १२ B चुडु°. १३ P चुण्णीहो. B जुनीहो°. १४ A पसाओ. १५ P सलज्ज. १६ A पक्खिवि.
P पेक्खिवि. १७ P बाहुव°. १८ B नीसास. १९ B °मिलस्या°. २० A °णां प्रयो°. २१ B डीप्र°. २२ B दिट्ठि. २३ B मग्ग. २४ B सासहिं. २५ P °व्वाणु.

अन्तान्ताड्डाः ॥ ४३२ ॥

अपभ्रंशे स्त्रियां वर्तमानादप्रत्ययान्तप्रत्ययान्तात् डैाप्रत्ययो भवति ।
ड्यपवादः ॥

पिउ आँइउ सुअ वत्तौडी झुणि कन्नडइ पइट्ट ।
तहो विरहहो नासन्तअहो धूलडिआवि न दिट्ट ॥

अस्येदे ॥ ४३३ ॥

अपभ्रंशे स्त्रियां वर्तमानस्य नाम्नो योकारस्तस्य आकारे प्रत्यये परे
इकारो भवति ॥ धूलडिआवि न दिट्ट ॥ स्त्रियामित्येव । झुणि कन्न-
डइ पइट्ट ॥

युष्मदादेरीयस्य डारः ॥ ४३४ ॥

अपभ्रंशे युष्मदादिभ्यः परस्य ईर्यप्रत्ययस्य डार इत्यादेशो भवति ॥
संदेसें काँइं तुहारेण जं सङ्गहो न मिलिज्जइ ।

सुइणन्तरि पिएँ पाणिण प्पिअ पिआस किं छिज्जइ ॥
दिक्खिँ अम्हारा कन्तु । बहिणि मँहारा कन्तु ॥

अतोडेत्तुलः ॥ ४३५ ॥

अपभ्रंशे इदंकिंयत्तदेतद्भ्यः परस्य अतोः प्रत्ययस्य डेत्तुल इत्यादेशो
भवति ॥ एत्तुलो । केत्तुलो । जेत्तुलो । तेत्तुलो । एत्तुलो ॥

त्रस्य डेत्तहे ॥ ४३६ ॥

अपभ्रंशे सर्वादेः सप्तम्यन्तात्परस्य त्रप्रत्ययस्य डेत्तहे इत्यादेशो
भवति ॥

१ P आता°. २ B ताडा ॥ ३ P डाः प्र°. ४ B आउइओसु°. ५ B वत्तडि.
६ P कण्णड°. ७ P कण्णड°. ८ A इय°. ९ A सदेसएँ. १० A कइं. B काँइं. ११ B पिए
पाणिपिण्णपिआ°. १२ P देक्खि. १३ B माहारा. १४ B अतोडेत्तुलः. A °लः.
१५ B डेत्तुल. १६ B °त्तुलो. १७ P लो ॥ त्र°. B लो ॥ त्र°.

एत्तहे तेत्तहे वारि घरि लच्छि विसण्डुल धाइ ।
पिअ-पब्भट्टव गोरडी निच्चल कैहिवि न ठाइ ॥

त्व-तलोः प्पणः ॥ ४३७ ॥

अपभ्रंशे त्वतलोः प्रत्यययोः प्पण इत्यादेशो भवति ॥ वडुप्पणु परि-
पाविअइ ॥ प्रायोधिकारात् । वडुत्तणहो तेंणेण ॥

तव्यस्य इएव्वंउं एव्वंउं एवाँ ॥ ४३८ ॥

अपभ्रंशे तव्यप्रत्ययस्य इएव्वंउं एव्वंउं एवा इत्येते त्रय आदेशा
भवन्ति ॥

एउ गृण्हेप्पिणु धुं मइ जइ प्रिउ उव्वारिज्जइ ।
महु करिएव्वंउं किंपि णवि मरिएव्वंउं पर देज्जइ ॥
देसुच्चाडंणु सिहि-कढणु घण-कुट्टणुं जं लोइ ।
मंजिट्टए अइरत्तिए सव्वु सहेव्वंउं होइ ॥
सोएवा पर वारिआ पुण्फव्वंइहिं समाणु ।
जग्गेवा पुंणु को धरइ जइ सो वेउ पमाणु ॥

क्त्व इ-इउ-इवि-अवयः ॥ ४३९ ॥

अपभ्रंशे क्त्वाप्रत्ययस्य इ इउ इवि अवि इत्येते चत्वार आदेशा
भवन्ति ॥ इ ।

हिअडा जइ वेरिअ घणा तो किं अब्भि चडाहुं ।
अम्हँहिं बे हत्थडा जइ पुंणु मारि मराहुं ॥

इउ । गय-वड भज्जिउ जन्ति ॥ इवि ।

१ P कह. B कहि नबिठा°. २ A प्रत्ययस्य. B प्रत्ययोः. ३ A °रिपावि°. ४ B त्तेणेण.
५ A °एव्वओ एव्वओ. ६ B एव्वंउं. ७ P B एवाः. ८ A °ओ. ९ B धु. १० P B दिज्जइ.
११ A °च्चाडुणु. १२ B कुट्टण. १३ B °हेव्वंउं. १४ A °वइहिं. १५ B पुण. १६ P अम्हँ.

रक्खइ सा विस-हारिणी बे कर चुम्बिवि जीउ ।
पडिविम्बिअ-मुंजालु जलु जेहिं अडोहिउ पीउं ॥

अवि ।

बाह विछोडवि जाहि तुहुं हउं तेवई को दोसुं ।
हिअय-टिउं जइ नीसरहि जाणउं मुअ स रोसुं ॥

ए^१प्येप्पिण्वेव्येविणवः ॥ ४४० ॥

अपभ्रंशे क्त्वाप्रत्ययस्य एप्पि एप्पिणु एवि एविणु इत्येते चत्वार
आदेशा भवन्ति ॥

जेप्पि असेसुं कसाय-बलु देप्पिणु अभउं जयस्सु ।
लेवि महव्वय सिवु लहहिं झाएविणु तत्तस्सु ॥

पृथग्योग उत्तरार्थः ॥

तुम एवमणाणहमणाहिं च ॥ ४४१ ॥

अपभ्रंशे तुमैः प्रत्ययस्य एवम् अण अणहम् अणहिं इत्येते चत्वारः ।
चकारात् एप्पि एप्पिणु एवि एविणु इत्येते । एवं चाष्टावादेशा
भवन्ति ॥

देव^१ दुक्क^२ निअय-धणु करण न तउ पडिहाइ ।
एम्बइ सुहु^३ भुअणहं मणु पर भुअणाहिं न जाइ ॥
जेप्पि चएप्पिणु सयल धर लेविणु तवुं पालेवि ।
विणु सैन्ते^४ तित्थेसरेण को सकइ भुवणेवि ॥

१ P B ते. २ B °अमुंजालज°. ३ P अडोहिउ. ४ A पिउ. ५ P तुहुं. ६ A B तेम्बइ.
७ B दोस. ८ A °यठिओ. ९ B नीहरइ. १० A B रोस. ११ A अप्पेप्पि°. १२ A असेस. १३ A °भयउ. B °भय. १४ A लहहि. १५ B तुमप्र°. १६ B °र आदेशा
भवन्ति ॥ चका°. १७ B एवं चाटौ ॥. १८ A देवें. १९ B सुह भंजण°. २० B तव.
२१ P सन्ति ति°. B संतिति°.

गमेरेपिष्वेप्योरेल्लुग् वा ॥ ४४२ ॥

अपभ्रंशे गमेर्धातोः परयोरेपिणु एपि इत्यादेशयोरेकारस्य लुग भवति वा ॥

गम्पिणु वाणारसिहिं नर अह उज्जेणिहिं गम्पि ।

मुआ परावहिं परमै-पड दिव्वन्तरैं म जम्पि ॥

पक्षे ।

गङ्ग गमेपिणु जो मुअइ जो सिव-तित्थ गमेपि ।

कीलदि तिदसावास-गड सो जम-लोड जिणेपि ॥

तृनोणअः ॥ ४४३ ॥

अपभ्रंशे तृनः प्रत्ययस्य अणअ इत्यादेशो भवति ॥ हत्थि मारणउं लोड बोल्लणउ पडहु वज्जणउं सुणउं भसणउ ॥

इवार्थे नं-नउ-नाइ-नावइ-जणि-जणवः ॥ ४४४ ॥

अपभ्रंशे इवशब्दस्यार्थे नं नउ नाइ नावइ जणि जणु इत्येते षट् भवन्ति ॥ नं । नं मल्ल-जुज्झु ससि-राहु करहिं ॥ नउ ।

रवि-अर्थेमणि समाउलेण कण्ठि विईणु न छिणु ।

चक्के खण्डु मुणालिअहे नउ जीवग्गलु दिणु ॥

नाइ ।

वलयावलि-निवडण-भएण धण उद्धम्भुअ जाइ ।

वल्लह-विरह-महादहहो थोह गवेसइ नाइ ॥

नावइ ।

१ B स्य लोपो वा भवति ॥. २ A उज्जेणिहि. ३ A मप्य. ४ B तरिं. ५ A गम्पि. ६ P मुअ. B मुअओ. ७ B नो अण. ८ B तृन्. ९ B णओ. १० B णहु. ११ P षट् आदेशा म. १२ B मल्ल. १३ A जुज्झ. १४ B करहि. १५ A अर्थ-विणि. १६ A विअन्नु. B विण्णु. १७ A छिन्नु. १८ B चक्के. १९ A B दिन्नु. २० B उद्धम्भु. २१ B थाहं गविस.

पेक्खेविणु मुहु जिण-वरहो दीहर-नयण सलोणु ।
नावइ गुरु-मच्छर-भरिउं जलणि पवीसइ लोणु ॥

जणि ।

चम्पय-कुसुमहो मज्झि सहि भसलु पइट्ठउ ।
सोहइ इन्दनीलुं जणि कणइ बइट्ठउ ॥

जणु । निरुवम-रसु पिणं पिणवि जणु ॥

लिङ्गमतन्नम् ॥ ४४५ ॥

अपभ्रंशे लिङ्गमतन्नं व्यभिचारि प्रायो भवति । गय-कुम्भइं दारन्तु ॥
अत्र पुलिङ्गस्य नपुंसकत्वम् ।

अब्भा लग्गा डुङ्गरिहिं पहिउ रडन्तउ जाइ ।
जो एहा गिस्-गिलण-मणु सो किं धणहे धणाइ ॥

अत्र अब्भा इति नपुंसकस्य पुंस्त्वम् ॥

पाइ विलग्गी अन्नं डी सिरु ल्हंसिउं खन्धस्सुं ।
तोवि कटारइ हत्थडउ बलि किज्जउं कन्तस्सुं ॥

अत्र अन्नं डी इति नपुंसकस्य स्त्रीत्वम् ॥

सिरि चडिआ खन्ति फलइं पुणु डालइं मोडन्ति ।
तोवि महेहुंम सउणाहं अवराहिउ न करन्ति ॥

अत्र डालइं इत्यत्र स्त्रीलिङ्गस्य नपुंसकत्वम् ॥

शौरसेनीवत् ॥ ४४६ ॥

अपभ्रंशे प्रायः शौरसेनीवत् कार्यं भवति ॥ सीसि सेहरु खणु वि-

१ A महु. २ A वरह. ३ A सलोण. ४ B मच्छरि. ५ A °रिओ. ६ P °नीलउ.
B °नीलुमणिज्. ७ A °वमु. ८ P पिअवि. ९ A डोंगरिहिं. B डुंगरेहिं. १० A अब्भा.
११ A अंतडी. १२ A ऋसिअउं. १३ B खंचस्स. १४ B °तस्स. १५ A अंतडी.
१६ B फल°. १७ A °हदुम. १८ A करेति. १९ A शेषं शौ°. २० B सासिसेहर.

णिम्मविदु खणु कण्ठि पालंबु किंदु रदिप विहिदु खणु मुण्डमालिए
जं पणएण तं नमहु कुसुम-दाम-कोदण्डु कामहो ॥

व्यत्ययश्च ॥ ४४७ ॥

प्राकृतादिभाषालक्षणानां व्यत्ययश्च भवति ॥ यथा मागध्यां तिष्ठ-
श्चिष्ठः [४.२९८] इत्युक्तं तथा प्राकृतपैशाचीशौरसेनीष्वपि भवति ।
चिष्ठदि ॥ अपभ्रंशे रेफस्याधो वा लुगुक्तो मागध्यामपि भवति ।
शद-माणुश-मंश-भालके कुम्भ-शहश्र-वर्शाहे शंचिदे इत्याद्यन्य-
दपि द्रष्टव्यम् ॥ न केवलं भाषालक्षणानां त्याद्यादेशानामपि व्यत्य-
यो भवति । ये वर्तमाने काले प्रसिद्धास्ते भूतेषु भवन्ति । अह पेच्छइ
रहु-तणओ ॥ अथ प्रेक्षांचक्रे इत्यर्थः ॥ आभासइ रयणीअरे । आब-
भाषे रजनीचरानित्यर्थः ॥ भूते प्रसिद्धा वर्तमानेषु^{१३} । सोहीअ एस
वण्ठो । शृणोत्येष वण्ठ इत्यर्थः ॥

शेषं संस्कृतवत्सिद्धम् ॥ ४४८ ॥

शेषं यदत्र प्राकृतादिभाषासु अष्टमे नोक्तं तत्सप्तमोध्यायीनिबद्धसंस्कृ-
तवदेव सिद्धम् ॥

हेट्ट-ट्टिय-सूर-निवारणीय छत्तं अहो इव वहन्ती ।

जयइ ससेसा वराह-सास-दूरुक्खुया पुहवी ॥

अत्र चतुर्थ्या आदेशो नोक्तः स च संस्कृतवदेव सिद्धः । उक्तमपि
कचित्संस्कृतवदेव भवति । यथा प्राकृते उरस्शब्दस्य सप्तम्ये-
कवर्चनान्तस्य उरे उरम्मि इति प्रयोगौ भवतस्तथा कचिदुरसीत्यपि
भवति ॥ एवं सारे । सिरम्मि । सिरसि । सरे । सरम्मि सरसि ॥
सिद्धग्रहणं मङ्गलार्थम् । ततो ह्यायुष्मच्छ्रोतृकताभ्युदयश्चेति ॥

१ A णिम्मवि०. २ B किंदु. ३ B महुं. ४ B दंड. ५ P नां प्रायो व्य०.
६ A क्तं प्रा०. ७ A भसहस्त०. B भसहस्ता०. ८ A B वसा०. ९ B शं वंदे.
१० B न्यपि. ११ B तणउ. P तणउ. १२ B रयणिअ०. १३ A पि भवन्ति.
१४ B कृतमा०. १५ B प्रमाध्या०. १६ A हिट्ट. १७ P B य । अत्र.
१८ P देव भवति यथा प्रा०. १९ A चनस्य. २० B मि ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितायां सिद्धहेमचन्द्राभिधान-

स्वोपज्ञशब्दानुशासनवृत्तावष्टमस्याध्यायस्य

चतुर्थः पादः समाप्तः ॥

अष्टमोऽध्यायः ॥

समाप्ता चेयं सिद्धहेमचन्द्रशब्दानुशासनवृत्तिः प्रकाशिकानामेति ॥

औसीद्विशां पतिरमुद्रचतुःसमुद्र-

मुद्राङ्कितक्षितिभरक्षमबाहुदण्डः ।

श्रीमूलराज इति दुर्धरवैरिकुम्भि-

कण्ठीरवः शुचिचुलुक्यकुलावतंसः ॥ १ ॥

तस्यान्वये समजनि प्रबलप्रताप-

तिग्मद्युतिः क्षितिपतिर्जयसिंहदेवः ।

येन स्ववंशसवितर्यपरं सुधांशौ

श्रीसिद्धराज इति नाम निजं व्यलेखि ॥ २ ॥

सम्यग् निषेव्य चतुरश्रतुरोप्युपायान्

जित्वोपभुज्य च भुवं चतुरर्धिकाञ्चीम् ।

विद्याचतुष्टयविनीतमतिर्जितात्मा

काष्ठामवाप पुरुषार्थचतुष्टये यः ॥ ३ ॥

तेनातिविस्तृतदुरागमविप्रकीर्ण-

शब्दानुशासनसमूहकदर्शितेन ।

अभ्यर्थितो निरवमं विधिवद्ब्रधत्त

शब्दानुशासनमिदं मुनिहेमचन्द्रः ॥ ४ ॥

१ B °नलघुवृ° . २ B °ष्टमाध्या° . ३ B पादः ॥ ३ ॥ . ४ B °यः समाप्तः ॥

५ P does not contain any of the following verses . ६ B °ब्धिमात्रां .

७ B °तिर्यता° . ८ B ॥ राजहंसौ नभोभोजे क्रीडतो यावदन्वहम् । वाच्यमानं
बुधैस्तावत्पुस्तकं जयतादिदम् ॥ ५ ॥

ग्रंथाग्रं २१८५ श्लोकाः ॥ ७ ॥

श्रीः ॥ शुभं भवतु ॥

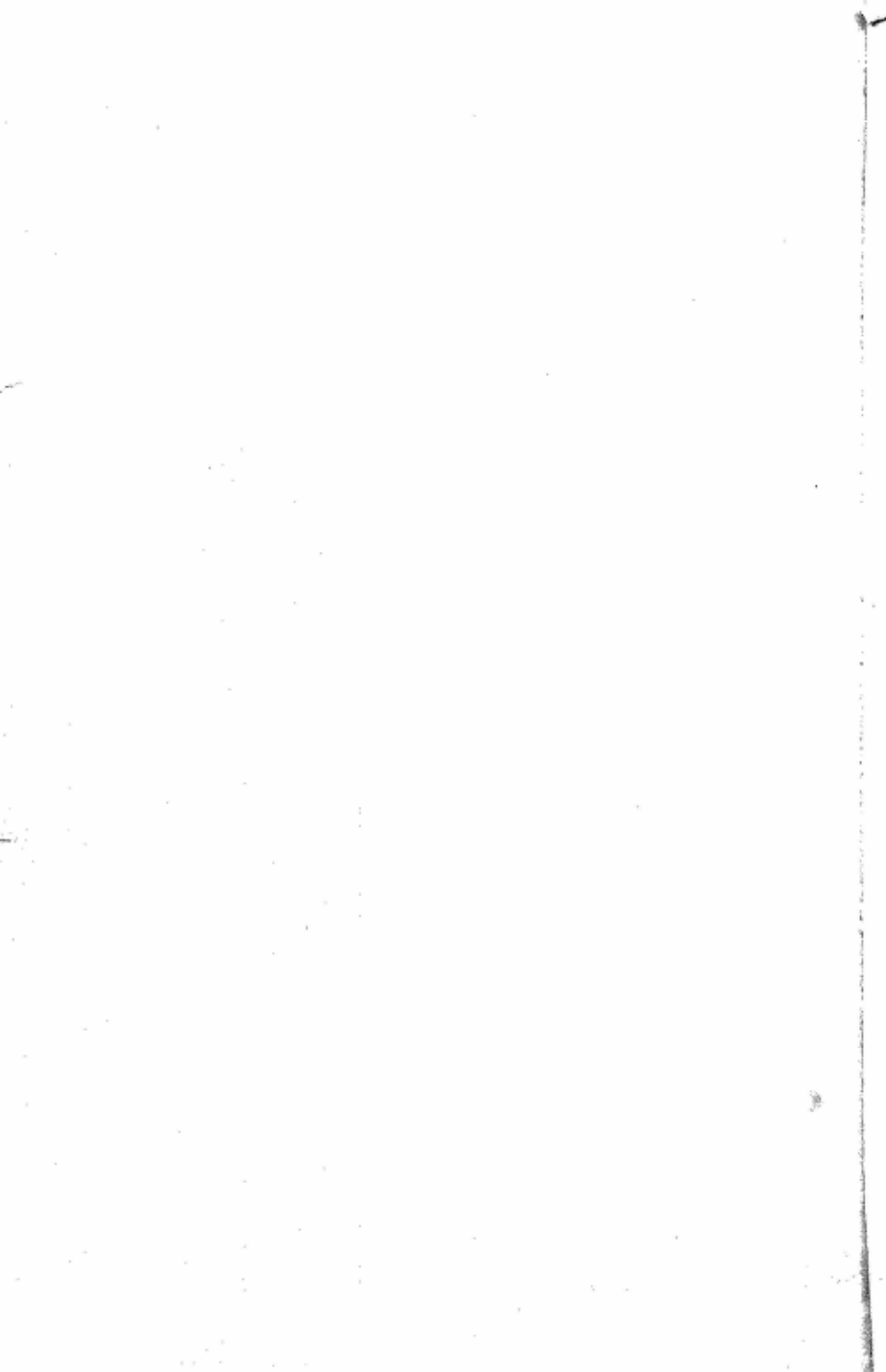
लेखकवाचकयोः शुभं कल्याणं भूयात् भवतु ॥ ७ ॥

अवन्तीनगरे

संवत् १६१२ वर्षेः ॥ ॥ श्री ॥—॥

आशे(सो?) शु(सु?)दि विजया ॥

CORRECTIONS.

पृष्ठे. पक्षौ. अशुद्धम्.	शुद्धम्.
२ ४ जँउण-यडम् । जँउणा°	जउँण-यडम् । जउँणा°
१३ ८ °दाइ वा ।	°दाई वा ।
२१ १३ नूउरं ।	नूउरं ।
२६ ८ वैशिक	वैशिक ।
३१ ३ जँउणा । चाँउण्डा । काँउओ ।	जउँण । चाउँण्डा । काउँओ
„ ४ अइमुन्तयं ।	अइमुंतयं ।
३५ २० भवीत ।	भवति ।
३८ १० ओसह ।	ओसहं ।
४१ १२ वच्छस्स छाही	वच्छस्स च्छाही
„ १३ वच्छस्स छाया ।	वच्छस्स च्छाया ।
४४ ११ पा-वीढं ॥ पाय°	पा-वीढं पाय°
५४ १७ बाप्पे	बाष्पे
५५ १५ °हं हं	°हं-हं
६० २ बहुत्तं ।	बहुत्तं ।
„ २५ Add	१ AB बहुत्तं ।
७२ १४ कट्ठं ।	कुट्ठं ।
७३ १९ पुणरुत्तं कृत°	पुणरुत्तं कृत°
८३ १४ दाण जलो°	दाण-जलो°
९३ १४ स्सि-म्मि°	स्सि-म्मि°
११० ५ कचिद् इरे	कचिद् इरे
११८ २० ऊर्ध्व	ऊर्ध्व
„ २७ Add १२ P omits this verse.	
१२४ २१ रोमन्थे रो°	रोमन्थेरो°
१४१ ११ षड्	षड्
१५१ ७ चिणिज्जइ ।	चिणिज्जइ ।
१६७ ३ भगव म°	भगवं म°
१८७ ११ सबधु	सबधु
„ १३ „	„
१९९ ११ मक्कड्ड-धु°	मक्कड-धु°
„ १३ वसि ।	वीस ।
२०५ २ लुग	लुग्

22/10/78

Archaeological Library,

23825

Call No.

~~21 Pa / 5 / Hen / 1000~~
JP 28K / Hen / 1000

Author—Purnakotes Agani

Title—Kumarpala Charita

Borrower No.

Date of Issue

Date of Return

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI.

Please help us to keep the book
clean and moving.